די פאמיליע
...אל און היינט

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 02 04 16 019 6

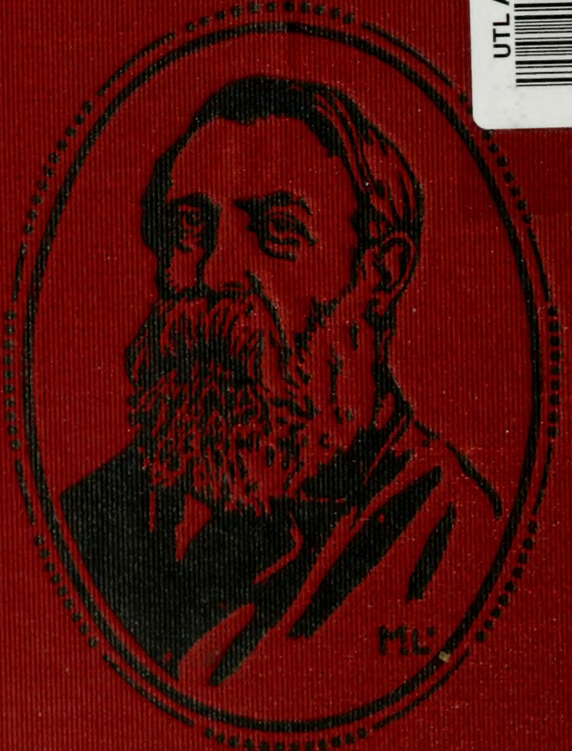

פריעדריך ענגעלס

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/difamilyeamolunh00enge

די פאמיליע

אַמאל און היינט

(„אורשפרונג דער פאַמיליע, פריוואַט־אייגענטהום און שטאַאַט“)

פון

פריעדריך ענגעלס

פריי איבערזעצט, מיט אַנמערקונגען און א צוגאבע,

פון

ב. פייגענבוים.

ארויסגעגעבען פון „פאָרווערטס“
175 איסט בראָדוויי
1918

LIBRARY
APR 8 - 1998
UNIVERSITY OF TORONTO

אינהאַלטס-פערצייכנים:

———o———

I. װעגען װאָס דאָ האנדעלט זיך (פאָרװאָרט פון דעם איבערזעצער)

פאָררעדען (פון פּראָפעסאָר):

1. צו דער ערשטער אױסגאַבע 1884 — — — — — — — — .XV

2. צו דער פיערטער אױסגאַבע 1891 — — — — — — — — .XVIII

אײנלײטונג — — — — — — — — — — — — — — 1

1.—פאָרגעשיכטליכע קולטור־שטופען — — — — — — — 23

1. װילדהײט — — — — — — — — — — — — 24

2. באַרבאַרײ — — — — — — — — — — — — — 27

2.—די פאַמיליע — — — — — — — — — — — — — 36

1. די בלוט־פערװאנדשאַפטס־פאַמיליע — — — — — — — — 54

2. די פּונאַלואַ־פאַמיליע — — — — — — — — — — 56

3. די פּאָרונגס־פאַמיליע — — — — — — — — — — 72

3.—די שבטים פון די אינדיאַנער — — — — — — — — — 148

4.—בײ די פּאַרצײטיגע גריכען — — — — — — — — — 179

5.—װי דער שטאַאַט איז אױפגעקומען — — — — — — — 196

6.—גענס און שטאַאַט אין רוים — — — — — — — — — 218

7.—די גענטס בײ די קעלטען און דײטשען — — — — — — 231

8.—װי דער שטאַאַט איז ענטשטאַנען בײ די דײטשען — 257

9.—באַרבאַרײ און ציװיליזאַציאָן — — — — — — — — 280

די נײסטע װיסענשאַפט װעגען ענטװיקלונג פון דער פאַמיליע.

(צוגאַבע פון איבערזעצער) — — — — — — — — — — 323

ווענען וואָס דאָ האַנדעלט זיך

(פאָרוואָרט פון דעם איבערזעצער.)

פ ר י ע ד ר י ך ע נ ג ע ל ס, דער פערפאַסער פון דיעזען בוך, איז געווען דער גייסטיגער שותף פון קאַרל מאַרקס, דעם פאָטער פון דעם היינטיגען וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס. צוזאַמען האָבען דיביידע גרויסע מענער געמאַכט זייערע פאָרשונגען אין סאָציאַלע פראַגען. צוזאַמען מיט ענגעלס'ן האָט מאַרקס געמאַכט זיינע גרויסע ענטדעקונגען. מאַרקס איז געווען דער גרעסערער קאָפּ. אָבער ער האָט אימער ערקלערט, אז ענגעלס האָט אַ גרויסען חלק אין אַלצדינג וואָס ער, מאַרקס האָט אויפגעטהאָן.

דיעזער בוך איז איינער פון די הויפּט־ווערק זייערע. דאָס איז ווי איינער פון די „חומשים" פון קאַרל מאַרקס'עס תורה. קיינער קען זיך ניט רעכענען פאַר א שטיקעל „למדן" אין וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס, ווען ער איז ניט בעקאַנט מיט דעם אינהאַלט פון דיעזען בוך. עס מאַכט ניט אויס, וואָס שפּעטערע פאָרשונגען האָבען בעוויזען, אַז אַ טייל מיינונגען פון דיעזען ווערק זיינען ניט גאַנץ ריכטיג. סיי ווי סיי בלייבט דאָס אַ פונדאַמענטאַלע ווערק פון וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס. קיינער קען ניט מיטרעדען אינטעליגענט אין סאָציאַליסטישע זאַכען, ווען ער איז ניט בעקאַנט מיט דיעזען ווערק.

אין דיעזען בוך ערקלערט ענגעלס ווי אַזוי עס האָט זיך ענטוויקעלט אין דער מענשהייט דאָס פאַמיליען־לעבען, דאָס פּריוואַט־אייגענטהום און דער שטאַאַט (די מלוכה־אָרדנונג).

און נעהמען נעהמט ער דאָס דער עיקר פון די אויספאָרשונגען פון דעם אַמעריקאַנער געלעהרטען ל ו א י ס ה. מ אָ ר ג אַ ן.

כדי אַז דער לעזער זאָל פערשטעהן ווענען וואָס עס האַנדעלט זיך דאָ, וועלען מיר פריהער ערקלערען ווער מאָרגאַן איז געווען און וואס ער האָט אויפגעטהאָן פאַר דער וויסענשאַפט:

* * *

אין די קליינע שטעדטעלע אָראָראַ, אין שטאַאַט ניו יארק, איז דעם 21סטען נאָוועמבער פון יאָהר 1818 געבוירען געוואָרען דער מאַן, וועלכער האָט רייכער געמאַכט דעם אוצר פון די וועלטס־וויסענשאַפט מיט זעהר וויכטיגע געדאַנקען און ענטשאַפטען. דאָס איז געווען לואיס ה. מאָרגאַן.

זיינע עלטערן פון פאָטער'ס צד קומען אַרויס אין גלייכער ליניע, דורך אַכט דורות, פון דזשיימס מאָרגאַן, וועלכער האָט זיך אין יאָהר 1646 בעזעצט אין נאָקסבורי, מאַסאַטשוזעטס; אויך פון זיין מוטער'ס צד קומט

ער אַרוים פון די ערשטע ענגלישע איינוואַנדערער אין אמעריקא. אַלזאָ, אַן אמת׳ער יענקי.

אין יאָהר 1848, ווען מאָרגאַן איז אַלט געווען 21 יאָהר, האָט ער גע־ענדיגט דעם אוניווערזיטעט „יוניאָן קאַלעדזש“ און דערנאָך האָט ער פיער יאָהר שטודירט יוריספרודענץ (וואָס אַן אדוואָקאַט לערנט). ווען ער איז צוריקגעקומען אין זיין שטעדטעל אריין, איז ער אריינגעטרעטען אין א געהיימען פעראיין פון יונגע לייט. דער צוועק פון דעם פעראיין איז גע־ווען גאָר ניט מעהר ווי שפּיעלעריי און אונטערהאַלטונג. אָבער דורך דיע־זען שפּיעל־פעראיין איז ער געקומען צו די אויפטהואונגען אין דער וויסענשאַפט, וועלכע האָבען איהם געמאכט אונשטערבליך.

מאָרגאַן האָט דעם פעראיין איינגעריכטעט אויף א נייעם אופן און האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „דער גרויסער אָרדען פון די איראָקעזען“, The Grand Order of Iroquoise.

די איינריכטונג פון דעם פעראיין איז געווען נאָכגעמאַכט פונקט אויף די אַרט פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען פון דעם אינדיאַנער שבט א י ־ ר אָ ק ע ז ע ן. דער פעראיין איז נעמליך געווען פערשפּריט איבער אַ גרויסער שטרעקע, אזוי וויט, ווי דיעזע איראָקעזען האָבען זיך געפונען; דער גאַנצער פעראיין איז געווען איינגעטיילט אין „נאַציאָנען“, די נאַציאָ־נען וויעדער אין „גענס“.*)

---

*) דאָס וואָרט ג ע נ ס וועט אין דיעזען בוך פאָרקומען זעהר אָפט. דאָס שטאַמט פון פאַרצייטיגען רוים (מלכות רומא). דאָרטען האָט יעדער מענש צוגעהערט צו אַ גענס, איז געווען אין איהר בעשיצט און פערזאָרגט און האָט געטראָגען איהר נאָמען, אַזוי ווי יעדער האָט היינט ביי אונז אַ פאַ־מיליען־נאָמען. געשטאַמט האָט די ג ע נ ס פון דער משפחה: די קרובים פון איין משפחה, ביז צו א געוויסען גראַד, זיינען דאָס געווען אין אָנהייב איין גענס. שפּעטער אָבער איז פערגעסען געוואָרען די אַמאָליגע קרובים־שאַפט פון די גענס־ברידער און די גענס איז געבליבען עפּעס אַ שטייגער ווי היינט אַן „אָרדען“; נאָר יעדעס קינד פון אַזאַ אָרדענס־מיטגליעד איז מיט זיין געבוירען ווערען גלייך געוואָרען אַ געבוירענער מיטגליעד פון דיע־זען „אָרדען“, פון די גענס. וואָס פאַר אַ רעכטע דער מענש האָט געהאַט אין זיין גענס, וועט דער לעזער אין דיעזען בוך זעהען. (לויט ווי דער מלמד טייטשט חומש־ווערטער מיט אינגלעך אין חדר, וואָלט מען דאָס וואָרט ג ע נ ס געדאַרפט פערטייטשען „געשלעכט“.) עס איז מערקווירדיג, אַז אַזאַ סאָרט גענס איז געווען ביי אַלע פעלקער אַמאָל און איז דאָ ביי אַלע ווילדע מענשען היינט. ביי די סקאָטען הייסט עטוואס עהנליכעס ק ל אַ ן. ביי אַנדערע הייסט דאָס אַנדערש. נאָר אין דער וועלט־ליטעראַטור געברויכט מען היינט אין אַלע שפּראַכען, אויף דיעזען סאָרט פעראייניגונג ביי אַלע פעלקער דאָס אַלט־לאַטייניש וואָרט ג ע נ ס. (אַמאָל אויך דאָס סקאָטישע וואָרט ק ל אַ ן.)

ג ע נ ס איז א י י נ ע. מעהרצאָהל איז ג ע נ ט ס, אָדער ג ע נ ־

דעם יונגען מאָרגאַן האָט זיך זעהר פערגרוסט, גלאַט אַלס אַ שטיפעריי, אַז זיין פעראיין זאָל זיך פיהרען אַקוראַט ווי די אינדיאַנער פיהרען זיך, און דעריבער האָט ער זיך בעזעצט צווישען די אינדיאַנער אין שטאַאַט ניו יארק, כדי זיך גוט און גענוי אויסצולערנען זייערע געזעלשאַפטליכע פיהרונגען.

לעבענדיג אָבער צווישען די ווילדע מענשען און בעטראַכטענדיג זייערע מישיקאַווע פיהרונגען איז דער יונגער מאָרגאַן געוואָרען אזוי פעראינטערעסירט אין דעם, אז ער האָט שוין כמעט פערגעסען די גאַנצע שטיפעריי מיט זיין פעראיין און האָט זיך אָנגעהויבען צו פערטיעפען אין אן ערנסטע אויספאָרשונג פון די ווילדע מענשענ׳ס לעבען.

פון פיעלע מיטגליעדער פון דיעזען פעראיין פון קינדערשע שטיפעריי זיינען דערנאָך געוואָרען וויכטיגע מענשען, וואָס האָבען געשפּיעלט אַ ראָלע אין אמעריקא. מאָרגאַן אליין איז אויך אין יאָהר 1861 געוואָרען אויסגעקליבען אלס מיטגליעד פון די אסעמבלי פון שטאַאַט ניו יארק און זיעבען יאָהר שפּעטער איז ער געוואָרען סענאַטאָר.

דער אָרדען, וואס מאָרגאַן האָט געגרינדעט, איז, ווי עס שיינט, דערנאָך נאָך בעשטאַנען אַ לאַנגע צייט און איז געווען גוט בעקאַנט. די פערזאַמלונגען פון דיעזען אָרדען האָבען זיך גערופען „קאַונסילס“ און זיי פלעגען זיין אין די וועלדער. דער הויפּט „קאַונסיל“ פלעגט זיין ביי נאַכט אין א וואלד, ביי די ליכטיגקייט פון אַ גרויסען האָלץ־פייער. די עלטסטע האָבען זיך גערופען „סייטשעמס“, אַזוי ווי ביי די אינדיאַנער, און זיי האָבען געטראָגען אינדיאַנישע קליידער און אָדלער־פעדערען אויף די קעפּ.

ווען מאָרגאַן און זיינע קאַמעראַדען זיינען עלטער געוואָרען, האָבען זיי איינגעזעהען, אַז זייער פעראיין איז נאָר א קינדערשע שפּיעלעריי און זיי האָבען איהם אויפגעלעזט. אָבער וואָס מאָרגאַן איז ביי דיעזע שפּיעלעריי דערגאַנגען, וועגען דעם אַרט לעבען און פיהרונגען פון די ווילדע מענשען, איז געווען אַזוי וויכטיג און האָט איהם אַזוי שטאַרק אינטערעסירט, אַז ער האָט ווייטער ניט אויפגעהערט צו זיין צווישען די אינדיאַנער און אויסצופאָרשען זייער לעבען, זייערע מנהגים, זייערע געדאַנקען, זייער אַרט פאַמיליען־לעבען און זייערע געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען. לאַנגע יאָהרען האָט מאָרגאַן געלעבט צווישען די ווילדע מענשען און איז מיט זיי געוואָרען אַזוי היימיש, אז איין „דזשענס“ פון די סענעקא אינדיאַנער האָט איהם אויפגענומען אלס איינעם פון זיי.

אין יאָהר 1842 האָט ער געדרוקט אַ רייהע אַרטיקלען אין דעם זשורנאַל „נאָרטה אַמעריקאן רעוויו“ וועגען די איראָקעזען־אינדיאַנער. אונטער־

מ ע ס. זאָל דער לעזער דאָס אַלעס גוט געדענקען, דען דאָס איז דער עיקר וואָס ווערט אין דיעזען בוך בעהאַנדעלט. דאָס וואָרט ג ע נ ס ווערט אויף ענגליש אויסגעשפּראָכען ד ז ש ע נ ס, אויף פראַנצויזיש ז ש אַ ן. „גענטיל“ הייסט — וואָס עס קומט פון אָדער געהערט צו די גענס: „גענטיל־איינריכטונגען“ הייסט איינריכטונגען פון די מענשען פון דער צייט בשעת די גענס איז געווען זייער הויפּט פעראייניגונג.

III.

שריעבען האָט ער זיך אונטער דיעזע ארטיקלען מיט זיין אינדיאַנישען נאָמען „סצענאַדאָאַה.“

ער איז אין זיינע פאָרשונגען געוואָרען אזוי ארויינגעטהאָן, אַז ער האָט פערנאכלעסיגט זיין אדוואָקאַט־געשעפט. ענדליך האָט ער זיך בעשלאָסען צו בעשרייבען אַלץ וואָס ער איז דערגאַנגען וועגען דעם לעבען פון די אינדיאַנער אין א גרויסען בוך און דערנאָך צוריק זיך צו נעהמען צו זיין אדוואָקאַטור. אין יאָהר 1851 האָט ער אַרויסגעגעבען זיין בוך מיט'ן נאָמען „די ליעג פון די איראָקעזען“. אין דיעזען בוך בעשרייבט ער גענוי און אויספיהרליך ווי דיעזער וואונדערבאַרער בונד פון אינדיאַנער שבטים איז איינגעריכטעט. דיעזעס בוך איז געווען די ערשטע עכטע וויסענשאַפטליכע בעשרייבונג פון אַן אינדיאנער פאָלק, וועגען זייערע געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען אַזוי גוט ווי וועגען זייער טעגליכען לעבען, זייערע מנהגים און זייער גלויבען. אַלע פריהעריגע בעשרייבונגען וועגען די אינדיאַנער זיינען געווען בלויזע פאַנטאַזיעס, פערמישט מיט אַ ביסעל אמת'ע פאַקטען, וואס זיינען געווען בעשריעבען אָהן א שום אָרדנונג, אָהן א שום סיסטעם, אָהן א שום ערקלערונג, אויף וואָס די בעשריעבענע פאקטען ווייזען און וואָס פאר אַ צוזאמענהאַנג זיי האָבען.

אין דיעזען בוך איז צום ערשטען מאָל ערקלערט געווארען דער פאקט, אז ביי אינדיאנער לעבען אין געזעלשאַפט צוזאַמען ניט גלאַט מענשען, וואס האָבען זיך צוזאמענגעטראפען, נור די וואָס לעבען ביי זיי צוזאמען אין איין פאָלק, אין איין דאָרף, אין איין געגענד, זיינען קרובים, פון איין משפחה. די איינוואָהנער פון אַ דאָרף זיינען די נאָהענטסטע קרובים; איין דאָרף מיט'ן אַנדערן אין איין געגענד זיינען שוין אביסעל ווייטערע קרובים, און איין געגענד מיט די אַנדערע אין איין פאָלק, אָדער שבט, זיינען נאָך ווייטערע קרובים; אָבער קרובים זיינע אַלע. די פערוואנדשאפט (קרובים'שאַפט) איז אלזאָ ביי זיי דער איינציגער פונדאַמענט פון יעדען אַרט געזעלשאַפטליכען צוזאַמענלעבען. אין דיעזען בוך מיינט אָבער מאָרגאַן נאָך, אַז נור ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער איז דאָס אַזוי, אַלס אַ זעלטענע אויסנאַהמע.

דורך דיעזען בוך און דורך זיינע נייע ענדעקונגען האָט מאָרגאַן געקראָגען אַ גרויסען נאָמען צווישען די גרעסטע וויסענשאַפטס־לייט. נאָך מעהר נאָמען האָט ער געקראָגען אין יאָהר 1856, דורך אַ רעדע וואָס ער האָט געהאַלטען פאַר אַ וויסענשאַפטליכע געזעלשאַפט אין אָלבאַני. אין דיעזער רעדע האָט מאָרגאַן ערקלערט אַ נייעם געדאַנק וועגען דעם, ווי ביי די איראָקעזען איז די קרובים'שאַפט אויף אַ משונה'דיגען אַרט און נאָך אַ משונה'דיגען סדר. אַ שוועסטער־קינד, למשל, הייסט ביי זיי א ברודער, און אַ פעטער רופען זיי פאָטער, און נאָך אַזעלכע זאַכען, און לויט נאָך דעם נאָך געהט דער גאַנצער סדר פון קרובים'שאַפט, ווער עס הייסט א „לייבלויכער קרוב“, ווער א שוועסטער־קינד, ווער גליד־שוועסטער־קינד, ווער „שלישי בשלישי“ און אַזוי ווייטער. און לויט נאָך דיעזע אַרט קרובים'שאַפט איז אויך איינגעריכטעט זייער גאַנצע געזעלשאַפט: די מענשען אין איין דאָרף

זיינען אַלע „לייבליכע קרובים“, די פון איין דאָרף מיט׳ן אַנדערן אין איין „געגענד“, זיינען „שני בשני“ און די פון איין געגענד מיט׳ן אַנדערן אין איין שטאַם זיינען ווייטערע קרובים.

דיזע נייעס האָט אויפגעוועקט דעם לעבהאַפטעסטען אינטערעס פון די גאַנצע וויסענשאַפטליכע וועלט און גרויסע פאָרשער האָבען צוגערעדט מאָרגאַנען, ער זאָל ווייטער נאָכפאָרשען אין דער זאַך און זעהען צו דערגעהן נאָך מעהר גענויאיגקייטען.

מאָרגאַן האָט ווייטער נאָכגעפאָרשט ביי אַנדערע אינדיאַנער שבטים און איז געוועזען איבערראַשט, ווען ער איז דערגאַנגען, אז ביי זיי איז אויך אַזוי מיט די פאַמיליע און די געזעלשאַפט, ווי ביי די איראָקעזען.

אום די זאַך נאָך גענויער אויסצופאָרשען, האָט מאָרגאַן אָבגעדרוקט צירקולאַרען מיט פראַגעס וועגען די איינריכטונגען אין די קרובים׳שאַפט פון פערשיעדענע שטאַמען און האָט דיזע צירקולאַרען פאַנאַנדערגעשיקט איבער דער גאַנצער וועלט צו פערשיעדענע מענשען, וואָס זיינען בעקאַנט מיט דעם לעבען און פיהרונגען פון פערשיעדענע שבטים ווילדע, — מיט א ביטע, צו צושרייבען אויף דיזע צירקולאַרען אַנטוואָרטען און ערקלערונגען אויף די פראַגען און זיי איהם צוריקצושיקען. דאָס סמיטהסאָניען אינסטיטוט פון וואַשינגטאָן האָט איהם אין דער אונטערנעהמונג אונטערשטיצט מיט געלד און דער מיניסטער פון די פעראייניגטע שטאַאַטען האָט אַליין אַ טייל צירקולאַרען פאַנאַנדערגעשיקט.

אין אָנהייב האָט מאָרגאַן געקראָגען זעהר ווייניג צירקולאַרען צוריקגעשיקט. ער האָט זיך דעריבער אַליין גענומען צו ווייטערע איבערפאָרשונג און איז אַרומגעפאָהרען אין פערשיעדענע געגענדען פון אַמעריקא, צו פערשיעדענע אינדיאַנער שבטים און האָט וויעדער צוגויפגעקליבען א סך זעהר וויכטיגע פאַקטען און ערקונדיגונגען וועגען דער זאַך. דערנאָך אָבער האָבען אויך אָנגעהויבען אָנצוקומען פון אַלע עקען פון דער וועלט מאַסען אַנטוואָרטען אויף זיינע פראַגען וועגען דעם אַרט לעבען פון זעהר פיעל פערשיעדענע שבטים פון ווילדע מענשען. מאָרגאַן האָט אונגעהייער שווער געאַרבייט, אום פון דיזע אַלע ערקונדיגונגען צוזאַמענצושטעלען אַ גאַנצע סיסטעם און האָט דאָס אויסגעאַרבייט אין א גרויסען בוך מיט׳ן נאָמען „סיסטעם פון נאָהענטע קרובים׳שאַפט און ווייטע קרובים׳שאַפט פון די מענשליכע פאַמיליע“. אין דיזען בוך בעשרייבט ער דעם סדר פון קרובים׳שאַפט פון 80 פערשיעדענע שטאַמען פון ווילדע מענשען און פערגלייכט זיי מיט די קרובים׳שאַפט ביי די פערצייטיגע דורות פון די היינטיגע ציוויליזירטע פעלקער, לויט ווי דאָס איז בעשריעבען אין אַלטע ביכער.

מיט דיזען בוך האָט מאָרגאַן בעשאַפען אַ נייע קענטשאַפט אין די פאָרשונג וועגען דעם אָנהייב פון מענשליכען צוזאַמענלעבען און געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען. ביז דעמאָלט האָט מען ניט אָנגעהויבען צו וויסען ריכטיג, ווי אַזוי די מענשליכע ציוויליזאַציאָן האָט זיך אָנגעהויבען. מאָרגאַן האָט ערשט מיט דיזען בוך געעפענט א וועג, דאָס ריכטיג צו דערגעהן.

ווען ער האָט ביי דיזען בוך געאַרבייט, איז ער געוועזען אַן אַדוואָקאַט און

האָט אויך געגרינדעט אַ געזעלשאַפט צו בויען אַן אייזענבאַהן אין מישיגאַן. ער איז אויך געווען דער דירעקטאָר פון דיעזער געזעלשאַפט, און אַלס אזעלכער איז איהם אויסגעקומען צו פערברענגען לאַנגע ציימען אין די געדיכטע אַלטע וועלדער. ער האָט דאָרט בעטראַכט און אויסגעפאָרשט דאָס לעבען פון די מערקווירדיגע חיה ב י ע ב ע ר (באָבער) און האָט זיינע אויספאָרשונגען בעשריעבען אין א בוך מיט'ן נאָמען „דער אַמעריקאַנישער ביעבער און די אַרבייט וואָס ער טהוט אויף.“

מאָרגאַן האָט פערפאסט נאָך א סך אנדערע שריפטען וועגען דעם לעבען פון פערשיעדענע אַמעריקאַנער אינדיאַנער שבטים און וועגען זייער געשיכטע. אָבער דער עיקר אויפטהואונג פון דיעזען גרויסען פאָרשער בעשטעהט אין זיין הויפּט־בוך „די אַלטע מענשליכע געזעלשאפט“ Ancient Society, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען אין דעם יאָהר 1877.

איידער מיר געהען ערקלערען די וויכטיגסטע זאַך וואָס מאָרגאַן האָט דורך דיעזען בוך אויפגעטהאָן, ווילען מיר פאַר די לעזער, וואָס זיינען מיט אַזעלכע געדאַנקען נאָך גאַנץ אונבעקאַנט, געבען אַ שטיקעל הקדמה, כדי זיי זאָלען די וויכטיגע זאַך לייכט פערשטעהן.

* * *

זינט עס זיינען דאָ מענשען אויף דער וועלט, האָט זיך זייער אַרט לעבען שוין אַ סך מאָל און אויף פערשיעדענע אַרטען פערענדערט. זעהר אַ סך פערשיעדענע פּאַסירונגען זיינען פאָרגעקומען אין דעם לעבען פון יעדען פאָלק בעזונדער און פון אַלע פעלקער צוזאַמען — מען מיינט נאַטירליך ניט די פּאַסירונגען וואָס געשעהען מיט יעדען מענש בעזונדער, נאָר די וואָס געשעהען מיט'ן גאַנצען פאָלק אָדער מיט אַ סך פעלקער אויף א מאָל. די פערענדערונגען און פּאַסירונגען וואָס זיינען פאָרגעקומען מיט די פערשיעדענע פעלקער און מיט דעם גאַנצען כלל מענשהייט זינט זי עקזיסטירט, איז די אמת'ע וויכטיגע „וועלט־געשיכטע“, אָדער סתם „די געשיכטע“.

ווען מיט די מענשהייט וואָלט קיין מאָל גאָר קיין נייעס פּאַסירט; ווען עס וואָלט ביי איהר טאַקי געווען, ווי דער פסוק זאָגט, („אין כל חדש תחת השמש“) עס איז גאָר קיין שום נייעס ניטאָ אונטער דער זון — אַזוי ווי עס איז, איז אַלע מאָל געווען; ווען די פיהרונגען, איינריכטונגען און פּאַסירונגען פון די פעלקער וואָלטען געווען היינט פונקט אַזוי ווי פאַר־אַ־יאָהרען, און פאַר־אַ־יאָהרען פונקט ווי פאַר צעהן יאָהרען, און פאַר צעהן יאהרען פונקט ווי פאַר הונדערט און פאַר טויזענד יאָהרען, דאַן וואָלט ניט געווען קיין וועלטגעשיכטע, פּונקט אַזוי ווי עס איז גאָר ניטאָ וואָס צו דערצעהלען וועגען דעם וואָס עס האָט פּאַסירט מיט דעם גאַנג פון דער זון, די לבנה, די שטערען, אָדער וואָס עס איז פאָרגעקומען מיט דעם זומער און ווינטער שוין פון טויזענדער יאָהרען, אזוי וועיט ווי געוועהנליכע מענשען זעהען. וואָס איז דאָ צו דערצעהלען? אז דער היינט ביי דעם גאַנג פון דער זון איז גלייך צום פאַר אַ יאָהרען אין דער צייט, און זומער און ווינטער קומען צוריק, יאָהר ביי יאָהר שוין פון טויזענדער יאָהרען!

אַז מען דערצעהלט איין מאָל ווי עס געהט געוועהנליך צו מיט די אַלע זאַכען, ווייסט מען שוין, אַז אַלע מאָל געהט עס אַזוי.

די מענשהייט האָט דאָך אָבער יאָ אַ געשיכטע; דאָס היסט־זשע דאָך, אַז דאָס לעבען פון דער מענשהייט איז ניט אַלע מאָל גלייך. פרעגט זיך די קשיא: *פון וואַנען קומען די פערענדערונגען*? מיט אַנדערע ווערטער: וועלכער כוח פיהרט די געשיכטע?

קיין שום זאַך קען דאָך ניט זיין אָהן אַ „פארוואָס“, דאָס הייסט אָהן אַן אורזאַך. ווען היינט איז אַנדערש ווי נעכטען, מוז דאָס דאָך קומען פון עפּעס; ווארים ווען ניט, פאַר וואָס איז ניט היינט געבליבען אַזוי ווי נעכטען? דער גאַנג פון דער זון, פון דער לבנה, פון דער ערד און די אַנדערע פּלאַנעטען האָט איין אורזאַכע, און כל זמן די אורזאַכע פערענדערט זיך ניט, פערענדערט זיך טאַקי (אין כלל) דער גאַנג פון די פּלאַנעטען אויך ניט. היינט ווען אין דעם לעבען, אין די איינריכטונגען און אין די פיהרונגען פון די מענשהייט קומען יאָ פאָר פערשיעדענע פּאַסירונגען, דאָס הייסט, פערענדערט זיך אַלץ יאָ אויף פערשיעדענע אַרטען, מוז דאָך עפּעס זיין אַן אורזאַכע וואָס פערענדערט זיך, היינט *וואָס־זשע איז דיעזע אורזאַכע*? און פאַר וואָס פערענדערט זיך דיעזע אורזאַכע אליין?

פארציייטענס האָט מען אויף דעם נאַטירליך געענטפערט, אַז גאָט וויל אַזוי, מאַכט ער אַזוי. אָבער אויף אַזאַ שטייגער בענוצט קיין פערשטענדיגער מענש ניט זיין שכל צום דענקען; אדרבה, אַזאַ ענטפער האַלט אָב דאָס דענקען גאָר אין גאַנצען. וואָס איז שוין דאָ צו טראַכטען? אויף אַלע קשיות, וואָס עס וועט אייך אַרען, האָט איהר איין תירוץ: „אַזוי וויל גאָט און אַזוי מאַכט ער“. אויף אַזאַ אופן מעגט איהר שוין איינמאַרינירען אייער מוח (געהירן) אין זויערען; דאָס איז שוין אַן איבעריגע צוטשעפּעניש אין אייער קאָפּ.

אָבער ווער עס זעהט ניט איין קיין נויטווענדיגקייט צו לאָזען זיין מוח פערפרוירען ווערען פון גלויבענס־פראָסט, פרעגט זיך ווייטער די קשיא: פאר וואס וויל גאָט היינט אזוי און מאָרגען אַנדערש? ווי קען אַ זאַך, וואס פערענדערט זיך קיין מאָל גאָר נישט, זיין אן אורזאכע פון פערענדערונגען? עס שטעהט דאָך („נצח ישראל לא ישנה“) גאָט פערענדערט זיך קיין מאָל גאָר ניט, טאָ אַז ער פערענדערט זיך ניט, ווי קען זיך פערענדערען זיין ווילען צו מאכען אמאָל אַזוי און אַמאָל אַזוי?

פילאָזאָפען וויעדער האָבען ביז אַהער אויך געהאַט אַ טעות אין זייער אנטוואָרט אויף דיעזער פראגע: זיי פלעגען זאָגען, אַז דאָס לעבען פון דער מענשהייט פערענדערט זיך, ווייל *די געדאַנקען* (אידעען) פון די מענשען און זייערע *געפיהלען* פערענדערען זיך. בלייבט דאָך אָבער וויעדער די קשיא, פאר וואס און פון וואַנען פערענדערען זיך די אידעען און די געפיהלען?

ניט דאָ איז דער אָרט צו בעווייזען נאָך מעהר די פאַלשקייט פון פערשיעדענע מיינונגען וועגען דעם.

VII.

דעם ריכטיגען ענטפער אויף דעם האָט געגעבען קאַרל מאַרקס. מיר וועלען זיין געדאַנק קלאָר מאַכען מיט איניגע פאַקטען:

ווען אברהם אָבינו'ס קנעכט האָבען זיך צוקריגט מיט לוט'ס קנעכט, האָט אברהם געזאָגט צו לוט'ן: „וואָס דאַרפען מיר זיך קריעגען? די גאַנצע וועלט איז דאָך פריי פאַר דיר, שייד דיך אָב פון מיר און געה דיר ערגעץ אַנדערש.“ (בראשית י"ג.).

פון דעם זעהט מען, אַז אַמאָל איז די גאַנצע וועלט געווען פריי פאַר יעדען. עס איז ניט געווען קיין פריוואַט־אייגענטהום אין פעלדער און לענדער.

דאָס איז שפּעטער אַנדערש געוואָרען: עס איז אויפגעקומען פריוואַט־אייגענטהום.

פון וואַנען איז אַרויסגעקומען דיזע גרויסע געשיכטליכע ענדערונג? ניט פון גאָט, ניט פון נייע געדאַנקען, נאָר פון דעם, וואָס עס איז אויפגעקומען ערד־אַרבייט.

אברהם אבינו מיט לוט'ן זיינען נאָך געווען פאַסטוכער. זיי האָבען נאָך געלעבט פון די מילך און פלייש פון בהמות. צו דעם דאַרף מען ניט קיין שטענדיגע לאַנד און פעלד. פון קיין פעלד־אַרבייט האָבען זיי ניט געוואוסט. דעריבער איז ביי זיי ניט געווען קיין פעלד־אייגענטהום.

אָבער וואו מענשען האָבען שוין אויסגעפונען אַרויסצוקריעגען זייער לעבענסמיטעל פון פעלד־אַרבייט, איז א שטיק ערד געוואָרען פאַר זיי א שטיק לעבען. דערפון איז אַרויסגעקומען ערד־אייגענטהום. (אין אַנהייב שותפות־אייגענטהום פון גאַנצען שבט.).

אלזאָ, פון וואַנען איז דאָ אַרויסגעקומען די גרויסע געשיכטליכע ענדערונג? פון אן ענדערונג אין דעם אופן ווי דער מענש בעשאַפט זיין לעבענסמיטעל.

אַן אַנדערער ביישפּיעל:

ווען יעקב אבינו האָט געוואָלט די שעהנע רחל פאַר אַ ווייב, האָט ער געמוזט צוצאָהלען. ער האָט ניט געהאַט וואָס צו בעצאָהלען, האָט ער געמוזט אָבאַרבייטען פאַר איהר ביי איהר פאָטער זיעבען יאָהר. אזוי איז עס אמאָל געווען ביי אלע מענשען: ווען איינער האָט געוואָלט אַ ווייב, האָט ער געמוזט בעצאָהלען פאַר איהר. ביי אונז אידען אָבער איז געוואָרען פונקט פערקעהרט: מען מוז נאָך „איהם“ צוצאָהלען, ער זאָל „זי“ נעהמען. דאָס איז א גרויסע געשיכטליכע ענדערונג. פון וואַנען איז די ענדערונג געקומען? ניט פון גאָט, ניט פון אַן ענדערונג אין די געדאַנקען, נאָר ווידער פון ענדערונגען אין דעם אופן ווי מענשען קריעגען זייערע לעבענסמיטלען.

דען אַמאָל, ווען אלע מענשען האָבען געלעבט פון פאַשען בהמות און פעלד־אַרבייט, איז א ווייב געווען אן איינבערענגעריקע, ניט קיין אויסבערענגעריקע. זי האָט געהאָלפען אַרבייטען. אַלס מיידעל האָט איהר פאָטער געהאַט דעם נוצען פון איהר; דעריבער האָט זיך איהם ניט געלוינט איהר אויעקצוגעבען קיינעם פאַר אַ ווייב, סיידען ווען דער חתן האָט גוט בעצאָהלט פאַר איהר. און דעם חתן האָט זיך געלוינט צו בעצאָהלען.

VIII.

שפּעטער אָבער, ווען ס׳רוב אידען האָבען געלעבט פון מסחר, — פון אַזאַ כאָרט מסחר, ביי וועלכען א מיידעל און אַ פרוי האָט גאָר ניט געהאַט צו טהאָן, — איז זי פאר׳ן פאָטער ווי פאר איהר מאַן געווען אַן אויסברענגערקע. און דאַרום האָט דער פאָטער נאָר געהאָפט איהר „אַרויסצופּטר׳ן“. און דארום האָט ער געמוזט צוצאָהלען דעם חתן, ער זאָל די „לאַסט“ אויף זיך נעהמען. (ביי מאַנכע איז עס אפילו ניט געווען אַזוי; אָבער דער מנהג איז ארויסגעקומען פון די, ביי וועלכע עס איז יאָ געווען אַזוי.).

היינט, אין אַמעריקא, וואו פרויען קענען וויעדער זיין פערדיענערקעס, ווערט דאָס וויעדער ביסלעכווייז אנדערש. יעדענפאלס קען שוין דאָ א מיידעל גיכער קריעגען א חתן אָהן א נדן אויך.

דאָ זעהען מיר אַזאָ וויעדער דאָס אייגענע: גרויסע ענדערונגען אין די מענשליכע פיהרונגען קומען ארויס פון דעם, וואָס עס ענדערט זיך דער אופן ווי אַזוי די מענשען קריעגען זייערע לעבענסמיטלען.

און נאָך איין ביישפּיעל:

ביי אונז אידען איז א בעל בלאכה אין דער משפחה געווען א פלעק אין דער משפחה. אָבער ניט אַלע מאָל איז דאָך אזוי געווען. יעקב אבינו איז געווען א „פּאַראָבאָק“, משה רבנו איז געווען א פּאַסטוך. די גמרא זאָגט: „דער וואס עסט פון די פּראַצע פון זיינע הענד איז גרעסער פון משה רבנו.“ נאָר שפּעטער איז „דער וואס עסט פון די פּראַצע פון זיינע הענד“ געוואָרען דוקא „א פּסול אין דער משפחה.“ היינט אין אמעריקא ענדערט זיך דאָס ביי אונז וויעדער.

פון וואַנען קומען די אַלע גרויסע ענדערונגען? דעם „גאָט“ האָבען מיר דאָך דעם אייגענעם, די גמרא די אייגענע, די „אידישע האַרץ“ די אייגענע. אָבער ניט דעם אייגענעם אופן פון קריעגען לעבענסמיטלען:

ווען מיר האָבען זיך געפונען אין אַזעלכע אומשטענדען, אז ס׳רוב פון אונז זיינען געווען סוחרים, מעקלערס, שדכנים, בטלנים און כלי קודש, ווער איז געווען אַ בעל מלאכה? אַן עם־הארץ, אַ לא־יוצלח, אַ שלומ׳מזל׳ניק. איז ער געווען א פּסול אין דער משפּחה. אָבער וואו ס׳רוב פון אונז מוזען לעבען פון אַרבייט, קען דער ארביימער ניט זיין מעהר קיין פלעק אין דער משפּחה.

פון דעם אַלעם זעהט מען, אז דער עיקר גרונד פון גרויסע ענדערונגען אין דעם לעבען פון די מענשען איז — די ענדערונג אין דעם אופן ווי אַזוי די מענשען אַרבייטען אויס און פערדיענען זיך וואָס זיי דאַרפען צום לעבען.

דאָס הייסט די מאַטעריע (די „חומריות“), דער שטאָף פון לעבען. פּונקט ווי דער מוח איז דער שטאָף, די מאַטעריע פון דענקען, אַזוי איז דאָס ברויט־פערדיענען דער שטאָף, די מאַטעריע פון גאַנצען מענשליכען און געזעלשאַפטליכען לעבען. אזוי ווי א זעין אין מוח, וואס פער־

ענדערט די מאַטעריע פון מוח, צודרעהט די געדאַנקען, אזוי ברײנגען ענדערונגען אין ברויט־פּערדיענען אַרוים אַלע ענדערונגען אין מענשליכען און געזעלשאַפטליכען לעבען.

דאָס איז דער געדאַנק פון קאַרל מאַרקס. און דיעזען געדאַנק רופט מען דעריבער:

די מאַטעריאַליסטישע וועלט־אנשויאונג — דאָס הייסט די חומר'דיגע, שטאָף'דיגע וועלט־בעגרייפונג.

זאָל זשע דער לעזער גוט געדענקען וואס דאָס בעדייט, דאָס וואָרט „מאַטעריאַליסטישע וועלט־בעגרייפונג". דען דיעזער אויסדרוק, דיעזער געדאנק, איז דער גאַנצער פונדאמענט פון דיעזען בוך.

דאָס, אַלזאָ, איז דער אויפטהו פון קאַרל מאַרקס:

ער האָט בעוויעזען, אַז אַלע גרויסע פערענדערונגען און נייעסען אין דער וועלט־געשיכטע קומען אַרוים, אין גרונד, פון איין זאַך: פון דעם אופן, ווי אַזוי מענשען קריעגען זייער ברויט און זייערע אנדערע לעבענסמיטלען.

אַזוי ווי דאָס פערענדערט זיך, דורך ערפינדונגען און פאָרטשריטע, פערענדערט זיך דורך דעם אַלצדינג, אי די איינריכטונגען פון דעם מענשליבען צוזאמען־לעבען, אי די געדאנקען, אי די געפיהלע פון מענשען. אויך די מלחמות און די רעוואָלוציאָנען קומען אַרוים פון דעם.

געדענקט־זשע גוט: דאָס הייסט „די מאַטעריאַליסטישע וועלט־בעגרייפונג", — דער בעגריף, אַז דער עיקר זאַך, וואס ברײנגט אַרוים אלע הויפּט־ענדערונגען און וויכטיגסטע פּאַסירונגען אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט איז די אַרט ווי אַזוי דער מענש קריגט זיין לעבענסמיטעל (דאָס רופט מען אויך „די עקאָנאָמישע אומשטענדען").

דאָס ענטוויקעלט זיך און פערענדערט זיך כסדר, רעגעלמעסיג, דורך דעם וואָס דער מענש מאַכט אַלץ מעהר און מעהר ערפינדונגען און פערבעסערונגען אין דער אַרבייט, אין דעם האַנדעל, אין פערקעהר, א. ז. וו. און פון די פערענדערונגען אין די דאָזיגע זאַכען קומען אַרוים אלע וויכטיגע פערענדערונגען אין די איינריכטונגען פון דעם צוזאַמען־לעבען, אין די געדאנקען, אין די בעגריפען וועגען רעכט, אין די געפיהלען, אין די פאָרשטעלונגען מכוח די נאַטור און אין אלע אַנדערע וויכטיגע אַנגעלעגענהייטען פון דער מענשהייט.

איינצעלהייטען וועגען דיעזען געדאנק ערקלעהרט ענגעלס אין דיעזען בוך.

אין אייראפּא איז קאַרל מאַרקס געוועזן דער ערשטער, וואס איז געקומען צום שכל, אז די וועלט־געשיכטע ווערט געפיהרט און געטריבען, דער עיקר, פון דער מאכט פון די מאַטעריעלע (חומר'דיגע) עקאָנאָמישע אומשטענדען פון די מענשען, און אז פון די פערענדערונגען אין דיעזע אומשטענדען קומען אַלע פערענדערונגען אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען און אין אלע אַנדערע אַנגעלעגענהייטען פון די מענשען. און מיט 40 יאָהר

שפּעטער האָט דיעזער אַמעריקאַנער לואיס מאָרגאַן, וועלכער האָט מאַרקס'עס שריפטען קיין מאָל פאר די אויגען ניט אָנגעזעהן און אפילו ניט געהערט פון זיי — האָט ער דעמזעלבען געדאנק בעשטעטיגט דורך זיינע פאָרשונגען, מיט מערקווירדיגע פאקטען.

מאַרקס איז געפאַלען אויף דיעזען געדאַנק, פון זיין בעטראַכטען דעם צושטאַנד פון די ציוויליזירטע מענשען אין זייער *געשריבענע* געשיכטע. די געשריעבענע וועלט־געשיכטע אָבער הייבט זיך דאָך ערשט אָן פון דער צייט, ווען מענשען האָבען שוין געקענט שרייבען. וואס עס איז געוועזען מיט די מענשען אין די הונדערט־טויזענדער יאָהרען אידער מענשען האָבען נאָך ענטוויקעלט די שרייב־קונסט, האָט מען פריהער ניט געהאַט קיין מעגליכקייט צו דערגעהן. אָבער מאַרקס האָט זיך מישער געווען, אַז זיין „מאַטעריאליסטישע וועלט־בעגריפונג" וואלט זיך אויך בעוויעזען פאר ריכטיג, ווען מען וואָלט דערגאנגען וואס עס האָט פאַסירט מיט די מענשליכע געזעלשאפט אין איהר גאָר־ערשטען אָנפאַנג, נאָך פאר דער צייט פון די געשריעבענע געשיכטע. דאָס האָט אָבער מאַרקס נאָר גערעכענט אַזוי. וואָרום מען האָט דאָך נאָך ניט געוואוסט גענויעס פון דיעזע אלטע געשיכטע. פון וואַנען זאָל מען וויסען? — עס איז דאָך ניט געוועזען פון איהר קיין בעשרייבונגען, ווייל מענשען האָבען דעמאָלט נאָך ניט געוואוסט פון שרייבען. דאָס ביסעלע פאָרשונגען, וואס זיינען שוין געוועזען געמאכט פאַר מאָרגאַנ'ען וועגען דעם, האָבען נאָך קיין שום ווערדע און קיין שום סיסטעם ניט געהאַט.

און דאָ קומט מאָרגאַן, און געפינט אויס ווי אַזוי דער אָנפאַנג פון דער מענשליכער געזעלשאפט האָט אויסגעזעהען, *פון דעם, ווי עס זעהען נאָך היינט אויס די געזעלשאַפטען פון די ווילדע, וועלכע שטעהען נאָך היינט אויף אַזאַ מדרגה*, ווי אונזערע „אבות אבותינו" זיינען געשטאַנען אידער עס איז געוועזען אַ שרייב־קונסט. און בעטראַכטענדיג דיעזען צושטאַנד, געפינט ער טאַקע אויס דאָס וואָס מאַרקס האָט גערעכענט אַז מען וואָלט אויסגעפונען, ווען מען וואָלט געקענט וויסען ווי יענער צושטאַנד האָט אויסגעזעהן!

דער עיקר זין פון דעם בוך איז דאָס: די פערשיעדענע מינים ווילדע מענשען, וואס לעבען נאָך היינט אין די פערשיעדענע עקען פון די ניי־ענטדעקטע וועלט־טהיילען און אויף די אינזלען, זיינען אַ לעבעדיגער ביישפּיעל פון דעם צושטאַנד, אין וועלכען אלע מענשען האָבען זיך אַמאָל געפונען, אין אָנהויב פון זייער ענטוויקלונג. די פערשיעדענע מדרגות פון ווילדקייט און באַרבאַריי, אויף וועלכע די פערשיעדענע שבטים ווילדע מענשען געפינען זיך *היינט*, זיינען די פערשיעדענע מדרגות, די פערשיעדענע שטופען אין דער ענטוויקלונג, דורך וועלכע *אַלע* מענשען זיינען אַמאָל דורכגעגאנגען. מיט דער ענטוויקלונג פון די *ווערקציינגען* און פון דער ארבייט, געהט־מיט אַ רעגעלמעסיגע ענטוויקלונג אין דער ארט, ווי דאָס פאַמיליען־לעבען, די געזעלשאַפט און די פערטהיילונג פון אייגענטהום איז איינגעריכטעט.

XI.

דיעזע גאַנצע ענטוויקלונג אין די אַלע זאַכען, — פון דעם צושטאַנד פון די ניעדעריגסטע ווילדקייט ביז די הויכע מדרגה פון דער היינטיגער ציוויליזאַציאָן, צוטהיילט מאָרגאַן אין בעשטימטע מדרגות און בעשרייבט גענוי ווי יעדע פון דיעזע מדרגות האָט אויסגעזעהן, לויט נאָך זיינע אויספאָרשונגען וואס ער האָט געמאַכט אין דעם לעבען פון די ווילדע מענשען, וואָס געפינען זיך נאָך היינט אויף דיעזע מדרגות. ער בעשרייבט און ווייזט דערביי גענוי, ווי אַזוי און פאר וואס יעדע מדרגה אין דער ענטוויקלונג פון דער ארבייט און אין דער בעשאַפונג פון לעבענסמיטלען איז צוזאמענגעבונדען מיט אַ בעזונדערע שטופע אין פאמיליען־לעבען, אין דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג און אין דעם אייגענטהום, — אַ שטופע, וואָס איז צוגעפּאסט צו דעם צושטאַנד פון דער ארבייט אין דיעזער צייט. און ער ווייזט דאַן מיט אַ שכל, ווי אַזוי עס געהט אין דעם אַלעם איבער פון איין מדרגה צו דער אַנדערער, צו די העכערע, און אלץ דורך ווייטערע פערבעסערונגען און ערלייכטערונגען אין דער אויסארבייטונג פון לעבענסמיטלען.

אז די וועלט־געשיכטע, וואס מען האָט היינט אָן אויפגעשריבענע, איז ניט די גאַנצע געשיכטע פון דער מענשהייט, זינט עס זיינען דאָ מענשען אויף דער וועלט, — ווי מען האָט אַמאָל געמיינט — האָבען נייערע פאָרשערס שוין פריהער בעוויעזען. זיי האָבען געציינט. אַז די געשריבענע געשיכטע איז בלויז דער טייל פון דער געשיכטע פון דער מענשהייט, וואס הייבט זיך אָן פון דער צייט, ווען די מענשען האָבען שוין געוואוסט פון שרייבען, און אז פאר דעם, ביז די מענשהייט איז געקומען צו אַזא צושטאַנד, איז אוועקגעגאנגען א סך, א סך לענגערע צייט, ווי די צייט, וואס וועגען איהר דערצעהלט אונז די געשריבענע וועלט־געשיכטע. וואָס אָבער אין דיעזער פ אַ ר־געשריבענער געשיכטע האָט פּאַסירט, ווי אַזוי די ענטוויקלונג פון דער מענשהייט איז דערגאַנגען ביז צו דעם שטאַנד, מיט וועלכען די געשריבענע געשיכטע הייבט זיך אָן, — אין דעם האָט מען קיין מאָל ניט געוואוסט, ביז לואיס מאָרגאַן האָט אויפגעשריבען דיעזעס בוך.

אין דיעזען בוך ערקלערט מאָרגאַן, אז די צייט פון די געשריבענע געשיכטע איז בלויז דער דריטער טייל, די דריטע מדרגה אין דער געשיכטע פון דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט. דיעזע מדרגה רופט ער „די ציוויליזאַציאָן“. ווען דיעזע געשיכטע בעווייזט, אַז אַ סך היינטיגע מענשליכע פיהרונגען זיינען „אַלע מאָל“ געוועזען אזוי ווי היינט, בעווייזט דאָס נאָר, אַז זיי זיינען אַזוי געוועזען „אַלע מאָל“ אויף דיעזע ד ר י ט ע מ ד ר ג ה פון דער מענשהייט׳ס געשיכטע; אָבער אין דער דונקעלער לאַנגער צייט פון פאַר דער ציוויליזאַציאָן איז אַלץ געוועזען גאָר אַנדערש. יענע צייט אַליין צוטהיילט מאָרגאַן אין צוויי הויפּט־טיילען: די ווילדהייט און די באַרבאַריי. יעדע פון די דריי הויפּט אָבטהיילונגען צוטהיילט ער נאָך אין אונטער־אבטהיילונגען און ווייזט גענוי, ווי געזאָגט, אויף ביישפּיעלע פון דעם לעבען פון פערשיעדענע מינים ווילדע מענשען, ווי אַזוי דאָס לעבען פון דעם מענש אויף יעדער פון דיעזע מדרגות האָט אַויסגעזעהן און דורך וואס די ענטוויקלונג איז ווייטער גע־

גאַנגען, און דער פונדאַמענט פון דער גאַנצער ענטוויקלונג אין אַלטדיגע קומט אויס נאָך זיין ערקלערונג נאָך, איז נאָר געווען די ענטוויקלונג אין די ווערקצייגען און אין דעם בעשאפען פון לעבענסמיטלען.

וויכטיגער פון אַלין איז אָבער דער פאַקט, דאָס אַזוי אויספאָרשענדיג די ענטוויקלונג פון די מענשליכע צושטענדע, קומט מאָרגאַן, אויף דיעזען וועג, צו דער איבערצייגונג, אַז דער היינטיגער צושטאַנד פון קאַפיטאליזמוס איז אויך נאָך ניט די לעצטע מדרגה פון דער ענטוויקלונג. דורך די היינטיגע זעהר גיכע ענטוויקלונג אין דער ארביט און אין אַרויסברענגען לעבענסמיטלען, דורך די נייע מאַשינען און ארביטס־פערטיילונגען, וועט די היינטיגע געזעלשאפט אויך באַלד מוזען צוקומען צו אַזאַ צושטאַנד, ווען די נייע עקאָנאָמישע אומשטענדען וועלען מוזען אַרויסברענגען נייע אָרדנונגען אין דער געזעלשאפט, אין דער רעגיערונג, אין דער פאמיליע און אין אלע מענשליכע אנגעלעגענהייטען.

דיעזער פאקט איז אונגעהייער וויכטיג דעריבער, ווייל מאָרגאַן איז ניט געקומען צו דעם געדאַנק ווייל פריהער האָט זיך איהם פערגלוסט זיך פאָרצושטעלען אַ זיסען חלום פון אַ בעסערע אָרדנונג אין דער וועלט און ער האָט זיך דערנאָך צוגעפאסט א וויסענשאַפטליכע לעהרע, ווי אזוי עס וועט קומען דערצו; ניין, מאָרגאַנ׳ען איז פריהער קיין סאָציאליסטישע „הלומות“ קיין מאָל ניט איינגעפאלען. נאָר פאָרשענדיג און געפינענדיג ווי די מענשהייט און איהרע איינריכטונגען האָבען זיך ווירקליך ענטוויקעלט, איז ער פ ו ן ד ע ם אַ ל י י ן געקומען צו דער איבערצייגונג, אז דיעזע נאַטירליכע ענטוויקלונג מוז פיהרען צו א נייע געזעלשאַפטס אָרדנונג.

מאָרגאַן איז געשטאָרבען דעם 17טען דעצעמבער, 1881.

*   *   *

אין דיעזען בוך ערקלערט אַלזאָ דער פּערפאַסער ווי אַזוי עס האָט זיך ענטוויקעלט אַ צוזאַמען־לעבען ביי מענשען, מיט אַלע איינריכטונגען דערפון. די ערשטע פעראייניגונג פון מענשען איז געווען די פערבינדונג פון מענער און פרויען און זייערע קינדער, — דאָס „הויזגעזינט“. דאָס רופט מען אין ציוויליזירטען לשון „די פאַמיליע“. (אויף פראָסט אידיש הייסט פאַמיליע די גאַנצע גרויסע משפחה, מיט פעטערס, מומעס, געשוועסטערקינדער א. ז. וו. אין ציוויליזירטען לשון הייסט אָבער „די פאַמיליע“ נאָר דאָס הויזגעזינט, די געזינט, — טאַטע־מאַמע מיט זייערע קינדער און די וואָס זיינען מיט זוי צוזאַמען אין איין הויז.) שפּעטער פעראייניגען זיך מעהרערע פאַמיליען אין איין פערבאַנד פון פאַמיליען. דערנאָך פעראייניגען זיך מעהרערע אַזעלכע פערבאַנדען אין איין שבט. און צולעצט קומט פון דעם אַרויס די מלוכה, דער שטאַאַט. דיעזע גאַנצע ענטוויקלונג קומט אַרויס פון די ענטוויקלונג פון פּריוואַט־אייגענטהום. ווי אַזוי האָט זיך דאָס אַלין ענטוויקעלט, ערקלערט ענגעלס דאָ, לויט נאָך די אויספאָרשונגען פון לואיס ה. מאָרגאַן, צוגעבענדיג דערצו זיינע אייגענע פאָרשונגען אין היסטאָריע, און אויך אייגענע געדאַנקען. און ער ברייננגט דאָס אַלין אין פערבינדונג

מיט די מאַטעריאַליסטישע בעגריפּונגס־לעהרע פון קאַרל מאַרקס און מיט זיינע און ענגעלס'עס אייגענע געשיכטליכע פאָרשונגען.

יעצט וועט דער לעזער האָפענטליך פערשטעהן וואָס דער פּראָפעסער רעדט.

* * *

שפּעטערע פאָרשונגען, נאָך ענגעלס'עס טויט, האָבען בעוויזען, אַז מאָרגאַן'ס געדאַנקען זיינען ניט אין גאַנצען ריכטיג. אַ גרויסער פאָרשער אין דיעזע זאַכען איז ה י י נ ר י ך ק ו נ אָ ו ו, געוועזענער רעדאַקטאָר פון דעם בערלינער סאָציאַליסטישען אָרגאַן „פאָרוועּרטס". קונאָוו איז ביי אַלע עטהנאָלאָגען פון דער וועלט אַנערקענט אַלס אַ גרויסער אויטאָריטעט אין דיעזער וויסענשאַפט. דערצו איז ער איינער פון די שטאַרקסטע מאַרקסיסטען. אין אַ ווערק, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען אין נאָוועמבער, 1912, איז געזאָגט דאָס לעצטע און דאָס נייעסטע וואָרט אין דיעזע פאָרשונגען.

מיר גיבען דאָרום צו, נאָך ענגעלס'עס בוך, דעם אינהאַלט פון קונאָוו'ס ווערק. לויט קונאָוו'ס נייערע פאָרשונגען, אַלזאָ, ווערט בטל אַ גרויסער טייל פון ענגעלס'עס געדאַנקען אין דיעזען בוך. דאָך וועט ענגעלס'עס בוך האָבען אַן א י י ב י ג ע ן גרויסען ווערטה.

דען, ערשטענס, איז דאָס, ווי אויבען געזאָגט, איינע פון די בעוואוסטע הויפּט־ווערק פון די צוויי גרויסע לעהרער פון דעם היינטיגען וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס. אויף דעם אינהאַלט פון דיזען ווערק בערופט מען זיך אין דיסקוסיאָנען איבער סאָציאַליזמוס; פון זיי ברייננגט מען ראיות. קיינער קען ניט זיין אַ שטיקעל „וויסער", אַ „יודע ספר" אין דעם היינטיגען סאָציאַליזמוס, ווען ער ווייסט ניט וואָס עס שטעהט אין די דאָזיגע ביכער, פון וועלכער דיעזער איז איינער.

צווייטענס, בלייבען מאָרגאַן'ס און ענגעלס'עס פאָרשונגען אויף אייביג וויכטיג אַלס גרויסע אויפטהואונגען, וועלכע האָבען ערשט מעגליך געמאַכט צו געהן אין דיעזע פאָרשונגען וויטער. דריטענס, בלייבט דער עיקר פון זייערע פאָרשונגען ריכטיג. עס בלייבט ריכטיג זייער הויפּט־ענטדעקונג, אַז די פערשיעדענע איינריכטונגען אין פאַמיליען־לעבען ביי די פערשיעדענע ווילדע מענשען זיינען ניט קיין צופעליגע ווילדקייטען, נאָר מדרגות, שטופען, פון אַ סיסטעמאַטישער ענטוויקלונג (בסך הכל גענומען), און אַז דאָס צייגט, אַז אַזאַ מין ענטוויקלונג האָט די גאַנצע מענשהייט דורכגעמאַכט. און עס בלייבט אויך ריכטיג, אַז דיעזע ענטוויקלונג איז פאָרגעקומען דורך די מאַטעריעלע אומשטענדען. און עס בלייבען ריכטיג נאָך פיעלע אַנדערע הויפּט־פּונקטען פון ענגעלס'עס פאָרשונגען, ווי דער אויפמערקזאַמער לעזער וועט אליין אַרויסזעהן נאָך קונאָוו'ס איינווענדונגען.

אַלזאָ, אום צו וויסען וועלכע פון ענגעלס'ס געדאַנקען דאַרפען בלייבען בעטראַכט פאַר ריכטיג, לויט נאָך די נייסטע וויסענשאַפטליכע פאָרשונגען, וועט דער לעזער מוזען זעהר אויפמערקזאַם לערנען וואָס מיר גיבען איבער פון קונאָוו'ס לעצטע שריפט, צום סוף פון דיעזען בוך.

דער איבערזעצער.

פאָררעדען

(פון פערפאסער.)

1. — צו די ערשטע ארויסגאבע 1884.

מיט דיעזען ווערק ווערט אויסגעפיהרט א צואה, ביז צו א געוויסען גראד. ניט קיין קלענערער ווי קארל מארקס איז דאָס געוועזען, וועלכער האָט בדעה געהאט צו ערקלערען, אין א בוך, די פאָרשונגען פון לואיס מאָרגאַן. ער האָט געוואָלט ווייזען זייער שייכות צו דעם וואָס עס קומט ארויס פון זיינע (מארקס'עס) — איך מעג ביז א געוויכען גראד זאָגען אונזערע*) — מאַטעריאליסטישע אונטערזוכונגען פון די וועלט־געשיכטע. ער האָט געוואָלט צייגען, ווי ערשט דורך דיעזען צוזאמענהאנג קומט ארויס קלאָר די גאנצע וויכטינקייט פון מאָרגאַן'ס פאָרשונגען. ווארים מאָרגאַן האָט דאָך אויף זיין אייגענעם אופן אויפ'ס נייע ענטדעקט, אין אמעריקא, די מאַטעריאַליסטישע בעגרייפונג פון דער וועלט געשיכטע, וואס מארקס האָט ענטדעקט מיט 40 יאָהר צוריק, און ער, מאָרגאַן, פערגלייכענדיג די בארבאריי און די ציוויליזאציאָן, איז דערפון געקומען צו די זעלבינע געדאנקען, אין די הויפט־פונקטען, ווי מארקס.

מארקס'עס בוך „דאָס קאפיטאל" האָבען די עקאָנאָמישע גע־לעהרטע אין דייטשלאנד אפילו שטארק געקויפט, אָבער פונקט אזוי שטארק האָבען זיי וועגען דעם בוך זיך ניט־וויסענדיג געמאכט. זיי זיינען דאָך אין זייער וויסענשאפט ווי א צ ע ך פון בעל מלאכות: זיי לאָזען קיינעם ניט צו, ווען ער איז ניט איינער פון זייערע. און פונקט אזוי האָבען וויעדער די געלעהרטע פון די „פאָר־היסטאָרישע"

*) ענגעלס מיינט דערמיט צו זאגען, אז ער האָט אויך אַ חלק, צוזאמען מיט מאַרקס'ען, אין דיעזע אונטערזוכונגען. מיט ענוות זאָגט ער, אַז ער האָט מאַרקס'ען נאָר געהאָלפען אין דעם „ביז אַ געוויסען גראד."—איבער־זעצער.

וויסענשאַפט*) אין ענגלאַנד בעהאַנדעלט מאָרגאַן'ס בוך „די פּאָר־צייטיגע געזעלשאַפט“. (דאָס בוך איז אין אַמעריקאַ געדרוקט און אין ענגלאַנד איז עס מערקווירדיג שווער צו קריעגען.)

מיין אַרבייט (אין דיעזען בוך) קען נאָר אויסצאָהלען אַ קליינעם טהייל פון דעם, וואָס די וועלט האָט פערלוירען, דאדורך וואָס מיין פערשטאָרבענער פריינד (מאַרקס) האָט ניט דערלעבט אַליין צו שרייבען אַזאַ בוך. דאָך האָב איך פאַר מיר זיינע קריטישע בעמערקונגען וואָס ער האָט געמאַכט ווען ער האָט איבערזעצט אויספיהרליך די וויכטיגסטע טיילען פון מאָרגאַן'ס בוך. דיעזע בעמערקונגען פון מאַרקס'ן וועל איך דאָ איבערגעבען אַזוי וויט ווי עס וועט זיך לאָזען.

* * *

לויט די מאַטעריאַליסטישע וועלט־בעגרייפונג איז די גרונד־אורזאַכע, דער לעצטער יסוד פון אַלע ענדערונגען אין דער וועלט־געשיכטע איין זאַך, וואָס טיילט זיך אין צוויי טיילען: ערשטענס, די בעשאַפונג פון לעבענס־מיטלען, פון עסענוואַרג, קליידונג, וואוינונג און די וועדקצייגען וואָס מען דאַרף דערצו — דאָס רופט מען פּראָדוקציאָן; און צווייטענס, די בעשאַפונג פון מענשען אַליין, דאָס קינדער־האָבען, דאָס רופט מען „רעפּראָדוקציאָן“.

די געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען, אונטער וועלכע עס לעבען די מענשען פון אַ געוויסע צייט אין דער וועלט געשיכטע און אין אַ געוויסען לאַנד, קומען אַרויס פון דעם אופן ווי די ביידע אַרטען פּראָדוקציאָן געהן צו: לויט נאָך דעם, אויף וועלכע שטופע (מדרגה) פון ענטוויקלונג עס געפינט זיך, פון איין זייט, די אַרבייט, און פון דער אַנדערער זייט דאָס פאַמיליען־לעבען**).

---

*) „פאָר־היסטאָרישע וויסענשאַפט“ הייסט די פאָרשונג, ווי די מענשען האָבען געלעבט אין גאָר די ערשטע צייטען, פון וועלכע עס איז ניטאָ קיין געשריעבענע היסטאָריע. „היסטאָרישע צייט“ רופט מען די צייט, פון וועלכע עס איז שוין דאָ געשריעבענע דאָקומענטען. פאַר דער צייט הייסט די „פאָר־היסטאָרישע צייט“. — איבערזעצער.

**) מאַרקס אַליין האָט ניט געזאָגט, אַז דאָס פאַמיליען־לעבען און דער אופן פון קינדער־האָבען איז אויך אַ טהייל פון די מאַטעריאַליסטישע הויפּט־אורזאַכען פון די געשיכטליכע פּאַסירונגען. דאָס האָט ענגעלס צוגעגעבען. די יעצטיגע גרעסטע מאַרקסיסטען — צום ביישפּיעל היינריך קונאָוו — זאָגען אויך, אַז דאָס איז ניט נויטיג צוצוגעבען. זיי בעווייזען, אַז די פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען קומט אַליין אויך אַרויס פון די איינע אַרט פּראָדוקציאָן — די לעבענסמיטלען. — איבערזעצער.

וואָס ווייניגער ענטוויקעלט די ארבייט איז, וואָס ווייניגער פּראָ־
דוקטען זי קען בעשאַפען, וואָס קלענער עס איז, אַלזאָ, די עשירות
פון דער געזעלשאַפט, אַלץ מעהר איז דאָס לעבען פון מענער מיט
פרויען דער פונדאַמענט פון דער מענשליכער געזעלשאַפט. דעריבער
איז די מענשליכע געזעלשאַפט נאָר די ערשטע צייטען אַ משפחה־
געזעלשאַפט. די מענשען לעבען הייסט עס צוזאַמען „למשפחותם“,
נאָך משפחות נאָך. אין דיעזען צושטאַנד אָבער ענטוויקעלט זיך די
ארבייט און זי בעשאַפט אַלץ מעהר און מעהר רייכקייט. דערפון
קומט שפּעטער ארויס פּריוואַט־אייגענטהום און אויסטויש (בייטען זיך,
הלופין) פון פּראָדוקטען. און עס קומען ארויס רייכע און אָרימע.
אין עס קומט אַ צייט, ווען אַ מענש קען אויסנוצען די ארבייט פון
אנדערע מענשען. דאָס ווערט דער פונדאַמענט פון אן אונטערשיעד
צווישען פערשיעדענע קלאַסען מענשען (הארען און קנעכט, הערשער
און בעהערשטע). דאָס זיינען שוין נייע עלעמענטען. זיי קענען זיך
שוין ניט גוט אריינפּאַסען אין די אַלטע פאָרמען פון דער געזעלשאַפט.
דורות און דורות בעמיהט מען זיך דאָך, ווי עס איז, אריינצופּאַסען
די נייע עלעמענטען אין די אַלטע געזעלשאַפטס־פאָרמען. דערווייל
אָבער ענטוויקלען זיך די נייע עלעמענטען אַלץ מעהר, ביז ענדליך קומט
אַ צייט, ווען דיעזע נייע עלעמענטען קענען שוין בשום אופן זיך ניט
אריינפּאַסען אין די אַלטע פאָרמען פון געזעלשאַפט און דאָס בריינגט
אַ פאָלשטענדיגע איבערקעהרעניש. די אַלטע געזעלשאַפט, וואָס איז
איינגעפיהרט נאָך משפחות, ווערט צוריסען דורך איהר צוזאַמענשטויס
מיט די ניי־ענטוויקעלטע געזעלשאַפטליכע קלאַסען. אויף דעם אָרט
פון די אַלטע צוריסענע משפחות־געזעלשאַפט קומט־אויף אַ נייע גע־
זעלשאַפטליכע אָרדנונג, דער שטאַאַט. די טהיילען פון דיעזען נייען
פערבאַנד פון מענשען — פון שטאַאַט — זיינען שוין ניט מעהר קיין
משפחות און שבטים פון קרובים, נאָר פעראייניגונגען פון מענשען
וואָס וואוינען צוזאַמען אויף איין אָרט, אַלץ איינס צו זיי זיינען
קרובים צווישען זיך, צי ווילד־פרעמדע. אין דיעזער נייער געזעלשאַפט
ענדערט זיך שוין אויך אין גאַנצען די אָרדנונג פון פאַמיליען־לעבען,
ליוט נאָך די אָרדנונג פון אייגענטהום (ווי מיר וועלען דאָס אַלץ וויי־
טער זעהן). אין דיעזער נייער געזעלשאַפט צושפּרייטען זיך דאַן די
קלאַסען־קעמפּפע (די מחלוקות צווישען די פערשיעדענע קלאַסען מענ־
שען, הערשער און בעהערשטע), וועלכע מאַכען אויס דעם אינהאַלט
פון די גאַנצע ביז־אַהעריגע געשריבענע וועלט־געשיכטע.

XVII.

מאָרגאַן איז דאָס געווען, וועלכער האָט אויפגעטהאָן די גרויסע זאַך: ער האָט דאָס ענטדעקט און צוריק צוזאַמענגעשטעלט די הויפּט־שטריכען פון דיעזען פאָר־היסטאָרישען פונדאַמענט פון אונזער געשריעבענע געשיכטע. ביי די אינדיאַנער פון נאָרד־אַמעריקא, אין די פאָרמע, ווי זייערע פערבאַנדען זיינען איינגעפיהרט, נאָך משפחות נאָך, — אַט אין דעם האָט מאָרגאַן געפונען דעם שליסעל, וועלכער שליסט אויף פאַר אונז די רעטהענישען פון די עלטסטע גריכישע, רוימישע און דייטשע געשיכטע — די רעטהענישען, וואָס קיינער האָט זיי ביז אהער ניט געקענט טרעפען אויפצולעזען.

זיין בוך איז אָבער ניט די ארבייט פון איין טאָג. ארום 40 יאָהר האָט ער זיך מיט זיין מאַטעריאַל געמאַטערט, ביז עס איז איהם פאָלשטענדיג קלאָהר געוואָרען וואָס דאָ איז. דארום אָבער איז טאַקע זיין בוך איינס פון די וויניגע ווערק פון אונזער צייט, וועלכע האָבען בעשאַפען נייע עפּאָכען (צייטען) אין דער וויסענשאַפט.

דער לעזער וועט אין דיעזען בוך לייכט קענען דערקענען וואָס עס קומט פון מאָרגאַנ'ען און וואָס איך האָב צוגעגעבען. אין די קאַפּיטלען וועגען די געשיכטע פון גריכעלאַנד און רוים האָב איך מיך ניט בעגנוגענט מיט דעם וואָס מאָרגאַן האָט בעוויעזען, נאָר האָב צוגעלייגט וואָס איך האָב געוואוסט. די קאַפּיטלען איבער די קעלטען און דייטשען זיינען אין רעכטען עיקר מיינע אייגענע. מאָרגאַן האָט וועגען זיי נאָר געהאַט כמעט בלויז קוועלען פון צווייטער האַנד. וועגען די צושטענדע ביי די דייטשען האָט מאָרגאַן נאָר געהאַט — חוץ טאַציטוס — די שלעכטע ליבעראַלע פערפעלשונגען פון די שריפטען פון הערר פריעמאַן. די עקאָנאָמישע בעטראַכטונגען זיינען אַלע פון מיר ניי בעארבייט. ווי מאָרגאַן בעהאַנדעלט דיעזען פונקט, איז עס גוט גענוג פאַר ז י י ן צוועק; פאַר דעם אָבער, וואָס א י ך וויל דאָ ארויסבריינגען, איז דאָס געווען דורכאויס אונגעניעגענד. און אומעדום וואו עס איז אין דעם בוך געוויעזען וואָס מען דאַרף זיך פון די פאַקטען דרינגען, איז דאָס זעלבסטפערשטענדליך מיינע אייגענע געדאַנקען, חוץ וואו איך בריינג מאָרגאַנ'ס ווערטער.

2. — צו דער פיערטער אויסגאַבע 1891.

די פריהעריגע אויסגאַבע פון דיעזען בוך, וועלכע איז געווען א גאַנץ גרויסע, איז זייט כמעט א האַלב יאָהר אויספערקויפט. דער

ארויסגעבער האָט שוין אַ לענגערע צייט פערלאַנגט פון מיר, איך זאָל בעזאָרגען אַ נייע אויסגאַבע. נויטיגע ארבייטען האָבען מיך ביז אַהער אָבגעהאַלטען דערפון. זינט די ערשטע אויסגאַבע איז אַרויס, זיינען אוועק זיעבען יאָהר. דערוויל האָט די קענטניס וועגען גאָר די ערשטע פאָרמען פון פאַמיליען־לעבען געמאַכט וויכטיגע פאָרטשריטע. איך האָב אַלזאָ געמוזט פלייסיג צו אַרבייטען צו פערבעסערען דעם אינ־האַלט און צוצולייגען נייעס לויט די נייעסטע פאָרטשריטע פון דער וויסענשאַפט. בעזאָנדערס דאַרום, ווייל מען האָט בדעה צו מאַכען סטערעאָטיפּען פון דעם ווערק, ווי עס איז יעצט, און איך וועל שוין אַ צייט ניט מעהר קענען מאַכען קיין ענדערונגען.

איך האָב אַלזאָ דעם גאַנצען אינהאַלט פּאָזיכטיג דורכגעקוקט און אַ סך צוגעשריעבען. איך האָף, אַז דערמיט האָב איך גענוג אין בעטראַכט גענומען דעם היינטיגען שטאַנד פון דער וויסענשאַפט.

ווייטער האָב איך צוגעשטעלט אין דיעזען פאָרוואָרט אַ קורצען איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון דער געשיכטע פון דער פאַמיליע פון באַכאָפען ביז מאָרגאַן (אין דיעזער איבערזעצונג איז דערפון גע־מאַכט אַ בעזונדערע „איינלייטונג"). דיעזען איבערבליק האָב איך געגעבען הויפּטזעכליך דאַרום, ווייל די געלעהרטע אין ענגלאַנד, וואָס גיבען זיך אָב מיט די פאָר־היסטאָרישע וויסענשאַפט און האָבען אַ היבשע ביסעל שאָוויניזמוס (פאַטריאָטישע פאַרטייליכקייט) אין זיך, טהוען נאָך אַלץ ווייטער וואָס עס איז זיי נאָר מעגליך, זיך צו מאַכען ניט־וויסענדיג פון די איבערקעהרענישען וואָס מאָרגאַנ'ס ענטדעקונגען האָבען אויפגעטהאָן אין די בעגרייפונג פון די אור־געשיכטע, כאָטש דאָס האַלט זיי פון דעסטוועגען ניט אָב זיך צו בענוצען מיט די רע־זולטאַטען פון מאָרגאַנ'ס פאָרשונגען. אויך אין אַנדערע לענדער טהוט מען שטאַרק נאָך, טהיילוויז, דעם ביישפּיעל פון ענגלאַנד.

דיעזעס ווערק איז איבערזעצט געוואָרען אין פערשיעדענע אַנ־דערע שפּראַכען. צום ערשטען אין איטאַליעניש, דאַן אין רומעניש און דערנאָך אין דעניש. אַ פראַנצויזישע איבערזעצונג פון אַנרי ראַווע, וועלכע איז איבערזעצט פון דיעזע יעצטיגע אויסגאַבע, ווערט איצט געדרוקט.

לאָנדאָן, 16 יוני, 1891. פריעדריך ענגעלס.

איינלייטונג

(די איינלייטונג איז אַן איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון די פאַרשונגען אין דיזע אַנגעלעגענהייטען. דער לעזער, וואס וועט דאָס געפינען שווער צו פערשטעהן, קען איבערהיפּען די איינלייטונג. — איבערזעצער.)

ביז צום אָנפאַנג פון די 60גער יאָהרען פון 19טען יאָהרהונדערט איז ניט געווען קיין שום וויסענשאַפט וועגען די געשיכטע און ענטוויקלונג פון פאַמיליען־לעבען. דאָס ביכעלע פאָרשונג, וואָס עס איז געווען וועגען דעם, קען ניט אָנגערופען ווערען קיין געשיכטע פון דער פאַמיליע. די היסטאָרישע וויסענשאַפט איז ביז דעמאָלט נאָך געשטאַנען אין דיזען ענין אויף דעם באָדען פון תורת משה. אין דיזע תורה ווערט געשילדערט מעהר איוספיהרליך ווי אין אלץ־איינס וועלכע אַנדערע שריפטען, ווי די מענשען האָבען געלעבט אַ פאַמיליען־לעבען, אין וועלכען דער פאָטער איז געווען דער הערשער פון דער פאַמיליע. אַזאַ פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען רופט מען פ אַ ט ר י אַ ר־כ אַ ל י ש ע פאַמיליע (פאַטר הייסט דער פאָטער). דיזע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען האָט מען אָנגענומען פאַר די עלטסטע און מען האָט שוין ווייטער וועגען דעם גאָר ניט געקלעהרט. און ניט נאָר דאָס, — מען האָט אויך אָנגענומען פאַר זיכער, אַז דאָס איז געווען דיזעלבע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען וואָס די היינטיגע בירגערליכע פאַמיליע. מען האָט בלויז דערפון אָראָבגענומען די פיעלע ווייבער, וואָס די פאַרצייטיגע פאַטריאַרכען האָבען געמעגט האָבען.

נאָך דיזער מיינונג האָט מען אָנגענומען, אַז דאָס פאַמיליען־לעבען האָט איבערהויפּט גאָר קיין געשיכטע און קיין ענטוויקלונג ניט געהאַט. אַזוי ווי די מענשען לעבען היינט אין זייערע פאַמיליעס, אַזוי, האָט מען געמיינט, האָבען זיי געלעבט פון אייביג אָן. העכסטענס האָט מען צוגעגעבען, אַז אַמאָל איז געווען אַ צייט, ווען עס איז איבערהויפּט ניט געווען קיין שום רעגעל און סיסטעם אין דעם לעבען צווישען מענער און פרויען.

עס איז אַפילו אמת, אַז מען האָט געוואוסט, אַז חוץ די איינ־

צעלעהע (וואו איין מאן לעבט מיט איין ווייב) איז אויך געווען אין אָריענט (די מזרח־לענדער) פּיעל־ווייבעריי און אין אינדיען און טיבעט פּיעל־מענעריי. אלזאָ, האָט מען שוין געוואוסט פון דריי פערשיעדענע פאָרמען פאמיליען־לעבען: איין־עהע, פּיעל־ווייבעריי און פּיעל־מע־נעריי. אָבער דיעזע דריי פאָרמען האָט מען ניט געקענט צוזאמענ־שטעלען אין קיין אָרדנונג אלס א היסטאָרישע ענטוויקלונג, וואו איין פאָרמע פון די דריי זאָל זיין ארויסגעקומען פון די אנדערע. מען האָט זיך דארום פאָרגעשטעלט, אז אין דערזעלבער צייט זיינען בע־שטאנען די אלע דריי פאָרמען, אָהן שום צוזאמענהאנג.

עס איז אפילו אמת, אז מען האָט געוואוסט פון די פאקטען, דאָס ביי איינצעלנע פעלקער פון די פּארצייטיגע וועלט־געשיכטע (פון רוים און גריכענלאנד, מצרים, אשור, בבל א. ז. וו.) האָט זיך די אָבשטאמונג פון מענשען ניט גערעכענט נאָכ'ן פאָטער, נאָר נאָך די מוטער. אויך האָט מען געוואוסט, אז אזוי איז עס נאָך היינט ביי איינינע ווילדע פעלקער. אויך האָט מען געוואוסט, אז ביי א כך היינטיגע פעלקער פיהרט זיך, דאָס א מאן טאָר ניט חתונה האָבען מיט א ווייב פון זיין אייגענער גרופּע מענשען; די גרופּע איז פון א געוויסע גרויס; וואָס פאר א סאָרט גרופּע דאָס איז, האָט מען דע־מאָלט ניט אויסגעפאָרשט. אלזאָ, געוואוסט האָט מען פון די אלע פאקטען און מען האָט כסדר געזאמעלט אלץ מעהר און מעהר ביי־שפּיעלע דערפון. אָבער מען האָט ניט אָנגעהויבען צו וויסען וואָס צו מאכען פון דיעזע פאקטען; צו האָבען זיי עפּעס א צוזאמענהאנג; צי בעדייטען זיי א געוויסע ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען.

אין דעם בוך „אונטערזוכונגען וועגען די גאָר ערשטע געשיכטע פון דער מענשהייט“, פון ע. ב. טיילאָר, ארויסגעגעבען אין יאָהר 1865, ווערען דיעזע אלע פאקטען פאָרגעשטעלט ווי עפּעס „משונה'דיגע מנהגים“. דאָס האָט דאָרטען א פּנים, ווי אנדערע משונה'דיגע מנהגים פון ווילדע מענשען, ווי א שטייגער, דאָס וואָס ביי איינינע סאָרטען ווילדע מענשען איז בעטראכט פאר אן עברה אָנצוריהרען ברענענדעס האָלץ מיט א ווערקצייג פון אייזען, און נאָך אזעלכע רעליגיעזע משונה'־דינע צערעמאָניעס.

א רעגעלמעסיגע געשיכטע פון די ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אין יאָהר 1861, ווען באכאָפען

האָט אַרויסגעגעבען זיין בוך „דאָס מוטער רעכט“. אין דיעזען בוך האָט דער פערפאַסער געשטעלט פאָלגענדע בעהויפּטונגען:

1. אַז גאָר אין אָנפאַנג האָבען די מענשען געלעבט אין גאַנצען הפקר אין זייער פערקעהר פון מענער און פרויען, ווער מיט וועמען עס האָט נאָר השק געהאַט. ער רופט דאָס אָן „העטעריזמוס“ (הורעריי). דאָס איז אָבער ניט קיין גלייכער נאָמען פאַר דעם.

2. ביי אַזאַ סאָרט פערקעהר איז אונמעגליך געווען צו וויסען פון אַ פאָטער. מענשען האָבען נאָר געוואוסט פון מוטערס. און קרובים זיינען נאָר געווען פון מוטער'ס צד, נאָך מוטער־רעכט. דאָס איז, די ערשטע צייטען, געווען אַזוי ביי אַלע פעלקער פון אַלטערטהום.

3. אַזוי ווי די יונגע מענשען האָבען ביי אַזאַ צושטאַנד נאָר געקענט אַ מוטער, זיינען די פרויען געווען ביי די מענשען זעהר הויך געאַכטעט. דאָס איז געגאַנגען אַזוי ווייט, נאָך באַכאָפען'ס מיינונג, אַז די פרויען זיינען געווען די הערשערינס. ער רופט דיעזען צושטאַנד „גינעיקאָ־קראַטיע“, — ווייבער־הערשאַפט.

4. דער איבערגאַנג צו דער איינצעל־עהע, — וואו די פרוי איז געוואָרען נאָר דאָס אייגענטהום פון איין מאַן און קיינער האָט זיך ניט מעהר געטאָרט צוריהרען צו איהר, — איז געווען אַן איבערטרעטונג פון אוראַלטע רעליגיאָנס־געבאָטען. (דאָס הייסט אייגענטליך, אַז דערמיט האָט דער איינער מאַן אַוועקגערויבט פון אַנדערע מענער זייער רעכט, לויט דעם אַלטען מנהג, אויך צו מעגען האָבען דיעזע פרוי). כדי אויסצוקויפען ביי די אַנדערע מענער דיעזעס רעכט, האָט דער מאַן געמוזט דאַפיר בעצאָהלען מיט אַ שטראָף, אָדער לאָזען די פרוי אַ געוויסע צייט פריי פאַר אַנדערע מענער.

בעווייזע דאַפיר ברייגנגט באַכאָפען זעהר אַ סך. זעהר פלייסיג האָט ער אויפגעזוכט און צוזאַמענגעקליעבען אַהן אַ שיעור שטיקלעך פון די שריפטען פון די פאַרצייטיגע רוים און גריכענלאַנד, וואָס בעווייזען דאָס.

דורך וואָס האָט זיך דער „העטעריזמוס“ ענטוויקעלט צו מאָנאָגאַמיע (איין־עהע, די איינפיהרונג אַז איין מאַן זאָל האָבען איין פרוי), וואָס האָט געפיהרט דערצו, אַז פון מוטער־רעכט איז געוואָרען פאָטער־רעכט? באַכאָפען'ס מיינונג איז געווען, אַז דאָס איז געקומען פון דעם, וואָס די רעליגיעזע געדאַנקען האָבען זיך ווייטער ענטוויקעלט,

בעזאָנדערס ביי די גריכען. עס זיינען צוגעקומען, אין זייערע געמער־געשיכטען, נייע געטער, וואָס האָבען פאָרגעשטעלט נייע געדאנקען און בעגריפען — דיעזע זיינען צוגעקומען צו די אַלטע גרופּע פון געטער, וואָס האָבען פאָרגעשטעלט די אַלטע בעגריפען. ביסלעכווייז האָבען די נייע געטער אַוועקגעשטופּט די אַלטע אַהינטער, און דערמיט האָבען נייע בעגריפען אין זיטען פערנומען דעם פּלאַץ פון די אַלטע.

קומט אַלזאָ אויס, נאָך באכאָפענ׳ס געדאנק, אַז די געשיכטליכע פערענדערונג אין דעם פערהעלטניס צווישען מאַן און ווייב איז ניט געקומען פון דער ענטוויקלונג פון די ווירקליכע פערהעלטניסע פון די מענשען, נאָר פון פערענדערונגען אין זייערע רעליגיעזע געדאנקען איז דאָס געקומען. אין אמת׳ען אָבער זיינען רעליגיעזע געדאנקען נאָר אַן אָבשפּיגלונג אין די קעפּ פון די ווירקליכע אומשטענדען פון לעבען. באַכאָפען אָבער האָט דאָס נאָך ניט פערשטאַנען.

אין די פאַרצייטיגע גריכישע ליטעראַטור איז דאָ אַ דראַמאַ וואָס ווערט אָנגערופען „אָרעסטעיאַ“, פערפאַסט פון דעם שרייבער עסקילאָס. זאָגט באַכאָפען, אַז דיעזע דראַמאַ שטעלט פאָר דעם קאַמפּף צווישען דעם מוטער־רעכט, וואָס האָט שוין געהאַלטען דע־מאָלט אין אונטערגעהן, און פאָטער־רעכט, וואָס איז אויפגעקומען און האָט געזיעגט אין די צייט פון די העראָען. (די אַלטע גריכישע לע־גענדען דערצעהלען פון אַ צייט, ווען זייער לאַנד איז געווען בעזעצט פון „העראָען“, גרויסע, מעכטיגע, העלדישע מענשען, האַלב גאָט, האַלב מענש, די פאָרעלטערען פון די גריכען). דיעזע דראַמאַ דער־צעהלט פון אַ פרוי מיט׳ן נאָמען קליטעמנעסטראַ, וועלכע האָט ער־מאָרדעט איהר מאַן אַגאַמעמנאָן, ווען ער איז צוריקגעקומען פון די מלחמה מיט די טראָיאַנער. זי האָט איהם ערמאָרדעט כדי צו קענען זיך איבערגעבען צו איהר געליעבטען עגיסטאָס. איהר זוהן, אָרעס־טעס, וואָס זי האָט איהם געהאַט פון איהר ערמאָרדעטען מאַן, האָט גענומען ראַכע פאַר דעם טויט פון זיין פאָטער און האָט ערמאָרדעט זיין מוטער. דערפאַר פערפאָלגען איהם די גריניעען, דאָס זיינען אַ סאָרט טייוועליכעס. זיי זיינען די בעשיצערינס פון דעם מוטער־רעכט. נאָך דיעזען רעכט איז אַ מוטער־מאָרד דאָס שווערסטע פער־ברעכען; פאַר דעם איז קיין שטראָף ניט גענוג. אָרעסטעס רופט דאַן אויף דעם גאָט אַפּאָלאָ און די געטין אַטהענע זיי זאָלען איהם

בעשיצען. דיעזע צוויי געטער האַלטען שוין פון דעם נייעם פאַטער־רעכט. זיי בעשיצען איהם. אַטהענע איז די ריכטערין. זי הערט אויס ביידע צדדים. א ויכוח קומט פאָר פאַר איהר צווישען אָרעס־טעס און די גריניעען. אין דיעזען ויכוח איז קורץ אויסגעדריקט די גאַנצע שטרייט־פראַגע. אָרעסטעס טענה'ט, אַז זיין מוטער קלי־טעמנעסטרא האָט געטהאָן א דאָפּעלטען פערברעכען: זי האָט גע־טויטעט א י ה ר מאַן און ז י י ן פאָטער. פאַרוואָס אַלזאָ האָ־בען די גרינעען ניט פערפאָלגט זי, וואָס איהר פערברעכען איז געוועזען פיעל גרעסער, און איהם פערפאָלגען זיי יאָ? — טענה'עט ער. און זיי ענטפערען שלאַגענד:

„זי איז צו דעם מאַן, וועמען זי האָט ער־מאָרדעט, ניט געוועזען קיין בלוט־פערוואַנדטע“.

דער מאָרד פון א ניט־פערוואַנדטען אין בלוט, מעג עס זיין אפילו דער אייגענער מאַן, איז א זינד אויף וועלכע עס קען זיין אַן אָבקומעניש און דאָס געהט די גריניעען ניט אָן. זייער אויפגאַבע איז נאָר, צו פערפאָלגען דעם, וואָס טויטעט א בלוט־פערוואַנדטען, און נאָך דעם מוטער־רעכט, איז דער שווערסטער מאָרד, וואָס האָט קיין שום פערגעבונג ניט, א מוטער־מאָרד.

, יעצט טרעט אויף אַפּאָלאָ אַלס פערטהיידיגער פון אָרעסטעס. אַטהענע היסט די אַרעאָפּאַגיטען (ריכטער) אָבשטימען. די שטימען זיינען גלייך, פונקט א גלייכע צאָהל שטימען פאַר פערוראַטהיילען און א גלייכע צאָהל פאַר בעפרייען. אַטהענע אָבער, אַלס פּרעזידענ־טין, וואַרפט אריין איהר שטימע פאַר אָרעסטעס און מאַכט איהם פריי. דאָס פאָטער־רעכט האָט געזיעגט איבער דעם מוטער־רעכט. „די געטער פון דעם יונגען דור“ — אַזוי ווערט אין די דראַמאַ פאָר־געשטעלט, אַז די גריניעען רופען דיעזע געטער — געווינען איבער די גריניעען. און דיעזע לאָזען זיך צום סוף אויף איבעררעדען אָנ־צונעהמען א נייעם אַמט אין דיענסט פון די נייע אָרדנונג.

דאָס, ערקלערט באַכאָפען, איז די בעדייטונג פון דיעזע גאַנץ־פאַרצייטיגע דראַמאַ. זי שטעלט פאָר דעם איבערגאַנג פון מוטער־רעכט צום פאָטער־רעכט. דאָס איז א גאַנץ נייע אויסלייגונג פון די „אָרעסטעיאַ“, עס איז אָבער ענטשיעדען א ריכטיגע אויסלייגונג. און זי איז איינע פון די שענסטע און בעסטע שטעלען אין דעם גאַנ־

צען בוך פון באכאפען. אבער פאר איין גאנג בעווייזט דאס, אז באכאפען גלויבט אליין, אויף א געוויסען אופן, אין די גריכישע געטער און טייפעליכעס: ער גלויבט נעמליך, אז דיעזע געטער (דאס הייסט דער גלויבען אין זיי) האבען אין דער גריכישער הערואען־צייט בעוויעזען א נס, אז זיי האבען געהאלפען דאס פאטער־רעכט אומ־ווארפען דאס מוטער־רעכט. עס איז קלאר, אז אזא בעגריף, דאס די רעליגיאן איז געוועזען די הויפט קראפט וואס האט געבראכט די ענדערונגען אין דער וועלט־געשיכטע, פיהרט צו א מיסטיציזמוס (געהיימנים, א בעגריף, אז אין דער וועלט ארבייטען פערבארגענע אי־בערנאטירליכע כוחות).

עס איז א שווערע שטיקעל ארבייט דורכצולעזען באכאפען'ס דיקע ביכער און די ארבייט לוינט זיך ניט אימער. דאך, דאס אלעס נעהמט ניט אוועק באכאפען'ס פערדיענסט, וואס ער איז געוועזען דער ערשטער, וועלכער האט אויסגעטרעטען א נייעם וועג. ער איז געוועזען דער ערשטער, וואס האט בעוויעזען, אז עס איז פאלש וואס מען האט פריהער געמיינט, אז גאר אין די ערשטע צייטען פון די מענשליכע ענטוויקלונג האט מען זיך געפיהרט אין דעם לעבען פון מענער מיט פרויען אהן שום טאלק, אויף אן אונבעקאנטען אופן. ער האט בעוויעזען, אז אין די אלט־קלאסישע ליטעראטור (דאס הייסט די וויכטיגע שריפטען פון גאנץ פארצייטיגע רוים און גריכענלאנד) געפינט מען זעהר א סך שפורען, וואס ציינען, אז איידער עס איז אויפגעקומען די איינצעל־עהע, איז געוועזען איינגעפיהרט ביי די גריכען און אזיאטען אן אנדערער סארט ר ע ג ע ל מ ע ס י ג ע ר לעבען פון מענער מיט פרויען: איין מאן האט געלעבט מיט מעהרערע פרויען און איין פרוי מיט מעהרערע מענער און עס איז ניט געוועזען אונזיטליך; דיעזער מנהג איז שפעטער פערשוואונדען געווארען, אבער ער האט נאך איבערגעלאזט שפורען פון זיך; די פרויען, הייסט עס, האבען געקראגען דאס רעכט אויף איינצעל־עהע, אבער זיי האבען געמוזט דאפיר בעצאהלען דערמיט, וואס זיי האבען זיך איבערגעבען צו א געוויסע בעשרענקטע צאהל מענער; אז דעריבער האבען אנהויב מענשען זיך נאר גערעכענט פאר קינדער פון זייערע מוטערס, די אבשטאמונג איז געגאנגען נאר פון מוטער צו מוטער; אז דיעזע פיהרונגען, וואס נאר נאך די מו־

טער׳ס צד האט זיך גערעכענט מענשענס אבשטאמונג, איז נאך גע־בליבען בעשטיין א לאנגע צייט נאכדעם, ווי עס איז שוין געוועזען איינ־געפיהרט איינצעל־עהע, כאטש דערביי האט מען דאך שוין געוואוסט זיכער ווער דער פאטער איז, אדער וועניגסטענס האט מען איין מאן אנערקענט אלס דעם פאטער; און אז אין יענע צייטען, וואו די מוטערס זיינען נאך געוועזען די איינציגע עלטערן, האבען זיי דורך דעם געשפיעלט א העכערע ראלע אין דער געזעלשאפט, אזא הויכע ראלע האבען זיי פון דעמאלט אן שוין קיין מאל ניט מעהר געשפיעלט. דאס אלץ האט באכאפען אפילו ניט ארויסגעבראכט אזוי קלאר, ווי עס איז דא איבערגעגעבען. זיין מיסטיציזמוס האט איהם צוטומעלט. אבער ער האט דאך דאס אלעס בעוויעזען. און דאס האט בעדייטעט אין יענער צייט (1861) א פאלשטענדיגע רעוואלוציאן אין דער וויסענ־שאפט וועגען די ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען.

באכאפען׳ס דיקער בוך איז געוועזען דייטש געשריעבען. און די דייטשע געלעהרטע האבען זיך דעמאלט דוקא וויינינגער ווי אלע אינ־טערעסירט מיט די פארגעשיכטע פון די היינטיגע פארמע פון פאמי־ליען־לעבען. זיין בוך איז דעריבער געבליבען אונבעקאנט.

דער ערשטער פארשער נאך איהם, אין דיעזען ענין, האט זיך בעוויעזען אין יאהר 1865; ער האט דעמאלט נאך ניט געהאט גע־הערט פון באכאפענ׳ען.

דאס איז געוועזען איינער דזש. פ. מעקלעננאן. זיין ארט פארשען איז געוועזען פונקט דער היפך (גענענטהייל) פון באכאפענס. באכא־פען איז געוועזען א גאון א מיסטיקער. מעקלעננאן, פערקעהרט, האט געפארשט אין דער זאך ווי אן אויסגעטריקענטער יוריסט (געזעץ־קענער). ביי יענעם האט געשפיעלט די הויפט ראלע א שטארקע דיכ־טערישע פאנטאזיע; דער, דאגעגען, האט בעטראכט די זאך מיט די חקירות פון אן אדוואקאט, וואס האלט זיין רעדע פאר געריכט, — חקירות וואס מאכען אן איינדרוק ווי זיי וואלטען זיך שטארק געליינט אויפ׳ן שכל.

ביי א סך ווילדע און בארבארישע פעלקער, און אויך ביי ציוויליזירטע אין היינטיגע צייטען, אזוי גוט ווי גאנץ פארצייטענס, האט מעקלעננאן אויסגעפונען א זאנדערבארען מין מנהג פון התונה האבען: דער חתן, נעמליך, מאכט אן אנשטעל ווי ער וואלט כלומר׳שט

אוועקגערויבט די כלה פון איהרע עלטערן; ביי א טייל טהוט ער דאָס אליין, ביי אַנדערע העלפען איהם דערין זיינע פריינד. דיעזער מנהג מוז זיין אַן איבערבלייבונג פון א פריהערדיגע איינפיהרונג, וואו די מענער פון איין שבט פלעגען זיך ווירקליך רויבען, כאַפּען זייערע פרויען מיט געוואַלט, פון אַנדערע שבטים.

ווי אזוי איז ענטשטאַנען די דאָזיגע „רויב־עהע"? אזוי לאַנג ווי די מענער האָבען געקענט געפינען גענוג פרויען אין דעם אייגענעם שטאַם איז דורכאויס ניט געווען קיין אורזאַכע דערצו. אָבער פּונקט אַזוי אָפט ווי מען געפינט דיעזען מנהג, פון כאַפּען א ווייב ביי א פרעמדען שטאַם, אזוי אָפט געפינט מען וויעדער אויך ביי אינענטוויקעלטע פעלקער, אַז עס איז איינגעפיהרט דאָס מענער און פרויען פון איין גרופּע (רעמאַלט, ארום 1865, האָט מען נאָך געמיינט, אַז אַזאַ גרופּע איז דאָסזעלבע וואָס דער שטאַם, דער שבט) טאָרען ניט הייראַטהען מיט אנאַנדער, נאָר די מענער מוזען נעהמען פרויען און פרויען מוזען נעהמען מענער נאָר דוקא פון א פרעמדער גרופּע. ביי אַנדערע ווילדע פעלקער איז א פּונקט פערקעהרטער מנהג, די מענער פון א גרופּע מוזען נעהמען פרויען דוקא נאָר פון דיזעלבע גרופּע.

מעקלעננאַן רופט אָן די ערשטע סאָרט הייראַטה „עקסאָגאַמע" (אויסער שטאַם'דיגע) און די צווייטע — „ענדאָגאַמע" (אין שטאַם'דיגע). און ער פרעגט גאָר ניט און מאַכט א כלל, אַז עס זיינען פאַראַנען ע ק ס אָ ג אַ מ ע און ע נ ד אָ ג אַ מ ע ש ב ט י ם, וועלכע זיינען און בלייבען אימער אזוי פערשיעדען.

דער אמת איז, אַז ווען ער האָט אויסגעפאָרשט די עקסאָגאַמע הייראַטהען, האָט ער זיך, זאָ צו זאָגען, מיט זיין נאָז אָנגעשטויסען אויף דעם פאַקט, אַז דיעזער אונטערשיעד בעשטעהט נאָר אין זיין איינבילדונג; אַז אין דער ווירקליכקייט איז אין א סך פאַלען, אויב ניט אין די מעהרסטע, און אפשר גאָר אין אַלע, ניטאָ אַזאַ אונטערשיעד. דאָך מאַכט ער דיעזען אונטערשיעד פאַר דעם פונדאַמענט פון זיין גאַנצע טהעאָריע. עקסאָגאַמע שבטים קענען זייערע פרויען נאָר בעציהען פון אַנדערע שבטים. און אזוי ווי אין דער ווילדהייט זיינען די פערשיעדענע שבטים כסדר געווען אין קריעגס־צושטאַנד,

האָבען אזעלכע שבטים נאָר געקענט קריגען ווייבער, ווען זיי האָבען זיי גערויבט.

מעקלענגאן פרעגט דאן ווייטער: פון וואַנען האָט זיך גענומען דיעזע זיטע פון עקסאָגאמיע — דאָס הייסט מען זאָל ניט טאָרען חתונה האָבען אין דעם אייגענעם שבט? זאָל דאָס קומען פון דער וואָס מען האָט דאָס געהאַלטען פאר א בלוט־שאנדע חתונה צו האָבען מיט אייגענע בלוט־פערוואנדטע? דאָס קען ניט זיין ביי מענשען פון אזא מדרגה. דאָס ענטוויקעלט זיך ערשט א סך שפּעטער.

ערקלערט מעקלענגאן אזוי: ביי א סך ווילדע איז שטארק פערשפּרייט די זיטע, אז ווען עס ווערען געבוירען מיידלעך, דערשטיקט מען זיי באַלד. דורך דעם פעהלען אויס מיידלעך אין יעדען איינציגען שטאם. עס זיינען דאָ מעהר מענער ווי פרויען. דערפון קומט ארויס קודם, אז א סך מענער האָבען איין פרוי בשותפות, דאָס הייסט פיעל־מענעריי. פון דעם ווייטער איז ארויסגעקומען, אז מען האָט נאָר געוואוסט ווער די מוטער פון א קינד איז, אָבער ניט ווער דער פאָטער איז. דעריבער איז קרובים'שאפט נאָר גערעכענט געוואָרען פון דער מוטער'ס צד און ניט פון פאָטער'ס צד. עס איז אלזאָ געווען מוטעררעכט. דאָס אָבער וואס מעהרערע מענער האָבען געהאט בשותפות איין ווייב, האָט נאָר עטוואס מילדער געמאכט די צרה, וואס אין דעם שבט גופא האָט אויסגעפעהלט ווייבער, אָבער אין גאנצען געהאָלפען האָט דאָך דאָס ניט. דעריבער איז ארויסגעקומען, אז מען האָט סיסטעמאטיש געכאפט און גערויבט פרויען פון פרעמדע שבטים.

מעקלענגאן זאָגט דעריבער: אזוי ווי עקסאָגאמיע און פיעל־מענעריי קומען ארויס פון איינע און דיזעלבע אורזאכע, — פון דעם וואָס עס איז ניט געווען קיין פרוי פאר יעדען מאן, — מוז מען אָננעהמען, אז ביי אלע עקסאָגאמע ראסען איז פריהער געווען פיעל־מענעריי... און דעריבער מוזען מיר עס אָננעהמען פאר זיכער, אז ביי די עקסאָגאמע ראסען האָט מען אין אָנהויב נאָר געוואוסט פון קרובים פון דער מוטער'ס צד. (מעקלאנגאן'ס בוך הייסט „שטודיען אין דער פארצייטיגער געשיכטע“.)

עס איז דאָס פערדיענסט פון מעקלענגאן, וואס ער האָט אויפגעוויזען, אז דאָס וואָס ער רופט עקסאָגאמיע, איז אומעדום פערברייטעט ביי ווילדע פעלקער, און אז דאָס האָט א גרויסע בעדייטונג.

ענטדעקט האָט ער דעם פאַקט פון עקסאָגאַמע גרופּען אויף קיין פאַל ניט. און פערשטאַנען האָט ער דאָס ערשט רעכט נים. מעקלעננאַן אַליין נעהמט דיעזען פאַקט אַרויס פון מעלדונגען, וואָס געפינען זיך צוואָרפען אין ביכער פון א סך בעאָבאַכטער. אָבער חוץ דעם האָט שוין דער פאָרשער לעטהעם, אין זיין בוך „בעשרייבענדע עטהנאָלאָגיע“ (1859), בעשריבען גענוי און ריכטיג אַזאַ איינפיהרונג ביי די מאַגאַרען אין אינדיען און ער זאָגט, אַז דיעזער מנהג געפינט זיך אין אַלע טיילען פון דער וועלט. מעקלעננאַן אַליין ברייננגט דאָס פון איהם. און אונזער מאָרגאַן האָט אויך ריכטיג בעשריעבען אַזאַ מנהג ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער אין אַמעריקא. ער האָט דאָס בעשריעבען נאָך אין יאָהר 1847, אין זיינע בריעף איבער די איראָקעזען אין דעם זשורנאַל „נאָרטה אַמעריקאַן ריוויו“ און אין יאָהר 1851 אין זיין שריפט „דהי ליעג אָוו דהי איראָקאָיז“. דאָך האָט מעקלעננאַן דעם פערדיענסט, וואָס ער האָט דאָס צוזאַמענגעשטעלט און פעסט בעגרינדעט. אָבער דער אַדוואָקאַטען־פערשטאַנד פון מעקלעננאַן האָט אין דעם ענין פון מוטעררעכט, ווי מיר וועלען באַלד זעהען, אַנגעמאַכט אַ פּלאָנטער אַ גרעסערען ווי באַכאָפען׳ס מיסטישע פאַנטאַזיע.

ווייטער איז עס מעקלעננאַן׳ס פערדיענסט, וואָס אויך ער איז דערגאַנגען, אַז אין אָנהויב האָבען זיך גערעכענט קרובים נאָר פון דער מוטער׳ס צד. ער האָט אָבער שפּעטער אַליין מודה געווען אַז באַכאָפען האָט דאָס שוין אויסגעפונען פריהער פון איהם. אָבער אויך אין דעם פּונקט איז ער צופּלאָנטערט. ער רעדט כסדר פון קרובים׳שאַפט נאָר פון דער מוטער׳ס צד אויף וועגען אַ שפּעטערע ענטוויקלונגס־שטופע; אין אמת׳ן האָבען אויף דיעזער שטופע קרובים פון פאָטער׳ס צד זיך שוין אויך געהאַלטען פאַר קרובים. די ווערטער פון דער שפּראַך האָבען שוין אויסגעדריקט אַזאַ כאַרט קרובים׳שאַפט אויך; מעהר ניט, נאָך דער מוטער׳ס צד האָט זיך נאָך אַלץ גערעכענט די אָבשטאַמונג. און די ירושה איז נאָך איבערגעגאַנגען נאָר נאָך דער מוטער׳ס צד. (מיר וועלען ווייטער זעהען דייטליך ערקלערט וואָס דאָס מיינט. — א י ־ ב ע ר ז.) מעקלעננאַן פערשטעהט דאָס ניט. דאָס איז די בעשרענקטע נאַטור פון דעם יוריסט, ער בעשאַפט זיך אַ פעסטען רעכטס־אויסדרוק און דיעזען אויסדרוק בענוצט ער כסדר אויף צושטענדע וואָס ענטוויקלען זיך און ער קוקט ניט, וואָס די ענטוויקלונג האָט דערווייל

געבראכט א נייעם צושטאנד, אויך וועלכען דיעזער אויסדרוק פאסט זיך ניט מעהר.

מעקלעננאן׳ס געדאנק, אז ביי די מענשען, ביי וועלכע עס פיהרט זיך אזוי ווי ער בעשרייבט, פעהלט אוים פרויען, און אז דאָס איז די אורזאכע, פאר וואָס זיי רויבען ווייבער — דיעזער געדאנק ליינגט זיך אפילו שטארק אויפ׳ן שכל; אָבער, ווי עס זעהט אויס, איז ער אליין ניט געוועזען זיכער אז עס איז טאקי אזוי. ווי מיר האָבען געזעהען, קומט אויס, נאָך זיין סברא, אז ביי דיזעלבע מענשען, ביי וועלכע מען רויבט ווייבער פון אנדערע שטאַמען, האָבען אויך א סך מענער איין ווייב. ווארים אויב דאָס איז דערפאר, וואס ביי זיי פעהלט אויס פרויען, איז דאָך נאַטירליך, אז א סך מענער זאָלען אויסקומען מיט איין פרוי. און אויב אזוי, ווייסט מען דאָך ביי אזעלכע מענשען ניט ווער דער פאָטער איז און קרובים דארף מען ביי זיי רעכענען נאָר פון דער מוטער׳ס צד. אזוי זאָגט מעקלעננאן, אז עס דארף זיין. אָבער ער מוז אליין צוגעבען, אז „עס איז אָבער מערקווירדיג, דאָס מען געפינט, אז עס איז ניט אזוי: דער מנהג, אז דער חתן כאפּט די כלה מיט געוואלד ביי איהרע עלטערען איז נאָר דוקא אם שטארקסטען פערשפּרייט ביי אזעלכע פעלקער, ביי וועלכע קרובים רעכענען זיך שוין נאָכ׳ן פאָטער׳ס צד.“

דאָס זעלבע איז אויך מיט זיין סברה, אז דיעזער מנהג קומט פון דעם, וואָס ביי דיעזע מענשען טויטעט מען א סך מיידלעך, ווען זיי ווערען געבוירען, און אז אָט דעריבער פעהלט ביי זיי אויס פרויען און זיי מוזען זיי רויבען פון אנדערע שטאַמען. מעקלעננאן זאָגט אליין: „עס איז א זאָנדערבארער פאקט, אז, אזוי ווייט ווי מיר ווייסען, ווערט דוקא קיין קינדערמאָרד ניט בעגאנגען סיסטעמאטיש ביי די פעלקער, ביי וועלכע עס בעשטעהט עקסאָגאמיע און ביי וועלכע קרובים רעכענען זיך נאָר נאָך דער מוטער׳ס צד“. דיעזע ביידע פאקטען צושלאָגען דאָך זיין גאנצע טהעאָריע. ער זוכט זיך דאָ ארויסצודרעהען מיט נייע סברות, אָבער מיט זיי פערפּלאָנטערט ער זיך נאָר נאָך מעהר.

און דאָך האָט זיין טהעאָריע אין ענגלאנד געפונען גרויסען בייפאל און צושטימונג. אין ענגלאנד איז מעקלעננאן געוועזען בעטראכט פאר דעם גרינדער פון די געשיכטע פון דער פאַמיליע, און אלס דער

ערשטער אויטאָריטעט אויף דיעזען געביעט. זיין גערדאנק, אז עס זיינען דאָ בעזונדערע עקסאָגאמע „שטאמען" און בעזונדערע ענדאָגאמע, איז געבליבען דער פעסטער פונדאמענט פון די אָנגענומענע מיינונגען וועגען די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע; כאָטש מען האָט אָנערקענט איינצעלנע פאקטען, וואס האָבען געצייגט אן אויסנאהמע פון דעם כלל און האָבען בעוויעזען אז עס איז ניט אין גאנצען אזוי.

דיעזער אלגעמיין־אָנגענומענער גערדאנק האָט פערשטעלט די אויגען און מען האָט שוין ניט מעהר געקענט האָבען קיין פרייען איבערבליק איבער דעם געביעט פון דיעזער פאָרשונג און דערמיט איז יעדער ענטשיעדענער פאָרטשריט געווען געמאכט אונמעגליך.

אזוי ווי עס איז געוואָרען א מאָדע אז מען שאָצט מעקלענאן'ס אויפטהואונגען צו הויך, — אין ענגלאנד בעזאָנדערס, און נאָך דעם ביישפיעל פון ענגלאנד אויך אין אנדערע לענדער, — איז עס א פליכט צו ווייזען, ווי אין אמת'ן האָט ער אין דער פאָרשונג פון דיעזען געגענשטאנד געבראכט מעהר שאָדען ווי נוצען, דען זיין געגענזאץ צווישען עקסאָגאמע און ענדאָגאמע „שטאמען" איז פשוט מיס־פערשטענדליך און דאָס האָט בלויז אָנגעמאכט א פלאָנטער, — ווי מיר וועלען ווייטער זעהען.

מען האָט באלד גענומען דערגעהן אלץ מעהר און מעהר פאקטען, וואָס האָבען ניט אריינגעפאסט אין זיין שעהן־אויסגעשניצטע ראמקע, אין זיין סברא. לויט מעקלענאן'ס סברא, זיינען נאָר געווען דריי פאָרמען פון עהע: פיעל ווייבעריי (איין מאן מיט מעהרערע ווייבער), פיעל מענעריי (איין ווייב מיט מעהרערע מענער), און איינצעל־עהע (איין מאן מיט איין ווייב). ווי מען איז אָבער נאָר געוואָרען אויפמערקזאם אויף דיעזען פונקט, האָט מען געפונען אלץ מעהר און מעהר בעווייזע, אז ביי אונענטוויקעלטע פעלקער איז בעשטאנען אזא פאָרמע פון עהע, אין וועלכער מעהרערע מענער צוזאמען זיינען געווען די שותפות'ע מאנען פון מעהרערע פרויען צוזאמען. דער פאָרשער לובבאָק האָט דיעזע פאָרמע פון פאמיליען־לעבען א נאָמען געגעבען „גרופען־עהע" און האָט אנערקענט, אז דאָס איז א געשיכטליכער פאקט.

באלד נאָכדעם, אין יאָהר 1871, האָט מאָרגאן ארויסגעבראכט נייעס מאטעריאל וואָס האָט אין פיעלע בעציהונגען קלאָר בעוויע־

זען נייע פאקטען וועגען די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע. ער האָט געפונען ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער א מְשוּנה'דיגע סיסטעם פון קרובים'שאפט. דאָס הייסט, אז געשוויסטער־קינדער רופען זיך עפּעס ביי זיי שוועסטער און ברידער און נאָך אזעלכע זאכען. (דאָס וועט ווייטער גרינדליך ערקלערט ווערען.) און ער האָט זיך איבערצייגט, אז אָט דאָס זאָנדערבארע סיסטעם פון קרובים'שאפט, וואס איז בע־שטאַנען ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער, איז אויך בעשטאַנען ביי אלע אינדיאַנער פעלקער פון די פעראייניגטע שטאאטען. דאָס איז אלזאָ געווען פערברייטעט איבער א גאנצען קאָנטינענט (וועלט־טייל). אָבער לויט דעם עהע־סיסטעם, וואס בעשטעהט דאָרטען אין דער ווירקליכ־קייט היינט, געהערען זיך מענשען אָן גאַנץ אנדערש ווי זיי רופען זיך. זיי רופען זיך ברידער און שוועסטער, וואו זיי זיינען דאָס אין אמת'ן ניט. (דאָס וועט אלץ ווייטער דייטליכער ערקלערט ווערען.) ער האָט דאַן גע'פועל'ט ביי דער רעגיערונג פון די פעראייניגטע שטאאַ־טען, זי זאָל אויסשיקען צו איהרע פערטרעטער אין אלע לענדער גע־וויסע ליסטען מיט פראַגען, וואס ער האָט פערפאסט, — פראַגען וועגען דעם, ווי עס פיהרט זיך ביי אלע ווילדע מענשען אין אלע עקען פון דער וועלט אין זייער פאמיליען־לעבען און וואָס פאר א סאָרט סיסטעם אין קרובים'שאפט עס איז ביי זיי. לויט זייערע ענטפערס האָט ער געפונען אזוי:

1) אז דאָס סיסטעם פון קרובים'שאפט פון די אמעריקאַנער אינדיאַנער בעשטעהט אויך אין אזיען, און אביסעלע פערענדערט אויך אין אפריקא און אויסטראַליען ביי פיעלע פאָלקס־שטאַמען.

2) אז אזא סיסטעם פון קרובים'שאפט פאסט זיך פאָלשטענ־דיג צו א געוויסע סיסטעם פון גרופּען־עהע, וועלכע איז ווירקליך בע־שטאַנען אין האוואאי און אין אנדערע אויסטראַלישע אינזלען און וואו דאָס האלט איצט אין אונטערגעהן. און

3) אז אויף דיעזע אינזלען איז ווידער דאָ אַן אנדערע סיס־טעם פון קרובים'שאפט, מענשען האלטען זיך פאר אַן אנדער סאָרט פערוואַנדטע, ווידער ניט לויט ווי עס איז אין אמת'ן נאָך זייערע פיהרונגען היינט. אָבער זייער סיסטעם פון קרובים'שאפט פאסט זיך ווידער צו צו אַן אנדער גרופּען־עהע, נאָך אַן עלטערע פאָרמע, וואָס איז שוין דאָרטען אויף לאַנג אונטערגעגאַנגען.

די אלע גנעזאמעלטע נאכריכטען מיט זיינע סברות, וואס ער האט זיך דערפון גערדרונגען, האט ער אבגעדרוקט אין א בוך אונטער דעם נאמען „סיסטעמס אוו קאנסאנגווינימי ענד אפיניטי“ 1871. דערמיט האט ער ארויפגעפיהרט די ויכוחים וועגען דעם ענין אויף א סך א ברייטערען געביעט ווי פריהער. לויט די קרובים'שאפט, דאס הייסט לויט נאכדעם, פאר וואס פאר א סארט קרובים מענשען האלטען זיך ביי פערשיעדענע שבטים, האט ער זיך ארויסגענומען, וואס פאר א סארט פאמיליען-לעבען עס איז ביי זיי אמאל געווען און ער האט דאס גענוי אויסגעמאלען. דערמיט האט ער געעפענט א נייעם פארשונגס-וועג און א וויטערען בליק צוריק אין די פארגעשיכטע פון דער מענשהייט. און וויבאלד זיין סברה זאל אנגענומען ווערען פאר ריכטיג, האט געמוזט די גאנצע שעהנע געביידע פון מעקלעננאן'ס סברות צוגעהן ווי רויך.

אין יאהר 1875 האט מעקלעננאן ארויסגעגעבען א נייע אויפלאגע פון זיין בוך „פרימיטיוו מעררידזש“. דארטען פערטהיידיגט ער זיין טהעאריע געגען די בעווייזע פון לובבאק און מארגאן. ער פערלאנגט פון זיי בעווייזע אויף יעדע פון זייערע בעהויפטונגען. אליין שטעלט ער צוזאמען זעהר קינסטליך א געשיכטע פון דער פאמיליע פון פאמע היפאטעזען (השערות, בויך-סברות), און פון זיי פערלאנגט ער פאר יעדע פון זייערע בעהויפטונגען ניט נאר סתם בעווייזע, נאר אזעלכע בעווייזע, וואס עס זאל ניט מעגליך זיין זיי צו בעשטרייטען, — פונקט ווי אין די געריכטס-הייזער אין סקאטלאנד לאזט מען קיין אנדערע בעווייזע ניט צו. און דאס טהוט דערזעלבער מאן, וועלכער ברייננט פאר זיינע סברות די שוואכסטע בעווייזע פון דער וועלט. צום ביישפיעל, דער פארצייטיגער רוימישער געשיכטע-שרייבער טאציטוס מעלדעט, אז ביי די גערמאנען (די דעמאלטיגע איינוואוינער פון דייטשלאנד) איז דא א שטארקע פערהעלטנים צווישען א מוטער'ס ברודער און א שוועסטער'ס זוהן; און צעזאר מעלדעט, אז ביי די בריטען האבען יעדע 10 אדער 12 מענער זייערע ווייבער בשותפות; און מעהרערע אלטע שריפטשטעלער מעלדען פון ווייבער-געמיינשאפט ביי בארבארען — איז פון דיעזע אלע זאכען קלערט גאר ניט מעקלעננאן און נעהמט זיך ארויס דעם שלום, אז ביי דיעזע אלע פעלקער האט עקזיסטירט פיעל-מענעריי! עס איז פונקט

ווי א פּראָקוראָר, וואָס ווען ער אַרבייט זיך אויס זיינע טענות, קוקט ער ניט צי האָבען זיי אווירקליכען גרונד צי ניט, אָבער פון דעם פּערטהיידיגער פערלאַנגט ער פאַר יעדען וואָרט דעם שטאַרקסטען פאָר־מאַלנעם יוריסטישען בעוויוז.

מעקלענאַן טענה'ט, אַז די גרופּען־עהע איז אין ערגעץ ניט בע־שטאַנען. זי איז ניט מעהר ווי איינבילדונג. דערמיט פאַלט ער שוין צוריק הינטער באַכאָפען. און וועגען די סיסטעמען פון קרובים־שאַפט, וואָס מאָרגאַן האָט אויסגעפונען ביי אזוי פיעל פעלקער — דאָס וואָס געשוועסטער־קינדער רופען זיך שוועסטער און ברידער א. ז. וו. — זאָגט מעקלענאַן, אז דאָס צייגט ניט, אז אמאָל האָט זיך ביי זיי געפיהרט אזא פאַמיליען־לעבען, אז געשוועסטערקינדער זיי־נען ווירקליך געווען שוועסטער און ברידער א. ז. וו. נאָר, זאָגט ער, דאָס איז גלאַט אזא געזעלשאַפטליכע העפליכקייט, וואָס מען רופט זיך ברודער א. ז. וו. א ראיה האָט ער, אז די אינדיאַנער זאָגען צו א פרעמדען, א ווייסען, אויך „ברודער" אָדער „פאָטער". דאָס האָט אזא זין, ווי צו זאָגען, אז די ווערטער פאָטער, מוטער, ברודער, שוועס־טער בעדייטען ביי אונז גאָר ניט און זיינען בלויז א פאָרמע פון רע־דען צו מענשען, אָהן שום זין, ווייל מען זעהט דאָך, אז צו קאַטוי־לישע גלחים זאָגט מען אויך פאָטער און די קאַטוילישע „אבטיסטי־נען" רופט מען „מוטער" און די מאָנאַכען און מאָנאַשקעס רופען זיך ברידער און שוועסטער, און אפילו פריימויערער און מיטגליעדער פון איין פעראיין, רופען זיך אויך ברידער און שוועסטער. קורץ, מעק־לענאַן'ס פערטהיידיגונג איז געווען טרויעריג שוואַך.

אָבער נאָך איין פונקט איז געבליעבען אין זיין טהעאָריע, וואָס איז ניט בעריהרט געוואָרען. דער היפּך (געגענזאַץ) פון עקסאָגאַ־מיע און ענדאָגאַמע „שטאַמען", אויף וואָס זיין גאַנצע סיסטעם איז אויפגעבויט, איז געבליעבען ניט געריהרט; דאָס איז זאָגאר נאָך פון אַלעמען געוואָרען אָנגענומען פאַר דעם רעכטען עיקר פונקט, ארום וועלכען עס דרעהט זיך די גאַנצע געשיכטע פון דער פאַמיליע. מען האָט שוין צוגעגעבען, אז מעקלענאַן'ס פּראָבע צו ערקלערען דיזען געגענזאַץ איז אונגענינענד און איז געגען די פאַקטען, וועלכע ער אַליין ברייננגט. אָבער דער פאַקט גופא איז געווען אָנגענומען פאַר א זאַך אין וועלכער עס איז קיין שום ספק ניט — אז עס זיינען גע־

ווען און עס זיינען נאָך דאָ צוויי גאַנץ פערשיעדענע סאָרטען שטאַמען פון מענשען, יעדער סאָרט אַ בעזונדערער און אונאבהייננגיגער; איין סאָרט אַזעלכער, ביי וועלכען די מענער נעהמען ווייבער דוקא נאָר פון אייגענעם שטאַם, און אַנדערע סאָרט אָבער, וואו עס איז אבסאָלוט פערבאָטען צו נעהמען אַ ווייב פון אייגענעם שטאַם. (זעה, צום ביישפיעל, דאָס פראַנצויזישע בוך „אורשפרונג פון דער פאַמיליע“ פון זשיראַ־טיילאָן, 1874, און אפילו נאָך לובבאַק אין זיין „אורשפרונג פון ציוויליזאַציאָן“, 4טע אויפלאַגע, 1882.)

אויף דיעזען פונקט האָט זיך אוועקגעשטעלט מאָרגאַן'ס הויפּט־ווערק, „ענשיענט סאָסייעטי“ (די פּאַרצייטיגע געזעלשאַפט, 1877), דאָס ווערק, אויף וועלכען דיעזעס בוך איז געבויט. דאָס וואָס אין 1871 איז ביי מאָרגאַן'ען נאָר געווען אַ ניט־קלאָרע אהנונג, דאָס האָט ער אין דיעזען ווערק זיינעם שוין מיט פולען בעוואוסטזיין אויסגע־ארבייט. ער האָט זיך איבערצייגט, אַז עס איז ניטאָ קיין געגענזאַץ פון ענדאָגאַמיע און עקסאָגאַמיע. עקסאָגאַמע ש ט א מ ע ן זיינען נאָר אויף דער וועלט ניטאָ. דאָס הייסט, עס זיינען ניטאָ קיין גאַנצע פאָלקס־שטאַמען, קיין גאַנצע שבטים, ביי וועלכע מען טאָר ניט נעה־מען קיין ווייב פון דעם אייגענעם שטאַם, נאָר דוקא פון אַ פרעמדען. אזוינס איז גאָר ניט דאָ. נאָר וואָס עס איז יאָ געווען איז אָט וואָס: עס זיינען אַמאָל בעשטאַנען גרופּען־עהען, מעהרערע מענער האָבען, הייסט עס, געהאַט בשותפות מעהרערע ווייבער; עס איז זעהר וואהר־שיינליך, אַז דאָס איז אַמאָל געווען ביי אַלע פעלקער; ווען דאָס איז געווען, איז יעדער שטאַם געווען איינגעטיילט אין משפחות; די מענשען אין יעדער משפחה זיינען געווען בלוט־פערוואַנדטע פון דער מוטער'ס צד; און אָט אין אַזאַ משפחה, אָדער גרופּע, אָדער „גענס“, ווי מען רופט דאָס, איז דאָס געווען שטרענג פערבאָטען אַז די מע־נער און פרויען, פון דיזעלבע גענס, זאָלען הייראַטהען צוזאַמען! פון דעמזעלבען שטאַם האָבען די מענער יאָ געקענט נעהמען ווייבער, און האָבען עס אין רעגעל געטהאָן, אָבער זיי האָבען געמוזט זיין פון אַן אַנדער גענס. אַלזאָ, ווען די גענס איז געווען שטרענג „עקסאָגאַם“, איז אָבער דער גאַנצער שטאַם, וועלכער האָט ארומגענומען אַלע גענס, געווען פונקט אַזוי שטרענג „ענדאָגאַם“. דערמיט איז ענדליך געווען צוקלאַפּט דער לעצטער רעשט פון מעקלעננאַן'ס אויסגעקינסטעלטע

סברה. ער האָט פשוט ניט בעמערקט דעם אונטערשיעד צווישען א גענס און א גאַנצען שטאַם פון פיעלע גענס!

מאָרגאַן אָבער האָט זיך מיט דעם ניט בענוגענט. ער האָט אין דיעזער פאָרשונג געמאַכט נאָך א צווייטען פאָרטשריט, וועלכער האָט אויך ענטשיידעט וויכטיגע פראַגען. אויף דערביי האָט איהם געדיענט דאָס וואָס ער האָט אויסגעפונען אין די גענס פון די אַמעריקאַנער אינדיאַנער. מאָרגאַן האָט נעמליך ענטדעקט, אז דיעזע גענס, וועלכע איז אָרגאַניזירט נאָך מוטעררעכט, איז אייגענטליך די ערשטע פאָרמע פון די משפחה־געזעלשאַפט, פון וועלכע עס האָט זיך ערשט שפּעטער ארויס ענטוויקעלט יענע פאָטעררעכטליכע גענס, וואָס מיר געפינען ביי די פאַרצייטיגע קולטור־פעלקער — די רוימער און די גריכען. ביז אהער זיינען די גריכישע און רוימישע גענטס געווען א רעטעניש פאַר אַלע געשיכטע־שרייבער. דיעזע רעטעניש האָט מאָרגאַן אויפגעקלערט, לויט נאָך דעם וואָס ער האָט געפונען ביי די אינדיאַנישע משפחה־געזעלשאַפטען. מיט דעם האָט ער געפונען א נייעם פונדאַמענט (יסוד) פאַר די גאַנצע אור־געשיכטע. (דער לעזער דאַרף דאָ אַליין געדענקען, אז שפּעטער וועט דאָס אַלעס דייטליך און פערשטענדליך ערקלערט ווערען. דאָ האַלטען מיר ערשט אין די איינלייטונג, וואָס גיט אן איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון די פאָרשונגען אין דיעזער וויסענשאַפט. — א י ב ע ר ז.)

מאָרגאַן האָט דאָ אַלזאָ ענטדעקט די ערשטע מוטער־רעכטליכע גענס, — ווי זי האָט אויסגעזעהען איידער זי איז פערענדערט געוואָרען, — אַלס די פאָרשטופע פון די שפּעטערע פאָטער־רעכטליכע גענס פון די פאַרצייטיגע קולטור־פעלקער. דיעזע ענטדעקונג מאָרגאַן'ס האָט פאַר די אור־געשיכטע דיזעלבע בעדייטונג ווי דאַרווין'ס ענטוויקלונגס־טהעאָריע פאַר די ביאָלאָגישע וויסענשאַפט און ווי מאַרקס'עס מעהר־ווערטה־טהעאָריע פאַר די פּאָליטישע עקאָנאָמיע. דיעזע ענטדעקונג האָט צום ערשטען מאָל מעגליך געמאַכט זיך פאָר־צושטעלען א געשיכטע פון דער ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע. מאָרגאַן האָט אזאַ געשיכטע פון דער פאַמיליע צוזאַמענגעשטעלט. ווניג־סטענס האָט ער אין איהר פאָרלויפיג פעסטגעשטעלט בסך הכל די ענטוויקלונגס־שטופען פון די פאַמיליע פון די קלאַסישע צייטען (דאָס מיינט מען די צייטען פון רוים און גריכענלאַנד, פון וועלכע

זייערע פּאַרציײטיגע בערירהמטע שריפטען שטאַמען), אַזוי ווייט ווי דאָס איז מעגליך לויט דעם היינט־בעקאַנטען מאַטעריאַל. עס איז פאַר יעדען קלאָר, אַז מיט דעם פאַנגט זיך אָן אַ נייע עפּאָכע פאַר אויספאָרשונג פון די אורגעשיכטע. די מוטעררעכטליכע גענס איז געוואָרען דער פונקט, אַרום וועלכען דיזע גאַנצע וויסענשאַפט דרעהט זיך. זינט דיזע גענס איז ענטדעקט געוואָרען, ווייסט מען, אין וועלכער ריכטונג מען האָט צו פאָרשען און וואָס מען האָט צו זוכען און ווי מען דאַרף דאָס אויסגעפונענע גרופּירען. און געהענדיג אויף דעם וועג, מאַכט מען היינט אין דיזען געגענשטאַנד (ענין) געשווינ־דע פאָרטשריטע, גאַנץ אַנדערש ווי איידער מאָרגאַן'ס בוך איז אַרויס.

היינט זיינען מאָרגאַן'ס ענטדעקונגען שוין אַנערקענט פון אַלע פּרעהיסטאָריקער (פאָרשער אין דער פאָרגעשיכטע) אויך אין ענגלאַנד. ריכטיגער געזאָגט, די ענגלישע פאָרשער בענוצען זיך דערמיט. אָבער קיין איינער פון זיי איז זיך ניט אָפען מודה, אַז מאָרגאַן איז דאָס געוועזען, וועמען מיר האָבען צו פערדאַנקען די איבערקעהרעניש אין דער בעגרייפונג פון דער זאַך. אין ענגלאַנד איז זיין בוך אַזוי ווייט ווי מעגליך טויט־געשוויעגען געוואָרען. מאָרגאַן'ען אַליין פערטיגט מען אָב מיט אַביסעל גענעדיגע לויב, פאַר דעם וואָס ער האָט פריהער אויפגעטהאָן; איינצעלהייטען פון זיינע ענטדעקונגען קלייבט מען אויס פליסיג און מען בענוצט זיך דערמיט; פון זיינע ווירקליכע גרויסע ענטדעקונגען אָבער שווייגט מען פער'עקשנ'ט. זיין בוך „ענשיענט סאָסייעטי" איז אין די אָריגינאַל־אויסגאַבע ניט מעהר דאָ. אין אַמעריקא איז פאַר אַזעלכע זאַכען ניטאָ קיין לוינענדער פער־קויף. אין ענגלאַנד, שיינט עס, איז דאָס בוך סיסטעמאַטיש אונ־טערדריקט געוואָרען. די איינציגע אויסגאַבע פון דיזען עפּאָכע־מאַכענדען בוך, וואָס מען קען נאָך קריעגען צו קויפען אין בוך־האַנ־דעל איז — די דייטשע איבערזעצונג. (היינט איז דאָס בוך אַרויס־געגעבען געוואָרען אין איינציגע אויסגאַבען, דורך אַרויסגעבער פון סאָציאַליסטישע ביכער. דורך דיזען ווערק פון ענגעלס איז דאָס בוך זעהר שטאַרק בעקאַנט געמאַכט געוואָרען צווישען סאָציאַליסטען. און מיט דעם גרויסען וואוקס פון די סאָציאַליסטישע בעוועגונג און ביי די שטאַרקע פערשפּרייטונג פון סאָציאַליסטישע שריפטען קריעגט

ערישט הײנט מאָרגאַן'ס בוך א גרויסע צירקולאַציאָן. — א י ב ע ר ז ע צ ע ר.)

ווען מען זעהט, ווי די גרעסטע אנערקענטע פּרעהיסטאָריקער פון ענגלאַנד ברייננגען אין זייערע שריפטען זעהר א סך שטיקער פון מאָרגאַן'ס בוך, בלויז אויס העפליכקייט, און ווי זיי גיעבען אַנדערע בעווייזע פון קאַמעראַדשאַפטליכקייט צו מאָרגאַן'ען, איז שווער צו דענקען אַנדערש, ווי אַז עס איז צווישען זיי אַן אָבגעמאַכטע זאַך, זיי זאָלען זיין בוך טויט־שווייגען. פאַר וואָס איז דאָס? איז עס דערפאַר, וואס מאָרגאַן איז אַן אמעריקאַנער? איז עס פאַר די ענגלישע פּרעהיסטאָריקער א ביטערע זאַך אַריבערצוטראָגען, אַז זיי זאָלען מוזען זיין אָנגעוויעזען אויף צוויי גאון'ישע אויסלענדער, באַבאָפען און מאָרגאַן, פון זיי צו מוזען נעהמען די אַלגעמיינע געדאַנקען וועגען די זאַכען? מאַטעריאַלען וועגען דיעזע זאַכען האָבען זיי אַליין, די ענגלישע פאָרשער, ווירקליך צוזאַמענגענומען מאַסענווייז, מיט העכסטע אַנערקענטער פלייסיגקייט; אָבער ווי צו אָרדנען און צו גרופּירען דיעזע מאַסען מאַטעריאַלען האָבען באַכאָפען און מאָרגאַן געצייגט. פערדריסט דאָס די ענגלענדער הפּנים. דעם דייטש האָבען זיי נאָך געקענט ווי עס איז אַריבערטראָגען, אָבער דעם אַמעריקאַנער? געגען אַן אַמעריקאַנער ווערט יעדער ענגלענדער פּאַטריאָטיש. איך האָב געזעהען אין אַמעריקא קאָמישע ביישפּיעלע דערפון.

צו דעם קומט אָבער נאָך צו דאָס, וואס מעקלעננאַן איז געווען, אזוי צו זאָגען, דער אָפיציעל אָנגעשטעלטער גרינדער און פיהרער פון דער פּרעהיסטאָרישער שולע (געדאַנקען סיסטעם) פון ענגלאַנד; עס איז געווען צווישען די פּרעהיסטאָריקער א פאָדערונג פון אָרענטליכקייט, ביז א געוויסען גראַד, צו רעדען נאָר מיט די העכסטע עהרען־פורכט פון מעקלעננאַן'ס אויסגעקינסטעלטע פּרעהיסטאָרישע סברה, — אַז די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע איז געגאַנגען דורך קינדער־מאָרד איבער פיעל־מענעריי און רויב־עהע צו דער מוטער־רעכטליכער פאַמיליע. דעם מינדעסטען ספק אין די עקזיסטענץ פון עקסאָגאַמע און ענדאָגאַמע „שטאַמען", וואָס האָבען איינע מיט די אַנדערע קיין שום שייכות ניט, — דעם מינדעסטען ספק אין דעם האָט מען געהאַלטען פאַר א זינדיגע אפּיקורסת. אלזאָ, איז מאָרגאַן בעגאַנגען אַן

אַרט הייליגקייטס־שענדונג, ער האָט מחלל קודש געווען, מיט דעם וואס ער האָט אַלע דיעזע געהייליגטע דאָגמען (גלויבענס־כּללים) גע־מאַכט פּערגעהן ווי רויך. און דערצו האָט ער געמאַכט פון זיי א בארג־אַש אויף אַזאַ איבערצייגענדען אופן, אַז מען דאַרף עס נאָר ערקלערען, מוז שוין יעדער איינזעהען אַז עס איז ריכטיג. און מעק־לעננאַן'ס גלויביגע, וואס האָבען זיך ביז אהער ארומגעוואָרפען צווי־שען עקסאָגאַמיע און ענדאָגאַמיע און ניט געוואוסט זיך קיין עצה צו געבען דערמיט, האָבען אַלזאָ געמוזט כמעט זיך שלאָגען מיט'ן פויסט אין קאָפּ און אויסשרייען: ווי האָבען מיר געקענט זיין אַזוי דום און דאָס ניט אַליין שוין לאַנג אויסגעפינען!

און אויב דאָס איז נאָך ניט געווען גענוג פערברעכען פון מאָר־גאַן'ען, אויב דאָס איז נאָך ניט געווען גענוג, אַז די אָפּיציעלע חקרונים זאָלען ניט מאָרען מאָרגאַן'ס לעהרע בעהאַנדלען אַנדערש, ווי זי קאַלט אוועקצומאַכען מיט'ן האַנד, — האָט מאָרגאַן נאָך געמאַכט די מאָס פון זיינע פערברעכען איבער פול מיט ערגערע זאַכען: ער האָט עס געוואַגט צו קריטיקירען זעהר שאַרף די גאַנצע היינטיגע ציוויליזאַציאָן, די היינטיגע געזעלשאַפט פון וואַארען־פּראָדוקציאָן, די גרונד־פאָרם פון היינטיגער געזעלשאַפט — צו קריטיקירען דאָס אַזוי שאַרף כמעט ווי פוריע (דער גרויסער פראַנצויזישער סאָציאַליסט); און דאָס נאָך ווייניג, רעדט ער גאָר וועגען אַ צוקינפטיגע איבערקעהרונג פון דער געזעלשאַפט, מיט אַזעלכע ווערטער, וועלכע קאַרל מאַרקס האָט געקענט האָבען געזאָגט. אַלזאָ, האָט ער זיך כשר פערדיענט, וואָס מעקלעננאַן האָט איהם מיט כעס אויפגעוואָרפען, אַז „ער האָט דורכ־אויס אַ האַס צו די היסטאָרישע מעטהאָדע פון פאָרשונג", און הערר פּראָפעסאָר זשיראָ־טעולאַן אין גענף האָט איהם נאָך דאָס בעשטעטיגט אין 1884. וואס איז פאַר אַ וואונדער? דער דאָזיגער פּראָ־פעסאָר האָט דאָך נאָך אין 1874 (אין זיין ווערק „אַנפאַנג פון דער פאַמיליע") ארומגעבלאָנדזשעט אין דעם געדאַנק פון מעקלעננאַן'ס עק־כּאָגאַמיע, פון וועלכען מאָרגאַן האָט איהם ערשט געמוזט בעפרייען.

די ווייטערע פאָרטשריטע אין די אורגעשיכטע, וואס מען האָט מאָרגאַן'ען פאַר זיי צו דאַנקען, דאַרף איך דאָ ניט ערקלערען; דאָס נייטיגע וועגען דעם וועט זיך געפינען אין די ווייטערדיגע קאַפּיטלען. אין די פיערצעהן יאָהר, וואס זיינען פערגאַנגען, זינט זיין הויפּט־

ווערק איז אַרויסגעקומען, איז אונזער מאַטעריאַל פיר די געשיכטע פון די מענשליכע אורגעזעלשאַפט זעהר בערייכערט געוואָרען. חוץ די פּראָפעסיאָנעלע אַנטראָפּאָלאָגען (פאָרשער אין דער וויסענשאַפט פון מענשען־קענטעניס), רייזענדער און פּרעהיסטאָריקער, האָבען זיך אויך גענומען צו דער פראַגע די פערגלייכענדע יוריסטען (פאָרשער אין די געזעצע פון פערשיעדענע פעלקער, וועלכע פערגלייכען זיי אין ציינען וואו זיי זיינען גלייך און וואו פערשיעדען) און זיי האָבען געבראַכט א טייל נייעם שטאָף, א טייל נייע געדאַנקען. איינגע איינצעלנע סברות פון מאָרגאַן'ען זיינען דורך דיעזע נייע בעווייזע און געדאַנקען אָבגעשוואכט געוואָרען אדער זאָגאַר בעוויעזען געוואָרען אלס פאַלש. אָבער אין ערגעץ האָט דאָס נייע־געזאַמעלטע מאַטעריאַל ניט דערצו געפיהרט, אומצואוואַרפען זיינע גרויסע הויפּט־געדאַנקען און אויסצושטעלען אַנדערע אויף זייער פּלאַץ. די אָרדנונג וואָס מאָרגאַן האָט געבראַכט אין די אורגעשיכטע גילט אין איהרע הויפּטשטריכען נאָך היינט. מען קען אפילו נאָר זאָגען, אַז זי געפינט מעהר און מעהר אַלגעמיינע אנערקענונג; נאָר פונקט אַזוי שטאַרק האַלט מען עס פאַר א סוד, אַז מאָרגאַן איז דאָס געוועזן, וואָס האָט ענטדעקט דיעזען גרויסען פאָרטשריט.*)

(זינט ענגעלס האָט דאָס געשריעבען — יוני, 1891 — זיינען שוין אוועק נאָך 26 יאָהר. און נאָך פיעל מעהר איז אין דעם געגענשטאַנד געפאָרשט געוואָרען און זעהר א גרויסע מאַסע נייער מאַ־

*) אויף מיין רייזע צוריק פון ני יארק, אין סעפּטעמבער, 1888, האָב איך בעגעגענט אַ געוועזענעם קאָנגרעססמאַן (דעפּוטאַט פון אַמעריקאַנער פּאַרלאַמענט) פיר דעם וואַהל־דיסטריקט פון ראָטשעסטער, וועלכער האָט געקענט לואיס ה. מאָרגאַן. ער האָט לוידער ניט געוואוסט קיין סך מיר צו דערצעהלען וועגען איהם. ער האָט געזאָגט, אַז מאָרגאַן האָט געלעבט אין ראָטשעסטער אַלס פּריוואַט־מאַן, בעשעפטיגט נאָר מיט זיינע שטודיען. זיין ברודער איז געוועזן אַ פּולקאָווניק און אָנגעשטעלט אין וואַשינגטאָן אין קריעגס־מיניסטעריום. דיעזער ברודער האָט איהם דאָס געפּועל'ט ביי דער רעגיערונג, — האָט דער מאַן געזאָגט, — אַז זי זאָל זיך אינטערעסירען מיט זיינע פאָרשונגען און זי זאָל אַרויסגעבען מעהרערע פון זיינע ווערק אויף די קאָסטען פון דער רעגיערונג. ער, דער ערצעהלער, האָט זיך אויך, זאָגט ער, א סך פערווענדעט וועגען דעם אין דער צייט ווען ער איז געוועזן קאָנגרעס־מאַן.

טעריאל איז ווייטער צוגעקומען. איינינע פארשער, בעזאנדערס די דייטשען וועסטערמארק און שטארקע, בעהויפטען, אז די נייע פאקטען בעווייזען, אז מארגאן׳ס הויפט־סברות זיינען גאנץ פאלש. אבער איינער פון די וויכטיגסטע און אנערקענטסטע פארשער אין דיעזער נייער וויסענשאפט איז — ווי שוין געזאגט — היינריך קונאוו, דער רעדאקטאר פון דעם בערלינער „פארווערטס“, און ער האט צוזאמענגעבראכט פאקטען פון דעם לעבען פון די ווילדע אין אויסטראליען, וועלכע בעשטעטיגען א טייל פון מארגאן׳ס געדאנקען אין זייערע וויכטיגסטע הויפט־פונקטען, כאטש אין איינצעלנע פונקטען בעשטרייטעט ער איהם אליין. ער האט דאס ערקלערט אין זיין בוך „פערוואנדשאפטס־סיסטעמע דער אויסטראל־נעגער“. קונאוו איז איינער פון די נייעסטע און גרינדליכסטע פארשער אין דיעזער וויסענשאפט, און ער בעווייזט, אז די איינווענדונגען פון וועסטערמארק און שטארקע געגען מארגאן׳ס סברות צושטערען זיי ניט און מארגאן בלייבט אין זיינע הויפט־געדאנקען גערעכט.

זעה בעבעל׳ס „די פרוי און דער סאציאליזמוס“, אידישע איבערזעצונג, זייטע 28־30, אנמערקונג.

שפעטער האט קונאוו ארויסגעגעבען זיין שריפט, פון וועלכער מיר גיבען איבער די הויפט־פונקטען צו ענדע פון דיעזען בוך. — א י ־ ב ע ר ז ע צ ע ר.)

1. — פּאָרגעשיכטליכע קולטור־שטופּען.

מאָרגאַן איז דער ערשטער, וואס האָט פּרובירט צו ברייננען א בעשטימטע אָרדנונג אין דער מענשליכער פּאָרגעשיכטע, אויף דעם גרונד פון פיעל קענטניס אין דער זאך. אזוי לאַנג עס וועט ניט ענטדעקט ווערען קיין סך נייער מאַטעריאַל, וואס זאָל בעווייזען, אז מען מוז זיין געדאַנק ענדערן וועט מסתמא זיין איינטהיילונג פון די מדרגות פון דער ערשטער ענטוויקלונג בלייבען גילטען.

אין דריי הויפּט־מדרגות טהיילט ער איין די מענשליכע ענט־וויקלונג: ווילדהייט, באַרבאַריי, ציוויליזאַציאָן.*)

מאָרגאַן בעשעפטיגט זיך זעלבסטפערשטענדליך מיט די ערשטע צוויי מדרגות און מיט דעם איבערגאַנג פון זיי צו דער דריטער. יע־דע פון די ערשטע צוויי טיילט ער איין אין אן אונטערשטער שטופּע, א מיטעלסטע און אויבערשטע, לויט נאָך די פּאָרטשריטע אין אויס־ארבייטען לעבענסמיטלען. דען, זאָגט ער: „וואָס מעהר דער מענש ווערט פעהיג און געשיקט אין דער ארבייט צו בעשאַפען לעבענס־מיטלען, אלץ אין א העכערען גראַד בעהערשט ער די נאַטור און שטעהט העכער איבער די צופעליגקייטען פון דער נאַטור. פון אלע לעבע־דיגע בעשעפענישען איז דער מענש דער איינציגער, וואָס האָט זיך ארויפגעארבייט צו קענען אין גאַנצען בעהערשען די בעשאַפונג פון

---

*) אין געוועהנליכע רייד האָבען דיעזע ווערטער אַ גאַנץ אַנדערן מיינונג ווי אין דער וויסענשאַפט. אין געוועהנליכע רייד הייסט „ווילד־הייט" משוגעת, צוזאַמענהייט; „באַרבאַריי" הייסט מערדערליכקייט, אכזריות; און „ציוויליזאציאן" הייסט בילדונג און היינטוועלטיגע מאַניערען, קליי־דונג א. ז. וו. דאָ אָבער איז ניט דאָס געמיינט. ציוויליזאַציאָן מיינט דאָ א צושטאַנד וואו עס זיינען שוין דאָ אַ סך ערפינדונגען און אויפטהואונ־גען פון אַרבייט, קונסט, אויסטראַכטונגען און וויסענשאַפט. באַרבאַריי הייסט אַ צושטאַנד וואו עס איז נאָך דאָ ווייניג פון די אַלע זאַכען און אין ווילדהייט איז נאָך דערפון כמעט גאָר ניט דאָ. די מענשען אַליין קע־נען אין דער באַרבאַריי און ווילדהייט זיין, אין מאַנכע בעציהונגען, רוהי־גער, ליעבליכער, פריינדליכער, עהרליכער, מעהר אונשולדיג, ווי אין דער ציוויליזאַציאָן.—דער איבערזעצער.

זיינע לעבענסמיטלען, דאָס הייסט צו קענען בעשאַפען דערפון אזוי פיעל ווי ער וויל. מיר טיילען איין, געוועהנליך, די געשיכטע פון די מענשליכע ענטוויקלונג אין גרויסע עפּאָכען (צייט־אָבטהיילונגען לויט וויכטיגע פאַסירונגען און טיעפע ענדערונגען אין דעם לעבען פון דער מענשהייט). אָבער יעדע גרויסע עפּאָכע הייבט זיך אָן און ענדיגט זיך, מעהר אָדער וועניגער דירעקט, צוזאַמען מיט די צייטען, ווען דער מענש קומט צו צו דער מדרגה, וואו ער קען שטאַרק פערמעהרען די זאַכען וועלכע ער בעדאַרף צום לעבען.״ — צוזאַמען מיט דיזער ענטוויקלונג געהט־מיט די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע. אָבער די ענטוויקלונג פון די פאַמיליע אַליין ברייננגט ניט ארויס אַזעלכע שטאַרקע צייכענס פון צווישען־שייד, אַז מען זאָל לויט זיי קענען פונאנדערשיידען די פעריאָדען. (א פעריאָדע איז דאָסזעלבע, אונגעפעהר, וואָס אַן עפּאָכע.)

1. — ווילדהייט.

א. אונטערשטופע: — קינדהייט פון דער מענשהייט. די מענשען לעבען נאָך אויף בוימער, וויינינגסטענס טיילוויז. ווען מען זאָל ניט אָננעהמען, אַז די מענשען האָבען דעמאָלט געקלעטערט אויף בוימער, וואָלט ניט געווען צו ערקלערען, ווי אַזוי זיי האָבען אין אַזאַ צושטאַנד זיך געקענט בעשיצען געגען די רויב־חיות. די מענשען לעבען דעמאָלט נאָך אין די געגענדען פון דער וועלט, וואו זיי האָבען זיך צום ערשטען בעוויעזען, דאָס איז אין די וועלדער פון די טראָפּישע און סוב־טראָפּישע געגענדען (פוןביידע זייטען פון די מיטעל־ליניע פון דעם ערד־קוגעל, וואו עס איז וואַרעם. ביי די מיטעל־ליניע זיינען טאָג און נאַכט גאַנץ גלייך. ניט ווייט אַוועק זיינען זיי ניט שטאַרק פערשיעדען. אין דיעזע געגענדען וואַקסען זעהר א סך פלאַנצען פון זיך.) געגעסען האָבען די מענשען דעמאָלט נאָר פרוכטען, ניס, קרייטיכער. אין דיעזער צייט האָט זיך ביי דעם מענשען ענטוויקעלט די שפּראַך מיט קלאָרע און דייטליכע ווערטער. דאָס איז די הויפּטזאַך, וואָס די ענטוויקלונג האָט ארויסגעבראַכט אין דיעזער צייט.

פון אַלע פעלקער, וואָס זיינען בעקאַנט געוואָרען אין דער היס־

טאריטער צייט, איז ניט געווען מעהר קיין איין פאלק, וואס האט נאך געלעבט אין דיעזען אור־צושטאנד. דיעזער צושטאנד האט גע־מענט דויערן א סך, א סך טויזענדער יאהרען. דאך, קיין דירעקטע בעווייזע, אז אזוי האבען מענשען אמאל געלעבט, קענען ניט זיין. אבער קיים גיט מען צו, אז די מענשען האבען זיך ענטוויקעלט ארויס פון מענשען־עהנליכע חיות, מוז מען אננעהמען, אז זיי האבען זיך נאר אין אנפאנג געפונען אין אזא איבערגאנגס־צושטאנד.

ב. מיטעל־שטופע: פאנגט זיך אן מיט דעם, וואס די מענשען הייבען שוין אן צו עסען פיש, קרעבסען, מושלען און אנדערע וואסער־חיות און זיי דערגעהען ווי צו מאכען פייער. ביידע זאכען געהערען צוזאמען, ווייל פיש־שפייז ווערט ערשט פאלשטענדיג גוצבאר ווען מען קען דערצו געברויכען פייער. ווען די מענשען האבען זיך אויסגעלערנט צו לעבען פון דיעזע נייע שפייז, האבען זיי ניט מעהר געמוזט בלייבען דארטען וואו דאס קלימאט איז ווארעם און וואו פרוכטען און קרייטיכער וואקסען א סך פון זיך. וואנדערנדיג מיט די ברעגעס פון טייכען, האבען זיי זיך געקענט פערשפרייטען איבער דעם גרעסטען טייל פון די וועלט, אפילו אין דעם ווילדען צו־שטאנד.

אויך אלע קאנטינענטען (יבשות) פון דער וועלט געפינט מען אפט, אין דער ערד אדער אין הייהלען, ווערקציינגען פון שטיין, רויה בעארבייט, אונגעשליפען. דאס ווייזט, אז עס זיינען אמאל געווען מענשען, וואס האבען נאך קיין אנדערע ווערקצייג ניט געוואוסט צו מאכען. די צייט, ווען מענשען האבען נאך בענוצט בלויז אזעלכע רויהע ווערקציינגען פון שטיין, רופט מען „דאס פריהע שטיין־אלטער", אדער „די פאלעאליטישע צייט". דיעזע צייט געפאלט אין גאנצען אדער טיילווייז אין דיעזער פעריאדע, פון וועלכער מיר רעדען דא. דאס וואס מען געפינט אזעלכע שטיינער אין אלע געגענדען פון דער וועלט, דאס איז אן עדות, אז אין דיעזער פעריאדע האבען די מענשען שוין געוואנדערט אומעדום.

די מענשען האבען זיך דערמאלט אלזא בעזעצט אין נייע געגענ־דען. אין זייער נאטור איז, ווי אימער, געלעגען דער טריעב (חשק, נייגונג) כסדר צו זוכען און צו געפינען נייע שפייז. ווי צו מאכען פייער דורך רייבונג האבען זיי שוין געוואוסט. דאס אלעס צוזאמען

האָט זיי געהאָלפען אויסגעפינען אלץ נייע לעבענס־מיטלען. זיי האָבען צום ביישפּיעל אויסגעפונען, אז געוויסע וואָרצלען און קרייטיכער, — די וואָס האָבען אין זיך קראָכמאָל, — זיינען גוט צו עסען, ווען מען בראָט זיי אין הייסע אש, אָדער אין באַק־גרובען, אין אויוועגס אין דער ערד. זיי האָבען אויך אויסגעפונען, אז מען קען עסען דאָס פלייש פון חיות, ווען מען בראָט עס. ווען זיי האָבען נאָר ערפונדען די ערשטע געוועהר, ווי א דובינע און א הילצערנעם שפּיעז, האָבען זיי שוין געקענט דערשלאָגען קליינע חיה׳לעך און האָבען אמאָל געגעסען געבראָטענע פלייש פאר א צושפּייז. אָבער נאָר פאר א צושפּייז אמאָל. אין ביכער ווערט אפילו פאָרגעשטעלט, אז עס זיינען געוועזען אמאָל פעלקער, וואָס האָבען געלעבט נאָר פון יאגד און ווייטער פון קיין אנדערע זאַך ניט. דאָס איז אָבער פאַלש. אזעלכע פעלקער זיינען קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געוועזען. עס איז ניט מעגליך, אז מענשען זאָלען אין אזא צושטאַנד לעבען בלויז פון חיות, וואָס זיי פאַנגען, ווייל מען קען ניט זיכער זיין אימער צו קענען פאנגען גענוג חיות אז עס זאָל זיין גענוג צום לעבען.

אזוי ווי אין דיעזען צושטאַנד זיינען די מענשען בסדר געוועזען אונזיכער מיט זייער לעבענסמיטעל, זעהט אויס, אז אויף דיעזער שטופע איז אויפגעקומען מענשען־פרעסעריי, וואָס עס איז פון דאַן אָן געבליבען א לאַנגע צייט.

מענשען וואָס לעבען אויף די דאָזיגע מיטעל־שטופע פון ווילדהייט, זיינען נאָך דאָ היינט אויך. דאָס זיינען די אור־איינוואוינער פון אויסטראַליען און א סך פון פּאָלינעזיען.

ג. אויבער־שטופע: — פאַנגט זיך אָן מיט דער ערפינדונג פון פייל־און־בויגען. דורך דעם קענען שוין פאַנג־חיות ווערען א רעגעלמעסיגע שפּייז. יאַגד ווערט דאַן איינע פון די געוועהנליכע סאָרטען ארבייט. דער בויגען מיט די סטרונע פון בויגען און די פייל זיינען שוין א זעהר צוזאַמענגעזעצטער אינסטרומענט. איידער מען האָט געקענט דאָס אויסטראַכטען, האָט מען געמוזט אָנקלייבען לאַנגע ערפאַהרונגען און ענטוויקלען שאַרפע גייסטיגע קרעפטען; האָט מען אלזאָ צו דערזעלבער צייט שוין געמוזט זיין בעקאַנט מיט א מאַסע אנדערע ערפינדונגען.

אלס דעם איבערגאַנג פון דער ווילדהייט צו דער באַרבאַריי בע־

טראַכט מאָרגאַן די קונסט צו מאַכען ליימענע טעפּ. וואו מענשען קענען שוין דיעזע קונסט, זיינען זיי שוין אַרויס פון דער ווילדהייט. אָבער דער פאַקט איז, אַז נאָך אויף די איבערשטופּע פון ווילדהייט, דאָס הייסט וואו קיין טעפּעריי איז נאָך ניט דאָ, אָבער עס איז שוין דאָ פייל און בויגען, זיינען שוין אויך דאָ מאַנכע אַנדערע ערפינדונגען. מען זעהט דאָס דייטליך ביי אַזעלכע פעלקער אין אַמעריקאַ: די פון זיי, וואָס האָבען שוין פייל־און־בויגענס, אפילו ווען טעפּ צו מאַכען ווייסען זיי נאָך ניט, האָבען שוין איינינע אָנפאַנגען פון בעזעצען זיך אין דערפער; זיי קענען שוין עטוואָס טהאָן צוצוגרייטען זייערע לעבענסמיטלען; זיי האָבען שוין הילצערנע געפעס און גערעטה; זיי קענען וועבען מיט די פינגער (אָהן וועב־שטוהלען), געוועבען פון פלאַנצען־פעדים און האָלץ־שאָלעכטס אָדער וויטשקעס, און זיי האָבען שוין געשליפענע (נעאָליטישע) שטיין־וועוקצייגען. מייסטענס קענען זיי שוין אויך, בענוצענדיג פייער און שטיין־האַק, מאַכען שיפלעך פון איין בוים און טיילוויז אויך באַלקענס און ברעטער צו בויען הייזער. אַלע דיעזע פאָרטשריטע געפינען מיר, צום ביישפּיעל, ביי די נאָרד־וועסטליכע אינדיאַנער פון אַמעריקאַ, וועלכע האָבען שוין געהאַט פייל און בויגען, אָבער ניט קיין טעפּעריי.

אין דער ווילדהייט איז פייל און בויגען די שטאַרקסטע געוועהר, דאָס זעלבע וואָס דאָס אייזערנע שווערד אין דער באַרבאַריי און וואָס דאָס פולווער־געוועהר אין דער ציוויליזאַציאָן.

2. — באַרבאַריי.

א. אונטערשטופע: הייבט זיך אָן מיט דער איינפיהרונג פון טעפּעריי. די קונסט צו מאַכען טעפּ איז אַרויסגעקומען פון דעם, וואָס מען האָט אָנגעהויבען איבערצודעקען הילצערנע און געפלאָכטענע געפעס מיט ליים, כדי זיי זאָלען ניט ברענען אויפ׳ן פייער. דערביי האָט מען דאָס אויסגעפונען, אַז פון ליים אַליין קען מען אויך מאַכען א כלי, אָהן די הילצערנע אָדער געפלאָכטענע כלי אינעווייניג. אַז דערפון איז מען דערגאַנגען צו מאַכען ליימענע טעפּ, קען מען אין פיעלע פאַלען בעווייזען, און וואהרשיינליך איז עס אַזוי געווען אומעדום.

די ענטוויקלונג ביז אהער האָבען מיר געקענט בעטראַכטען גאַנץ אַלגעמיין איבער דער וועלט, אַלס גילטיג פאַר אַ געוויסע פעריאָדע פון אַלע פעלקער, אָהן אונטערשיעד אין וואָס פאַר אַ סאָרט געגענדען זיי האָבען זיך געפונען. ווען עס קומט שוין אָבער די באַרבאַריי, ווענדט זיך שוין די ווייטערע ענטוויקלונג אָן די נאַטור פון דעם לאַנד. און אין דעם איז עס שוין אַנדערש אין די אַלטע וועלט (איירָאפּאַ, אַזיען און אַפריקאַ) און אַנדערש אין אַמעריקאַ. דאָס, מיט וואָס די באַרבאַריי צייכענט זיך בעזאָנדערס אויס, איז האָדעווען בהמות און פערזייען פּלאַנצונגען. אין דעם פונקט איז עס געווען אַנדערש אין דער אַלטער וועלט און אַנדערש אין אַמעריקאַ. אין דער אַלטער וועלט זיינען געווען אַלע בהמות וואָס מען האָט זיי געקענט האָדעווען און צאַהמען (אָבגעוועהנען פון ווילדהייט, צוגעוועהנען זיי זאָלען לעבען אונטער דעם מענשען'ס האָדוואַניע). אויך זיינען דאָרטען געווען אַלע סאָרטען תבואות, וועלכע מען קען פערזייען, חוץ נאָר איין מין. אין אַמעריקאַ אָבער איז נאָר געווען איין סאָרט בהמה וואָס לאָזט זיך צאַהמען, דאָס איז דאָס „לאַמאַ" (אַזאַ מין שעפּס) און אויך דאָס נאָר אין איין טייל פון זידען; און פון אַלע תבואות, וואָס מען קען פערזייען, איז אין אַמעריקאַ געווען נאָר איין מין, דאָס בעסטע, — מאַיז (קוקורוז, „טירקישער ווייץ", „קאָרן" אויף ענגליש). דיעזע פערשיעדענהייט אין די נאַטור־אומשטענדען פון די צווי וועלטען האָט געפיהרט דערצו, אַז פון דיעזען פונקט פון דער ענטוויקלונג אָן האָט זיך די ווייטערע ענטוויקלונג פונאַנדערגעצווייגט, אין דער אַלטער וועלט אַנדערש און אין אַמעריקאַ אַנדערש. און אויך זיינען איןביידע פערשיעדען די פונקטען, וואו די פערשיעדענע ווייטערע שטופען פון דער ענטוויקלונג טהיילען זיך פונאַנדער.

ב. מיטעל־שטופע: פאַנגט זיך אָן אין דער אַלטער וועלט מיט די צאַהמונג פון הויז־טהירע (בהמות), אין אַמעריקאַ מיט בעאַרבייטען די ערד צו פערזייען שפּייז־פּלאַנצען דורך בעשפּריצען די ערד און מיט דעם געברויך פון געטריקענטע ציגעל און שטיינער צו געביידעס.

מיט דער ווייטערער ענטוויקלונג פאַנגען מיר דאָ אָן אין אַמעריקאַ (ביי די אינדיאַנער), ווייל דאָ זיינען די מענשען (די אינדיאַנער)

אין ערגעץ ניט אַריבער איבער דיעזער שטופע, ביז די ווייסע מענשען זיינען געקומען און איינגענומען דאָס לאַנד.

ביי די אינדיאַנער וואָס האָבען נאָך געלעבט אויף די אונטער־שטופע פון באַרבאַריי (צו זיי האָבען געהערט אַלע אינדיאַנער וואָס מען האָט געפונען אויף מזרח זייט פון דעם טייך מיסיסיפּי ביז צום אַטלאַנטיישען ים), האָט מען שוין געפונען, ווען מען האָט זיי ענט־דעקט, אַ געוויסען גראַד פון ערד־אַרבייט. זיי האָבען פערזייעט מאַיז און אפשר אויך קירביסען, מעלאָנען און אַנדערע געוויקסען. זיי האָ־בען דערפון געהאַט זעהר אַ גרויסען טייל פון זייערע לעבענס־מיטלען. זיי האָבען געוואוינט אין הילצערנע הייזער, אין אַרומגעצאַמטע דער־פער. די שבטים פון נאָרד־וועסט, בעזאָנדערס אין די געגענדען פון דעם קאָלאָמביאַ טייך, זיינען נאָך געווען אין די אויבער־שטופע פון ווילדהייט און ניט געהאַט ניט קיין טעפּעריי און ניט קיין שום אַרט פון ערד־אַרבייט. דאַגעגען די אינדיאַנער פון די זאָגענאַנטע פּועב־לאָס אין ניי־מעקסיקאָ, די מעקסיקאַנער, צענטראַל־אַמעריקאַנער און פּערואַנער, אין דער צייט ווען די ווייסע האָבען זיי איינגענומען, זיי־נען געשטאַנען אויף די מיטעל־שטופע פון דער באַרבאַריי; זיי האָ־בען געוואוינט אין פעסטונגס־אַרטיגע הייזער פון געטריקענטע ציגעל און שטיין, האָבען געפלאַנצט מאַיס און אַנדערע שפּייז־פּלאַנצען, לויט נאָך די לאַגע פון לאַנד און דעם קלימאַט, — דאָס דאָבען זיי גע־פלאַנצט אין קינסטליך־בעשפּריצטע גערטנער און דאָס האָט זיי געגע־בען דעם הויפּט־טייל פון זייער נאַהרונג. זיי האָבען אויך געהאַט עטליכע מינים חיות געצאַהמט — די מעקסיקאַנער דעם טרוט־האָהן און אַנדערע עופות, די פּערואַנער דאָס לאַמאַ. דערצו האָבען זיי שוין אויך געוואוסט פון בעאַרבייטען מעטאַל, אָבער ניט קיין אייזען, דאַרום האָבען זיי נאָך אַלץ ניט געקענט אויסקומען אָהן שטיינערנע געוועהר און שטיינערנע װערקצייגען. די שפּאַניער האָבען דיעזע מענשען איינגענומען און דאָס האָט ביי זיי אָבגעשניטען יעדע ווייטערע זעלבסטשטענדיגע ענטוויקלונג.

אין דער אַלטער וועלט האָט זיך אָנגעהויבען די מיטעל־שטופע פון באַרבאַריי מיט דער צאַהמונג פון בהמות, וואָס גיבען מילך און פלייש. ערד־אַרבייט אָבער איז, זעהט אויס, געבליעבען אין דער אַל־טער וועלט אונבעקאַנט, ביז טיעף אַריין אין דיעזער פּעריאָדע.

די פעלקער פון אייראָפּא און אזיען, די ווייסע מענשען, וואס מען רופט זיי „קאווקאזער ראסע“, טיילט מען איין, לויט די עהנליכ־קייט פון זייערע אַלטע שפּראַכען, אין פערשיעדענע טיילען. איין טייל פון דיעזע פעלקער רופט מען די אַ ר י ע ר, די אַרישע פעל־קער. דאָס זיינען אַלע פעלקער פון אייראָפּא, חוץ די אונגארן, פינען, עסטען און באסקען. און אַריער זיינען אויך די אינדיער און פער־כען פון אזיען. אין די אַלטע שפּראַכען פון אַלע דיעזע פעלקער געפינט מען אַן עהנליכקייט צו די גאַנץ אַלטע אַ ר י ש ע שפּראַך פון די אינדיער, פון די הינדוסען. אַן אַנדערער טייל פון די ווייסע מענשען זיינען די ס ע מ י ט י ש ע פעלקער. דאָס זיינען אַלע פעל־קער, וואָס זייער שפּראַך איז עהנליך צו העברעאיש: די אַראַבער, אידען (אַזוי ווייט ווי זיי זיינען ניט געמישט) א. ז. וו. אַ דריטער טייל ווייסע מענשען זיינען די טיראַנישע פעלקער. צו זיי געהערען די אונגארן, פיננען, ליפלענדער, עסטהען, באסקען, טאטארען, און אויך אַ טייל פון די מאָנגאָלישע פעלקער.

עס זעהט אויס, אַז דאָס וואס די אַרישע און סעמיטישע פעל־קער האָבען זיך אָבגעשיידט, אין די באַרבאַרישע צייטען, פון די איב־ריגע מאסע פון די באַרבאַרען, איז געקומען פון דעם, וואָס די אַריער און סעמיטען האָבען זיך נאָר אָבגעגעבען מיט צאהמען און האָדעווען בהמות און האָבען אַנגעקליעבען גרויסע סטאַדעס. דעריבער האָבען זיי נעמוזט זיך פאנאַנדערוואַנדערן.

אין די שפּראַכען פון די אַרישע פעלקער פון אייראָפּא און פון די אַרישע פעלקער פון אזיען זיינען די נעמען פון בהמות דיעזעלבע. אָבער אין די נעמען פון פלאַנצונגען, וואָס מענשען פערזייען און בעאַרבייטען, איז כמעט קיין שום עהנליכקייטען אין די צוויי סאָר־טען שפּראַכען ניט דאָ. דאָס צייגט, אַז די ערשטע אַריער, פון וועל־כע די אַלע פעלקער זיינען אַרויסגעקומען, זיינען נאָר געוועזן פאַסטו־כער, אָבער ניט קיין ערד־אַרבייטער.

אז מען האָט געגומען צאַהמען בהמות, האָבען זיך אָנגעקליעבען גאַנצע סטאַדעס. דערפון איז אַרויסגעקומען דער גאַנצער אַרט לע־בען פון די פאַסטוכער־פעלקער, — אין די געגענדען, נעמליך, וואו די נאַטור פון לאַנד איז געוועזן גוט דערצו. ביי די סעמיטען איז דאָס געוועזן אין די מיט־גראָז־בעוואַקסענע פלאַכע (גליַיכע) לאַנד ביי

די טייכען עפראט (פרת) און טיגריס (חדקל). ביי די אריער איז דאָס געווען אין די פלאַכע לענדער ביי די טייכען אָקסוס און יאקסאַרטעס, דאָן און דניעפער. אַרום די גרענעצען פון אַזאַ פאַשעלאַנד איז דאָס מסתמא געווען, וואו מען האָט צום ערשטען געצאַהמט בהמות. די שפּעטערע דורות האָבען אויף אַזאַ אופן געמיינט, אַז די פאַסטוכער־פעלקער שטאַמען פון אייביג אָן פון דיעזע לענדער. דאָס איז אָבער אַ טעות. ניין, אין אַזעלכע לענדער פון לאַנקעס, אָהן וועלדער, איז ניט געווען די וויגעלע פון דעם מענשליכען מין. דאָס אודאי ניט. גאָר די ערשטע מענשען האָבען נאָר געקענט לעבען אין די וועלדער. נאָך אפילו שפּעטערע מענשען, די ווילדע פאָרעלטערן פון די פאַסטוכער־פעלקער, האָבען אויך ניט געקענט וואוינען אין דיעזע לענדער; און אפילו פאַר שוין עטוואָס נאָך מעהר ענטוויקעלטע מענשען, פון די אונטער־שטופע פון באַרבאַריי, איז עס אויך במעט אונמעגליך געווען צו וואוינען אין אַזעלכע פלאַכע, גלייכע לענדער, מיט ווייניג וואַלד און פרוכט. נאָר ווען מענשען זיינען דערגאַנגען אין דער ענטוויקלונג צו די מיטעל־שטופע פון באַרבאַריי און האָבען זיך שוין צוגעוואוינט צום פאַסטוכער־לעבען, זיינען זיי ערשט צוגעוואַנדערט און האָבען זיך בעזעצט אין דיעזע געגענדען, וואו עס איז געווען די בעסטע פאַשע פאַר זייערע בהמות. דאַן זיינען זיי שוין דאָרטען געבליעבען. עס וואָלט זיי דאַן שוין קיינמאָל ניט געקענט איינפאַלען, פריי־ווילליג צו פערלאָזען די גלייכע פעלדער לעבען די טייכען, וואו עס איז געוואַקסען גענוג גראָז, און צוריקצוגעהן אין די וואַלד־געגענדען, וואו זייערע פאָרעלטערן האָבען זיך אויפגעהאַלטען. נאָך מעהר, אפילו ווען די סעמיטען און די אריער זיינען געטריעבען געוואָרען ווייטער צו צפון און צו מערב, איז זיי אויך אונמעגליך געווען צו וואַנדערן אין די וואַלד־געגענדען אריין אין וועסט־אַזיען און אין אייראָפּאַ, ביז זיי זיינען פריהער דערגאַנגען ווי צו בעאַרבייטען די ערד. ערשט דורך דעם, האָבען זיי געקענט בעשאַפען פאַשע צו ערנעהרען זייערע בהמות אין אַזעלכע געגענדען, וואו גראָז וואַקסט ווייניג. בעזאָנדערס איז זיי ערשט דאַן מעגליך געוואָרען צו בלייבען אין אַזעלכע געגענדען איבערצווינטערן. אָהן פעלד־אַרבייט וואָלטען זיי ווינטער, אין אַזעלכע וואַלד־געגענדען, נאָר ניט געהאַט מיט וואָס צו פאַשען זייערע בהמות.

עס איז מעהר ווי וואהרשיינליך, אז דערגאנגגען ווי צו בעארביי־טען די ערד איז מען ביי דיעזע מענשען פריהער דורך דעם, וואס מען האט געזוכט פאשע פאר די בהמות, און ערשט שפעטער איז די ערד־ארבייט געווארען וויכטיג פאר די ערנעהרונג פון מענשען.

די אריער און די סעמיטען האבען זיך בעסער ענטוויקעלט און זיינען געווארען שטארקער, ווי די אנדערע מענשען. עס קען זיין, אז דאס איז געקומען פון דעם, וואס זיי האבען געלעבט פון בהמות־האדעווען און האבען זיך אלזא געשפייזט מיט פלייש און מילך. בע־זאנדערס האט דאס גוט געווירקט אויף די ענטוויקלונג פון די קינ־דער. עס איז א פאקט, אז די פועבלא־אינדיאנער פון ניי־מעקסיקא, װעלכע לעבען כמעט פון בלויז פלאנצען־שפייז, האבען א קלענערען מוח (מארך אין קאפ) ווי די אינדיאנער פון די אונטערשטע שטופע פון בארבאריי, וועלכע עסען פלייש און פיש.

אויף דיעזער שטופע ווערט יעדענפאלס ביסלעכווייז פערשוואונ־דען די מענשען־פרעסעריי פאר שפייז. עס האט נאך געטראפען ביי מענשען פון דיעזער שטופע אויך, אז מען האט געפרעסען מענשען־פלייש, אבער דאס איז שוין געווען אין רעליגיעזע צערעמאניעס, אדער פאר א כישוף־מיטעל, וואס עס איז דא כמעט דאס אייגענע.

ג. א ו י ב ע ר ־ ש ט ו פ ע : פאנגט אן מיט דעם שמעל־צען פון אייזען־ערד. פון דיעזער שטופע געהען די מענשען שוין איבער אין דער ציוויליזאציאן, דורך דעם וואס זיי ערפינדען די קונסט צו שרייבען מיט בוכשטאבען און זיי בענוצען דאס צו שריי־בען ביכער. דיעזע שטופע האבען נאר זעלבסטשטענדיג דערגרייכט די מענשען פון די אלטע וועלט. אין אמעריקא האבען די אוראיינ־וואוינער דאס ניט דערגרייכט, וייל, ווי געזאגט, די ווייסע מענשען זיינען געקומען און האבען זייער ווייטערע ענטוויקלונג אבגעהאקט.

אויף דיעזער אויבער־שטופע פון בארבאריי מאכען די מענשען מעהר פארטשריט אין דער פראדוקציאן (בעשאפונג פון לעבענס מיט־לען), ווי אין אלע פריהערינע שטופען צוזאמען. אויף אזא שטופע האבען זיך געפונען די גריכען פון די העראען־צייט, די איטאליענישע שבטים איידער רוים איז געגרינדעט געווארען, די דייטשען וואס דער פארצייטיגער רוימישער שרייבער טאציטוס בעשרייבט זיי און די נארמאנען (די עלטערן פון די שוועדען און נארוועגיער) פון די ווי־

קינגער צייט. (וויקינגער — אויף ענגליש „וויקינגס“ — זיינען לע־גענדארע העלדען פון די סקאנדינאוויישע לענדער, פון וועלכע אלטע לעגענדען פון דיזע לענדער דערצעהלען.)

די ערשטע נייע זאך, וואס מיר בעגעגענען אויף דיזער שטופע און וואס אויף פריהעריגע שטופען איז ניט געווען, איז דאס אקער־אייזען, געשלעפט פון בהמות. דאס מאכט ערשט מעגליך ערד־אר־בייט אויף א גרויסען אופן. מיט דעם קומט מען שוין דערצו, אז מען קען האבען אזוי פיעל לעבענסמיטלען וויפיעל מען וויל נאר כמעט, לויט נאך אלעזרבע פערהעלטניסע. אויך קען מען שוין אויס־האקען וועלדער און מאכען פון די ערד פעלדער צום זייען תבואה און לאנקעס צו פאשען בהמות. אהן די אייזערנע האק און לא־פעטע איז דאס אלץ אויף גרויסען פוס ניט מעגליך געווען. אויף דיזער שטופע האבען זיך אבער אויך די מענשען גענומען געשווינד פערמעהרען און קליינע שטעקען לאנד זיינען געווארען געדיכט בע־זעצט. איידער עס איז געווען פעלד־ארבייט, איז עס מסתמא קיינ־מאל ניט פארגעקומען, אז א האלבען מיליאן מענשען זאל מען קע־נען פערייניגען אונטער איין איינציגע צענטראל־פיהרונג. עס וואל־טען סיידען געמוזט זיין דערצו גאנץ אויסגענומענע פערהעלטניסע.

דעם העכסטען גראד פון די אויבער־שטופע פון בארבאריי גע־פינען מיר אין די גאנץ־פערצייטיגע גריכישע געדיכטע פון האמער, בעזאנדערס אין זיין געדיכט וואס רופט זיך איליאדע. דארטען זיינען שוין דערמאנט ענטוויקעלטע אייזען־ווערקצייגען; דער בלאז־זאק (פון דעם שמיעד); די האנד־מיהל; דאס רעדעל פון דעם טעפער; די וויין־קעלטערס און אייל־קוועטשערס; מעטאל־בעארבייטונג, ענטווי־קעלט שוין נאהענט צו קונסט־ארבייט; דער וואגען און שטרייט־וואגען; שיף־בויען מיט באלקענס און ברעטער; די אנפאנגען פון ארביטעקטור אלס קונסט; ארומגעמויערטע שטעדט מיט טהורמען און רעבער; חיינט האמער'ס געדיכטע אליין און די גאנצע מיטהא־לאגיע — דאס זיינען די הויפט־ירושות, וואס די גריכען האבען אריי־בערגענומען פון דער בארבאריי אין דער ציוויליזאציאן אריין.

די גאנץ־פערצייטיגע איינוואוינער פון דייטשלאנד, די גער־מאנען, זיינען געשטאנען אויף דעם אנפאנג פון דיזער קולטור־שטו־פע; די גריכען פון האמער'ס צייטען זיינען שוין געשטאנען אויף

איהר ענדע. זיי האָבען זיך שוין געקליעבען אריבערצוגעהן **אין דער** ציוויליזאציאָן אריין. יוליוס צעזאר בעשרייבט דאָס לעבען **פון יענע** גערמאַנען, און אויך טאַציטוס בעשרייבט דאָס. צעזאר מאָהלט זייער לעבען נאָך גאָר ווילד, טאַציטוס — שוין עטוואָס מעהר ענטוויקעלט. אָבער אפילו לויט ווי טאַציטוס מאָהלט דאָס לעבען פון די פערציייטיגע גערמאַנען, איז עס אויך נאָך געווען גאָר רויה, אין פערגלייך מיט דעם לעבען פון די גריכען אין האָמער׳ס צייט, כאָטש ביידע זיינען געשטאַנען, ווי געזאָגט, אויף דיזעלבע קולטור־שטופע, נאָר די גערמאַנען אין איהר אָנפאַנג און די גריכען אין איהר ענדע. ווען מען פערגלייכט די ביידע — לויט ווי אפילו טאַציטוס בעשרייבט די גערמאַנען און לויט ווי די גריכען מאָהלען זיך אין האָמער׳ס געדיכטע, — דאַן זעהען מיר, וואָס פאר א רייכקייט און פראָדוקציאָן די אויבער־שטופע פון דער בארבאריי האָט שוין אין זיך, אין פערגלייך מיט איהר אונטער־שטופע.

דאָס בילד, וואָס איך האָב דאָ געגעבען פון דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט דורך ווילדהייט און בארבאריי צו די אָנפאַנגען פון ציוויליזאציאן, לויט ווי מאָרגאַן האָט דאָס צוזאַמענגעשטעלט, איז שוין רייך גענוג אין נייע שטריכען, און, וואָס עס איז נאָך וויכטיגער — וואַהרהייטס־געטרייע שטריכען, וואָס מען קען זיי נים בע־שטרייטען, ווייל זיי זיינען ארויסגענומען דירעקט פון דער פראָדוק־ציאָן. דאָך, דיעזעס בילד וועט אויסקוקען מאַט און אָרים, ווען מען וועט עס פערגלייכען מיט דעם בילד, וועלכעס וועט זיך אויפוויקלען פאר אונז אם ענדע פון אונזער וואַנדערשאַפט. ערשט דאַן וועט עס מעגליך זיין צו שטעלען אין פולען ליכט דעם איבערגאַנג פון דער בארבאריי אין דער ציוויליזאַציאָן און דעם שאַרפען געגענזאַץ (היפּוך) פון ביידע. פאָרלויפיג קענען מיר פון מאָרגאַן׳ס איינטהיילונג מא־כען פאָלגענדען קורצען כלל:

װ י ל ד ה י י ט איז די צייט ווען דער מענש נעהמט דער עיקר נאָר פון גרייטען וואָס ער געפינט אין דער נאַטור. דאָס וואָס דער מענש מאַכט זיך דאַן אַליין, דיענט איהם דער עיקר אַלס הילפּס־ווערקצייג צום נעהמען זיך פון גרייטען. (למשל א שטעקען אראָבצו־וואַרפען מיט איהם נים פון א בוים.)

ב א ר ב א ר י י איז די צייט, ווען דער מענש נעהמט איבער

פעלד־ארבייט און צאהמען און האָדעווען בהמות, ער לערנט זיך אויס צו בעשאפען *מעהר* נאטור־פראָדוקטען, דורך צוטהאָן מענשליכע ארבייט. בלויז *פערמעהרען* קען ער דאן די נאטור־פראָדוקטען, אָבער נאָך ניט בעשאפען קיין *אנדערע* פראָדוקטען.

ציוויליזאציאָן איז די צייט, ווען דער מענש לערנט זיך שוין אויס מאכען פון נאטור־פראָדוקטען, דורך בעארבייטונג, גאָר *אנדערע* זאכען; דאָס איז די צייט פון די אייגענטליכע אינדוסטריע און קונסט.

2. — די פאַמיליע.*)

מאָרגאַן האָט פערבראַכט אַ גרויסען טייל פון זיין לעבען צווישען די איראָקעזען־אינדיאַנער, וועלכע זיצען נאָך היינט אין שטאַאַט ניו יאָרק. איינער פון זייערע שבטים, דער סענעקא שטאַם, האָט איהם זאָגאַר אדאָפּטירט (אָנגענומען פאַר אַן אייגענעם). האָט ער ביי זיי געפונען אַ סיסטעם פון קרובים'שאַפט, וואָס האָט זיך גאָר ניט געפּאַסט צו דעם ווירקליכען צושטאַנד פון זייערע פאַמיליען־בעציהונגען. זייערע ווירקליכע פאַמיליען־בעציהונגען זיינען געווען די: איין מאַן האָט געוואוינט מיט איין ווייב, נאָר זיי האָבען זיך געקענט לייכט שיידען. מאָרגאַן רופט דיעזען סאָרט פאַמיליען־לעבען „פּאַארונג־פאַמיליע". אלזאָ, די קינדער פון אזאַ פּאָר פּאָלק האָט יעדער אַנערקענט אַלס די קינדער פון דיעזע טאַטע מאַמע. עס האָט ניט געקענט זיין קיין צווייפעל אויף וועמען עס געהט די בעצייכנונג פאָטער, מוטער, זוהן, טאָכטער, ברודער, שוועסטער. אָבער דאָך ווערען דיעזע ווערטער ביי דיעזע מענשען געברויכט אויף אַ גאַנץ אַנדערן אופן. דער איראָקעזער רופט נעמליך „זוהן" און „טאָכטער" ניט בלויז זיינע אייגענע קינדער, נאָר אויך די קינדער פון זיינע

*) אין פּראָסטע אידישע רייד הייסט אַ פאַמיליע, אַ משפּחה: אַלע קרובים, אפילו די ווייטסטע. אין ציוויליזירטע שפּראַכען ווערט אָבער אָנגערופען אַ פאַמיליע נאָר דאָס ה ו י ז־ג ע ז י נ ט, דער „עהע־באַנד"; דאָס הייסט נאָר די ביסעלע מענשען, וואָס וואוינען צוזאַמען אין איין הויז אַלס איין פאַמיליע, אלס צוזאַמען התונה־געהאַטע, און זייערע קינדער. אַלע קרובים צוזאַמען הייסט ניט אַ פאַמיליע, נאָר אַ פ ע ר וו אַ נ ד ט־ש אַ פ ט. אין דיעזען זין ווערען די ווערטער דאָ געברויכט. אַ „פ אַ־מ י ל ע ן־פ אָ ר מ ע" הייסט די אַרט ווי אַזוי און וויפיעל מענער און פרויען און וועלכע פערוואַנדטע עס לעבען צוזאַמען אַלס איין פאַמיליע. אַ „פ ע ר וו אַ נ ד ש אַ פ ט ס־ס י ס ט ע ם" הייסט די סיסטעם, פאַר וואָס'ער סאָרט פערוואַנדטע מענשען האַלטען זיך, ווער עס הייסט וועמעס פאָטער, ברודער, פעטער, מומע, געשוועסטער־קינד, פלימעניק, פלימעניצע א. ז. וו. דאָס אַלעס איז ניט אַלע מאָל און ניט אומעטום געווען גלייך. — א י ב ע ר ז.

ברידער רופט ער אזוי. א פּלימעניק, א ברודער'ס זוהן, רופט ער זיין זוהן; א פּלימעניצע, א ברודער'ס טאָכטער, רופט ער זיין טאָכ־טער. און זיי רופען איהם, דעם אָנקעל, „טאטע". אָבער די קינ־דער פון זיינע שוועסטערן רופט ער שוין ניט זיינע זיהן און טעכטער, נאָר זיינע פּלימעניקעס און פּלימעניצעס, און זיי רופען איהם שוין ניט „טאטע", נאָר אָנקעל. מיט דער פרוי ביי זיי איז וויעדער פערקעהרט: זי רופט די קינדער פון איהרע שוועסטערן „זיהן" און „טעכטער", אזוי גוט ווי איהרע אייגענע קינדער, און זיי רופען זי „מאמע". די קינדער אָבער פון איהרע ברידער רופט זי שוין ניט איהרע זיהן און טעכטער, נאָר איהרע פּלימעניקעס און פּלימעניצעס, און זיי רופען זי שוין ניט מאמע, נאָר מוהמע. אזוי רופען זיך אויך די קינדער צווישען זיך נאָך דעמזעלבען סיסטעם פון קרובים'שאפט: די געשוועסטערקינדער וואָס געהערען זיך דאָס אָן ווייל פון איין צד די מוטער און פון אנדערען צד דער פאָטער זיינען זיך שוועסטער און ברודער, רופען זיך אליין געשוועסטער־קינדער און ניט שוועסטער און ברידער; אָבער געשוועסטערקינדער וואס זייערע פאָטערס זיינען זיך ברידער, אָדער וואָס זייערע מוטערס זיינען זיך שוועסטער, רופען זיך אליין אויך שוועסטער און ברידער.

און דאָס זיינען ביי זיי ניט בלויז פּוסטע נעמען, נאָר די מענשען בעטראכטען זיך ווירקליך פאר אזעלכע פערוואנדטע, ווי די ווער־טער דריקען אויס. דאָס זיינען אויסדריקע פון ווירקליכע בעגריפען וועגען נאָהענטקייט און ווייטקייט פון קרובים, וועגען גלייכהייט און אונגלייכהייט פון בלוט־פערוואנדשאפט. א געשוועסטערקינד, וואס איז א זוהן פון טאטען'ס ברודער, ווערט בעטראכט פאר א גלייכען קרוב ווי אן אייגענער ברודער. דאָס זעלבע א געשוועסטערקינד וואס איז א זוהן פון דער מאמע'ס שוועסטער. און אזוי ווייטער און ווייטער. און אָט דיעזע בעגריפען זיינען דער פונדאמענט פון א פאָלשטענדיג־אויסגעארבייטען סיסטעם פון קרובים'שאפט, וואָס דריקט אויס עטליכע הונדערט פערשיעדענע סאָרטען קרובים'שאפט פון אן איינצעלנעם מענשען.

און נאָך וואונדערבארער איז, וואָס פּונקט אזא סיסטעם פון קרובים'שאפט געפינט מען ניט בלויז ביי אלע אינדיאנער פעלקער פון גאנץ אמעריקא (ביז יעצט האָט מען קיין אויסנאהמע כמעט ניט גע־

פונען), נאָר דאָס גילט אויך כמעט אונפערענדערט ביי די ערשטע איינוואָינער פון אינדיען, ביי די דראַווידען שבטים אין דעקאַן (אָסט אינדיען) און ביי די גורא־שבטים אין הינדוסטאַן. ביי די טאמילער אין זיד־אינדיען זיינען נאָך היינט דאָ מעהר ווי צוויי הונדערט פער־שיעדענע פערוואנדשאַפטס־אויסדריקע, וואָס זיינען נאָך דעמזעלבען סיסטעם ווי ביי די סענעקא־איראָקעזען אין שטאַאַט ניו יאָרק. און אויך ביי דיעזע אינדישע שבטים פון אן אנדערען עק וועלט איז עס פונקט ווי ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקאַ, מיט דעם, וואָס די קרובים׳־שאַפט לויט דיעזען פערוואנדשאַפטס־סיסטעם שטימט זעהר ניט מיט די פערוואנדשאַפט וואָס קומט אַרויס לויט די בעשטעהענדע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען. דאָס הייסט, לויט ווי זיי לעבען היינט צוזאַ־מען אין אַ פאַמיליע, איין מאַן מיט איין ווייב און זייערע אייגענע קינדער, זיינען דאָך די געשוועסטערקינדער ניט קיין ברידער און שוועסטער, און פעטערס און מוהמעס ניט קיין טאַטעס און מאַמעס, און ברידער׳ס קינדער און שוועסטער׳ס קינדער ניט קיין אייגענע קינדער. און דאָך רופען זיי זיך אַזוי און פערהאַלטען זיך אַזוי.

ווי ערקלערט מען דאָס?

מען קען דאָס ניט אָב׳פּטר׳ן מיט פּוסטע רייד, אַז דאָס זיינען גלאַט ווערטער, וואָס בעדייטען גאָר ניט, א. ז. וו. ביי אַלע ווילדע און באַרבאַרישע פעלקער שפּיעלט די קרובים׳שאַפט אַן ענטשיידענדע ראָלע אין דער געזעלשאַפטס־אָרדנונג. צו אייגענע קינדער, ברידער, שוועסטער פערהאַלט מען זיך אַנדערש ווי צו פּלימעניקעס, פּלימעני־צעס און געשוועסטערקינדער. דאָס זיינען אַלזאָ ניט גלאַט ווערטער. און עס איז ניט קיין קלייניגקייט, ווען מען געפינט דאָס זעלבע סיס־טעם פון קרובים׳שאַפט ביי אַלע אינדיאַנער פעלקער אין אַמעריקאַ און דאָס זעלבע אין אַזיען ביי פעלקער פון גאַנץ אַנדערע ראַסען, און אויך איבעראַל אין אַפריקאַ און אויסטראַליען געפינען זיך עהנליכע פאָרמען, מעהר אָדער וויינינגער פערענדערט — אַזאַ סיסטעם מוז מען געשיכטליך ערקלערען. דאָס קען מען ניט אַוועק׳פּטר׳ן מיט רייד ווי מעקלענאַן וויל דאָס צום ביישפּיעל טהאָן. ער זאָגט, אַז די אויסדריקע: פאָטער, קינד, ברודער, שוועסטער זיינען ביי דיעזע מענ־שען ניט מעהר ווי עהרען־טיטלען. דער פאַקט איז אָבער ניט אַזוי. דער פאַקט איז, אַז צו דעם, וועמען זיי רופען פאָטער, קינד, שוועס־

טער, ברודער א. ז. וו., האט מען ביי זיי גאנץ בעשטימטע בעזונדערע פערפליכטונגען, זעהר ערנסטליכע. דער סך הכל פון אלע אזעלכע פערפליכטונגען מאכט אויס א וויכטיגען טייל פון די געזעלשאפטליכע ארדנונג פון דיזע פעלקער.

מארגאן אבער האט געפונען די ערקלערונג דערפון.

אויף די סענדוויטש אינזלען, אין האוואאי, איז נאך, ביי די דארטיגע איינגעבוירענע, בעשטאנען, אין די ערשטע העלפט פון 19טען יאהרהונדערט, א פארם פון פאמיליען־לעבען, וועלכע האט ארויסגעגעבען טאקי פונקט אזעלכע פאטערס און מוטערס, ברידער און שוועסטער, זוהן און טעכטער, פעטערס און מוהמעס, פלימעניקעס און פלימעניצעס, ווי זיי זיינען אויסגעדריקט אין די פערוואנדשאפטססיסטעמען פון די אמעריקאנער אינדיאנער און פון די פעלקער אין אלט־אינדיען. דארט, נעמליך, אין האוואאי, וואוינען ווירקליך א סך ברידער צוזאמען אין איין פאמיליען־לעבען מיט א סך ווייבער. די ווייבער וויעדער זיינען שוועסטערן צווישען זיך. אלע ברידער (צווישען זיך) זיינען די שותפות'ע מענער פון די אלע ווייבער. אלע שוועסטערן (צווישען זיך) זיינען די שותפות'ע ווייבער פון די אלע מענער. די מענער מיט די ווייבער מוזען אבער זיין פרעמדע, ניט קיין שוועסטער און ברידער. אלזא, זיינען ווירקליך אלע פעטערס פון טאטען'ס צד די שותפות'ע טאטעס פון אלע זייערע קינדער און אלע מוהמעס פון דער מאמע'ס צד זייערע שותפות'ע מאמעס. און אלע געשוועסטערקינדער וואס זייערע פאטערס זיינען ברידער צווישען זיך אדער וואס זייערע מוטערס זיינען שוועסטער צווישען זיך, זיינען אין דער ווירקליכקייט, לויט נאך די פארמע פון זייער פאמיליען־לעבען, טאקי שוועסטער און ברידער מיט אנאנדער, פונקט ווי עס איז אויסגעדריקט אין יענע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען. אבער די שותפות'ע טאטעס, ווי געזאגט, טארען ניט זיין קיין ברידער צו די שותפות'ע מאמעס; דאס הייסט ברידער און שוועסטער זיינען ניט קיין מאן און ווייב. אלזא, שטימט דאס וויעדער מיט דעם סיסטעם פון קרובים'שאפט ביי די אינדיאנער און אינדיער, וואו נאר דער מאמע'ס שוועסטער איז א מאמע אבער ניט דעם טאטען'ס שוועסטער, און נאר דעם טאטען'ס ברודער איז א טאטע און ניט דער מאמע'ס ברודער.

פון דעם איז צו זעהען, אז דאָס וואָס ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקא און ביי פיעלע אַנדערע פעלקער פון אַלע עקען וועלט האַל־טען זיך מענשען פאַר אַזעלכע סאָרט קרובים, כאָטש לויט זייער היינ־טיגע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען זיינען זיי דאָס ניט — דאָס צייגט, אז אמאָל האָבען זיי טאַקי געלעבט אין אַזאַ פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען. פונקט ווי די איינגעבוירענע פון האַוואַאי האָבען טאַקי געלעבט נאָך מיט אַ קורצע צייט צוריק. ביי די אינדיאַנער און די אַנדערע איז דיעזע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען שוין אונטערגעגאַנגען, אָבער געבליעבען איז נאָך דיזעלבע סיסטעם פון קרובים'שאַפט. מען איז שוין ניט מעהר אַזעלכע סאָרט קרובים, אָבער מען האַלט זיך נאָך פאַר אַזעל־כע קרובים.

אָבער, מערקווירדיג! אין האַוואַי גילט ווידער אַן אַנדער פער־וואַנדשאַפטס־סיסטעם, וואָס שטימט ווידער ניט מיט די פאָרמע פון דעם ווירקליכען פאַמיליען־לעבען, וואָס בעשטעהט דאָרט!

דאָרטען, נעמליך, רעכענען זיך שוין אַ ל ע געשוועסטערקינדער, אָהן אויסנאַהמע, פאַר שוועסטער און ברידער צווישען זיך, — אויך די וואָס איינעמס פאָטער מיט דעם אַנדערנס מוטער זיינען שוועס־טער און ברידער. זיי גילטען אַלס שותפות'ע אייגענע קינדער ניט בלויז פון זייערע מוטערס און פון די שוועסטערן פון זייערע מוטערס, און ניט בלויז אַלס די קינדער פון זייערע פאָטערס און פון די ברי־דער פון זייערע פאָטערס, נאָר זיי גילטען אַלס די אייגענע קינדער אי פון אַלע ברידער אי פון אַלע שוועסטערן פון זייערע פאָטערס אַזוי גוט ווי פון זייערע מוטערס. דאָס איז דאָך ווידער ניט לויט ווי דאָס פאַמיליען־לעבען איז דאָרטען אין דער ווירקליכקייט, וואָרים, ווי געזאָגט, אייגענע שוועסטער און ברידער זיינען דאָרט אויך ניט צוזאַמען קיין מענער און ווייבער.

וואָס צייגט דאָס? דאָס צייגט, אַז דאָרטען, אין האַוואַאי, איז ווידער אמאָל בעשטאַנען נאָך אַן אַנדערע, אַ נאָך־ניעדעריגערע פאָר־מע פון פאַמיליען־לעבען. דאָס סיסטעם פון קרובים'שאַפט ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקאַ צייגט, האָבען מיר געזעהען, אַז אמאָל איז ביי זיי ווירקליך בעשטאַנען אַזאַ פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען, אַזוי ווי מיר געפינען זי נאָך טאַקי אין האַוואַאי. אַלזאָ, צייגט ווידער

־דאָס סיסטעם פון קרובים'שאַפט, וואס גילט היינט (דאָס הייסט מיט א קורצע צייט צוריק) אין האוואאי, — צייגט ווידער דאָס, אז אמאָל איז בעשטאַנען נאָך אַ פריהערדיגע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען: אזאַ פאָרמע האָט מען אפילו נאָך ניט געפונען אין ערגעץ היינט, אָבער אמאָל האָט זי געמוזט בעשטעהן, ווייל ווען ניט, וואָלט ניט געקענט ארויסקומען אזאַ פערוואנדשאַפטס־סיסטעם.

„די פאַמיליע", זאָגט מאָרגאַן, „איז דאָס אקטיווע עלעמענט (אַ זאַך וואָס ריהרט זיך, ענטוויקעלט זיך); זי שטעהט קיינמאָל ניט שטיל, נאָר ענטוויקעלט זיך פון א ניעדעריגערע פאָרמע צו אַ העכערע, אין דערזעלבער מאָס ווי די געזעלשאַפט ענטוויקעלט זיך פון ניעדעריגערע שטופען צו העכערע. דאַגעגען די פערוואנדשאַפטס־סיסטעמען זיינען פאסיוו (ווערען בעווירקט, אָבער ווירקען אליין ניט); נאָר נאָך לאַנגע צייטען ענדערען זיי זיך און אין זייערע ענדערונגען דריקט זיך אויס די פאָרטשריטע, וואס די פאַמיליע האָט אין פערלויף פון דער צייט געמאכט. די פערוואנדשאַפטס־סיסטעמען ווערען נאָר דאַן גרינדליך געענדערט, ווען די פאַמיליע האָט זיך שוין לאַנג גרינדליך געענדערט".

צו דעם ליינט קאַרל מאַרקס צו: „און אזוי איז עס אויך מיט די פּאָליטישע, יוריסטישע, רעליגיעזע, פילאָזאָפישע סיסטעמען איבערהויפּט".

די פאָרמע פון דער פאַמיליע האַלט אין איין פערענדערען זיך; דאָס פערוואנדשאַפטס־סיסטעם אָבער ווערט פערהאַרטעוועט. די סיסטעם פון קרובים'שאַפט בלייבט פון געוואוינהייט ווייטער בעשטעהן, די פאַמיליען־פאָרמע אָבער וואקסט ארויס דערפון.

ווען דער ערד־פאָרשער קוואוויע האָט געפונען אין פאַריז אין דער ערד ביינער פון אַ חיה, האָט ער פון דעם אויסזעהען פון די ביינער זיך אַרויסגענומען, אז דאָס איז פון אַ מין חיה וואָס הייסט ביי־טיל־טהיר און פון דעם האָט ער זיך מיט זיכערהייט געדרונגען, אז דאָרטען האָבען אמאָל געלעבט בייטעל־טהירע, וואס זיינען אויסגעשטאָרבען. מיט פונקט אזאַ זיכער־הייט קענען מיר פון אַ פערוואנדשאַפטס־סיסטעם, וועלכע איז געבליעבען ביי געוויסע פעלקער פון אַלטע צייטען, זיך ארויסנעהמען, אז אמאָל איז בעשטאַנען אזאַ פאַר־

מע פון פאמיליען־לעבען, וואָס פאַסט צו אזא פערוואנדשאפטס־סיס־טעם, נאָר עס איז שוין אונטערגעגאנגען.

די אויבען־בעשריעבענע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען און פאַמי־ליען־פאָרמען זיינען אַנדערש ווי די היינטיגע דערמיט, וואָס יעדעס קינד האָט אין זיי מעהרערע פאַטערס און מוטערס. ביי דעם פער־וואַנדשאפטס־סיסטעם פון די אינדיאַנער אין אמעריקא, וועלכע שטימט מיט דער פאַמיליען־פאָרמע פון די האוואאי׳ער, קענען ברודער און שוועסטער ניט זיין פאַטער און מוטער פון דעמזעלבען קינד. דאָס פערוואנדשאפטס־סיסטעם פון די האוואאי׳ער אָבער איז לויט אזא פאַמיליען־פאָרמע, אין וועלכער עס איז דוקא דער רעגעל, אז שוועס־מער און ברודער זיינען פאָטער און מוטער פון דיזעלבע קינדער. דאָס אלעס שטעלט אונז פאָר א רייהע פאַמיליען־פאָרמען, וועלכע זיינען דירעקט אנדערש ווי די היינטיגע פאָרמען פון פאַמיליען־לעבען, וואָס מען האָט געמיינט, אז זיי זיינען אלע מאָל אזוי געווען און קיינמאָל ניט אַנדערש. די געוועהנליכע מיינונג איז, אז עס איז קיינמאָל ניט געווען קיין אַנדערע פאַמיליען־פאָרמע ווי די איינצעל־עהע, חוץ נאָר וואָס טמאָל האָט אין מאַן געהאַט א סך ווייבער; מען גיט בלויז צו, אז עס האָט אויך געטראָפען דאָס איין ווייב האָט געהאַט א סך מענער. אז אין אמת׳ן קוקען זעהר א סך מענשען איבערהויפט גאָר ניט אויף דיזע גרענעצען פון פאַמיליען־מאָראל, וואס די אָפיציע־לע געזעלשאפט האָט געשטעלט; אז שווייגענדיג אָבער אָהן צוריק־האַלטונג טרעט מען דאָס איבער — דערפון מאכט מען זיך ניט־ווי־סענדיג; ווי עס פאַסט דעם פיליסטער וועלכער האָט ליעב צו מאכען א מאָראַלישען אָנשטעל.

ווען מען פאָרשט אָבער אין די אור־געשיכטע, געפינט מען, אז עס זיינען געווען צייטען, ווען מענער האָבען געהאַט א סך ווייבער און זייערע ווייבער האָבען אין דערזעלבער צייט געהאַט א סך מע־נער און זייערע קינדער זיינען דעריבער געווען בשותפות זייערע אלע־מענס. און דיזע צושטענדע, געפינט מען, האָבען זיך אויף פער־שיעדענע אַרטען געענדערט, ביז זיי זיינען אין גאנצען פערשוואונ־דען געוואָרען און אויף זייער אָרט איז אויפגעקומען די איינצעל־עהע.

אויף וועלכען ארט זיינען דיזע ענדערונגען צוגעגאנגען? אט אויף דעם ארט:

נאר אין אנהויב האבען זעהר א סך מענשען געלעבט צוזאמען אין איין געמיינזאמען עהע־באנד. דער פאמיליען־פערבאנד האט ארומגענומען ווייטע קרייזען. ביסלעכווייז זיינען דיזע קרייזען געווארען אלץ ענגער און ענגער, דורך דעם וואס אלץ מעהר און מעהר פערוואנדטע זיינען אויסגעשלאסען געווארען און האבען ניט געטארט געהערען צו דעמזעלבען פאמיליען־פערבאנד. אזוי איז עס געגאנגען אלץ ווייטער און ווייטער, ביז עס איז ניט מעהר געבליעבען ווי די איינצעל־עהע, דאס איינציגע פאר פאלק (מיט זייערע קינדער), וואס היינט איז די פאמיליע.

מיט דעם וואס מארגאן האט אויף אזא אופן אויפגעבויט צוריקוועגס די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע, קומט ער צו אן אנפאנג, וואו עס האט געהערשט אונבעגרענצטער געשלעכטס־פערקעהר צווישען אלע מענער און פרויען אין דעם שטאם: יעדע פרוי האט אנגעהערט אלס פרוי צו יעדען מאן און יעדער מאן איז געווען א מאן צו יעדער פרוי. אז אזוי איז אמאל געווען, איז אויך די מיינונג פון די מעהרצאהל פארשער אין דיזען געגענשטאנד. אז נאר אין אנהויב איז געווען אזא צושטאנד, האט מען שוין גערעדט אין 18טען יאהרהונדערט. אבער מען האט דאס נאר אויסגעדריקט אין אלגעמיינע רעדענס־ארטען, אהן א טאלק. ערשט באכאפען האט דיזען געדאנק גענומען ערנסט און האט געזוכט שפורען פון אזא צושטאנד אין די היסטארישע און רעליגיעזע אלטע שריפטען. דאס איז איינס פון באכאפען׳ס גרויסע פערדיענסטען. היינט ווייסען מיר, אז די שפורען, וואס באכאפען האט צוזאמען־געזוכט, צייגען אין אמת׳ן ניט אויף אזא מדרגה פון געזעלשאפטליכער ענטוויקלונג, וואו עס איז געווען הפקר ניאוף, געשלעכטס־פערקעהר אהן שום רעגעל, נאר דאס צייגט אויף א פיעל שפעטערע שטופע, וואו עס איז געווען גרופּען־עהע. יענע נאר ערשטע געזעלשאפטס־שטופע, וואו עס איז נאר אין גאנצען קיין שום עהע ניט געווען, נאר רעגעללאזער געשלעכטס־פערקעהר — אויב עס איז ווירקליך געווען אמאל אזוי — האט געמוזט זיין אזוי ווייט, ווייט צוריק, אז עס איז שווער צו ערווארטען מען זאל נאך היינט ערגעץ געפינען אזעלכע ווילדע, וואס לעבען נאך

אזוי, אלס ד י ר ע ק ט ע ן בעווייז, אז עס איז אמאָל געווען אזא צו־שטאנד. באכאָפען'ס פערדיענסט בעשטעהט עבען אין דעם, וואס ער האָט דיעזע פראגע געשטעלט אין פאָרערגרונד פון דער אונטער־זוכונג.*)

היינטיגע צייטען איז עס געווארען א מאָדע צו לייקענען, אז עס איז אמאָל געווען אזא אָנפאנגס־שטופע פון דעם מענשליכען געשלעכטס־לעבען גאָר אָהן שום רעגעלמעסיגקייט. מען וויל דער מענשהייט דיעזע „שאנדע" פערשפּאָרען. מען טענה'ט, אז ערשטענס איז ניטאָ קיין שום דירעקטער בעווייז אז אמאָל האבען מענשען ער־געץ אזוי געלעבט, צווייטענס ברייננגט מען א ראיה פון די חיות, וועלכע פאָרען זיך אויך אין בעשטימטע פאָרען און לאָזען ניט צו איי־נע צו די אנדערע קיין „פרעמדע".

דער פאָרשער לעטורנאָ האָט צוזאמענגעשטעלט א סך פאקטען פון דעם לעבען פון חיות (אין זיין בוך „ענטוויקלונג פון הייראטה און פאמיליע", 1888), נאָך וועלכען ער בעווייזט, אז א דורכאויס אונ־גערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר איז ביי חיות אויך נאָר צו גע־פינען ביי די פון א ניעדעריגער שטופע.

פון די אלע פאקטען קען איך מיר אָבער נאָר ארויסנעהמען, אז זועגען דעם מענשען און זיינע פערהעלטניסע אין נאָר די ערשטע שטו־

*) ווי ווייניג באכאָפען האָט פערשטאנען וואס ער האָט ענטדעקט, אָדער גיכער וואס ער האָט זיך מישער געווען, בעווייזט ער מיט דעם, וואס ער רופט דיעזען גאָר ערשטען צושטאנד „ה ע ט ע ר י ז מ ו ס". דאָס איז א גרי־כיש וואָרט. די פּאַרצייטיגע גריכען האָבען אזוי גערופען די זינד פון מע־נער, אונפערהייראטהע אָדער פערהייראטהע וואס לעבען אין איינצעל־עהע, מיט אונפערהייראטהע פרויען (זנות). דאָס אָבער בעדייטעט שוין, אז עס איז שוין איינגעפיהרט א געוויסע פאָרמע פון עהע, וואס אויסערהאלב איהר קומט דאָס פאָר אזעלכע זינד. דאָס שליסט שוין איין די פּראָסטיטוציאָן וועניגסטענס אלס מעגליכקייט. אין קיין אנדערן זין איז דיעזעס וואָרט נאָך קיין מאָל ניט געברויכט געוואָרען און אין דיעזען זין געברויך איך עס מיט מאָרגאן'ען. באכאָפען האָט געמאכט העכסט בעדייטענדע ענטדעקונ־גען, אָבער ער האָט זוי איבעראל ביז צום אונגלויבליכסטען מיסטיפיצירט דורך זיין איינבילדונג, אז די בעציהונגען פון מאן און ווייב ווי זיי האָ־בען זיך אין דער געשיכטע ענטוויקעלט, האָבען זיך גענומען פון די פער־שיעדענע רעליגיעזע פאָרשטעלונגען פון די מענשען, ניט פון זייערע ווירק־ליכע לעבענס־פערהעלטניסע.

פע פון זיין ענטוויקלונג בעוויזען דיזע פאַקטען אבסאָלוט גאָר ניט. דאָס וואָס ווירבעל־טהירע (חיות וואָס האָבען אַ ווירבעל,א רוקען־ביין צוזאַמענגעשטעלט פון רינגען, א „שדרה") לעבען צוזאמען פאַר־ווייז א לענגערע צייט, ערקלערט זיך גענוג אויס פיזיאָלאָגישע אור־זאכען: פויגלען, למשל, לעבען צוזאמען אין פאָרען דערפאַר, ווייל אין דער צייט ווען די „זי" זיצט איבער די אייער, וואָלט זי ניט געקענט לעבען, ווען זי וואָלט ניט געהאַט קיין „ער" וואָס טראָגט איהר צו שפּייז און בעשיצט זי. דאָס וואָס ביי פויגלען קומען פאַר ביישפּיע־לע פון טרייער מאָנאָגאַמיע (איין מאַן מיט איין ווייב) בעווייזט גאָר ניט פאַר די מענשען, ווייל די מענשען קומען ניט ארויס פון פויגלען. ווען שטרענגע מאָנאָגאַמיע איז די העכסטע מדרגה פון גוטע מידות, דאַן פערדיענט דעם העכסטען פּרייז דאפיר דער באַנד־וואָרם: דיע־זער וואָרם האָט פון 50 ביז 200 פּראָגלאָטידען, דאָס הייסט אָבטהיי־לונגען פון זיין קערפּער, און אין יעדען פון דיזען טיילען קערפּער האָט ער אי א מענליכען אי א ווייבליכען געשלעכטס־אַפּאַראַט און זיין גאַנצע לעבענסצייט פערברענגט ער דערמיט, וואָס אין יעדען פון דיזע אָבטהיילונגען זיינע „בעמאַנט" ער זיך אליין. עס איז אלזאָ ניט אמת, אז ביי די חיות איז וואָס העכער זייער מדרגה אין דער ענטוויקלונג, אלץ מעהר זיינען זיי מאָנאָגאַם. דער באַנד־וואָרם איז דוקא פון די ניעדעריגסטע מדרגות אין דער ענטוויקלונג פון חיות. (א הויך־ענטוויקעלטער מין חיות הייסען אזעלכע, וואס זייער קערפּער איז א קאָמפּליצירטע מאשינעריע און וואָס האָבען העכערע גייסטיגע איינגענשאפטען.)

זאָלען מיר אָבער נעהמען אין בעטראַכט בלויז זייג־טהירע (אזעל־כע וואס גיבען זייערע קינדער צו זויגען), געפינען מיר ביי זיי אַלע פאָרמען פון געשלעכטס־לעבען: גאָר אָהן א רעגעל; עטוואס עהנ־ליך צו גרופּען־עהע (א געוויסע צאָהל ער'ס לעבען צוזאמען מיט א געוויסע צאָהל זי'ס און לאָזען קיין אנדערע צו זיי ניט צו), פיעל־ווייבעריי, איינצעל־עהע; נאָר פיעל־מענעריי פעהלט. דאָס האָבען נאָר מענשען געקענט בעווייזען.

אפילו די מענשענס נאָהענטסטע קרובים, די „פיער־הענדיגע" (אפען, מאַלפּעס, אבעזיאנעס, מאַנקיס) צייגען אונז אַלע מעגליכע פערשיעדענהייטען אין דעם צוזאמען־לעבען פון זכרים מיט נקבות.

און ווען מיר ווילען ציהען נאָך ענגערע גרענצען און נעהמען אין בעטראכט נאָר די פיער סאָרטען אפען, וואָס זיינען אָם שטארקסטען ענליך צו מענשען, געפינען מיר, אז לעטורנאָ ווייסט ווענען זיי נאָר צו מעלדען, אז א טייל זיינען זיי מאָנאָגאם, א טייל פאָליגאַם. און סאַוסיר (ביי זשיראָ־טעולאָן) בעהויפּטעט, אז זיי זיינען מאָנאָגאם.

נאָר אין די נייע צייט (1891) איז אַרויס א בוך אין ענגליש, „די געשיכטע פון די מענשליכע הייראטה“, פון וועסטערמארק, ברייננט ער נייע בעהויפּטונגען וועגען די מאָנאָגאמיע פון די מענשען־ענליכע אפען. אָבער אויך זיינע פאקטען זיינען נאָך לאַנג ניט קיין בעווייזע. בקיצור, די נאכריכטען וועגען דעם לעבען פון חיות זיינען אַזעלכע, אז דער עהרליכער לעטורנאָ זאָגט אַליין, אז „איבריגענס זעהט מען ביי די זייג־טהירע ניט, אז וואָס העכער זיי שטעהען אין גייסטיגער ענטוויקלונג, אלץ מעהר זאָל ביי זיי דאָס געשלעכטס־לעבען זיין מאָנאָגאם.“

אלזא, דאָס וואס פערשיעדענע פאָרשער מעלדען וועגען דעם געשלעכטס לעבען ביי חיות צייגט, אז מען ווייסט אזוי גוט ווי גאָר ניט בעשטימטעס וועגען די פאמיליען־גרופּען און אנדערע געזעלליגע פערבינדונגען פון די מענשען־ענליכע אפען. איין נאכריכט מעלדעט דירעקט פערקעהרט ווי די אנדערע. און דאָס איז גאָר קיין וואונדער ניט. אז אפילו וועגען דעם לעבען פון מענשען, פון ווילדען סאָרט, איז שווער צו דערגעהן דאָס ריכטיגע; איין פאָרשער מעלדעט אזוי, דער אנדערער פּונקט פערקעהרט; מען מוז פריהער זייערע נאכריכטען דורכזיפּען און קריטיש אונטערזוכען, איידער מען קען פון זיי עטוואס ארויסנעהמען אלס ריכטיג; הייגט א פּשיטא שוין די נאכריכטען וועגען דעם געזעלשאפטס־לעבען פון אפען: אפען־געזעלשאפטען זיינען זעהר פיעל שווערער צו בעאָבאכטען ווי מענשליכע. אלזאָ, ביז עס ווערען אמאָל בעוויעזען ווערען זיכערע פאקטען וועגען דעם, קענען מיר דערווייל ניט אָננעהמען דאָס וואָס מען וויל זיך דריננען פון די נאכריכטען, אויף וועלכע מען קען זיך אבסאָלוט ניט פערלאזען.

דאגעגען אָבער געפינען מיר, אז דער פאָרשער עספּינאַס, אין זיין בוך „וועגען דעם געזעלשאפטס לעבען ביי חיות“ (1877), זאָגט אזוי:

„די סטאדע איז די העכסטע פארמע פון געזעלשאפטס לעבען, וואס מיר קענען זעהען ביי חיות. עס דאכט זיך, אז די סטאדע איז צוזאמענגעשטעלט פון פאמיליען (פון פארלעך, ער׳ס און זי׳ס). אין אמת׳ן אבער שטעהען פון אנפאנג אן די פאמיליע און די סטאדע אין ווידערשפרוך. זיי ענטוויקלען זיך אין אומגעקעהרטען פערהעלטניס״. וואס ער מיינט מיט דעם, ערקלערט ער אזוי:

וואו די זכרים פערבינדען זיך דויערענד מיט געוויסע נקבות און לאזען ניט צו צו זיי, צו זייערע נקבות, קיין אנדערע זכרים, דארט האסען זיך די זכרים איינע די אנדערע און שלאגען זיך ארום. זיי מוזען דעריבער זיין דערוויטערט איינע פון די אנדערע. דארום איז זיי שווער זיך צו פעראייניגען אין סטאדעס. זייער פאמיליען־צוגע־בונדענקייט האלט די פאמיליען אבגעזונדערט איינע פון די אנדערע. אזעלכע חיות לעבען דעריבער ניכער אין קליינע פאמיליען־גרופּקע־לעך איידער אין גרויסע סטאדעס.

עספינאס בעווייזט דעריבער, אז:

„וואו חיות לעבען שטארק צונעבונדען אין פאמיליען, דאס הייסט וואו יעדער זכר האלט זיך פעסט צוזאמען מיט איין נקבה — דארט טרעפט זיך נאר זעלטענע אויסנאהמען, אז זיי זאלען זיך פעראייניגען אין גאנצע סטאדעס. דאגעגען ביי אזעלכע חיות, ביי וועלכע עס פער־בינדען זיך ניט קיין ער׳ס און זי׳ס אין דויערענדע פערבינדונגען, נאר עס איז ביי זיי א פרייער געשלעכטס־פערקעהר, אדער פאליגאמיע, ענטשטעהט א סטאדע כמעט פון זיך זעלבסט... אז עס זאל קענען ווע־רען א סטאדע, מוזען די צובינדונגען פון דער פאמיליע גוויז געמאכט ווערען און די איינצעלנע חיה מוז זיין צוריק פריי... דעריבער גע־פינען מיר ביי די פויגלען אזוי זעלטען ארגאניזירטע סטאדעס... ווייל ביי זיי פערבינדען זיך זכרים און נקבות דויערענד... ביי די זויג־טהירע דאגעגען געפינען מיר אייניגערמאסען ארגאניזירטע גע־זעלשאפטען גראדע דעריבער, ווייל ביי זיי ווערט די איינצעלנע חיה ניט פערשלונגען אין דער פאמיליע... אלזא, ווען עס ערוועקט זיך א געפיהל פון א סטאדע־געמיינשאפט קען דיעזער געפיהל קיין גרע־סערען שונא ניט האבען, ווי דעם געפיהל פון פאמיליען־געמיינשאפט. מיר קענען מיט פולען רעכט אויסשפרעכען, אז וואו עס ענטוויקעלט

זיך א העכערע געזעלשאפטס־פארמע ווי די פאמיליע, קען דאס נאר געשעהען דאדורך, וואס דער העכערער פערבאנד נעהמט אויף אין זיך פאמיליען, וועלכע האבען דורכגעמאכט א גרינדליכע פערענ־דערונג. שפעטער קענען זיי אבער גראדע דורך די פעראייניגונג אין גרעסערע געזעלשאפטען געפינען א מעגליכקייט צו גרינדען פאמיליען אונטער פיעל בעסערע אומשטענדען.“

דא זעהען מיר אלזא, אז סטאדע און פאמיליע זיינען ביי די העכער ענטוויקעלטע חיות ניט צוויי זאכען וואס העלפען זיך איינע די אנדערע, נאר פערקעהרט, זיי שטערען זיך. עספינאס בעווייזט זעהר שעהן, ווי דאס וואס די זכרים זיינען אייפערזיכטיג צוגעבונ־דען צו זייערע נקבות אין דער בריהונגס צייט, דאס שוואכט אב דאס געזעלליגע לעבען אין דער סטאדע אדער בינדט זי צייטווייליג פונ־אנדער.

דא ציינט זיך, אז אמת איז טאקי, דאס פון די געזעלשאפטען פון חיות קען מען זיך ארויסנעהמען בעווייזע אויף די נאטור פון מענשען — אבער נאר נעגאטיווע בעווייזע (וואס ציינען, אז עס איז נ י ט ווי מען מיינט, דאס מאנאגאמיע איז ביי העכערע חיות א נא־טור־זאך).

ביי די העכערע ווירבעל־טהירע זיינען דא, אזוי ווייט ווי מיר ווייסען, נאר צוויי סארטען פאמיליען־לעבען: פיעלווייבעריי און איינצעל־פאריג. אין ביידע ווערט נאר צוגעלאזען איין ערוואקסענער זכר, איין „מאן“. דאס וואס דער זכר איז אייפערזיכטיג און לאזט קיין אנדערע ניט צו, — וואס דאס טהוט אויף ביידעס, אי עס בינדט צו די פאמיליע, אי עס לאזט ניט צו זי זאל אריינגעהמען מעהר חיות אין זיך, — דאס מאכט, אז די פאמיליע זאל זיין א שטערונג פאר דער סטאדע. דורך די אייפערזוכט פון די זכרים צווישען זיך קענען זיך קיין גרעסערע מאסען ניט פעראייניגען. זיי קלעפען צו שטארק אין דער פאמיליע. דורך דעם ווערט די העכערע סארט געזעלשאפט, די סטאדע, דא אונמעגליך, דארט אבגעשוואכט אדער אויפגעבונדען אין דער צייט פון פארען זיך. אין בעסטען פאל ווערט געשטערט די ווייטערע ענטוויקלונג פון די העכערע סארט געזעלשאפט, פון די סטאדען.

דאס אליין בעווייזט שוין אז די מענשליכע אור־געזעלשאפט האט

זיך ניט געקענט פערטראָגען מיט אזא פאמיליען־לעבען ווי ביי חיות; אז די ערשטע מענשען, וואס האָבען זיך ארויסגעארבייט פון חיה׳שען צושטאנד, האָבען ענטוועדער גאָר ניט געקענט קיין פאמיליע, אדער העכסטענס האָבען זיי געהאט אזא פאמיליען־לעבען, ווי עס קומט ביי חיות נים פאָר.

אזא חיה ווי דער מענש איז געווען ווען ער האָט ערשט אָנגע־הויבען צו ווערען מענש — א חיה וואָס איז ניט געבוירען מיט קיין נאטירליכע געוועהר ווי די נעגעל און ציינער פון אנדערע חיות, די הערנער פון בהמות און אזוי ווייטער, — אזא שוואַכע חיה וואָלט זיך ניט געקענט ענטוויקלען, ווען זי וואָלט געווען צוגעבונדען אין דער קליינער פאמיליע און דאָס וואָלט איהר געשטערט זיך צו פער־בינדען אין גרויסע סטאדעס.

נאָר אין אָנפאנג, קען זיין, האָבען זיי זיך יאָ געקענט ווי עס איז דורכשלאָגען אויך ווען זיי האָבען געלעבט פאר זיך, אויך ווען זייער העכסטע פאָרמע פון צוזאמענלעבען איז נאָר געווען די פּאָרונג פון זכרים און נקבות אין פאר־זיך׳דיגע פאמיליען, — ווי וועסטער־מארק זאָגט, אז די מענשען־עהנליכע אפען, די גאָרילאַ און די שימ־פאנזע, לעבען, לויט די בעריכטען פון יעגערס. אָבער שפּעטער, ווען די מענשען האָבען זיך געזאָלט ענטוויקלען ארויס פון דער חיה׳שקייט; ווען זיי האָבען געזאָלט אויבפיהרען העם גרעבסטען פאָרטשריט וואס געפונט זיך נאָר אין דער נאטור, האָבען זיי געמוזט האָבען דערצו א נייעם עלעמענט: זיי האָבען געמוזט קריעגען דורך פעראייניגטע קראפט און דורך צוזאמען־ווירקען אין א סטאדע די פעהיגקייט צו פערטהיידיגען זיך, — וואס איינציגווייז און אין איינציגע פאמי־ליען האָבען זיי ניט געקענט האָבען. ווען זיי וואָלטען געלעבט אין אזעלכע פערהעלטניסע ווי די, אין וועלכע די מענשען־עהנליכע אפען לעבען היינט, וואָלט פּשוט ניט געווען צו ערקלערען, ווי זיי האָבען געקענט ווערען פון חיות מענשען. דיעזע אפען מאכען ניכער דעם איינדרוק ווי א צווייג־מין, וואָס איז אראָב פון וועג פון דער ענט־וויקלונג, און זיי געהען אויפ׳ן וועג צום אויסשטארבען און יערענ־פאלס געהען זיי אין דער ענטוויקלונג אראָבצו. דערפאר טאקי האָ־בען זיי זיך ניט מעהר געקענט ענטוויקלען צו ווערען מענשען. דאָס

אליין איז נענוג, אז מען זאל פון זייער לעבען ניט קענען ברייננען קיין שום בעוויז אויף די נאטור פון מענשען.

אום צו קענען ווערען פון חיות מענשען, האבען די מענשען געמוזט לעבען אין גרויסע סטאדעס. און אום צו קענען לעבען אין אזעלכע גרויסע און דויערנדע סטאדעס, אין וועלכע עס זאל זיך קענען ענטוויקלען די מענש־ווערונג פון די חיה, האבען די ערשטע זאך די דערוואקסענע זכרים געמוזט קענען זיך פערטראגען איינע די אנדערע און זיין פריי פון אייפערזוכט.

און ווירקליך, וואס געפינען מיר אלס די עלטסטע, גאר ערשטע פארם פון פאמיליע, וועלכע מיר קענען בעווייזען אונבעשטרייטבאר אין דער געשיכטע און וועלכע מיר קענען נאך היינט שטודירען ביי ווילדע פעלקער? מיר געפינען די גרופען־עהע, די פארמע, אין וועלכער גאנצע גרופען פון מענער און גאנצע גרופען פון פרויען בעזיצען זיך איינע די אנדערע. אין אזא צוזאמענלעבען איז נאטירליך דא וועניג פלאץ פאר אייפערזוכט. און ווייטער געפינען מיר, אויף א שפעטערע ענטוויקלונגס־שטופע, אלס אויסנאהמע, די פארמע פון פיעל־מענעריי. אזא פארמע פון צוזאמענלעבען לאזט דאך אודאי ניט צו קיין אייפערזוכט. ביי אזעלכע מינים חיות, ביי וועלכע עס איז יא דא אייפערזוכט, איז טאקי אזא סארט לעבען — פיעל מענעריי — אונבעקאנט.

אלזא, פון די חיות וויל מען בעווייזען, אז פון נאטור האט דער מענש ניט געקענט לעבען אין קיין אונגערעגעלטען געשלעכטס־פערקעהר; אבער דוקא פון בעטראכטען דאס לעבען פון די חיות קומען מיר צוריק צו דעם פונקט. דען מיר זעהען ביי די חיות, אז די פון זיי, וואס האבען א שטארקע אייפערזוכט, לעבען ניט אין קיין שום סארט גרופען־עהע. ביי מענשען אבער זעהט מען דאך יא גרופען־עהע. אלזא, איז דאך פון נאטור ביי מענשען אזא אייפערזוכט ניט געווען. טא האט דאך שוין געקענט זיין אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר אויך. און עס איז וואהרשיינליך טאקי געווען. דען מיר זעהען, אז וואו די גרופען־עהען בעשטעהען נאך, דארט עקזיסטירען מערקווירדיגע פערוויקעלטע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען, פון וועלכע מען קען זיך זיכער ארויסנעהמען, אז פריהער זיינען געווען איינפאכערע פארמען פון געשלעכטליכען פערקעהר. פון דעם קען מען זיך

אַניטטויסען, אז נאָך פריהער, גאָר אין אָנהויב, ווען דער איבער־גאַנג פון חיה'שאַפט צו מענשליכקייט איז פאָרגעקומען, איז געווען גאָר אַן אוננערענגעלטער נעשלעכטס־פערקעהר, ווי עס איז געווען נאַטירליך פאר דיעזען צושטאנד, ווי מיר האָבען שוין גערעדט.

וואָס הייסט דען אייגענטליך אונגערעגעלטער געשלעכטס־פער־קעהר? הייסט דען דאָס, אז מען איז געווען אריינגעטהאָן אין זנות, אין ניאוף, אָהן שום רעגעלמעסיגקייט, אָהן שום אָבהאַלט, אָהן שום פראַגע ווען און ווער מיט וועמען? ניין. דאָס הייסט נאָר, אז די רעגלען און פערבאָטען, וואָס עקזיסטירען היינט אין די דאָזיגע זאכען, אָדער וואָס האָבען עקזיסטירט אין א פריהערדיגע צייט, האָבען דעמאָלט, נאָך פריהער, ניט נעגאָלטען. די איינהאַלטונג, וואס די אייפערזוכט שטעלט, האָבען מיר שוין געזעהען, אז זי איז אמאָל ניט געווען. אויב איין זאַך איז זיכער, איז עס דער פאַקט, אז די איי־פערזוכט איז אַ געפיהל וואָס האָט זיך ענטוויקעלט שפּעטער, פער־העלטניסמעסיג. דאָס זעלבע קען מען זאָגען פון דעם בעגריף פון די בלוט־שאנדע (דאָס הייסט, אז עס איז א זינד דאָס נאָהענטע קרובים זאָלען האָבען געשלעכטס־פערקעהר מיט אַנאַנדער). נאָר אין אָנהייב זיינען ברידער און שוועסטער געווען מאַן־און־ווייב. (דאָס איז דאָך פאָרגעשטעלט אין די לעגענדע פון אדם הראשון'ס זיהן אויך: וועמען האָבען זיי געקענט נעהמען פאר ווייבער, אויב ניט אייגענע שוועסטערן? — א י ב ע ר ז.) און ניט נאָר שוועסטער און ברידער, נאָר אויך עלטערן און קינדער. (דאָס שטעלט דאָך פאָר די לעגענדע פון לוט און זיינע טעכטער. — א י ב ע ר ז.)

נאָך היינט זיינען דאָ מענשען, ביי וועלכע דאָס איז ערלויבט. דער פאָרשער באַנקראָפט (אין זיין בוך „די איינגעבוירענע ראַסען פון דעם פאַסיפישען ים־ברעג אין נאָרד אמעריקא“, 1875, ערשטער טייל), בעווייזט, אז אַזוי איז ביי די קאַוויאַטס, לעבען דער בעהרינג שטראַסע (דעם טייך צווישען אַלאַסקא און סיביר), ביי די קאַדיאַקס אין אַלאַסקא, ביי די טינגעהס אין ענגליש־נאָרד אמעריקא. לעטור־נאָ בעווייזט דאָס זעלבע פון די טשיפעוואַ אינדיאַנער, פון די קוקוס אין טשילי, פון די קאַראיבען און די קאַרענס אין הינטער־אינדיען. שוין ניט צו רעדען פון דעם וואָס די פערצייטיגע גריכען און רוימער

דערצעהלען וועגען די פארטהער, די פערזער, די סיטהען, די הוננען און אזוי ווייטער.

די בלוט שאנדע איז א שפעטערע ערפינדונג, — און טאקי זעהר א ווערטהפולע. אבער איידער דיעזע ערפינדונג איז געמאכט געווארען, האבען די ווילדע מענשען עס ניט געפיהלט פאר שרעקליך, אז עלטערן און קינדער זאלען האבען געשלעכטס־פערקעהר — עס האט ביי זיי ניט געקענט זיין מעהר שרעקליך, ווי דער פערקעהר צווישען אנדערע אלטע און יונגע. און אז מענשען האבען התונה מיט אזעלכע, וואס האבען שוין געקענט זיין זייערע באבעס און זיידעס קומט דאך היינט פאר אפילו אין די לענדער, וואו מען האלט עס פאר שרעקליך צו זינדיגען אין אזעלכע זאכען, — און מענשען ווערען דערפון גאר ניט אויפגעבראכט. עס טרעפט זיך אפילו, אז אלטע „מיידען" פון איבער זעכציג האבען חתונה, אויב זיי זיינען נאר גענוג רייך, מיט יונגע מענער פון אונגעפעהר דרייסיג. (ווען דיעזע איבערזעצונג ווערט געשריעבען, מעלדען די צייטונגען פון א פרוי פון עטליכע־און־זעכציג יאהר אין ניו יארק, וואס פערקלאגט א יונגען מאן פון 19 יאהר פאר ברעכען זיין פערשפרעכען צו הייראטהען!)

ביי די עלטסטע פאמיליען־פארמען, וועלכע זיינען אונז בעקאנט, איז שוין דא דער בעגריף פון בלוט־שאנדע, — אבער ער איז דאך נאך ביי זיי גאנץ אנדערש פון אונזער היינטיגען בעגריף פון בלוט־שאנדע און איז אפט דירעקט געגען איהם: — היינט לאמיר זיך פארשטעלען א צייט, ווען אזוי פיעל בעגריף פון בלוט־שאנדע, ווי עס איז דא ביי די ניעדעריגע פאמיליען־פארמען וואס מיר קענען, איז נאך אויך ניט געווען — דאן קומען מיר צו א פארמע פון געשלעכטס־פערקעהר, וואס קען אנגערופען ווערען „אונגערעגעלט". אונגערעגעלט אזוי ווייט, אז עס זיינען נאך ניט בעשטאנען די איינהאלטונגען, וואס זיינען ערשט שפעטער אויפגעקומען דורך די געוואוינהייטס־מאראל. דאס הייסט אבער ניט דוקא, אז עס איז בסדר געווען א גרויסע צומישעניש אין די דאזיגע זאך. עס האט זעהר גוט געקענט זיין, אז אויף א צייט האט זיך איין מאן געפארט מיט איין פרוי און קיין אנדערען און אנדערע האבען זיי איבער דער צייט ניט צוגעלאזט. אפילו אין די גרופען־עהע, וואס בעשטעהט נאך היינט ביי ווילדע, איז דאס

אויך כ׳רוב דער פאַל: צווישען אַלע מענער און ווייבער, וואָס וואוי־נען אַלס פערהייראַטה אַלע צוזאַמען, קלייבען זיך אָב אויף אַ צייט פּאָרלעך.

וועסטערמארק, דער נייעסטער אָבלייקענער פון אַן אמאַלינען אונ־גערעגעלטען צושטאַנד, נעהמט אָן, אז וואו נאָר איין מאַן מיט איין פרוי פּאָרען זיך אפילו אויף אַ קורצע צייט און בלייבען געפּאָרט, ביז דאָס קינד ווערט געבוירען, איז דאָס שוין אַן עהע, שוין ניט קיין אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר. אויב דאָס איז אַן עהע, האָט אין דעם צושטאַנד, וועלכען מיר רופען אונגערעגעלטען, אויך געקענט פאָרקומען דיעזע אַרט עהע. אָבער דאָך איז דאָס אַן אונגערעגעלטער צושטאַנד דארום, ווייל עס זיינען נאָך ניט געוועזען די פערבאָטען, ווער מיט וועמען עס טאָר ניט האָבען קיין געשלעכטס־פערקעהר — די פערבאָטען, וואס די זיטע (די מנהג־מאָראַל) האָט שפּעטער גע־מאַכט.

וועסטערמארק פיהרט אפילו אַלע זיינע טענות לויט זיין אננאה־מע, אַז אונגערעגעלטקייט אין געשלעכטס־פערקעהר הייסט, אַז עס איז ניטאָ קיין בעזונדערע ליעבע פון איין מאַן דוקא נאָר צו איין גע־וויסע פרוי, און פערקעהרט, נאָר אַלע זיינען פאר אלעמען גלייך. ביי איהם קומט אַלזאָ אויס, ווי ער זאָגט, אַז נאָר די עכטע פאָרמע פון אונגערעגעלטען געשלעכטס־פערקעהר איז די פּראָסטיטוציאָן. אָבער מיר שיינט, אַז ווען מען וויל בעטראַכטען די אור־צושטענדע פון דער מענשהייט דורך די ברילען פון היינטיגע שאַנד־הייזער, קען מען יענע צושטענדע נאָר ניט אָנהייבען צו פערשטעהן. ניין, ניט קיין היינטיגע פּראָסטיטוציאָן איז געווען דאָס אונגערעגעלטע גע־שלעכטס־לעבען פון גאָר די ערשטע צייטען פון די מענשליכע ענט־וויקלונג, וואס מיר נעהמען אָן אַז עס איז געווען. עס האָבען געקענט זיין איינצעל־פּאָרונגען אויף אַ צייט, נאָר קיין שום רעגלען זיינען ניט געווען, ווער מיט וועמען מעג זיך פּאָרען און ווער מיט וועמען טאָר ניט. מיר וועלען פון דעמזעלבען פונקט נאָך רעדען, ווען מיר וועלען בעהאנדלען די גרופּען־עהע.

* * *

נאָך מאָרגאָן׳ס מיינונג האָט זיך פון דיעזען צושטאַנד פון אונ־גערעגעלטען פערקעהר וואהרשיינליך שוין פריה אַרויס־ענטוויקעלט:

1. ד י ב ל ו ט ־ פ ע ר ו ו א נ ד ש א פ ט ס ־ פ א מ י ל י ע ;
די ערשטע שטופע פון פאמיליע.

אין דיעזער סארט פאמיליע געהט עס צו אזוי: אלע זיידעס מיט די באבעס אין דער פאמיליע זיינען אלע צוזאמען מאן און ווייב. דאס זעלבע זיינען אויך זייערע קינדער, — די פאטערס מיט די מוטערס. ז י י ע ר ע קינדער וויעדער, דער דריטער דור, וועלען וויעדער זיין א דריטער קרייז פון מענער־און־ווייבער צוזאמען. און זייערע קינדער, די אור־אייניקלעך פון די ערשטע, וועלען זיין א פירטער קרייז אזוינער. דא זיינען אלזא די עהע־גרופען אבגעטהיילט נאך די דורות נאך. פערבאטען איז דא נאר דער געשלעכטס־פער־קעהר צווישען די מענשען פון איין דור און די פון אן אנדער דור. זיידעס און אייניקלעך, עלטערן און קינדער האבען איינע צו די אנדע־רע ניט די רעכטע און די פליכטען (ווי מיר וואלטען געזאגט) פון דער עהע. ברידער און שוועסטער, קוזינס און קוזינקעס פון ערש־טען, צווייטען און ווייטערע גראדען זיינען אלע ברידער און שוועס־טער מיט אנאנדער און ט א ק י ד א ר ו ם זיינען זיי אלע מאן־און־ווייב מיט אנאנדער. אויף דיעזער שטופע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג פיהרט זיך, אז די וואס זיינען שוועסטער און ברידער זיינען שוין דערמיט ממילא מאן־און־ווייב איינע פאר די אנדערע.*)

*) דער גרויסער מוזיק־קאמפאזיטאר און דיכטער ריכארד וואגנער שטעלט פאר, אין זיין אפערא „ניבעלונגען“ ווי די „גוילהיוטס־געטער“ שרייען אויס: „איז דאס ווען געהערט געווארען, אז א ברודער זאל זיין שוועסטער ארומנעהמען אלס זיין כלה?“ דיעזע געטער וואגנער'ס מאכען זיך נעמליך זייערע ליעבעס־אינטריגען פיקאנטער דורך א ביסעל בלוט־שאנדע, גאנץ נאך אונזערע היינטיגע מאדעס. קארל מארקס, אין א בריעף פון פריהלינג 1882, בייזערט זיך זעהר שטארק אויף דיעזער פאר־שטעלונג וואגנער'ס; ער שרייט, אז דאס איז די פאלקאמענע פערפעלשונג פון די אור־געשיכטע. אויף די דערמאנטע פראגע פון די „געטער“ ענט־פערט מארקס: „אין דער אורצייט א י ז די שוועסטער ג ע ו ו ע ן די פרוי און דאס איז געווען זיטליך“. — (צושריפט אין דער פירטער אויפ־לאגע:) א פראנצויזישער פריינד אונזערער, א פערעהרער וואגנער'ס, איז ניט דיעזער בעמערקונג ניט איינפערשטאנען. ער בעמערקט, אז שוין אין די פארצייטיגע לעגענדען־שריפטען פון די נארוועגיער, אין די „עדדא“ס, אין די עלטערע פון זיי, אין דער שריפט „עגיסדרעקקא“, אויף וועלכער וואגנער האט געבויט דיעזע אפערא, ווערט אויך פארגעשטעלט, ווי דער

אַזאַ סאָרט פאַמיליע אין איהר טיפּיטישנע פאָרמע איז בעשטאַנען (אַזוי מיז מען זיך פאָרשטעלען) פון מענשען וואָס זיינען אַרויסגעקומען פון איין פּאָר. די מענשען פון יעדען דור צווישען זיך זיינען ברידער און שוועסטער און דאַרום גופא זיינען זיי איינע צו די אַנדערע מענער און ווייבער. דאָס איז וואָס מאָרגאַן רופט די בלוט־פערוואַנדשאַפטס־פאַמיליע.

גאָט לאָקי וואַרפט פאַר די געטין פריגאַ: „פאַר די געטער און די אויגען אומאַרמסט דו דעם אייגענעם ברודער!“ אַזאָ, זעהט מען דאָך, אַז שוין דעמאָלט איז געווען פערבאָטען די עהע צווישען ברודער און שוועסטער, זאָגט אינזער פריינד. אָבער די עדדא־שריפט עגיסדרעקקאַ איז דער אויסדרוק פון א צייט, ווען דער גלויבען אין די אַלטע מיטהען איז שוין געווען אין גאַנצען געבראָכען. זי איז פאָלשטענדיג אַ שפּאָט־ליעד אויף די געטער, אַזוי ווי דער שפּאָט פון דעם פּאַרציטיגען גריכען לוציאַן אויף די גריכישע געטער. לאָקי ווערט דאָרטען פאָרגעשטעלט אַלס אַ מעפיסטאָ. און ווען ער מאַכט דער פריגאַ אַזאַ פאָרוואורף, איז דאָס גיכער א בעווייז געגען וואַגנער. אויך זאָגט לאָקי איניגע פערזען ווייטער: „מיט דיין שוועסטער האָסט דו געהאַט אַזאַ זוהן“. אין די „אינגלינגס זאַגאַ“ (פון דיזעלבע סקאַנדינאַווישע שריפט) זאָגט ניערדהר, אַז אין וואַנאַ־לאַנד פיהרט זיך, אַז שוועסטער און ברידער האָבען צוזאַמען התונה און ביי די אַזען ניט. וואַנען זיינען איין סאָרט געטער, אַזען אַן אַנדער סאָרט.) דאָס קען זיין א ציכען, אַז די וואַנען זיינען געטער פון אַ פריהערע צייט ווי די אַזען. ער אַליין איז אַפילו ניט קיין אַזע, נאָר אַ וואַנע. יעדענפאַלס האָט ניערדהר געליעבט צווישען די אַזען אַלס זייער גלייבען. אַלזאָ, איז די עגיסדרעקקאַ גיכער אַ בעווייז, אַז אין דער צייט פון דער ענטשטעהונג פון די נאָרוועגישע געטער־זאַגען האָט מען ניט געפיהלט קיין אָבשטויסונג פאַר די געשוויסטער־עהע, וועניגסטענס צווישען געטער. ווען מען וויל וואַגנער'ן ענטשולדיגען, וואָלט מען פיליכט בעסער געטהאָן, אַז אנשטאַט צו ברענגען אַ בעווייז פון די עדדא, זאָל מען בעסער ברייגען אַ ראיה פון געטהע, וועלכער מאַכט אויך אַן עהנליכען פעהלער אין זיין באַלאַדע פון דעם גאָט און די באַיאַדערע: דען דאָס וואָס פריזען גיבען זיך איבער צו מענער אַלס אַ רעליגיעזע צערעמאָניע מאַהלט ער אַלס אַ זינדיגקייט אַזוי ווי די היינטיגע פּראָסטיטוציאָן, וואָס עס איז אויך היסטאָריש פאַלש.

(איך וועל מיר ערלויבען דאָ צו דערמאָנען דעם פאַקט, אַז אין תנ"ך **איז גאַנץ קאַלטבלוטיג דערצעהלט, ווי דוד המלך'ס זוהן אַמנון פערליעבט זיך אין זיין שוועסטער תמר און זי זאָגט צו איהם: „בעט ביים טאַטען, איך בין זיכער, ער וועט דיר ניט אָבזאָגען מיך דיר צו געבען“... — א י כ ע ר ז.)**

די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע איז אונטערגעגאנגען. אפילו ביי די רויהעסטע פעלקער, פון וועלכע די וועלט־געשיכטע דערצעהלט, געפינט מען ניט קיין ביישפיעל דערפון. אָבער אז אַמאָל האָט אַזאַ כאַרט פאמיליען־לעבען געמוזט זיין, דאָס זיינען מיר געצוואונגען אָנצונעהמען, ווען מיר בעטראכטען דאָס פערוואנדשאפטס־סיסטעם אין האוואאי, וועלכעס איז נאָך גילטיג אין גאנץ פּאָלינעזיען, און וועלכעס דריקט אויס פונקט אַזאַ בלוט־פערוואנדשאפט, ווי זי האָט נאָר געקענט ענטשטעהן אונטער אַזאַ פימיליען־פאָרם. די גאַנצע ווייטערע ענטוויקלונג פון די פאמיליע צווינגט אונז אָנצונעהמען, אז אַזאַ פאָרמע האָט געמוזט זיין איהר פאָר־שטופע. פון די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע ענטוויקעלט זיך דאן

2. די פּונאַלואַ־פאַמיליע.

מיר האָבען געזעהען, אז דער ערשטער פאָרטשריט איז בעשטאַנען אין דעם, וואס עס איז געוואָרען איינגעפיהרט, אז עלטערן מיט זייערע קינדער זאָלען קיין געשלעכטס־פערקעהר ניט מעהר האָבען; דער צווייטער פאָרטשריט ווידער איז בעשטאַנען אין דעם, וואס צווישען שוועסטער און ברודער איז דאָס אויך פערבאָטען געוואָרען. דיעזער פאָרטשריט איז געווען זעהר פיעל וויכטיגער, אָבער אויך שווערער ווי דער ערשטער, ווייל שוועסטער און ברידער זיינען פון גלייכען עלטער, אונגעפעהר. דיעזער פאָרטשריט איז איינגעפיהרט געוואָרען ביסלעכווייז; וואהרשיינליך האָט ער זיך אָנגעהויבען מיט דעם, אז לייבליכע שוועסטער און ברידער, דאָס הייסט פון דער מוטער'ס צד, האָבען ניט מעהר געהאַט קיין געשלעכטס־פערקעהר; פריהער אין איינצעלנע פאַלען און ביסלעכווייז איז עס געוואָרען אַל־געמיינער רעגעל (אין האוואאי זיינען נאָך אין 19טען יאָהרהונדערט פאָרגעקומען אויסנאהמען); און צום סוף איז פערבאָטען געוואָרען אפילו געשוועסטערקינדער און גליעד־געשוועסטערקינדער צו הייראַטהען צוזאמען, וואָרים ביי די דאָזיגע מענשען האָבען אלע געשוועסטערקינדער געהייסען שוועסטער און ברידער.

ווי אזוי איז געקומען דיעזער פאָרטשריט? מאָרגאַן זאָגט, אז דאָס איז געקומען דורך די „נאַטירליכע אָבקלייבונג“. דאָס הייסט, אז עס איז געווען נאַטירליך, וואס די מענשען, וועלכע האָבען אויפגעהערט צו האָבען געשלעכטס־פערקעהר צווישען פערוואנדטע, זייי־

נען אָבגעקליעבען געוואָרען צו בלייבען איבערלעבען אַנדערע מענשען, ווייל זיי זיינען געווען געזינטער און שטאַרקער. נאָך דאַרווין׳ס לעהרע האָבען אויף אַזאַ אופן זיך ענטוויקעלט אַלע וויכטיגע אייגענשאַפטען און פאָרמען פון לעבעדיגע בעשעפעניש — אַלץ דורך די נאַטירליכע אָבקלייבונג: ווייל עס איז געווען נאַטירליך, אַז עס זאָלען זיך אָבקלייבען די סאָרטען, וואָס האָבען געהאַט אין זיך אַזעלכע אייגענשאַפטען און פאָרמען, וואָס האָבען זיי גענוצט צו מאַכען זיי שטאַרקער אין דעם קאַמפף פאַר׳ן לעבען — איז געווען נאַטירליך, אַז דיעזע סאָרטען זאָלען זיך אָבקלייבען און איבערלעבען אַנדערע. די אַנדערע זיינען ניבער אונטערגעגאַנגען און די האָבען זיך אָבגעקליעבען צו בלייבען עקזיסטירען. זאָגט מאָרגאַן, אַז מיט די מענשען, וואָס האָבען זיך צוגעוואוינט ניט צו האָבען קיין געשלעכטס־פערקעהר צווישען בלוט־פערוואַנדטע איז אויך אַזוי געווען. ער זאָגט, אַז דאָס איז „אַן אויסגעצייכענטער ביישפיעל, ווי די נאַטירליכע אָבקלייבונג ווירקט“. דען עס איז קיין פראַגע ניט, אַז אַזעלכע מענשען־שבטים, וואָס ביי זיי איז געוואָרען דורך דיעזען פאָרטשריט וועניגער געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים, האָבען זיך געמוזט ענטוויקלען געשווינדער און בעסער ווי די, ביי וועלכע עס איז געווען אַ רעגעל און אַ געבאָט, אַז שוועסטער און ברידער זאָלען זיין מאַן און ווייב. און ווי געוואַלטיג מען האָט דערפיהלט די ווירקונג פון דיעזען פאָרטשריט, בעווייזט דער פאַקט, אַז דירעקט פון איהם איז ארויסגעקומען (ווי מיר וועלען שפעטער באַלד בעטראַכטען) די איינריכטונג פון די גענס, ביי וועלכער דער פערבאָט פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים איז שוין צו ווייט פערגאַנגען. די גענס איז געוואָרען דער פונדאַמענט פון די געזעלשאַפטליכע אָרדנונג ביי די מעהרסטע — ווען ניט אַלע — באַרבאַרען־פעלקער פון דער וועלט. פון איהר קומט שוין אין גריכענלאַנד און אין רוים — גלייך דער איבערגאַנג אין ציוויליזאַציאָן.

אָבער מיר האַלטען דאָ נאָך ניט אַזוי ווייט. לאָמיר קודם בעטראַכטען, ווי אַזוי איז צוגעגאַנגען דער איבערגאַנג פון די בלוט־פערוואַנדשאַפטס פאַמיליע אין די פונאַלוא־פאַמיליע?

די ערשטע פאַמיליען־פאָרם האָט זיך געמוזט אַמאָל צושפאַלטען, שפעטסטענס נאָך אַ פּאָר דורות. דען אַזאַ פאַמיליע האָט געהאַט אַ

קאָמוניסטישע הויזהאַלטונג, זי האָט געלעבט אין שותפות־אייגענטהום אין איין הויז. ביז טיעף אריין אין די מיטעל־שטופע פון באַרבאַריי איז עס אַזוי געווען ביי אַלע מענשען־סאָרטען, אָהן אויסנאַהמע. און ביי אַזאַ סאָרט לעבען צוזאַמען קען דאָך די פאַמיליע ניט וואַקסען ביז אָהן אַ שיעור און אָהן אַן ערך און דאָך בלייבען צוזאַמען אין איין הויז. אַמאָל מוז דאָך קומען אַ גרענעץ. ניט אומעדום איז די גרענעץ גלייך. דאָס איז פערשיעדען נאָך פערשיעדענע אומשטענדען. אָבער אומעדום מוז קומען אַ געוויסער מאָמענט, ווען מעהר קענען שוין ניט אריין אין איין פאַמיליען־געמיינשאַפט. דאַן שפּאַלטען זיך אָב אַ טייל און מאַכען אַ נייע הויז־געמיינשאַפט. (ניט אַלע מאָל האָט אַ הויז־געמיינשאַפט דוקא געמוזט בעשטעהן פון אַ פאַמיליען־גרופּע.) ווער אָבער האָט זיך אָבגעשיידט? אַזוי באַלד ווי די מענשען האָבען געקראָגען אַ בעגריף, אַז עס דאַרף ניט זיין, דאָס קינדער פון איין מוטער זאָלען לעבען צוזאַמען ווי מאַן און ווייב, האָט דיע־זער בעגריף נאַטירליך געמוזט ווירקען ביי די שפּאַלטונג פון אַלטע הויז־געמיינדען און ביי דער גרינדונג פון נייע, — דאָס האָט גע־מוזט ווירקען אַז אָבשיידען זאָלען זיך דערביי ד י ב ר י ד ע ר פ ו ן ד י ש ו ו ע ס ט ע ר. אין איין הויז־געמיינדע זיינען גע־בליעבען די שוועסטערן, — צי שוועסטערן בלויז פון איין דור, צי פון מעהרערע דורות, — און זיי זיינען געבליעבען דער קערן פון איין הויז־געמיינדע. זייערע לייבליכע ברידער וויעדער זיינען אוועק אין אַן אַנדערע הויז־געמיינדע און זיינען געבליעבען דער קערן אין איהר. אַזוי אָדער עהנליך איז פון די בלוט־פערוואַנדשאַפטס־פאַ־מיליע אַרויסגעקומען אַ נייע פאַמיליען־פאָרמע, וועלכע מאָרגאַן רופט אָן „פּונאַלואַ־פאַמיליע“.

פּונאַלואַ איז אַ וואָרט פון די שפּראַך פון די ווילדע פון האַוואַאי. דער טייטש דערפון איז: אינטימער הויז־שותף. אַזוי האָבען זיך גערופען אין האַוואַאי די מענער, וואָס זיינען געווען צוזאַמען אין איין הויז די שותפות׳ע מענער פון אַלע זייערע שותפות׳ע פרויען. און אויך דיעזע פרויען האָבען זיך גערופען פּונאַלואַ. דאָס הייסט אַלזאָ אַזוי פיעל ווי מ י ט־מ אַ ן און מ י ט־ו ו י י ב.

געפיהרט האָט זיך אין דיעזער פּונאַלואַ־פאַמיליען אַזוי: אַלע ווייבער זיינען געווען שוועסטערן צווישען זיך, לייבליכע אָדער ווייי־

טערע, דאָס הייסט קוזינקעס פון ערשטען, צווייטען אָדער דריטען גראָד. זיי זיינען געווען די שותפות'ע פרויען פון זייערע שותפות'ע מענער. אָבער דיעזע מענער האָבען שוין געמוזט זיין דוקא נאָר פרעמדע צו די פרויען, ניט זייערע ברידער אָדער געשוועסטערקינ־דער. צווישען זיך האָבען דיעזע מענער געקענט זיין ברידער, צי געשוועסטערקינדער, אָדער ניט. אָבער צו זייערע ווייבער האָבען זיי דורכאויס געמוזט זיין ניט קיין בלוט־פערוואנדטע. דיעזע שותפות'ע מענער פון איין הויז האָבען זיך, אויף דיעזער שטופע, שוין ניט גערופען ברידער, נאָר פונאַלואַ. און אזוי האָבען וויעדער אויך א סך ברידער, לייבליכע אָדער וויטערע, געהאַט א סך פרויען פאַר זייערע שותפות'ע ווייבער. די ווייבער האָבען געקענט זיין שוועס־טערן אָדער געשוועסטערקינדער צווישען זיך, אָבער צו זייערע מע־נער האָבען זיי שוין ניט געטאָרט זיין קיין שוועסטערן אָדער גע־שוועסטערקינדער. און צווישען זיך האָבען זיי זיך ניט מעהר גע־רופען שוועסטערן, נאָר אויך פונאַלואַ.

אזוי האָט אויסגעזעהען די דאָזיגע פאָרמע פון א פאַמיליע, אין איהר אונפערענדערטער געשטאַלט. שפּעטער האָבען זיך פון איהר ענטוויקעלט פערשיעדענע ענדערונגען. אָבער זיי אַלע האָבען גע־האַט דיעזען הויפּט־כאַראַקטער: אין א געוויסען פאַמילען־קרייז זיינען די ווייבער און מענער געווען בשותפות, אָבער די ברידער פון די ווייבער און די שוועסטערן פון די מענער, פריהער די לייבלי־כע דערנאָך אויך די וויטערע (דאָס הייסט געשוועסטערקינדער) האָ־בען זיך אין דעם קרייז פון שותפות'ע מענער־און־ווייבער ניט געפונען.

און אַט דיעזע פאָרמע פון פאַמיליע גיט גאַנץ גענוי ארויס די אַרט קרובים'שאַפט ווי זי בעשטעהט נאָך ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ, כאָטש אַזאַ סאָרט פאַמיליען־לעבען איז ביי זיי שוין נימאָ. די קינדער פון מיין מוטער'ס שוועסטערן זיינען — ביי די דאָזיגע אינדיאַנער קרובים'שאַפט — נאָך אויך מיין מוטער'ס קינדער; אויך די קינדער פון מיין פאָטער'ס ברידער זיינען נאָך אויך מיין פאָטער'ס קינדער. און זיי אַלע זיינען מיינע שוועסטער און ברידער. אָבער די קינדער פון מיין מוטער'ס ברידער זיינען שוין ניט איהרע קינ־דער, נאָר איהרע פלימעניקעס און פלימעניצעס, און צו מיר זיינען דיעזע שוין ניט מעהר קיין שוועסטער און ברידער, נאָר געשוועס־

טערקינדער. און אזוי זיינען אויך די קינדער פון מיין פאטער'ס שוועסטערן ניט מעהר זיינע קינדער, נאר זיינע פלימעניקעס און פלי־מעניצעס און צו מיר זיינען זיי ניט קיין שוועסטער און ברידער, נאר געשוועסטערקינדער. דען בשעת די מענער פון מיין מוטער'ס שוועס־טערן זיינען נאך אלץ ווייטער איהרע מענער אויך און די ווייבער פון מיין פאטער'ס ברידער זיינען נאך זיינע ווייבער אויך — נאכ'ן רעכט נאך, אויב ניט אימער אין דער ווירקליכקייט, — זיינען אבער מיין פאטער'ס שוועסטערן שוין ניט זיינע ווייבער און מיין מוטער'ס ברידער שוין ניט איהרע מענער. אלזא, די נייע איינפיהרונג, וואס האט פערבאטען שוועסטער און ברידער צו זיין מאן און ווייב, האט געמאכט, אז די געשוועסטערקינדער, וועלכע האבען זיך פריהער אלע, אהן אונטערשיעד, בעטראכט פאר שוועסטער און ברידער, האבען זיך איצט איינגעטיילט אין צוויי קלאסען: איין קלאס זיינען אלע קינדער פון אלע שוועסטערן און אלע קינדער פון אלע ברידער, — זיי בלייבען אלע ווייטער שוועסטער און ברידער צווישען זיך; די אנדערע קלאס זיינען די קינדער וואס פון איין זייט די פאטערס און פון דער אנדערער זייט די מוטערס זיינען זיך שוועסטער און ברי־דער: דיעזע קינדער צווישען זיך קענען ניט מעהר זיין קיין שוועס־טער און ברידער, ווייל זייערע פאטערס מיט זייערע מוטערס קענען שוין ניט זיין קיין מאן און ווייב; אלזא, קענען אזעלכע קינדער שוין ניט מעהר האבען קיין שותפות'ע עלטערן, ניט דעם איינגענעם פאטער ניט די איינענע מוטער, ניט ביידע. דעריבער איז שוין ביי אזא איינריכטונג פאראהאנען צום ערשטען מאל די קלאסע קרובים, וואס רופען זיך פעטערס און פלימעניקעס, מוהמעס און פלימעניצעס, געשוועסטערקינדער און קוזינקעס, וואס ביי די פריהערדיגע פאמי־ליען־פארמען וואלט דאס קיין זין ניט געהאט.

ביי די אינדיאנער פון אמעריקא איז די דאזיגע סיסטעם פון קרובים'שאפט, וואס פיהרט זיך ביי זיי, ניט צו בעגרייפען. ווארים וואו נאר עס איז דא וועלכע־עס־איז פארמע פון איינצעל־עהע האט דאך אזא כארט איינפיהר פון קרובים'שאפט קיין שום זין ניט. וואס פאר א מהותן איז מיין טאטענ'ס ברודער צו האלטען מיך פאר זיין זוהן אדער מיין מאמע'ס שוועסטער — פאר איהר זוהן און זייערע קינדער צו האלטען מיך פאר זייער ברודער, וויבאלד אז מיין טאטע

מיט מיין מאַמע וואוינען אין איינצעל־עהע? אָבער די דאָזינגע פונאַלואַ־פאַמיליע פון האַוואַאי ערקלערט די דאָזיגע סיסטעם פון קרובים׳שאַפט; זי שטימט מיט איהר גענוי און ריכטיג, אין אַלע איינצעלהייטען. מען קען אַלזאָ אָננעהמען פאַר זיכער, אַז ביי די אַלע סאָרטען מענשען, ביי וועלכע עס פיהרט זיך אָט אַזאַ סאָרט פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם, האָט אַמאָל געמוזט זיך פיהרען אַזאַ סאָרט פאַמיליען־לעבען ווי די פונאַלואַ־פאַמיליע פון האַוואַאי, אָדער עטוואָס עהנליכעס, און פון דעם איז דאָס נאָך געבליעבען דיזעלבע סיסטעם פון פערוואַנדשאַפט, אפילו ווען די סאָרט פאַמיליע איז שוין געווען אונטערגעגאַנגען.

וואַהרשיינליך וואָלט מען געפונען, אַז ביי אַלע ווילדע מענשען אין גאַנץ פּאָלינעזיען איז אויך געווען איינגעפיהרט אַזאַ סאָרט פאַמיליען־לעבען, ווי עס האָט זיך ארויסגעוויעזען, אַז עס איז ווירקליך בעשטאַנען אין האַוואַאי. נאָר אַלץ וואָס מען פלעגט דערגעהן וועגען דיזע מענשען איז געווען דערצעהלט פון די קריסטליכע מיסיאָנערען, וואָס זיינען געקומען צו זיי פערשפּרייטען דאָס קריסטענטהום, און דיזע פרומע לייט האָבען אין די זעהר־אונקריסטליכע פיהרונגען פון דיזע מענשען ניט מעהר געקענט זעהען ווי „שווידערליכקייטען“, פונקט ווי די אַמאָליגע שפּאַנישע גלחים האָבען נאָר דאָס געזעהען אין די פיהרונגען פון די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ. ווייל זיי האָבען דאָס בעטראַכט פאַר סתם שווידערליכע צולאָזענהייט, האָבען זיי ניט געקענט בעגרייפען, אַז דאָס איז אייגענטליך אַ געוויסע סיסטעם פון מאָראַל און אַ רעגעלמעסיגקייט, — אַ שטופּע אין דער ענטוויקלונג פון די פאַמיליע.

באַכאָפען מיינט, אַז ער האָט געפונען ביי מאַנכע מענשען־סאָרטען אַ געשלעכטס־פערקעהר גאָר אָהן אונטערשיעד ווער מיט וועמען. ער רופט דאָס „זומפּף־פערקעהר“. איצט אָבער קען שוין קיין שום ספק ניט זיין, אַז די שפּורען פון אַזאַ סאָרט לעבען פיהרען צוריק אין אַזאַ גרופען־עהע, ווי די פונאַלואַ פאַמיליע.

קאַרל מאַרקס בעמערקט דערצו: „ווען באַכאָפען געפינט אַז דיזע פונאַלואַ־עהען זיינען געוועזען געזעצלאָז, וואָלט אָבער אַ מענש פון יענער מדרגה געפונען, אַז די מעהרסטע היינטיגע עהען צווישען נאָהענטע און ווייטע געשעוויסטערקינדער פון פאָטער׳ס אָדער

מוטער'ס צד זיינען זינדינג, בלוט־שענדעריש („בלוט־שאנדע" הייסט פערבאָטענער געשלעכטס־פערקעהר צווישען בלוט־פערוואנדטע), ווייל נאָך זיין בעגריף, זיינען דאָס פערבאָטענע עהען צווישען בלוט־פערוואנדטע געשוויסטער".

און עס איז מערקווירדיג, אז פונקט ווי מען געפינט אזעלכע איינריכטונגען ביי אלע היינטיגע ווילדע מענשען, וואָס לעבען נאָך היינט אויף אזא שטופע, אויף אלע עקען פון דער וועלט, — אזוי געפינט מען אויך ענליכעס אין פערצייטיגע בעשרייבונגען וועגען דעם לעבען פון די פערצייטיגע פאָרעלטערען פון די היינטיגע ציוויליזירטע מענשען.

צום ביישפיעל: יוליוס צעזאר (דער פערצייטיגער רוימישער קייזער) בעשרייבט דאָס לעבען פון די בריטען (די ערשטע איינוואָהנער פון ענגלאנד, מיט דריטהאלבען טויזענד יאָהר צוריק). לויט זיין בעשרייבונג, האָבען זיי זיך נאָך דעמאָלט געפונען אויף די מיטעל־שטופע פון בארבאריי. דערצעהלט ער וועגען זיי, אז „יעדע צעהן אָדער צוועלף פון זיי האָבען זייערע פרויען בשותפות, דאָס זיינען 'כרוב ברידער מיט ברידער און עלטערן מיט קינדער". דאָס ערקלערט זיך אם בעסטען אלס גרופען־עהע. דיעזע ברידער אָבער האָבען ניט געקענט זיין דאָס וואָס מיר רופען ברידער, דאָס הייסט פון איין מוטער. דען בארבארישע מוטערס האָבען ניט קיין צעהן ביז צוועלף זיהן וואָס זיינען אלע גענוג אלט צו קענען זיך האלטען געמיינשאפטליכע פרויען. דעריבער איז וואהרשיינליך אז אויך ביי יענע בריטען האָבען זיך גערופען ברידער אלע קינדער פון אלע שוועסטערן אדער ברידער, פּונקט ווי אין דעם פערוואנדשאפטס־סיסטעם פון די אינדיאנער אין אמעריקא, וואָס שטימט מיט די פּונאלוא פאמיליע פון האוואאי: ביי דיעזען סיסטעם זיינען דאָ א סך ברידער, ווייל אלע ווייטע און נאָהענטע געשוויסטערקינדער זיינען אויך ברידער. דאָס וואָס צעזאר זאָגט וועגען „עלטערן מיט קינדער" מעג זיין, אז ער האָט פאלש פערשטאנען. דאָך איז אין דיעזען סיסטעם ניט אבסאָלוט אונמעגליך, אז פאָטער און זוהן אָדער מוטער און טאָכטער זאָלען זיך געפינען אין דיזעלבע עהע־גרופע. אָבער עס איז יאָ אונמעגליך, אז אין אזא גרופע זאָלען זיך געפינען א פאָטער און זיין טאָכטער, אָדער א מוטער און איהר זוהן.

און אנדערער גאנץ־פערצייטיגער רוימישער געשיכטע שרייבער, הערארָאט, און אויך נאָך אנדערע, בעשרייבען דאָס לעבען פון אנ־דערע ווילדע און בארבארישע פעלקער פון יענע צייטען און זיי מעל־דען אויך, אז ביי זיי איז איינגעפיהרט ווייבער־געמיינשאפט. אויך דאָס קען אם לייכטעסטען ערקלערט ווערען דורך דיעזע אָדער ענהלי־כע גרופען־עהע.

וועגען דעם פאָלק טיקורען, אין אוידה, אינדיען, מעלדען די פאָר־שער וואטסאָן און קעיע (אין זייער בוך „די פעלקער פון אינדיען"), אז „זיי לעבען צוזאמען (געשלעכטליך) אין גרויסע געמיינשאפטען, במעט אָהן אונטערשיעד ווער מיט ווען. און ווען צוויי לייטע גילטען אלס מיט אנאנדער פערהייראטה, איז זייער פערבינדונג אויך נאָר בלויז מיט'ן נאָמען, ניט אין דער ווירקליכקייט". אויך דאָס קען אם לייכטסטען ערקלערט ווערען אלס אזא סאָרט גרופען־עהע ווי די פונאלוא פאמיליע.

און דאָ קומען מיר צו די איינריכטונג פון די ג ע נ ס. (מעהר־צאָהל — גענטעס.)

א גענס איז געווען א גרעסערע משפחה פון מענשען, וואָס האָבען ניט אלע געוואוינט צוזאמען אלס מענער און ווייבער. צו א גענס האָבען געהערט אלע פערוואנדטע, אלע קרובים, פון פערשיעדענע הויז־געזינטען. ביי די מוטער־גענס זיינען דאָס געווען אלע קרובים פון דעם צד פון די מוטערס. די מענער פון די ווייבער האָבען דאן צו דער גענס ניט געהערט. די גענס־לייט פלעגען האָבען צוזאמען געוויסע רעליגיעזע און געזעלשאפטליכע איינריכטונגען, ווי מיר וועלען ווייטער זעהען. אלע פעלקער האָבען געהאט אזעלכע גענס־איינ־ריכטונגען.

עס שיינט, אז אין די מעהרסטע פעלע איז דיעזע איינריכטונג ארויסגעקומען פון די פונאלוא־פאמיליע. עס איז אָבער אמת, אז אויך פון דעם סיסטעם פון קלאסען־עהע, וואָס מען געפינט ביי די ווילדע אין אויסטראליען, האָט אויך געקענט ארויסקומען די איינ־ריכטונג פון די גענטעס. די אויסטראליער האָבען גענטעס, אָבער נאָך קיין פונאלוא־פאמיליע, נאָר א רויהע פאָרמע פון גרופען־עהע.

ביי אלע פאָרמען פון גרופען־עהע קען מען ניט וויסען ווער עס איז דער פאָטער פון א קינד; זיכער איז אָבער, ווער די מוטער איז.

כאַטש די מוטער רופט אַלע קינדער פון די שותפות'ע פאַמיליע איה־רע קינדער, ווייסט זי אָבער דאָך וועלכע צווישען זיי זיינען איהרע ליבליכע קינדער. עס איז אַלזאָ קלאָר, אז וואו עס בעשטעהט גרופּען־עהע, קען מען נאָר וויסען פון וועמען מען שטאַמט פון דער מוטער'ס צד; די אָבשטאַמונג ווערט אַלזאָ נאָר אנערקענט פון דער ווייבליכער ליניע. דאָס איז ווירקליך דער פאַל ביי אַלע ווילדע און ביי אַלע פעלקער, וואָס געהערען צו די ניעדעריגע באַרבאַרען־שטופע.

באַכאָפען איז געוועזען דער ערשטער, וואָס האָט דאָס ענטדעקט, און דאָס איז זיין צווייטער גרויסער פערדיענסט. ער רופט דאָס אָן „מוטער־רעכט". מיט דיעזען נאָמען בעצייכענט ער דאָס וואָס מען אנערקענט די אָבשטאַמונג נאָר פון דער מוטער און די רעכטע פון ירושה, וואָס זיינען מיט דער צייט דערפון ארויסגעקומען. דאָס וואָרט „מוטטררעכט" נעהם איך אָן און וועל דאָס בענוצען, צוליעב די קורצקייט דערפון. ריכטיג אָבער איז דער אויסדרוק ניט, ווייל אויף דיעזער שטופע פון געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג שיקט זיך נאָך ניט צו רעדען פון „רעכט" אין דעם יוריסטישען זין.

נו, אויף דיעזען מוטער־רעכט האָט זיך אויפגעבויט די ערשטע פאָרמע פון די גענס.

א גענס איז געוועזען די גאַנצע משפחה פון אַלע וואָס זיינען ארויס־געקומען פון איין מוטער. צו איין גענס האָבען געהערט די אַלע וואָס האָבען זיך גערופען ברידער און שוועסטער און עלטערן און קינדער ביי די בײדע מוטער־גרופען פון די פונאַלוא־פאַמיליע: אַלע ליבליכע שוועסטערן און אויך ווייטע שוועסטערן, דאָס הייסט די געשוועסטערקינדער (פון ערשטען, צווייטען אָדער ווייטערן גראַד) וואָס שטאַמען אָב פון ליבליכע שוועסטערן, און אַלע זייערע קינ־דער און ליבליכע ברידער פון מוטערס צד (וועלכע זיינען, לויט אונ־זער אָננעהמונג, ניט זייערע מענער) — אָט די אַלע צוזאַמען זיינען געגנוי דער אומקרייז פון פערזאָנען, וואָס מען געפינט זיי שפּעטער אַלס די מיטגליעדער פון איין גענס, אין דער ערשטער פאָרמע פון דער גענס־איינריכטונג. זיי האָבען אַלע צוזאַמען איין שטאַם־מו־טער; דורך דעם וואָס זיי שטאַמען אַלע פון דיעזער מוטער זיינען אַלע פרויען פון איין דור שוועסטערן צווישען זיך. די מענער פון דיעזע שוועסטערן קענען אָבער ניט מעהר זיין זייערע ברידער. אַלזאָ,

געהערען די מענער ניט אין דיעזער גרופע קרובים (וואָס איז שפּעטער געוואָרען די גענס). די קינדער אָבער פון דיעזע פרויען געהערען יאָ אין דיעזער גרופע קרובים, ווייל נאָר אָן דער מוטער'ס צד איז עס געווענדט, צו וועלכער משפחה א מענש געהערט, מהמת נאָר ווער די מוטער איז קען מען וויסען.

אזוי באלד ווי עס איז געוואָרען א פעסטע איינפיהרונג, אז דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען שוועסטער און ברידער און אויך צווישען קינדער פון שוועסטערן איז טרפה, האָט זיך דיעזע גרופע מענשען, אלע וואָס שטאַמען פון איין מוטער און פון איהרע טעכטער, פערוואנדעלט אין איין גענס, דאָס הייסט זיי האָבען זיך צוזאמענגעשטעלט אלס א פעסטער קרוישאָק פון בלוט־פערוואנדטע פון דער זייט פון די מוטערס, א קרוישאָק וואָס די מיטגליעדער זיינע האָבען צווישען זיך ניט געטאָרט הייראטהען. און פון דאַן אָן האָט זיך אזא גענס, אזא משפחה־קרוישאָק, בעפעסטיגט דורך אלערליי געמיינשאפטליכע איינריכטונגען, געזעלשאפטליכע און רעליגיעזע, מיט וועלכע זיי האָבען זיך אונטערשיידעט פון אנדערע אזעלכע גענסעס פון דעם זעלבען שטאם. וועלכע איינריכטונגען דאָס זיינען געוועזען, וועלען מיר רעדען אויספיהרליך שפּעטער.

מיר זעהען אלזאָ, אז די גענס האָט זיך ענטוויקעלט פון די פונאלוא־פאַמיליע. דאָס האָט געמוזט אזוי זיין. דאָס איז זאָגאר זעלבסטפערשטענדליך. אויף אזא אופן ליינט עס זיך דאָך אויפ'ן שכל אָנצונעהמען, אז ביי אלע פעלקער, ביי וועלכע עס קען בעוויזען ווערען, אז זיי האָבען געהאט גענטיל־איינריכטונגען, איז כמעט זיכער פריהער בעשטאנען א פאַמיליען־פאָרמע ווי די פונאלוא. און גענטיל־איינריכטונגען האָבען געהאט כמעט אלע באַרבאַרישע און קולטור־פעלקער.

מאָרגאַן האָט בעהויפּטעט, אז דוקא נאָר אזעלכע איינריכטונגען האָבען אמאָל געמוזט זיין ביי אלע מענשען, איידער עס איז געקומען צו דער פאַמיליע פון איין פּאָר. היינט ווייסט מען, אז דאָס איז שוין אביסעל צו וויט געגאנגען. ווען מאָרגאַן האָט זיין בוך געשריעבען, האָבען די פאָרשער נאָך זעהר ווייניג געוואוסט וועגען די גרופען־עהען פון פערשיעדענע ווילדע. מען האָט געוואוסט עפּעס וועגען די גרופען־עהע פון די ווילדע פון אויסטראַליען, וועלכע איז אָרגאַניזירט

אין קלאַסען (ווי עס איז שוין געווען ערקלערט). אויך האָט שוין מאָרגאַן געהאַט אָבגעדרוקט, נאָך אין יאָהר 1871, די נאַכריכטען וואָס מען האָט איהם צוגעשיקט וועגען די פונאַלוא־פאַמיליע אין האַוואַאי. לויט דיעזע פונאַלוא־פאַמיליע האָט זיך פאָלשטענדיג ערקלערט די פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם פון די אינדיאַנער אין אמעריקאַ. דאָס איז פון איין זייט. און מאָרגאַן האָט דאָס געמאַכט פאַר דעם אויס־גאַנגס־פונקט פון אַלע זיינע אונטערזוכונגען. פון דער אַנדערער זייט האָט זיך געצייגט קלאָר, ווי פון די פונאַלוא־פאַמיליע האָט זיך ענט־וויקעלט די גענס־איינריכטונג, די וואָס רעכענט זיך נאָך די מוטער. און דיעזע גענס־איינריכטונג איז שוין אַ ווייט העכערע ענטוויקלונגס־שטופע ווי די קלאַסען־פאַמיליע פון די ווילדע אין אויסטראַליען. בעטראַכטענדיג דאָס אַלעס, קען מען שוין בעגרייפען, פאַר וואָס מאָר־גאַן האָט אָנגענומען, אַז דוקא נאָר די פונאַלוא־פאַמיליע איז אומע־דום, ביי אַלע מענשען, געווען אַן ענטוויקלונגס־שטופע, וועלכע האָט געמוזט בעשטעהן איידער עס האָט געקענט קומען צו אַ פּאָרונגס־עהע.

אָבער היינט ווייסט מען, אַז אין דעם פונקט איז מאָרגאַן צו ווייט געגאַנגען. דען היינט איז מען שוין דערגאַנגען, אַז ביי מאַנכע ווילדע מענשען זיינען דאָ נאָך אַנדערע פאָרמען פון גרופּען־עהע, אַנ־דערע ווי די פונאַלוא פאָרמע. אָבער דאָך האָט מאָרגאַן געהאַט דעם מזל, וואָס ער האָט אויסגעפונען, אַז די פונאַלוא־פאַמיליע איז געווען די בעסטע פאָרמע פון גרופּען־עהע, די פאָרמע, פון וועלכער עס לאָזט זיך ערקלערען אַם איינפאַכסטען, ווי אַזוי עס האָט געקענט קומען פון איהר צו דעם איבערגאַנג צו אַ העכערער פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען.

היינט, ווי געזאָגט, ווייסען מיר שוין פון נאָך אַנדערע פאָר־מען פון גרופּען־עהע. דעם וויכטיגסטען טייל פון דיעזע נייע קענט־ניסע האָט געבראַכט דער ענגלישער מיסיאָנער לאָרימער ׳פייזאָן. ער האָט דאָס יאָהרען־לאַנג שטודירט דאָרטען, וואו דיעזע איינריכ־טונגען געפינען זיך אויף'ן דייטליכסטען אַרט, — אין אויסטראַליען. די ניעדעריגסטע ענטוויקלונגס־שטופע פון גרופּען־עהען האָט ער גע־פונען ביי די אויסטראַל־נעגער ביים באַרג גאַמביער אין זיד אויס־טראַליען. ביי זיי איז דער גאַנצער שטאַם געטיילט אין צוויי גרויסע

קלאסען, איין קלאס הייסט „קראקי“, די אנדערע „קומיטע“. דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון איין קלאסע איז שטרענג פערבאטען. דאגעגען איז יעדער מאן פון איין קלאס דער געבוירענער מאן פון יעדער פרוי פון דעם אנדערן קלאס און יעדע פרוי פון איין קלאס איז די געבוירענע ווייב פון יעדען מאן פון דעם אנדערן קלאס. ניט די איינצעלנע מענשען זיינען מיט אנאנדער פערהייראטה, נאר די גאנצע קלאסען, א קלאס מיט א קלאס. און דא איז אין ערגעץ ניט געמאכט קיין אונטערשיעד צווי־שען אן עלטערן דור און א יונגערען אדער צווישען פערשיערענע גראדען פון בלוט־פערוואנדשאפט, — אלע מענער האבען געשלעכטלי־כען פערקעהר מיט אלעמען, אבי נאר ניט פון די אייגענע קלאסע. א קראקי האט יעדע קומיטע־פרוי פאר זיין רעכטמעסיגע ווייב.

אזוי ווי זיין אייגענע טאכטער, אלס טאכטער פון א קומיטע־פרוי, איז, נאך מוטער־רעכט, אויך א קומיטע, קומט הפנים אויס, אז א קראקי'ס אייגענע טאכטער איז אויך די געבוירענע ווייב פון יע־דען קראקי, אלזא אויך פון איהר אייגענעם פאטער? וויינינסטענס דורך די קלאסען־ארגאניזאציאן, לויט ווי זי עקזיסטירט ביי דיעזע מענשען, איז דאס ניט געשטערט.

עס ווערט אבער ניט בעריכטעט, אויב עס איז טאקי אזוי — אויב א פאטער פון איין קלאס קען ביי דיעזע מענשען ווירקליך האבען געשלעכטס־פערקעהר מיט א טאכטער פון אנדערען קלאס, וועלכע קען דאך זיין זיין אייגענע טאכטער. אויב יא, דאן איז דיעזע פארם איינריכטונג א גאנץ אנדערע ווי אלע די פארמען פון פאמיליען־לעבען, וואס זיינען אויבען בעטראכט געווארען. ווארים אויבען האט־בען מיר דאך גערעדט, אז נאר אין אנהייב, ווען עס איז קיין שום רעגעל נאך ניט געוועזען אין די דאזיגע זאכען, איז קיין שום פער־באט אין גאנצען ניט געוועזען. און דא זעהען מיר שוין א פערבאט פון געשלעכטס פערקעהר אין דער זעלבער קלאסע. ווידער האבען מיר אויבען געזעהען, אז די ערשטע בעשרענקונג איז געוועזען אין דער „בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע“; ביי דיעזער איינריכטונג אבער האבען שוין עלטערן מיט קינדער ניט געקענט האבען קיין פער־קעהר. אויב אלזא אין די קלאסען־איינריכטונג פון די אויסטראליער איז דאס ניט פערבאטען, פאסט דיעזע איינריכטונג ניט אריין אין

די גאנצע ענטוויקלונג פון פאמיליע, ווי זי איז אויבען פארגעשטעלט געווארען.

אבער, אויב מען זאל אננעהמען, אז ביי דיעזע מענשען איז ניט פערבאטען דער פערקעהר פון עלטערן מיט קינדער, אבי נאר פון די פערשיעדענע קלאסען, וואלט מען געמוזט אננעהמען, אז זייער קלאסען־סיסטעם איז ענטשטאנען אין א צייט, ווען מען האט שוין אפילו יא עפעס געשפירט, אז קיין געשלעכטס־פערקעהר צווישען גאנץ נאהענטע דארף ניט זיין — ווארים דערפאר איז ער דאך גע־ווארען פערבאטען אין דער אייגענער קלאס — און דאך האט מען ניט געפיהלט, אז דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען עלטערן און קינדער זאל זיין בעזאנדערס שוידערליך. דאס איז אבער ניט וואהר־שיינליך. דאס וואהרשיינליכערע איז, אנצונעהמען, אז דער פער־קעהר צווישען עלטערן און קינדער איז ביי דיעזע מענשען שוין נ ע־ו ו ע ן דורך דעם מנהג פערבאטען, ווען דיעזע קלאסען זיינען ענט־שטאנען. און דאן קומט אויס, אז דער יעצטיגער צושטאנד זייערער איז נאהענט צו די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע (ווי אויבען ער־קלערט) און עס איז דער ערשטער שריט ארויס פון דיעזען סארט פאמיליען־לעבען. אזוי ווייט ווי איך ווייס, מעלדען די פארשער פון דעם לעבען פון דיווילדע אין אויסטראליען ניט קיין ביישפיעלע פון אן עהעליכען פערקעהר צווישען עלטערן און קינדער. און אויך די שפעטערע פארמע פון עקסאגאמיע (אויבען ערקלערט), די מו־טער־רעכטליכע גענס, צייגט, אז אין רעגעל איז שוין, ווען זי איז ענטשטאנען, פריהער געווען פערבאטען דער פערקעהר צווישען על־טערן און קינדער.

דאס סיסטעם פון צוויי קלאסען געפינט זיך, אויסער ביי דעם בארג גאמביער אין זיד־אויסטראליען, אויך ביי דעם דארלינג טייך ווייטער צו מזרח פון אויסטראליען און אין קווינסלאנד אין נארד־אסטען. דאס איז אלזא ווייט פערברייטעט.

לויט דיעזע איינריכטונג איז בלויז ניט מעגליך געמאכט אז שוועסטער און ברידער און געשוועסטערקינדער וואס זייערע פאטערס זיינען ברידער און וואס זייערע מוטערס זיינען שוועסטערן זאלען זיין מאן־און־ווייב צווישען זיך. דאס קען ביי דיעזער איינריכטונג ניט זיין, ווייל זיי אלע זיינען דאך פון איין קלאס. געשוועסטער־

קינדער אָבער וואס די מוטערס פון די זיינען שוועסטערן צו די פאָ־טערס פון די אנדערע, קענען יאָ זיין מאַן־און־ווייב.

א ווייטערען שריט צו פערהיטען די אינצוכט (דאָס פּאָרען זיך פון קרובים) געפינען מיר ביי די קאמילאראָי מענשען לעבען דאר־לינג טייך אין ניי־זיד־וועלס (אויסטראליען). דאָרטען זיינען שוין די ערשטעביידע קלאסען געשפּאָלטען אין פיער און יעדע פון דיעזע פיער קלאסען איז אויך פערהייראטה, אלע מענשען פון דער קלאס צו־זאמען, צו א געוויסע אנדערע פון די פיער קלאסען. די ערשטע צוויי קלאסען זיינען געבוירענע מענער־און־ווייבער איינע צו די אנדערע. די קינדער פון די מוטערס פון די ערשטע קלאסע געהערען אין א דריטע קלאסע. די קינדער פון די מוטערס פון דער צווייטער קלאסע געהערען אין א פיערטער. די דריטע קלאסע מיט דער פיערטער זיי־נען ווידער געבוירענע פערהייראטהע מיט אנאנדער, אויך די גאנצע קלאסע מיט די גאנצע קלאסע. זייערע קינדער ווידער געהערען צוריק אין די ערשטע און צווייטע קלאסע אריין. אלזאָ, קומט אויס, אז דער ערשטער דור מענשען געהערען צו די ערשטע און צווייטע קלאסען, דער צווייטער דור — צו די דריטע און פיערטע און דער דריטער דור געהערען ווידער צוריק צו די ערשטע און צווייטע קלא־סע. אויף אזא אופן קומט אויס, אז געשוועסטערקינדער פון מו־טערס צד קענען ניט זיין מאַן און ווייב, די אייניקלעך פון שוועסטערן אָבער שוין יאָ.

דאָס איז א מערקווירדיגע פערפלאָנטערטע אָרדנונג. ביי די ווייַ־טערע ענטוויקלונג ווערט זי נאָך מעהר פערפלאָנטערט, דען עס ווערט אין דעם אריינגעפרעסט א מוטער־גענס. נאָר אין דעם קענען מיר דאָ שוין ניט אריינקריכען. סיי ווי סיי, מען זעהט דאָ, ווי די מענשען האָבען אין זיך א געפיהל צו שטערען ווי ווייט מעגליך די „אינצוכט" און דאָס דריקט זיך אויס אין דיעזע אלע איינריכטונגען אויף פער־שיעדענע ארטען. דיעזע מענשען האָבען ניט דערביי קיין קלאָרעס בעוואוסטזיין פון דעם צוועק, וואָס זיי זוכען דערביי. גאַנץ נאטור־מעסיג, טאפּענדיג אין דער פינסטער, זוכט זיך דיעזער געפיהל ביי זיי א וועג.

ווען מען בעטראכט דיעזע פיהרונגען פון דער נאָהענטענס, מיט גרינגדליכע קענטניס, זעהען זיי ניט אויס אזוי צולאָזען, אזוי נאָר

אָהן שום מאָראל, ווי עס קומט פאָר ווען מען דערזעהט זיי צום ערשטען מאָל און מען בעטראכט זיי נאָר אויבערפלעכליך. דעם אויבערפלעכליכען בעטראכטער קומען פאָר די פיהרונגען ביי דיעזע ווילדע מענשען אין אויסטראליען כתם ווי ווילדע צולאָזענהייט. עס דאכט זיך איהם, אז אייגענטליך פיהרט זיך ביי זיי אויך איינצעלעהע, אז איין מאַן, הייסט עס, דארף האָבען איין פרוי, נאָר פשוט מען זינדיגט ביי זיי הפקר־דיג. די פאָר פאָלק קענען זיך גרינג צושיידען. איין מאַן נעהמט אָפט א סך ווייבער. און אָפט זיינען זיך די פערהייראטהע אונטריי און זינדיגען מיט אנדערע. אזא איינדרוק מאכט זייער לעבען אויף די פאנטאזיע פון דעם ניט־דענקענדען מענשען פון אונזער וועלט, וואו ער איז געוואוינט צו זעהן מיאוסע צולאָזענהייט. עס האָט געדויערט לאנגע יאָהרען פאָרשונג און בעטראכטונג, ביז מען האָט געהאט א שטיקעל אהנונג, אַז דאָס איז גאָר ביי דיעזע מענשען א געוויסע סאָרט מאָראל, א רעגעלמעסיגע איינריכטונג, א גרופען־עהע.

די פאָרשער פיזאָן און האָאויט האָבען פערבראכט יאָהרען־לאנג, ביז זיי האָבען אין דיעזע כלומר'שט צולאָזענע פיהרונגען ענטדעקט געזעצע, וואָס רעגולירען דאָ א גאנצע סיסטעם, א געוויסע שטרענגע מאָראל. א מענש דערוועגט זיך ניט ביי זיי צו זינדיגען מיט א פרוי פון א פערבאָטענעם קלאַס. ער וואנדערט טויזענדער מיילען פון זיין היים, צווישען מענשען, וואָס ער פערשטעהט זייער שפראך ניט; ער וואנדערט צווישען זיי פון דאָרף צו דאָרף, פון שטאם צו שטאם; און ביי זיי געפינט ער פרויען, וואָס גיבען זיך איבער צו איהם אָהן מעדלעוועו זיך, ווייל אזוי געהערט זיך ביי זיי. אָפט טרעפט ער איינעם, וואָס האָט מעהרערע פרויען, טרעט ער אָב דעם נאכט איינע פון זיי אויף איבער נאכט. דאָ איז אלזאָ איינגעפיהרט א מערקווירדיגער מין גרופען־עהע, א קלאַסען־עהע, א מאַסען־עהע פון א גאנצע קלאַסע מענער, וואָס זיינען אָפט צושפרייט איבער די גאנצע ברייט פון דעם וועלט־טייל, מיט א קלאַסע פרויען, וואס זיינען אויך אזוי ווייט צושפרייט. ביי דעם אויבערפלעכליכען אייראָפּעער קומט פאָר, ווען ער זעהט דאָס, אז דאָס איז א וועלט אָהן זיטען און אָהן געזעץ, אין אמת'ן הערשט דאָ גאָר שטרענגעס געזעץ. די פרויען געהערען צו א קלאַסע, וועלכע איז צוזאמען דער מאַן אָדער די ווייב

פון די גאנצע קלאסע פון דעם פרעמדען, דעריבער זיינען זיי זיינע געבוירענע ווייבער. דאס זעלבע זיטען־געזעץ, וואס הייסט זיי זיך איבערגעבען איינע צו די אנדערע, מאכט עס אבער פאר א שטרענגען פערברעכען עס זאל זיין געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון קלאסען וואס געהערען זיך ניט צוזאמען אלס עהע־קלאסען, און קיינער דערוועגט זיך ניט דאס איבערצוטרעטען, אז ניט איז זיין שטראף געליינט צו ווערען אין אן ארט הרם. אפילו וואו פרויען ווערען גערויבט, ווי דאס איז דארטען אפט דער פאל, און אין מאנכע געגענדען דער רעגעל, ווערט אויך שטרענג געהיט דאס דאזיגע קלאסען־געזעץ. פון א פערבאטענע קלאסע ווערט קיינער קיין פרוי ניט רויבען.

אבער דא, ביי'ן פרויען־רויב, בעוויזט זיך שוין אן איבערגאנג צו די איינצעל־עהע, וויניגסטענס אין דער פארמע פון פארונגס־עהע (דאס הייסט, ווי אויבען ערקלערט, מיט לייכטע מעגליכקייט צו שיידען זיך). ווען דער יונגער מאן האט, מיט דער הילף פון זיינע פריינד, גערויבט דאס מיידעל, אדער זי אוועקגעפיהרט, ווערט זי נאך איינמאל פון אלע דיעזע פריינד געשלעכטליך געברויכט, נאכדעם אבער בלייבט זי די ווייב פון דעם איינעם, וועלכער האט דעם רויב געפלאנעוועט. און פערקעהרט, ווען זי לויפט אוועק פון דעם און אן אנדערער כאפט זי, ווערט זי זיין ווייב און דער ערשטער האט זיין רעכט אויף איהר פערלוירען. אין אלגעמיינען אבער בלייבט ביי דיעזע מענשען ווייטער בעשטעהן די גרופען־עהע, נאר לעבען איהר און אין איהר ענטוויקעלט זיך אן איינפיהרונג, אז איין פרוי זאל געהערען נאר צו איין מאן אויף א לענגערע אדער קירצערע צייט. דערביי בעשטעהט אויך פיעל־ווייבעריי. אויף אזא אופן שטארבט אב ביסלעכווייז די גרופען־עהע. ווען די ווייסע מענשען וואלטען דיעזע נאטור־מענשען געלאזט צורוה, וואלט מען געקענט זעהען, ווי אזוי דאס וועט זיך ביי זיי ווייטער ענטוויקלען. אבער אונטער דעם איינפלוס פון די אייראפעער, איז א גרויסע פראגע, וואס וועט פריהער פערשווינדען ביי די ווילדע פון אויסטראליען, צי זייער גרופען־עהע, צי דיעזע נאטור־מענשען אליין, — אזוי ווי פיעלע אזעלכע נאטור־מענשען אין אמעריקא, אויסטראליען, אפריקא און אינזלען, וואס די ציוויליזירטע מענשען האבען פון זיי קיין שריד ופליט ניט געלאזט.

יעדענפאַלס אָבער איז דאָס א זעהר ניעדעריגע פאָרמע פון גרופּען־עהע — אָט די איינפיהרונג, אז גאַנצע קלאַסען ווייבער זיינען צוזאַמען די ווייבער פון גאַנצע קלאַסען מענער, ווי עס פיהרט זיך ביי דיעזע מענשען אין אויסטראַליען. דאָס איז נאָר די ערשטע פאָרמע פון גרופען־עהע. די פונאַלוא־פאַמיליע איז איהר העכסטע ענטוויקלונגס־שטופע, אזוי ווייט ווי מיר ווייסען. די עהע פון גאַנצע קלאַסען מיט גאַנצע קלאַסען איז צוגעפּאַסט צו דעם געזעלשאַפטס־שטאַנד פון ווילדע וואס וואַנדערן ארום. אזוי שיינט עס. די צווייטען פאָרמע, די פונאַלוא פאַמיליע, איז נאָר מעגליך ביי אזעלכע ווילדע, וואס זיצען שוין פעסטער אויף איין אָרט, אין קאָמוניסטישע געמיינשאַפטען. דיעזער צושטאַנד פיהרט שוין דירעקט אריין אין א העכערע ענטוויקלונגס־שטופע, וואס קומט נאָך דיעזער. צווישען די ביידע פאָרמען פון עהע־לעבען — צווישען די קלאַסען־עהע און די פונאַלוא־פאַמיליע — וועט מען זיכער נאָך געפינען פערשיעדענע מיטעל־שטופען. דיעזע סאָרטען עהע־לעבען האָט מען ערשט נאָר וואָס אָנגעהויבען אויסצוגעפינען. מען האָט אויף דיעזען געביעט ערשט קוים אָנגעהויבען עטוואס אויסצופאָרשען.

3. די פאָרונגס־פאַמיליע. א געוויסע פאָרונג, פון איין מאַן מיט איין פרוי, פאר א קירצערע אָדער לענגערע צייט, איז שוין פאָרגעקומען אונטער די גרופען־עהע, אָדער נאָך פריהער. דער מאַן האָט געהאַט איין הויפּט־פרוי (מען קען נאָך קוים זאָגען א ליעבלינגס־פרוי) צווישען די פיעלע פרויען און ער איז געווען פאר איהר דער הויפּט־מאַן צווישען די פיעלע מענער. דאָס איז עס געווען, וואָס האָט צופּלאָנטערט די מיסיאָנערען (וועלכע זיינען געקומען צו דיעזע מענשען מאַכען זיי פאר קריסטען). אזוי ווי זיי האָבען געזעהען, אז ביי דיעזע מענשען איז דאָ איין־עהע אויך, האָבען זיי געמיינט, אז איין־עהע איז דער רעגעל, ביי דיעזע מענשען אויך, אַזוי גוט ווי ביי אונזערע מענשען. און זעהענדיג ביי יענע לייטע דאָך אויך גרופען־עהע, איז ביי זיי, ביי די מיסיאָנערען, פאָרגעקומען, אז דאָס איז סתם זינדיגקייט ביי זיי, סתם עהע־ברוך, ווייבער־געמיינשאַפט, אָהן שום רעגעל. דעריבער מעלדען זיי דאָס, די מיסיאָנערען, אז דיעזע מענשען זיינען שרעקליך צולאָזענע, פול מיט הפקר־ניאוף. אין אמת'ן איז עס, ווי מיר האָבען געזעהען, ביי יענע מענשען גאָר

קיין גיאוף ניט. זייער סאָרט לעבען איז זייער מאָראַל און זייער רעגעלמעסיגקייט. די גרופען־עהע איז ביי זיי דער רעגעל; נאָר דערביי טרעפט זיך ביי זיי, אַלס אויסנאַהמע, אויך פּאָרונג פון איין מאַן מיט איין פרוי.

אָבער ווען די פּאָרונג איז אריין אין געברויך ביי זיי, האָט זי זיך געמוזט אַלץ מעהר און מעהר בעפעסטיגען, וואס מעהר עס האָבען זיך ענטוויקעלט געגנס. דען אין א געגס זיינען אַלע געווען „ברידער" און „שוועסטער", וואָס האָבען שוין ניט געטאָרט האָבען קיין געשלעכטס־פערקעהר מיט אנאַנדער. אַלזאָ, דורך דעם וואָס די געגנס האָבען זיך פערמעהרט, זיינען צוגעקומען אַלץ מעהר קלאַסען, וואָס האָבען ניט געטאָרט הייראַטהען מיט אנאַנדער. די געגס האָט געבראכט דעם ערשטען פערבאָט פון הייראַטה צווישען בלוטס־פערוואַנדטע און דאָס האָט געפיהרט צו אַלץ וויטערע פערבאָטען אַזעלכע. מיר געפינען, צום ביישפּיעל, אַז ביי די איראָקעזען און ביי די מייסטע אַנדערע אינדיאַנער, וואָס שטעהען אויף די אונטער־שטופּע פון באַרבאַריי, איז פערבאָטען די הייראַטה צווישען אַלע קרובים, וואָס הייסען נאָר קרובים נאָך זייער סיסטעם. און אַזעלכע זיינען דאָ ביי זיי עטליכע הונדערט סאָרטען. וואס מעהר סאָרטען קרובים עס איז פערבאָטען געוואָרען צו הייראַטהען צוזאַמען, אַלץ מעהר איז געוואָרען אַ גרופּען־עהע אונמעגליך און אַלץ מעהר איז אויפגעקומען פּאָרונגס־פאַמיליע אויף דעם אָרט.

אויף דיעזער שטופע, ביי דער פּאָרונגס־עהע, לעבט איין מאַן מיט איין פרוי, אָבער דער מאַן האָט א רעכט צו נעהמען זיך נאָך ווייבער און אויך איבערהויפּט צו זיין זיין ווייב אונטריי אמאָל — באַטש אַז אַ מאַן זאָל האָבען א סך ווייבער קומט שוין דאָ פאָר זעלטען, ווייל מען קען זיך דאָס פּשוט ניט פערגינען, עס קאָסט צו טייער זיי צו שפּייזען. פון דער פרוי אָבער ווערט 'סרוב געפאָדערט שטרענגע טריייהייט, איבער דער צייט פון דעם צוזאַמען־לעבען, און ווען זי זינדיגט מיט אן אנדערן, ווערט זי גרויזאם בעשטראָפט. אָבער ביידע קענען זיך לייכט צושיידען, סיי ער, סיי זי. די קינדער זיינען אימער נאָר איהרע אליין.

ווי אזוי איז דאָס געקומען, אז די עהע צווישען קרובים איז אַלץ מעהר פערבאָטען געוואָרען? דאָס איז געקומען איינפאַך אויף אזא

אופן: א טייל מענשען האָבען פון נאַטור געהאַט א נייגונג צו הייראטהען דוקא נאָר מיט פרעמדע; וואס מעהר דערוויטערטע (ניט קיין קרובים), אלץ בעסער. פון דיעזע מענשען זיינען דורך דעם ארויסגעקומען שטאַרקערע און געזינדטערע דורות, האָבען זיי בעסער געקענט אריבערלעבען די אַנדערע מענשען, ביי וועלכע קרובים האָבען יאָ געהייראַטהה צווישען זיך. ווען דיעזע סאָרטען מענשען זיינען אויסגעשטאָרבען און אויסגעקוילעט געוואָרען, זיינען יענע געבליעבען, ווייל זיי זיינען געווען געזינטער. און אזוי האָבען זיך אימער אָבגעקליעבען צו בלייבען עקזיסטירען אם מעהרסטען די, וואָס האָבען געהאַט די נאַטור ניט צו ליידען קיין הייראַטהען צווישען קרובים. ביי אלע לעבעדיגע בעשעפעני‌שען איז אזוי: די בעשעפענישען מיט געוויסע אייגענשאַפטען, וואס מאַכען זיי שטאַרקער און געזינטער, בלייבען גיכער לעבען און די אַנדערע שטאַרבען אויס. דאָס רופט מען „נאַטירליכע אָבקלייבונג“. מאָרגאַן זאָגט וועגען דעם:

„פון די עהען צווישען געגנטס וואָס זיינען ניט געווען בלוט־פערוואַנדעט מיט אַנאַנדער איז ארויסגעקומען א קרעפטיגע ראַסע, — קרעפטיג פיזיש ווי גייסטיג. צוויי פאָרטשריטענדע שבטים האָבען זיך פערמישט און די קאָפּ־שאַרבענס און מוחות פון זייערע קינדער זיינען געוואָרען נאַטירליך גרעסערע, ביז זיי האָבען אויפגענומען אין זיך די פעהיגקייטען פוןביידע“. אויף אזא אופן האָבען שבטים מיט נענטיל־איינריכטונגען געמוזט קריעגען די אויבערהאַנד איבער די צוריק־געבליבענע, אָדער זיי מיטציהען מיט זיך דורך זייער ביישפּיעל.

אויף אזא אופן קומט אויס, אז וואָס ווייטער איז געוואָרען אלץ ענגער דער קרייז מענשען, אין וועלכען די מענער מיט דער פרוי האָבען געקענט זיין מאַן און ווייב. גאָר אין אָנפאַנג האָבען דאָס געקענט זיין אלע מענער און פרויען פון גאַנצען שטאַם, ביסלעכווייז איז דאָס פערבאָטען געוואָרען צווישען פערוואַנדעטע, פריהער צווישען גאַנץ נאָהענטע קרובים, דערנאָך שוין אויך צווישען ווייטערע, ווייטערע, און נאָך ווייטערע און אלץ ווייטערע, ביז עס זיינען געבליעבען אלץ וויי‌ניגער און ווייניגער מענשען אין שטאַם, וואס האָבען געקענט חתונה האָבען מיט אנאַנדער. אָט אין דעם בעשטעהט די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע אין דער געזעלשאַפט. צולעצט ווערט א מנהג, אז אפילו קרובים דורך הייראַטה האָבען שוין אויך ניט חתונה

מיט אנאַנדער. דורך דעם קומט ענדליך אַ צייט, ווען יעדע אַרט גרופּען־עהע איז אַזוי גוט ווי אונמעגליך און עס בלייבען נאָר פערהייראַטהע איין פּאָר, פּאַרלייפיג נאָך לויז צוזאַמענגעבונדען, מיט דער מעגליכקייט זיך לייכט צו שיידען ווען נאָר ער אָדער זי וויל. איין פּאָר איז דאָך שוין דאָס וויינינגסטע וואָס קען זיין אין פאַמיליען־לעבען. ווען די איינע פּאָר ווערט אויפגעבונדען, איז דאָך אין גאַנצען אַ סוף פון דער עהע.

מען רעדט זיך איין, אַז די איינצעל־עהע, די איינפיהרונג אַז נאָר איין מאַן לעבט מיט איין פרוי, איז געקומען פון דעם, וואָס עס איז אימער געווען אַזוי די נאַטור פון דער ליעבע, — אַז איין מאַן און איין פרוי זאָלען זיך צובינדען נאָר איינע צו די אַנדערע און ער זאָל ניט קענען פערטראָגען זי זאָל האָבען אַן אַנדערען און זי — אַז ער זאָל האָבען אַן אַנדערע, — אַזוי ווי מענשען פיהלען דאָס היינט. אָבער פון דעם, וואָס מיר האָבען דאָ בעטראַכט, זעהען מיר שוין, ווי וויניג דאָס איז געווען דער פאַל. מיר האָבען געזעהען, אַז פריהער איז גאָר ניט געווען קיין איינצעל־עהע, נאָר גרופּען־עהע. נאָר ביסלעכווייז זיינען אַלץ מעהר און מעהר קרובים אויסגעשלאָסען געוואָרען פון דער עהע, ביז עס זיינען געבליעבען אין איין עהע אַזוי וויניג, וואָס וויניגער קען שוין ניט זיין — איין פּאָר. אין נאָך מעהר זעהט מען דאָס, — אַז ניט פון די איינגעבוירענע ליעבעס־נאַטור איז אַרויסגעקומען איינצעל־עהע — זעהט מען דאָס פון דעם, ווי עס פיהרט זיך אין פּראַקטיק ביי אַלע פעלקער, וועלכע שטעהען אויף דיעזער שטופע: מען פּאָרט זיך ניט אויס ליעבע. מען כאַפּט און מען קויפט אונבעקאַנטע פרויען.

ביי די פריהערינע פאָרמען פון פאַמיליע האָבען די מענער ניט געהאַט קיין נויט אין פרויען; גיכער האָבען זיי געהאַט פון זיי מעהר ווי גענוג. יעצט אָבער, ווען די מענשען קומען צו דער שטופע, אַז אפילו ווייטע קרובים הייראַטהען ניט צוזאַמען, איז שווער צו געפינען אַ ווייב. דעריבער פאַנגט זיך אָן, זייט דער פּאָרונגס־עהע, דער רויב און קויף פון פרויען.

אַז מען רויבט און מען קויפט פרויען, דאָס איז ווייט פערברייטעט צווישען ווילדע. אָבער דאָס איז נאָר ס י מ פּ ט אָ מ ע ן (צייכענס) פון די גרויסע און טיעפע פערענדערונג פון דער פאַמיליע,

װעלכע מיר בעטראכטען דאָ. דאָס איז נאָר בלויז די אַרט, ווי זיך צו פערשאַפען װײבער אונטער דיעזע אומשטענדען. דאָס איז אָבער ניט קיין בעזונדערע סאָרט פאַמיליע, ווי מעקלעננאַן רופט דאָס, „רויב־עהע" און „קויף־עהע".

און וואו מען קויפט ניט און מען רויבט ניט קיין ווייב, קלייבען זיך אויך ניט חתן כלה אליין אוים אייגע די אַנדערע דורך ליעבע. אָפט פרעגט מען זיי נאָר ניט. זייערע מוטערס שליסען דעם שידוך. אַזוי איז עס ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ און אַזוי איז עס אויך ביי אַנדערע ווילדע, וואס שטעהען אויף דיזעלבע שטופע. אָפט ווערען אַזוי פערלאָבט צוויי מענשען וואס זיינען זיך איינע די אַנ־דערע גאַנץ אונבעקאַנט. און זיי ווייסען אפילו גאָר ניט, אַז דער האַנדעל איז געשלאָסען. מען זאָגט זיי דאָס ערשט, ווען עס קומט נעהנטער די צייט פון זייער חתונה.

פאַר דער חתונה גיט דער חתן מתנות צו די נענטיל־פערוואַנ־דעטע פון דער כלה, דאָס הייסט צו איהרע קרובים פון איהר מוטער'ס צד, ניט פון איהר פאָטער'ס צד. די מתנות זיינען דאָס דער קויף־פרייז פאַר די מיידעל, וואס זיי טרעטען איהם אָב.

זיי האָבען חתונה, אָבער צו יעדער צייט, ווען נאָר זי וויל אָדער ער וויל, קענען זיי זיך שיידען. דאָך האָט זיך ביסלעכוויז ביי א סך שבטים ענטוויקעלט א געפיהל, אַז דער עולם קוקט קרום אויף א שייד־דונג. אַזוי איז עס צום ביישפיעל ביי די איראַקעזען. ווען עס איז א מחלוקה צווישען מאַן און ווייב, מישען זיך אריין די קרובים פון ביידע צדדים, — די קרובים פון זייערע נענטעס, — צו מאַכען שלום. ערשט ווען זיי קענען זיי ניט פערגלייכען, שיידען זיי זיך. די קינדער אָבער בלייבען ביי דער מוטער. נאָך דער שיידונג זיינען זיי ביידע פריי צו הייראַטהען.

די דאָזיגע פּאָרונגס־פאַמיליע האָט נאָך אָבער ניט קיין בעזונ־דערע הויז־האַלטונג. אַזוי ווי די פּאָר זיינען ניט פעסט, ניט דויּ־ערהאַפט פערבונדען, דאַרפען זיי ניט קיין בעזונדערע הויזהאַלטונג און עס איז פאַר זיי אויך ניט ווינשענסווערטה. דעריבער שאַפט זי אויף קיין פאַל ניט אָב די קאָמוניסטישע הויזהאַלטונג פון א גאַנצער משפּחה, די הויזהאַלטונג וואס שטאַמט פון פריהערדיגע צייטען.

אין דיעזער קאָמוניסטישער הויזהאַלטונג זיינען די ווייבער די

הערשערינס. אלס עלטערען אנערקענט מען ווייטער נאר די לייב־ליכע מוטער, ווייל עס איז אונמעגליך צו קענען מיט געוויסהייט א לייבליכען פאטער. דאס בעדייטעט א הויכע אכטונג פאר די פרויען, דאס הייסט פאר די מוטערס.

די וועלט האט זיך איינגערעדט, אז אין אנפאנג פון דער געזעל־שאפטליכער ענטוויקלונג איז די פרוי געווען די שקלאפין פון דעם מאן. דיעזע מיינונג שטאמט פון די איבערפלעכליכע אויפקלערונג פון דעם 18טען יאהרהונדערט. דאס איז אבער איינע פון די גרעס־טע אונזיניגקייטען. די פרוי איז ניט נאר פריי נאר אויך הויך גע־אכטעט ביי אלע ווילדע און ביי אלע בארבארען פון די אונטער־שטופע, מיטעל־שטופע און טיילוויז אויך אויף די אויבער־שטופע. און אויך ביי די פארוננס־פאמיליע איז די פרוי נאך געאכטעט. אויף דעם איז אן עדות ארטהור רייט, וועלכער איז געווען לאנגע יאהרען א מיסיאנער צווישען די סענעקא אינדיאנער. ער שרייבט:

„אין דער צייט, ווען זיי וואוינען נאך אין די אלטע, לאנגע היי־זער (אין קאמוניסטישע הויזהאלטונגען פון מעהרערע פאמיליען), איז דארט אימער איין קלאן (איין געגס) דער הערשענדער. די ווייבער נעהמען זייערע מענער פון די אנדערע קלאנס (גענטעס). גע־וועהנליך בעהערשען די ווייבער דאס הויז. די לעבענסמיטלען גע־הערען בשותפות צו די גאנצע הויזגעמיינשאפט. אבער וועה איז צו דעם מאן אדער ליעבהאבער וואס איז צו פויל אדער צו אונגעשיקט צו טהאן זיין חלק ארבייט און צושטייער צו געבען דערמיט צו די שותפות׳ע לעבענס־מיטלען, — יעדען אויגענבליק קען ער זיך ריכ־טען אויף דעם בעפעהל צו מאכען זיך זיין פעקעל און זיך אבצוטרא־גען. און ער טאר זיך ניט דערוועגען צו שטעלען זיך דאגעגען. מען דערנעהט איהם אזוי די יאהרען, אז דאס הויז איז איהם צו היים. עס בלייבט איהם קיין אנדערע ברירה ניט, ווי צוריקצוגעהן צו זיין איינענעם קלאן. אדער, וואס עס איז ׳סרוב דער פאל, זיך צו זוכען א נייע עהע אין אן אנדערען קלאן. די ווייבער זיינען די גרויסע מאכט אין די קלאנס און אויך אומערום. אפילו א הויפטלינג קענען זיי אמאל אראבזעצען און איהם מאכען פאר דעם געמיינסטען קריגער.“

אזא קאמוניסטישע הויזהאלטונג איז די היים פון דעם קלאן פון די פרויען אין איהר, וועלכע געהערען אלע, אדער ׳סרוב, צו איין

קלאן, צו איין גענס. (די מענער קומען דאָרטען אהין פון פערשיע־דענע אנדערע גענטעס. זיי זיינען דאָרטען ווי אורחים. די קינדער, וואָס ווערען אין דיעזער הויזהאַלטונג געבוירען, האַלטען מיט די מוטערס, ווייל יעדער ווייסט זיכער, ווער זיין מוטער איז. ווער דער פאָטער איז, ווייסט מען ניט. דעריבער האַלטען די יונגוואַרג מיט די מוטערס און די מוטערס האָבען די מאַכט. ווען די יונגע מענליכע קינדער וואַקסען אויס, גערען זיי זוכען זיך איינצובעטען אין אַנדערע קאָמוניסטישע הויזהאַלטונג פון אַן אַנדערען קלאַן, אָדער גענס, צו זיין דאָרטען די מענער פון די מיידלעך. די מיידלעך בלייבען אין זייער מוטער־הויז. זייערע מענער זיינען אימער די פרעמדע. אויף אַזאַ אופן בלייבען די פרויען די הערשערינס און דער יחוס, די אָבשטאַמונג רעכענט זיך נאָך זיי.) אַזוי איז עס געווען אין דער אורצייט כמעט אומעדום. דיעזע קאָמוניסטישע הויזהאַלטונגען זיינען געווען דער פונדאַמענט פון די פרויען־הערשונג, די מאַטעריעלע אומשטענדען, וואָס האָבען ארויסגעבראַכט די ווייבער־הערשונג, וועלכע איז געווען אומעדום פערשפרייט. דאָס האָט אויך באַכאָפען ענטדעקט און דאָס איז זיין דריטער פערדיענסט. —

עס איז אמת, אַז ביי די ווילדע און באַרבאַרען ווערען די ווייבער בעלאַסטעט מיט צו שווערע אַרבייט. אַזוי בעריכטען די רייזענדע און מיסיאָנערען. אָבער דאָס איז אויך קיין פאַל ניט קיין בעווייז, אַז דאָס וואָס עס איז ביז אהער געזאָגט איז ניט ריכטיג. די פרוי מעג שפּיעלען אין דער געזעלשאַפט אַ הערשענדע ראָלע, אָבער דאָך קען אויף איהר חלק אויספאַלען שווערע אַרבייט, ווייל די טיילונג פון אַרבייט צווישעןביידע געשלעכטער קומט אַרויס פון אַנדערע אורזאַכען. פעלקער, ביי וועלכע די ווייבער מוזען אַ סך מעהר אַרבייטען ווי עס קומט זיי לויט נאָך אונזערע בעגריפען, — אַזעלכע פעלקער האָבען אַ סך מעהר ווירקליכע אַכטונג פאַר די פרויען, ווי אונזערע אייראָפּעער. די דאַמע פון דער ציוויליזאַציאָן ווערט בעשאָטען כלומר'שט מיט ליעבליכקייטען און פון יעדע ווירקליכע אַרבייט ווערט זי פרעמד; אָבער איהר געזעלשאַפטליכע שטעלונג איז אַ סך ניעדריגער, ווי ביי דער פרוי פון דער באַרבאַריי, וועלכע אַרבייט שווער. די פרוי פון די באַרבאַרען גילט אין איהר פאָלק אַלס

ווירקליך דאס, וואס דאס ווארט דאמע בעדייט: א הערדין (הארדענ־טע), און נאך איהר לאגע איז זי דאס אויך. —

* * *

אלזא, ביי די אינדיאנער אין אמעריקא בעשטעהט היינט פאר־לוננס־עהע. איין מאן האט איין ווייב און זיי בלייבען מאן און ווייב ביז ער אדער זי וויל זיך שיידען. צי הייסט דאס אבער, אז ביי זיי איז די פריהעריגע גרופען־עהע שוין אין גאנצען פערשוואונדען? דאס מוז נאך ערשט גענויער אויסגעפארשט ווערען. מען דארף נאך אונ־טערזוכען די פיהרונגען פון די נארדוועסטליכע אינדיאנער, און בע־זאנדערס די זיד־אמעריקאנישע, וועלכע שטעהען נאך אויף די אוי־בערשטופע פון ווילדהייט. פון די אינדיאנער פון זיד־אמעריקא ווע־רען דערצעהלט א סך ביישפיעלע פון געשלעכטס־לעבען, וואס ציינען, אז ביי זיי איז א מאן זעהר ווייניג צוגעבונדען נאר צו איין פרוי און א פרוי צו איין מאן. עס איז דעריבער קוים אנצונעהמען, אז ביי זיי איז די גרופען־עהע שוין אין גאנצען פערשוואונדען. יעדענפאלס זיינען נאך שפורען דערפון געבליעבען. ווייניגסטענס ביי 40 נארד־אמעריקאנישע אינדיאנער שבטים פיהרט זיך, אז דער מאן, וואס הייראטה די עלטסטע שוועסטער, האט דאס רעכט צו נעהמען אלע איהרע שוועסטערן אויך פאר ווייבער, אזוי געשווינד ווי זיי ווע־רען דערוואקסען. דאס איז אן איבערבלייבונג פון די פריהערינע איינפיהרונג, אז אלע שוועסטערן זיינען געווען צוזאמען די ווייבער פון אלע זייערע מענער. (ווער ווייסט, אויב אויף דעם ציינט ניט די מעשה פון יעקב'ן מיט רחל און לאה'ן? — א י ב ע ר ז.) און פון די אינדיאנער פון דעם קאליפארנישען האלב־אינזעל (וועלכע שטעהען אויף די אויבער־שטופע פון ווילדהייט) דערצעהלט דער פארשער באנק־ראפט, אז זיי האבען געוויסע פעסטליכקייטען, ווען מעהרערע „שבטים" קומען זיך צוזאמען צו דעם צוועק צו האבען געשלעכטס־פערקעהר אהן אונטערשיעד ווער מיט וועמען. מען קען זיך פאר־שטעלען, אז דאס זיינען ניט קיין שבטים, נאר גענטעס, וועלכע האל־טען דאס אויף, אין דיעזע פעסטליכקייטען, די דונקעלע עראינערונג אן דער צייט, ווען די פרויען פון איין גענס זיינען געווען די געמיינ־שאפטליכע ווייבער פון די מענער פון די אנדערע גענס, און יענע זיינען געווען זייערע געמיינשאפטליכע מענער. דיזעלבע זיטע הערשט

נאָך אין אויסטראַליען. ביי איינינגע פעלקער קומט עס פאָר, אז די עלטערע מענער, די הויפּטליַיט און צויבער־פּריסטער האַלטען נאָך פאַר זיך די ווייבער־געמיינשאַפט און מאָנאָפּאָליזירען די מייסטע פרויען פאַר זיך; אָבער דערפאַר מוזען זיי ביי פעסטליכקייטען און גרויסע פאָלקס־פערזאַמלונגען צוריק לאָזען בעשטעהן די אַלטע ווייבער־געמיינשאַפט פאַר אַלע און ערלויבען זייערע פרויען זיך צו פערוויילען מיט די יונגע מענער. דער פאָרשער וועסטערמאַרק ברייננט אַ סך ביישפּיעלע פון אַזעלכע פעסטליכקייטען, ביי וועלכע עס ווערט אויף אַ קורצע צייט צוריק פריי דער אַלטער געשלעכטס־פערקעהר פון אַלע מיט אַלע, — אַזוי איז עס אין אינדיען ביי די פעלקער האָס, סאַנטאַלס, פּאַנטשאַס און קאָטאַרס, ביי איינינגע אַפּריקאַנער פעלקער און אַזוי ווייטער. וועסטערמאַרק לייקענט אָבער, אַז עס איז אַמאָל געווען ביי מענשען אַ שטענדיגע גרופּען־עהע. אַלזאָ, ערקלערט ער, אַז דיעזע מנהגים, — פון פעלקער וואָס קומען זיך אַמאָל אין אַ יום טוב צוזאַמען אויף פרייען געשלעכטס־פערקעהר אָהן אונטערשיעד ווער מיט וועמען, זיינען ניט קיין איבערבלייבונג פון אַן אַמאָליגע גרופּען־עהע, נאָר דאָס איז, זאָגט ער, אַן איבער־בלייבונג פון די „בריהונגס־צייט", וואָס עס איז געווען ביי גאָר די ערשטע מענשען פּונקט ווי עס איז ביי די חיות (אַ צייט אין יאָהר, ווען זיי פּאָרען זיך). דיעזע ערקלערונג איז מערקווירדיג. (דען מען זעהט דאָך, אַז דער מענש האָט ניט קיין נאַטור זיך צו פּאָרען אין אַ בעזונדערע צייט אין יאָהר מעהר ווי געוועהנליך. אַ מנהג קען זיך ענדערען און אין גאַנצען פערגעסען ווערען, אָבער פון אַזאַ איינגעבוי־רענע נאַטור וואָלט דאָך אַלץ געבליעבען אַ שפּור ניט בלויז אין מנהג, נאָר אין דער נאַטירליכער אייגענשאַפט. ניין ניט פון אַזאַ נאַטירליכע אייגענשאַפט איז דאָס אַן איבערבלייבונג, נאָר פון דעם מנהג פון גרופּען־עהע, וועלכע איז מסתמא בעשטאַנען אַמאָל ביי אַלע מענשען. — איבערז.)

* * *

יעצט קומען מיר צו אַ נייעם אינטערעסאַנטען פּונקט.

ביי אַ סך פעלקער איז איינגעפיהרט, אַז עס איז אַ „דין" פון דער רעליגיע, אַ הייליגע מצוה, אַז די פרוי זאָל זיך אַמאָל איבערגעבען „צו גאָט", דאָס הייסט דורך גאָט'ס שליחים, די פּריסטערס אָדער אַזוי

נאָט־דיענערס. אין בבל פּערזענליכקייטן האָבען די פרויען געמוזט איין מאָל אין יאָהר זיך איבערגעבען צו די געטער־דיענער אין דעם טעמפעל פון די מיליטא. אנדערע פעלקער פון פאָדער־אזיען האָבען געשיקט זייערע מיידלעך יאָהרען־לאַנג אין דעם טעמפעל פון די געטין אנאיטאס, וואו זיי האָבען זיך אַליין אויסגעקליבען בהורים מיט וועמען צו האָבען פרייע ליעבע; פריהער האָבען די מיידלעך ניט געטאָרט חתונה האָבען. ענליכע מנהגים, אין א רעליגיעזער פערקליידונג, זיינען געווען ביי כמעט אַלע פעלקער אין אזיען, צווישען דעם מיטעל־מעער און דעם טייך גאַנגעס.

אז דיעזער מנהג איז וויט פערשפּרייט האָט דער ערשטער ענטדעקט באַכאָפען. דאָס איז די פוערטע גרויסע ענטדעקונג זיינע. באַכאָפען ערקלערט, אז דאָס איז געווען א „קרבן חטאת“, וואס דער־מיט האָבען די פרויען זיך אויסגעקויפט ביי די געטער, פאַר וואָס זיי געהען איבערטרעטען זייער אַלטען געבאָט, אז יעדע פרוי זאָל זיין פאַר אַלע מענער. זיי האָבען בעטראַכט, אז וואָס איין פרוי געהט זיך אָבגעבען נאָר צו איין מאַן — אזוי איז באַכאָפען'ס סברא — איז א זינד געגען די געטער; האָבען זיי דאָס „אָרויסגענומען א תשובה“ פאַר די זינד מיט דעם, וואָס זיי האָבען פריהער מקריב געוועזען זייער יונגפרוישאַפט צו די געטער. אין אמת'ן אָבער איז אויך דיעזער מנהג נאָר אן איבערגאַנגס־פאָרמע פון דער פריהעריגער גרופּען־עהע צו דער שפּעטערער פּאָרונגס־עהע. דאָס „אַרויסנעהמען א תשובה“, מיט וואָס די פרוי האָט זיך אויסגעקויפט איהר רעכט צו בלייבען נאָר פאַר איין מאַן, איז נאָר א מיסטישער אויסדרוק. אין אמת'ן האָט זיך די פרוי דערמיט אויסגעקויפט ניט פון א געטער־געבאָט, נאָר פון א וועלטליכער איינריכטונג: זי האָט זיך דערמיט אויסגעקויפט פון די אַלטע מענער־געמיינשאַפט אין דער גרופּען־עהע און זיך איינגעקויפט דאָס רעכט צו לעבען אין פּאָרונגס־עהע, צו געהערען נאָר צו איין מאַן.

איבערבלייבונגען פון די אַלטע אונטערגעגאַנגענע פיהרונגען פער־שווינדען ביסלעכווייז. אויך דיעזע „תשובה־אַרויסנעהמען“, וואס זיי פרויען האָבען אויף זיך גענומען, אום זיך אויסצוקויפען פון די פריה־ערדיגע גרופּען־עהע, איז מיט דער צייט געוואָרען אַלץ לייכטער. באַכאָפען בעמערקט שוין דאָס: „פריהער האָט די פרוי געמוזט זיך

אָבגעבען צו די געטער יעדעס יאָהר; שפּעטער איז געוואָרען גע־ניג איין מאָל פאַר דער חתונה. פריהער זיינען די פערהייראַטהע פרויען אויך געווען העטערען (קדשות, אָבגעגעבען אַלס פרוי צו גאָט, דאָס הייסט צו זיינע פרומע אין טעמפּעל); דערנאָך האָבען זיך נאָר מיידלעך אַזוי מקריב געווען; פריהער האָט דיעזע „תשובה" גע־מוזט ווידערהאָלט ווערען בשעת זיי זיינען שוין געווען פערהייראַטהע, דערנאָך בלויז פאַר דער הייראַטה; פריהער האָט די פרוי דערביי גע־מוזט זיך מקריב זיין צו יעדען, דערנאָך האָט זי זיך שוין געקענט אויסקלייבען וועמען זי האָט געוואָלט". אַזוי זעהט מען, ווי ביסלעכ־ווייז פערשווינדען איבערבלייבונגען פון אַלטע פיהרונגען.

ניט ביי אַלע פעלקער האָט דיעזער מנהג אַ רעליגיעזע פערקליי־דונג. ביי אַ סך פעלקער זיינען די מיידלעך גלאַט פריי פאַר דער חתונה צו האָבען געשלעכטס־פערקעהר מיט וועמען זיי ווילען. אַזוי איז עס געווען ביי די טהראַקען און קעלטען אין אַלטערטהום, אַזוי איז עס ביי אַ סך אור־איינוואָהנער פון אינדיען, ביי די מאַלטאַאישע פעלקער, ביי די איינגעבוירענע פון די זיד־זעע־אינזלען און ביי אַ סך אַמעריקאַנישע אינדיאַנער. בעזאָנדערס איז דאָס אַזוי כמעט אומעדום אין זיד־אַמעריקאַ. יעדער, ווער עס איז נאָר דאָרטען געווען אביסעל טיעפער אין לאַנד, דערצעהלט דאָס זעלבע. אַזוי דערצעהלט, צום ביישפּיעל, דער פאָרשער אַגאַסיז פון אַ רייכע פאַמיליע פון אינ־דיאַנישער אָבשטאַמונג: ווען ער איז בעקאַנט געוואָרען מיט דער טאָכטער פון דער פאַמיליע, האָט ער איהר איינמאָל געפרעגט וואו איהר פאָטער איז. ער האָט געמיינט, אַז איהר מוטער'ס מאַן, וועל־כער איז געווען אַן אָפיציר אין דער מלחמה געגען פאַראַגוואַי, איז נאַטירליך דער טאָכטער'ס פאָטער. אָבער די מוטער האָט געענטפערט מיט אַ פריינדליכען שמייכעל: „זי האָט ניט קיין פאָטער, זי איז אַ טאָכטער פון צופאַל".

„אויף אַזאַ אופן", זאָגט אַגאַסיז, „רעדען די אינדיאַנישע אָדער האַלב־בלוטיגע פרויען צו יעדער צייט וועגען זייערע אונעהעליכע קינ־דער; זיי חלום'ט זיך גאָר ניט, אַז אין דעם זאָל זיין וואָס צו שעה־מען זיך אָדער זיי זאָל קומען אַ פאָרוואורף דערפאַר. און דאָס איז ווייט פון אונגעוועהנליך. אונגעוועהנליך איז דאָס געגענטהייל. די קינדער קענען אָפט נאָר זייער מוטער, דען אַלע זאָרגען און פער־

אנטוואָרטליכקייטען פאַר די קינדער פאַלען אויף איהר; פון א טאַטען ווייסען זיי גאָר ניט. איך זעהט אויס, אז דער פרוי פאַלט גאָר קיינמאָל ניט איין, אז זי אָדער איהרע קינדער האָבען עפּעס צו פאָדערען פון איהם".

די ציוויליזירטע מענשען וואונדערען זיך איבער דעם און קענען דאָס גאָר ניט בעגרייפען. אָבער דאָס איז איינפאַך דער רעגעל ביי אַלע מענשען, ביי וועלכע עס פיהרט זיך נאָך מוטטעררעכט און גרופען־עהע.

ווידער ביי אנדערע פעלקער איז גאָר א מאָדע, אז אַלע פריינד און קרובים פון דעם חתן אָדער אַלע התונה־געסט נעהמען זיך אָב, אויף די חתונה גופא, דאָס אַלטע רעכט פון אַלע מענער אויף דער כלה און צולעצט קומט ערשט דער חתן. בעצייטענס איז עס אזוי געווען אויף די באַלעארען אינזלען און ביי די איגילער אין אפריקא; ביי די באַרעאַס אין אבעסיניען איז עס נאָך היינט אזוי.

ביי ווידער אנדערע פעלקער נעהמען זיך אַלע מענער אָב דאָס רעכט שוין ניט אַליין, נאָר דורך זייער פאָרשטעהער; א בעאַמטער, דער הויפּטמאַן פון שטאַם אָדער פון די געגנט, דער „קאַזים", דער „שאַמאַן", דער פריסטער, דער פירשט, אָדער ווי ער רופט זיך דאָרט, איז דערביי דער שליח פון דער גאַנצער געמיינשאַפט און ער נעהמט זיך אָב פאַר זיי אַלע „דאָס רעכט פון די ערשטע נאַכט" ביי דער כלה. די היינטיגע שרייבער פון די נייראָמאַנטישער שולע בעמיהען זיך צו לייקענען, אז עס איז אַמאָל געווען איינגעפיהרט אזא „רעכט פון די ערשטע נאַכט". זיי בעמיהען זיך דיעזען פלעק פון דער היילי־גער אַלטער צייט ווייס צו וואַשען. אָבער וואָס העלפט דאָס? עס איז דאָך א פאַקט. נאָך היינט בעשטעהט דאָס ביי די מייסטע איינוואָהנער פון אַלאַסקאַ־געגענד, ביי די מאַהוס אין נאָרד־מעקסיקאָ (ווי באַנקראָפט בעשרייבט) און ביי אנדערע פעלקער. און ווייניגסטענס איז עס אזוי געווען אין גאַנצען מיטעלאַלטער אין לענדער וואָס זיינען אורשפּרינגליך געווען קעלטיש, צום ביישפּיעל אין אראַגאָניען. דיעזער מנהג איז ביי זיי אַרויסגעקומען דירעקט פון דער גרופען־עהע. אַלע מענער פון דער געגנט זיינען פריהער געווען איהרע מענער דאָס גאַנצע לעבען, יעצט נעהמען זי ווערען איינעמס ווייב, נעהמען זיך פריהער אַלע אָב דאָס זייעריגע דורך זייער הויפּטמאַן, מיט זיין

„רעכט פון די ערשטע נאכט“ אויף איהר. אז דאס איז בעשטאנען אין אראגאניען (א פראווינץ אין שפאניען) צום ביישפיעל, קען מען זעהען פון א קעניגליכען בעפעהל, וואס האט דאס אבגעשאפט. אין אראגאניען האט נעמליך געהערשט די שענדליכסטע פאנטשיזנע, כאטש אין קאסטיליען (אן אנדערע פראווינץ אין שפאניען) איז דער פויער קיין מאל קיין פאנטשיזניק ניט געווען. די שענדליכע פאנטשיזנע אין אראגאניען האט אבגעשאפט קעניג פערדינאנד דער קאטוילישער. זיין בעפעהל וועגען דעם, פון יאהר 1486, איז נאך דא. אין דעם דאקומענט שטעהט אט אזוי: „מיר פסק'ענען און ערקלערען, אז די אויבען־דערמאנטע הארען (סעניארס, בארא‌נען) . . . האבען קיין רעכט ניט צו שלאפען ביי די כלה פון א פויער די ערשטע נאכט פון זייער חתונה, אויך ניט אריבערצושפרייזען איבער דער כלה און איבער איהר בעט, ווען זי האט זיך געלייגט, ווי זיי (די הארען) טהוען צום צייכען פון זייער בעהערשונג. אויך קענען זיי זיך ניט בענוצען מיט דער טאכטער אדער מיט דעם זוהן פון דעם פויער געגען זייער ווילען“. (סוגענהיים, אין זיין בוך איבער די פאנטשיזנע, בריינגט דיעזען דאקומענט אין זיין קאטילינישען אריגינאל.) (בעבעל בריינגט א מאסע בעווייזע, אז עס איז אין פיעלע לענדער געווען איינגעפיהרט „דאס רעכט פון די ערשטע נאכט“, און שפעטער אנדערע מנהגים אלס אן „אויסקויפונג“ פון דיעזען רעכט. זעה זיין בוך „די פרוי“, אידישע איבערזעצונג, זייט 98 און ווייטער. — איבערז.)

ווער האט אבגעשאפט די אלע פיהרונגען? ווער האט געבראכט דערצו, אז דאס זאל הייסען ניט ארענטליך פאר דער פרוי? אז ארענטליכקייט זאל פאדערען, אז די פרוי זאל נאר זיין א פרוי צו איין מאן? באכאפען זאגט דורכאוים, אז דעם שריט דערצו האבען דער עיקר די פרויען אליין געמאכט. ער רופט דאס — דער איבערגאנג פון „העטעריזמוס“ (זנות) אדער „זומפף־צייגונג“ (ניאוף) צו איינצעל־עהע. צו דעם אריבערגאנג האבען, זאגט ער, געבראכט די פרויען. און ער האט אונבעדינגט רעכט. די פרויען האבען דערפיהלט, אז עס ערניעדעריגט זיי צו זיין הפקר פאר אלעמען און אז דאס איז אן אונטערדריקונג פאר זיי. האבען זיי אלץ שטארקער און שטארקער געפאדערט און געוואונשען א רעכט אויף קיישהייט (צניעות), א רעכט

צו זיין אויף א צייט אָדער אויף אַלע מאָל א פרוי נאָר פאַר איין מאַן. דאָס איז געוואָרען ביי זיי בעטראַכט אַלס אַן ערליייזונג.

ווי אַזוי איז געקומען אַזאַ ענדערונג אין די געפיהלען פון די פרויען? זיי האָבען אַזעלכע געפיהלען ניט געהאַט, אַזוי לאַנג ווי זייער לעבען איז צוגעגאַנגען אויפ'ן אַלטען שטייגער: — אַזוי לאַנג ווי נאָר קליינע גענס האָבען געלעבט צוזאַמען, און זיי האָבען זעהר ווייניג געהאַט, און אַלץ וואָס זיי האָבען געהאַט איז געווען בשותפות, קאָמוניסטיש, — איז די גרופּע צוזאַמען־לעבענדע מענשען געווען איין פאַמיליע און זייער בשותפות'ער געשלעכטס־לעבען איז געווען נאַאיוו, נאַטירליך, אַזוי ווי נאָך פון וואַלד ניט אַרויסגעקומען. אָבער שפּעטער האָבען די מענשען וואָס ווייטער אַלץ מעהר פערבעסערט זייער אַרבייט, דורך די ענטוויקלונג פון ערפינדונגען אין די ווערק־ציינגען און אַרבייטס־מעטהאָדען. די דאָזיגע ענטוויקלונג האָט גע־בראַכט צו מעהר פערמעגען. דאָס האָט אונטערגעגראָבען דעם אור־שפּרינגליכען קאָמוניזמוס. און גרעסערע מאַסען מענשען האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען אויף איין אָרט. און זיי זיינען ניט מעהר געווען איין פאַמיליע מיט אַ שותפות'ן לעבען. און זיי זיינען ניט מעהר געווען אַזוי נאַטירליך־נאַאיוו. אונטער אַזעלכע אומשטענדען, ווען די פרוי איז געווען ווייטער אַ פרוי פאַר אַלעמען, איז דאָס איהר שוין געוואָרען עקעלהאַפט און אונערטרעגליך. האָט זי זיך ענדליך דערפון בעפרייט.

פון די מענער האָט דיעזער פאָרטשריט סיי ווי סיי ניט געקענט קומען, שוין דורך דעם אַליין ניט, ווייל זיי איז די גרופּען־עהע ניט געווען אונערטרעגליך; זיי איז דאָס אַנגענעהם. זיי איז איבער־הויפּט קיינמאָל ניט איינגעפאַלען דאָס אָבצושאַפען פאַר זיך, אויך ביז היינט ניט. דען אין דער ווירקליכקייט לעבען דאָך די מענער היינט אויך אין גרופּען־עהע, כאָטש עס האָט ניט אַזאַ פּנים.

די פרויען זיינען דאָס אַלזאָ געווען, וואָס האָבען געמאַכט דעם איבערגאַנג צו די פּאָרונגס־עהע.

מיר האָבען שוין געזעהען, אַז די פּאָרונגס־עהע הייסט, אַז איין פרוי האַלט זיך אַ צייט ביי איין מאַן, אַזוי לאַנג ווי זיי האָבען חשק. אָבער דאָס איז נאָך ניט די היינטיגע שטרענגע מאָנאָגאַמיע (וואו איין מאַן און איין ווייב בלייבען שטרענג פערבונדען און טאָרען

קיין אנדערע ניט האָבען). ערשט נאָכדעם ווי די פרויען האָבען אויס־געפיהרט דעם איבערגאַנג צו די פּאָרונגס־עהע, האָבען שוין די מע־נער געקענט געהן נאָך אַ שריט ווייטער און מאַכען דערפון אַ שטרענ־גע מאָנאָגאַמיע — פערשטעהט זיך, נאָר פאר די פרויען. זיי אַליין, די מענער, האָבען זיך ווייטער געקענט האָבען אַ סך ווייבער.

די פּאָרונגס־פאַמיליע איז אויפגעקומען דעמאָלט, ווען די מענ־שען האָבען זיך געפונען, אין זייער ענטוויקלונג, אויף דער גרענעץ צווישען ווילדהייט און בארבאריי. 'סרוב איז די פּאָרונגס־עהע שוין דאָ אויף דער אויבער־שטופע פון דער ווילדהייט. ביי אַ טייל מענ־שען־סאָרטען בעווייזט זי זיך ערשט אויף די אונטער־שטופע פון דער בארבאריי.

די פּאָרונגס־עהע איז די כאַראַקטעריסטישע פאַמיליען־פאָרם פון דער בארבאריי; פונקט ווי די גרופּען־עהע איז די כאַראַקטע־ריסטישע פאַמיליען־פאָרם פון דער ווילדהייט און די מאָנאָגאַמיע — פון דער ציוויליזאציאָן.

די ענטוויקלונג פון פאַמיליען־לעבען געהט אַלזאָ אויף דעם וועג, אז וואס ווייטער ווערען אַלץ מעהר מענשען אויסגעשלאָסען פון דעם געשלעכטס־פערקעהר מיט אנאנדער און אַלץ־וויינינער זיינען אָנגעוויעזען איינע אויף די אנדערע. ביז עס קומט צו נאָר איינעם מיט איינער.

ביז צו דער פּאָרונגס־עהע, קומט דיעזע ענטוויקלונג ארויס 'סרוב פון נאַטירליכע אורזאַכען, פון „נ א ט י ר ל י כ ע אָ ב־ק ל י י ב ו נ ג", ווי מיר האָבען געזעהן. דאָס הייסט, פון נאטור האָבען זיך אָבגעקליעבען צו בלייבען עקזיסטירען די מענשען, וואָס האָבען ניט קיין געשלעכטס־פערקעהר אָבי ווער מיט אָבי וועמען, נאָר בלויז געוויסע מענער מיט געוויסע פרויען. פון די קומען ארויס געזינטערע און קרעפטיגערע קינדער, בלייבען זיי ני־כער איבערלעבען. וואס מעהר אויסנעהיט און איבערקלייבענדינ מענ־שען זיינען אין זייער געשלעכטס־פערקעהר, אַלץ קרעפטיגערע דורות קומען פון זיי ארויס און אַלץ גיכער קלייבען זיי זיך אָב פון נאטור אריבערצו־לעבען אנדערע מענשען. דיעזע נאטירליכע אָבקלייבונג האָט אָבער נאָר געקענט דערפיהרען די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע ביז צו די פּאָרונגס־עהע. ווען עס איז שוין געקומען צו דער פּאָרונגס־

עהע, איז די פאַמיליען־גרופּע שוין געקומען צו איהר לעצטע מעגליכע איינהייט, עס זיינען אין איהר שוין ניט מעהר געבליעבען ווי איין מאַן און איין פרוי; אזוי ווי אין שטאָפּען איז דער מאָלעקול פון צוויי אַטאָמען, ווי די כעמיקער רופען דאָס. דערמיט האָט די נאַטירליכע אָבקלייבונג שוין אָבגעטהאָן איהר גאַנצע ארבייט. אויף דעם וועג איז שוין גאָר ניט מעהר געבליעבען פאר איהר צו טהאָן. איצט ווען די פּאָרונגס־עהע האָט זיך ווייטער ענטוויקעלט ביז צו פעכטער מאָנאָגאַמיע, האָבען אין דיעזער ווייטערער ענטוויקלונג שוין געמוזט ארבייטען אנדערע אורזאַכען, נייע: ג ע ז ע ל ש א פ ט ל י כ ע אורזאַכען האָבען דאָ געמוזט צוקומען אַלס טרייב־קרעפטען. אז ניט, וואָלט שוין ניט מעהר געווען קיין גרונד, פאר וואס פון דער פּאָרונגס־עהע זאָל ארויסקומען א נייע פאַמיליען־פאָרמע. אבער געזעלשאַפטליכע טרייב־קרעפטען זיינען אויפגעטרעטען און גענומען ווירקען.

אין אמעריקא, ביי די אינדיאַנער, איז די ענטוויקלונג פון פאַמיליע שוין ווייטער ווי די פּאָרונגס־עהע ניט געקומען. די פּאָרונגס־עהע איז אם שארפסטען אין דייטליכסטען ענטוויקעלט ביי דיעזע מענשען. אָבער ווייטער זיינען זיי ניט געקומען. קיין שום צייכען ווייזט ניט, אז ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא זאָל זיך האָבען ענטוויקעלט א העכערע פאַמיליען־פאָרמע; אז ביי זיי זאָל אמאָל ערגעץ, — איידער מען האָט זיי ענטדעקט און ערָאָבערט — זיין געווען א פעסטע מאָנאָגאַמיע. אנדערש אָבער אין דער אַלטער וועלט. ווען מיר ווילען בעטראַכטען די ווייטערע ענטוויקלונג, מוזען מיר אלזא פערלאָזען אמעריקא און זיך ווענדען צו דער אַלטער וועלט.

אין דער אַלטער וועלט איז אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג אויפגעקומען עשירות אין לעבענסמיטלען. מען האָט געצאַהמט הויז־טהירע און געהאָרעוועט גאַנצע סטאַדעס בהמות. פון דעם האָבען זיך ענטוויקעלט קוואַלען פון רייכטהום, פון וועלכע מען האָט פריהער קיין אהנונג ניט געהאַט. און דאָס האָט בעשאַפען גאַנץ נייע געזעלשאַפטליכע פערהעלטניסע. פאר דעם האָבען מענשען שוין אויף געהאַט שטענדיגען פערמעגען, אָבער ער איז בעשטאַנען כמעט נאָר אין דעם הויז, די קליידונג, זעהר פּראָסטע צירונג און אין די ווערקצייגען צו בעשאַפען און צוצוגרייטען שפּייז, ווי שיפלעך (ארויסצופאָהרען כאַפּען פיש), געוועהר (צו פאַנגען חיות), הויז־ווירטהשאַפט

פון איינפאכסטען סאָרט. אַזוי איז עס געווען ביז אויף די אונטער־שטע שטופע פון דער באַרבאַריי. אַנגעקליעבענע שפּייז איז ניט גע־ווען. וואס צו עסען האָט מען געמוזט טאָג פאר טאָג געהן ערשט זו־כען. יעצט אָבער, ביי די מיטעל־שטופע און אויבער־שטופע פון באַרבאַריי, וואו דער מענש האָט זיך אויסגעלערנט (אין דער אַלטער וועלט) האָדעווען בהמות, האָט מען שוין אויסגעהאָדעוועט גאַנצע סטאַדעס רינדער, שאָף, ציעגען, קעמלען, אייזלען, הזרים, פערד. אין דעם האָבען דיעזע מענשען שוין געהאַט אַ פערמעגען, וועלכען מען האָט נאָר געדאַרפט אָבהיטען און פפלעגען אויפ'ן איינפאַכסטען אַרט, האָט דאָס זיך פרמעהרט וואָס ווייטער אַלץ שנעלער און דאָס האָט געגעבען אַ רייכע מאַסע שפּייז, מילך און פלייש. דיעזע רייכע פאַכטויכער־פעלקער האָבען זיך דאַן גענומען פערשפרייטען און פער־טרייבען אַנדערע פעלקער — אַזוי איז עס געווען מיט די אַריער אין אינדיען, אין דעם לאַנד פון די פינף שטראָמען און אין דעם גע־גענד פון דעם טייך גאַנגעס און אויך אין די סטעפּעס אַרום די טיי־כען אָקסוס און יאַקסאַרטעס, וועלכע זיינען דעמאָלט געווען נאָך ריי־כער אין וואַסער; און אַזוי איז עס אויך געווען מיט די סעמיטישע פעלקער אין די טהאָל־לענדער פון די טייכען פרת און חדקל. איצט איז ביי דיעזע מענשען בהמות־האָדעווען געוואָרען די וויכטיגסטע בע־שעפטיגונג און דאָס הויפּט־מיטעל צו בעשאַפען ערנעהרונג. אַלע פריהעריגע מיטלען פון בעשאַפען שפּייז האָבען גענומען שפּיעלען אַ גאַנץ קליינע ראָלע. די יאַגד, וועלכע איז פריהער געווען אַ נויט־ווענדיגקייט, איז איצט געוואָרען אַ צייט־פערטרייב, אַ לוקסוס.

ווערמען אָבער האָט געהערט דיעזער נייער רייכטהום? גאָר אין אָנהויב האָט ער אָהן שום ספק געהערט צו די גענס. אָבער שוין פריה האָט זיך געמוזט האָבען ענטוויקעלט פּריוואַט אייגענטהום אין די סטאַדעס.

אין חומש בראשית ווערט געמאָהלען, ווי אברהם אָבינו איז געווען זעהר רייך און האָט פערמאָגט גרויסע סטאַדעס בהמות. עס איז שווער צו זאגען, אויף וועלכען אופן מיינט דער פערפאַסער איהם פאַרצושטעלען אַלס אייגענטהימער פון זיינע סטאַדעס, — צי דורך דעם וואס טאַקי ער אַליין, פּערזענליך, האָט געהאַט דאָס רעכט דער־צו, אַלס דער הויפּט פון אַ פאַמיליען־געמיינשאַפט, אדער מיינט ער

צו מאַהלען, אז געהערט האָט די עשירות צו א גאנצע געגס און אברהם איז געווען דער הויפּטמאַן פון די געגס וואס זיין ראָלע אלס הויפּטמאַן געהט איבער בירושה פון פאָטער צו זוהן. סיי ווי סיי אָבער איז אַזוי פיעל זיכער, אז ער ווערט דאָ ניט פאָרגעשטעלט ווי א היינטיגער גביר, וועלכער איז גאַנץ אליין פּריוואט־אייגענטהימער. און ווייטער איז זיכער, אַז וואו נאָר מיר קומען צו צו דעם שוועל פון די בע־גלויבינטע געשריעבענע היסטאָריע, געפינען מיר שוין אומעדום די כטאדעס אין פּריוואט־אייגענטהום פון פאַמיליען־פאָרשטעהער, פונקט ווי צו איהם געהערען אויך די קונסט־פּראָדוקטען פון דער באַרבאַריי, ווי מעטאַל־געצייג, לוקסוס־ארטיקלען און ענדליך אויך דאָס מענשליכע פיה — די שקלאַפען.

דען אויף דיעזער שטופע איז אויך די שקלאַפעריי ערפונדען געווארען.

פאר דעם מענשען פון די אונטער־שטופע פון באַרבאַריי האָט א שקלאַף קיין שום ווערדע ניט געהאט. ווייל די מענשליכע אר־בייטס־קראפט קען אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג נאָך ניט ארויסגעבען מעהר, וויפיעל דער מענש ברויכט אויפצועסען. אפשר עפּעס מעהר, אָבער אַזוי ווייניג, אז צוליעב דעם לוינט זיך ניט איהם צו האַלטען פאר א שקלאַף. דעריבער האָבען די אינדיאַנער פון אמעריקא זייערע בעזיעגטע פיינד גאַנץ אנדערש בעהאנדעלט, ווי מענשען פון א העכערע שטופע האָבען זייערע פיינד בעהאנדעלט: די אינדיאַנער פלעגען די מענער פון זייערע בעזיעגטע פיינד טויטען, אָדער זיי פלעגען זיי אויפנעהמען אין דעם שטאַם פון די זיעגער אלס ברידער. די ווייבער פון די בעזיעגטע פלעגען זיי הייראַטהען, אָדער אויך זיי מיט זייערע איבערלעבענגדע קינדער אריינגעהמען צווישען זיך פאר אייגענע.

ווען אָבער עס איז איינגעפיהרט געווארען צו האָדעווען בהמות, און מען האָט שוין געקענט בעארבייטען מעטאַל, וועבען און ענדליך אויך בעארבייטען פעלדער, איז דאָס אַנדער־ש געווארען. דאַן האָט שוין א מענש געקענט נוצען צו בעשאפען עשירות אריבער זיין בעד־ברויך. די ווייבער, וואס פריהער האָט מען זיי געקענט קריעגען אַזוי לייכט בחנם, האָבען איצט געקראגען א טויש־ווערטה און זיינען גע־קויפט געווארען. אַזוי איז עס אויך געווארען מיט די מענער. מען

האָט זיי איצט געקענט בענוצען אלס ארבייטס־קראַפט. בעזאָנדערס ווען די סטאַדעס בהמות זיינען איבערגעגאַנגען אין גאַנצען אין דעם בעזיץ פון דער איינצעלנער פאַמיליע. די פאַמיליע האָט זיך ניט פערמעהרט אזוי געשווינד ווי די בהמות. האָט מען געדאַרפט מעהר מענשען, אכטונג צו געבען אויף די בהמות. צו דעם האָט מען געקענט בענוצען דעם קריעגס־געפאַנגענעם פיינד. אויסערדעם האָט מען געקענט מאַכען, אז די געפאַנגענע פיינד זאָלען זיך פלאַדרענען אזוי געשווינד ווי די בהמות זעלבסט. פון דעמאָלט אָן זיינען שקלאַפען געוואָרען א פערמעגען, אזוי גוט ווי בהמות. (ביי אברהם אבינו שטעהט, אז גאָט האָט איהם געבענשט מיט א גרויסע עשירות אין אָקסען, אייזלען, קעמלען, שאָף, קנעכט און דיענסטען.)

אזעלכע עשירות'ן, אזוי באלד ווי זיי זיינען שוין איבערגעגאַנגען אין דעם פריוואַט־בעזיץ פון דער פאַמיליע און האָבען זיך פערמעהרט, האָבען זיי געגעבען א מעכטיגען שטויס צו דער ווייטערער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט, וועלכע איז געווען געגרינדעט אויף די פּאָרונגס־עהע און אויף די גענס נאָך מוטעררעכט. דער פאָטער פון דער פאַמיליע איז נעמליך איצט געוואָרען דער פאָרשטעהער פון די פערמעגענס פון דער פאַמיליע. דאָס האָט געפיהרט דערצו, אז דאָס ירושה־רעכט זאָל זיך ענדערען, אנשטאָט פון דער מוטער, זאָל מען ירשה'נען פון פאָטער. האָט ער שוין גענומען מעהר אכטונג געבען, אז ער זאָל וויסען ווער עס זיינען זיינע קינדער, זיינע יורשים. פּאָרונגס־עהע איז דאָך שוין געווען פון פריהער, נאָר זי איז ניט געווען שטרענג אָבגעהיט און ניט פעסט פערבונדען. יעצט אָבער, צוליעב די אויפגעקומענע עשירות, האָט מען די פּאָרונגס־עהע געמאַכט ביסלעכווייז אלץ שטרענגער און שטרענגער, אלץ פעסטער און פעסטער, כדי אז דער פאָטער זאָל זיין זיכער ווער זיינע קינדער זיינען. אויף אזא אופן איז צוגעקומען אין דער פאַמיליע, צו דער מוטער, אויך א זיכערער בעגלויביגטער לייבליכער פאָטער. ער איז נאָך דערצו וואהרשיינליך געווען מעהר א זיכרערער בעגלויביגטער פאָטער, ווי א סך „פאָטערס“ פון היינטיגע צייטען!

פאַר וואָס איז דער מאַן געווען דער אייגענטהימער פון די עשירות? ווייל נאָך דער צוטיילונג פון ארבייט אין דער פאַמיליע דעמאָלט, איז דעם מאַן צוגעפאַלען די ארבייט צו בעזאָרגען שפייז און

די ארבייטס־מיטלען, וואס מען האָט געדאַרפט דערצו. דעריבער איז ער אויך געווען דער אייגענטהימער פון די ארבייטס־מיטלען. דאָס הויז ווידער האָט געהאט צו בעזאָרגען די פרוי. דעריבער זיינען די הויז־זאכען געווען איהר אייגענטהום. ווען זיי האָבען זיך גע־שיידעט, האָט זי צוגענומען די הויז־זאַכען און ער די ארבייטס־מיט־לען. דעריבער, ווען עס זיינען אויפגעקומען די נייע לעבענסמיטלען, בהמות און פעלד־פּראָדוקטען, איז דער מאַן, לויט נאָך די פיהרונ־גען אין דער געזעלשאפט דעמאָלט, געוואָרען דער אייגענטהימער פון דיעזע נייע לעבענס־מיטלען, פון די בהמות, און שפּעטער אויך פון די נייע ארבייטסמיטלען, די שקלאַפען.

און ווי נאָר דער מאַן איז געוואָרען דער אייגענטהימער פון די נייע גרויסע עשירות, האָט ער שוין, ווי געזאָגט, גענומען זאָר־גען, אז די אַלטע פיהרונגען פון מוטער־רעכט זאָלען זיך ענדערען.

דען נאָך די אַלטע פיהרונגען פון יענע געזעלשאפטען האָבען די קינדער ניט געקענט ירשה'נען פון פאָטער. אַזוי לאַנג עס איז געווען מוטער־רעכט, דאָס הייסט אז די אָבשטאַמונג האָט זיך גע־רעכענט נאָך די מוטער'ס צד, און די מענשען אין א גענס זיינען געווען קרובים אַלץ נאָר פון דער זייט פון די מוטערס, האָט זיך גע־פיהרט, אז ווען איינער פון די גענס איז געשטאָרבען, איז אַלץ וואָס ער האָט געהאט געבליעבען די ירושה פון די גענס. דאָס פערמעגען האָט געמוזט בלייבען אין די גענס. פריהער איז עס געבליעבען שותפות־אייגענטהום פון דער גענס. שפּעטער קען זיין, אז די נאָהענט־סטע קרובים פון דעם פערשטארבענעם אין דער גענס, דאָס הייסט זיינע בלוטס־פערוואַנדטע פון דער מוטער'ס צד, האָבען דאָס צו־גענומען פאַר זיך פריוואַט. וואָרים קיין גרויסע ווערדע האָט דאָס, וואָס א מענש האָט דעמאָלט געקענט האָבען זיין אייגענס, נאָך ניט געהאַט. די אייגענע קינדער פון דעם פערשטארבענעם אָבער האָבען פון איהם נאָר ניט געקענט ירשה'נען. וואָרים אַזוי ווי אַלץ האָט זיך גערעכענט נאָך דער מוטער, האָבען דאָך די קינדער ניט צוגעהערט צו די גענס פון זייער פאָטער, נאָר צו די גענס פון זייער מוטער. זיי האָבען נאָר געקראָגען ירושה פון דער גענס פון דער מוטער, אין אָנ־פאַנג בשותפות מיט דער גאַנצער גענס, דערנאָך אפשר אויך אַליין. דאָס פערמעגען אָבער פון זייער פאָטער האָט געמוזט בלייבען אין

זיין גענס, און צו זיין גענס האָבען דאָך זיינע קינדער ניט צוגעהערט, אַלזאָ האָבען זיי פון איהם גאָר ניט גע'ירשה'נט. פריהער, ווי געזאָגט, ווען א מענשענ'ס פערמעגען האָט זעהר א קנאַפּע ווערדע געהאַט, איז עס געבליבען ביי די גענס־מיטגליעדער; ווען א מענש האָט שוין געקענט האָבען א גרויסע עשירות אין שאָף און אָקסען און רינדער און שקלאַפען, וואָלט אויסגעקומען, לויט נאָך די אַלטע פיהרונגען, אז ווען אַזאַ „גביר" שטארבט, זאָל זיין גאַנצע עשירות איבערגעהן די ערשטע זאָך צו זיינע שוועסטער און ברידער פון דער מוטער'ס צד און דאַן צו די קינדער פון זיינע שוועסטערן אָדער צו די קינדער פון זיין מוטער'ס שוועסטערן. זיינע אייגענע קינדער אָבער וואָלטען אין זיין עשירות גאָר ניט געקראָגען קיין אנטהייל.

דעריבער איז אויסגעקומען, אז וואָס מעהר די עשירות'ן האָבען זיך פערמעהרט, אַלץ מעהר האָט, פון איין זייט, דער מאַן גענומען שפּיעלען אַ וויכטיגע ראָלע אין דער פאַמיליע, און אַלץ מעהר האָט, פון דער אַנדערער, דער מאַן געקראָגען שטארק חשק, צו בענוצען זיין פערשטאַרקטע ראָלע אין דער פאַמיליע דערויף, אז די אַלטע מנהגים וועגען ירושה זאָלען אומגעשטויסען ווערען און זיינע איינענע קינדער זאָלען איהם ירשה'נען. דאָס איז אָבער ניט מעגליך געווען, אַזוי לאַנג ווי די אָבשטאַמונג האָט זיך נאָר גערעכענט נאָך מוטער־רעכט. אַלזאָ, האָט די ערשטע זאַך געמוזט אָבגעשאַפט ווערען די אבשטאַמונג נאָך מוטער־רעכט. און זי איז אָבגעשאַפט געוואָרען.

דאָס איז געווען א רעוואָלוציאָן. איינע פון די גרינדליכסטע רעוואָלוציאָנען וואָס די מענשהייט האָט געהאַט. דאָך איז דיעזע טיעפע רעוואָלוציאָן ניט אָנגעקומען אַזוי שווער, ווי עס קען זיך אונז היינט דוכטען. דען דיעזע אומענדערונג האָט ניט געדאַרפט בעריהרען קיין איינציגען פון די לעבענדע מיטגליעדער פון די גענס. אַלע אָנגעהעריגע פון די גענס האָבען ווייטער געקענט בלייבען אין איהר דאָס וואָס פריהער. עס איז גענוג געווען דער איינפאַכער בעשלוס, אז פון איצטער אָן זאָלען די קינדער פון די מענער אין די גענס געהערען צו די גענס פון דעם פאָטער, און אז צו די גענס פון זייער מוטער זאָלען זיי ניט מעהר געהערען. דערמיט איז אָבגעשאַפט געוואָרען די אָבשטאַמונגס־רעכנונג פון דער מוטער'ס צד און עס האָט זיך אָנגעהויבען צו רעכענען, אז א מענש געהער צו די משפחה פון זיין פאָ־

מער. אלזאָ, האָט אַ מענש אויפגעהערט צו זיין דער יורש פון די מו־מער׳ס צד און איז געווארען דער יורש פון פאָטער׳ס צד.

ווי אזוי דיזע רעוואָלוציאָן איז פאָרגעגאַנגען, ביי די קולטור־פעלקער, און ווען, ווייסט מען ניט. זי איז אין גאַנצען פאָרגעקומען אין די פאָר־געשיכטליכע צייט. אָבער אז עס איז געווען אזא רעוואָ־לוציאָן, איז בעוויעזען מעהר ווי נויטיג. דאָס איז בעזאָנדערס בע־וויעזען דורך די פיעלע שפורען פון מוטער־רעכט, וואָס באַקאָפּען האָט אויפגעציינט אין די פערצייטיגע שריפטען פון די היינטיגע קולטור־פעלקער. ווי ליכט אזא רעוואָלוציאָן ווערט אויסגעפיהרט, זעהען מיר ביי א סך שבטים פון אינדיאַנער, ביי וועלכע דיזע רעוואָלו־ציאָן איז ערשט דאָ ניט לאַנג אויסגעפיהרט געווארען און ווערט נאָך היינט אויסגעפיהרט, אונטער דעם איינפלוס פון נייע אומשטענ־דען, — א טייל דורך דעם וואס דער רייכטהום וואקסט ביי זיי (ווען, צום ביישפיעל, זיי ווערען איבערגעזעצט פון די וועלדער אין גראָז־פעלדער), א טהייל דורך דעם מאָראַלישען איינפלוס פון די ציוויי־ליזאציאָן און פון די מיסיאָנערען.

די מיזורי אינדיאַנער, צום ביישפיעל, האָבען אכט שבטים (שטאַ־מען), זיינען זעקס פון זיי שוין נאָך מענליכער אָבשטאַמונג און צוויי זיינען נאָך ווייבליכער אָבשטאַמונג. ביי די זעקס געהט די ירושה איבער צו די קינדער און קרובים פון פאָטער׳ס צד, ביי די צוויי — פון מוטער׳ס צד.

ביי די שאוניעס, די מיאַמיעס, די דעלעווערס (אלץ אזעלכע אינ־דיאַנער שבטים אין אַמעריקא) איז געווארען א מנהג, אז מען גיט די קינדער דעם געַנטיל־נאָמען פון איינע פון דעם פאָטער׳ס גענ־טעס; מיט דעם ווערען זיי מיטגליעדער אין דעם פאָטער׳ס גענס, דאָס טהוט מען, כדי זיי זאָלען קענען ירשה׳נען פון דעם פאָטער. מאַרקס זאָגט דערצו: „דאָס איז שוין אזא איינגעבוירענע נאטור פון מענשען, צו ענדערען די זאכען דורך דעם וואָס מען ענדערט זייערע נעמען. מען זוכט זיך אויס א דריידעל, צו ענדערען די אלטע מנהגים אויף אזא אופן, אז כלומר׳שט בלייבט מען ביי זיי ווייטער. אלע מאָל האָבען מענשען אזוי געטהאָן, וואו נאָר דירעקטע אינטערעסען האָבען זיי גענוג געטריעבען דערצו". (א שטיינער ווי א „הית־עסקא" אויף פראָצענט־נעהמען ביי אידען. און נאָך פיעל אנדערע

אזעלכע זאכען. עס איז דיזעלבע „יענטע", נאָר מען ניט איהר אַן אנדערען נאָמען, איז זי שוין כלומר'שט אַן אנדערע זאַך און עס הייסט כלומר'שט, אז מען בלייבט ביי די אַלטע דינים, און דאָך ווערען זיי אין אמת'ן אָבגעשאפט. — א י ב ע ר ז.) אזוי האָט מען ביי דיזע אינדיאנער כלומר'שט ווייטער געלאָזט בעשטעהן דאָס אַלטע מוטער־רעכט, נאָר די קינדער האָט מען געגעבען דעם פאמיליען־נאָמען פון דעם פאָטער'ס געגס, האָט עס געהייסען, אז זיי געהערען כלומר'שט „פון מוטער'ס צד" צו זיין געגס. דערפון איז אָבער ארויסגעקומען אַ גרויסע צומישעניש און דער איינציגער וועג צו ברייגגען אַ טאָלק אין דעם איז געווען, אָבצושאפען דאָס מוטער־רעכט גאָר אין גאַנצען און אָפען איינצופיהרען דאָס פאָטער־רעכט. און טיילווייז איז טאַקי אזוי געשעהען. „דאָס שיינט איבערהויפט דער נאַטירליכסטער אי־בערגאַנג". (מארקס.)

די אומוואַרפונג פון דעם אַלטען מוטער־רעכט איז געווען ד י וועלט־געשיכטליכע ניעדערלאַגע פון דעם ווייבליכען געשלעכט. דער מאַן איז געוואָרען דער הערשער אין הויז אויך. די פרוי האָט פערלוירען איהר ווערדע, זי איז געוואָרען געקנעכטעט. די שקלאַפין פון דעם מאַן'ס לוסט איז זי געוואָרען און אַ ווערקצייג פון קינדער־האָבען. דיזע ערנידעריגטע שטעלונג פון דער פרוי געפינט מען בעזאָנדערס אָפען געשילדערט אין די פערצייטיגע גריכישע שריפטען, וואָס מאָהלען די העראָען־צייט, און נאָך מעהר אין די קלאַסישע צייט (די צייט ווען אין גריכענלאַנד פערצייטענס זיינען ענטשטאַנען די חכמות און שריפטען, וועלכע מען לערנט נאָך היינט אין די קלאַסען פון שקאָלעס). שפּעטער איז די לאַגע פון דער פרוי ביסלעכווייז בעשיינט געוואָרען מיט היפּאָקריט־סטווע. אָבגעשאַפט איז איהר ניעדעריגע לאַגע אויף קיין פאַל ניט געוואָרען.

אלזאָ, די אליין־הערשונג פון די מענער איז יעצט פעסט בעגרינדעט געוואָרען. די ערשטע ווירקונג דערפון צייגט זיך אין אַ נייע פאָרמע פון פאמיליע, וואָס קומט אויף, אַ צווישען־פאָרמע צווישען די אַלטע און שפּעטערע, דאָס איז די פאַטריאַרכאַלישע פאמיליע.

וואָס איז אַ פאַטריאַרכאַלישע פאמיליע? אַנדערע האַלטען פאַר דעם עיקר צייכען פון אַזאַ פאמיליע דאָס, וואָס דער הויפּט פון דער

פאַמיליע האָט אַ סך ווייבער. דאָס איז עס אָבער ניט. וועגען דעם וועלען מיר רעדען שפּעטער. דער עיקר וואס די פאַטריאַרכאַלישע פאַמיליע בעצייכענט איז: „די אָרגאַניזאַציאָן פון אַ סך פרייע מענשען און אונפרייע (שקלאַפען) אין איין פאַמיליע אונטער דער פאָטערליכער אויבערהערשונג פון דעם הויפּט פון דער פאַמיליע. („פאַטריאַרך“ הייסט דער הערשענדער פאָטער.) אין דער פאַטריאַרכאַלישער פאַמיליע פון די סעמיטען האָט דער פאַטריאַרך אַ סך ווייבער, די אונפרייע אין דער פאַמיליע האָבען ווייב און קינדער, און דער צוועק פון דער גאַנצער פאַמיליע איז צו היטען די סטאַדעס בהמות אין אַן אָבגעגרענצטער שטרעקע לאַנד“. דער רעכטער עיקר פון די פאַטריאַרכאַלישע פאַמיליען־פאָרם איז דאָס, וואָס די אונפרייע געהערען צו דער פאַמיליע און וואָס דער פאָטער איז דער הערשער. דער פאָלקאָמענסטער טיפּ פון דיעזער פאַמיליען־פאָרמע איז דערווייבער די פאַמיליע אין פערצייטיגען רוים.

דאָס רוימישע וואָרט „פאַמיליא“ (פון וואַנען דאָס וואָרט פאַמיליע אין אַלע שפּראַכען שטאַמט) האָט אין אָנהויב ניט בעדייטעט די היינטיגע סאָרט פאַמיליע, דאָס אידעאַל פון דעם היינטיגען פיליסטער, וועלכעס איז צוזאַמענגעזעצט פון סענטימענטאַליטעט און מחלוקות צווישען מאַן און ווייב. דאָס וואָרט „פאַמיליא“ האָט זיך אין אָנפאַנג ביי די רוימער נאָר ניט בעצויגען אויף מאַן און ווייב און זייערע קינדער, נאָר גאָר אויף די שקלאַפען אליין. „פאַמולוס“ הייסט (אויף רוימיש) אַ הויז שקלאַף און „פאַמיליע“ איז די גאַנצע שקלאַפענשאַפט, אַלע שקלאַפען צוזאַמען, וואס געהערען צו איין מאַן. אין אַ צוואה פון די רוימער, אין דער צייט פון גאַיוס, איז פערשריבען, אַז דער, וואָס לאָזט די צוואה, שרייבט אָב „די פאַמיליע, דאָס הייסט די ירושה“, פאַר דעם־און־דעם. אַלזאָ, די פאַמיליע האָט געהייסען די ירושה, דאָס פערמעגען פון דעם פאַטריאַרך. דאָס וואָרט פאַמיליע איז ערפונדען געוואָרען ביי די רוימער, אום דערמיט צו בעצייכענען אַ נייעם געזעלשאַפטליכען אָרגאַניזמוס, אַ נייעם פערבאַנד פון מענשען, וואס זיין הויפּטמאַן, דער פאַמיליען־פאָטער, האָט געהאַט אונטער זיין פאָטערליכער געוואַלט זיין ווייב אין קינדער און שקלאַפען, און ער האָט געהאַט דאָס רעכט איבער לעבען און טויט איבער זיי אַלע. אזוי איז עס געווען נאָך די רוימישע געזעצע. אָט

אזא סארט קליינע מלוכה׳לע האט דאס געהייסען „פאמיליא“ און פון דעם שטאמט דאס ווארט פאמיליע.

„דאס ווארט פאמיליע איז אלזא ניט עלטער, ווי דאס שטרענגע פאמיליען־סיסטעם פון די לאטיינישע שטאמען, דאס פאמיליען־סיסטעם וואס איז אויפגעקומען נאך דעם ווי עס איז איינגעפיהרט געווארען פעלד־ארבייט און געזעצליכע שקלאפעריי און נאך דעם ווי די רוימער האבען זיך אבגעשיידט פון די גריכען“. אזוי בעמערקט קארל מארקס, און ער לייגט צו: „דיעזע פאמיליע האט אלזא גע־האט אין זיך דעם ווארצעל פון שקלאפעריי און אויך פון פאנטשינע, ווייל זי האט פון אנהויב אן געהאט בעציהונגען צו די ארבייט פון די שקלאפען אויף פעלדער. אין דיעזער פאמיליע זיינען אלזא שוין געווען אין קליינעם פארמאט די אלע אונגלייכהייטען, וועלכע האבען זיך שפעטער ברייט ענטוויקעלט אין דער גרויסער מענש־ליכער געזעלשאפט פון א גאנצען לאנד און אין איהר מלוכה“.

דיעזע פאמיליען־פארמע איז געווען דער איבערגאנג פון די פארונגס־עהע צו די מאנאגאמיע. כדי צו מאכען זיכער, אז די פרוי וועט ניט זינדיגען מיט אן אנדערען, דאס הייסט כדי דער פאטער זאל זיין זיכער ווער עס זיינען זיינע קינדער, זיינע יורשים, איז די פרוי איבערגעגעבען געווארען אונבעדינגט אין די געוואלט פון דעם מאן. ער מעג זי טויטען, דאס איז זיין רעכט.

מיט די פאטריארכאלישע פאמיליע הייבט זיך אן די צייט פון די געשריעבענע געשיכטע. פון דיעזער צייט זיינען שוין דא פער־שריעבענע געזעצע. פערגלייכענדיג אזעלכע פערשיעדענע געזעצע, קענען מיר שוין לייכטער דערגעהן וואס דארט איז פארגעקומען. און ווירקליך האבען פארשער, אין די פערגלייכונג פון אזעלכע געזעצע, געבראכט א וויכטיגען פארטשריט אין די אויספארשונג וועגען דעם, ווי די פאמיליע האט זיך פון דאנען אן ווייטער ענטוויקעלט. דעם פארשער מאקסים קאוואלעווסקי (אין זיין בוך „בילד פון דער ענט־וויקלונג פון פאמיליע“) האבען מיר צו פערדאנקען דעם בעוויז, אז די פאטריארכאלישע הויז־געמיינשאפט איז געווען די איבערגאנגס־שטופע פון די מוטער־רעכטליכע פאמיליע, וואס איז ארויסגעקומען פון די גרופען־עהע, צו די איינצעל־פאמיליע פון דער היינטיגער וועלט. דאס שיינט בעוויעזען וועניגסטענס וועגען די קולטור־פעלקער פון דיזער

אַלטער וועלט, די אַריער און סעמיטען. ביישפּיעלע פֿון די פּאַטריאַרכאַלישע פֿאַמיליע געפֿינט מען נאָך היינט ביי די סערבען און בולגאַרען. ביי זיי הייסט אַזאַ פֿאַמיליע „זאַדרוגאַ“ (דאָס בעדייטעט אַזוי פֿיעל ווי בעפֿריינדונג) אָדער „בראַטסטוואָ“ (ברידערשאַפֿט). ביי די אָריענטאַלישע פֿעלקער איז נאָך אויך דאָ אַזאַ סאָרט איינריכטונג, אַביסעל פֿערענדערט.

די „זאַדרוגאַ“ פֿון די זיד־סלאַווען איז דער בעסטער, נאָך היינט עקזיסטירענדער ביישפּיעל פֿון אַזאַ פֿאַמיליען־געמיינשאַפֿט (כאָטש אַ פֿרייערע ווי ביי די רוימער פּערציִיטענס.) אין איין „זאַדרוגאַ“ געפֿינען זיך איינינגע דורות, קינדער און קינדס־קינדער פֿון איין פֿאָטער, צוזאַמען מיט זייערע ווייבער. זיי וואוינען אַלע צוזאַמען אין איין הויף. זיי בעאַרבייטען זייערע פֿעלדער צוזאַמען. וואָס זיי בעשאַפֿען געהערט דער גאַנצער זאַדרוגאַ בשותפֿות און פֿון די שותפֿות׳ע זאַכען ערנעהרען זיי זיך און קליידען זיך. דער אויבער־הויפּט פֿון די זאַדרוגאַ, דער הויפּט־אָנפֿיהרער, איז אַ „דאָמאַטשין“ (בעל הבית). ער פֿיהרט אַלע פֿערהאַנדלונגען פֿון די זאַדרוגאַ מיט דער אויסענוועלט. ער האָט דאָס רעכט צו פֿערקויפֿען קליינע זאַכען. ער פֿיהרט די קאַסע און ער איז פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר די קאַסע און פֿאַר דעם רעגעלמעסיגען גאַנג פֿון די געשעפֿטען. ער ווערט אויסגעקליבען. ער ברויכט ניט דוקא צו זיין דער עלטסטער אין יאָהרען.

די פֿרויען פֿון הויז און זייער אַרבייט שטעהען אונטער דער אָנפֿיהרונג פֿון אַ „דאָמאַטשיצאַ“ (בעלת הבית, באַלהאַבאָסטע). געוועהנליך איז דאָס דעם דאָמאַטשין׳ס פֿרוי. זי האָט אויך אַ וויכטיגע דעה ביי אַ שידוך פֿון די מיידלעך. אָפֿט האָט זי די גאַנצע דעה.

די אויבערשטע מאַכט אָבער ליגט אין די הענד פֿון אַ פֿאַמיליען־ראַטה, דאָס איז די פֿערזאַמלונג פֿון אַלע ערוואַקסענע מענשען, סיי מענער סיי פֿרויען. פֿאַר דיעזער פֿערזאַמלונג גיט דער דאָמאַטשין אָב דין וחשבון. דיעזע פֿערזאַמלונג בעשליסט און האָט די אויבערדעה וועגען אַלע וויכטיגע זאַכען, זי פּסק׳נט יעדען משפּט, זי בעשליסט וועגען וויכטיגערע איינקויפֿונגען און פֿערקויפֿונגען, בעזאָנדערס וועגען פֿעלד־איינענטהום, און אַזוי ווייטער.

אויך אין רוסלאַנד האָבען עקזיסטירט און עקזיסטירען נאָך היינט אַזעלכע גרויסע פֿאַמיליען־געמיינשאַפֿטען. פֿריהער האָבען די פֿאַר־

שער ניט נעוואוסט דערפון. זיים צעהן יאהר, אוננעפעהר, איז דאס בעוויעזען נעווארען. יעצט ווערט פון אלעמען אנערקענט, אז אזא סארט פאמיליען־געמיינשאפט איז איינגעווארצעלט אין די רוסישע פאלקס־זיטע, פונקט אזוי שטארק ווי די „אבשטשינא“, די דארף־געמיינשאפט. אין דעם עלטסטען רוסישען געזעץ־בוך, אין די „פראווּדא“ פון יאראסלאוו, ווערען אזעלכע פאמיליען־געמיינשאפטען אנגערופען „ווערוו“. דעמזעלבען נאמען האבען זיי אין די געזעצע פון דאלמאציען און מען געפינט זיי אויך אין פוילישע און טשעכישע היסטארישע קוועלען.

אויך ביי די דייטשען איז אמאל געווען אזא איינריכטונג. דער פארשער הייסלער (אין זיין בוך „אינסטיטוציאנען פון דעם דייטשען רעכט“) בעווייזט, אז די היינטיגע איינצעל־פאמיליע איז ניט געווען דער אנפאנג פון געזעלשאפטליכע איינריכטונגען ביי די דייטשען, נאר זי, די היינטיגע איינצעל־פאמיליע, איז ערשט ארויסגעקומען פון א פריהערדיגע איינריכטונג, די „הויז־גענאסענשאפט“. אין די הויז־גענאסענשאפט האבען געלעבט צוזאמען איינינגע דורות, אדער איינצעל־פאמיליען, און צווישען זיי אויך, אפט נענוג, אונפרייע קנעכט און דיענסטען. עס ווערט היינט בעהויפטעט, אז די רוימישע פאמיליע איז אייגענטליך אויך געווען אזא סארט איינריכטונג, מען זאגט אלזא היינט, אז עס איז ניט אמת, דאס אין דער רוימישער פאטריארכאלישער פאמיליע האט דער הויז־פאטער געהאט די אבסאלוטע געוואלט און די איבריגע פאמיליען־מיטגליעדער זיינען געווען נעגען איהם רעכטלאז.

אויך ביי די קעלטען אין איירלאנד זאלען זיין געווען ענליכע פאמיליען־געמיינשאפטען. אין פראנקרייך, אין די פראווינץ ריווערניי, זיינען אזעלכע איינריכטונגען בעשטאנען ביז צו דער פראנצויזישער רעוואלוציאן. זיי האבען זיך גערופען „פארסאנעריע“. און אין די געגענד פראנש קאמטע זיינען נאך היינט דא אזעלכע. אין דער נעגענד פון לוהאן זעהט מען גרויסע בויערן־הייזער מיט א געמיינשאפטליכען צענטראל־צימער, א הויכער זאל, וואס גרייכט ביז צום דאך, און ארום דעם מיטעלסטען גרויסען צימער זיינען שלאף־צימערן, צו וועלכע מען קומט צו אויף טרעפלעך פון זעקס ביז אכט שטיענען. אין אזא הויז וואוינען איינינגע דורות פון דיזעלבע פא־

מיליע (דאָס הייסט באָבע־זיידע, זייערע קינדער, אייניקלעך, אור־אייניקלעך און אַזוי ווייטער).

אז אין אינדיען זיינען געווען אַזעלכע הויז־געגנאָסענשאַפטען און אַז אַלע איינוואוינער פון אַזאַ הויז האָבען בשותפות בעארבייט זייערע פעלדער, איז שוין בעריכטעט געווארען גאַנץ פערצייטענס, אין דער צייט פון אַלעקסאַנדער מוקדן. דער גריכישער שרייבער נעאַרכוס האָט דאָס דערמאָנט. ער האָט דאָס געשריבען וועגען דעם געגענד אין אינדיען וואס הייסט פּאַנדשאַב, און נאָך הייגט איז דאָס אַזוי אין דיעזער געגענד, און אויך אין דעם גאַנצען נאָרד־וועסט געגענד פון דעם לאַנד.

אז אין קאַווקאַז זיינען דאָ אַזעלכע איינריכטונגען, האָט קאָוואַלעווסקי אַליין בעוויזען.

אין אַלגיער זיינען דאָ אַזעלכע הויז־געמיינשאַפטען ביי די קאַבילען.

אפילו אין אמעריקאַ, גלויבען מאַנכע, זיינען געווען אַזעלכע הויז־געמיינשאַפטען ביי די אינדיאַנער. דער שפּאַניער צוריטאַ בע־שרייבט געוויסע געזעלשאַפטען אין פערצייטיגע מעקסיקאָ, ער רופט זיי „קאַלפּולים״, דענקט מען, אז דאָס זיינען געווען אַזעלכע גרויסע פאַמיליען־געמיינשאַפטען. וועגען פּערו האָט דאַגעגען היינריך קו־נאָוו ציעמליך קלאָר בעוויעזען, אַז דאָרטען איז אין דער צייט ווען די שפּאַניער האָבען זיי איינגענומען, בעשטאַנען אַן אַנדער סאָרט איינריכטונג, דאָס איז געווען אַזאַ פערבאַנד ווי דער, וואס איז אַמאָל בעשטאַנען אין דייטשלאַנד אונטער דעם נאָמען „מארק״. (זעה אַב. קאַהאַן, געשיכטע פון די פעראייניגטע שטאַאטען, באַנד 2, זייטע 556 און 557. — א י ב ע ר ז.) ביי זיי פלעגט מען די פעלדער פון צייט צו צייט צוטיילען. אַלזאָ, האָבען זיי די פעלדער בעארבייט ניט בשותפות, נאָר יעדער פאַר זיך. עס איז זאָנדערבאַר, אז דאָרט, אין פּערו, ביי די אור־איינוואוינער, האָט דיעזע איינריכטונג אויך געהייסען „מאַרקאַ״. (דאָס העברעאישע וואָרט „גבול״ פערטייטשט דער מלמד אין חדר „געמארק״, דאָס שטאַמט פון דיעזען דייטשען וואָרט מארק. דאָס איז געווען אַזאַ פערבאַנד פון געמיינדען וואָס האָבען געהאַט אַ געוויסע שטיק לאַנד אין שותפות־איינענטהום. דאָס שטיק לאַנד האָט דאָס געהייסען „געמארק״. — א י ב ע ר ז.)

יערנאפּלס אָבער איז די פּאַטריאַרכאַלישע הויז־געמיינשאַפט, מיט שותפות־אייגענטהום און שותפות'ע בעארבייטונג פון די פעלדער, בעשטאַנען ביי זעהר פיעל פעלקער. דאָס האָט מען פריהער אויך געוואוסט. אָבער די בעדייטונג דערפון פערשטעהט מען גאַנץ אַנדערש יעצט, לויט די געדאַנקען פון מאָרגאַן וועגען דער ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע. עס קען יעצט קיין שום צווייפעל ניט מעהר זיין, אַז דיעזע סאָרט פאַמיליען־איינריכטונג, אָט די פּאַטריאַרכאַלישע הויז־געמיינשאַפט, האָט געשפּיעלט אַ וויכטיגע ראָלע אין דער ענטוויקלונג פון פאַמיליע, אַלס די איבערגאַנגס־שטופּע צווישען די פריהערינגע מוטער־רעכטליכע פאַמיליע און די שפּעטערע איינצעל־פאַמיליע.

קאָוואַלעווסקי בעהויפּטעט, אַז פון דיעזע הויז־געמיינשאַפט האָט זיך דערנאָך אויך ענטוויקעלט די דאָרף־געמיינדע אָדער מאַרק־געמיינדע, מיט די איינפיהרונג, אַז יעדער האָט בעאַרבייט פאַר זיך זיין שטיקעל פעלד, וואָס איז פריהער איהם צוגעטיילט געוואָרען פון די קהל'שע פעלדער אויף אַ צייט, און שפּעטער איז עס געוואָרען צוטיילט אויף שטענדיג. וועגען דעם וועלען מיר ווייטער רעדען.

מכּוח דעם פאַמיליען־לעבען אין אַזאַ הויז־געמיינשאַפט איז צו בעמערקען, אַז דער הויז־פּאָטער האָט — ווייניגסטענס אין רוסלאַנד — דעם שלעכטען שם, אַז ער בענוצט זיך מיט זיין מאַכט צו טשעפּען זיך צו אינגערע פרויען פון הויז, בעזאָנדערס צו זיינע שנורען. ער מאַכט זיך אָפּט אַ האַרעם פון זיי. עס זיינען דאָ בעקאַנטע רוסישע פאָלקס־ליעדעלאַך, וואָס דריקען דאָס אויס גאַנץ שאַרף.

איידער מיר געהען איבער צו דער מאָנאָגאַמיע, וואָס האָט זיך גענומען שטאַרק ענטוויקלען אַזוי באַלד ווי דאָס מוטער־רעכט איז אונטערגעגאַנגען, האָבען מיר נאָך צו זאָגען אַ פּאָר ווערטער וועגען די פיעל־ווייבעריי און פיעל־מענעריי. מען דאַרף געדענקען, אַז עס האָט קיינמאָל ניט געקענט מעגליך זיין, אַז יעדער מאַן זאָל האָבען אַ סך ווייבער פאַר זיך אליין, אָדער אַז יעדע פרוי זאָל האָבען אליין פאַר זיך אַ סך מענער, דען עס זיינען קיינמאָל ניטאָ אַ סך מעהר פרויען ווי מענער אָדער מעהר מענער ווי פרויען. סיידען ווען דיביידע זאַכען, פיעל־מענעריי און פיעל־ווייבעריי, זאָלען בעשטעהן אין איין לאַנד און אין איין צייט. דאַן וואָלט געקענט מעגליך זיין, אַז ווען איין מאַן האָט אַ סך ווייבער און פאַר אַנדערע מענער בלייבט

דארום ניט געגנוג ווייבער, אז יעדער זאָל קענען האָבען כאָטש איינע, זאָלען זיך דיעזע אנדערע מענער בעהעלפען דערמיט, וואָס איין פרוי זאָל נעהמען א סך מענער. דער פאַקט איז אָבער, אז ביידע זאַכען, אי פיעל־ווייבעריי פאַר איין מאַן אי פיעל־מענעריי פאַר איין פרוי, איז קיין מאָל ניט געווען צוזאַמען אין איין לאַנד און אין איין צייט. און דאָס איז אויך א פאַקט, אז ביז אהער זיינען אימער געווען לערך א גלייכע צאָהל מענער און פרויען, אלץ איינס וואָס די געזעלשאַפט־ליכע איינריכטונגען זיינען געווען. אלזאָ, איז דאָך זיכער, אז קיין מאָל האָבען ניט געקענט האָבען אלע מענער צו א סך ווייבער יעדער פאַר זיך און ניט אלע ווייבער צו א סך מענער. וואו עס איז בע־שטאַנען פיעל־ווייבעריי אָדער פיעל־מענעריי, האָט דאָס נאָר געקענט זיין, זאָ צו זאָגען, א לוקסוס. אין דער ווירקליכקייט איז די פיעל־ווייבעריי פאַר איין מאַן נאָר ארויסגעקומען פון שקלאַפעריי. דאָס איז לייכט צו בעגרייפען. דער מאַן, וואָס האָט געהאַט שקלאַפינען, האָט א סך פון זיי געמאַכט פאַר זיינע ווייבער. אלזאָ, האָבען נאָר זעלטענע מענער געקענט האָבען א סך ווייבער. אין דער סעמיטישער פאַטריאַרכאַל־פאַמיליע לעבט נאָר דער פאַטריאַרך אליין מיט א סך ווייבער, העכסטענס נאָך איינינגע פון זיינע זיהן. די איבריגע מענער אין דער פאַמיליע מוזען זיך בעגניגען יעדער מיט איין ווייב. אזוי איז עס נאָך היינט אין גאַנצען אָריענט. די פיעל־ווייבעריי איז א לוקסוס פון די רייכע און פאָרנעהמע מענער און די ווייבער נעהמט ער פון זיינע שקלאַפינען. די מאַסע פון פאָלק לעבט אין מאָנאָגאַמיע. אזוי איז עס אויך מיט די פיעלמענעריי אין אינדיען און טיבעט, — נאָר אויסגענומענע פרויען לעבען מיט א סך מענער. דאָס שטאַמט ביי זיי נאָך פון די גרופען־עהע. עס וואָלט געווען אינטערעסאַנט צו דערגעהן, ווי אזוי עס איז געקומען, אז פון די גרופען־עהע איז דאָר־טען ארויסגעקומען פיעל־מענעריי. אָבער דאָס דאַרף נאָך אויסגע־פאָרשט צו ווערען. דאָס לעבען אין דער פאַמיליע, וואו איין פרוי האָט א סך מענער זעהט אויס צו צוגעהן א סך פריעדליכער, ווי דאָס לעבען אין פיעל־ווייבעריי ביי די אייפערזיכטיגע מאַהמעדאַנער. ביי זיי, ביי די מאַהמעדאַנער, טאָרען די פרויען פון איין מאַן זיך ניט דער־וועגען צו האָבען צו טהון מיט אנדערע מענער. ביי די נעירס אין אינדיען אָבער, וואו איין פרוי האָט דריי, פיער אָדער מעהר מענער,

קען יעדער פון דיעזע מענער האָבען נאָך א צווייטע פרוי בשותפות מיט דריי אָדער מעהר אנדערע מענער, און אזוי אויך א דריטע, א פיערטע און אזוי ווייטער. דאָס קען מען אָנרופען עהע־קלובס. יעדער מאָן קען זיין א מיטגליעד אין מעהרערע קלובס אזעלכע. מעקלענגאָן בעשרייבט אליין דיעזען סאָרט פאמיליען־לעבען. א וואונדער ער האָט ניט געזאָגט, אז דאָס איז ווידער א בעזונדערער סאָרט עהע, א „קלוב־עהע". אין אמת'ן איז דאָס ניט קיין בעזונדערער סאָרט עהע. דאָס איז גאָר ניט קיין ווירקליכע פיעל־מענעריי. דאָס איז נאָר א בעזונדערער סאָרט גרופען־עהע. דען אין אמת'ן לעבען די מענער דערביי פונקט אזוי גוט אין פיעל־ווייבעריי ווי די ווייבער אין פיעל־מענעריי, ווי דער פאָרשער זשיראָטעילאָן האָט שוין בעמערקט. דאָס איז אלזאָ ניט קיין בעזונדערע פאָרמע פון פאמיליען־לעבען, קיין בעזונדערער שטאפעל אין דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע.

4. די מאָנאָגאמע פאמיליע. די מאָנאָגאמע פאמיליע, דאָס הייסט די איינריכטונג אז איין מאָן לעבט דויערהאפט נאָר מיט איין פרוי, איז ארויסגעקומען, ווי מיר האָבען געצייגט, פון די פּאָארונגס־פאמיליע, אין דער צייט, ווען די מענשען האָבען זיך געפונען אויף דעם איבערגאנג פון די מיטעלע צו די אויבערשטע שטופע פון בארבאריי. ווען די מאָנאָגאמיע האָט ענדליך אין גאנצען געזיעגט, ווען, הייסט עס, אלע פריהעריגע פאמיליען־פיהרונגען זיינען אין גאנצען פערשוואונדען געוואָרען, האָט זיך אָנגעהויבען די ציוויליזאציאָן. דאָס איז איינער פון די סמנים פון אָנפאנג פון ציוויליזאציאָן.

די מאָנאָגאמיע איז געגרינדעט אויף די הערשונג פון דעם מאָן. דער אויסדריקליכער צוועק דערביי איז, אז עס זאָלען געבוירען ווערען קינדער וואס עס זאָל זיין זיכער אז ער איז זייער פאָטער. און דאָס ווערט געפאָדערט, ווייל דיעזע קינדער דארפען אמאָל ווערען די לייבליכע יורשים פון דעם פאָטער'ס פערמעגען.

דער אונטערשיעד פון די מאָנאָגאמישע פאמיליע און די פּאָארונגס־עהע איז, וואס די מאָנאָגאמע פאמיליע איז א סך פעסטער צוזאמענגעבונדען. מען קען זי ניט צו יעדער צייט אויפבינדען. ער קען די מאָנאָגאמע פאמיליע אייגענטליך אויך צו יעדער צייט אויפבינדען; דאָס איז דער רעגעל אין אָנפאנג. ער קען די פרוי פערשטויסען.

אויך בלייבט פאַר איהם ווייטער דאָס רעכט צו זיין איהר אונטריי, צו האָבען צו טהאָן מיט אַנדערע פרויען. וויניגסטענס בלייבט איהם דאָס רעכט לויט נאָך די זיטע (ווי עס פיהרט זיך). און ער בענוצט דאָס רעכט אַלץ מעהר, וואס ווייטער די געזעלשאַפט ענטוויקעלט זיך. (דאָס געזעץ בוך פון נאַפּאָלעאָן גיט דעם מאַן אויסדריקליך דאָס רעכט צו האָבען צו טהאָן מיט אַנדערע פרויען, אַזוי לאַנג ווי ער ברייננגט זיי ניט אַריין אין דעם עהעליכען הויז), זאָל זיך אָבער די פרוי חלילה דערמאָנען אָן די אַמאָליגע פיהרונגען און וועלען זיי בענייען, ווערט זי איצט, ווען עס איז שוין איינגעפיהרט מאָנאָגאַמיע, שטרענגער בעשטראָפט ווי ווען עס איז פריהער.

דיעזע נייע פאַמיליען־פאָרמע געפינען מיר אין איהר גאַנצער שטרענגקייט ביי די גריכען. אין דער גריכישער מיטהאָלאָגיע (געטערגעשיכטען) ווערען די געטטינען פאָרגעשטעלט אַלס פרייע און מעכטיגע. אין דעם שפּיעגעלט זיך אָב — ווי מארקס בעמערקט — א פריהערע צייט, ווען פרויען האָבען נאָך געהאַט א פרייערע און געאַכטעטערע שטעלונג. אין די שפּעטערע צייט אָבער, אין די העראָען־צייט, געפינען מיר שוין די פרויען ערנידעריגט דורך די אויבער־הערשונג פון דעם מאַן און דורך די קאָנקורענץ פון די שקלאַפינען. מען דאַרף נאָר לעזען אין דער אָדיסעע, ווי טעלעמאַכעס זאָגט אָב זיין מוטער וואָס זי פערלאַנגט און בעפעהלט איהר צו זיין רוהיג. אין די געשיכטען פון האָמער איז אימער פאָרגעשטעלט, ווי די יונגע פרויען, וואָס ווערען געפאַנגען גענומען אין מלחמות, ווערען בענוצט פון די זיעגערס פאַר זייער תאוה. די קאָמאַנדירען פון די קריעגספיהרער קלייבען זיך אויס די שעהנסטע, נאָך'ן ראַנג נאָך. דאָס געדיכט איליאַס האַנדעלט, ווי בעוואוסט, אין גאַנצען, וועגען דעם שטרייט צווישען אַכילעאוס און אַגאַמעמנאָן וועגען אַזא שקלאַפין. ביי יעדען העלד, וואָס האָמער רעדט פון איהם אין זיינע געדיכטע, ווערט אימער דערמאָנט א מיידעל, געפאַנגען אין קריעג, מיט וועלכער דער העלד וואוינט אין זיין געצעלט. און ווען ער רייזט פון דער מלחמה צוריק אַהיים, נעהמט ער די מיידלעך מיט און ברייננגט זיי אַריין אין זיין עהע־הויז. די קינדער, וואָס דער מאַן האָט פון אַזעלכע שקלאַפינען, קריעגען א קליינעם חלק פון פאָטערס ירושה און זיי בלייבען אין גאַנצען פרייע. פון די ווייב ווערט ערוואַרטעט, אַז זי

זאָל דאָס אַלעס אריבערטראָגען, אָבער זי אַליין, פון איהר זייט, זאָל אָבהיטען די שטרענגסטע צניעות און טרייהייט צום מאַן.

די גריכישע פרוי פון די העראָען־צייט איז אפילו מעהר נעאַכ־טעט ווי די פרוי פון די ציוויליזירטע צייט, אָבער דאָך איז זי, נאָך אַלעם, פאַר דעם מאַן ניט מעהר ווי די מוטער פון זיינע כשר'ע יורשים, ווייטער איז זי זיין באַלעבאָסטע און די פאָרשטעהערין פון זיינע שקלאַפינען, וועלכע ער קען זיך מאַכען פאַר זיינע קעבס־ווייבער וויפיעל ער האָט נאָר חשק. און ער טהוט דאָס אויך.

די מאָנאָגאַמיע איז אַלזאָ נאָר פאַר די פרוי צו היטען, ניט פאַר דעם מאַן. פון אָנהויב אָן איז עס געווען אַזוי דאַרום, ווייל עס איז בעשטאַנען שקלאַפעריי און יונגע שעהנע שקלאַ־פינען זיינען געווען דעם מאַן'ס אייגענטהום. אָט פון דעם איז עס געקומען, וואָס נאָר די פרוי האָט געמוזט היטען מאָנאָ־גאַמיע. און אַזוי איז דאָס נאָך היינט.*)

ביי די שפּעטערע גריכען איז עס אין די דאָזיגע זאַכען ניט צוגע־גאַנגען ביי אַלע גלייך. ביי א טייל פון זיי, די דאָרער, איז געווען אַנדערש און ביי די יאָנען ווידער אַנדערש. ווי ביי די דאָרער איז צוגעגאַנגען, האָט מען דעם בעסטען ביישפּיעל אין זייער לאַנד ספּאַר־טאַ. דאָרטען זיינען נאָך געווען געבליעבען אין מאַנכע בעציהונגען עהע־פערהעלטניסע נאָך עלטערע אפילו ווי די וואָס האָמער דערמאָנט. אין ספּאַרטאַ איז געווען פּאָרונגס־עהע. די רעגיערונג אָבער האָט זיך אריינגעמישט אין די פּאָרונגען פון מענשען. א פּאָר פּאָלק, למשל, וואָס האָבען קיין קינדער ניט געהאַט האָט די רעגיערונג צושיידט. מען געפינט בעשריעבען אין זייערע געשיכטען, אז דער קעניג אַנאַק־סאַנדרידאַס (650 יאָהר פאַר די קריסטליכע צייט) האָט מיט זיין ווייב קיין קינדער ניט געהאַט, האָט ער גענומען נאָך א ווייב און האָט געפיהרט מיט יעדער ווייב א בעזונדערע הויז־האַלטונג. קעניג אריסטאָן (ארום דיזעלבע צייט) האָט געהאַט צוויי ווייבער אָהן קינ־

*) לויט די מעשיות פון חומש, קומט אפילו אויס, אז עס זיינען געווען שקלאַפינען, וואָס האָבען גאָר געהערט צו דער פרוי און זי אַליין האָט גאָר מאַכע מאָל געגעבען איהר מאַן איהרע א שקלאַ־פין פאַר אָ קעבס־ווייב. אַזוי ווערט דערצעהלט פון שרה'ן, רחל'ן און לאה'ן. — איבערזעצער.

דער, האָט ער גענומען אַ דריטע און איינע פון די ערשטע צוויי האָט ער גע'גט. אַלזאָ, פון דעם זעהט אויס, אַז מיט קיין סך ווייבער צו־זאַמען האָט מען ביי זיי ניט געוואוינט. דערפאַר אָבער געפינט מען ביי זיי פון דער אַנדערער זייט מנהגים, וואָס דערמאָנען נאָך אין די גרופּען־עהע. למשל, מעהרערע ברידער צוזאַמען האָבען געקענט האָ־בען איין ווייב. און ווען איינעם איז זיין פריינד'ס ווייב בעסער געפעלען, האָט ער געמעגט ווערען אַ שותף מיט איהם אין איהר. און עס איז געווען גאַנץ אַנשטענדיג פאַר אַ מאַן מכבד צו זיין אַ קרעפ־טיגען מענשען מיט זיין ווייב, אפילו ווען יענער איז געווען ניט קיין בירגער פון לאַנד. און עס שיינט, אַז נאָך מעהר פריי זיינען די זיטען ביי זיי געווען, ווי עס איז צו זעהען פון דעם, וואָס מען גע־פינט אין די שריפטען פון פּלוטאַרך בעשריעבען, ווי אַ ספּאַרטאַנער לויפט נאָך אַ ספּאַרטאַנערין און וויל זי קריעגען, זאָגט זי איהם, ער זאָל זיך ווענדען צו איהר מאַן. דעריבער איז טאַקי אויך קיין מאָל ניט געהערט געוואָרען, אַז אַ ווייב זאָל זינדיגען מיט אַן אַנדערען אָהן איהר מאַן'ס וויסען. דאָס איז פון איהר זייט. פון זיין זייט וויע־דער, האָט דער מאַן אויך געהיט טרייהייט. וואָרום הויז־שקלאַפערייאיז אין ספּאַרטאַ געווען (ווענינגסטענס אין איהרע בעסערע צייטען) אונבעקאַנט, די לייב־איינענע העלאָטען האָבען געלעבט בעזונדער אויף די גיטער, דעריבער האָבען די ספּאַרטאַנער מענער וועניג געלעגענ־הייט געהאַט צו קריעגען תאוה צו די שקלאַפינען. אַז אונטער אַזעל־כע אומשטענדען האָבען די פרויען אין ספּאַרטאַ געהאַט אַ גאַנץ אַנ־דערע נעאַכטעטע שטעלונג ווי ביי די איבעריגע גריכען, האָט גאָר אַנ־דעריש ניט געקענט זיין. ווי ווייט דיעזע פרויען זיינען געווען גע־אַכטעט, זעהט מען אַרויס פון דעם, וואָס אין די שריפטען פון די פּערציייטיגע גריכען געפינט מען גערעדט מיט רעספּעקט נאָר פון די ספּאַרטאַנער פרויען, און ווייטער נאָר פון די סמעטענע פון די העטערען פון אַטהען; נאָר פון דיעזע פרויען האָבען זיי געהאַלטען פאַר כדאי צו פערשרייבען קלוגע רייד.

גאַנץ אַנדעריש איז עס געווען מיט די פרויען ביי דעם טייל פון גריכישען פאָלק, וואָס האָבען געהייסען יאָניער. אַטהען איז געווען דער טיפּ פון אַלע זייערע ערטער. די מיידלעך האָבען ביי זיי נאָר געלערנט שפּינען, וועבען און נעהען. העכסטענס נאָך עטוואָס

לעזען און שרייבען. זיי זיינען געווען אזוי גוט ווי איינגעשלאָסען און האָבען געהאַט אומגאַנג נאָר מיט אנדערע ווייבער. אין הויז איז געווען אַ בעזונדערע אבטהיילונג פאַר די ווייבער, אויפ'ן אויבערשטען שטאָק אָדער אין הינטערהויז. אהין האָט אַ מאַנספּערשוין, בעזאָנדערס אַ פרעמדער, ניט לייכט געקענט אריינקומען. ווען פרעמדע מענער זיינען אריינגעקומען אין הויז, זיינען די פרויען אוועק אין זייער אבטהיילונג. די פרויען זיינען ניט ארויסגעגאַנגען אָהן בעגלייטונג פון אַ שקלאַפין. אין דער היים האָט מען די פרוי בעוואַכט. אריסטאָפאַנעס דערצעהלט, אַז מען פלעגט האַלטען אין הויז געוויסע הינט, אָבצושרעקען פרעמדע מענער פון צוקומען צו די ווייבער. אין אַ טייל ערטער, ווענינגסטענס אין די אזיאַטישע שטעדט, האָט מען געהאַלטען עונוכען (סריסים) צו בעוואַכען די פרויען. מען פלעגט מאַכען אינגלעך פאַר עוונוכען (דאָס הייסט דורך אַן אָפּעראַציאָן מאַכען זיי פאַר אוים מענער), כדי זיי דערנאָך צו פערקויפען אַלס פרויען־היטער. אַזוי איז געווען אין כיאָס שוין אין הערָאדאָט'ס צייט. אין די שריפטען פון איירופּידעס ווערט די פרוי בעצייכענט מיט דעם וואָרט „אָיקורעמאַ“, דאָס הייסט אַ זאַך פאַר די בעזאָרגונג פון הויז. זי איז געווען פאַר דעם אַטהענער די אויבערשטע הויז־דיענסט, און ווייטער נאָר נאָך אַ זאַך פאַר קינדער האָבען. זי האָט אין ערגעץ ניט געקענט קומען מיט איהר מאַן. ער פלעגט געהן צו פאָלקס־פערזאַמלונגען און צו גימנאַסטישע איבונגען, זי אָבער האָט ניט געקענט מיטגעהן. ער האָט אויסערדעם נאָך געהאַט שקלאַפינען, וועלכע ער האָט געקענט בענוצען. ווייטער איז אין די בליהונגס־צייט פון אַטהען נאָך געווען דאָרט אַ שטאַרק־פערשפּרייטע פּראָסטיטוציאָן, וועלכע די רעגיערונג האָט, ווען ניט אַליין אויפגעהאַלטען, ווענינסטענס נעשטיצט. און גראַדע צווישען די פּראָסטיטוטקעס האָבען זיך ענטוויקעלט איינינע גרויסע גריכישע פרויען, וועלכע האָבען זיך אויסגעצייכענט פון אַלע פרויען פון זייער צייט דורך גרויסע קלוגהייט און קינסטלערישע געשמאַקס־בילדונג, אזוי ווי די ספּאַרטאַנישע פרויען האָבען זיך ווידער אויסגעצייכענט מיט אַ שטאַרקען כאַראַקטער. אַ גוטע הויז־פרוי האָט קיין שום געלעגענהייט ניט געהאַט צו ענטוויקלען איהר גייסט. דאָס איז די שטרענגסטע פעראורטהיילונג פון דעם אַטהענער פאַמיליען־לעבען.

דיעזע אמהעגישע פאמיליע איז שפעטער געווארען דער מוסטער, נאך וועלכען עס האט זיך אויסגעפארמעוועט דאס פאמיליען־לעבען ניט בלויז ביי די איבריגע יאניער, נאר אויך אלץ מעהר און מעהר ביי אלע גריכען פון אינלאנד און פון די קאלאניען.

אבער ווי שטארק מען האט די גריכישע פרויען ניט געהיט און בעוואכט, האבען זיי דאך געפונען גענוג געלעגענהייטען אבצונארען זייערע מענער. די מענער ווידער האבען זיך געשעהמט ארויסצו־ווייזען וועלכע עס איז ליעבע צו זייערע אייגענע פרויען, דערפאר האבען זיי זיך פערווײלט שפיעלענדיג ליעבעס מיט העטערען. די דאזיגע שענדונג פון די פרויען האט אויך אונווירדיג געמאכט די מענער, ביז זיי זיינען פערזונקען אין עקעלהאפטען משכב זכר. אויך זייערע געטער האבען זיי אזוי פעראונווירדיגט ווי זיך אליין, זייערע פאנטאזיעס האבען נעמליך דערצעהלט פון זייערע געטער אויך אזוינע מיאוס'ע זאכען, דאס געפינט זיך אין דעם מיטהוס פון גאנימעד.

אזוי האט זיך אנגעפאנגען די מאנאגאמיע, אזוי וויים ווי מיר קענען דאס אויסגעפינען ביי דעם ציוויליזירטעסטען און העכסט־ענט־וויקעלטען פאלק פון אלטערטהום — די גריכען. מיר זעהען דא, אז די מאנאגאמיע איז ניט ארויסגעקומען פון דעם וואס איין מאן האט ליעב געהאט נאר איין פרוי און איין מאן און זיי האבען ניט געקענט ליידען, אז ער אדער זי זאל האבען פערהעלטניסע מיט אנדערע. ניין, מיט אזא ליעבע האט דאס נאר ניט געהאט צו טהאן. דען די עהען זיינען ווייטער, אזוי גוט ווי פריהער, געשלאסען געווארען ניט דורך ליעבע, נאר לויט בעקוועמליכקייט. די מאנאגאמיע איז געווען די ערשטע פארמע פון פאמיליע, וועלכע איז געגרינדעט געווארען ניט אויף נאטירליכע בעדינגונגען, נאר אויף עקאנאמישע, נעמליך אויף דעם, וואס עס איז אונטערגענאנגען דאס אלטע שותפות־אייגענטהום פון די צייטען, ווען די מענשען זיינען נאך געווען „ווי די נאטור האט זיי געהאט" און עס איז אויפגעקומען פריוואט־אייגענטהום. די גריכען האבען אונפערשלייערט אפען ארויסגעזאגט, אז דער איינציגער צוועק פון די מאנאגאמיע איז ביי זיי, אז דער מאן זאל זיין דער הערשער אין דער פאמיליע און ער זאל האבען קינדער אזעלכע, פון וועלכע ער זאל זיין זיכער, אז זיי זיינען זיינע און זיי זאלען זיין די יורשים פון זיין אייגענטהום. איבריגענס איז די מאנאגאמיע געווען

פאר זיי א לאסט, א פפליכט צו די נעטער, צו דעם שטאאט און צו די אבות, א פליכט וואס זיי האבען געמוזט ערפילען. אין אטהען האט דאס געזעץ געצוואונגען מען זאל חתונה האבען, און ניט בלויז דאס, נאר אויך איז געווען פאר דעם מאן געזעצליך געבאטען ער זאל זיין מיט זיין ווייב ניט ווייניגער ווי א געוויסע צאהל מאל.

אלזא, זעהען מיר, אז די מאנאגאמיע בעווייזט זיך אין דער וועלט־געשיכטע ניט אלס א שלום צווישען מאן און ווייב, זיי זאלען זיך איינע די אנדערע ניט מעהר קרענקען מיט האבען צו טהון מיט אנדערע, און נאך מעהר ניט אלס די העכסטע פארמע פון פאמיליען־לעבען. פערקעהרט, זי בעווייזט זיך אלס א פערשקלאפונג פון די פרוי דורך דעם מאן. דערמיט איז אויפגעקומען א געגנערשאפט צווישען מאן און פרוי אזעלכע, ווי זי איז ניט געווען אין די גאנצע פארגעשיכטע. אין אן אלטען מאנוסקריפט פון מארקס און מיר, וואס מיר האבען געשריבען אין יאהר 1848 און וואס איז ניט געדרוקט געווארען, געפין איך דיזע ווערטער: „די ערשטע טיילונג פון ארבייט איז די צווישען מאן און ווייב צו ברייגגען קינדער אויף דער וועלט“. און היינט קען איך צולייגען דערצו: די ערשטע געגנערשאפט צווישען פערשיעדענע קלאסען מענשען איז אויפגעקומען צוזאמען מיט דער ענטוויקלונג פון געגנערשאפט צווישען מאן און ווייב אין דער איינ־צעל־עהע און די ערשטע אונטערדריקונג פון איין קלאס מענשען דורך אן אנדערן האט זיך בעוויזען אין איין צייט מיט דער אונטערדריקונג פון די פרויען דורך די מענער.

די מאנאגאמיע איז געווען א גרויסער געשיכטליכער פארטשריט. אבער דערמאלט ווען זי איז אויפגעקומען האט זיך אויך אנגעהויבען די שקלאפעריי און דאס פריוואט־איינענטהום און צוזאמען מיט דעם האט זיך אנגעפאנגען די צייט, ווען יעדער פארטשריט פון איין זייט איז אויך א ריקשריט פון אן אנדערער זייט, ווייל דאס וואס עס איז א טובה פאר איין צד, דאס שלאגט זיך דורך א וועג דורך דעם וואס עס שטויסט אוועק דעם אנדערן צד און ברענגט איהם שלעכטס. אזוי איז עס נאך ביז היינט. די מאנאגאמישע פאמיליע איז אין דער גע־זעלשאפט דאס, וואס די קליינע בלעזעלע איז אין קערפער. (יעדער קערפער פון לעבעדיגע זאכען און אויך יעדע פלאנצונג איז צוזאמענ־געזעצט פון פיצינאטינקע בלעזעלעך). און פונקט אזוי ווי אין די

בלעזועלע איז שוין דאָ די נאַטור פון דעם גאַנצען קערפּער, אזוי געפינען מיר שוין אין דער פאמיליע די נאַטור פון די געגנערשאַפטען פון הערשער און אונטערדריקטע, וועלכע ענטוויקלען זיך אין זייער פולער קראַפט אין דער גאַנצער ציוויליזירטער געזעלשאַפט.

ווען עס איז שוין געווען איינגעפיהרט די פּאַאַרונגס־עהע, און אפילו די איינצעל־עהע, איז אָבער נאָך אויף קיין פאל נים איגנאַנצען אונטערגעגאַנגען די אַלטע פערהעלטניסמעסיגע פרייהייט פון געשלעכטס־פערקעהר. ווי מאָרגאַן דריקט זיך אויס: „ווען דאָס אַלטע עהע־סיסטעם איז פערענדערט געוואָרען דורך דעם וואָס די פּונאַלוּאַ גרופּען זיינען ביסלעכוויין אויסגעשטאָרבען און עס זיינען געבליבען נאָר ענגערע פאמיליען, איז אָבער ארום דיעזע פאמיליען, וועלכע האָבען זיך אַליין מעהר ענטוויקעלט, נאָך געבליעבען איבערבלייבונגען פון דעם אַלטען עהע־סיסטעם אויך, ביז דעם פריהמאָרגען פון דער ציוויליזאַציאָן... צום סוף זיינען דיעזע איבערבלייבונגען פערשוואונדען געוואָרען, ווען זיי האָבען געקראָגען א נייע פאָרמע, די פאָרמע פון העטעריזמוס; דאָס אָבער בעשטייט נאָך ביז אריין אין דער ציוויליזאַציאָן; דאָס בלייבט ווי א דונקעלער שאָטען אויף דער פאמיליע". מיט דעם וואָרט „העטעריזמוס" מיינט מאָרגאַן דאָס, וואָס די מענער, זייענדיג פערהייראטהע א י ן א פ א מ י ל י ע, האָבען נאָך אויסערהאלב די פאמיליע צו טהון מיט אונפערהייראטע ווייבער. דאָס איז א זאַך, וואָס בליהט, ווי יעדער ווייסט, אין דער גאַנצער פעריאָדע פון ציוויליזאַציאָן, דאָס בעשטעהט אויף פערשיעדענע ארטען און ווערט ביסלעכוויין מעהר און מעהר אן אָפענע פּראָסטיטוציאָן. דיעזער העטעריזמוס שטאַמט אָב גאַנץ דירעקט פון די גרופּען־עהע, פון דעם מנהג, אז די פרויען האָבען זיך געאָפּפערט מיט דעם וואָס זיי האָבען זיך פריהער איבערגעגעבען צו אנדערע, כדי דערמיט זיך אויסצוקויפען דאָס רעכט אויף צניעות. דאָס איבערגעבען־זיך פאר געלד איז פריהער געווען א רעליגיעזע זאַך. דאָס פלעגט פאָרקומען אין טעמפּעל פון די ליעבעס־געטין און דאָס געלד האָט ניט די פרוי גענומען, נאָר עס איז אריין אין די צדקה־פּושקע פון דעם טעמפּעל. (אויף העברעאיש האָט אזא פרוי געהייסען „קדשה", דאָס וואָרט בעדייטעט געהיילינטע, געאָפּפערטע צו גאָט. תורת משה האָט דאָס פערבאָטען. א בעווייז, אז עס איז געווען וואָס צו פערבאָטען.—איבערזעצער).

די אַלטע שריפטען דערצעהלען פון אַזעלכע טעמפּעל־פרויען, די היע־ראָדולען פון די געטין אנאיטאס ביי די אַרמעניער, פון די געטין אַפראָ־דיטע ביי די גריכען; אין אינדיען זיינען דאָ אין די טעמפּלען רע־ליגיעזע טאַנץ־מיידלעך, מען רופט זיי באַיאַדערען (דאָס וואָרט איז פאַרגרייזט פון דעם פּאָרטוגעזישען וואָרט באַילאַדאַירא, דאָס הייסט טענצערקע). די אַלע זיינען געווען די ערשטע פּראָסטיטוטקעס. דיע־זע מנהגים זיינען געווען אַן איבערבלייבונג פון די אַמאָליגע גרופּען־עהע. אין די גרופּען־עהע איז יעדע פרוי געווען פאַר יעדען מאַן פון דער גרופּע. ווען דאָס האָט זיך געענדערט אויף איינצעל־עהע, האָט זיך יעדע פרוי געדאַרפט אויסקויפען פון דעם אַלטען מנהג דורך דעם וואָס זי האָט זיך איינמאָל איבערגעגעבען צו מעהרערע מענער (אָדער דערנאָך צום פאָרשטעהער) פון שבט. און שפּעטער האָבען די פּריס־טערינען מוציא געווען אַלע פרויען, אַלס זייערע שטעל־פערטרעטע־רינס. ביי אַנדערע פעלקער שטאַמט דער העטעריזמוס פון דעם, וואָס די מיידלעך האָבען פאַר דער חתונה געהאַט די פרייהייט צו פער־קעהרען מיט מענער. דאָס איז אַלזאָ אויך אַן איבערבלייבונג פון די גרופּען־עהע, נאָר אויף אַן אַנדער וועג.

ווייטער איז געוואָרען מיט די פרויען אַזוי ווי מיט די אַרבייטער: ווען עס זיינען אויפגעקומען אַ טייל מענשען רייכע און אַ טייל אָרימע, שוין אויף די אויבערשטופע פון די באַרבאַריי, זיינען דאָך געווען אַרבייטער אי פערקויפטע שקלאַפען אויף שטענדיג אי אויך, טיילמאָל, פערדונגענע לוין־אַרבייטער אויף אַ ווײַלע — אָט פונקט אַזוי איז געוואָרען מיט די פרויען: חוץ די פערקויפטע שקלאַפינען אויף שטענ־דיג, וועלכע דער אייגענטהימער האָט בענוצט פאַר קייבס ווייבער, זיינען אויפגעקומען אויך פערדונגענע אויף אַ ווײַלע, דאָס איז די פּראָסטיטוציאָן. אויף אַזאַ אופן האָט די ציוויליזאַציאָן גע׳ירשה׳נט פון די גרופּען־עהע אַ צווייזייטיגע ירושה, אי די איינפיהרונג אַז איין מאַן האָט איין פרוי, אי אויך דעם העטעריזמוס מיט זיין ערגסטע פאָר־מע, די פּראָסטיטוציאָן. אַלעס וואָס די ציוויליזאַציאָן ברענגט אַרויס איז צווייזייטיג, צוויי־פּנים׳דיג, צושפּאָלטען אין זיך, צוויי געגענ־זעצע (היפּכים). דער העטעריזמוס איז אַ געזעלשאַפטליכע איינריכ־טונג, ווי יעדע אַנדערע. דאָס איז די פאָרטזעצונג פון די געשלעכטס־פרייהייט — פאַר די מענער. מיט רייד פערדאַמט מען דאָס בלומרשט,

אין דער ווירקליכקייט אָבער לאָזט מען דאָס עקזיסטירען און די רע־גיערער אליין הולטעווען מיט אין דעם. מען פערדאַמט דערביי ניט די מענער, וואָס בענוצען דאָס, נאָר די פרויען פערדאַמט מען. זיי זיינען פעראַכטעט, פון דער געזעלשאַפט אויסגעשטויסען. דאָס איז, אַלזאָ, אויך איינע פון די זאַכען, אין וועלכע עס ציינט זיך די איבער־הערשונג פון די מענער איבער די פרויען.

אָבער ווען עס קומט שוין צו אַזעלכע פיהרונגען — פון אויבען איין־עהע, פון הינטען הולטאַיסטווע פון דעם מאַן מיט אַנדערע פרויען, בלייבען שוין די כשר'ע פערהייראַטהע פרויען אויך ניט אַלע כשר. דען אַז דער מאַן הולטעוועט אַרום פערבאַרגענערהייט מיט אַנדערע פרויען, בלייבט זיין כשר'ע ווייב פערנאַכלעסיגט. די מענער האָבען זיך הפּנים איינגערעדט, אַז זיי קענען איינפּעסען אַ האַלבען עפּעל און דאָך זאָל דער עפּעל בלייבען גאַנץ — אַז זיי קענען, הייסט עס, פון זייער זייט טהון אַלדאָס בייז און דאָך זאָל זייער פאַמיליען־לעבען בלייבען ריין, פון דער ווייב'ס זייט. אָבער דאָס לעבען האָט געצייגט, אַז דאָס געהט ניט. אַזוי ווי עס האָט זיך נאָר ענטוויקעלט די איינ־צעל־עהע, האָט זיך באַלד אָנגעהויבען צו בעווייזען דער ווייב'ס פער־באָרגענער ליעבהאָבער. עהע־ברוך פון דער פרוי ווערט טאַקי זעהר שטרענג פעראַכטעט און בעשטראָפט, אָבער אויסראָטען קען מען דאָס דאָך ניט. דער מאַן האָט איינגעפיהרט איינצעל־עהע, כדי ער זאָל וויסען זיכער ווער זיינע קינדער זיינען, אָבער זיכער איז ער דערמיט ווייטער ניט. ער קען העכסטענס נאָר גלויבען מאָראַליש, אָבער גאַנץ זיכער קען ער ניט זיין. און כדי אויסצוגלייכען דעם פּלאָנטער, האָט דער „קאָד נאַפּאָליאָן" געמאַכט אַ געזעץ, אַז אַלע קינדער, וואָס אַ ווייב פון אַ מאַן האָט, ווען זיי זיינען פערהייראַטהע, רעכענען זיך גע־זעצליך פאַר זיינע קינדער. אָט דאָס איז אַלעס וואָס עס איז אַרויס־געקומען פון דריי טויזענד יאָהר זוכען זיכערהייט אין דער איינצעל־עהע.

אַזוי זעהן מיר אין דער פאַמיליע אַ בילד אין קליינעם פאָרמאַט פון די צרות פון די גאַנצע געזעלשאַפט, זייט די ציוויליזאַציאָן האָט איהר צושפּאַלטען אין קלאַסען, אין הערשער און בעהערשטע: אַזוי ווי אין דער גאַנצער געזעלשאַפט זיינען דאָ פערשיעדענע אינטערע־סען, וואָס שטויסען זיך איינע די אַנדערע און דאָך צורייסען זיי די

נעזעלשאפט ניט אין גאנצען, אזוי איז עס אויך אין קליינעם פארמאט אין דער פאמיליע, וואו דער מאן איז דער הערשער. עס איז דורך דעם פאראן א ווידערשטרייט צווישען מאן און ווייב. נאטירליך נים אין אלע פאמיליען. דאס איז נאר אזוי אין די פאמיליען, וועלכע פיהרען זיך לויט ווי עס האט זיך ארויסענטוויקעלט פון די ערשטע צושטענדע, לויט ווי מיר האבען דא בעשריעבען, און וואו אבער די פרוי רעבעלירט נעגען די הערשונג פון דעם מאן. עס זיינען נעווים דא פיעלע פאמיליען, וואס זיינען אן אויסנאהמע דערפון. אן אויס־נאהמע איז אויך אין די פאמיליען פון דעם דייטשען פיליסטער, וועל־כער טוינג זיך פונקט אזוי ניט צו הערשען אין זיין הויז, ווי ער קען ניט אויספיהרען צו הערשען אין לאנד. ביי איהם געהט די פרוי אין די הויזען, ווייל ער איז ניט ווערטה דיעזען מלבוש. דערפאר האלט ער זיך אבער פאר א סך נעהויבענער ווי דער פראנצויז, וועלכער האט פון זיין ווייב אפטער ערגערע צרות.

ניט ביי אלע פעלקער אבער און ניט צו יעדער צייט זיינען די בעשריעבענע אייגענשאפטען פון די איינצעל־פאמיליע געווען אזוי שארף, ווי ביי די גריכען. ביי די רוימער איז די פרוי געווען פרייער און מעהר נעאכטעט. די רוימער, וועלכע האבען שפעטער די וועלט איינגענומען, האבען נעהאט א ווייטערען בליק, כאטש א ווייניגער פיינעם, ווי די גריכען. דער רוימער האט געהאט איבער זיין ווייב די נעוואלט פון לעבען און טויט, אבער דורך דעם האט ער נעגלויבט צו זיין שוין נענונג זיכער מיט איהר עהעליכע טריישאפט. אויך האט ביי די רוימער די פרוי געקענט זיך פרייוויליג שיידען, אזוי גוט ווי דער מאן.

* * *

אין אלגעמיינען אבער זעהן מיר, אז די מאנאגאמיע, די איינ־פיהרונג אז פרויען ווערען צוגעבונדען נאר צו איין מאן אין א היי־ראטהס־פערבינדונג, איז ניט די „הייליגע" זאך, ווי מען שטעלט דאס פאר. עס איז נאר די שקלאפעריי פון פרויען צו איין מאן. און דאס האט אפילו די פרוי אויך ניט געמאכט זיין טאקי געטריי נאר צו איהר מאן. דעם מאן האט דאס געווים ניט צוגעבונדען נאר צו איין פרוי. דאס האט נאר בעשאפען צבוע'צמווע.

דאך איז די מאנאגאמיע געווען א שריט אויפ'ן וועג פון פראָ־

גריעס. דען זי האָט מעגליך געמאַכט עס זאָל זיך ענטוויקלען דער גרעכטער מאָראַלישער פאָרטשריט אין די דאָזיגע זאַכען, — דאָס איז די מאָדערנע ליעבע פון איין מאַן מיט איין פרוי, וואו ער ליעבט נאָר זי און זי נאָר איהם און זיי פיהלען אין הארצען קיין שום לוסט ניט צו האָבען צו טהאָן מיט אַנדערע, ווייל די אינערליכע אמת'ע ליעבע צו די איינציגע געליעבטע פערזאָן דערלאָזט דאָס ניט. דיעזע ליעבע ווערט אָנגערופען „א י נ ד י ו ו י ד ו ע ל ע ג ע ש ל ע כ ט ס־ל י ע ב ע.“ (דאָס איז די העכסטע מאָראַל אין דיעזע זאַכען, ווייל דאָ איז די צוגעבונדענקייט און טרייהייט צו די איינע און צו דעם איינעם ניט קיין פאַלשע מאַסקע, ניט קיין שקלאַפעריי, און ניט דורך געוואלט און געזעץ און דורך סטראַשען מיט שטראָף, — וואָס עס העלפט ניט, — נאָר די טרייהייט צווישען איין מאַן און איין פרוי איז דאָ אַן עהרליכע, אַן אינערליכע, וואָס דאָס הארץ אַליין פיהלט. אזא ליעבע איז אַ נעאַכטעטע ליעבע צו דעם אינערליכען מענשען. אָהן דעם איז דאָס געשלעכטס־לעבען בלויז תאוה צו דעם פלייש, וואָס יעדער מאַן קען האָבען צו יעדער פרוי און יעדע פרוי צו יעדען מאַן, און דער אינערליכער גייסטיגער אינדיווידועלער מענש פון דעם אַנדערען צד ליעגט דערביי ניט אין זינען און ווערט געשענדעט. דאָס איז געוועזען דאָס גאַנצע געשלעכטס־לעבען פריהער, ביי די מאָנאָגאַמיע אזוי גוט ווי ביי די גרופּען־עהע.) די אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע איז אין דער גאַנצער וועלט פריהער ניט בעקאַנט געוועזען. דאָס האָט זיך ערשט שפּעטער בעוויזען. מעגליך איז דאָס אָבער ערשט געוואָרען דורך די מאָנאָגאַמיע.

דעם אָנפאַנג פון דער ענטוויקלונג פון די מאָנאָגאַמיע צו דיעזע העכסטע מדרגה איהרע זעהען מיר אין דער וועלט־געשיכטע דאָרטען, וואו די גערמאַנען (די אור־עלטערן פון די דייטשען) בעוויזען זיך אין דער וועלט־געשיכטע. (דער פּראָפעסאָר רעדט דאָ אַלץ פון די וועלט־געשיכטע פון די אייראָפּעאישע פעלקער, — די געשיכטע וואָס איהר אָנהייב נעהמט זיך אין די אַלטע שריפטען פון רוים און גריכענלאַנד און איהר פאָרטזעצונג איז אין די אייראָפּעאישע קולטור. — איבערז.) וואו אין די אַלטע שריפטען פון דער פאַרצייטיגער רוים הייבען זיך אָן צו געפינען בעשרייבונגען פון די גערמאַנישע מענשען, דאָרט געפינט מען ערשט בעשריבען נייע איינענשאַפטען פון דעם

פאמיליען־לעבען, וועלכע זיינען ענטשידען דער גרעסטער פארטשריט, ווייל זיי, דיעזע אייגענשאפטען, האבען געפיהרט צו די היינטיגע אינ־דיווידועלע געשלעכטס־ליעבע.

אבער מען דארף ניט מיינען, אז דער דאזיגער פארטשריט איז געקומען פון דעם, וואס די דייטשען זיינען דאס געווען אזעלכע כשר'ע מענשען, אז זייער נאטור איז געווען א מאראלישע — ווי די פאטריאַ־טישע לעגענדע שמעלט דאס פאר. דאס הייבט זיך גאר ניט אן. דער פארטשריט איז געקומען פון די אומשטענדען, אין וועלכע די אבות פון די דייטשען האבען דעמאלט געלעבט. ביי זיי איז דאס דוקא געקומען פון דעם, וואס די מאנאגאמיע האט זיך נאך ניט געהאט פאלשטענדיג ענטוויקעלט פון די פאארונגס־עהע ארויס. אזוי שיינט עס. און די אורזאכע דערפון איז מסתמא געווען זייער ארימקייט. מיר וועלען באלד זעהן וואס דאס מיינט.

צום ערשטען מאל ווערען די גערמאנען דערמאנט אין די רייזע־בעשרייבונגען פון דעם אלטען רוימישען שרייבער טאציטוס. ער זאגט, אז ביי זיי, ביי די גערמאנען, האלט מען זעהר הייליג די עהע. „זיי בענעמען זיך מיט איין ווייב, די פרויען לעבען ביי זיי איינגעצאמט דורך צניעות'דיגקייט". אזוי שרייבט ער. אבער דאך מעלדעט ער, אז די גרויסע לייט און די אנפיהרער פון זייערע שבטים האבען יעדער מעהרערע ווייבער. דאס איז אלזא א צושטאנד עהנליך ווי ביי די אינדיאנער אין אמעריקא, ביי וועלכע עס איז געווען פאארונגס־עהע.

דאס איז איין בעווייז, אז יענע אבות פון די דייטשען זיינען נאך ניט געווען אין גאנצען ארויס פון די פאארונגס־עהע.

א צווייטער בעווייז איז דער פאקט, אז דער מוטער'ס ברודער — דער נאהענטסטער קרוב ביי דער גענטיל־איינריכטונג — האט זיך ביי זיי גערעכענט פאר א נעהנטערן קרוב כמעט ווי דער אייגענער פאטער. דאס בעווייזט, אז זיי זיינען נאך ניט לאנג געווען ארויס פון מוטער־רעכט און איבערגעגאנגען צום פאטער־רעכט. אויך דאס איז אזוי ווי ביי די אינדיאנער פון אמעריקא. מארקס פלעגט אפט זאגען, אז ווען מען בעטראכט דאס לעבען פון די אינדיאנער אין אמעריקא, האט מען א שליסעל צו בעגרייפען דאס לעבען פון די אבות פון די דייטשען, לויט ווי דאס ווערט געמאהלען ביי טאציטוס. און דריטענס זיינען די פרויען ביי יענע דייטשען געווען הויך געאכטעט

און האָבען געהאַט גרויסען איינפלוס אין די קהל'שע זאַכען. דאָס איז פּונקט פערקעהרט ווי עס איז ביי מאָנאָגאַמישער מענער-הערשונג.

אין די אַלע זאַכען, כמעט, איז עס געווען ביי יענע דייטשען ווי ביי די ספּאַרטאַנער, וועלכע זיינען אויך נאָך ניט געווען אַרויס פון די פּאַאַרונגס-עהע, ווי מיר האָבען אויבען געזעהען.

די גערמאַנען זיינען דערנאָך בעפאַלען רוים, האָבען זי חרוב געמאַכט און איינגענומען און די אַלטע רוימישע קולטור און איינריכטונגען האָבען זיך צונויפגעמישט מיט פיעלע איינריכטונגען און בעגריפען פון די גערמאַנען. פון דיעזע מישונג איז אַרויסגעקומען א נייע קולטור. און דיעזע נייע קולטור האָט גענומען בעהערשען די וועלט. און פון איהר אַרויס האָט זיך ענטוויקעלט די היינטיגע אייראָפּעאישע קולטור און ציוויליזאַציאָן. די פּאַרצייטיגע גערמאַנען האָבען אַלזאָ צושטייער געגעבען צו די וועלט-בעהערשענדע קולטור נייע עלעמענטען, אין פערשיעדענע אַנגעלעגענהייטען. און אַזוי האָבען זיי אויך אַריינגעבראַכט א נייעם עלעמענט אין פאַמיליען-לעבען. זיי האָבען אַריינגעבראַכט זייערע זיטען, וועלכע זיינען נאָך געוועזן, ווי מיר האָבען געזעהען, אַן איבערבלייבונג פון די פּאַאַרונגס-עהע, איידער די שטרענגע מאָנאָגאַמיע איז אויפגעקומען. ביי אַזאַ צושטאַנד, האָבען מיר געזעהען, איז די פרוי נאָך ניט אַזוי שטאַרק די שקלאַפין פון דעם מאַן. זי האָט נאָך אַליין א בעטרעף אין פאָלקס-לעבען און אין פאַמיליען-לעבען. דיעזע אייגענשאַפטען פון די גערמאַנען האָבען זיך צוגעמישט צו די מאָנאָגאַמיע פון די רוימער. אויף די חורבות פון די רוימער-וועלט איז, ביי יענע פעלקער-פערמישונג, אַרויסגעוואַקסען א נייע מאָנאָגאַמיע, אין וועלכע די מענער-הערשונג איז געווען עטוואָס מילד געמאַכט און אָבגעשוואַכט דורך די צומישונג פון די גערמאַנישע פרויען-ווערדע. ביי דיעזע נייע מאָנאָגאַמיע זיינען די פרויען וועניגסטענס אויסערליך געווען א סך מעהר געאַכטעט און געהאַט א פרייערע שטעלונג, ווי אין רוים און גריכענלאַנד גאַנץ פאַרצייטענס, אין קלאַסישען אַלטערטהום.

אָט אַזוי איז דאָס געוואָרען מעגליך, אז פון די מאָנאָגאַמיע אַרויס האָט זיך געקענט ענטוויקלען דער גרעסטער זיטליכער פּאָרטשריט, וועלכען מיר האָבען דער מאָנאָגאַמיע צו פערדאַנקען, נעמליך די מאָדערנע אינדיווידועלע געשלעכטס-ליעבע, וואָס איז אין די גאַנצע

פריהערדיגע וועלט אונבעקאַנט געווען. אַזאַ סאָרט ליעבע האָט זיך דאַן ענטוויקעלט אַמאָל אין דער מאָנאָגאַמיע (אָן אמת'ע גלייכע ליעבע צווישען מאַן און ווייב), אַמאָל לעבען דער מאָנאָגאַמיע (שטאַרקע אינדיווידועלע ליעבע אָהן הייראַט) און אַמאָל געגען דער מאָנאָגאַמיע (ליעבע צווישען פערהייראַטע און פרעמדע), — ווי עס מאַכט זיך.

די אינדיווידועלע גלייכע ליעבע פון ביידע זייטען, מיט דעם פאָלשטענדיגען גלייכען בעטרעף פון דער פרוי'ס געפיהל, איז אַלזאָ אַ פאָרטשריט, וואָס איז ענטשיעדען ארויסגעקומען פון דעם, וואָס די פארצייטיגע גערמאַנען האָבען נאָך געלעבט אין פּאָארונגס־עהע און פון זיי האָט זיך די גרעסערע אַכטונג צו די פרוי צוגעמישט צו די מאָנאָגאַמיע. אָבער דאָס איז ניט געקומען פון בעזאָנדערע הייליגע צניעות פון זייער נאַטור. זייער גאַנצע צניעות איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס די פּאָארונגס־עהע איז איבערהויפּט ניט אַזוי היפּאָקריטיש ווי די שטרענגע מאָנאָגאַמיע, וואו מען איז לפנים אַנדערש ווי אינערליך. ביי אַנדערע אומשטענדען אָבער זיינען די פארצייטיגע גערמאַנען גאָר ניט געווען אַזעלכע צאַצקעדיגע מענשען אין צניעות'דיגקייט. פערקעהרט, אויף זייערע וואַנדערונגען, בעזאָנדערס נאָך זיד־אָסט, צו די נאָמאַדען פון די סטעפּעס ביי דעם שווארצען ים, זיינען זיי געווען שטאַרק פערדאָרבען אין מאָראַל. פון די סטעפּעס־בעוואוינער האָבען זיי זיך באַלד אָבגעלערנט, אויסער זייערע רייטער־קונצען, אויך העסליכע געוואוינהייטען, שמוציגע לאַסטערס געגען די נאַטור (ווי אַמיאַנוס דערצעהלט אויסדריקליך וועגען די טהאַיפּאַלער, און פּראָקאָפּ וועגען די הערולער).

אַלזאָ, די מאָדערנע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע האָט זיך נאָר געקענט ענטוויקלען ביי דער מאָנאָגאַמיע, ניט ביין קיין אַנדערע פון די בעקאַנטע פאַמיליען־פאָרמען. אָבער דאָס הייסט ניט, אַז דיעזע ליעבע האָט זיך גענומען צייגען נאָר אַלס אַ ליעבע צווישען פערהייראַטע מאַן־און־ווייב; אפילו ניט ס'רוב אַזוי! אדרבה, צווישען פערהייראַטע מאַן און ווייב וועלכע זיינען פעסט פערבונדען אין איינצעלעהע און וואו דער מאַן איז דער הערשער און די פרוי זיין אונטערטהעניגע, אוז קיין אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע ניט נאַטירליך. אַזאַ הייראַט איז ביי אַלע הערשענדע פעלקער אין דער געשיכטע ניט געווען אויס בעזאָנדערע ליעבע פון די פּאָאָר צו אַנאַנדער. אַזאַ הייר־

ראס איז אימער געווען א מסחר, וואס די עלטערן האבן געשלאסען, לוים ווי עס האט זיך זיי געלוינט. אזוי איז עס געווען זינט פון דער פאארונגס־עהע אן.

די ערשטע פארמע פון געשלעכטס־ליעבע, וואס בעווייזט זיך אין דער געשיכטע, איז די „ריטערליכע ליעבע" אין מיטעל־אלטער. (די ריטער — ריצארעס — זיינען געווען פריצים וואס פלעגען ארום־רייטען אויף פערד אנגעטהאן אין פאנצערס. זיי פלעגען זיין בעגיים־טערט פאר ליעבע צו פרויען. זיי פלעגען די פרויען פערגעטערן. ביי זיי פלעגט עס זיין ארעליגע פליכט אבצוגעבען כבוד א פרוי און איהר צו דיענען. פון זיי שטאמט דאס נאך ביז'ן היינטיגען טאג, וואס עס איז מעשה „קאוואליער" צו בעהאנדלען א דאמע מיט בעזונדערע איי־דעלקייט. דאס ווארט „קאוואליער" שטאמט פון זיי, דען קאוואליער — פראנצויזיש שעוואליע — איז דער טייטש א פערדס־מאן, א רייי־טער, א ריטטער. — איבערז.) ביי זיי בעווייזט זיך צום ערשטען מאל אין דער געשיכטע די ליעבע אלס א ליידענשאפט וועלכע קומט יעדען מענשען (וויינינגסטענס דער הערשענדער קלאסע) ; אלס העכסטע פארם פון געשלעכטס־טריעב. אבער דיעזע ליעבע פון די ריטטער איז נים געווען צווישען פערהייראטע מאן־און־ווייב. פערקעהרט, די ריטער־ליכע ליעבע האט געזוכט מעהר ווי אלעס ליעבע פון א פרעמדען מאן מיט אן אנדערענס ווייב. דער העכסטער גראד פון די ריטערליכע ליעבע בעווייזט זיך אין די פראנצויזישע געגענד פראוואנס. און דאר־טען איז דאס געווען טאקי נאר את אזא זינדיגע ליעבע. די פאעטען האבן דאס בעזונגען. די שעהנסטע ליעבעס־פאעזיע פון די פראוואנס זיינען די בעוואוסטע היסטארישע געדיכטע „די אלבאס". זיי מאה־לען אין גליהענדע פארבען, ווי דער ריטטער ליעגט אין בעט ביי זיין פערגעטערטע געליעבטע, די ווייב פון אן אנדערן מאן, און דרויסען שטעהט זיין וועכטער, און אזוי באלד ווי דער פריהמארגען (אלבא) הייבט אן צו גרויען, רופט ער איהם, כדי ער זאל קענען אוועקגעהן איידער עס ווערט ליכטיג. די סצענע פון שיידען זיך פון די געליעבטע איז דער שטארקסטער טייל פון דעם געדיכט. דיזעלבע סארט פאע־זיע מיט איהר סארט ריטערליכע ליעבע האבען אויך אנגענומען די נארד־פראנצויזען און די בראווע דייטשען. דער פארצייטיגער דייט־שער דיכטער וואלפראם פאן עשענבאך האט געלאזען דריי אזעלכע

ליעדער, וועלכע איך האָלט פאַר שענערע ווי זיינע בעוואוסטע דריי לאַנגע העלדען־געדיכטע. זעהען מיר, אַלזאָ, אַז די אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע האָט זיך ניט אָנגעהויבען צו בעווייזען אַלס אַ ליעבשאַפט צווישען פערהייראַטע מאַן־און־ווייב אין דער מאָנאָגאַמיע.

ביי די בירגער היינטיגע צייטען האָט מען חתונה אויף צוויי אַרטען. אין קאַטוילישע לענדער בעזאָרגען די עלטערן אויף היינט, פונקט ווי אַמאָל, די פאַסענדע ווייב פאַר זייער יונגען זוהן. דערפון קומט נאַטירליך אַרויס אין פולער מאָס דער ווידערשפרוך, וואָס ליעגט אין דער נאַטור פון מאָנאָגאַמיע: דער מאַן גיט זיך אָב שטאַרק מיט העטעריזמוס, די ווייב אָפט גענוג מיט עהע־ברוך. עס האָט אַ פּנים, אַז די קאַטהוילישע קירכע האָט פערבאָטען צו גט׳ן זיך נאָר דאַרום, ווייל זי האָט זיך איבערציינגט, אַז אַזוי ווי מען קען דעם טויט ניט פערמיידען, אַזוי קען מען עהע־ברוך ניט פערמיידען, מיט גט׳ן צי אָהן גט׳ן. אין פּראָטעסטאַנטישע לענדער דאַגעגען איז עס די רעגעל, אַז דעם בירגער׳ס זוהן איז ערלויבט זיך אליין, מיט מעהר אָדער וועניגער פרייהייט, אויסצוקלייבען אַ ווייב פון זיין קלאַסע. דערביי קען שוין זיין אַ געוויסער גראַד ליעבע. פון אַנשטענדיגקייט וועגען נעהמט מען אָן, אַז ביי יעדען שדוך איז דאָ אַ ליעבע; דאָס פּאַסט זיך צו דער פּראָטעסטאַנטישער צבוע׳אצסטווע. דאָ ווערט שוין דער העטעריזמוס פון דעם מאַן שלעפּעריגער בעטריבען און ביי דער פרוי איז עהע־ברוך וועניגער די רעגעל. דאָ זאָגט מען שוין, אַז מאַן און ווייב לעבען אויס זייערע יאָהרען אין „פאַמיליען־גליק". אין אמת׳ן איז דאָס אין דורכשניט אין בעסטען פאַל נאָר אַ בלייערנע לאַנגוויילינקייט. וואָרים אין יעדער אַרט עהע בלייבען די מענשען דאָס, וואָס זיי זיינען געווען פאַר די חתונה, און אַזוי ווי די בירגער אין פּראָטעסטאַנטישע לענדער זיינען ס׳רוב פיליסטער (גערמאַנקענלאָזע מענשען), איז דיעזע פּראָטעסטאַנטישע מאָנאָגאַמיע ניט מעהר ווי אַ בלייערנע לאַנגוויילינקייט, כאָטש מען רופט דאָס פאַמיליען־גליק.

דער בעסטער שפּיעגעל פון דיעזע ביידע הייראַטס־מעטהאָדען זיינען די ראָמאַנען — די פראַנצויזישע ראָמאַנען זיינען אַ שפּיעגעל פון די קאַטוילישע סאָרט הייראַט און די דייטשע פון די פּראָטעסטאַנטישע. אין די דייטשע ראָמאַנען לאָזט זיך געוועהנליך אויס אַז „ער קריעגט זי", אין די פראַנצויזישע — אַז זי נאַרט איהם אָב מיט אַן

אנדערן געליעבטען. וועלכער פוןביידע „ער'ס" שניידט אב שלעכטער דערביי, איז ניט אימער זיכער. דעריבער זעהט מען, אז דער פראנ־צויזישער בורזשוא קען ניט אריבערטראגען די לאנגווייליגקייט פון דעם דייטשען ראמאן און דער דייטשער פיליסטער ווערט כלומרשט א צוציטערטער פון די צולאזענקייט אין דעם פראנצויזישען ראמאן.

דאס איז אלץ געווען אזוי ביז די לעצטע צייטען. היינט ווערט דאס אלעס אנדעריש. „זייט בערלין ווערט א וועלט־שטאדט" הערט אויך דער דייטשער ראמאן אויף צו זיין א בושת פנים און בעהאנדעלט אפען דעם העטעריזמוס און דעם עהעברוך, וואס זיינען שוין לאנג ניט פרעמד אין דייטשלאנד אויך.

ווי די מעשה איז, אמת'ע ליעבע ביי הייראט איז אין די בורזשוא־אזע וועלט זעלטען. סיי די קאטוילישע, סיי די פראטעסטאנטישע הייראט איז געוועהנליך אויסגערעכענטער מסחר, ווי עס לוינט זיך בעסער. געוועהנליך קוקט מען דערביי שטארק אויף די קלאסען־לאגע פון די בעטהייליגטע. אזא הייראט פערוואנדעלט זיך אפט גענוג אין די העסליכסטע פראסטיטוציאן — מאנכע מאל פון ביידע צדדים, א סך געוועהנליכער פון די פרוי. דער אונטערשיעד איז נאר, אז די איינ־פאכע פראסטיטוטקע פערדינגט זיך ווי א לוין־ארבייטער ביי שטיק־ארבייט, און די פרוי פון א מסחר־שידוך פערקויפט זיך אויפ'ן גאנצען לעבען ווי א שקלאף.

דער פראנצויזישער פילאזאף פוריע האט געזאגט א גליין־ווער־טיל: „אזוי ווי אין דער גראמאטיק ווערט פון צוויי מאל „ניט" איין „יא", אזוי איז אין די הייראטס־מאראל צוויי פראסטיטוציאנען איין טוגענד". דאס איז ריכטיג ביי אלע אויסגערעכענטע מסחר־הייראטען.

אמת'ע ליעבע ענטוויקעלט זיך נאר און קען זיך נאר ענטוויקלען ביי די אונטערדריקטע קלאסען, אלזא היינט ביי די ארבייטער — צי די ליעבע איז געזעצליך געשריבען און גע'חתמה'ט אלס עהע אדער ניט. ביי די אונטערדריקטע קלאסען אבער זיינען ניטא די אלע אורזאכען, וואס האבען געפיהרט צו דער ריכטיגער מאנאגאמיע, דאס הייסט מיט דער מענער־הערשאפט און דער פרוי'ס שקלאפעריי. מיר האבען גע־זעהען, אז געפיהרט דערצו האט דאס פריוואט־אייגענטהום. די איי־גענטהימער האבען געוואלט זיין זיכער אז זייערע אייגענע קינדער וועלען זיי ירשה'נען. דעריבער האבען די מענער געוואלט האבען

פרויען אייביג אונטערטהעניגע ווי שקלאַפינען. די אונטערדריקטע קלאַסען האָבען ניט קיין אייגענטהום און קיין ירושה איבערצולאָזען. דאַרום איז ביי זיי ניטאָ די זאַך וואָס טרייבט צו די הערשונג פון דעם מאַן און די שקלאַפעריי פון דער פרוי. און נאָך אַ זאַך: די אָרימע מענשען האָבען אויך ניט אויף די קאָסטען פון די געזעצליכע מאַכט פון דעם מאַן איבער זיין פרוי. צו האָבען דיעזע געזעצליכע מאַכט קאָסט געלד. די געזעצליכע מאַכט, וואָס בעשיצט דעם מאַנ'ס הערשונג איבער דער פרוי, איז אַלזאָ נאָר פאַר די, וואָס האָבען געלד און פאַר זייער פערקעהר מיט די פּראָלעטאַרינען. פאַר די פערהעלטניסע פון דעם אַרבייטער מיט זיין ווייב האָט דאָס אַלץ קיין בעטרעף ניט, ווייל ער האָט ניט קיין געלד דערויף. דעריבער קומט אויס, אַז ביי די אַרבייטער'ס צונויפפּאָרען זיך האָבען גאַנץ אַנדערע פערהעלטניסע די דעה צו זאָגען, פערזענליכע און געזעלשאַפטליכע פערהעלטניסע. און גאַנץ בעזאָנדער זינט די גרויסע פאַבריקען שלעפען אַרויס די אַרבייטער־פרוי פון דער היים אויפ'ן אַרבייטס־מאַרק אַרויס און מאַכען זי אָפט גענוג פאַר די ברויט־געבערין פון די פאַמיליע, איז אוועקגענומען דער לעצטער רעשט פון דעם באָדען פון די אויבערהערשונג פון דעם מאַן איבער דער פרוי אין די פּראָלעטאַריער וואוינונג. בלייבען בלייבט נאָר נאָך אַ שטיק ברוטאַליטעט געגען די פרוי, וואָס איז איינגעוואָרצעלט געוואָרען אין דער נשמה זייט עס איז אויפגעקומען די מאָנאָגאַמיע מיט מענער־הערשונג.

אויף אַזאַ אופן איז די פאַמיליע פון דעם פּראָלעטאַריער ניט מעהר קיין מאָנאָגאַמישע אין דעם שטרענגען זין פון דעם וואָרט, דאָס הייסט, ניט אין דעם היסטאָרישען זין פון דעם וואָרט. אין דעם עטימאָלאָגישען זין פון דעם וואָרט, דאָס הייסט לויט דעם שפּראַך־טייטש דערפון, איז דעם פּראָלעטאַריער'ס פאַמיליען־לעבען מעהר פעהיג צו זיין מאָנאָגאַמיש, ווי דאָס פאַמיליען־לעבען פון דעם נגיד. דער שפּראַך־טייטש פון דעם וואָרט מאָנאָגאַמיש איז „איין־עהע“, דאָס הייסט אַ צוזאַמען־לעבען פון נאָר איין מאַן מיט נאָר איין פרוי. דערצו איז דאָס פּראָלעטאַריער־לעבען פיעל מעהר פעהיג. אָבער היסטאָריש איז ניט דאָס געוועזען מאָנאָגאַמיע; היסטאָריש איז מאָנאָגאַמיע געוועזען אַ פאַמיליען־טיראַניי, וואו די פרוי איז געוועזען די שקלאַפין פון דעם מאַן; וואו דאָס אינערליכע געפיהל און איהר ווילען האָבען קיין

שום ראָלע ניט געשפּיעלט; וואו דער מאַן איז געווען דער טיראַן; וואו די צוזאַמענהאַלטונג איז נאָר געווען דורך שטרענגע געוואַלט; און וואו די טריישאַפט פון ביידע זייטען איז נאָר געווען אַ געמאַכטע, אַ פערשטעלטע, אין אמת'ן איז ביי איהם געווען העטעריזמוס און ביי איהר עהע־ברוך אָפט דער רעגעל. אָט אַזאַ היסטאָרישע מאָנאָגאַמיע איז ביי די פּראָלעטאַריער ניטאָ*). אפילו ווען ביי זיי איז דאָ די ליידענשאַפטליכסטע ליעבע און די פעסטעסטע טריישאַפט און מעגען זיי זיין ווער ווייסט ווי ציגויפגעבונדען דורך רעליגיאָן און געזעץ, איז אַלץ זייער הייראַטה ניט די היסטאָרישע מאָנאָגאַמיע. דעריבער קומען אויך ביי די פּראָלעטאַריער ניט פאָר אַזוי פיעל די אייביגע בעגלייטער פון די היסטאָרישע מאָנאָגאַמיע, דער העטעריזמוס און דער עהע־ברוך. ביי די פּראָלעטאַריער האָט די פרוי ווידער געקראָגען דאָס רעכט זיך צו שיידען און ווען מען קען זיך ניט פערטראָגען געהט מען זיך ווידער פונאַנדער. (נאַטירליך ניט קיין בעזונדערע געזעצע אַזעלכע איז דאָ פאַר די פּראָלעטאַריער, נאָר לויט זייערע בעזונדערע אומשטענדען פיהרען זיי זיך אַזוי פּריוואַט.—איבערזעצער). ביי אַנדערע קלאַסען אָבער איז די מאָנאָגאַמיע דאָס וואָס מיר האָבען גערעדט.

„אָבער עס איז דאָך היינט פּאָרט בעסער און עס פערבעסערט זיך אַלץ מעהר; די געזעצע וועגען די לאַגע פון די פרוי מאַכען פּאָרט־שריטע און נעהמען פון איהר אַלץ מעהר אַוועק די אורזאַכען צו בעקלאָגען זיך" — אַזוי געפינען אונזערע יוריסטען. די ציוויליזירטע

*) איך האָב דעם אונטערשייד צווישען עטימאָלאָגישע מאָנאָגאַמיע און היסטאָרישע מאָנאָגאַמיע ערקלערט אַביסעל ברייטער און אויספיהרליכער ווי אין אָריגינאַל (אָבער ריכטיג ווי דער פערפאַסער ערקלערט דאָס), וויל דיעזע שורות פון דעם גרויסען רבי'ן פון סאָציאַליזמוס ווערען געוועהנליך בענוצט פון שווינדלערס צו „בעווייזען", אַז סאָציאַליזמוס וויל אויס־גלאַסענע פריע ליעבע און אָבשאַפען די מאָנאָגאַמישע פאַמיליע. זיי ברינגען דערויף ענגעלס'עס ווערטער, אַז „די פּראָלעטאַרישע פאַמיליע איז ניט קיין מאָנאָגאַמישע." זיי מאַכען זיך ניט־וויסענדיג, אַז ער זאָגט ווייטער אויסדריקליך, אַז דאָס מיינט ער נאָר אין היסטאָרישען העסליכען זין, וועהרענד אין דעם עטימאָלאָגישען שעהנעם זין איז די פּראָלעטאַרישע פאַמיליע גראָדע מעהר מאָנאָגאַמיש ווי די בורזשואַזישע. — איבערזעצער.

געזעץ־סיסטעמע פון היינטיגע צייטען ערקענען אלץ מעהר און מעהר אָן, ערשטענס, אז א הייראטה איז ניט גילטיג סיידען ווען ביידע צדדים, ער און זי, האָבען די פערבינדרונג פרייוויליג געשלאָסען, און צווייטענס, אז אויך נאָך די הייראטה דארפען זיי ביידע האָבען גלייכע רעכטע און פפליכטען איינע צו די אנדערע. און אויב דיעזע ביידע פאָדערונגען ווערען נאָר ריכטיג אויסגעפיהרט, האָבען שוין די פרויען אַלעס, וואָס זיי קענען נאָר פערלאַנגען. אזוי זאָגען די יוריסטען.

אָבער דאָס איז אן עכטע אדוואָקאטישע טענה. דאָס איז גענוי דיזעלבע טענה ווי די, מיט וועלכע מען וויל בערוהיגען דעם ארבייטער, אין א פריי לאַנד. צו איהם זאָגט מען אויך אזוי: „וואָס האָסטו זיך צו בעקלאַגען? קיינער צווינגט דיך ניט צו ארבייטען אָדער צו בעשטעהן אויף א לוין און ארבייטס־בעדינגונגען. וואָס דו ווילסט ניט אָננעהמען. וואָס דער בעל הבית מאכט אָב מיט דיר, מוז דאָך זיין מיט דיין פרייוויליגע צושטימונג". אָבער „פרייוויליג" הייסט דאָס שוין ביי זיי וויבאלד נאָר א ו י פ ׳ ן פ א פ י ר שטעלט דאָס געזעץ ביידע צדדים פון דער אָבמאַכונג גלייך. אי וואָס איין צד — דער קאַפּיטאַליסט — האָט, דורך זיין בעזונדערע קלאַסען־שטעלונג א גרויסע מאכט אויסצופיהרען וואָס ער וויל, און דער אנדערער צד — דער ארבייטער — האָט אויף זיך, דורך זיין בעזונדערע קלאַסען־לאַגע, א שווערען דרוק, וואָס צווינגט איהם צו בעשטעהן אויף בעדינגונגען, אויף וועלכע ער וואָלט ניט בעשטאַנען, ווען ער וואָלט זיך געקענט העלפען? — דאָס געהט שוין דעם געזעץ ניט אָן. אזוי זיינען זיי דאָס ביידע כלומרשט „גלייך" ביים שליסען דעם אָבמאַך, און אזוי אויך שפּעטער, ווען דער אָבמאַך זייערער ווערט אויסגעפיהרט: אויך דאַן זיינען ביידע צדדים כלומרשט גלייכבערעכטיגט, סיידען ווען איין צד ניט נאָך פרייוויליג און איז מוחל זיין רעכט. אָבער איין צד גיט דאָס אלע מאָל נאָך, און דאָס איז אימער נאָר דעם ארבייטער׳ס צד, און נאטירליך ניט ווייל ער ו ו י ל מוחל זיין זיין רעכט, נאָר ווייל ער מ ו ז, ווייל זיין עקאָנאָמישער צושטאַנד צווינגט איהם אָבצו־געבען אפילו דעם לעצטען שיין פון גלייכען רעכט מיט זיין בעל־הבית. אין דעם אָבער איז ווייטער דאָס געזעץ כלומרשט גאָר ניט שולדיג.

אָט פונקט אזוי איז עס אויך אין בעצוג צו הייראטהען. אבי פאָרמאַלע ערקלערען ביידע צדדים, ער און זי, אז זיי ווילען פריי־

וויליג זיך פּערבינדען, איז דאָס געזעץ שוין פאַלקאָמען צופריעדען — אפילו דאָס פאָרטגעשריטענסטע געזעץ. וואָס עס טהוט זיך הינטער די כּצענע, וואו עס שפּיעלט זיך אָב דאָס ווירקליכע לעבען, — ווי אזוי דיעזע כלומרשט „פרייהווילליגקייט" קומט צו שטאַנדע, וועגען דעם דאגה'ט זיך ניט דאָס געזעץ און דער יוריסט. און דאָך דאַרפען די יוריסטען לייכט קענען אַרויסגעפינען, וויפיעל אמת'ע פריייווילליגקייט דאָ שטעקט; זיי קענען דאָס אויסגעפינען מיט אַן איינפאַכע פּערגלייכונג פון רעכט אין די פערשיעדענע לענדער. עס זיינען דאָ לענדער, וואו דאָס געזעץ איז, אַז קינדער מוזען קריגען זייער חלק ירושה, די עלטערען קענען זיי ניט אָבזאָגען פון ירושה. אזוי איז אין דייטש־לאַנד, אין די לענדער וואו עס גילט דאָס פראַנצויזישע רעכט א. ז. וו. אין דיעזע לענדער אָבער קענען קינדער ניט חתונה האָבען אָהן דער צושטימונג פון זייערע עלטערען. אין די לענדער וויעדער, וואו עס גילט דאָס ענגלישע רעכט, וואו דערוואקסענע קינדער קענען חתונה האָבען אָהן צושטימונג פון די עלטערען, קענען וויעדער די עלטערען אָבזאָגען די קינדער פון ירושה. אלזאָ, ביי די קלאַסען מענשען, ביי וועלכע עס איז דאָ וואָס צו ירשה'נען, זיינען די קינדער אין ענגלאַנד און אַמעריקאַ ניט איין האָר מעהר פריי חתונה צו האָבען לויט נאָך זייערע איינענע געפיהלען, ווי אין דייטשלאַנד און פראַנקרייך. דאָס איז דאָך קלאָר.

ניט בעסער שטעהט עס מיט דער יוריסטישער גלייכבערעכטי־גונג פון מאַן און ווייב נאָך דער חתונה. די פרוי איז אין אמת'ן עקאָנאָמיש אונטערדריקט, צוליעב די עקאָנאָמישע פערהעלטניסע איה־רע, ווייל זי קען ניט זיך אליין ערנעהרען לויט איהר שטאַנד. מעג זיין אַז געזעצליך קריגט זי אַלץ מעהר גלייכע רעכט מיט דעם מאַן, העלפט דאָס אָבער ניט איהר צו געבען ווירקליכע גלייכהייט. דען די גע־זעצליכע אונגלייכהייט פון דער פרוי, וואָס איז אַראָבגעקומען אַ ירושה פון פריהערדיגע צושטענדען פון דער געזעלשאַפט, איז ניט געווען די אורזאַכע פון איהר עקאָנאָמישע אונטערדריקונג, נאָר פערקעהרט, ווייל זי איז געווען עקאָנאָמיש אונטערדריקט, דעריבער איז זי געווען גע־זעצליך אונגלייך. אלזאָ, העלפט עס ניט וואָס דאָס געזעץ שטעלט זי היינט גלייך מיט דעם מאַן; אזוי לאַנג ווי איהר עקאָנאָמישע לאַ־גע איז ניט גלייך, בלייבט איהר רעכט אויך ניט גלייך.

און ווי איז דאָס געקומען, וואָס די פרוי איז עקאָנאָמיש אונטער־וואָרפען אונטער דעם מאַן? אין די אַלטע קאָמוניסטישע הויז־האַל־טונג האָט די פרוי געהאַט א וויכטיגע אויפגאַבע. אין אַזאַ הויזהאַל־טונג זיינען געוועזען א סך מענער און ווייבער מיט זייערע קינדער. די ווייבער האָבען געפיהרט די הויז־האַלטונג. דיעזע אויפגאַבע פון די פרויען איז געוועזען א נויטווענדיגע געזעלשאַפטליכע אינדוסטריע, פונקט אַזוי נויטווענדיג און ניצליך און געזעלשאַפטליך, ווי די אַר־בייט פון די מענער צו שאַפען די לעבענסמיטלען. אנדערש איז דאָס אָבער געוואָרען אין די פאַטריאַרכאַלישע פאַמיליע, און נאָך מעהר אין דער מאָנאָגאַמישע איינצעל־פאַמיליע. אין אַזאַ פאַמיליע איז דאָס פיהרען די הויז־האַלטונג ניט מעהר געוועזען קיין וויכטיגע זאַך פאַר די גאַנצע געמיינדע. דאָס איז געוואָרען א פּ ר י וו א ט־זאַך. די פרוי איז געוואָרען די ערשטע הויז־דיענסט, ארויסגעטריבען פון נעה־מען אַן אנטהייל אין ג ע ז ע ל ש אַ פ ט ל י כ ע טהעטיגקייט. דער פרנסה־געבער, דער פערדיענער, איז דער מאַן; א י ה ר ארבייט איז נאָר א פּריוואַטע, א הייזליכע, אלס זיין הויז־דיענסט. דורך דעם אליין איז ער שוין דער האַרר און זי די דיענסט, אפילו ווען דאָס גע־זעץ שטעלט זי גלייך מיט איהם. ער דאַרף נאָר ניט קיין עקסטראַ געזעצליכע בעשטימונג וואָס זאָל איהם געבען דאָס האַררען־רעכט אי־בער איהר. ער האָט דאָס סיי ווי סיי, ווייל ער איז דער, וואָס טהוט געזעלשאַפטליכע ארבייט און זי איז נאָר די דיענסט אין זיין היים.

הייננטיגע צייטען מאַכט זיך שוין א מעגליכקייט עס זאָל ווערען אנדערש: די גרויסע אינדוסטריע פון הייננטיגע צייט האָט וויעדער געעפענט פאַר דער פרוי דעם וועג צו געזעלשאַפטליכע טהעטיגקייט. אָבער נאָר פאַר די ארבייטס־פרוי. און אויך איהר העלפט דאָס דער־ווייל נאָך זעהר ווייניג, זי זאָל קריגען מעהר בעטרעף אין פאַמיליען־לעבען, ווייל טהאָן עפּעס פאַר דער וועלט, אליין זיך פערדיענען, קען זי ניט, ווען זי היט אָב איהר בעל־הבית׳ישקייט אין איהר פאַמיליע. ווייל זי געהן פערדיענען, קען זי ניט ערפילען איהרע פאַמיליען־פפליכ־טען. און פונקט ווי אין די פאַבריק, אַזוי געהט עס אויך דער פרוי אין אנדערע בעשעפטיגונגען, אפילו ביז צו די מעדיצין און אדוואָ־קאַטור. דעריבער בלייבט עס נאָך היינט אויף א פאַקט, אז די מאָ־דערנע איינצעלנע פאַמיליע איז בעגרינדעט אויף די הויז־שקלאַפעריי

פון די פרוי, צי אָפּען אָדער פערשלייערט. די גאַנצע היינטיגע גע־
זעלשאַפט איז צוזאַמענגעשטעלט ניט פון איינצעלנע מענשען, נאָר פון
פאַמיליען. די פאַמיליע איז די איינצעלנע טיילכעלע פון דער געזעל־
שאַפט. די פאַמיליע איז פערבונדען מיט דער געזעלשאַפט דורך דעם
פאַמיליען־פאָטער, דעם מאַן. דער מאַן מוז היינט, אין די גרויסע
מעהרהייט פון פעלע, זיין דער פערדיענער, דער פרנסה־געבער פון דער
פאַמיליע, ווייניגסטענס ביי די פערמעגליכע קלאַסען מענשען. דאָס
אליין מאַכט איהם שוין געגוג פאַר דעם הערשער; ער דאַרף שוין ניט,
אַז דאָס געזעץ זאָל איהם נאָך געבען עקסטרא פאָררעכטע. ער איז
אין דער פאַמיליע דער בורזשוא, די פרוי איז דאָס פראָלעטאַריאַט.
עס איז דאָ פּונקט ווי אין דער גאַנצער געזעלשאַפט, וואו געזעצליך זיי־
נען אויך די קאַפּיטאַליסטען און ארבייטער „גלייך“, און דאָך זיינען
יענע די הערשער און דריקער און די — די בעהערשטע און אונטער־
דריקטע. דאָס וואָס לויט’ן געזעץ האָבען די קאַפּיטאַליסטען ניט מעהר
רעכט ווי ארבייטער העלפט דאָ גאָר ניט. אדרבה, דער גאַנצער ספּע־
ציעלער כאַראַקטער פון די עקאָנאָמישע אונטערדריקונג, וואָס דריקט
די ארבייטער, ציינט ערשט ארויס זיין פולע שאַרפקייט דאַן, ווען אלע
געזעצליכע בעזאָנדערע רעכטע פון די קאַפּיטאַליסטען־קלאַסע ווערען
אָבגעשאַפט און ביידע קלאַסען קריגען פולע יוריסטישע גלייכבערעכ־
טיגונג. אזוי איז עס דאָך אין די דעמאָקראַטישע רעפּובליק, זי שאַפט
ניט אָב דעם אונטערשיעד צווישען קאַפּיטאַליסטען און ארבייטער, נאָר
פערקעהרט, זי בעשאַפט ערשט דעם באָדען, אויף וועלכען די צוויי
קלאַסען קענען זיך אָפּען שטעלען אין קאַמפּף איינע געגען די אנדערע.
אָט פּונקט אזוי איז עס אין דער פאַמיליע: אזוי באַלד ווי מאַן און
ווייב ווערען לויט די געזעץ פון לאַנד פאָלקאָמען גלייך געשטעלט,
ציינט זיך ערשט שאַרף ארויס ווי אזוי און פאַר וואָס דער מאַן איז און
בלייבט אין דער מאָדערנער פאַמיליע דער הערשער איבער די פרוי;
דאַן ערשט דערפיהלט זיך שאַרף די נויטווענדיגקייט פון א ווירקליכע
געזעלשאַפטליכע גלייכשטעלונג פון ביידע און עס ציינט זיך ערשט
אויך ווי אזוי דאָס דאַרף געשעהן.

עס ציינט זיך דאַן, אַז די ערשטע זאַך, וואָס מען דאַרף, אַז די
פרוי זאָל ווירקליך פריי ווערען איז, אַז דאָס גאַנצע ווייבליכע גע־
שלעכט זאָל ווידער נעהמען אַן אנטהייל אין די עפענטליכע טהעטיג־

קייטען פון דער געזעלשאפט, און אז צו דעם צוועק מוז די פאמיליע קריגען א גאנץ אנדערע אייגענשאפט ווי היינט. היינט איז די פא־מיליע דער איינצעלנער ווירטהשאפטליכער טייל פון דער געזעלשאפט. דאס הייסט, אין ווירטהשאפטליכע זאכען, אין זאכען פון ארבייט און בעשעפטיגונג און פערדיענען, שיקט יעדע פאמיליע ארויס אין דער געזעלשאפט איין פערטרעטער, דעם פאמיליען־פאטער. ער נעהמט אנטהייל אין דער געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט פאר זיין גאנצע פאמיליעס וועגען און ער ברייננגט פיר זיין גאנצער פאמיליע איהר חלק וואס איהר קומט אן פון דער געזעלשאפט. דאס דארף אנדערש ווערען. די גאנצע פאלקס־געזעלשאפט דארף בעהאנדלען יעדען איינ־צעלנעם מענשען, סיי מאן סיי פרוי, אלס איהר איינצעלנעם טייל, און ניט די פאמיליע. יעדער מענש דארף זיין בעטהייליגט אין געזעל־שאפטליכע ארבייט און דארף קענען קריעגען בעזונדער זיין טייל בע־דירעקט. דאן וועט די פאמיליע האבען א גאנץ אנדער פנים. זי וועט ניט זיין מעהר קיין ווירטהשאפטליכע פעראייניגונג פאר „גע־שעפט“ נאר א מענשליכע פעראייניגונג צוליעב דעם וואס צוויי גלייכע מענשען פיהלען זיך אנגענעהם און גליקליך צוזאמען.

* * *

אלזא, האבען מיר געזעהען, ווי עס זיינען געוועזען דריי הויפט־פאר־מען פון פאמיליע, לויט נאך די דריי הויפט־מדרגות אין די מענשליכע ענטוויקלונג. אין יעדע מדרגה איז געוועזען אן אנדערע פארמע פון פאמיליע, בסך־הכל גענומען. אין די ווילדהייט איז די גרופען־עהע, אין די בארבאריי איז די פאארונגס־עהע, אין די ציוויליזאציאן איז די מאנאגאמיע מיט דעם צוגאב פון עהעברוך און פראסטיטוציאן. צווישען פאארונגס־עהע און מאנאגאמיע רוקט זיך אריין די איינפיהרונג אז דער מאן קען האבען א סך ווייבער און בענוצען זיינע שקלאפינען. דאס קומט פאר אויף די אויבערשטופע פון בארבאריי.

אין וואס־זשע בעשטעהט דא דער פארטשריט אין דיעזע אלע ענדערונגען פון די פאמיליען־פארמען? דער פארטשריט בעשטעהט אין דעם, אז די פרויען פערלירען אלץ מעהר און מעהר די געשלעכט־ליכע פרייהייט, וואס זיי האבען געהאט אין די גרופען־עהע, די מענער אבער ניט. דאס האט בעוויזען אונזער גאנצע בעשרייבונג. פאר די מענער בעשטעהט נאך די גרופען־עהע אין דער אמת'ן ביז'ן היינטיגען

טאג. וואס ביי די פרוי איז א פערברעכען און זי האט דורך דעם שווער צו ליידען פון געזעץ און פון דער געזעלשאפט, דאס גילט ביי דעם מאן פאר גאנץ עהרליך, אדער, אויפ'ן ערגסטען פאל איז עס פאר איהם א לייכטער מאראלישער פלעק, וואס ער טראגט אריבער מיט פערגעניגען.

אבער אין דער אמת'ן איז דאס פאר דעם מאן פונקט אזוי פיעל פאסקודנע ווי פאר די פרוי. נאך מעהר, די פראסטיטוציאן פערדארבט דעם גאנצען מאראלישען כאראקטער ביי די מענער נאך א סך מעהר ווי ביי די פרויען.. ביי די פרויען שליידערט דאס אריין אין זומפ בלויז די אונגליקליכע אליין, וועלכע גיבען זיך איבער דערצו, און אויך זיי ווערען דערפון וויים ניט אזוי טיעף פערדארבען, ווי מען גלויבט געוועהנליך. אבער די מענער זיינען אלע ערנידעריגט אין כאראקטער דורך די פראסטיטוציאן. ביי די, למשל, וואס בלייבען לאנג חתנים, זיינען ניין פון יעדע צעהן ניט עהרליך. זיי גרייטען זיך פשוט צו דערביי צו זיין אונטריי נאך די חתונה. און דיעזע שאנדע און פער־דארבונג פון דער מענשהייט דורך די פראסטיטוציאן ווערט וואס וויטער אלץ ערגער. דאס ווערט אלץ מעהר אן אפענער געשעפט, ווי אלע קאפיטאליסטישע געשעפטען. דאס פאסט זיך צו די ענט־וויקעלטע קאפיטאליסטישע מסחרים. און דאס ווירקט דערמיט אלץ מעהר צו פערדארבען די מענשען.

אזוי איז די ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען צוגעגאנגען ביז היינט. היינט האלט עס ביי א נייע איבערקעהרעניש אין די מענש־ליכע געזעלשאפט. און אזוי ווי ביז אהער האבען אימער די ענדערונ־גען אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען מיטגעבראכט ענדערונגען אין די פארמע פון פאמיליען־לעבען, אזוי וועט די נייע ענדערונג אין דער מענשליכער געזעלשאפט, וואס קומט יעצט, אויך ברענגען אן ענדערונג אין פאמיליען־לעבען. מיר האבען געזעהען, אז ביז אהער איז דער פונדאמענט פון דער מאנאגאמיע געוועזען אן עקאנאמישער, דאס איז. הייסט עס, געקומען, פון דעם וואס עשירות האט זיך אנגעקליבען אין פריוואט־איינענטהום ביי מענער, און פון דעם וואס דער מאן איז גע־ווען דער פרנסה־געבער. דערפון האט דער מאן געהאט א בעדירפניש, אז זיין פערמעגען זאלען ירשה'נען זיינע אייגענע קינדער און ניט די קינדער פון אן אנדערען מאן. צו דעם צוועק איז נויטיג געווען,

אז די פרוי זאָל לעבען אין שטרענגער מאָנאָגאַמיע — **נאָר די פרוי**, ניט דער מאַן. דיעזע מאָנאָגאַמיע האָט דורכאויס ניט געשטערט דעם מאַן צו האָבען א סך ווייבער, צי אָפען צי פערבאָרגען. די געזעלשאַפט־ליכע איבערקעהרעניש, וואָס קומט יעצט אָן, וועט זיכער אָוועקנעהמען דיעזען עקאָנאָמישען פונדאַמענט פון דער מאָנאָגאַמיע ווי אויך פון די פּראָסטיטוציאָן, וואָס בעגלייט איהר. די אָנקומענדע געזעלשאַפטליכע איבערקעהרעניש וועט מאַכען, אז דער גרעסטער טייל פון די דויערענ־דע עשירות, פון די עשירות וואָס ווערט ניט פערנוצט נאָר בלייבט היינט א ירושה — דאָס הייסט די פּראָדוקציאָנס־מיטלען — וועט אי־בערגעהן אין שותפות־אייגענטהום פון גאַנצען פאָלק. דערמיט וועט די זאָרג וועגען דעם, ווער עס זאָל דעם טאַטען ירשה׳נען, פערקלע־נערט ווערען אויף א מינימום. און יעצט פרעגט זיך: אזוי ווי די מאָנאָגאַמיע איז ארויסגעקומען פון עקאָנאָמישע אורזאַכען, וועט זי פערשווינדען ווען די אורזאַכען וועלען פערשווינדען? וועט ניט מעהר זיין קיין צוזאַמענלעבען פון איין מאַן מיט איין פרוי מיט טרייהייט פוןביידע זייטען?

מען וואָלט ניט מיט אונרעכט געקענט ענטפערן, אז ניט נאָר וועט דאָס ניט פערשווינדען, נאָר אדרבה, דעמאָלט וועט ערשט אמת׳ע מאָנאָגאַמיע פערווירקליכט ווערען. דעמאָלט וועט ערשט דער מאַן אויך זיין טריי און לעבען נאָר מיט זיין פרוי. ער וועט דאָך פשוט ניט קענען קריגען צו קויפען קיין פּראָסטיטוציאָן. צו וואָס זאָלען פרויען פערקויפען זייער עהרע, ווען זיי קענען צו יעדע צייט קריעגען פון דער געזעלשאַפט צו לעבען אנשטענדיג פאר עהרליכע ארבייט? דען ווען די פּראָדוקציאָנס־מיטלען וועלען ווערען אייגענטהום פון דער געזעל־שאַפט, וועט ניט מעהר זיין קיין נויטיגקייט צו פערדינגען זיך צו פריי־וואַט־אייגענטהימער אויף לוין־ארבייט. דערמיט וועט פערשוואונדען ווערען דאָס פּראָלעטאריאַט. אלזאָ, וועט אויך פערשווינדען די נויט־ווענדיגקייט פאר א געוויסע צאָהל פרויען צו פערקויפען זייער עהרע פאר געלד. (מען קען דאָך היינט סטאַטיסטיש אויסרעכענען, ווי גרויס עס איז דער פּראָצענט פון אזעלכע פרויען אימער און אומעדום. אלזאָ, זעהט מען דאָך דערפון, אז דאָס איז נאַטירליך, אז דאָס מוז זיין אונ־טער היינטיגע אומשטענדען). און אז דאָס וועט פערשווינדען, וועט

דאך געווים די מאנאגאמיע ניט אונטערגעהן, נאר אדרבה, זי וועט ערשט ענדליך פערווירקליכט ווערען, אויך פאר די מענער.

די לאגע פון די מענער וועט אלזא יעדענפאלס ווערען שטארק פערענדערט. אבער אויך די לאגע פון די פרויען, פון א ל ע פרויען, וועט שטארק ווערען אנדערש. ווען די פראדוקציאנס מיטלען וועלען ווערען שותפות־אייגענטהום פון פאלק, וועט די פאמיליע אויפהערען צו זיין די ווירטהשאפטליכע איינהייט פון דער געזעלשאפט*). די

*) וואס מיינט מען מיט דעם? עס איז שוין אויבען איינמאל דערפון גערעדט געווארען און מיר האבען זיך געסטארעט אין דער איבערזעצונג דאס צו מאכען פערשטענדליך אויך פאר דעם אונערפאהרענעם לעזער. אבער אזוי ווי דיעזער אויסדרוק — „די פאמיליע אלס די ווירטהשאפטליכע איינהייט פון דער געזעלשאפט" — שפיעלט דא א הויפט ראלע, וועלען מיר דא נאך דייטליכער ערקלערען וואס דאס מיינט. אן איינהייט — אויף רוסיש און פויליש „יעדיניצא" — איז די איינציגע זאך וואס צעהלט זיך אין א גאנצע צאהל. למשל, אין א דאלאר איז די איינהייט א סענט. אז מען צעהלט אבער דאלארס, איז די איינהייט א דאלאר. די סענטען צעהלען זיך דאן ניט פאר זיך, נאר דורך און מיט די דאלארס. אזוי איז עס אויך אין א געמיינשאפט, אין א פעראייניגונג פון מענשען. א לאדזש, למשל, איז א פעראיין פון איינצעלנע מענשען. פאר דער לאדזש איז די איינהייט דער איינצעלנער מיטגליעד. אן ארדען אבער איז א פערבאנד פון לאדזשען. פאר דעם ארדען איז די איינהייט א גאנצע לאדזש. פאר די פעראייניגטע שטאאטען (יונייטעד סטייטס) פון אמעריקא איז די איינהייט א גאנצער סטייט מיט פיעלע שטעדט און דערפער. פאר יעדען שטאאט (סטייט) בעזונדער איז די איינהייט א שטאדט, אדער א דארף־געמיינדע. דאס איז אין פאליטישע זאכען, ניט אין ווירטהשאפטליכע. ווירטהשאפטליכע זאכען רופט מען די אנגעלעגענהייטען פון בעשאפען לעבענסמיטלען און עשירות, פון האנדלען מיט זיי, מיט איין ווארט — פון „פערדיענען געלד", ווי מען רופט עס היינט. אין דיעזער בעציהונג איז היינט אפילו יעדער פאר זיך, אבער דאך זיינען אלע מענשען אין דעם איין געזעלשאפט. ווייל אין אמת'ן בעשאפט יעדער ארבייטער זאכען פאר א גאנצע וועלט מיט מענשען און אלעס וואס יעדער פערדיענט קומט פון דעם, וואס אלע מענשען לעבען צוזאמען און פיהרען געשעפטען איינע מיט די אנדערע. די שייכות וואס מענשען האבען מיט אנאנדער אט אין דיעזער בעציהונג רופט מען „די ווירטהשאפטליכע געזעלשאפט".

ווער־זשע איז אין דער ווירטהשאפטליכער געזעלשאפט די איינהייט? ביז אהער איז דאס ניט געוועזען יעדער איינציגער דערוואקסענער מענש, ווייל ניט יעדער איינציגער דערוואקסענער מענש האט געארבייט אדער גע־

פריוואט־הויז־האלטונג — באקען, קאכען, וואשען א. ז. וו. — וועט ווערען א געזעלשאפטליכע אינדוסטריע. (אזוי ווי שטריקען, נעהען, שפינען, וועבען איז דאס שוין היינט געווארען: אמאל פלעגט יעדע פרוי דאס אלעס טהון נאר פאר איהר הויז־געזינט, היינט מאכט מען דאס אין גרויסע פאבריקען פאר די גאנצע געזעלשאפט. אזוי וועט דעמאלט ווערען מיט יעדע הויז־ארבייט וואס איז נאך ביז היינט געבליבען הויז־ארבייט). די פערזארגונג און ערציהונג פון די קינדער וועט די געזעלשאפט נעהמען אויף זיך. די געזעלשאפט וועט זארגען

האנדעלט. געארבייט אדער געהאנדעלט — דאס הייסט געהאט ווירטהשאפטליכע בעציהונגען מיט דער געזעלשאפט — האט נאר איין מענש פון א פאמיליע, דער פאמיליען־פאטער. זיין ווייב האט שוין ניט געהאט קיין ווירטהשאפטליכע געשעפטען מיט דער גאנצער געזעלשאפט. אויך זיינע קינדער ניט. זיי האבען געהארעוועט גענוג, אבער נאר אין דער פאמיליע און פאר דער פאמיליע. געשעפטען מיט אנדערע מענשען, מיט דער געזעלשאפט, האט נאר געהאט דער בעל הבית פון דער פאמיליע, דער הויז־פאטער. אט דורך דיעזע פיהרונגען איז דאס ממילא אויסגעקומען, אז די ווירטהשאפטליכע איינהייט פון דער געזעלשאפט איז ניט געווען דער איינצעלנער מענש, נאר די גאנצע פאמיליע, דורך דעם פאמיליען־פאטער. זיין ווייב און זיינע קינדער האבען נאר געקענט לעבען פון דער געזעלשאפט דורך איהם.

אביסעל ווערט דאס שוין היינט אנדערש, ווען די קינדער, זיהן ווי טעכטער, געהען ארבייטען און פערדיענען. דערמיט ווערען זיי אליין געזעלשאפטליכע איינהייטען. אין גאנצען וועט דאס אנדערש ווערען, ווען כאציאליזמוס וועט קומען און די ארבייטסמיטלען — מאשינען, רויהע סחורות, אייזענבאהנען, שיפען א. ז. וו. — וועלען ניט מעהר זיין קיין פריוואט־אייגענטהום, נאר דאס וועט געהערען צו דער גאנצער מענשליכער געזעלשאפט. דאן וועט יעדער איינער דערוואקסענער מענש, סיי מאן סיי פרוי, געהען עפעס טהאן פאר דער געזעלשאפט און קריעגען פון דער געזעלשאפט זיינע און איהרע בעדירפנישען. דערמיט וועט ניט מעהר די גאנצע פאמיליע זיין די ווירטהשאפטליכע איינהייט פון דער געזעלשאפט, נאר יעדער איינער מענש וועט דאס זיין. אלזא, וועט א ווייב און א טאכטער ניט מעהר האבען איהר ווירטשאפטליכעס לעבען צוגעקניפט נאר צו דער פאמיליע, ווי עס איז געווען ביז אהער, ווען איהר לעבען האט זי נאר געקענט בעציהען פון דער געזעלשאפט דורך דער פאמיליע. אט דאס מיינט מען דא. יעצט לעזט ווייטער און איהר וועט שוין גוט פערשטעהן. — איבערזעצער.

פאַר אַלע קינדער גלייך, אלין איינס צו געזעצליכע צו אונגעזעצליכע קינדער*).

*) דיעזע ווערטער פון ענגעלס'ן בענוצען אויך אונזערע געגנער צו בעווייזען, אז די סאָציאליסטען ווילען „אָבשאַפען די היים" און די הייליגע צוגעבונדענקייט פון עלטערען און קינדער. די סאָציאליסטישע געזעלשאפט, זאָגען זיי, וועט "אַוועקנעהמען" די קינדער פון זייערע עלטערען און וועט זיי ערציהען אין אַנשטאַלטען. אָבער א גרויסען טייל דערפון מהוט דאָך שוין היינט דער קינדער־גאַרטען און די פּאָקס־שוהלע. אַן אַנדערן טייל טהוען די שטאָדטישע שפּיעל־פּלעצער, די שטאָדטישע וואַקאַציעס פיר שוהל־קינדער א. ז. וו. און דעם איבריגען טייל צייט זיינען דען די קינדער אימער מיט די עלטערען? אַ גרויסען טייל פון זייער „היים"־צייט לויפען דאָך די קינדער פון די אָרימע עלטערען אַרום אין די גאַסען. איז דען דאָס בעסער און געזינטער פאַר זיי ווי זיין אין דיזעלבע שטונדען בעסער אין אַן אויסגעצייכענטע פעדאַגאָגישע געזעלשאַפטליכע ערציהונגס־אַנשטאַלט, אונטער די בעסטע השגחה פון די בעסטע פעדאַגאָגען? אַזוי פיעל אָבער, ווי קינדער זיינען היינט צוזאַמען מיט זייערע עלטערען אין דער היים, און אַזוי פיעל ווי עס איז זיי איבערהויפט ליעב און אַנגענעהם צו זיין צוזאַמען (און דאָס איז זעהר ווייניג), וועלען זיי נאַטירליך אין דער סאָציאליסטישער געזעלשאַפט אויך קענען זיין צוזאַמען, און דאָס אין פריידען און נחת, אָהן צרות און זאָרג. ווער זאָל זיי דען דאָס פערוועהרען? נאָר אַז עלטערען וועלען אין גאַנצען ניט קענען זיין מיט זייערע קינדער, וועלען די קינדער אין גאַנצען קענען זיין אין גוטע אַנשטאַלטען. איז דען דאָס אַ חסרון? — איבערהויפט, וואס'אַר היפאָקריטוסטווע דאָס איז פון די קאַפּיטאַליסטען צו רעדען וועגען די הייליגקייט פון דער ערציהונג פון קינדער אין דער „היים" דורך זייערע אייגענע עלטערן: ערציהען דען זיי, די קאפּיטאַליסטען, אליין זייערע קינדער? נעהמען זיי זיך עפּעס אַ סך צייט דערצו? וויפיעל צייט בלייבט דעם פאָטער נאָך זיינע געשעפטען בייטאָג און קלוב־הולטאַיסטווע ביינאַכט, און דער מוטער נאָך איהרע פוצעריייען, מאָטלערייען און בעלער און טהעאַטערס און וויזיטען אין „געזעלשאַפטען" — וויפיעל צייט בלייבט זיי, זיך אומצוקוקען אויף זייערע קינדער? איז עס ניט אַ פאַקט, אַז קליינערהייט ווערען זייערע קינדער ערצויגען פון גואוורנאַנטקעס און גרויסערהייט אין פענסיאָנען? וואָס וועט דאָס פאַמיליען־לעבען פערלירען, ווען אַזעלכע גואוורנאַנטקעס און אזעלכע פענסיאָנען וועלען האָבען אונטער זייער השגחה, אין גרויסע געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען, אַלע קינדער, אַזוי ווי זיי האָבען היינט נאָר די רייכסטע? — און וויפיעל קענען היינט די אָרימע ארביימער און אַרביימערינען זיך אָבגעבען מיט זייערע קינדער? וויפיעל בלייבט זיי צייט? — און געמיטה, און געדולד? — עס פערשטעהט

דערמיט וועט אָוועקאַפּלען ביי די ליעבע די זאָרג וועגען דעם, „וואָס עס וועט אַרויסקומען" (די קינדער). און יעצט פרעגט זיך: די דאָזיגע זאָרג איז עס דאָך, וואָס מאַכט עס פאַר אונמאָראַליש און פאַר אַן אומגליק, ווען אַ מיידעל גיט זיך איבער צו איהר געליעבטען מאַן און קוקט ניט אויף קיין זאַך; ווען, אַלזאָ, דיעזע זאָרג וועט ניט זיין, פרעגט זיך, וועט דאָס ניט אַמאָל זיין אורזאַכע גענוג, אַז עס זאָל זיך ביסלעכווייז ענטוויקלען אַ הפקר'דיגער געשלעכטס־פערקעהר, אָהן איינהאַלטונג, און דערמיט אַ לויזע עפענטליכע מיינונג וועגען די עהרע פון אַ מיידעל און די שאַנדע פון אַ פרוי? און וויטער, האָבען מיר געזעהען, אַז אין די מאָדערנע וועלט איז ניטאָ קיין מאָנאָגאַמיע אָהן פראָסטיטוציאָן; מאָנאָגאַמיע און פראָסטיטוציאָן זיינען אַפילו איינע די פערקעהרטע זאַך פון די אַנדערע, אָבער עס איז ווי די לינקע זייט און די רעכטע זייט פון דיזעלבע זאַך, וואָס מען קען זיי ניט פונאַנדערנעהמען. היינט, פרעגט זיך, ווען די פראָסטיטוציאָן וועט פערשווינדען, וועט זי ניט אַמאָל מיטציהען די גאַנצע מאָנאָגאַמיע אין אָבגרונד אריין און עס וועט אויפהערען דאָס פערהייראַטע לעבען? (דאָט הייסט, מיט פראָסטע ווערטער: אַזוי ווי מיר זעהען, אַז אַזוי פיעל מענער בלייבען נאָר וואוינען אַ לעבען לאַנג יעדער מיט איין ווייב, ווייל זיי „בעהעלפען זיך" מיט אונאָרענטליכע פרייען אויך, פרעגט זיך, צי איז דערפון ניט געדרונגען אַז ווען קיין פרויען וואָס פערקויפען זיך צו דער שאַנדע, וועלען ניט זיין, וועט אויפהערען דאָס דויערענדע צוזאַמענלעבען פון איין מאַן מיט איין ווייב?...)

אויף דעם איז דער ענטפער: ניין. דאָס וועט ניט אויפהערען. וואָרים דאַן וועט זיך בעווייזען אַ גאַנץ נייע זאַך אין דעם געשלעכטס־לעבען, אַזאַ זאַך, וואָס איז נאָך געווען בלויז אין די קנאָספּע בשעת

זיך, אַז אין דער סאָציאַליסטישער געזעלשאַפט וועט קיין עלטערען ניט פערבאָטען זיין צו האַלטען זייערע קינדער ביי זיך אַזוי לאַנג ווי זיי ווע־לען נאָר וועלען. אָבער די געזעלשאַפט וועט פערזאָרגען און ערציהען אַלע קינדער גלייך, אַזוי וויוט ווי די עלטערן קענען דאָס ניט טהאָן. אַז על־טערען וועלען אין גאַנצען וועלען אָבגעבען זייערע קינדער צו די געזעל־שאַפטליכע ערציהונגס־אַנשטאַלטען, אַזוי ווי די רייכע גיבען היינט אָב זייערע קינדער אין פענסיאָנען, וועלען זיי דאָס אויך קענען. ווען ניט, ווער וועט זיי צווינגען? — דער איבערזעצער.

די מאָנאָגאַמיע האָט זיך אויסגעבילדעט. די זאַך איז: די אינדי־ווידועלע געשלעכטסליעבע. (דאָס הייסט די בעזונדערע ליעבע פון איין מאַן מיט איין פרוי, וועלכע ליעבען זיך אַזוי, אַז זיי קענען גאָר ניט דענקען פון קיין אנדערע און ווילען ביידע מיט'ן גאַנצען עהר־ליכען הארצען בלייבען צוזאַמענגעבונדען נאָר אליין).

פון אמת'ע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע איז אין די אַלטע צייטען, פאַר דעם מיטעלאַלטער, קיין סימן ניט געווען. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז אויך אין די אַלטע צייטען איז עס ניט געווען אין גאַנצען גלייכגילטיג פאַר מענער און פרויען מיט וועמען זיי זאָלען קומען אין דיעזען אינטימסטען פערהעלטניס, אין דעם געשלעכטס־פערקעהר. עס איז זיי דעמאָלט אויך ניט געווען נאָר אַלץ איינס, אבי א מאַנספּערשון פאַר א פרוי און אבי א פרוי פאַר א מאַנספּער־שוין. עס האָט געוויס דעמאָלט אויך בעזונדערס געצויגען צו איין גע־וויסע פערזאָן מעהר ווי צו אנדערע, צוליעב פערזענליכע שעהנהייט, אָדער צוליעב נאָהענטע בעקאַנטשאַפט, אָדער צוליעב גלייכען כאַראַק־טער. אָבער דאָך איז דאָס נאָך געווען זעהר ווייט פון די שטאַרקע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע פון אונזערע היינטיגע צייטען. אין די אַלטע צייטען האָבען זיך מענער און פרויען פעראייניגט ניט ווייל זיי האָבען זיך פערזענליך ליעב געהאט. די עלטערען האָבען אימער זייערע קינדער חתונה געמאַכט און די קינדער האָבען זיך רוהיג אונ־טערגעוואָרפען. דאָס ביסעלע ליעבע פון מאַן־און־ווייב, וואָס מען גע־פינט אין אלטערטהום, איז ניט קיין ליעבע צו די בעזאָנדערע פערזאָן, נאָר טרייהייט און פפליכט, ווייל זי איז שוין א ווייב אָדער א מאַן. דאָס איז ניט געווען א ליעבע וואָס צוליעב איהר האָט מען חתונה גע־האַט, נאָר פערקעהרט, ווייל מען איז שוין געווען פערהייראטה, האָט מען זיך שוין ווי עס איז געליעבט אמאָל. ליעבעס־פערהעלטניסע אין היינטיגען זין — א בעזאָנדערע שטאַרקע ליעבשאַפט פון איין מאַן מיט איין פרוי, ווען זיי זיינען נאָך ניט קיין מאַן און ווייב, — אַזאַ שטאַר־קע פערזענליכע ליעבשאַפט, וואָס מאַכט, אַז זיי ווילען ניט הערען און נערענקען פון אנדערע — אַזעלכע ליעבעס־פערהעלטניסע קומען אין אַלטערטהום נאָר פאָר אויסערהאַלב די אָפיציעלע געזעלשאַפט. די פּאָעטען בעזינגען אונז די ליעבע און איהרע פריידען און ליידען ביי די פאַסטוכער און פאַסטושקעס. אָבער דיעזע פאַסטוכער און פאַס־

טושקעס זיינען אַלע געווען שקלאַפען. זיי האָבען קיין אנטהייל ניט געהאַט אין דעם שטאַאַט, אין דער לעבענס־ספערע פון דעם פרייען בירגער. אויסער ביי שקלאַפען, געפינען מיר פּאַרצייטענס ליעבעס־פערהעלטניסע נאָר אלס א פּראָדוקט פון צופאַלעניש פון די אונטער־געהענדע אַלטע וועלט. און דיעזע ליעבעס זיינען אויך ניט געווען מיט בירגער־טעכטער, נאָר מיט העטערען, וועלכע זיינען געווען פרעמ־דע און בעפרייטע שקלאַפינען, אַלזאָ אויך אזעלכע, וואָס זיינען גע־שטאַנען אויסערהאַלב די אָפיציעלע געזעלשאַפט. אזוי איז עס געווען אין אַטהען, ווען זי האָט שוין אָנגעהויבען אונטערצוגעהן און אין רוים אין די קייזער־צייט. ווען עס האָט זיך אַמאָל ווירקליך געטראָפען א פערזענליכע ליעבעס פערהעלטניסע צווישען פרייע בירגער און ביר־גערינען, איז עס נאָר געווען וועגען עהע־ברוך. דער גרעסטער ליעבעס־דיכטער פון אלטערטהום איז געווען דער אַלטער אַנאַקרעאָן; איז איהם געווען די געשלעכטס־ליעבע אין אונזער היינטיגען זין אזוי ווייט גלייכגילטיג, אַז איהם איז אפילו אַלץ איינס צי א מאַן ליעבט א פרוי, צי א מאַן.

אונזער היינטיגע געשלעכטס־ליעבע איז גאָר איננאַנצען עטוואָס אַנדערעס ווי די תאוה פון די פּאַרצייטיגע מענשען, וואָס עס האָט זיך גערופען אין די פּאַרצייטיגע שפּראַכען ערָאָס (אויף העברעאיש — זמה). ערשטענס, מוז ביי אונזער היינטיגע ליעבע זיין געגען־ליעבע. די פרוי שטעהט אין דיעזער בעציהונג גלייך מיט דעם מאַן. ביי דעם פּאַרצייטיגען „ערָאָס" האָט מען אויף קיין פּאַל ניט אימער געפרעגט ביי די פרוי, אויב זי ענטפערט מיט ליעבע אויף ליעבע. צווייטענס, איז די היינטיגע געשלעכטס־ליעבע זעהר שטאַרק און זעהר דויערהאַפט, אַזוי ווייט, אַז די פערליעבטע פיהלען עס פאַר א זעהר טיעפען אומ־גליק, אויב ניט דעם טיעפכטען וואָס קען נאָר טרעפען, ווען זיי קענען זיך ניט האָבען און מוזען זיך שיידען. זיי זיינען גרייט אָבצוגעבען זייער לעבען, אַז זיי זאָלען זיך קענען האָבען איינע די אַנדערע. אין אַלטערטהום האָט זיך אזוינס נאָר געטראָפען אין עהע־ברוך. און ענד־ליך, קומט אויף ביי די היינטיגע ליעבע א נייער סאָרט מאָראַל, א נייער מאַסשטאַב פון זיטליכקייט פאַר דעם געשלעכטס־לעבען. מען פרעגט ניט נאָר צי א געשלעכטס־פערקעהר איז עהעליך צי אויסער־עהעליך? נאָר מען פרעגט אויך: צי איז ער ארויסגעקומען פון ליעבע

אין געגענליעבע, אדער ניט? אויב ניט, פיהלט מען, אז עס איז ניט מאראליש. אמת, אויך דיעזע מאראל איז אין דער היינטיגער בירגער־ליכער און פעאדאלער (פריצישער) וועלט ניט מעהר ווי היפאקריט־סטווע, פונקט ווי יעדע אנדערע מאראל. מען האלט דאס כלומרשט הייליג, אבער מען היט דאס ניט. אבער א מאראל־בעגריעף איז דאס דאך ווי יעדער אנדערער, — אין דער טהעאריע, אויפ'ן פאפיר. און מעהר קען מען פארלויפיג, אין דער היינטיגער ארדנונג, ניט פערלאנגען. אבער אין דער צוקונפטיגער געזעלשאפט וועט דיעזע נייע מאראל שטארק ווירקען. זי וועט ווירקען, אז דאס געשלעכטס־לעבען וועט זיין פיעל איינגעהאלטענער, ריינער און מעהר מאנאגאמיש. און דאס וועלען מיר ארויסזעהען, ווען מיר וועלען בעטראכטען די ענטוויקלונג פון דער אינדיווידועלער געשלעכטס־ליעבע.

די ערשטע ארויסשפראצונג פון אזא ליעבע האט זיך ארויסגע־וויעזען, ווי שוין געזאגט, אין אלטערטהום ביי דעם עהע־ברוך. ווען די אלטע וועלט איז אונטערגעגאנגען, האט זי דאס אונטערבראכען. ווען דאס מיטעלאלטער איז געקומען, האט זי דערמיט וויעדער אנגע־פאנגען, וויעדער מיט די ליעבע אלס עהע־ברוך. מיר האבען שוין גערעדט וועגען די ריטערליכע ליעבע, פון וועלכע עס שטאמען די „טאגע־ליעדער". מיר האבען שוין געזעהען, אז דאס איז געווען ליע־בע, וואס האט געוואלט די עהע ברעכען. פון דיעזע ליעבע, וואס וויל די עהע ברעכען, ביז צו די ליעבע, וואס זאל די עהע גרינדען, איז נאך א ווייטער וועג. דאס ריטערטהום דערגעהט קיין מאל ניט ביז צו ענדע פון דיעזען וועג, דאס הייסט ביז צו התונה האבען אויס ליעבע. אין די ריטערגעשיכטע פון די ראמאנישע פעלקער (פראנצויזען, שפא־ניער, פארטוגיעזען רופען זיך ראמאנישע פעלקער, ווייל זיי שטאמען טיילווייז פון ראם) איז די ליעבע אין גאנצען געשילדערט אלס זינדיגער עהעברוך. נאר די ראמאנישע פעלקער שטעלט מען זיך טאקי פאר אלס אויסגעלאסענע. די דייטשען דאגעגען — אלס מאראלישע. אבער אויך ביי די דייטשען, אין זייערע פארצייטיגע ריטער־ליעדער, ווערט די ליעבע געמאהלען אלס עהעברוך. אזוי, צום ביישפיעל, אין דעם בעוואוסטען אלט־דייטשען „ניבעלונגען־ליעד". דארטען געפינען מיר געשילדערט א ליעבע צווישען קריעמהילדע און זיגפריעד. קריעמ־הילדע איז אפילו בסוד פערליעבט אין זיגפריעד'ען, אזוי ווי ער אין

איהר, אָבער דאָך, ווען איהר ברודער גונטהער, דער קעניג פון בורגונד, זאָגט איהר, אַז ער האָט צוגעשוואוירען אַ ריטער זי איהם צו געבען פאַר אַ ווייב, ענטפערט זי איינפאַך: „איהר ברויכט מיך ניט צו בע־טען; אַזוי ווי איהר בעפעהלט, אַזוי וועל איך אימער זיין; ווער־מען איהר, מיין הערר, גיבט מיר פאַר אַ מאַן, י'עם וויל איך מיך גערן פער־לאָבען". עס פאַלט איהר גאָר ניט איין, אַז איהר ליעבע צו זיעג־פריעד'ען קען דאָ קומען אין בעטראַכט. גונטהער זוכט צו קריעגען די ברונהילדע, עצעל זוכט די קרימהילדע צו קריעגען, כאָטש זיי ביידע האָבען די מיידלעך קיין מאָל ניט געזעהען. אַזוי ווערט דאָס אין די אַלטע דייטשע ליעבעס־ליעדער אויך פאָרגעשטעלט מיט אַנדערע פּאָאַר־לעך. אַלזאָ, איז דאָרט אויך קיין אינדיווידועלע ליעבע אלס עהע־גרינ־דערין ניט דאָ. דער רעגעל איז, אַז די כלה ווערט פאַר יעדען יונגען פּרינץ אויסגעקליעבען פון זיינע עלטערען, אויב זיי לעבען נאָך. ווען זיי זיינען שוין טויט, זוכט ער זיך אפילו אליין אויס אַ כלה, אָבער די גרויסע בעאַמטע גיבען דערביי זייער ראַטה און יעדענפאַלס האָבען זיי אַ גרויסע דעה דערביי. עס קען אייגענטליך גאָר ניט זיין אַנדערש. די ריטער און באַראָנען, ווי די לאַנדס־פירשטען האָבען ניט חתונה, ווייל זיי ליעבען די, מיט וועמען זיי הייראַטהען; זייער חתונה האָבען איז אַ פּאָליטישער אַקט. דאָס איז ביי זיי אַ געלעגענהייט צו פער־גרעסערען זייער מאַכט דורך נייע פערבינדונגען. דער אינטערעס פון דעם „הויז" (די משפּחה וואָס טראָגט דעם אדעל־טיטעל) האָט דערביי צו ענטשיידען, ניט דער ווילען פון דעם איינצעלנעם. ווי אַזוי זאָל דאָ די ליעבע זיין אין דער לאַגע צו זאָגען דאָס לעצטע וואָרט איבער אַ שידוך?

ניט אַנדערש איז עס אויך געוועזען מיט די בירגער אין די שטעדט אין מיטעלאַלטער. יעדער בירגער איז דעמאָלט געוועזען אַ מיטגליעד אין אַ צעך, אין אַ גילדע. אַ מייסטער איז געוועזען אַ מיטגליעד פון די גילדע פון זיין מלאכה, אַ סוחר פון די גילדע פון סוחרים. די גילדע האָט געהאַט פיעלע פערשיעדענע געזעצע, וועלכע האָבען געהאַט פאַר זייער צוועק צו שיצען דעם מיטגליעד און איהם צו געבען פּריווילע־גיען, אַז קיינער זאָל ניט טאָרען צוקומען צו זיין כאַרט געשעפטען, נאָר ער. אָבער דיעזע געזעצע און אָרדנונגען האָבען אויף יעדען בירגער אַרומגעגרענעצט, איהם געזעצליך אָבגעשיידעט פון אַנדערע גילדעס,

אויך פון אַנדערע מיטגליעדער פון זיין אייגענע גילדע, און בעזאָנדערס פון זיינע געוועלטן און לעהרלינגע. דאָס האָט געמאַכט, אַז ער האָט נאָר געהאַט פערהעלטניס מיט זעהר ווייניג מענשען, פון וועלכע ער זאָל זיך קענען אויסקלייבען אַ ווייב. און אויסצוקלייבען איהם אַ ווייב, וועלכע עס איז פאַר איהם די פּאַסענדסטע, דאָס איז ניט געווען די זאַך פון זיין אייגענעם געשמאַק צו ענטשיידען. אונטער דיעזען פערוויקעלטען סיסטעם האָט דאָס אונבעדינגט ענטשיידעט דער אינ־טערעס פון זיין פאַמיליע. ,

אויף אַזאַ אופן איז ביז צום ענדע פון מיטעלאַלטער דאָס חתונה האָבען געבליעבען דאָס זעלבע, וואָס עס איז געווען פון אָנפאַנג אָן, — אַ זאַך וואָס ניט די פּאָאָרעל האָבען געהאַט אליין צו ענטשיידען וועגען דעם. אין אָנפאַנג איז מען שוין געבוירען געוואָרען פערהייראַטה — פערהייראַטה צו אַ גאַנצע גרופּע פון אַנדערען געשלעכט. ביי די שפּעטערע פאָרמען פון גרופּען־עהע איז עס מסתמא אויך געווען עהנליך דערצו, יעדער און יעדע איז פון געבורט געווען בעשטימט פאַר אַ גע־וויסע גרופּע פון אַנדערען געשלעכט, נאָר וואָס ווייטער פאַר אַלץ אַ קלענערע און קלענערע גרופּע, ווי מיר האָבען אויבען געזעהען. ביי די פּאַארונגס־עהע האָבען אין רעגעל די מוטערס געשלאָסען די שידוכים פאַר זייערע קינדער. אויך אויף דיעזער שטופע פון דער ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע האָט מען ביים חתונה־האָבען דער עיקר בעטראַכט דעם אינטערעס פון פערוואַנדשאַפטס־פערבינדונגען, וועלכע זאָל געבען די יונגע פּאָאָרעל מעהר אָנזעהען אין דער גענס און אין דעם שטאַם.

און ווען עס איז געקומען צו פאָטער־רעכט און מאָנאָגאַמיע, איז דאָך שוין אודאי אַ שידוך געוואָרען אַ געשעפט, וואו מען האָט דער עיקר געקוקט אויף אייגענטהומס־אינטערעסען. מיר האָבען דאָך גע־זעהען, אַז די מאָנאָגאַמיע און פאָטער־רעכט זיינען אַרויסגעקומען פון דעם. וואָס דאָס פּריוואַט־אייגענטהום האָט אַריבערגעוואויגען דאָס שותּפות־אייגענטהום פון דער משפּחה. דאָן, ווען דער מאַן איז גע־וואָרען דער אייגענטהימער פון פערמעגען, האָט ער געהאַט אינטערעס, אַז ער זאָל זיין זיכער ווער זיינע אייגענע קינדער זיינען, כדי זיי זאָלען ירשה'נען זיין אייגענטהום. אַלזאָ, שפּיעלט דאָך דאָ פערמעגען פון אָנהויב אָן די הויפּט ראָלע. מען קויפט אפילו ניט קיין ווייב דירעקט, ווי אַמאָל ביי די קויף־עהע, אָבער דערביי איז נאָר די פאָרמע פון די

קויף־עהע אוועק, אין אמת'ן ווערט אָבער אַ שידוך דערביי אַלץ מעהר און מעהר אַ מסחר. און ניט נאָר די פרוי קריעגט איהר פּרייז, וויפיעל מען מוז צאָהלען פאַר איהר, נאָר אויך דער מאַן. זיין פּרייז איז ניט לויט נאָך זיינע פּערזענליכע מעלות, נאָר לויט נאָך זיין פערמעגען (אָדער נאָך דעם וויפיעל פּרנסה־געבער ער קען זיין). אז די פּערזענליכע ליעבשאַפט צווישען חתן־כלה זאָל האָבען מעהר צו זאָגען ביי אַ שידוך־שליסען ווי אַלע אַנדערע בערעכענונגען, דאָס איז פון אָנפאַנג אָן געבליעבען אונערהערט ביי די הערשענדע קלאַסען. העכסטענס איז דאָס פאָרגעקומען אין די ראָמאַנען אָדער — ביי די אונטערדריקטע קלאַסען, וועלכע האָבען קיין שום ראָלע ניט געשפּיעלט.

אזא צושטאַנד האָט געפונען די היינטיגע נייע קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן, ווען זי איז אויפגעקומען און ווען זי האָט זיך געקליעבען צו בעהערשען די וועלט, דורך דעם האַנדעל און מאַנופאַקטור, זינט אַמעריקאַ איז ענטדעקט געוואָרען. דער שכל איז מחייב, אז ווען קאַפּיטאַליזמוס און האַנדעל האָבען גענומען שפּיעלען אַזאַ הויפּט־ראָלע, האָט זיך זעהר גוט געפּאַסט דערצו די דאָזיגע פאָרמע פון געשעפט־שידוכים. און אַזוי איז עס טאַקי געוועזען. און דאָך האָט זיך דאַן נאָר אָנגעהויבען צו ענטוויקלען אַ נייע זאַך אין דעם שליסען פון שידוכים, נעמליך די אינדיווידועלע ליעבע. עס איז עפּעס ווי אַן אונבעגרייפליכער וויץ פון די וועלט־געשיכטע, אז דוקא ווען דאָס גאַנצע לעבען פון מענשען איז געוואָרען נאָר אַלץ געשעפט און געשעפט, דוקא דעמאָלט האָט זיך אָן דער זייט אָנגעהויבען צו ענטוויקלען אַ געפיהל צו טהון שידוכים אָהן געשעפט־אויסרעכנונגען, נאָר אויס אינדיווידועלע ליעבע. ווי אַזוי איז דאָס געקומען? די ערקלערונג פון דעם איז אַן אינטערעסאַנטע שטיק ענטוויקלונגס־וויסענשאַפט. (זאָל דער לעזער צולייגען קאָפּ).

די זאַך איז אַזוי:

איידער עס איז אויפגעקומען דער קאַפּיטאַליזמוס מיט זיין אַרט פיהרונגען, האָט זיך אַלצדינג געפיהרט ביי די מענשען לויט אַלטע חזקה, נאָך אַלטע מנהגים. יעדער קלאַס מענשען האָט זיך געהאַט זייע „רעכטע" בירושה. דיעזע גע'ירשה'נטע רעכטע פון „אבות אבותינו" האָבען יעדען קלאַס מענשען געגעבען זיין חלק אין דער וועלטס עשירות. דער פּריץ האָט געהאַט זיין „רעכט" צו קריעגען זיינע פּאַ־

דאַטקעס פון זיינע פּאַנטשיזניקעס. ער האָט ניט נעדאַרפט מאַכען קיין געשעפטען און פערדיענען אַז ער זאָל קריעגען עשירות. דעם פּאַנטשיזניק, וויעדער, וואָלט ניט געהאָלפען דינגען זיך. וואָס ער מוז אָבגעבען דעם פּריין, איז געווען בעשטימט בירושה. אויך דער שטאָדטישער בירגער האָט געהאַט זיינע חזקות. דער מייסטער און דער סוחר האָבען געהאַט זייערע חזקה־רעכטע אין זייערע גילדעס. דיעזע רעכטע האָבען קיין אַנדערע ניט צוגעלאָזט קאָנקורירען מיט זיי און מען האָט זיי געמוזט געבען פאַר זייער אַרבייט און פאַר זייער סחורה וואָס זיי האָבען געוואָלט. דער אויפגעקומענער קאַפּיטאַליזמוס אָבער האָט דאָס אַלעס אָבגעשאַפט. די רעוואָלוציאָנען פון די קאַפּיטאַליסטישע קלאַסען האָבען אָבגעשאַפט אַלע חזקות. און אנשטאָט די אַלטע גע־ירשה'נטע „רעכטע" האָט דער קאַפּיטאַליזמוס איינגעפיהרט „פרייע אָבמאַכונגען", פרייע האַנדלונגען צווישען איינצעלנע מענשען. יעדער מענש זאָל האָבען עפּעס פריי צו פערקויפען און זאָל זיין פריי צו פערלאַנגען וואָס פאַר אַ פּרייז ער וויל. איינער האָט צו פערקויפען סחורה, איינער זיין אַרבייט. און יעדער איז פריי אויסצודינגען זיך זיין פּרייז. אין לויט פרייע אויסדינגונגען און אָבמאַכונגען צווישען פרייע מענשען זאָל בעשטימט ווערען דער שיקזאַל פון יעדען מענשען.

אונטער דיעזע נייע פיהרונגען איז אַלצדינג געוואָרען סחורה צום קייפען און פערקויפען, אונטער פרייע אויסדינגונגען און אָבמאַכונגען.

דער ענגלישער יוריסט ה. ס. מעין זאָגט, אַז אונזער גאַנצער פּאָרטשריט גענען די איינריכטונגען פון פריהעריגע צייטען בעשטעהט אין דעם, אַז מיר זיינען איבערגעגאַנגען „פון חזקה צו אָבמאַכונגען"; פון צושטענדע וואו אַלע פערהעלטניסע צווישען מענשען זיינען געווען פעסט בעשטימט בירושה, איז מען איבערגעגאַנגען צו פרייוויליגע אויסדינגונגען. דיעזער שרייבער מיינט גאָט ווייכט וואָס ער האָט דאָ אויפגעטהאָן מיט דיעזער ערקלערונג זיינער. אַזוי ווייט ווי דאָס איז ריכטיג איז דאָס שוין געשטאַנען אין דעם קאָמוניסטישען מאַניפעסט.

הכלל, איז עס געקומען צו פרייוויליגע אויסדינגונגען. דערצו אָבער האָבען די מענשען געמוזט זיין פריי צו טהון מיט זיך אין מיט זייער איינענטהום וואָס זיי האָבען געוואָלט און זיי האָבען געמיי... שטעהן איינע נעגען די אַנדערע מיט גלייכע רעכטע. אַז ניט, קען די... ניט זיין קיין פרייע אָבמאַכונגען און אויסדינגונגען. און איינ...

הויפט־אויפגאבען פון די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן איז טאקי געווען צו מאכען, אז עס זאלען זיין אזעלכע כלומרשט „פרייע" און „גלייכע" מענשען. אין אנפאנג האבען די מענשען אליין ניט געוואוסט, אז זיי מאכען דיזע ענדערונגען. אויך איז דאס אויפגעקומען אין א פער־קליידונג פון רעליגיאן. סיי ווי סיי אבער, איז עס זייט די רעפארמא־ציאן פון לוטהער און קאלווין געווארען א פעסטער כלל, אז דער מענש קען נאר דאן פעראנטווארטליך געמאכט ווערען פאר זיינע האנדלונגען, ווען ער האט פולע פרייהייט פון ווילען צו טהאן ווי ער האט געוואלט און אז עס איז א מאראלישע פליכט צו שטעלען זיך געגען ווערען געצוואונגען צו טהון עפעס וואס עס איז ניט רעכט און אנ־שטענדיג.

איצט קומען מיר צוריק צו אונזער פונקט, צום חתונה האבען. חתונה האבען איז נאך בירגערליכע בעגריפען אויך געווען אן אבמא־כונג צווישען צוויי מענשען, א יוריסטישער קאנטראקט. דאס איז גע־ווען דער וויכטיגסטער אבמאך פון אלע, ווייל דערביי איז אבגעשלאסען געווארען דאס רעכט פון איינעם איבער דעם קערפער און גייסט פון דעם אנדערען אויפ'ן לעבען לאנג. אבער וואס הערט זיך עפעס מכוח די פ ר י י ו ו י ל י ג ק י י ט פוןביידע צדדים דערביי? אמת איז, אז „פא פארמע" האט מען כלומר'שט געפרעגט חתן־כלה אויב זיי ווילען דעם שידוך, און דער שידוך האט נאר געקענט ווערען געשלאסען ווען זיי האבען געזאגט יא. אבער מען האט גאנץ גוט געוואוסט, ווי אזוי מען ברענגט דערצו, אז זיי זאלען זאגען „יא" און ווער עס זיינען אין אמת'ען געווען די, וואס האבען א שידוך געשלאסען. די עלטערען האבען געשלאסען דעם שידוך און די קינדער, אויב זיי האבען ניט גע־וואלט גילטען פאר אויסוואורפען, האבען שוין געוואוסט, אז זיי דאר־פען זאגען: „אז עס איז דער מאמען רעכט, איז מיר אויך רעכט"... אבער ווען צו אלע אנדערע קאנטראקטען און אבמאכונגען איז געפא־דערט געווארעןווירקליכע פרייהייט פון די צדדים וואס מאכען דעם קאנטראקט צו קענען וועלען אדער ניט וועלען, ווי זיי האבען חשק — פאר וואס ניט אויך ביים שליסען א שידוך? האבען דען די צוויי יונגע מענשען, וואס געהען פערבונדען ווערען, ניט אויך דאס רעכט צו טהון פריי מיט זיך און מיט זייערע גליעדער וואס זיי ווילען? די גע־שלעכטס־ליעבע איז שוין דעמאלט געווען געקומען אין דער מאדע,

דורך דאס ריטערטהום. און געגען די עהעברוכס־ליעבע פון די ריטער איז ביי די בירגער שוין געווען אויפגעקומען א געפיהל, אז די שעהנסטע און ריכטיגע געשלעכטס־ליעבע איז די ליעבע צווישען מאן און ווייב. און אז מען איז שוין געווען געקומען דערצו, צו פיהלען, אז עס איז די פפליכט פון מאן־און־ווייב זיך צו ליעבען, פאר וואס זאל שוין ניט זיין די פפליכט פון ליעבענדע צו ווערען מאן און ווייב? און עס האט זיך גענומען שטעלען די פראגע: שטעהט ניט דאס רעכט פון די ליעבענדע העכער ווי דאס רעכט פון די עלטערן, קרובים און אנדערע התונה־מעקלערס לויט דעם מנהג? ווען אין דער קירכע און אין דער רעליגיאן האט זיך שוין אריינגעבראכען דאס רעכט פון פרייע פערזענליכע נאכדענקונג, ווי האט זיך דאס געזאלט אבשטעלען ביי די אונערטרעגליכע איינפיהרונג, אז דער עלטערער דור זאל האבען די גאנצע דעה איבער דעם קערפער און די נשמה, איבער דעם פערמעגען, גליק און אונגליק פון דעם איינגערען דור?

אזעלכע פראגען האבען זיך געמוזט שטעלען אין דער צייט, ווען אלע אלטע פערבינדונגען פון דער געזעלשאפט האבען זיך אויפגעבונדען און אלע בעגריפען, וואס מען האט געהאט בירושה פון הור דורות, זיינען צורודערט געווארען. די וועלט גופא איז מיט איין קלאפ כמעט צעהן מאל אזוי גרויס געווארען ווי פריהער (דורך די ענטדעקונג פון אמעריקא און דעם ים־וועג קיין אינדיען). פריהער האט דער בליק פון די מענשען פון מערב אייראפא נאר געזעהען פאר זיך א פערטעל פון א האלבע פילקע פון דער ערד, איצט איז די גאנצע ערד־פילקע געלעגען פאר זייערע אויגען. די מענשען פון דעם פערטעל פון דער העלפט פון דער וועלט האבען זיך גענומען איילען צו פערכאפען די איבריגע זיעבען אכטעל. און פונקט אזוי ווי די ענגע אלטע גרענעצען פון די שטיקעל היים־וועלט זיינען איינגעריסען געווארען, אזוי זיינען אויך געפאלען די טויזענדיעהריגע גרענעצען פון דעם ארט דענקען פון מיטעלאלטער. אן אונענדליך ווייטער זעה־קרייז האט זיך געעפענט פאר די אינערליכע אויג אזוי גוט ווי פאר די אויסערליכע. ווען א יונגערמאן האט זיך געפיהלט געצויגען צו וואנדערען נאך די אוצרות פון אינדיען, צו די גאלד־גרובענס און זילבער־מינעס פון מעקסיקא און פאטאסי -- וואס פאר א ראלע האט שוין ביי איהם געשפיעלט די אלטע אנשטענדיגקייט אין דער גילדע־יחוס און דער צעכען־כבוד, וואס עס

איז געווען א ירושה פון דור דורות? אזוי ווי פריהער האָבען די אדעליגע פּריצים געהאַט אַ געוויסע צייט, ווען זייערע קינדער זיינען געוואָרען די אַרומפאָהרענדע ריטער, און זיי האָבען געבראַכט נייע מאָדעס און בעגריפען אין זייער קלאַס, אזוי איז יענע צייט געוואָרען פאַר די ניט־אַדעליגע בירגער די צייט פון ז י י ע ר ע „אַהומפאָהרענדע ריטער“. און אַזוי ווי די פאָהרענדע ריטער פון די פּריצים האָבען געהאַט זייער ראָמאַנטיק און זייערע ליעבעס־בעגייסטערונג, אזוי האָבען אויך די נייע געלד־פּריצים פון מסחר דאָס געהאַט אין זייער „ריטערצייט“. נאָר ביי זיי האָט דאָס געהאַט אַן אַנדער פּנים, — אַ בירגערליכען, מיט בירגערליכע ציעלען. („בירגערליך“ מיינט דאָ ניט־פּריציש; דאָס הייסט לויט נאָך דעם כאַראַקטער פון די סוחרים און פאַבריקאַנטען).

אזוי איז עס געשעהען, אַז אויך פאַר שליסען אַ שידוך איז אַלץ מעהר און מעהר אַנערקענט געוואָרען די פרייהייט פון חתן כלה צו שליסען דעם התונה־קאָנטראַקט מיט וועמען זיי ווילען. דאָס אויפקומענדע בירגערטהום (די סוחרים און קאַפּיטאַליסטען וואָס זיינען געוואָרען אַלץ רייכער אין פערמעגען און אין איינפלוס), האָבען דאָס אַלץ מעהר און מעהר איינגעפיהרט, בעזאָנדערס אין די פּראָטעסטאַנטישע לענדער, וואו מען האָט אם שטאַרקסטען צוטרייסעלט אַלטע איינריכטונגען. אמת, עס איז ווייטער געבליבען דער מנהג, אַז מען האָט זיך נאָך משדך געווען אין דעם איינענעם קלאַס מענשען: אַ פּריץ האָט ניט גענומען קיין בירגער־מיידעל און אַ רייכער סוחר ניט קיין בעל מלאכה׳ס אַ טאָכטער; אָבער אין דער אייגענער קלאַסע האָבען די יונגע מענשען געקראָגען אַ שטיקעל פרייהייט זיך אויסצוקלייבען וועמען זיי האָבען געוואָלט. און אויף דעם פּאַפּיר, אין די מאָראַלישע טהעאָריען און אין די פּאָעטישע שילדערונגען איז עס געוואָרען אַ כלל גדול, פעסטער ווי אַלעס אין דער וועלט, אַז יעדע עהע, יעדעס צוזאַמענלעבען פון מאַן און ווייב, איז אונזיטליך, ניט מאָראַליש, ווען דאָס איז ניט געבויט אויף געשלעכטסליעבע פוןביידע זייטען און אויף ווירקליכע פרייע אָבמאַכונג צווישען זיי אַליין. קורץ, התונה האָבען אויס ליעבע איז פּראָקלאַמירט געוואָרען אַלס מענשען־רעכט, ניט נאָר פאַר דעם מאַנספּאַרשוין, נאָר אויך, און בעזאָנדערס, פאַר די פרוי. דאָס

איז געוואָרען מענשען־רעכט פונקט ווי די פראָקלאַמירונג פון די אנ־דערע מענשען־רעכט ביי די פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן.

אָבער אין איין פונקט איז דיזעס מענשען־רעכט געווען אנדערש ווי די אַלע אַנדערע בלומרשט מענשען־רעכטע: אַלע אַנדערע נייע רעכטע, וואָס זיינען דעמאָלט פראָקלאַמירט געוואָרען בלומר׳שט פאר אַלע מענשען, זיינען אין אמת׳ן נאָר געווען פאר די רייכע בירגער, פאר די נייע הערשענדע קלאַסע, פאר די בורזשואַזיע. פאר די אונ־טערדריקטע קלאַסע, פאר דעם פראָלעטאריאט, זיינען די אַלע רעכטע איינגעשרומפען געוואָרען, א טייל דירעקט (למשל דאָס רעכט צו האָ־בען א דעה אין דער רעגיערונג איז פריהער אויסדריקליך געגעבען גע־וואָרען נאָר צו אַזעלכע, וואָס צאָהלען שטייערן, אלזאָ ניט צו די אָרי־מע), א טייל אינדירעקט (א שטייגער, ווי דאָס רעכט צו האָבען א פרייע און גלייכע דעה ביים בעדינגען א פרייז — וואָס דער אָרימער ארבייטער האָט אין אמת׳ן ניט ביים בעדינגען דעם פרייז פון זיין ארבייט, ווייל דער קויפער פון די ארבייט איז רייך און קען בלייבען פעסט ביי זיין פרייז, בשעת אָבער דער פערקויפער איז אָרים און הונ־געריג און מוז נאָכגעבען). אזוי זיינען אַלע נייע מענשען־רעכטע, וואָס די רעוואָלוציאָנען פון די אויפגעקומענע גבירים האָבען איינגעפיהרט, געווען אין אמת׳ן ניט קיין מענשען־רעכטע, נאָר גבירים־רעכטע. אָבער אן אויסנאַהמע דערפון איז געווען דאָס נייע מענשען־רעכט פון חתונה האָבען אויס ליעבע. אין דאָ איז ווידער ווי א וויץ פון דער וועלט־געשיכטע. דוקא די הערשענדע קלאַסען, די גבירים, האָבען פון דיזען מענשען־רעכט ווייניגער געקענט געניסען, ווי די אָרימע ארבייטער. דען די רייכע קוקען ביי א שידוך דער עיקר אויפ׳ן פערמעגען, אויב עס איז א גוט געשעפט, און אזוי ווייטער. זיי זיינען די הערשענדע קלאַ־סען, אָבער זיי זיינען אליין בעהערשט פון די עקאָנאָמישע אומשטענ־דען! דארום איז עס ביי זיי נאָר אן אויסנאַהמע, אז מען זאָל חתונה האָבען אויס ריינע ליעבע און פרייען ווילען. ביי די בעהערשטע קלאַ־סען אָבער, ביי די ארבייטער, איז דאָס דער רעגעל, ווי מיר האָבען שוין אויבען גערעדט.

(אָבער אויך ביי די ארבייטער איז מען א סך געשטערט חתונה צו האָבען אויס ריינער ליעבע, ווייל עס איז שווער צו נעהמען אויף זיך אויסצוהאַלטען א הויזגעזינד.)

אלזאָ, זעהט מען, אז די פולע פרייהייט פון מאַן און פרוי חתונה צו האָבען, לויט ווי זייער ריינע עהרליכע מענשליכע ליעבשאַפט ציהט זיי, קען ערשט אויסגעפיהרט ווערען ביי אַלע מענשען נאָר דעמאָלט, ווען עס וועט אָבגעשאַפט ווערען די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן, די פּריוואַט־ארבייט פאַר דעם פּראָפיט פון קאַפּיטאַליסטען; ווען עס וועלען דערמיט פערשוואונדען ווערען אַלע אייגענטהומס־פערהעלטני־סע און מען וועט ניט מעהר האָבען צו קוקען ביי אַ שידוך אויף נדן, עשירות, גוטע געשעפטען און די אַלע עקאָנאָמישע בעטראַכטונ־גען, וואָס שפּיעלען נאָך היינט אַזאַ מעכטיגען איינפלוס ביי אַ שידוך טהאָן. דאַן, ווען יעדער מענש, פרוי ווי מאַן, וועט זיין פערזאָרגט מיט אַ לעבען און וועט ניט דאַרפען צו זוכען קיין געשעפטען צו מאַכען ביי אַ שידוך, וועט ניט זיין אויף קיין אנדערע זאַך צו קוקען ביים שליסען אַ שידוך, ווי נאָר אויף די ליעבשאַפט פון ביידע זייטען.

און — דאָ קומען מיר צוריק צום פונקט: דיעזע ליעבשאַפט וועט דעמאָלט זיין אַ קוואַל פון אַ נייע ריינע מאָראַל, פון אַ נייע „טהרת המשפחה“.

דען וואו מאַן און ווייב האָבען חתונה אויס ריינע ליעבשאַפט און ווייטער ניט, דערלאָזט זיי ניט זייער געפיהל צו האָבען תאוה צו אַנדערע. די געשלעכטס־ליעבע איז פון נאַטור אויסשליעסליך, דאָס הייסט, זי פאָדערט, אז די געליעבטע פערזאָן זאָל קיין אנדערן ניט האָבען — כאָטש היינט ווערט דאָס נאָר ביי די פרוי אין גאַנצען פערווירקליכט; דעריבער איז די עהע, וואָס איז בעגרינדעט אויף אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע, פון נאַטור מאָנאָגאַמיש.*)

*) מיר ציהען די אויפמערקזאמקייט פון די לעזער ספּעציעל אויף דיעזע ווערטער. דען די שונאים פון סאָציאליזמוס בענוצען זיך מיט דיעזען בוך, צו „בעווייזען“, אז איינער פון די גרעסטע אויטאָריטעטען פון סאָציאליזמוס זאָגט, דאָס סאָציאליזמוס וויל „אָבשאַפען דאָס פאַמיליען־לעבען און ברינ־גען צו אַ הפקר־וועלט אין דעם לעבען פון מענער מיט פרויען“. קיין קלענע־רער ווי עקס־פּרעזידענט רוזוועלט האָט זיך בענוצט מיט דיעזער פערליומ־דונג, געגרינדעט אויף דיעזען „בעוויז“. ווי דער אויפמערקזאמער לעזער זעהט דאָ אָבער, זאָגט ענגעלס פונקט פערקעהרט, — אז אמת'ע, ריינע אינ־דיווידועלע ליעבע איז פון נאַטור מאָנאָגאַמיש; די ליעבענדע זיינען צו־געבונדען איינע צו די אַנדערע און זייער געפיהל דערלאָזט ניט האָבען אפילו אַ געדאנק פון אַנדערע. און אין די סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט וועט זיין די ריינסטע אינדיווידועלע געשלעכטסליעבע. — איבערזעצער.

מיר האָבען געזעהען, ווי גערעכט באַכאָפען איז געווען, ווען ער האָט בעטראַכט, אַז די פרוי איז דאָס געווען היפּטזעכליך, וואָס האָט אויסגעפיהרט דעם פאָרטשריט פון דער גרופּען־עהע צו דער איינצעל־עהע. די מענער האָבען נאָר אויסגעפיהרט דעם איבערגאַנג פון די פּאַאַרונגס־עהע צו דער מאָנאָגאַמיע. ווייטער האָבען מיר געזעהען, אַז דער איבערגאַנג צו מאָנאָגאַמיע איז אין גרונד געווען אַ פערשלעכטערונג פון די לאַגע פון דער פרוי און אַ דערלייכטערונג פאַר די מענער צו זיין אונטריי. אַזוי איז עס געווען ווענינגסטענס היסטאָריש. די פרוי איז געווען עקאָנאָמיש אונטערוואָרפען אונטער דעם מאַן און האָט געמוזט אַריבערטראָגען ווי איהר „האַרר" האָט נאָך אַנדערע ווייבער ווען, אַלזאָ, דיעזע עקאָנאָמישע אבהיינגיגקייט פון די פרוי וועט אוועקפאַלען — ווען זי וועט ניט האָבען צו זאָרגען וואָס פון איהר וועט ווערען, פון וואַנען זי וועט לעבען, אויב ער וועט זי אוועקוואַרפען, וואָס עס איז פאַר איהר נאָך אַ גרעסערע זאָרג, ווי די זאָרג פאַר איהרע קינדער — דעמאָלט וועט די פרוי זיין גלייך צום מאַן, און לויט ווי מען זעהט פון די ביז־אַהעריגע ענטוויקלונג, וועט די דעה פון די פרוי, וואָס זי וועט דאַן האָבען, ווירקען, אַז די מענער זאָלען ווערען ווירקליך מאָנאָגאַם, זיי זאָלען טאַקי אין אמת'ן ניט האָבען צו טהאָן מיט קיין שום אַנדערע פרויען. די גלייך־שטעלונג פון דער פרוי וועט האָבען דיעזע ווירקונג אין אַן אונענדליך פיעל גרעסערע מאָס, איידער זי זאָל מאַכען אַז די פרוי זאָל ווערען פּאָליאַנדעריש (זי זאָל וועלען האָבען צו טהאָן מיט מעהרערע מענער).

די מאָנאָגאַמיע וועט אַלזאָ ווערען שטאַרקער, ריינער, אמת'ער. וואָס עס וועט אָבער פון איהר גאַנץ ענטשיעדען אוועקפאַלען, דאָס זיינען די איינענשאַפטען איהרע, וואָס זיינען אין איהר איינגעדריקט געוואָרען דורך די פערהעלטניסע פון אייגענטהום, דיעזע איינענשאַפטען זיינען — ערשטענס, די אויבערהערשונג פון דעם מאַן, צווייטענס, דאָס ניט קענען שיידען זיך. די איבערהערשונג פון דעם מאַן אין דער עהע קומט פּשוט פון דעם, וואָס ער איז דער אייגענטהימער פון פערמעגען און דער שפּייזער. דאָס הערט אויף, ווען די היינטיגע געזעלשאַפט־אָרדנונג ווערט אָבגעשאַפט. און דאָס וואָס מאַן און ווייב האָבען זיך ניט געקענט פריי צושיידען איז אַ טהייל אויך געקומען פון די עקאָנאָמישע לאַגע און אַ טהייל איז דאָס אַ טראַדיציע נאָך

פון יענער צייט, ווען מען האָט געמאַכט פון דער מאָנאָגאַמיע אַ הייליגע רעליגיאָנס־זאַך, ווען מען האָט נאָך ניט רעכט פערשטאַנען דעם צוזאַמענהאַנג דערפון מיט דער עקאָנאָמישער לאַגע, און שוין היינט איז דאָס ניט קענען זיך שיידען טויזענדפאַך דורכבראָכען. וויבאַלד אַז מאָראַליש איז נאָר אַזאַ עהע, וואָס איז געגרינדעט אויף ליעבע, טאָ איז אויך די עהע נאָר אַזוי לאַנג מאָראַליש, ווי לאַנג די ליעבע בלייבט אין איהר פעסט. ווי לאַנג האַלט זיך די אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע? דאָס איז ביי פערשיעדענע מענשען זעהר פערשיעדען, בעזאָנדערס ביי די מענער. און ווען עס קומט דערצו, אַז די צונייגונג הערט פּאָזיטיוו אויף, אָדער ווען מען קריעגט אַ נייע ליידענשאַפטליכע ליעבע צו אַן אַנדערע אָדער אַן אַנדערן, איז עס אַ גליק פאַרביידע און אויך פאַר דער געזעלשאַפט, אַז מען זאָל זיך שיידען. פרייע שיידונג וועט בלויז פערשפּאָרען די לייטע צו שלעפּען זיך דורך דעם נוצלאָזען שמוץ פון אַ גט־פּראָצעס.

אַלזאָ, ווען מיר קלערען וואָס עס וועט זיין מיט דעם געשלעכטס־לעבען נאָך די קומענדע אָבשאַפונג פון די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן, קענען מיר זיך נאָר משער זיין וואָס עס וועט ניט זיין, וואָס עס וועט פערשוואונדען ווערען. וואָס אָבער וועט צוקומען? דאָס וועט זיך ענטשיידען, ווען עס וועט אויסוואַקסען אַ נייער דור, אַ דור פון מענער, וואָס זיינען קיינמאָל אין זייער לעבען ניט געקומען דערצו, צו קויפען זיך אַ פרוי סיי פאַר געלד סיי פאַר אַנדערע גליקען, און אַ דור פון פרויען, וואָס זיינען קיין מאָל אין זייער לעבען ניט געקומען דערצו, זיך איבערצוגעבען צו אַ מאַן צוליעב אַלץ־איינס וועלכע טובות, חוץ נאָרווירקליכע ליעבע, און אויך ניט מורא צו האָבען זיך איבער־צוגעבען צו דעם אמת׳דיג־געליעבטען, דורך די עקאָנאָמישע צרות, וואָס קענען דערפון אַרויסקומען. ווען עס וועלען זיין אויף דער וועלט אַט אַזעלכע מענשען, וועט עס זיי אַרען ווי די קאַץ וואָס מען דענקט היינט אַז זיי זאָלען טהאָן. זיי וועלען זיך אַליין מאַכען זייערע אייגענע פיהרונגען און דער עולם וועט האָבען ביי זיי וועגען אַזעלכע פיהרונגען אַ מיינונג, וואָס וועט זיך צופּאַסען דערצו, און דאָס איז אַלעס וואָס עס בלייבט צו זאָגען וועגען דעם.

לאָמיר זיך אָבער איצט אומקעהרען צו מאָרגאַן׳ס בוך. מיר האָבען זיך דאָ אַהיבש ביסעל דערווייטערט פון איהם. וועגען דער

ענטוויקלונג פון דער מאָנאָגאַמישער פאַמיליע שוין אין דער צייט פון ציוויליזאַציאָן רעדט ער נאָר גאַנץ קורץ. דען עס געהערט ניט אין דעם פּלאַן פון זיין בוך צו רעדען וועגען די ווייטע־ע געשיכטליכע ענטוויקלונג פון דער צייט ווען עס איז שוין ציוויליזאַציאָן. רעדענדג קורץ וועגען דער ענטוויקלונג פון מאָנאָגאַמיע, ערקלערט ער אויך, אז דיעזע ענטוויקלונג איז געווען א ניצליכער פאָרטשריט. ער זעהט אין דעם א נעהענטערעס צוקומען צו די גלייכע רעכטע פון פרוי און מאַן. ער האַלט אָבער, אז אין גאַנצען איז מען דערצו נאָך ניט דערגאַנגען. אָבער, זאָגט ער, „ווען מען זעהט, אז די פאַמיליע האָט דורכגעמאַכט פיער פאָרמען איינע נאָך די אַנדערע און געפינט זיך יעצט אין א פינפטע פאָרמע, שטעלט זיך די פראַגע, אויב דיעזע פאָרמע קען שוין איצט אייביג בלייבען? די איינציג מעגליכע ענטוואָרט איז די, אז זי מוז ווייטער מאַכען פאָרטשריט, אזוי ווי די געזעלשאַפט מאַכט פאָרטשריט; די פאַמיליע מוז זיך פערענדערן אין דער מאָס ווי די געזעלשאַפט פערענדערט זיך, אזוי ווי דאָס איז געווען ביז אהער. די פאַמיליע איז בעשאַפען פון דעם געזעלשאַפטס־סיסטעם און זי וועט אימער אָבשפּיגלען אין זיך דעם צושטאַנד פון דער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט. אזוי ווי די מאָנאָגאַמע פאַמיליע האָט זיך פערבעסערט זייט דעם אָנפאַנג פון ציוויליזאַציאָן, און זעהר שטאַרק האָט זי זיך פערבעסערט אין דער היינטיגער צייט, קען מען זיך ווייניגסטענס מישער זיין, אז זי איז פעהיג ווייטער פערפאָלקאָמענט צו ווערען, ביז די גלייכהייט פון מאַן און פרוי וועט דערגרייכט ווערען. און ווען אין דער צוקונפט וועט די מאָנאָגאַמיע ניט זיין אים שטאַנד צו בעפרידיגען דאָס וואָס די געזעלשאַפט וועט פאָדערען, איז אונמעגליך צו זאָגען נביאות, וואָס פאַר א סאָרט פאַמיליען־לעבען עס וועט קומען נאָך דער מאָנאָגאַמיע".

3. — די שבטים פון די אינדיאַנער.

(פאָרוואָרט פון דעם איבערזעצער.)

ביז יעצט האָבען מיר בעטראַכט די ענטוויקלונג פון די ערשטע פעראייניגונג פון מענשען, — די פאַמיליע (די הויזגעזינט).

איצט געהען מיר בעטראַכטען אַ שריט נאָך דעם, אַ ווייטערע פעראייניגונג; דאָס איז אַ פעראייניגונג פון מענשען פון פיעלע פאַמיליען אין איין גרויסע „משפחה“ — דאָס וואָס מען רופט אויף פראָסט אידיש „די פאַמיליע“: דאָס הייסט אַלע קרובים וואָס האָבען היינט איין פאַמיליען־נאָמען. היינט איז אַזאַ ברייטע „פאַמיליע“ ניט מעהר קיין איינריכטונג פאַר קיין שום געזעלשאַפטליכען צוועק. אמאָל אָבער, אויף אַ געוויסע שטופע פון דער געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג, איז די גרויסע משפחה געווען אַ געזעלשאַפטליכע איינריכטונג.

מיר וועלען באַלד זעהן וואס איהר אויפגאַבע איז געווען.

נאָך אַ ווייטערע פעראייניגונג איז געווען די פערבינדונג פון אַזעלכע גרויסע משפחות אין איין פראַטריע און ווייטער מעהרערע פראַטריען אין איין שבט. און אַ סך שבטים האָבען זיך ענדליך פערבונדען אין איין פאָלק. דערנאָך איז ענטשטאַנען די מלוכה.

אין דיעזען קאַפיטעל, אַלזאָ, וועט גערעדט ווערען פון די צווייטע שטופע פון פעראייניגונג, אַ שטופע נאָך דעם הויזגעזינט, — די פאַמיליע אין ברייטערען זין; די גאַנצע משפחה. דאָס איז אויף דיעזע שטופע די גאַנצע מענשליכע געזעלשאַפט, ווי מיר וועלען דאָ זעהן.

עס איז שווער צו געפינען אויף אידיש אַ פּאַסענדעס וואָרט פיר אַזאַ סאָרט געזעלשאַפטליכע משפחה. ווי שוין געזאָגט, אויף פראָסט אידיש הייסט דאָס אייגענטליך „פאַמיליע“; דען דאָס וואָס עס הייסט פאַמיליע אין געבילדעטע שפּראַך, הייסט אויף אידיש גאָר „הויזגעזינט“, אָדער, אין אַ טייל ערטער „געזינט“, „געזינטיל“. „פאַמיליע“ אָבער הייסט ביי אידען די גאַנצע ברייטע משפחה! אָבער די היינטיגע אידישע שרייבער האָבען שוין גענומען נוצען דאָס וואָרט „פאַמיליע“ אין ציוויליזירטען זין, בלויז פאַר דעם הויזגעזינט אליין, און

איך מיר בענוצען דאס שוין אין דעם זין. האבען מיר ניט מעהר קיין ווארט פאר די ברייטערע משפחה. אויף דייטש הייסט דאס ג ע ־ ש ל ע כ ט ס ־ פ ע ר ב א נ ד. לאמיר עס אויך אזוי רופען. אלזא, זאל דער לעזער געדענקען: „געשלעכטס־פערבאנד" הייסט א פערבאנד פון אלע קרובים, א שטייגער אזוי ווי די וואס האבען היינט איין פאמיליען־נאמען צוזאמען.

ביי די אינדיאנער אין אמעריקא זיינען געווען אזעלכע געשלעכטס פערבאנדען, וואס האבען געהאט צוזאמען דעם נאמען פון א חיה. אזוי ווי מען זאגט היינט, למשל, די „ראבינאוויטשעס", די „ראזענצווייגס", די „פינקעלשטיינס", מיינענדיג אלע פון א גאנצע משפחה, וואס טראַ־גען דעם נאמען, אזוי האט מען ביי אינדיאנער געזאגט „די הירשען", „די בערען", „די קעץ", „די שעפסען", דאס האט מען געמיינט אלע מענשען פון איין געשלעכטס־פערבאנד, וואס האט זיך גערופען מיט אזא נאמען פון א חיה.

פריהער האט מען ניט אנגעהויבען צו פערשטעהן, וואס דאס איז פאר אן איינריכטונג. מארגאן אבער האט דאס ענטדעקט. און דיעזע ענטדעקונג העלפט מאכען קלאר, ווי אזוי עס האט זיך ענטוויקעלט די פעראייניגונג פון מענשען פון שטופע צו שטופע, ביז אין א מלוכה. — (אזוי ווייט דאס פארווארט צו דיעזען קאפיטעל, פון דעם איבערזעצער.)

ביי די אינדיאנער אין אמעריקא איז יעדער שטאם (שבט) גע־ וועזן איינגעטהיילט אין מעהרערע געשלעכטס־פערבאנדען. יעדער גע־ שלעכטס־פערבאנד האט געהאט דעם נאמען פון א חיה. וואס דאס בעדייטעט, האט מען פריהער ניט פערשטאנען. מארגאן אבער האט דאס ענטדעקט. מיר האבען ביז אהער שוין ערקלערט איין וויכטיגע ענטדעקונג מארגאן'ס — ווי ער האט אויסגעפונען, אויף וואס די מערקווירדיגע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען פון די אינדיאנער צייגען; ווי ער האט, לויט נאך דיעזע סיסטעמען פון קרובים'שאפט, צוריק אויפגעשטעלט אן אלטע, גאר ערשטע פאמיליען־פארם, וועלכע איז שוין געווען אונטערגעגאנגען און א שפור פון איהר איז דאס, נאך זיין ענטדעקונג, געבליעבען אין דעם זאנדערבארען פערוואנדשאפטס־סיס־ טעם פון די אינדיאנער. דאס איז געווען איין וואונדערליכע ענט־

דעקונג פון מאָרגאַן'ען. אצינד קומען מיר צו אַן אַנדערע ענטדעקונג זיינע, וועלכע איז וויינינגסטענס פּונקט אזוי וויכטיג. דאָס איז זיין ערקלערונג, וואס עס בעדייטען די געשלעכטס־פערבאַנדען מיט נעמען פון חיות.

פערצייטענס ביי די גריכען זיינען געווען פאַמיליען־פערבאַנדען, וועלכע האָבען זיך גערופען „ג ע נ ע א". ביי די פערצייטיגע רוימער ווידער זיינען אויך געווען עהנליכע געשלעכטס־פערבאַנדען, וועלכע האָבען זיך גערופען „ג ע נ ט ע ס". האָט מאָרגאַן אויפגעוויזען, אַז די אינדיאַנער געשלעכטס־פערבאַנדען מיט נעמען פון חיות זיינען אין גרונד אויך דיעזעלבע זאַך; נאָר יענע אַלטע פערבאַנדען ביי די גריכען און רוימער זיינען שוין געווען אביסעל פערענדערט; אָבער די ערשטע פאָרמע פון אזעלכע פערבאַנדען איז געווען אזעלכע ווי די אַמעריקאַנער אינדיאַנישע. אין רוים און גריכענלאַנד פערצייטענס איז די גאַנצע געזעלשאַפטס־אָרגאַניזאציאָן געווען איינגעטהיילט אין שטאַמען (שבטים), די שטאַמען אין פראַטריען (ברודערשאַפטען), די פראַטריען אין גענטעס; צייגט מאָרגאַן אויף, אַז פּונקט אזא איינ־טהיילונג געפינט מען ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקא. און ער קומט צום שלוס, אַז ביי אַלע פעלקער פון דער וועלט (אַזוי ווייט ווי עס צייגען די קוועלען, וואס מיר האָבען דערווייל ביז יעצט) איז אַמאָל, ווען זיי זיינען נאָך געווען אין דער מדרגה פון באַרבאַריי, איידער זיי קומען צו ציוויליזאַציע, געווען אזא איינריכטונג ווי די גענטעס, — און אַפילו נאָך אין אָנפאַנג פון ציוויליזאַציע אויך. דיעזער געדאַנק מאָרגאַן'ס האָט מיט איין קלאַפּ אויפגעדעקט די שווערסטע געהיימ־ניסע פון די עלטסטע גריכישע און רוימישע געשיכטע. און דאָס האָט אונז צו דערזעלבער צייט געגעבען אויפקלערונג איבער גאָר די ערש־טע איינריכטונגען פון דער געזעלשאַפט, איידער דער שטאַאַט איז איינגעפיהרט געוואָרען. איידער מאָרגאַן האָט געמאַכט דיעזע ענט־דעקונג איז קיינעם אזעלכעס ניט איינגעפאַלען.

אז מען ווייסט דאָס שוין, זעהט דאָס אויס זעהר איינפאַך. אָבער מאָרגאַן אליין האָט דאָס ערשט ענטדעקט די לעצטע צייט. אין זיין פריהערדיגען בוך, וואס איז אַרויס אין יאהר 1871, איז דיעזע גע־היימניס נאָך ניט געווען דערגאַנגען. ווען ער האָט דאָס ענטדעקט, האָט דאָס געמאַכט א מערקווירדיגען איינדרוק אויף די פאָרשער. די

פאָרשער פון ענגלאַנד, וואָס זוכען צו ערקלערען די אורגעשיכטע פון דער מענשהייט, האָבען געוועהנליך זעהר שטאַרק צוטרויען צו זייערע אייגענע חקירות. אָבער ווען מאָרגאַן האָט געמאַכט זיין ענטדעקונג, וועלכע צוקלאַפּט זייערע חקירות, זיינען זיי געוואָרען שטיל ווי קאָטינקעס.

מאָרגאַן רופט דיעזען סאָרט געשלעכטס־פערבאַנד ביי אַלע פעלקער מיט'ן אַלטען רוימישען נאָמען ג ע נ ס (מעהרצאָהל: גענטעס). אַלע שפּראַכען פון די אַרישע פעלקער שטאַמען פון איין אַלט־אַרישע שפּראַך. אין אַלע דיעזע שפּראַכען איז דאָ אַ וואָרט וואָס קלינגט עהנליך צו דעם אַלט־רוימישען וואָרט ג ע נ ס. אויף גריכיש ג ע־נ אָ ס. אויף דייטש קומט אַלע מאָל אַ „ק" אויפ'ן אָרט פון אַ „ג" אין אַלט־אַריש, איז דאָ אַן אַלט־דייטשער וואָרט ק א ן, וואָס בעדייטעד דאָסזעלבע וואָס ג א ן אין אַלט־אַריש — דאָס הייסט — האָבען קינדער. דעריבער געפינט מען אין אַלע אַרישע שפּראַכען אַן ערנליכען וואָרט, וואָס בעדייטעט געשלעכט, אָבשטאַמונג, קינדער פון איין פאַמיליע: רוימיש ג ע נ ס, גריכיש ג ע נ אָ ס, סאַנסקריטיש ד ז ש אַ נ אַ ס, גאָטהיש ק ו נ י (ווייל אַ „ג" ווערט אַ „ק"), אַלט־נאָרדיש און אַנגלאָ־זאַקסיש ק י ן, ענגליש אויך ק י ן, מיטעל־האָך־דייטש, ק י נ נ ע. אָבער גענס אין לאַטייניש און גענאָס אין גריכיש ווערט ספּעציעל געברויכט פאַר אַזאַ געשלעכטס־פערבאַנד, וועלכער ריהמט זיך אַז ער קומט אַרויס פון איין געמיינזאַמע אָבשטאַמונג (ביי די גריכען און רוימער — פון איין געמיינזאַמען שטאַם־פאָטער) און זיי זיינען פערקניפּט אַלס אַ בעזאָנדערע געמיינשאַפט דורך געוויסע רעליגיעזע און געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען. פון וואַנען איז אַרויסגעקומען דיעזע גענס־איינריכטונג? און וואָס איז איהר אמת'ע נאַטור? דאָס איז ביז אָהער געבליעבען דונקעל פאַר אַלע געשיכטע שרייבער. מאָרגאַן'ס פאָרשונגען מאַכען דאָס קלאָר.

מיר האָבען שוין אויבען געזעהען, ביי די פּונאַלוּאַ פאַמיליע, ווי אַ גענס איז געווען צוזאַמען־געזעצט גאָר אין אָנהייב. אַלע קינדער אין איינִיקלעך און אור־אייניקלעך פון איין שטאַם־מוטער, פון דער גרינדערין פון דער מישפּחה, זיינען געווען איין גענס. זיי זיינען אַרויסגעקומען פון די פּונאַלוּאַ עהע. אַזוי ווי ביי אַזאַ לעבען קען מען ניט וויסען זיכער ווער דער פאָטער איז, רעכענט זיך די אָבשטאַמונג

נאָר פון דער מוטער'ס צד. ברידער טאָרען שוין ניט הייראטהען זייערע שוועסטערן, ביי די מענשען ביי וועלכע עס פיהרט זיך אזוי. די מענער מוזען נעהמען ווייבער וואָס שטאַמען פון אַן אַנדערע אָבשטאַמונג. די קינדער פון די זיהן פון אַ גענס געהערען ניט צו די גענס פון זייערע פאָטערס, וויל זייערע מוטערס זיינען דאָך פון אַ פרעמדע גענס. צו די גענס געהערען נאָר די קינדער פון די טעכטער פון אַ גענס. די קינדער פון די זיהן געהען איבער צו די גענס פון זייערע מוטערס.

צו וועלכען צוועק, אלזאָ, איז אַזאַ משפחה געווען איינס? וואָס איז געווען זייער אויפגאַבע צוזאַמען אַלס איין געמיינשאַפט? מיט וואָס האָבען זיי זיך אונטערשיידעט פון אַנדערע געמיינשאַפטען אזעלכע אין דעם שטאַם?

ביי די איראָקעזען אינדיאַנער קען מען נאָך היינט זעהען, צו וואָס אַזאַ גענס איז פעראייניגט. און מאָרגאַן נעהמט אָן, אז גאָר אין אָנפאַנג איז ביי אַלע גענס פון אַלע פעלקער געווען זייער אויפגאַבע דאָסזעלבע, וואָס היינט ביי די איראָקעזען, בעזאָנדערס ביי זייער סענעקאַ שבט.

אין דיעזען שבט זיינען געווען 8 גענטעס, וואָס האָבען זיך גע־רופען נאָך די נעמען פון פערשיעדענע חיות. זיי זיינען געווען: 1) דער וואָלף, 2) דער בער, 3) דער קראָט, 4) דער ביבער, 5) דער הירש, 6) די שנעפּע, 7) דער רייהער, 8) די פאַלקע. (די לעצטע דריי זיינען אַזעלכע פויגלען.) יעדער מענש האָט געהערט צו איינער פון דיעזע „חיות", דאָס הייסט פון דיעזע משפחות. אַלץ איינס אין וועלכען הויזגעזינט אַ קינד איז געבאָרען געוואָרען, האָט עס אַלץ צו־געהערט צו די „חיה" פון די מוטער.

און אָט וואָס זייער אויפגאַבע איז געווען:

1) יעדער גענס האָט זיך אויסגעקליבען אַן עלטסטען — „סע־טשעם" אויף אינדיאַניש — און אַ הויפּטלינג. דער סעטשעם איז געווען דער פאָרשטעהער פון די גענס אין פריעדענס־צייט, דער הויפּט־לינג איז געווען דער קריעגס־פיהרער. דער סעטשעם מוז אויסגעקלי־בען ווערען פון די גענס זעלבסט. זיין אַמט געהט איבער בירושה. אַזוי געשווינד ווי אַ סעטשעם שטאַרבט, מוז אין אויגענבליק זיין אַן אַנ־דערער אויף זיין אָרט. דער קריעגס־אָנפיהרער אָבער האָט געקענט

געװעהלט װערען פון אַן אַנדער געגס אויף און אַ צייט האָט מען געקענט בלייבען גאָר אָהן אַזעלכען.

דאָס אַמט פון דעם סעטשעם האָט קיינמאָל ניט גע׳ירש׳ענט דעם אַלטען סיטשעם׳ס זוהן, װייל ביי די איראָקעזען האָט זיך געפיהרט נאָך מוטער־רעכט, דער זוהן פון דעם סייטשעם האָט אַלזאָ ניט צו־געהערט צו זיין פאָטער׳ס גענס, נאָר צו אַן אַנדערע. אָבער אָפט האָט דעם אַמט גע׳ירש׳ענט דעם אַלטען סיטשעם׳ס שװעסטערס אָדער ברודערס זוהן.

ביים אויסקלייבען די פאָרשטעהער האָבען אַלע מיטגעשטימט, מענער און װייבער. אָבער די װאהל איז ניט געװען גילטיג ביז די איבריגע 7 גענטס האָבען זי בעשטעטיגט. דעמאָלט ערשט איז דער אויסגעקליבענער מיט פאראד איינגעזעצט געװארען אין זיין אַמט. און איינגעזעצט געװארען איז ער דורך דעם געמיינשאפטליכען ראטה פון דעם גאנצען בונד פון אַלע איראָקעזען. װאס דאָס בעדייט, װעלען מיר זעהן װייטער.

דער סעטשעם האָט אין די גענטס נאָר צו בעפעהלען װי אַ פאָ־טער. זיין מאכט איז ניט מעהר װי אַ מאָראַלישע, מען פאָלגט איהם װייל אַזוי פיהרט זיך. קיין מאכט מיט װאס צו צװינגען מען זאָל איהם פאָלגען האָט ער ניט. זייענדיג סעטשעם איז ער דערמיט גופא שוין אויך מיטגליעד פון דעם שטאַם־ראַטה פון דעם סענעקא שטאַם און אויך פון דעם בונדעס־ראטה פון אַלע שבטים פון די איראָקעזען.

דער קריעגס־הויפטלינג האָט נאָר געהאט עפּעס צו בעפעהלען אין מלחמה.

2) די גענס קען אַראָבזעצען דעם סעטשעם און דעם קריעגס־הויפּטלינג װען נאָר זי האָט חשק. ביי דעם האָבען װיעדער אַ דעה אַלע מענער און אַלע װייבער. די אַראָבגעזעצטע זיינען דערנאָך איינ־פאַכע קריעגער, װי אַלע אַנדערע פּריװאַט פערזאָנען. איבריגענס קען דער שטאַמעס־ראטה אויך אַראָבזעצען אַ סעטשעם, אפילו װען זיין גענס װיל דאָס ניט.

3) קיין מיטגליעד טאָר ניט נעהמען אַ װייב פון זיין איינענעם גענס. אַ מאַן פון די „בער"־משפחה טאָר ניט נעהמען קיין „בעריכע" פאַר אַ װייב אין אַ „הירש" טאָר ניט נעהמען קיין „הירשיכע". דאָס איז דער עיקר כלל פון די גענס, דאָס איז די פערבינדונג, װאס האלט

זי צוזאמען. דען די אורזאַכע, פאַר וואָס זיי טאָרען ניט הייראַטהען פון די אייגענע גענס איז, ווייל די מענשען פון איין גענס זיינען בלוטס־פערוואַנדטע. דאָס וואָס זיי טאָרען ניט הייראַטהען צוזאמען דריקט אויס דעם פאַקט, אַז זיי זיינען קרובים פון בלוט. און דאָס וואָס זיי זיינען קרובים פון בלוט מאַכט זיי דאָס ערשט פאַר איין גענס.

מאָרגאַן האָט ערשט ענטדעקט דיעזע איינפאַכע טהאַטזאַכע און מיט דעם האָט ער צום ערשטען מאָל ענטדעקט וואס אייגענטליך די נאַטור פון אַ גענס איז. ביז אַהער האָט מען ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז אַזעלכעס. פריהער פלעגט מען, אין די בעשרייבונגען פון דעם לעבען פון די ווילדע און באַרבאַרען ניט וויסען צו מאַכען קיין שום אונטערשיעד צווישען זייערע פערשיעדענע פערבינדונגען. מען פלעגט רופען אַלע זייערע פערבינדונגען אַמאָל שבט, אַמאָל שטאַם, אַמאָל גענס, אַמאָל קלאַן, ניט קוקענדיג וועלכע סאָרט פערבינדונג דאָס איז, און מען פלעגט מאַנכע מאָל זאָגען, אַז ביי דיעזע מענשען איז פערבאָטען צו נעהמען אַ ווייב פון די אייגענע פערבינדונג, מען פלעגט ניט וויסען צו מאַכען קיין אונטערשיעד פון וועלכע סאָרט פערבינדונג. דורך דעם האָט מען זיך געפּלאָנטערט אין אַ צומישעניש און מען האָט ניט געוואוסט ווי אַרויסצוקריכען. דאָס האָט געגעבען אַ געלעגענהייט מעקלאַננאַן׳ען ער זאָל זיך דאָ בעווייזען ווי אַ גרויסער אויפּטהוער, וואס מאַכט ערשט קלאָר וואָס דאָ טהוט זיך, מיט זיין ערקלערונג, אַז אַלע שבטים פון ווילדע צוטהיילען זיך אין אַזעלכע, אין וועלכע די מיטגליעדער טאָרען ניט הייראַטהען צווישען זיך און אין אַזעלכע, אין וועלכע זיי מעגען יאָ הייראַטהען. די ערשטע האָט ער גערופען „עקסאָגאַמע“ שבטים, די צווייטע „ענדאָגאַמע“. (עקסאָ הייסט אויסערליך, גאַם — הייראַטה. עקסאָגאַמע שבטים הייסט אַלזאָ אַזעלכע שבטים, אין וועלכע זייערע מיטגליעדער מוזען נאָר הייראַטהען פון דרויסען, פון אַנדערע שבטים. ענדאָ הייסט אינעווענינ.) ער האָט די זאַך נאָך מעהר פערפּלאָנטערט דער־מיט און געמיינט האָט ער ווער ווייסט וואס ער האָט דאָ אויפגע־טהאָן. מיט דעם אָבער, וואס מאָרגאַן האָט אויפגעוויזען, אַז פער־באָטען חתונה צו האָבען איז נאָר צווישען די מיטגליעדער פון איין

גענס, וועלכע זיינען בלוטס־פערוואנדטע, האָט דער אונזין ערשט אויפגעהערט.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז אויף די שטופע פון ענטוויקלונג, אויף וועלכער מיר געפינען די איראָקעזען, ווערט דער פערבאָט ניט התונה צו האָבען אין די אייגענע גענס זעהר פעסט געהאלטען.

4) דאָס פערמעגען פון פערשטארבענע איז צוגעפאלען א ירושה צו די איבריגע מיטגליעדער פון זיין גענס. עס האָט געמוזט אין דער גענס בלייבען. אזוי ווי די איראָקעזען האָבען קיין גרויסע עשירות'ן ניט געקענט לאָזען, האָבען זיך די נאָהענטסטע פערוואנדטע פון די גענס געטהיילט אין דער ירושה. איז א מאַן געשטאָרבען, האָבען זיך געטהיילט מיט דער ירושה זיינע לייבליכע ברידער און שוועסטער און זיין מוטער'ס ברידער. איז א פרוי געשטארבען, האָבען איהרע קינדער און לייבליכע שוועסטער צוגענומען די ירושה, ניט אָבער איהרע ברידער. איבער דיזעלבע אורזאכע האָבען מאַן און פרוי ניט געקענט ירשה'נען איינע פון די אנדערע, און ניט די קינדער פון זייער פאָטער.

5) די מיטגליעדער פון איין גענס זיינען געווען פערפליכטעט צו געבען איינע די אנדערע הילף און שוץ און בעזאָנדערס צו נעהמען ראכע פאר זיי ווען א פרעמדער פון אן אנדערע גענס האָט זיי בייז געטהאָן. יעדער איינער האָט זיך פערלאָזט פאר זיין זיכערהייט אויפ'ן שוץ פון זיין גענס, און ער האָט זיך געקענט פערלאָזען. ווער עס האָט איהם עפּעס שלעכטס געטהאָן, דער האָט עס געטהאָן זיין גאנצער גענס. אלע מענשען פון איין גענס זיינען געווען איין בלוט, דעריבער זיינען זיי געווען פערפליכטעט צו נעהמען בלוט־ראכע איינע פאר די אנדערע. די איראָקעזען האָבען דאָס שטרענג געהאלטען. ווען איינער פון א פרעמדער גענס האָט איינעם געטויטעט, איז די גאנצע גענס פון דעם געטויטעטען געווען פערפליכטעט צו נעהמען בלוט־ראכע. די ערשטע זאך האָט מען געפרופט זיך צו פערגלייכען. די גענס פון דעם מערדער האָט געהאלטען אן אסיפה און האָט פאָרגעשלאָגען דער גענס פון דעם ערמאָרדעטען פלענער ווי צו פערגלייכען זיך. 'כרוב האָבען זיי געשיקט אויסדריקע פון בעדויערען און מתנות. האָט די גענס פון דעם ערמאָרדעטען דאָס אָנגענומען, איז געווארען

שלום. ווען ניט, האָט די געגס פון דעם ערמאָרדעטען אויסגעקליעבען פון זיך איינעם אָדער מעהרערע ראכע־נעהמערס, וועלכע האָבען גע־מוזט נעהן כאַפּען דעם מערדער און איהם טויטען. ווען דאָס איז געשעהען, האָט די געגס פון דעם ערמאָרדעטען מערדער קיין רעכט ניט געהאַט זיך צו בעקלאָגען, דער פאַל איז געווען אויסגעגליכט.

6) יעדע געגס האָט געהאַט געוויסע נעמען אָדער רייהען פון נעמען, וואס נאָר זי האָט געקענט געברויכען פאר איהרע מיטגליע־דער. אויף אַזאַ אופן האָט יעדען איינציגענס נאָמען שוין געצייגט פון וועלכע געגס ער איז. ווער עס איז גערופען געוואָרען מיט אַ נאָמען פון אַ געגס, דער האָט דערמיט גופא געהאַט דאָס רעכט אויף אַלעס וואָס עס קומט אַ מיטגליעד פון דיעזער געגס.

7) יעדע געגס קען אריינגעהמען פרעמדע און זיי מאַכען פאר איינענע. דורך דעם זיינען די אויפגענומענע פרעמדע שוין געוואָ־רען מיטגליעדער פון גאַנצען שטאַם. ווען מען האָט געפאַנגען מענ־שען פון אַנדערע שבטים אין קריעג און מען האָט זיי ניט געטויטעט, זיי־נען זיי אויפגענומען געוואָרען אַלס מיטגליעדער אין אַ געגס און אויף אַזאַ אופן זיינען זיי געוואָרען מיטגליעדער פון דעם גאַנצען שטאַם פון די סענעקאַס און האָבען דערמיט געקראָגען די פולע רעכטע פון דער געגס און פון דעם שטאַם. די אויפנאַהמע אַלס מיטגליעד איז געשעהען אויף אַ פאָרשלאַג פון איינצעלנע מיטגליעדער פון די געגס. אַ מאַן האָט דעם פרעמדען אָנגענומען אַלס זיין ברודער, אָדער די פרעמדע אַלס זיין שוועסטער. אַ פרוי האָט דעם פרעמדען אָנגענו־מען אַלס איהר קינד. דאַן האָט די געגס די אויפנאַהמע געמוזט בעשטעטיגען מיט אַ פּאַראַדנע צערעמאָניע. אָפט האָט זיך געטראָ־פען, אַז אַ געגס, וואָס איז שוין געווען זעהר קליין אין צאָהל, איז גע־וואָרען צוריק גרויס דורך דעם וואָס זי האָט אריינגענומען אַ כך פרעמדע פון אַן אַנדערע געגס, מיט צושטימונג פון יענער. ביי די אי־ראָקעזען איז די פּאַראַדנע אויפנאַהמע פון פרעמדע אין אַ געגס גע־שעהען אין אַן עפענטליכער זיצונג פון דעם ראַטה (אסיפה) פון דעם שטאַם. דורך דעם איז די אויפנאַהמע געוואָרען אַ רעליגיעזע צע־רעמאָניע.

8) ביי אַנדערע פעלקער פעלגט יעדע געגס האָבען איינענע בעזאָנדערע רעליגיעזע צערעמאָניעס און פייערליכקייטען. ביי די

אינדיאַנישע גענס קען מען דאָס שווערליך אויפווייזען. אָבער זייערע אַלגעמיינע רעליגיעזע צערעמאָניעס האָבען צו טהאָן מיט די גענס, מעהר אָדער ווייניגער. די סעטשעמס און קריעגס־הויפטלינגע פון די גענס האָבען געהאַט דעם אַמט פון פריסטערס ביי די זעקס־יעהרליכע רעליגיעזע פעסטליכקייטען פון די איראָקעזען. אלס בעאַמטע פון די גענס זיינען זיי געווען צוגערעכענט דערביי צו די „גלויבענס־היטער."

9) די גענס האָט געהאַט אַ בעזונדערען בית עולם פאַר איהרע מיטגליעדער. היינט האָבען די איראָקעזען, וואס וואוינען צווישען די ווייסע מענשען אין שטאַאט ניו יאָרק, שוין ניט קיין בעזונדערע בית עולם׳ס. פריהער אָבער האָבען זיי דאָס געהאַט. ביי אַנדערע אינדיאַנער איז דאָס נאָך דאָ. ביי די יוסקאַראָראַס, צום ביישפיעל, וועלכע זיינען נאָהענטע קרובים פון די איראָקעזען, האָט יעדע גענס איהר בעזאָנדערע שורה אויפ׳ן בית הקברות, כאָטש זיי זיינען שוין קריסטען. די מוטער ווערט בעגראָבען אין איין שורה מיט איהרע קינדער, אָבער דער פאָטער ניט. און אויך ביי די איראָקעזען געהט נאָך היינט די גאַנצע גענס פון דעם טויטען צו דער קבורה, בעזאָרגט דעם קבר, די רעדען ביי דער בעגרעבניש און אזוי ווייטער.

10) די גענס האָט אַן אסיפה, וואו עס קומען זיך צוזאַמען אַלע דערוואַקסענע מיטגליעדער, מענער און פרויען, אויף אַ דעמאָקראַ־טישען אופן, אַלע מיט גלייכע שטימרעכט. דיעזער ראַטה ערוועהלט די סעטשעמס און די קריעגס־הויפטלינגע און זעצט זיי אַראָב. אויך טהוען זיי דאָס מיט זייערע איבריגע „גלויבענס־היטער". דיעזער ראַטה נעהמט אָן בעשליסע איבער אָבצאָהלונגען אדער בלוט־ראַכע פאַר ער־מאָרדעטע מיטגליעדער פון די גענס. ער נעהמט אויף פרעמדע אין די גענס. קורץ, דיעזער ראַטה איז די אויבערשטע געוואַלט אין דער גענס.

דאָס זיינען די אויפגאַבען פון אַ טיפּישע אינדיאַנישע גענס.

„אַלע איהרע מיטגליעדער, זאָגט מאָרגאַן, זיינען פרייע מענשען, פערפליכטעט צו שיצען איינער דעם אַנדערענס פרייהייט. זיי זיי־נען אַלע גלייך אין פערזענליכע רעכטע. ניט דער סעטשעם, ניט דער קריעגספיהרער ווילען האָבען וועלכע עס איז בעזונדערע רעכ־טע וואס אַנדערע האָבען ניט. זיי זיינען אַ ברודערשאַפט פערקניפּט דורך בלוט־פערבינדונג. פרייהייט, גלייכהייט, ברידערליכקייט זיי־

נען געווען די גרונד־פרינציפען פון די גענס, הגם זיי האבען דאס קיינמאל ניט פארמולירט. און די גענס ווידער איז געווען די איינהייט פון א גאנצען געזעלשאפטליכען סיסטעם, דער פונדאמענט פון די ארגאניזירטע געזעלשאפט פון די אינדיאנער. דאס ערקלערט פאר וואס די אינדיאנער האבען געהאט אן אייגענשאפט צו זיין שטארק אונאבהענגיג, וואס קיינער האט זיי אין דעם ניט געקענט בייגען, און זיי האבען זיך געשטעלט מיט פערזענליכע ווירדע. יעדער וואס האט נאר בעטראכט די אינדיאנער האט דיעזע אייגענשאפטען ביי זיי אנערקענט."

אין דער צייט ווען אמעריקא איז ענטדעקט געווארען, זיינען די אינדיאנער פון גאנץ נארד־אמעריקא געווען ארגאניזירט אין גענטס, נאך מוטער־רעכט. נאר אין איניגע שבטים, ווי די דאקאטא אינדיאנער, זיינען די גענטס געווען אונטערגעגאנגען, און ביי אנדערע, ווי די אדזשיבוואס, אמאהאס, זיינען די גענטס געווען ארגאניזירט נאך פאטער־רעכט.

ביי זעהר פיעלע אינדיאנישע שבטים, אין וועלכע עס זיינען געווען מעהר ווי פינף אדער זעקס גענטס, געפינען מיר פערבינדונגען פון דריי, פיער אדער מעהר גענטס אין איין פערבאנד. ביי די פארצייטיגע גריכען האט אזא פערבאנד פון גענטס זיך גערופען פראטהריע, ברודערשאפט. מארגאן רופט די גענטס־פערבאנדען ביי די אינדיאנער אויך פראטהריעס, דאס איז איבריגענס אויך א טרייע איבערזעצונג פון דעם אינדיאנישען ווארט דאפיר. די סענעקא אינדיאנער, צום ביישפיעל, האבען צוויי פראטריען, די ערשטע פעראייניגט די גענטס נומ. 1 ביז 4, די צווייטע — 5 ביז 8.

א גרינדליכע אויספארשונג בעווייזט, אז דיעזע פראטהריען זיינען פריהער געווען די גענטס, אין וועלכע דער שטאם איז אין אנהויב געווען געשפאלטען. דען אזוי ווי עס איז געווען פערבאטען אז מענער און פרויען פון די אייגענע גענס זאלען הייראטהען, האט דאך געמוזט זיין אין יעדען שטאם וויניגסטענס צוויי גענטס, אז דער שטאם זאל קענען א קיום האבען פאר זיך. ווען דער שטאם האט זיך פערמעהרט, האט זיך יעדע גענס ווידער געשפאלטען אין צוויי גענטס אדער מעהר. יעדע פון די נייע אבטהיילונגען איז דאן געווארען א בעזונדערע גענס און די פריהערדיגע מוטער־גענס, וועלכע איז דאס צושפאלטען גע־

וואָרען אין די טאָכטער־גענטס, איז ווייטער געבליעבען בעשטעהן אלס פראטהריע.

ביי די סענעקאס און ביי די מייסטע אַנדערע אינדיאַנער רופען זיך די גענטס פון איין פראטהריע ברודער־גענטס, די פון א פרעמדע פראטהריע אין דעם זעלבען שטאַם זיינען געשוועסטערקינדער גענטס. ווי מיר האָבען געזעהען, האָבען דיזע פערוואנדטשאַפטס־אויסדריקע, אין דעם פערוואנדשאַפטס־סיסטעם פון די אַמעריקאַנער אינדיאַנער, א ווירקליכע בעדייטונג. זיי בעדייטען, אַז אַמאָל זיינען אַלע מענשען פון איין גענס ווירקליך געוועזען שוועסטער און ברידער, ווייל זייערע עלטערען זיינען אַלע געוועזען בשותפות מאַן־און־ווייב.

אין אָנפאַנג איז ביי די סענעקאַ אינדיאַנער געוועזען פערבאָטען צו הייראטהען פון די אייגענע פראטהריע אויך, אָבער דאָס איז שוין לאַנג ארויס פון מנהג און פערבאָטען איז געבליעבען נאָר חתונה צו האָבען פון די אייגענע גענס.

די טראַדיציע (אַלטע ערציילונג, וואָס געהט איבער פון עלטערן צו קינדער) האָט דערצעהלט ביי די סענעקאַס, אַז בער און הירש זיינען געוועזען די ביידע ערשטע גענס און פון זיי זיינען די אַנדערע ארויס־געוואַקסען ווי צווייגען פון א בוים.

נאָכדעם ווי דיזע נייע איינריכטונג האָט זיך שוין איינמאָל איינ־געוואָרצעלט, האָט מען זי שוין געענדערט לויט ווי עס איז נויטיג געווען; ווען גאַנצע גענטס פון א פראטהריע זיינען אויסגעשטאָרבען, האָט מען מאַנכע מאָל איבערגענומען גאַנצע גענטס פון אַנדערע פראטהריען אין דיזער אריין, כדי אויסצוגלייכען זיי. דעריבער גע־פינט מען ביי פערשיעדענע שטאַמען גענטס מיט דיזעלבע נעמען פער־שיעדען גרופּירט אין די פראטהריען.

וואָס זשע איז געוועזען די אויפגאַבע פון א פראטהריע? ביי די איראָקעזען איז איהר אויפגאַבע געוועזען א טייל א געזעלשאַפטליכע, א טייל א רעליגיעזע. אָט וואָס דאָס איז געוועזען:

1) די אינדיאַנער פלעגען פון צייט צו צייט ארויס שפּיעלען באַל. איז דאָס געשפּיעלט געוואָרען צווישען די פראטהריען, איינע געגען די אַנדערע. יעדע פראטהריע שיקט איהרע בעסטע שפּיעלער, די איבריגע שטעהן און קוקען צו, — יעדע פראטהריע בעזאָנדערס

אויסגעשטעלט, — און זיי וועטען געגען אנאנדער, אז זייערע שפיע־לער וועלען געווינען.

2) אין דעם ראטה פון פארשטעהער פון דעם שטאם זיצען די סעטשעמס און קריגספיהרער פון יעדע פראטהריע צוזאמען, אויף איין זייט די פון איין גרופע, אנטקעגען די פון די אנדערע, יעדער רעדנער רעדט צו די רעפרעזענטאנטען פון יעדער פראטהריע ווי צו א בעזונ־דערע קערפערשאפט.

3) ווען אין דעם שטאם איז פארגעקומען א טויטשלאג און דער געטויטעטער איז געווען פון איין פראטהריע און דער וואס האט איהם געטויטעט פון אן אנדערער, פלעגט אפט די גענס פון דעם געטויטעטען זיך בעקלאגען פאר די אנדערע גענטס פון איהר פראטהריע. זיי האָ־בען דאן אבגעהאלטען א פראטהריע־ראטה און האבען זיך געווענדעט צו די גאנצע אנדערע פראטהריע, צו וועלכע דער מערדער געהערט, אז זי זאל אויך איינבערופען איהר ראטה, כדי צו מאכען א פערגלייך. ביי אזא פאל טרעט אלזא די פראטהריע ווידער אויף אלס די גענס, וואס זי איז אמאל געווען. אזוי ווי די פראטהריע איז שוין א גרע־סערע ארגאניזאציאן ווי די היינטיגע גענס, וואס איז געווארען א צווייג פון איהר, קען זי דערביי גיכער אויספיהרען וואס זי וויל.

4) ווען אנגעזעהענע מענשען זיינען געשטארבען, האט די אנט־קעגענדיגע פראטהריע איבערגענומען צו מאכען די לויה, די אייגענע פראטהריע פון די פערשטארבענע זיינען מיטגעגאנגען אלס די אבלים. ווען א סעטשעם איז געשטארבען, האט די אנטקעגענדיגע פראטהריע געמעלדעט דעם בונדעס ראטה פון אלע איראקעזען, אז דער אמט איז ליידיג געווארען.

5) ביי די וואהל פון א סייטשעם האט אויך דער ראטה פון דער פראטהריע געשפיעלט א ראלע. ווען דיעזער ראטה האט פאר איינעם פון די גענטעס אויסגעקליבען א נייעם סעטשעם, האבען די איבריגע גענטעס פון דיזעלבע פראטהריע געוועהנליך ניט געהאט איינצואיוענ־דען געגען די וואהל. די גענטעס פון די אנדערע פראטהריע האבען געקענט פראטעסטירען. אין אזא פאל איז דער ראטה פון די אנדערע פראטהריע זיך צוזאמען געקומען און ווען דער ראטה איז געבליבען דאגעגען, איז די וואהל געווען בטל.

6) די פראטהריע האט אויך געדיענט פאר רעליגיעזע צערעמאָ־

ניעס. דאָס איז געווען פריהער, ווען די איראָקעזען האָבען געהאַט בע־זונדערע רעליגיעזע געהיימניסע. אויף צו פראַווען די צערעמאָניעס פון די דאָזיגע רעליגיעזע „סודות“, האָבען זיי געהאַט צוויי בעזונדערע רעליגיעזע פעראיינען. קיינער האָט ניט געוואוסט פון זייערע געהיימ־ניסע, נאָר די מיטגליעדער. אז די פעראיינען האָבען אויפגענומען נייע מיטגליעדער, האָט מען זיי אויסגעלערענט אַלע געהיימניסע. די ווייסע מענשען פלעגען רופען די דאָזיגע געהיימע פעראיינען „מעדיצין לאָד־זשען“. און דאָ האָבען דאָס די פראַטהריען געשפּיעלט אַ ראָלע, דען יעדע פון דיביידע פראַטהריען האָט געהאַט איינע פון די צוויי גע־היימע פעראיינען.

7) די פראַטהריע איז הפּנים אויך געווען אַ מיליטערישער באַ־טאַליאָן, דאָס הייסט, ווען עס איז געווען אַ קריעג, איז די פראַטהריע געגאַנגען צוזאַמען, אַלס אַ בעזונדערע מחנה.

די שפּאַניער, וואָס האָבען איינגענומען מעקסיקאָ, האָבען בע־שריעבען, אַז די מעקסיקאַנער שטאָדט טלאַסקאַלאַ איז געווען איינ־געטהיילט אין פיער טהיילען, אין יעדען טהייל האָט געוואוינט אַ בעזונדערע „לינאַזש“ (געשלעכט). יעדע לינאַזש איז געגאַנגען אין די מלחמה בעזונדער, אין אַ בעזונדערע מחנה, אָנגעטהאָן אין אַ בע־זונדערע אוניפאָרם, מיט אַ בעזונדערע פאָהן און אונטער אַן אייגענעם פיהרער. עס איז כמעט זיכער, אַז די דאָזיגע פיער „לינאַזשעס“ זיינען געווען פיער פראַטהריען. אויב אַזוי, זעהט מען, אַז אַ פראַטה־ריע האָט געהאַט אַ מיליטערישען צוועק אויך. אַזוי איז עס אויך געווען פאַרצייטענס ביי די גריכען, און אויך מיט עהנליכע געשלעכטס־פערבענדע ביי די פאַרצייטיגע דייטשען. (אויך וועגען די אידען ווערט דערצעהלט אין חומש, אַז זיי האָבען מאַרשירט „יעדער אונטער זיין פאָהן, מיט צייכענס לויט נאָך פעטערליכע הויזגעזינטען“, — איש על דגלו, באותות לבית אבותם“. — איבערזעצער).

און ווי מעהרערע גענטעס זיינען צוזאַמען איין פראַטהריע, אַזוי זיינען מעהרערע פראַטהריען איין שטאַם. אַזוי, הייסט עס, איז אין אַ פאָלקאָביענעם שטאַם. ניט יעדער שטאַם אָבער איז אַ פאָלקאָמענער. אין שטאַרק אָבגעשוואַכטע שטאַמען פעהלט דאָס מיטעלגליעד, די פראַטהריע.

וואס זשע האט א שטאם צו בעדייטען ביי די אינדיאנער אין אמעריקא ?

1) א שטאם בעוואוינט, ערשטענס, אן אייגענע געגענד און האט אן אייגענעם נאמען. יעדער שטאם האט, חוץ דעם ארט וואו ער וואוינט ווירקליך, אויך א גרויסע שטרעקע פלאץ, ערד און וואסער, וואו צו פאנגען חיות און פיש. ארום דעם שטיק לאנד, וואס האט געהערט צו דעם שטאם, איז געווען א גרויסע שטיק לאנד, וואס האט צו קיינעם ניט געהערט און האט זיך געצויגען ביז צו דעם לאנד פון דעם נעכסטען שטאם. דיזע נייטראלע צווישען־לאנד איז געווען קלענער צווישען צוויי שטאמען, וואס האבען גערעדט עהנליכע שפראכען, און גרעסער צווישען שטאמען מיט גאנץ פרעמדע שפראכען. ביי די פארצייטיגע דייטשען איז דאס געווען א וואלד, וואס איז אנגערופען געווארען גרענץ־וואלד. ביי די פארצייטיגע רוימער ווערט בעריכטעט, אז צעזאר׳ס סועווען האבען געשאפען א וויסטעניש ארום זייער לאנד. צווישען דענמארק און דייטשלאנד פלעגט זיין אזא שטיק נייטראלע לאנד, וואס איז גערופען געווארען „איזארנהאלד“, אויף דעניש „יארנוועד“. צווישען די דייטשען און די סלאווען איז געווען דאס וואס אויף דייטש האט געהייסען „זאקסענוואלד“, אויף סלאוויש „בראניבאר“, דאס הייסט שוץ־וואלד. (פון דעם ווארט בראניבאר שטאמט דער נאמען פון דער דייטשער שטאדט בראנדעבורג). דאס איז אלץ דיזעלבע זאך ווי די נייטראלע שטרעקען לאנד צווישען די לענדער פון שטאמען ביי די אינדיאנער.

דאס לאנד פון דעם שטאם האט אלזא ניט געהאט קיין זיכערע גרענעצען. דאס לאנד איז געווען שותפות־אייגענטהום פון דעם שטאם. דער שבן־שטאם האט דאס אייגענטהום פון דעם שבן אנערקענט און זאגאר נאך געהאלפען דעם שבן בעשיצען זיין לאנד, אז פרעמדע זאלען עס ניט אוועקנעהמען. דאס וואס די גרענעצען זיינען ניט געווען זיכער, האט דאס רוב אין פראקטיק פריהער ניט געשאדט (ווייל עס איז געווען נענוג ליידיגער פלאץ צווישען דעם לאנד פון איין שטאם און דעם אנדערען), ביז די בעפעלקערונג האט זיך שטארק פערמעהרט און זיך צוגערוקט נאהענט צום שבן־שטאם.

פון וואנען האבען זיך גענומען די נעמען פון די שטאמען ? עס זעהט אויס, אז זיי זיינען מעהר ענטשטאנען צופעליג, ווי מיט א כיון

אויפגעקליבען. מיט דער צייט איז עס אַפּט פאָרגעקומען, אז אַ שטאַם האָט ביי די שכנות־שטאַמען געהייסען אַנדעריש ווי ער אַליין האָט זיך גערופען. די דייטשען האָבען אויך זייער געשיכטליכען נאָמען „גערמאַנען“ געקראָגען פון די קעלטען.

2) יעדער שטאַם האָט געהאַט זיין אייגענעם בעזאָנדערן דיאַלעקט (אַרט רעדען). אין גרונד איז שטאַם און דיאַלעקט געווען איין זאַך. ווען אַ טהייל פון אַ שטאַם האָט זיך אָבגעשפּאָלטען און זיך בעזעצט בעזונדער און עס האָט זיך ביי דעם טייל ענטוויקעלט אַן אַנדערער דיאַלעקט, איז דאָס געוואָרען אַ בעזונדערער שטאַם. דאָס פלעגט נאָך פּאָרקומען ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ ביז מיט אַ קורצע צייט צוריק און דאָס האָט נאָך היינט קוים אינגאַנצען אויפגעהערט. עס פלעגט אויך טרעפען זעלטען אַמאָל, אַז צוויי אָבגעשוואַכטע שטאַמען האָבען זיך פעראייניגט צו איינעם און מען האָט דאַן גערעדט אין דעם שטאַם צוויי נאָהענט־פערוואַנדטע דיאַלעקטען.

וויפיעל נפשות זיינען דאָ אין אַ שטאַם? ביי די אַמעריקאַנער אינדיאַנער אין דורכשניט ארום 2,000. דער טשעראָקעזען שטאַם אָבער צעהלט ארום 26,000. דאָס איז די גרעסטע צאָהל אינדיאַנער אין די פעראייניגטע שטאַאַטען, וואָס רעדען איין דיאַלעקט.

3) דער שטאַם האָט דאָס רעכט איינצוזעצען מיט פּאַראַדנע צערעמאָניעס די סעטשעמס און קריעגספיהרער, וואָס די געגטעס קלייבען זיך אויס, און

4) דאָס רעכט זיי אַראָבצוזעצען, אפילו ווען די געגס וויל דאָס ניט. אזוי ווי דיעזע סעטשעמס און קריעגס־פיהרער זיינען מיטגליעדער פון דעם ראַטה פון שטאַם, ערקלעהרט עס זיך פון זעלבסט פאַר וואָס דער שטאַם האָט דאָס רעכט זיי אָנצונעהמען אָדער ניט. וואו מעהרערע שטאַמען האָבען זיך פעראייניגט אין איין בונד און די אַלע פעראייניגטע שטאַמען זיינען געווען פערטרעטען אין איין בונדעס־ראַטה, איז דאָס רעכט אָנצושטעלען און אַראָבצוזעצען סעטשעמס איבערגעגאַנגען אויף דעם בונדעס־ראַטה.

5) דער שטאַם האָט געהאַט בישותפות געוויסע רעליגיעזע פאָרשטעלונגען (מיטהאָלאָגיע) און געוויסע רעליגיעזע צערעמאָניעס. „די אינדיאַנער זיינען געווען, אויף זייער באַרבאַרישען אופן, אַ רעליגיעזעס פאָלק“, זאָגט מאָרגאַן. זייער מיטהאָלאָגיע איז נאָך נאָר ניט

אונטערזוכט געוואָרען קריטיש. זיי האָבען געגלויבט אין אלערליי גייסטער און האָבען זיך זיי שוין פאָרגעשטעלט אין די געשטאַלט פון מענשען, אָבער קיין זאַגענאַנטע געצען, וואָס זאָלען פאָרשטעלען ביל־דער פון זייערע גייסטער, האָבען זיי ניט געהאַט. דאָס געפינט מען נאָך אין ערגעץ ניט אויף די אונטערשטופע פון באַרבאַריי, אויף וועל־כע די אינדיאַנער האָבען זיך געפונען. פריהער מוזען מענשען ווערען ענטוויקעלט גענוג, אַז זיי זאָלען קענען מאַכען בילדער. די רעליגיע־זע בעגריפען פון די אינדיאַנער זיינען געווען אַ נאַטור־דיענסט און אַ פערגעטערונג פון די עלעמענטאַר־כחות וואָס האָט זיך שוין גע־האַלטען אין ענטוויקלען צו פיעל־געטעריי*).

יעדער שטאַם האָט געהאַט בעזונדערע רעגעלמעסיגע ימים טובים מיט בעזונדערע סאָרטען צערעמאָניעס, הויפּטזעכליך טענץ און שפּיע־לערייען. דער טאַנץ מעהר ווי אַלעס איז געווען אַן עיקר טהייל פון די רעליגיעזע פייערליכקייטען. יעדער שטאַם האָט אָבגעהאַלטען בע־זונדער זיינע רעליגיעזע פייערליכקייטען.

6) יעדער שטאַם האָט געהאַט זיין בעזונדערען שטאַם־ראַטה צו פיהרען די געמיינזאַמע אנגעלעגענהייטען פון דעם גאַנצען שטאַם. דער ראַטה איז געווען צוזאַמענגעשטעלט פון אַלע סעטשעמס און קריעגספיהרער פון די איינצעלנע גענטעס. דיעזע זיינען געווען ווירק־ליך פערטרעטער פון די גענטעס, ניט קיין אליין־הערשער, דען מען האָט זיי געקענט צו יעדע צייט אראָבזעצען. די בעראַטהונגען פון דעם שטאַם־ראַטה זיינען געפיהרט געוואָרען עפענטליך. די איבריגע מיטגליעדער פון דעם שטאַם זיינען דערביי געשטאַנען ארום זיי, די איבעריגע מיטגליעדער האָבען געהאַט דאָס רעכט אריינצוזאָגען אַ וואָרט און געהערט צו ווערען מיט זייער מיינונג. ענטשיידעט אָבער האָט דער ראַטה אליין.

אין רעגעל האָט יעדער אַנוועזענדער, וואָס האָט דאָס פערלאַנגט, געמוזט געהערט ווערען. אויך די ווייבער האָבען געקענט לאָזען פאָר־

*) שפּעטערע פאָרשונגען אין דער ענטוויקלונג פון די גלויבערייען פון ווילדע פעלקער האָבען אַרויסגעבראַכט אַנדערע פאָרשטעלונגען וועגען דיעזער ענטוויקלונג. עס איז הייגט, צום ביישפּיעל, אַנגענומען, אַז די ערשטע „געטער“ זיינען ניט קיין נאַטור־קרעפטען, נאָר נשמות פון פערשטאָרבענע עלטערען. — איבערזעצער.

ברייננען זייער מיינונג, זיי האבען זיך אויסגעקליבען דערצו א רעד־נער. ביי די איראקעזען האט דער ענדליכער בעשלוס געמוזט אננע־נומען ווערען איינשטימיג. ווי דאס איז אויך געווען מיט מאנכע בעשלוסען ביי די פארצייטיגע מארק־געמיינדען פון די דייטשען.

ווענען וואס האט דער שטאט־ראטה געהאט צו פערהאנדלען? בעזאנדערס וועגען די פערהעלטניסע צו אנדערע שטאמען. ער האט איינגענומען שלוחים פון פרעמדע שטאמען און געשיקט שלוחים צו זיי. ער האט ערקלעהרט קריעג און געשלאסען פריעדען. איז עס געקומען צו קריעג, זיינען ס'רוב געגאנגען אין מלחמה אריין פריי־ווילינע. אין פרינציפ שטעהט יעדער שטאם אין שטענדיגען קריעגס־צושטאנד מיט יעדען אנדערען שטאם, מיט וועלכען ער האט ניט גע־שלאסען קיין אויסדריקליכען פריעדענס־אבמאך.

דער ארויסגאנג צום קריעג נעגען אזעלכע פיינד איז געוועהנליך ארגאניזירט געווארען דורך איינצעלנע אנגעזעהנע קריעגער. זיי האבען זיך געשטעלט מאכען א קריעגס־טאנץ און ווער עס האט מיט־געטאנצט, דער האט דערמיט ערקלעהרט, אז ער נעהמט מיט אין דער מלחמה. באלד איז צוזאמענגעשטעלט געווארען א קאלאנע און זיי האבען נעגומען מארשירען. דאסזעלבע איז געווען, ווען דאס לאנד פון דעם שטאם איז בעפאלען געווארען פון פרעמדע און מען האט זיך געדארפט פערטהיידיגען: אויך דאן איז ארוים מלחמה האלטען ווער עס האט געוואלט, פרייוויליג. געצוואונגען איז קיינער ניט געווען.

ווען די קריעגער־מחנה איז אוועק און איז צוריק געקומען פלעגט זיין יום טוב מיט גרויסע צערעמאניעס. אז דער שטאט־ראטה זאל ערלויבען ארויסצוגעהן אין מלחמה, איז ניט נויטיג געווען. מען האט ניט פערלאנגט קיין ערלויבניס און דאס איז ניט געגעבען געווארען.

פונקט אזעלכע פריוואט־קריעגס־ציגע פון די פארצייטיגע דייטשען מאהלט דער פארצייטיגער רוימישער שרייבער טאציטוס. דער אונטערשיעד איז נאר, וואס די פארצייטיגע דייטשען האבען שוין געהאט שטענדיגע קריעגער־מחנות, וואס זיינען ארגאניזירט געווארען שוין אין פריעדענס־צייט, און ווען עס איז געקומען צו קריעג, זיינען זיי געווען די ערשטע ארויסצוגעהן און די פרייוויליגע האבען זיך ארומגעקליבען ארום זיי.

אזא קריעגס־מחנה איז געוועהנליך ניט געווען גרויס. די וויכ־

טינסטע קריעגס־ארויסטרעטונגען פון די אינדיאנער, אפילו אויף ווייט אוועק, זיינען אויסגעפיהרט געוואָרען פון קליינע ביסעלעך מענשען. ווען מעהרערע אזעלכע מחנות זיינען ארוים צוזאמען אויף איין אונ־טערנעהמונג, האָט יעדע מחנה׳לע בעזונדער נאָר געפאָלגט איהר אייגענעם פיהרער. די איינהייט פון דעם קריעגס־פּלאן איז שוין דאָרטען ווי עס איז געפיהרט געוואָרען דורך א צוזאמענקומען פון דיעזע פיהרער. אן עהנליכע סאָרט קריעגס־פיהרונג, ווי אָט די, געפינען מיר געשילדערט פון אמיאַנוס מארסעלינוס וועגען די אללעמאנען פון אויבער־רהיין אין 4טען יאָהרהונדערט.

7) אין איניגע שטאמען געפינען מיר אן אויבערהייפּטלינג איבער דעם גאנצען שטאם. אָבער ער האָט זעהר ווייניג צו בעפעהלען. ער איז איינער פון די סעטשעמס, וועלכער האָט די אויפגאבע צו טהאָן פארלויפיג וואָס עס קומט אוים צו מוזען טהאָן אין איילעניש; ער איז דאן דער אויפּטהוער אויף דערווייל, ביז די צייט ווען דער ראטה פערזאמעלט זיך און קען אננעהמען בלייבענדע בעשליסע. די ראָלע פון דיעזען אויבערהויפּט פון שטאם איז א שוואכער אנפאנג פון א בעאמטען מיט עקזעקוטיווע געוואלט (א מין גובערנאטאָר, א בע־אמטער וואָס איז געשטעלט צו זאָרגען, אז די געזעצע זאָלען אויס־געפיהרט ווערען און האָט די מאכט דערצו). אָבער עס איז דאָס רוב נאָר געבליעבען ביי דעם אנפאנג. קיין פּאָלשטענדיגער עקזעקוטיוו־בעאמטער איז אין די מייסטע פעלע פון דעם דאָזיגען אויבערשטען פון שטאם ניט געוואָרען. עס האָט זיך ביי א טהייל שטאמען יאָ ענטוויקעלט אזא סאָרט „גובערנאטאָר“, אָבער, ווי מיר וועלען ווייטער זעהען, איז אזא בעאמטער געוואָרען פון דעם אויבערשטען אָנ־פיהרער פון די קריעגס־מחנות. דיעזער, און ניט דער שטאם־אויבער־שטער, האָט זיך אין די מייסטע פעלע, אויב ניט איבעראל, ענטוויי־קעלט אין אן עקזעקוטיוו בעאמטען.

דער שטאם איז ביי די גרויסע מעהרצאָהל פון די אמעריקאנער אינדיאנער שוין געווען די לעצטע פעראייניגונג. אז די פערוואנדער־טע שטאמען זאָלען זיך אויך נאָך פעראייניגען מיט אן אנדער אין א בונד, דאָס פלעגט זיך טרעפען אין אן אויגענבליקליכע נויט־לאגע, אָבער לאנג האָט די פערבינדונג ניט אָנגעהאלטען. ווען די נויט־לאגע איז געווען פאַרביי, איז דער בונד צופאלען. ס׳רוב איז אין יעדען

שטאַם געווען ווייניג מענשען. אייביגע מלחמות האָבען זיי אָבגעשוואַכט. ווייטע שטרעקען גרענעץ־לאַנד האָבען די פערשיעדענע שטאַמען אָבגעזונדערט פון אַנאַנדער. אויף אַזאַ אופן זיינען זיי געווען זעהר שיטערליך בעזעצט. ווייניג מענשען האָבען בעזעצט אַן אונגעהייערע שטרעקע. נאָר אין א טייל געגענדען האָבען זיך מעהרערע שטאַמען, וואָס זיינען ארויסגעקומען פון איין אָבשטאַמונג, צוריק פעראייניגט אין א דויערענדען בונד. **דאָס איז געווען דער ערשטער שריט צו די גרינדונג פון נאַציאָנען.**

די ענטוויקעלטסטע פאָרמע פון אַזאַ בונד געפינען מיר אין די פעראייניגטע שטאַאַטען ביי די איראָקעזען. זיי שטאַמען ארויס פון דעם מזרח־זייט פון דעם טייך מיסיסיפּי. דאָרט זיינען זיי וואהרשיינליך געווען א צווייג פון די גרויסע פאַמיליע פון די דאַקאָטאַ־אינדיאַנער. נאָך לאַנגע וואַנדערונגען זיינען זיי אָנגעקומען דאָ, וואו היינט איז דער שטאַאַט ניו יאָרק. דאָ געפינט מען זיי איינגעטהיילט אין פינף שטאַמען: סענעקאַס, קאַיוגאַס, אָנאָנדאַגאַס, אָניידאַס און מאָהאָוקס. זיי האָבען געלעבט פון פיש, פון פאַנג־חיות און פון גרינסען וואָס זיי האָבען געפלאַנצט אויף א פּראָכטען אופן. זיי האָבען געוואוינט אין דערפער, וועלכע זיינען כ׳רוב געווען געשיצט דורך פּאַרקאַנעס פון סלופּעס אריינגעשלאָגען אין דר׳ערד. זייער צאָהל איז קיינמאָל ניט געווען מעהר ווי 20,000 קעפּ. א טייל פון זייערע געגנטעס זיינען געווען געמיינזאַם איבער אלע 5 שטאַמען. געדערט האָבען זיי פערוואַנדעטע דיאַלעקטען פון דיזעלבע שפּראַך. און געזעסען זיינען זיי יעצט אין איין לאַנד, וואָס איז געווען צוטהיילט צווישען די פינף שטאַמען. אַזוי ווי זייער לאַנד האָבען זיי ערשט געהאַט איינגענומען, איז געווען נאַטירליך, אַז דיעזע שטאַמען האָבען זיך פון געוואוינהייט צוזאַמענגעהאַלטען כדי זיך צו בעשיצען געגען די מענשען, פון וועלכע זיי האָבען דאָס לאַנד צוגענומען. דיעזע צוזאַמענהאַלטונג פון געוואוינהייט האָט זיך ענטוויקעלט צו אַן „אייביגען בונד", אַן אייד־גענאָסענשאַפט (ווי עס רופט זיך דער בונד פון די קאַנטאָנען אין דער שווייץ). אַזאַ פעסטען בונד האָבען דיעזע פינף שטאַמען שוין געהאַט שפּעטסטענס אין אָנפאַנג פון דעם 15טען יאָהרהונדערט. פיהלענדיג זיך שטאַרק, האָבען זיי זיך באַלד גענומען

צו אַנגרייפענדע מלחמות. געגען דעם יאָהר 1675 זיינען זיי געווען אויף די העכסטע שטופע פון זייער מאַכט און האָבען איינגענומען גרויסע שטיקער לאַנד ארום זיך. די פריהעריגע בעוואוינער האָבען זיי אַ טייל פערטריבען, אַ טייל געמאַכט אונטערוואָרפען אונטער זיך און זיי געצוואונגען זיי צו צאָהלען מכס.

דיעזער בונד פון די איראָקעזען איז די פאָרטגעשריטענסטע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע די אינדיאַנער האָבען ענט־וויקעלט, אזוי ווייט ווי זיי זיינען ניט אריבער די אונטערשטופע פון באַרבאריי, דאָס הייסט אלזאָ חוץ די מעקסיקאַנער, ניי־מעקסיקאַנער און פערואַנער.

די גרונד־אויפגאַבען פון דעם בונד פון די פינף שטאַמען זיינען געווען די פאָלגענדע:

1) אייביגער בונד פון די פינף בלוט־פערוואַנדעטע שטאַמען. יעדער שטאַם איז געווען פאָלקאָמען זעלבסטשטענדיג אין אַלע זיינע אינערליכע אנגעלעגענהייטען און אַלע שטאַמען האָבען געהאַט גלייכע רעכטע. זייער בלוטס־פערוואנדשאַפט איז געווען דער אמת׳ער פונ־דאַמענט פון דעם בונד. פון די פינף שטאַמען האָבען דריי געהייסען פאָטער־שטאַמען און זיי זיינען געווען ברידער איינע מיט די אַנדערע. די איבריגע צוויי זיינען געווען זוהן־שטאַמען און אויך זיי זיינען גע־ווען ברודער־שטאַמען מיט אַנאַנדער. דריי גענטעס, די עלטעסטע, זיינען געווען אין אַלע פינף שטאַמען; אַנדערע גענטעס זיינען נאָך געווען אין דריי שטאַמען. די מיטגליעדער פון יעדער גענס זיינען געווען ברידער דורך אַלע פינף שטאַמען. אַלע פינף שטאַמען האָבען גערעדט איין שפּראַך, בלויז אין פערשיעדענע דיאַלעקטען. דאָס איז געווען אַ בעוויז, אַז זיי זיינען אַלע ארויסגעקומען פון איין אָב־שטאַמונג.

2) דער פאָרשטעהער פון דעם בונד איז געווען אַ בונדעס־ראטה פון 50 סעטשעמס, אַלע גלייך אין ראַנג און אָנזעהען. דיעזער ראטה האָט געהאַט צו בעשליסען וועגען אַלע אנגעלעגענהייטען פון דעם בונד און אזוי איז עס געבליבען.

3) דיעזע 50 סעטשעמס זיינען אָנגעשטעלט געוואָרען בשעת דער בונד איז געגרינדעט געוואָרען, יעדער פון זיי איז געשטעלט גע־וואָרען אלס סעטשעם איבער אַן אַנדער שטאַם אָדער גענס. זייער

אַמט איז געווען אַ נייער, געגרינדעט אויסדריקליך פאַר דעם בונד. געוועהלט זיינען זיי געוואָרען פון זייער גענס, ביי יעדער געלעגענהייט ווען אַ נייער סעטשעם האָט געדאַרפט געוועהלט ווערען. און צו יעדער צייט האָט די גענס געקענט איהר סעטשעם אַראָבזעצען. דאָס רעכט אָבער איינצופיהרען אַ סעטשעם אין זיין אַמט האָט געהערט צו דער בונדעסראַטה.

4) דיעזע בונדעס־סעטשעמס זיינען אויך געווען סעטשעמס יעדער אין זיין שטאַם און האָבען געהאַט זיץ און שטימע אין דעם שטאַם־ראַטה.

5) אַלע בעשלוסע פון דעם בונדעס־ראַטה האָבען געמוזט אָנגענומען ווערען איינשטימיג.

6) די אבשטימונג איז גענומען געוואָרען נאָך די שטאַמען: אום אַז אַ בעשלוס זאָל זיין גילטיג, האָט צו איהם געמוזט צושטימען יעדער שטאַם און אין יעדען שטאַם אַלע מיטגליעדער פון דעם שטאַם־ראַטה.

7) יעדער פון די פינף שטאַם־ראַטהען האָט געקענט איינבערופען דעם בונדעס־ראַטה צו אַ זיצונג. דער בונדעס־ראַטה האָט זיך אליין ניט געקענט איינבערופען.

8) די זיצונגען פון דעם בונדעס־ראַטה זיינען פאָרגעקימען אָפען, פאַר'ן פערזאַמעלטען פאָלק. יעדער איראָקעז האָט געקענט אריינזאָגען אַ וואָרט. אַ בעשלוס אָבער האָט נאָר דער ראַטה אַליין געקענט פאַסען.

9) דער בונד האָט ניט געהאַט קיין איינציגען אויבערהויפּט, קיין בעל הבית איבער די אויספיהרענדע געוואַלט.

10) ער האָט אָבער געהאַט צוויי אויבערשטע קריעגס־פיהרער, מיט גלייכע רעכטע און גלייכע מאַכט. (פּונקט ווי פּארצייטענס אין ספּאַרטאַ זיינען געווען צוויי „קעניגע“ און אין רוים צוויי קאָנזולן).

דאָס איז געווען די גאַנצע איינריכטונג פון די איראָקעזען, אונטער וועלכע זיי האָבען געלעבט 400 יאָהר און לעבען נאָך.

פאַרוואָס האָב איך זיך אָבגעשטעלט אויספיהרליכער דיעזע איינריכטונג (לויט ווי מאָרגאַן שילדערט דאָס) אַזוי גענוי? — ווייל דאָ קען מען זעהען, ווי עס דאָט אויסגעזעהען אַ מענשליכע געזעלשאַפט איידער זי האָט נאָך געהאַט אַ שטאַאַט (אַ מלוכה־מאַכט). דאָ קען

מען זעהען, ווי שטאאט און מענשליכע געזעלשאפט איז ניט דיזעלבע זאך. א שטאאט ווערט ערשט, ווען עס איז דא אן עפענטליכע געוואלט, וואס איז אבגעשיידט פון פאלק און הערשט איבער'ן פאלק. אין אנפאנג זיינען געווען געזעלשאפטליכע איינריכטונגען אהן א שטאאט, ניט נאר ביי די אינדיאנער אין אמעריקא. אויך ביי די פאר־צייטיגע דייטשען געפינען מיר גאנצע געזעלשאפטליכע איינריכטונגען פון „מארקען", דערפער, הויפען און שטעדט אהן א שטאאט. דער פארשער מוירער, ווען ער אונטערזוכט ווי דער שטאאט האט זיך ביסלעכווייז ענטוויקעלט ביי די פארצייטיגע דייטשען, זוכט די ענט־וויקלונג פון דעם שטאאט אלס עטוואס בעזונדערעס פון דיעזע גע־זעלשאפטליכע איינריכטונגען. ער צייגט, ווי דער שטאאט האט זיך ערשט ענטוויקעלט ארויס פון דיעזע איינריכטונגען און לעבען זיי. דיעזער פארשער בעווייזט דערמיט, אז ער האט ריכטיג געפיהלט (כאטש אפשר נאך ניט גאנץ קלאר געוואוסט), אז די ערשטע מארק־איינריכטונגען פון די פארצייטיגע דייטשען (מארק — „געמארק" — ארט־געמיינשאפט פון מעהרערע דערפער צוזאמען אין איין געגענד) זיינען נאך געווען גאנץ וואס אנדערעס ווי דער שפעטערער שטאאט, כאטש דער שטאאט איז שפעטער ארויסגעקומען טאקי פון דיעזע איינריכטונגען. אליין איז די איינריכטונג פון די מארק־געזעלשאפט א. ז. וו. נאר געווען א ריין געזעלשאפטליכע איינריכטונג, ניט קיין שטאאטליכע.

(אנמערקונג פון דעם איבערזעצער: — וועגען ענגעלס'עס מיינונגען איבער דעם „שטאאט" פלאנטערען זיך א סך אנארכיסטען, און אויך סאציאליסטען. איך האלט עס דעריבער פאר וויכטיג באלד דא, וואו עס הייבט זיך אן צו רעדען וועגען דעם שטאאט, אויפמערק־זאם צו מאכען דעם לעזער אויף דעם, וואס ענגעלס וויל דא ארויס־ברענגען: ער וויל בעווייזען, אז שטאאט און געזעלשאפטס־ארדנונג זיינען ניט דיזעלבע זאך, נאר צוויי גאנץ פערשיעדענע זאכען. גע־וועהנליך פערשטעהט מען אונטער דעםווארט „שטאאט" אלץ איינס וועלכע ארדנונג אין דעם צוזאמען־לעבען פון מענשען, אויב אין דער ארדנונג זיינען נאר דא געזעצע און מאיאריטעטס־בעשלוס און פאר־שטעהער אין הייפטלייט און אז. וו. ענגעלס וויל אבער ווייזען, אז דאס איז ניט ריכטיג; אז שטאאט הייסט נאר א בעזונדערע מלוכה־

געוואלט פון א בעזונדערען קלאס הערשער, וואס רעגיערען א י ב ע ר דעם פאָלק דורך די מאכט פון פּאָליציי, סאָלדאטען, תפיסה א. ז. וו., סיי מיט א קעניג, סיי אָהן א קעניג. דאָס, און נאָר דאָס, וויל ענגעלס האָבען, הייסט שטאאט. אָבער אן איינריכטונג, אין וועלכער קיין קלאס רעגיערט ניט איבער קיינעם נאָר דאָס פאָלק אליין פיהרט זיך די געמיינשאפטליכע בעדירפניסע, דורך אויסגעקליבענע רעפרעזענ־טאנטען, הייסט ניט קיין שטאאט, נאָר דאָס הייסט געזעלשאפטליכע אָרדנונג. און ער צייגט דאָס דאָ, אז פריהער האָבען די מענשען געלעבט אין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג אָהן א שטאאט, נאָר ערשט שפּעטער איז דער שטאאט ענטשטאנען. ער איז ענטשטאנען, ווען עס איז אויפגעקומען א בעזונדערע מאכט, וואָס איז ניט געווען דאָס פאָלק אליין, נאָר א געוואלט א י ב ע ר ׳ן פאָלק. צייגענדיג, אז נאָר ד אָ ס הייסט שטאאט, קומט דער פערפאסער ווייטער צו דעם שלוס, אז אונטער׳ן סאָציאליזמוס וועט דער שטאאט אָבשטארבען. דאָס מיינט, אז בלייבען וועט א געזעלשאפטליכע איינריכטונג; אָבער די געזעלשאפטליכע איינריכטונג וועט אויך האָבען אויסגעקליבענע פערטרעטער, געזעצע וועגען געזעלשאפטליכע אנגעלעגענהייטען און אזוי ווייטער. די אנארכיסטען אָבער רופען אזא איינריכטונג אויך „שטאאט" און זיי ווילען דאָס אויך ניט האָבען. און אויך אנדערע מענשען רופען יעדע געזעלשאפטליכע איינריכטונג „שטאאט". און ווען זיי זעהען, אז ענגעלס זאָגט, דאָס אונטער׳ן סאָציאליזמוס וועט שטאאט אָבשטארבען, מיינען זיי, אז דאָס איז אַנארכיזמוס. דאָס איז אָבער פאלש. דען, ווי מען זעהט דאָ באלד פון אָנפאנג, ערקלערט ענגעלס, אז אזא געזעלשאפטליכע אָרדנונג ווי ביי די אינדיאנער איז ניט קיין שטאאט, כאָטש זיי האָבען פאָרשטעהער און הויפטלייטע און בעשליסע און פערבינדונגען. נאטירליך, וועלען אין א הויך־ציוויליזירטער סאָציאליסטישער געזעלשאפט מוזען זיין זעהר א סך מעהר פערבינדונגען, בעשליסע, אָבמאכונגען, פערטרעטער און פאָר־שטעהער, ווי אין א געזעלשאפט פון ווילדע אינדיאנער. נאָר וויל עס וועט ניט זיין קיין בעזונדערע הערשענדע קלאסע און ניט קיין געוואלט־הערשונג איבער מענשען, מיט געוואלט־איינריכטונגען, נאָר א פערוואלטונג פון געזעלשאפטליכע אנגעלעגענהייטען, רופט ענגעלס דאָס ניט שטאאט, נאָר געזעלשאפטס־אָרדנונג. אָבער לויט נאָך דעם

געוועהנליכען בעגריף פון מענשען, וועלכע רופען יעדע פעסטע אָרד־נונג „שטאַאט“, וועט א סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט, ווי דער פער־פאַסער שטעלט זיך פאָר, זיין א סאָציאַליסטישער „שטאַאט“.. דאָס דאַרף מען גוט געדענקען. דען וועגען דעם קומען פאָר פיעל טעות'ען.

עס איז מערקווירדיג, אַז נאָך מיט 140 יאָהר צוריק האָט טהאָ־מאַס פעין (אין זיין „קאָממאָן סענס“) געטענה'ט וועגען דעם טעות, וואָס מענשען מאַכען אין דעם, וואָס זיי פערמישען שטאַאט מיט גע־זעלשאַפט, אַזוי ווי דאָס וואָלט געווען דיזעלבע זאַך, וועהרענד דאָס זיינען צוויי גאַנץ פערשיעדענע זאַכען. איך האַלט עס פאַר וויכטיג איבערצוגעבען דאָ די ווערטער פון דיעזען דענקער, פון אַזאַ לאַנגע צייט צוריק, איידער עס זיינען נאָך געווען סאָציאַליסטען און אנאַר־כיסטען אויף דער וועלט. ווען נאָך הייגט פלאָנטערען זיך מענשען אין דער זאַך, איז וויכטיג צו הערען, ווי פעין האָט אַזוי לאַנג צוריק שוין געזוכט פונאַנדערצונעהמען דעם פּלאָנטער. ער שרייבט:

„מאַנכע שרייבער האָבען אַזוי צונויפגעמישט געזעלשאַפט מיט רעגיערונג (שטאַאט), אַז זיי לאָזען ווייניג אָדער גאָר קיין אונטער־שיעד ניט צווישען זיי. אין אמת'ען זיינען די צוויי זאַכען ניט נאָר פערשיעדענע, נאָר זיי קומען אויך ארויס פון פערשיעדענע וואָרצלען. געזעלשאַפט קומט ארויס פון אונזערע בעדירפניסע, רעגיערונג קומט ארויס פון אונזער שלעכטקייט (דאָס איז פריהער געווען דער טעות פון אַלע דענקער, אַז רעגיערונג איז געמאַכט געוואָרען אַכטונג צו געבען, אַז מענשען זאָלען ניט טהאָן קיין שלעכטס). . . . . .

. . . געזעלשאַפט איז אַ בעשיצער, רעגיערונג איז אַ שטראָפער. געזעלשאַפט איז אין יעדען צושטאַנד אַ ברכה, אָבער רעגיערונג, אפילו אין איהר בעסטען צושטאַנד, איז נאָר אַ נויטווענדיגע צרה“... און ער געהט ווייטער און גיט א ביישפּיעל, ווי אַ געזעלשאַפט וואָלט אויס־געזעהען אָהן אַ רעגיערונג, אָהן אַ שטאַאט, הייסט עס. פון דעם ביישפּיעל איז דייטליך, אַז געזעלשאַפט רופט ער אָן יעדע מענשליכע פערבינדונג און איינריכטונג וואָס איהר צוועק איז צו פערזאָרגען בעדירפניסע פון די מענשען. און רעגיערונג — אַלזאָ שטאַאט — רופט ער די איינריכטונגען, וואָס זייער צוועק איז צו פערבאָטען און בעפעהלען און בעשטראָפען און געוועלטיגען. די געזעלשאַפט, אַלזאָ, מעג אויך זיין אַ פעסטע אָרגאַניזאַציאָן, מיט פערטרעטער, אָבגע־

אָרדענטע, מאַיאָריטעטס־אָבשטימונגען, געזעצע א. ז. וו. — אזוי לאַנג ווי דאָס איז בלויז וועגען די איינריכטונגען פון ארבייט און גענוס, און ניט וועגען הערשונג און געוואַלט, איז עס אַלץ געזעלשאַפט און ניט שטאַאט, ניט רעגיערונג. אויף אַזאַ אופן איז א היינטיגע רעגיערונג א צוזאַמענמישונג פון שטאַאט און געזעלשאַפט צוזאַמען: אזוי ווייט ווי די רעגיערונג פערזאָרגט קאַנאַלען, שאָסעען, בריקען, אייזענבאַהנען, פּאַרקס, שולען, סאַנאַטאַריומס, שפּיטעלער, געזונד־הייטס־בעהערדען, סטאַטיסטישע בעהערדען, פּאָרשונגס־בעהערדען אין פערשיעדענע וויסענשאַפטען, און אזוי ווייטער און ווייטער, — איז זי א געזעלשאַפט (און אין א סאָציאַליסטישע וועלט וועלען זיין טויזענד מאָהל מעהר אויפגאַבען אַזעלכע). אזוי ווייט אָבער ווי די רעגיערונג הערשט איבער מענשען, געוועלטיגט און בעשטראָפט, איז זי א שטאַאט. טהאַמאַס פּעין ברייננגט אַרויס, אַז דאָס הערשען איבער מענשען איז א „נויטווענדיגע צרה“, כדי איינצוהאַלטען די מענשליכע שלעכטקייט. דאָס איז געווען דער אַלטפּרענקישער בעגריף וועגען די אָבשטאַמונג פון שטאַאט: דער שטאַאט איז געגרינדעט געוואָרען, האָט מען געמיינט, אלס אן איינהאַלטונג פאַר די מענשליכע שלעכטקייט. ענגעלס בעווייזט דאָ דאַגעגען, אַז פּונקט פערקעהרט, רעגיערונג און שטאַאט זיינען גאָר געגרינדעט געוואָרען כדי צו געבען דער שלעכטקייט פון די הערשענדע קלאַסען א געזעצליכע מאַכט. דאַרום קומט ענגעלס צום שלוס, אַז אין א סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט וועט דאָס ניט זיין; אַלזאָ, וועט די סאָציאַלדעמאָקראַטישע אָרדנונג ניט זיין קיין שטאַאט, נאָר א געזעלשאַפט. — איבערזעצער).

מיר זעהען ביי די נאָרד־אַמעריקאַנישע אינדיאַנער ווי אזוי עס ענטוויקלען זיך שטאַמען און פעלקער. א פאָלקס שטאַם, וועלכער איז אין אָנהייב געווען איינהייטליך, צושפּרייט זיך ביסלעכווייז איבער אן אונגעהייערען קאָנטינענט; שטאַמען צושפּאַלטען זיך און עס ווערען פון זיי פעלקער, גאַנצע גרופּען פון פעלקער; די שפּראַכען פערענדערען זיך, ביז זיי ווערען ניט בלויז אונפערשטענדליך איינע פאַר די אנדערע, נאָר זיי פערליערען אויך כמעט יעדען שפּור פון אן עהנליכקייט. און לעבען דיעזען פּראָגאַנג זעהען מיר, ווי אין די שטאַמען ווידער שפּאַלטען זיך די איינצעלנע גענטעס און עס ווערען פון זיי מעהרערע, און די אַלטע מוטער־גענס, נאָכדעם ווי זי ווערט צור־

שפּאַלטען אין מעהרערע גענטס, בלייבט בעשטעהן אַלס פראַטהריע, אלס פעראייניגונג פון גענטעס. און דאָך בלייבען די נעמען פון דיע־זע עלטסטע גענטעס גלייך ביי פערשיעדענע שטאַמען, וואָס זיינען שוין שטאַרק דערווייטערט און לאַנג פונאַנדערגעשיידט, — וואָלף־גענטעס און בער־גענטעס געפינט מען ביי אַ מאַיאָריטעט פון אַלע אינדיאַנישע שטאַמען. און די גאַנצע איינריכטונג, וואָס מיר האָבען אויבען געשילדערט, געפינט מען ביי זיי אַלע, — נאָר אַ סך פון זיי האָבען עס נאָך ניט געבראַכט ביז צו אַ בונד פון פערוואַנדטע שטאַמען.

דיעזע גאַנצע איינריכטונג פון גענטעס, פראַטהריען און שטאַם ענטוויקעלט זיך פון די גענס אַזוי נאַטירליך, אַז עס קען כמעט גאָר אַנדערש ניט זיין. קוים האָבען מיר די גענס אַלס געזעלשאַפטליכע איינהייט, מוז זיך שוין דיעזע גאַנצע איינריכטונג פון איהר אַרויס ענטוויקלען מיט נאַטירליכער נויטווענדיגקייט. אַלע דריי, די גענס, די פראַטהריע און דער שטאַם, זיינען פערשיעדענע גראַדען פון בלוטס־פערוואַנדשאַפט. יעדע פון זיי איז אין זיך אָבגעשלאָסען, יעדע פערזאָרגט איהרע אייגענע אנגעלעגענהייטען, און וואָס עס געהערט ניט צו איינע צו פערזאָרגען, דאָס פילט אויס די אַנדערע. דיע־זע דריי פעראייניגונגען צוזאַמען פערזאָרגען אַלע עפענטליכע אנ־געלעגענהייטען, וואָס געפינען זיך נאָר ביי אַזעלכע מענשען, אויף דער מדרגה פון דער אונטערשטופּע פון באַרבאַריי.

אויף אַזאַ אופן מעג מען זיכער זיין, אַז וואו נאָר מיר בעגעגנען אין דער וועלט אַ כאַרט מענשען ביי וועלכע עס איז דאָ אַ גענס אַלס געזעלשאַפטליכע איינהייט, מעגען מיר ביי זיי זוכען אַן עהנליכע איינ־ריכטונג פון דעם שטאַם, ווי די, וואָס מיר האָבען דאָ געשילדערט. און עס איז אַ פאַקט, אַז מען וועט דאָס אימער געפינען, אויב עס זיינען נאָר דאָ גענוג קוועלען פון וואַנען צו שעפּען ידיעות פון די איינריכטונגען פון דיעזע מענשען. ביי די פּאַרצייטיגע גריכען און רוימער זיינען דאָ אַזעלכע קוועלען, געפינט מען טאַקי פּונקט אַזעלכע איינריכטונגען. און וואו אין די קוועלען פעהלען אויס פּונקטען און עס בלייבט עפּעס ניט קלאָר און רעטהזעלהאַפט, קען מען דאָס געפינען אויפגעקלערט, ווען מען פערגלייכט דערצו די געזעלשאַפטס־איינריכ־טונג פון די אינדיאַנער פון אַמעריקאַ. דאָס מאַכט קלאָר אַפילו די

שווערסטע צווייפעל און רעטהעענישען אין דער געשיכטע פון פאַר־צייטיגע פעלקער.

און א וואונדערבארע געזעלשאַפטליכע איינריכטונג איז דאָס, דיזע גענטיל־אָרדנונג, כאָטש זי איז אַזוי קינדיש און אַזוי איינפאַך. אָהן סאָלדאַטען, זשאַנדאַרען, אָדער פּאָליציסטען, אָהן אדעל, קעניגע, גובערנאַטאָרס, פּאָליצמייסטערס אָדער ריכטער, אָהן תפיסות, אָהן פּראָצעסען, געהט פון דעסטוועגען אַלעס א רעגעלמעסיגען גאַנג. יעדען שטרייט, יעדען סכסוך, פערגלייכט די געמיינשאַפט פון אַלע די, וועל־מען דאָס געהט אָן, די גענס, אָדער דער שטאַם, אָדער די איינציגע גענטעס צווישען זיך. נאָר זעלטען סטראַשעט די בלוט־ראַכע, ווען עס איז שוין קיין אנדערע בערוהיגונג ניטאָ. די בלוט־ראַכע איז נאַטירליך זעהר ווילד, אָבער אונזער ציוויליזירטע טויט־שטראָף איז אויך ניט מעהר ווי בלוט־ראַכע, נאָר א ציוויליזירטע פאָרמע דערפון, מיט אַלע מעלות און חסרונות פון ציוויליזאַציאָן.

זיי ברויכען ניט קיין שפּור פון אונזער פערפּלאָנטערטע מאַשינע־ריע פון פערוואַלטונג און רעגיערונג, כאָטש זיי האָבען א כך מעהר שותפות'דיגע אנגעלעגענהייטען ווי מיר האָבען היינט — דען די הויזהאַלטונג איז בשותפות און קאָמוניסטיש פאַר מעהרערע פאַמי־ליען, די ערד איז שותפות־אייגענטהום, נאָר די קליינע גערטענדלעך געהערען פּארלויפיג צו די הויזהאַלטונגען. ווי די דאָזיגע אלע שותפות'דיגע זאַכען זאָלען זיך פיהרען, ענטשיידען די בעטהייליגטע אַליין. און כ'רוב קומט גאָר קיין שאלה ניט פאָר, דען אַלעס פיהרט זיך ווי דער מנהג פון הונדערטער יאָהרען האָט שוין גערעגעלט.

קיין אָרימעלייט און קיין נויטליידענדע קען ניט זיין ביי זיי. די קאָמוניסטישע הויזהאַלטונג און די גענס האַלטען טריי זייערע פער־פליכטונגען צו אַלטע, קראַנקע און אַזעלכע, וואָס זיינען געוואָרען קאַ־ליקעס אין קריעג.

אַלע זיינען גלייך און פריי, אויך די ווייבער. פאַר שקלאַפען איז נאָך קיין פּלאַץ ניטאָ, אויך ניט פאַר די אונטעריאָכונג פון פרעמדע שבטים, סיידען אמאָל אין אן אויסנאַהמע.

אין יאָהר 1651 האָבען די איראָקעזען־אינדיאַנער בעזיעגט אין קריעג די אירי־אינדיאַנער און די „נייטראַלע נאַציאָן“, האָבען זיי די איינגענומענע שונאים ניט אויסגעקוילעט און ניט געמאַכט פאַר

זייערע אונטערגעוואָרפענע, נאָר זיי האָבען זיי אָנגעבאָטען אריינצו־טרעטען אין זייער בונד אַלס גלייכבערעכטיגטע. און ערשט ווען די בעזיעגטע האָבען דאָס ניט געוואָלט אָננעהמען, זיינען זיי פערטריבען געוואָרען פון זייער לאַנד.

און וואָס'ערע סאָרט מענשען, מענער און פרויען, עס קומען ארויס אין אַזאַ געזעלשאַפט, בעווייזט דער פאַקט, דאָס אַלע ווייסע מענשען, וואָס האָבען געהאַט די געלעגענהייט צוזאַמענצוקומען מיט אונפער־דאָרבענע אינדיאַנער, קענען זיך ניט אויסוואונדערען איבער די פער־זענליכע ווירדע, עהרליכקייט, כאַראַקטער־שטאַרקייט און טאַפּפערקייט פון דיעזע באַרבאַרען.

פון די טאַפּפערקייט פון אַזעלכע נאַטור־מענשען האָבען מיר ערשט די לעצטע יאָהרען געזעהען ביישפּיעלע אין אַפריקאַ. די קאַפּערן־נעגער פון זולו־לאַנד און די נוביער פון אביסיניען זיינעןביידע שטאַ־מען, ביי וועלכע די געגטיל־פיהרונגען זיינען נאָך ניט אויסגעשטאָר־בען, און זיי האָבען ערשט די לעצטע צייטען בעוויעזען אין מלחמות אַזאַ טאַפּפערקייט, וואָס קיין אַרמעע פון ציוויליזירטע אייראָפּעער קען ניט בעווייזען. בעוואַפענט נאָר מיט שפּיעזען און וואַרף־פּיילען, אָהן פייער־געוועהר, זיינען זיי אנטקעגען געגאַנגען אין אַ האָגעל פון שיסענדע ביקס־קוילען, — אנטקעגען די ענגלישע אינפאַנטעריע, וואָס יעדער אַנערקענט זי פאַר די ערשטע אויף דער וועלט אין אַ געשלאָ־סענע שלאַכט. ביז צו זייערע באַיאָנעטען (שפּיעזען פון די ביקסען) זיינען די אַפריקאַנער זיי אַנטקעגען געגאַנגען. און מעהר ווי איין מאָל האָבען זיי געבראַכט די ענגלישע סאָלדאַטען אין אונאָרדנונג און אפילו זיי אומגעוואָרפען, כאָטש זייער געוועהר איז געווען אַזוי גע־וואַלדיג אונגלייך און כאָטש די אַפריקאַנער דיענען ניט אין מיליטער און ווייסען ניט וואָס מושטירען זיך איז אַזוינס. וואָס זיי קענען אויסהאַלטען און אויפטהאָן בעווייזט דער פאַקט, דאָס די ענגלענדער האָבען זיך בעקלאָגט, אַז דער קאַפּער־נעגער קען אין 24 שטונדען אָבלויפען אַ גרעסערען וועג ווי אַ פערד. אַן ענגלישער מאַלער בע־שרייבט, ווי ביי דעם לויפען קומט ביי דעם נעגער ארויס בולט דער קלענסטער מוסקעל און ווערט האַרט און שטאַרק, ווי דער שטריק פון אַ בייטש.

אַזוי האָבען אויסגעזעהען די מענשען און די מענשליכע געזעל־

שאַפט, איידער זיי זיינען צושיידט געוואָרען אין פערשיעדענע קלאַ־סען. און ווען מיר פערגלייכען זייער לאַגע מיט דער לאַגע פון די אונגעהייערע מעהרהייט פון די היינטיגע ציווילזירטע מענשען, געפינט מען, אַז די לאַגע פון דעם היינטיגען פּראָלעטאַריער און אָרימען פּויער איז אַ סך ערגער ווי די לאַגע פון דעם פרייען מיטגליעד פון די אַלטע גענטיל־געזעלשאַפט.

דאָס איז איין זייט. מען דאַרף אָבער ניט פערגעסען, אַז דיעזע גענטיל־אָרגאַניזאַציאָן האָט ניט געקענט בלייבען עקזיסטירען. זי האָט ניט געקענט געהן ווייטער ווי ביז די אָרגאַניזאַציאָן אין אַ שטאַם. ווען מעהרערע שטאַמען זיינען פערבונדען געוואָרען אין איין פער־באַנד פון שטאַמען, איז דאָס שוין געווען דער אָנפאַנג פון דעם אונ־טערגאַנג פון די גענטיל־אָרדנונג, ווי מיר וועלען זעהען ווייטער און ווי מיר האָבען שוין געזעהען אין דעם, וואָס די איראָקעזען האָבען געזוכט צו אונטערוואַרפען אונטער זיך אַנדערע שטאַמען. די מענ־שען, וואָס האָבען ניט געהערט צום שטאַם, האָבען ניט געהאַט קיין שום רעכט ביי דעם שטאַם. וואו די פערשיעדענע שטאַמען האָבען ניט אויסדריקליך אָבגעמאַכט צווישען זיך צו לעבען אין פריעדען, האָט געהערשט קריעג צווישען שטאַם און שטאַם. און דער קריעג איז געפיהרט געוואָרען מיט דער גרויזאַמקייט, וועלכע איז ביי די מענ־שען נאָך שטאַרקער ווי ביי חיות. די ספּעציעל מענשליכע גרויזאַמ־קייט איז ערשט שפּעטער מילדער געוואָרען, דורך די אינטערעסען.

די גענטיל־אָרדנונג אין איהר פולער בליהונג, ווי ביי די אינ־דיאַנער אין אַמעריקאַ, איז נאָר מעגליך געווען ביי אַ זעהר אונענט־וויקעלטע פּראָדוקציאָן. אַלזאָ איז אַ קליינע צאָהל מענשען נאָך געווען פערשפּרייט, זעהר ניט־געדיכט, איבער אַ גרויסע שטרעקע לאַנד. אין אַזאַ צושטאַנד זיינען די מענשען כמעט פאָלשטענדיג בעהערשט פון די אויסערליכע נאַטור, וועלכע זיי פערשטעהען ניט, וועלכע שטעהט געגען זיי ווי פרעמדע, אונבעגרייפליכע זאַכען. דאָס ווידער שפּיגעלט זיך אָב אין קינדליכע רעליגיעזע פאַנטאַזיעס. דיעזע פאַנטאַזיעס האָבען זיי געמאַכט אָנגעהמען, אַז מענשען זיינען נאָר די פון איינענעם שטאַם. מענשען פון אַן אַנדערען שטאַם זיי־נען ביי זיי שוין געווען חיות. דער אייגענער שטאַם און די איי־גענע געגנס און זייערע איינריכטונגען זיינען געווען הייליג; זיי

מאַר מען ניט אָנריהרען. זיי האָט מען בעטראַכט ווי אַ געטליכע מאַכט און דער איינצעלנער מענש איז געווען זייער אונבעדינגטער אונטערטהאַן אין זיין פיהלען, אין זיין דענקען, אין זיין טהאָן. אַ מערקווירדיגען איינדרוק מאַכען אויף אונז די מענשען פון דיזער עפּאָכע, אָבער זיי זיינען אַלע גלייך, אָהן אונטערשיעד. זיי זיינען נאָך „צוגעבונדען צו דעם נאָבעל־שנור פון דעם נאַטירליכען געזעלשאַפטס־לעבען", ווי מאַרקס דריקט זיך אויס. די מאַכט פון דיזען נאַטירליכען געזעלשאַפטס לעבען האָט געמוזט געבראָכען ווערען. זי איז געבראָכען געוואַרען. אָבער געבראָכען איז זי געוואָרען דורך שלעכטע אייגענשאַפטען פון די מענשען, אייגענשאַפטען וואָס בעדייטען פאַר אונז אַ פערדאָרבענהייט. אין זינדיגקייט זיינען זיי אַריינגעפאַלען, אראָבפאַלענדיג פון די איינפאַכע מאָראַלישע הויכקייט פון די אַלטע גענטיל אָרדנונג. עס איז אָנגעקומען די ציוויליזירטע קלאַסען־געזעלשאַפט, אָבער איהר וועג איז געגאַנגען דורך די ניעדעריגסטע אינטערעסען — געמיינע האַבזוכט, ברוטאַלע תאוה, שמוציגע גאוה, עגאָאיסטישער רויב פון דעם געמיינשאַפטליכען אייגענטהום. די אַלטע קלאַסישע גענטיל־געזעלשאַפט איז אונטערגראָבען געוואָרען און געבראַכט געוואָרען צום פאַל דורך די שענדליכסטע מיטלען — דורך גנבה, פערגוואַלטיגונג, ביטרע שווינדעל, פערראַטה. און די נייע געזעלשאַפט זעלבסט איז אין פערלויף פון די גאַנצע דריטהאַלבען טויזענד יאָהר פון איהר בעשטעהן קיין מאָל ניט געווען עטוואָס אַנדערעס ווי די ענטוויקלונג פון אַ קליינעם טייל מענשען אויף די קאָסטען פון די אויסגערויבטע און אונטערדריקטע גרויסע מעהרצאָהל, און אויך היינט איז דיזע געזעלשאַפטס־אָרדנונג ניט מעהר ווי דאָס. זי איז היינט נאָך וויינינגער אַ געזעלשאַפט פאַר אַלע מענשען, ווי ווען עס איז פריהער.

4. — בײ די פּאַרצײטיגע גריכען.

עהנליכע אײנריכטונגען געפינען מיר בײ די פּאַרצײטיגע פעל־
קער. די גריכען, װי די פּעטאַסגער (אַזאַ פֿאָלק) און אַנדערע פעל־
קער װאָס זײנען געװען פערװאַנדעט מיט זײ פון אײן שטאַם, זײ־
נען שױן פאַר די געשיכטליכע צײט געװען אײנגעאָרדענט אויף דעם
אופן װי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ: געגס, פראַטהריע, שטאַם,
בונד פון שטאַמען. בײ אַ טהײל פעלקער האָט די פראַטהריע גע־
קענט פעהלען, װי למשל בײ די דאָריער. און ניט בײ אַלע פעל־
קער איז געװען אויסגעבילדעט אַ בונד פון שטאַמען. אָבער בײ אַלע
איז די גענס געװען די אײנהײט.

װען די גריכען בעװײזען זיך אין דער װעלט־געשיכטע, זײנען
זײ שױן ענטװיקעלט ביז צו דעם צושטאַנד פון אָנפאַנג פון ציװי־
ליזאַציאָן. לויט װי די גריכען פון די העראָען־צײט מאָהלען זיך, זײ־
נען זײ שױן מיט צװײ גאַנצע גרויסע ענטװיקלונגס־פעריאָדען װײ־
טער אװעק װי די אירָאָקעזען־אינדיאַנער, פון װעלכע מיר האָבען
נאָר װאָס גערעדט. די גענס פון די גריכען איז אָבער אויך אויף
קײן פאַל ניט מעהר די גאָר־אַלטע גענס װאָס מיר האָבען געזעהען
בײ די אירָאָקעזען. בײ די גריכען הײבט שױן אָן צו פערשװינדען
די גרופּען־עהע. דאָס מוטער־רעכט איז בײ זײ שױן פערשװאונ־
דען און פאָטער־רעכט איז געקומען אויף דעם אָרט. דערמיט האָט
אָנגעהויבען אויפצוקומען פריװאַט־רײכטהום און דאָס האָט שױן גע־
מאַכט די ערשטע אונטערגראָבונג אונטער די גענטיל־אָרדנונג. מיר
האָבען דאָך געזעהען, אַז די גענטיל־אָרדנונג איז בעשטאַנען נאָר
אויף שותפות־אײגענטהום פון די גענס. פון דיעזע ערשטע אונטער־
גראָבונג איז מיט נאַטירליכקײט אַרויסגעקומען אַ צװײטע. דען
װען עס איז שױן געװען פריװאַט־רײכטהום, האָט דער פאָטער דאָך
געװאָלט אַז זײן קינד זאָל ירשה׳נען זײן פערמעגען. װי איז אָבער
געװען, אַז ער האָט געהאַט אַ טאָכטער און זי האָט איהם גע׳ירשה׳נט?
װען זי װאָלט חתונה געהאַט אין אַן אַנדערע גענס, װי זי האָט גע־

מוזט טהון ביי די גענטיל־פיהרונגען, וואָלט זי דאָך איהר פּאַטער'ס פערמעגען אוועקגעפיהרט צו פרעמדע. דעריבער איז געווען נאַטירליך, אז די איינפיהרונג, דאָס יעדער מוז חתונה האָבען נאָר פון א פרעמדע גענס, איז אָבגעשאַפט געווארען און עס איז געוואָרען פערקעהרט, עס איז גאָר געוואָרען א ג ע ב אָ ט, אז מיידלעך מוזען חתונה האָבען נאָר פון די אייגענע גענס, כדי אז דאָס פערמעגען זאָל בלייבען אין דער „משפחה", אין דער גענס.*)

אין די גריכישע געשיכטע פון גראָטע איז בעשריעבען די גריכישע גענס און וואָס עס האָט זי צוזאַמענגעהאַלטען. ער ערקלערט, אז פאָלגענדע אויפגאַבען האָבען א גענס צוזאַמענגעהאַלטען:

1. די מיטגליעדער פון די גענס האָבען צוזאַמען אָבגעהאַלטען רעליגיעזע פייערליכקייטען. זיי האָבען אויך געהאַט א בעזונדערן גאָט פון די גענס; מען האָט זיך פאַרגעשטעלט, אז דיעזער גאָט איז געווען דער ערשטער פאָטער פון די גענס; און קיינער האָט ניט געהאַט קיין רעכט צו דיענען דיעזען גאָט, נאָר די פריסטערס פון דיעזע גענס. דיעזער גאָט האָט געהאַט א בעזונדערן ביינאָמען, וואָס האָט אויסגעדריקט זיין פאָטערשאַפט פון די גענס.

2. די גענס האָט געהאַט אן אייגענעם בית עולם.

3. די מיטגליעדער פון די גענס האָבען געהאַט דאָס רעכט צו ירשה'נען איינע פון די אַנדערע.

4. זיי זיינען געווען פערפליכטעט צו העלפען איינע די אַנדערע, צו שיצען און אונטערשטיצען זיך, ווען פרעמדע האָבען זיי שלעכטס געטהאָן.

*) דאָס דערמאָנט אָן די געשיכטע פון חומש מיט די טעכטער פון צלפחד, וואָס האָבען גע'ירשה'נט אייגענטהום פון זייער פאָטער, זיינען די הויפּטליוט פון זייער גענס („ראשי האָבות") געקומען צו משה'ן און גע'טענה'ט: „ווען דיעזע טעכטער וועלען נעהמען מענער פון אַנדערע שטאַמען, וועלען זיי דאָך אַריבערפיהרען זייער אייגענטהום פון אונזער שטאַם אין פרעמדע שטאַמען אריין." האָט משה זיי רעכט געגעבען און האָט געבאָטען, אַז ווען אַ טאָכטער ירשה'נט אייגענטהום, מ ו ז ז י נ ע ה מ ע ן אַ מ אַ ן נ אָ ר פ ו ן א י ה ר פ אָ ט ע ר'ס ש ט אַ ם, „כדי אַז די נחלה זאָל בלייבען אין דער משפחה און זאָל ניט אַריבערגעפיהרט ווערען אין אַן אַנדערע משפחה". (סוף במדבר.) — איבערזעצער.

5. זיי האָבען געהאַט רעכט און פליכט צו הייראַטהען אין די גענס, אין געוויסע פעלע, בעזאָנדערס יתומות אָדער יורש'טעס.

6. אין מאַנכע פעלע, ווייניגסטענס, האָבען זיי געהאַט שותפות אייגענטהום און אַן ארכאָן (פאָרשטעהער) און קאַסירער.

מעהרערע גענטעס צוזאַמען זיינען דאַן געווען פערבונדען אין א פראַטהריע, אָבער שוין וויניגער ענג פערבונדען. אָבער אויך אין דער פראַטהריע געפינען מיר געגענזייטיגע רעכטע און פליכטען, עהנ־ליך ווי אין דער גענס. בעזאָנדערס האָט די פראַטהריע געהאַט בשותפות געוויסע רעליגיעזע צערעמאָניעס און ווען א פראַטאָר, א ברודער פון דער פראַטהריע, איז געטויטעט געוואָרען, האָבען אלע פראַטהריע־ברידער געהאַט דאָס רעכט צו פערפאָלגען דעם מערדער. און אלע פראַטהריען פון א שטאַם האָבען ווידער געהאַט געוויסע ימים טובים פון גאַנצען שטאַם, היילינע טעג, רעגעלמעסיג אין גע־וויסע טעג פון יאָהר. דער אָנפיהרער פון די צערעמאָניעס דערביי איז געווען א שטאַם־פאָרשטעהער, וואָס איז אָנגערופען געוואָרען פילאָבאַזילעאוס. ער איז געוועהלט געוואָרען פון די אדעליגע (איי פאַטרידען).

אזוי ערקלערט דער היסטאָריקער גראָטע. און מארקס זאָגט דער־צו: „דורך די גריכישע גענס קוקט דורך דער ווילדער (איראָקעז צום ביישפיעל) און מען קען איהם דייטליך דערקענען". דאָס הייסט, אז עס איז לייכט צו דערקענען אין דיעזע איינריכטונגען פון די פערצייטיגע גריכען דיזעלבע איינריכטונגען פון די ווילדע אינדיאַנער אין אמעריקא. און נאָך דייטליכער זעהט זיך אָן די גלייכקייט ווען מיר אונטערזוכען אביסעל וייטער און געפינען, אז חוץ די אויס־גערעכענטע 6 זאכען, האָבען די גריכישע גענטעס נאָך געהאַט פאָל־גענדע זאכען געמיינשאפטליך:

7. אלע מיטגליעדער פון די גענס האָבען זיך גערעכענט פון איין אָבשטאַמונג נאָך פאָטער־רעכט.

8. עס איז געווען פערבאָטען צו הייראטהען אין די גענס, סיי־דען אין פאַל פון יורש'טעס. דאָס וואָס דיעזע אויסנאַהמע איז גע־ווען אוועקגעשטעלט אלס געבאָט, בעווייזט, אז חוץ ביי אזא אויסנאַה־מע — ביי א יורש'טע — איז ווייטער בעשטאַנען דער אלטער רע־געל, אז מען האָט חתונה געהאַט נאָר פון א פרעמדע גענס. אויך

קען מען דאָס זעהען פון דעם, וואָס עס איז געווען ביי די גריכען אַ כלל, אַז ווען אַ פרוי הייראַטה, קומט איהר שוין ניט צו האַלטען די רעליגיעזע ריטוכען פון איהר גענס נאָר זי געהט אַריבער אין די רעליגיעזע געמיינשאַפט פון איהר מאַן. אין זיין פראַטהריע איז זי אויך איינגעשריעבען געוואָרען. דאָס צייגט, אַז אין רעגעל האָט מען געהייראַטה פון אויסערהאַלב די אייגענע גענס. אויך זעהט מען דאָס אַרויס פון אַ געוויסען בעריהמטען אָרט אין די שריפטען פון דיקעאַרקוס. און דער גריכישער קענער בעקער נעהמט נאָך גאָר אָן, אַז עס איז געווען יעדען פערבאָטען צו הייראַטען אין די אייגענע גענס, סיידען פאַר יורש'טעם.

9. יעדע גענס האָט געהאַט דאָס רעכט אָנצונעהמען אַ פרעמדען און צו מאַכען איהם פאַר אַ גענס־מיטגליעד. דאָס איז געשעהען דורך דעם וואָס אַ פאַמיליע פון די גענס האָט איהם אויפגענומען אין זיך, אָבער נאָר מיט עפענטליכע פאָרמאַליטעטען. און געטראָפען האָט דאָס זעלטען, אַלס אַן אויסנאַהמע.

10. די מיטגליעדער פון דער גענס האָבען געהאַט דאָס רעכט צו וועהלען און אַראָבצוזעצען די פאָרשטעהער. אַז יעדע גענס האָט געהאַט איהר אַרכאָן, ווייסען מיר. אַז דער אַרכאָן זאָל האָבען גע־ירשה'ט זיין אַמט, געפינט מען אין ערגעץ ניט. אַז אַן אַמט פון אַ הערשער זאָל איבערגעהן בירושה און דער יורש זאָל געבאָרען ווערען מיט דעם רעכט צו הערשען, — דאָס, מעג מען אָננעהמען, האָט ניט עקזיסטירט ביז נאָהענט צו די ענדע פון באַרבאַריי. ביי די צושטענדע וואו רייכע און אָרעמע האָבען געהאַט אין דער גענס פאָלקאָמען גלייכע רעכטע, איז געווען גאַנץ אונמעגליך, אַז עס זאָלען זיין הערשער פון געבורט.

אַלע ביזאַהעריגע שרייבער פון פאַרצייטיגע גריכישע געשיכטע האָבען געהאַט אַ טעות וועגען דעם, וואָס די גענס איז אַזוינס געווען. אַ טייל פון איהרע אייגענשאַפטען האָבען זיי ריכטיג בעשריעבען, אָבער זיי האָבען זיך אַלע איינגערעדט, אַז אַ גענס איז געווען אַ ג ר ו פ ע פ ו ן פ אַ מ י ל י ע ן. דערמיט האָבען זיי זיך אונמעגליך געמאַכט צו פערשטעהן די נאַטור און די אָבשטאַמונג פון די גענס. דעם טעות האָט געמאַכט ניט נאָר גראָטע, נאָר אויך ניעהבור, מאָמזען און אַלע שרייבער איבער די קלאַסישע געשיכטע

פון אַלטערטהום. דער אמת איז, אַז די פאַמיליע איז אונטער די געגנטיל־איינריכטונגען קיינמאָל ניט געווען קיין אָרגאַניזאַציאָנס־איינהייט. זי האָט דאָס ניט געקענט זיין, ווייל מאַן און ווייב האָבען גע־מוזט געהערען צו צוויי פערשידענע געגנטס. די געגנס איז אין גאַנצען אריינגעגאַנגען אין דער פראַטהריע, די פראַטהריע אין דעם שטאַם, אָבער די פאַמיליע איז ניט אין גאַנצען אריינגעגאַנגען אין די געגנס, דען זי האָט געהערט האַלב אין די געגנס פון די פרוי און האַלב אין די געגנס פון דעם מאַן.

די מיינונג, אַלזאָ, אַז די איינצעלנע פאַמיליע פון איין מאַן מיט איין ווייב איז די קערנדיל, די יאָדרע, פון די גאַנצע מענשליכע גע־זעלשאַפט און דעם שטאַאַט, וועלכע האָבען זיך אַרומגעקליבען אַרום דעם קערנדיל — דיעזע מיינונג איז אבזורד (אַן אונזין). כאָטש די גאַנצע ביז־אַהעריגע געשיכטס־שרייבונג איז בעגרינדעט אויף אַזאַ מיינונג. מען האָט זיך איינגערעדט, אַז וועגען דיעזער מיינונג איז שוין גאָר ניטאָ וואָס צו קלערען. בעזאָנדערס האָט מען זיך אַזוי איינגערעדט אין 18טען יאָהרהונדערט. ווי אַזוי קען די מאָנאָגאַמע איינצעלפאַמיליע זיין דער קערענדיל פון דער געזעלשאַפט, ווען אַזאַ סאָרט פאַמיליע האָט ערשט אָנגעהויבען צו זיין אין דער ציוויליזאַ־ציאָן, קוים עטוואָס פריהער, אַ געזעלשאַפט אָבער האָבען מענשען שוין געהאַט אַ סך פריהער. ניין, די איינצעלנע מאָנאָגאַמע פאַמיליע איז ניט געווען די איינהייט פון דער געזעלשאַפט. דער פאַקט איז, אַז דער שטאַאַט אנערקענט אויך ניט די פאַמיליע אין עפענטליכען רעכט אַלס אַ בעזונדערע אבטהיילונג פון שטאַאַט. ביז׳ן היינטיגען טאָג עקזיסטירט די פאַמיליע נאָר פאַר דעם פריוואַט־רעכט. („אין עפענטליכען רעכט" מיינט מען דאָ אין די מלוכה־איינריכטונג. די רעגיערונג רעכענט זיך, למשל, מיט די גובערניע, אויזעד (פאַוויאַט, אין אמעריקא קאונטי) און געמיינדע, ד. ה. די שטאָדט אָדער דאָרף, אַלס אבטהיילונגען פון די מלוכה. די געמיינדע איז שוין די לעצטע איינהייט פון די מלוכה. די פאַמיליע איז ניט ווי אַן ארט בעזונדערע „גובערניעלע" אין שטאָדט. די שטאָדט רעכענט זיך ניט מיט פאַ־מיליען, נאָר מיט איינצעלנע דערוואַקסענע מענשען. דער פאַמיליען־פאָטער איז ניט קיין קליינער „גובערנאַטאָריל", מיט וועמען די רע־גיערונג זאָל זיך רעכענען, אַלס דעם פאָרשטעהער פון דער פאַמיליע.

אַט דאָס מיינט מען, אַז „אין עפּענטליכען רעכט“ עקזיסטירט די פאַמיליע פאַר די מלוכה ניט. אין פּריוואַט־רעכט יאָ, דאָס הייסט, וואו עס האַנדעלט זיך וועגען פאַמיליען־אייגענטהום אָדער אַנדערע פּריוואַט־זאַכען. — איבערז.)

דער קערענדיל פון דער מענשליכער געזעלשאַפט איז געווען, ניט די איינצעל־פאַמיליע, נאָר די גענס.

פון וואַנען האָט זיך אָבער די גענס גענומען? אין די גריכישע גענטס זיינען די מיטגליעדער קיין בלוטס־פערוואַנדטע שוין ניט געווען, זיי האָבען זיך בלויז גע'יחסנ'ט, אַז זיי שטאַמען פון איין „גאָט“, וועלכער איז געווען זייער ערשטער פאָטער. די פאָרשער אין די אַלטע גריכישע געשיכטע האָבען דאַרום זיך געפּלאָנטערט און ניט געקענט ריכטיג פערשטעהן, פון וואַנען האָט זיך אין אמת'ן גענומען אַ גענס. נאַטירליך בעטראַכטען זיי דאָך די אָבשטאַמונג פון איין „גאָט“ אַלס אַ מיטהאָלאָגישע פאַנטאַזיע, אַלזאָ ווייסען זיי ניט ריכטיג צו ערקלערען, ווי אַזוי האָט פון ניט־פערוואַנדטע פאַמיליעס געקענט ווערען איין גענס. אָבער מאָרגאַן'ס אויספאָרשונגען אין די איינריכטונגען פון די אינדיאַנער האָבען דאָס ערקלערט. ווי מיר האָבען געזעהען, איז ביי די אינדיאַנער געוואָרען איינגעפיהרט אַז די גאַנצע משפחה פון אַלע וואָס זיינען אַרויסגעקומען פון איין מוטער האָבען זיך געמוזט היטען ניט חתונה צו האָבען אין דיזעלבע משפחה. צו דעם צוועק האָבען זיי זיך געמוזט האַלטען אַלס אַ בעזונדערער פאַמיליען־קרייזשאָק. דערפון איז דאָס געוואָרען די גענס, בעהויפּטעט מאָרגאַן. פריהער האָבען די מיטגליעדער פון דיזען קרייזשאָק זיך פשוט אַלע גערופען ברידער און שוועסטער, וואָס זיי זיינען אַמאָל ווירקליך געווען, ווייל אַלע מאַמעס אין דער גענס זיינען אַמאָל געווען די ווייבער פון אַלע טאַטעס. ווען דאָס איז אונטערגעגאַנגען, האָבען זיך נאָך אַלץ די געשוועסטער־קינדער פון דער מוטערס צד גערופען שוועסטער און ברידער אין דיזער פערוואַנדשאַפט. פון קינדרוויים אויף האָבען אַלזאָ די קינדער פון איין גענס געלערנט וויסען, ווער עס געהערט צו זייער גענס. זיי האָבען דאָך געהערט ווען זייערע עלטערען רופען ברידער און שוועסטער. ווען עס האָט זיך ענטוויקעלט די מאָנאָגאַמישע פאַמיליע, איז פערגעסען געוואָרען די געוואוינהייט אַז געשוועסטער־קינדער זאָלען זיך רופען שוועסטער

און ברידער. אָבער געבליבען איז א נאָמען פון יעדע גענס. יעדער מענש האָט געהאט, א חוץ זיין אייגענעם נאָמען, א גענס־נאָמען, אזוי ווי היינט א פאמיליען־נאָמען. מיט דער צייט האָבען זיך פון דער ערשטער גענס אָבגעצווייגט ווייטע פאמיליען־צווייגען און מען האָט ניט מעהר געקענט בעווייזען, אז ווען מען איז פון איין גענס איז מען בלוטס־פערוואנדטע, חוץ אין זעלטענע פעלע. בלויז דער גענס־נאָמען אליין איז געבליבען דער בעוויז, און דער זיכערער בעוויז, אז מען שטאמט פון איין אָבשטאמונג. חוץ וואָס מען האָט אמאָל אָנגענומען א פרעמדען און איהם געמאכט פאר א מיטגליעד פון די גענס.

די פאָרשער אין די גריכישע היסטאָריע, ווי דער אויבען־דערמאָנטער גראָטע, האָבען אלזאָ ניט פערשטאנען וואָס דאָ איז. זעהענדיג אז עס זיינען געווען גענס, וואָס זיינען אין אמת'ן ניט געווען קיין פערוואנדטע צווישען זיך, נאָר זיי האָבען זיך גע'יחסן'ט אז זיי קומען ארויס פון איין גאָט, האָבען דיעזע פאָרשער געמיינט, אז דיעזע גענס זיינען אויסגעטראכטע פעראייניגונגען, לויט מיטהאָלאָגישע פאנטאזיעס. עס וואָלט אלזאָ אויסגעקומען, אז א געזעלשאפטליכע איינריכטונג איז דאָ ענטשטאנען פון דעם גלויבען. אזא מיינונג, זאָגט מארקס, פאסט ריכטיג פאר די „אידעאלע" געלערנטע, דאָס הייסט אזעלכע, וואָס נעהמען זייערע געדאנקען ניט פון דער ווירקליכקייט, נאָר פון זייער קאָפ, לויט ווי עס קומט זיי פאָר זיצענדיג צווישען די פיער ווענט פון זייער שטודיר־שטוב. אין אמת'ן אָבער איז עס אין דער וועלט ניט אזוי: די איינריכטונגען פון די מענשען קומען ניט ארויס פון זייערע גלויבערייען און פאנטאזיעס, נאָר פערקעהרט, זייערע גלויבערייען און פאנטאזיעס קומען ארויס פון זייערע איינריכטונגען. און זייערע איינריכטונגען קומען ארויס פון ווירקליכע מאטעריעלע בעדירפניסע. אזוי איז עס אויך מיט די גענטס. זיי זיינען ארויסגעקומען פון ווירקליכע פערוואנדשאפט, אינטער אזעלכע אומשטענדען, וואו אזא פערוואנדשאפטס־קרייז איז געווען א נויטווענדיגקייט. נאָר מיט דער צייט, בעזאָנדערס ווען מאָנאָגאמיע האָט זיך ענטוויקעלט, איז די פערוואנדשאפט פערמישט געוואָרען און די געמיינשאפטליכע אָבשטאמונג פון די מענשען פון איין גענס איז געוואָרען א לאנג־פערגאנגענע זאך, האָט עס אויסגע־

זעהען, אז א גענס איז ניט מעהר ווי א מיטהאָלאָגישע זאַך, וואָס קומט פון גלויבענס־פאַנטאַזיעס.

(א גוטעןביישפּיעל דערצו האָבען מיר ביי אידען מיט דער „כהונה“. היינט זיינען אַלע כהנים שוין לאַנג ניט מעהר קיין קרובים. א כהן קען האָבען כמעט בלויז ניט־כהנים פאַר קרובים און זעהר ווייניג כהנים פערוואַנדטע. דאָך, אין וועלכע משפּחה א כהן זאָל זיך ניט געפינען, רעכענט ער זיך נאָך אַלץ פאַר איינעם וואָס געהער צו די כהנים. היינט איז דאָס שוין ניט מעהר ווי א רעליגיעזע זאַך, פערבונדען מיט אבערגלויבען. דאָס איז דערפאַר, ווייל די ווירקליכע פערוואַנדשאַפט פון די כהנים צווישען זיך, אַלס די וואָס קומען אַרויס פון איין משפּחה, איז שוין זעהר א ווייטע פערגאַנגענהייט און שוין לאַנג פערגעסען. און זיי יחס'ענען זיך אַלס קינדער פון איין געטליכען מאַן, אהרן הכהן. אָבער עס איז זיכער, אז אַמאָל זיינען אַלע כהנים ווירקליך געוועזען איין משפּחה. די כהנים־געמיינשאַפט היינט ביי אידען איז א ביסעל עהנליך צו די גענס ביי די פּאַרציי־טיגע גריכען. זיי האָבען דאָך אויך אייגענע רעליגיעזע צערעמאָ־ניעס, ווי דוכענען, איסהיטען זיך פון מתים, א. ז. וו. די גענטס האָבען אָבער געהאַט א סך וועלטליכע געמיינשאַפטליכקייטען אויך, ווי מיר האָבען איבען געזעהען. — איבערז.)

די פראַטהריע ווידער, ביי די פּאַרצייטיגע גריכען, איז געוועזען אַן אַלטע גענס, וואָס איז מיט דער צייט צושפּאָלטען געוואָרען אין מעהרערע נייע גענטעס, אויך פונקט ווי ביי די אינדיאַנער אין אַמע־ריקאַ. די נייע גענטעס זיינען געוואָרען קלענערע און זיי אַלע צו־זאַמען זיינען איין פּראַטריע. די גאַנצע פראַטריע האָט זיך אָפּט נאָך געיחסן'ט אַלס שטאַמענדיג פון איין פֿאָטער. מיט דער צייט איז דיעזער ערשטער פאָטער פון דער פראַטריע אויך געוואָרען א גאָט. דער טייטש פון דעם וואָרט פראַטריע איז ברודערשאַפט. שטאַמענדיג פון איין פאָטער זיינען אַלע גענטעס פון איין פראַטריע ווירקליך געוועזען ברודער־גענטעס.

אַמאָל איז א פּראַטריע געוועזען א מיליטערישע איינהייט. דאָס הייסט, ווען זיי זיינען געגאַנגען אין מלחמה, איז די פּראַטריע געגאַנ־גען אַלס א בעזאָנדערער פאָלק. נאָך אין די ליעדער פון האָמער קומט פאַר די פּראַטריע אַלס מיליטערישע איינהייט. דאָס איז אויף דעם

בעריהמטען פלאַץ, וואו נעסטאָר ראַטה אַגאַמעמנאָן: „שטעל אויס די מענער נאָך שטאַמען און נאָך פראַטריען, אַז איין פראַטריע זאָל ביישטעהן די אַנדערע און איין שטאַם דעם אַנדערן“. (דאָס דערמאָנט אָן די וואַנדערונגען פון די אידען אין דער מדבר, וואו זיי זיינען אויך אויך אויסגעשטעלט געוואָרען און האָבען מאַרשירט לויט נאָך משפחות, „בתי אבות (גענטס?) און שבטים, יעדע מיט אַ בעזונדערע פאָהן. במדבר א׳. — איבערז.) ווייטער האָט די פראַטריע דאָס רעכט און די פליכט צו נעהמען ראַכע פאַר דעם בלוט פון אַ פראַטאָר, וואָס איז פערגאָסען געוואָרען (אויך ביי אידען. דער קרוב פון דעם ערמאָרדעטען איז געווען זיין „גואל הדם“, דער אויסלייזער פון זיין בלוט, דער ראַכע־נעהמער. דברים י״ט. — איבערז.) פריהער האָט די פראַטריע ג ע מ ו ז ט נעהמען ראַכע. זי האָט עס ניט געטאָרט שענקען.

ווייטער האָט אויך די פראַטריע געהאַט געמיינשאַפטליכע היי־ליגטהימער און פעסטליכקייטען. די גאַנצע גריכישע מיטהאָלאָגיע האָט זיך נאָר דורך די גענטעס און פראַטריען, און אין זיי, געקענט ענטוויקלען פון די אַלט־אַרישע נאַטור־רעליגיאָן, וועלכע די עלטערן פון די גריכען האָבען מיטגעבראַכט ביי זייער איינוואַנדערונג אין גריכענ־לאַנד. ווייטער האָט די פראַטריע געהאַט אַ פאָרשטעהער, „פראַט־ריאַרכאָס“. און אַ טהייל געשיכטספאָרשער ערקלערען, אַז די פראַט־ריע האָט אויך געהאַט פערזאַמלונגען און בעשליסע, וואָס אַלע האָבען געמוזט האַלטען, און געריכטען און פערוואַלטונג. ווען דער שטאַאַט איז שפּעטער אויפגעקומען, האָט ער זיך מיט די גענטעס גאָר ניט מעהר גערעכענט, אָבער די פראַטריע האָט ער געלאָזט בעשטעהן און בעזאָרגען געוויסע רעגיערונגס־אַמטען.

פון מעהרערע פערוואַנדטע פראַטריען בעשטעהט דער ש ט אַ ם.

אין אַטיקאַ (אַ פּראָווינץ פון גריכענלאַנד) זיינען געווען פיער שטאַמען, יעדער שטאַם פון דריי פראַטריען, יעדע פראַטריע פון דריי־סיג גענטעס. אַזאַ פּינקטליכע איינטהיילונג צייגט, אַז דאָס איז איינ־געפיהרט געוואָרען מיט אַ פּלאַן און מיט איבערלעגונג. די אַלגע־מיינע איינריכטונג פון אַזאַ איינטהיילונג, איז, ווי מיר האָבען געזע־העז, ענטשטאַנען אינסטינקטיוו, פון דער נאַטור, נאָר אין דיעזע נאַ־טירליכע אָרדנונג האָבען מענשען דערנאָך אריינגעגעבען זייער פּלאַנ־

מעסיגע איינטיילונג. ווי אזוי און ווען און פאר וואס דאס איז גע־שעהען, ווענגען דעם געפינט מען גאר ניט אין די גריכישע געשיכטע. די גריכען אליין האבען גאר ניט מעהר געוואוסט פון זייער געשיכטע פריהער ווי זייער העראען־צייט.

ביי די אמעריקאנער אינדיאנער האבען זיך ענטוויקעלט מיט דער צייט פערשיעדענע דיאלעקטען פון דער שפראך ביי פערשיעדענע שבטים. ביי די גריכען איז דאס וויניגער געשעהען, ווייל זיי זיינען געווען צוזאמענגעפרעסט אין א קליינעם שטיקעל לאנד, פערהעלטנים־מעסיג, וועהרענד די אינדיאנער זיינען געווען צושפרייט אין ווייטע וועלדער. דאך אויך ביי די גריכען געפינען מיר פערשיעדענע דיאלעק־טען פון דער שפראך. און פעראייניגט צו א גרעסערע פערבינדונג פון שטאמען געפינען מיר נאר אזעלכע שטאמען, וואס רעדען א גלייך־כען דיאלעקט. און אפילו אין די קליינע פראווינץ אטיקא געפינען מיר א בעזאנדערן דיאלעקט, וועלכער איז שפעטער געווארען אין גריכענלאנד די הערשענדע הויפט־שפראכע פאר פראזא.

יעצט קומען מיר צו די פעראייניגונג פון שטאמען און פ ע ל־ק ע ר.

אין די ליעדער פון האמער געפינען מיר שוין די גריכישע שטא־מען ס׳רוב פעראייניגט צו קליינע פעלקערשאפטען; אבער אין דיעזע פעלקער זיינען נאך געבליבען גאנץ זעלבסטשטענדיג די גענטעס, פראטריען און שטאמען. זיי האבען דעמאלט שוין געוואוינט אין שטעדט בעפעסטיגט מיט מויערען. די צאהל נפשות איז ביי זיי געוואקסען צוזאמען מיט דער פערמעהרונג פון די סטאדעס בהמות, מיט דער אויסברייטונג פון פעלד־ארבייט און מיט די אנפאנגען פון האנדארבייט. דערמיט איז אויפגעקומען רייכקייט ביי א טייל מענ־שען און ביי אנדערע ארימקייט. דערפון האט זיך גענומען ענטוויק־לען אן אריסטאקראטיע אין די פריהעריגע נאטירליכע דעמאקראטיע. די איינצעלנע פעלקערלעך האבען כסדר געפיהרט מלחמות איבער דעם בעזיץ פון די בעסטע שטיקער לאנד און מסתמא אויך כדי צו ראַ־בעווען איינע ביי די אנדערע פון דעם אנגעקליבענעם רייכטום. אז די קריעגס־געפאנגענע זאלען ווערען שקלאפען איז דעמאלט שוין גע־ווען אן אנערקענטע איינריכטונג.

די געזעלשאפטליכע איינריכטונג פון דיזע שטאמען און קליינע פעלקערלעך איז אט אזעלכע:

1. די שטענדיגע בעהערדע (אנפיהרענדע בעאמטע) איז געוועזן דער ר א ט ה, „בולע“ אויף גריכיש. אין אנפאנג איז דיזער ראטה מסתמא געוועזן צוזאמענגעזעצט פון די גענטעס. שפעטער, ווען עס איז געווארען צו פיעל גענטעס, זיינען די מיטגליעדער פון דעם ראטה געווארען אויסגעוועהלט. דיזע וואהל האט געגעבען געלעגענהייט עס זאל זיך אויסבילדען און שטארקען אן אריסטאקראטישער עלעמענט. מען געפינט אין די שריפטען פון דאניזיוס, פון יענער צייט, אז דער ראטה פון די העראען־צייט איז געוועזן צוזאמען־געזעצט פון די מיוחסים, „קראטיסטאי“ האבען זיי זיך גערופען. איבער אלע פראגען פון וויכטיגע אנגעלעגענהייטען האט דיזער ראטה ענטשיע־דען און ווי זיי האבען גע׳פסק׳ענט האט שוין געמוזט בלייבען. מען געפינט, צום ביישפיעל, ביי עסקילאס, אז דער ראטה פון טהעבען בעשליסט צו געבען עטעאקלעס׳ן אן עהרענפאלע קבורה, אבער דעם צווייטען קערפער פון פאליניקעס ארויסצוואווארפען פאר די הינט. ביי די אומשטענדען, ביי וועלכע דאס קומט פאר, איז דער בעשלוס ענטשיידענד.

ווען דער שטאאט איז געגרינדעט געווארען, איז דיזער ראטה איבערגעגאנגען אין דעם שפעטערען סענאט.

2. די פאלקס־פערזאמלונג („אגארא“ אויף גריכיש) איז געוועזן אן אנדערער טהייל פון דיזער איינריכטונג. ביי די איראקעזען האבען מיר געזעהען, ווי דאס פאלק, מענער און ווייבער, שטעהען ארום די ראטה־פערזאמלונג, רופען זיך אב אין ארדנונג און זאגען א מיי־נונג, און אויף אזא אופן האבען זיי איינפלוס אויף די בעשליסע פון דעם ראטה. ביי די גריכען פון האמער׳ס צייט האט זיך דיזער „אומשטאנד“ (ווי אן אלט־דייטשער געריכטס־אויסדרוק רופט אן די מאסע מענשען וואס שטעהען ארום די פערזאמעלטע ריכטער) ענט־וויקעלט צו א פאלשטענדיגע פאלקס־פערזאמלונג. אזוי איז עס אויך געוועזן ביי די דייטשען פון דער אור־צייט. דער ראטה אליין האט איינבערופען א פאלקס־פערזאמלונג, ווען עס איז נויטיג געוועזן צו ענטשיידען וויכטיגע אנגעלעגענהייטען. יעדער איינער האט געקענט נעהמען דאס ווארט ביי דער פאלקס־פערזאמלונג. די אבשטימונג

איז געשעהען דורך אויפהויבען די הענד (ווי מען געפינט אין די שריפט „שוץ־בעטערס“ פון עקילעס) אָדער דורך צורופען. ווי דאָס פאָלק האָט אָבגעשטימט, אזוי האָט שוין געמוזט בלייבען. „אויב נאָר עס האָט זיך געהאַנדעלט וועגען אַ זאַך, וואָס האָט געמוזט האָבען די מיטווירקונג פון פאָלק אז עס זאָל אויסגעפיהרט ווערען, איז ניט געווען קיין מיטעל מיט וואָס צו צווינגען דאָס פאָלק איבער געוואַלט דערצו; אין די שריפטען פון האָמער געפינט מען ניט דער־מאָנט קיין געוואַלט־מיטעל פון דער רעגיערונג איבער׳ן פאָלק“. אזוי בעמערקט שעמאַן אין זיין בוך „גריכישע אַלטערטהימער“. דען אין דיזער צייט, ווען יעדער דערוואַקסענער מאַנספערשוין אין שטאַם איז געווען אַ קריעגער, איז נאָך ניט געווען קיין עפענטליכע געוואַלט, אָבגעשיידעט פון פאָלק, וואָס זאָל קענען געשטעלט ווערען געגען דעם פאָלקס־ווילען. די איינפאַכע דעמאָקראַטיע, ווי זיי איז אַרויסגעוואַק־סען פון נאַטור, איז נאָך דעמאָלט געשטאַנען אין פולער בליהונג. דאָס מוז מען האָבען אין זינען, ווען מען וויל ריכטיג פערשטעהן די מאַכט פון דעם ראַטה און אויך פון דעם „באַזילעאוס“.

3. דער באַזילעוס איז געווען נאָך אַ טייל פון יענער געזעלשאַפטליכער איינריכטונג. אין די אַלטע גריכישע שריפטען ווערט אָפט גערעדט פון אַ באַזילעוס. די פאָרשער און די אַלטע גריכישע געשיכטע האָבען דאָס פערטייטשט — קעניג. אַלזאָ, קומט אויס, אַז מענשען האָבען אַלע מאָל געהאַט אַ קעניג. אָבער דאָס איז זעהר פאַלש. קיין קעניג איז דעמאָלט נאָך לאַנג ניט געווען. קאַרל מאַרקס זאָגט וועגען דעם: „די אייראָפּעאישע געלעהרטע, כ׳רוב געבוירענע בעדיענטע פון די פירשטען, מאַכען פון דעם באַזי־לעאוס אַ מאָנאַרך (קעניג) אין דעם היינטיגען זין. דאַגעגען דער יענקי־רעפּובליקאַנער מאָרגאַן בעווייזט די פאַלשקייט דערפון. ער זאָגט זעהר איראָניש, אָבער ריכטיג וועגען דעם, וואָס גלעדסטאָן שרייבט אין זיין „וועלט־יוגענד“: „מיסטער גלעדסטאָן שטעלט אונז פאָר די גריכישע הויפּטלינגע פון די העראָען־צייט אַלס קעניגע און פירשטען, מיט דעם צוגאָב, אַז זיי זיינען אויך דזשענטעלמעֶן. אָבער אליין מוז ער צוגעבען, אַז מען געפינט ניט דייטליך אין די אַלטע גריכישע שריפטען, אַז דער עלטסטער זוהן פון אַ באַזילעאוס זאָל האָ־

בען געהאַט בירושה דאָס רעכט צו זיין אַ באַזילעאוס נאָכ'ן פאָטער'ס טויט."

דער אמת איז, אַז דער באַזילעאוס איז ניט מעהר געווען ווי דער אָנפיהרער פון די מחנות אין קריעג. ביי די אינדיאַנער האָבען מיר געזעהען, ווי ווייט די פאָרשטעהערס האָבען געהאַט בירושה זייער רעכט אַלס פאָרשטעהערס. אַלע אַמטען, האָבען מיר געזעהען, זיינען געווען ביי די אינדיאַנער וואהל־אַמטען, ס'רוב האָט מען די בעאַמטע אימער אויסגעקליעבען פון איין געוויסע גענס. אַזוי ווייט ווי איין געוויסע גענס האָט אימער אויסגעקליעבען געוויסע בעאַמטע, איז דאָס רעכט אויף דיעזען אַמט געווען אַ ירושה־רעכט פון דער גענס. ביס־לעכווייז איז עס געוואָרען אַלץ מעהר אַ מנהג, אַז ביי די וואהל פון אַ נייעם פאָרשטעהער האָט מען פאָרגעצויגען דעם נאָהענטסטען גענטיל־פערוואַנדעטען לויט מוטער־רעכט — דעם ברודער אָדער שוועסטערס־זוהן — פון דעם פריהערדיגען פאָרשטעהער, אין פאַל עס זיינען ניט געווען קיין גוטע אורזאַכען אויסצוקלייבען אַן אַנדערען. ביי די גריכען האָט שוין געהערשט דאָס פאָטער־רעכט, דעריבער, ווען מען האָט געוועהלט אַ נייעם פאָרשטעהער, האָט מען אָפט אויסגעקליעבען דעם זוהן אָדער איינעם פון די זיהן פון דעם פריהערדיגען. אָבער דאָס ציינט נאָר, אַז דער זוהן האָט געהאַט בעסערע אויסזיכט געוועהלט צו ווערען, ניט אָבער אַז ער איז צו זיין אַמט געקומען בירושה אָהן פאָלקס־וואהל. דאָס וואָס מען האָט פאָרגעצויגען אויסצוקלייבען דעם נאָהענטסטען קרוב פון דעם פריהעריגען פאָרשטעהער איז בלויז געווען די ערשטע ארויסשפּראָצונג פון אַדעלס־פאַמיליען אינערהאַלב פון די גענטעס. און ביי די גריכען איז דערפון שפּעטער ארויסגעוואַקסען די איינפיהרונג, אַז דער אָנפיהרער האָט גע'ירשה'נט זיין אַמט, אָדער די מאָנארכיע. עס איז דאָרום וואהרשיינליך אָנצונעהמען, אַז ביי די גריכען איז דער באַזילעאוס געווען ערוועהלט פון פאָלק אָדער וועניגסטענס בעשטעטיגט פון דעם ראַטה, אָדער פון די אַגאָראַ, ווי דאָס איז געווען מיט די רוימישע ר ע ק ס, וועלכע מען פערטייטשט אויף פּאָלש קעניגע.

אין דעם האָמערישען ליעד איליאַס איז גערעדט פון אַ מענער־בעהערשער אַגאַמעמנאָן, אָבער ער איז ניט געמאָהלען ווי דער אויבערשטער קעניג פון די גריכען, נאָר אַלס דער אויבערשטער בעפעהל־

האָבער פון די מיליטער פון די פערבינדעטע שטאַמען פאַר אַ בעלאַ־גערטע שטאָדט. דאָרט ווערט פאָרגעשטעלט, ווי אַ שטרייט ברעכט אויס צווישען די גריכען און אָדיסעאוס זאָגט זיי מוסר מיט די בע־ריהמטע ווערטער: „עס איז ניט גוט אַ כך זאָלען קאָמאַנדירען, איי־נער דאַרף זיין דער, וואָס האָט צו בעפעהלען“ א. ז. וו. דאָס מיינט אָבער אויך ניט, אַז דער איינער, וואָס האָט צו בעפעהלען, איז אַ קעניג: די רייד איז פון דעם מיליטער־קאָמאַנדיר. (ווייטער קומט דאָרטען אפילו דער בעליעבטער פערז וועגען דעם כ צ ע פ ט ע ר, אָבער דאָס איז שפּעטער צוגעשריעבען געוואָרען). מאַרקס זאָגט צו דעם: „אָדיסעאוס האַלט דאָ ניט קיין לעקטשור וועגען די בעסטע פאָרמע פון רעגיערונג, נאָר ער פערלאַנגט געהאָרכזאַמקייט צו דעם אויבערשטען קאָמאַנדיר אין קריעג. די גריכען זיינען דאָ נאָר פאַר־געשטעלט אלס מיליטער־מחנה פאַר די שטאָדט טראָיא. דאָך געהט עס ביי זיי צו דעמאָקראַטיש גענוג אין דער אַגאָראַ. ווען עקילעס רעדט פון מתנות, דאָס הייסט וועגען פערטיילונג פון די קריעגסרויב, שטעלט ער קיינמאָל ניט פאַר, אַז דער פערטיילער איז אַגאַמעמנאָן אָדער אַן אַנדערער באַזילעאוס, נאָר אימער „די זיהן פון די אַקעער“, דאָס הייסט דאָס פאָלק. ער זאָגט אפילו דערביי: „די זיהן פון די אַקעער וואָס זיינען געבוירען פון צעאוס און געהאָדעוועט פון צעאוס“ (דעם אויבער גאָט). אָבער דאָס בעווייזט ניט, אַז ער רעדט דאָ בלויז פון ג ע ק ל י ע ב ע נ ע זיהן פון די אַקעער, פון קעניגע אָדער פירשטען, ווייל ער זאָגט אַז זיי זיינען געבוירען און געהאָדעוועט פון דעם אויבערגאָט — דען יעדע גענס האָט אָבגעשטאַמט פון אַ „גאָט“, און די גענס פון דעם הויפּטמאַן פון דעם שטאַם איז אַרויסגעקומען פון אַ „פאָרנעהמערען“ גאָט, איז עס דאָ געווען צעאוס. — קורץ, דאָס וואָרט „באַזילעיא“ בעדייטעט ניט קעניגטהום, ווי די גריכישע שריפטשטעלער ווילען האָבען, ווייל דער באַזילעאוס איז דער פיהרער פון די מחנות, נאָר דאָס בעדייטעט — מיליטערישע דעמאָקראַטיע“. (מאַרקס).

עטהימאָלאָגיש (לויט נאָך די אָבשטאַמונג פון דעם וואָרט אין דער שפּראַך) איז אפילו גאַנץ ריכטיג איבערצוזעצען דאָס וואָרט באַ־זילעאוס — קעניג. דען קעניג שטאַמט פון דעם אַלט־דייטשען וואָרט ק ו נ י נ ג, וואָס דאָס קומט פון ק ו נ י י ק י נ נ ע, דאָס הייסט

(לויט די אמאליגע בעדייטונג פון דעם ווארט) פארשטעהער פון א געגנס. און דאס זעלבע איז אויך געווען דער באזי־לעאוס ביי די גריכען. אבער וואס היינט הייסט א קעניג איז קיין שום עהנליכקייט ניט צו דעם פארצייטיגען באזילעאוס. דער באזי־לעאוס איז נאר געווען דער אנפיהרער פון די מחנה אין קריעג. וויי־טער האט ער געהאט דעם אמט פון א פריסטער און פון א ריכטער. ווי ווייט און ביי וועלכע געלעגענהייטען ער איז געווען ריכטער, איז ניט גענוי בעשטימט. און פריסטער איז ער געווען אלס דער אויבער־שטער פערטרעטער פון דעם שטאם, אדער פון דעם בונד פון שטאמען. אז ער זאל האבען געהאט דאס רעכט צו בעפעהלען איבער בירגערליכע פערוואלטענדע אנגעלעגענהייטען, געפינט מען אין ערגעץ ניט. עס שיינט אבער, אז דורך זיין אמט איז ער געווען מיטגליעד פון דעם ראטה.

אויך אריסטאטלעס זאגט, אז די באזילעיא פון די העראען־צייט איז געווען אן אנפיהרערשאפט איבער פרייע און דער באזילעאוס איז געווען א מהנה־פיהרער, ריכטער און אבער־פריסטער. רעגיערונגס־געוואלט אין דעם זין פון שפעטערע איינריכטונגען האט ער אלזא ניט געהאט.

ביי די אזטעקען, די מענשען וואס מען האט געפונען אין מעק־סיקא ווען אמעריקא איז ענטדעקט געווארען, איז אויך געווען א מחנה־פיהרער און אויך איהם וויל מען פערגלייכען צו א קעניג ווי אין היינ־טיגע צייטען. די בעשרייבונגען וועגען די אזטעקען קומען פון די שפאניער, וועלכע האבען זיי איינגענומען. זייערע בעריכטען וועגען יענע מענשען זיינען פריהער געווען איבערטריעבען און ניט פערשטא־נען און שפעטער גלאט ליגענס. מארגאן האט צום ערשטען מאל אונ־טערווארפען דיעזע בעריכטען אונטער היסטארישע קריטיק. ער בע־וויזט, אז די אזטעקען זיינען געשטאנען אויף די מיטעל־שטופע פון בארבאריי און אז זייערע איינריכטונגען — אזוי וויט ווי מען קען זיי ארויסזעהען פון די שפאנישע געפעלשטע בעריכטען, — זיינען געווען געפאסט צו אזא צושטאנד. זיי האבען געהאט א בונד פון דריי שטאמען, איינינע פרעמדע שטאמען זיינען געווען צו דעם בונד אונטערווארפען, און דיעזער בונד איז רעגיערט געווארען פון א בונ־דעס־ראטה און אן אייבערשטען אנפיהרער פון די מחנות פון בונד

אין צייט פון קריעג. פון דיעזען אויבערשטען אָנפיהרער פון די מחנות האָבען די שפּאַניער געמאַכט א „קייסער".

אַלזאָ, צוריקקעהרענדיג זיך צו די גריכען: מיר זעהען אין די איינריכטונגען פון דער גריכישער העראָען־צייט די אַלטע גענטיל־אָרגאַניזאַציאָן נאָך אין לעבעדיגער קראַפט, אָבער אויך שוין דעם אָנפאַנג פון איהר אונטערגראָבונג: דאָרט איז שוין דאָ פאָטער־רעכט מיט דער איינפיהרונג, אַז דעם פאָטער'ס פערמעגען געהט איבער בירושה צו די קינדער. דאָס גיט דער פאַמיליע א גוטע געלעגענהייט אָנצוקלייבען עשירות פאַר זיך, ניט מעהר אלס שותפות־אייגענטהום פון די גענס, און דורך דעם קריעגט די פאַמיליע א מאַכט געגען די גענס. און דאָ זעהען מיר שוין אויך, ווי די פערשיעדענהייט אין רייכטהום ווירקט, אַז די גאַנצע געזעלשאַפטליכע איינריכטונג הייבט זיך אָן צו פערענדערען, דען עס צייגען זיך די ערשטע ארויסשפּראָצונגען פון א ירושה־אדעל און קעניגטהום. עס צייגט זיך שוין אויך שקלאַפעריי, קודם נאָך בלויז פון קריעגס־געפאַנגענע, אָבער שוין עפּענט דאָס אן אויסזיכט אויף פערשקלאַפונג פון מענשען פון אייגע־נעם שטאַם און אפילו פון דער אייגענער גענס. דער אַלטער קריעג פון שטאַם געגען שטאַם ווערט שוין דאָ פערוואַנדעלט אין א סיסטע־מאַטישע רויבעריי אויף דער יבשה און אויפ'ן ים אום צו כאַפּען בהמות, שקלאַפען, אוצרות, אַלס א רעגעלמעסיגע בעשעפטיגונג. קורץ, עשירות ווערט שוין געשעצט און געאַכטעט אַלס דאָס העכסטע און די אַלטע גענטיל־אָרדנונגען ווערען מיסברויכט אום צו רעכטפערטיגען דעם געוואַלטזאַמען רויב פון רייכטהימער.

און דאָ האָט שוין נאָר געפעהלט נאָך איין זאַך: עס האָט גע־פעהלט אן איינריכטונג, וואָס זאָל בעשיצען די נאָר־וואָס אָנגעקליע־בענע עשירות'ן פון די איינצעלנע. פון אַלטע געוואוינהייט זיינען די מענשען ניט געווען געניינט צו האָבען דרך־ארץ פאַר פּריוואַט־אייגענטהומס־רעכט. פון אַלטע צייטען זיינען זיי געוואוינט געווען מיט קאָמוניסטישע שותפות־אייגענטהום פון דער גענס. אַלזאָ, איז דער נייער פּריוואַט־אייגענטהימער ניט זיכער געווען מיט זיין פער־מעגען, אַז די מענשען זאָלען ניט, אויס אַלטער קאָמוניסטישער גע־וואוינהייט, זיך ווילען נעהמען דערפון וויפיעל זיי האָבען חשק. דערי־בער האָט דער אייגענטהימער געדאַרפט האָבען א נייע איינריכטונג.

וואס זאל זיין אייגענטהום בעשיצען און ערקלערען פאר קודש קדשים דאס פריוואט־אייגענטהום, וואס איז פריהער אזוי וועניג געשעצט געווען. עס איז יעצט נייטיג געווארען א נייע איינריכטונג, וואס זאל ערקלערען דאס הייליגע פריוואט־אייגענטהום פאר דעם צוועק פון די גאנצע מענשליכע געזעלשאפט. און ניט נאר דאס אליין; עס איז אויך נויטיג געווארען אזא נייע איינריכטונג, וואס זאל ארויפלייגען דעם שטעמפעל פון אלגעמיינע מענשליכע אנערקענונג אויף אלעס וואס מענשען האבען גענומען טהאן אום אנצוקלייבען עשירות פאר זיך. וואס ווייטער זיינען אליין אויפגעקומען נייע וועגען דערצו און דער פריוואט־רייכטהום ביי די רייכע האט זיך אליין געשווינדער און געשווינדער פערמעהרט און די רייכע האבען דעריבער נויטיג בעדארפט אן איינריכטונג, וואס זאל זייער אייגענטהומס־רעכט בעפעסטיגען. זיי האבען נייטיג געהאט, אז די נייע איינריכטונג זאל פעסט איינשטעלען די צוטהיילונג אין קלאסען, רייכע און ארימע, אלס אן אייביגע זאך, און נאך מעהר — עס זאל אויך פעסטגעשטעלט ווערען דאס רעכט פון די רייכע, פון די אייגענטהום־בעזיצענדע, אויסצונוצען און אויסצוזויגען די ארימע, די ניט־בעזיצענדע, און זיי צו בעהערשען.

און אזא איינריכטונג איז אויפגעקומען. דער ש ט א א ט איז ערפונדען געווארען*).

*) דא זעהט דער לעזער דייטליך, וואס ענגעלס רופט אן שטאאט. זיין גאנצע בעמיהונג אין דיעזען קאפיטעל ציעלט צו מאכען קלאר, אז די איינריכטונגען פון די גריכישע געזעלשאפט אין די הערא'ען־צייט איז נ י ט געוועזען קיין שטאאט. אלזא, כאטש אין דיעזע איינריכטונגען זיינען געוועזען אויסגעקליעבענע פערטרעטער, א ראטה וואס האט פערוואלטעט קהל'שע זאכען און ריכטער און געוויסע געזעצע א. ז. וו. — ווי ענגעלס ערקלעהרט אליין — דאך זאגט ער, אז דאס איז אלעס נאך ניט געוועזען קיין שטאאט. פאר וואס? ווייל עס איז ניט געוועזען קיין בעזונדערע שטענדיגע הערשענדע קלאסע, וואס זאל א ו נ ט ע ר ד ר י ק ע ן דאס פאלק. ערשט ווען אזא גוואלט־הערשונג איז איינגעפיהרט געווארען, ווי אויסגעדריקט אין די לעצטע שורות, הייסט דאס ביי דעם פערפאסער א שטאאט. אט אזא שטאאט, פיהרט ער אויס ווייטער, וועט אין א כאציאליסטישע געזעלשאפט „אבשטארבען". אבער בלייבען וועט א געזעלשאפטס־ארדנונג מיט פארשטעהער, מיט מאיאריטעטס־בעשלוס, מיט אויסגעוועהלטע פערטרעטער, מיט געזעצע וועגען געזעלשאפטליכע איינריכטונגען א. ז. וו. אזוי ווי עס זיינען געוועזען אזעלכע זאכען — ווי מיר האבען געזעהען — איידער עס איז אויפגעקומען דאס, וואס דער פערפאסער רופט שטאאט.

5 — ווי דער שטאַאַט איז אויפגעקומען.

אין די געשיכטען פון די פארצייטיגע אטהען (אן אבטהיילונג פון גריכענלאַנד) קענען מיר אם בעסטען בעטראַכטען ווי עס איז ענטשטאַנען דער שטאַאט, וויינינגסטענס זיין ערשטער אָנפאַנג. אין יענע געשיכטען קען מען אויסגעפינען, ווי דער שטאַאט האָט זיך ענטוויקעלט מיט דעם, וואָס עס זיינען ביסלעכווייז אָבגעשאַפט געוואָרען די בעאַמטע און איינריכטונגען פון די גענטיל־אָרדנונג. אין אָנהייב זיינען זיי א טייל פערענדערט געוואָרען, א טייל ארויסגעשטופּט דורך נייע בעאַמטע און איינריכטונגען. און צום סוף זיינען דיעזע אַלטע גענטיל־איינריכטונגען אין גאַנצען אוועק און ווירקליכע שטאַאטס־רעגיערונגען האָבען פערנומען זייער פּלאַץ. פריהער איז דאָס פאָלק אליין געווען א ווירקליכעס „פאָלק אין וואַפען“ און האָט זיך אליין געשיצט אין זיינע גענטעס, פראַטריען און שטאַמען. אנשטאַט דעם איז שפּעטער אויפגעקומען אן „עפענטליכע געוואַלט“, א מאַכט־איינריכטונג, וועלכע איז געווען אונטערוואָרפען אונטער די שטאַאטס־רעגיערונג. דיעזע נייע מאַכט האָט אַלזאָ געקענט בענוצט ווערען אויך געגען דאָס פאָלק אליין. דאָס קען מען אַלעס ארויסזעהן פון די אַלטע געשיכטען פון אטהען.

ווי די פאָרמען פון די איינריכטונגען האָבען זיך אומגעוואַנדעלט פון די גענטיל־אָרדנונגען אויף דעם שטאַאט, דאָס האָט אין דער הויפּטזאַך מאָרגאַן אויסגעמאָלען. איך מוז אָבער דאָ צוגעבען א בעטראַכטונג, ווי דיעזע אומוואַנדלונגען אין די פאָרמען פון די געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען זיינען ארויסגעקומען פון עקאָנאָמישע ענדערונגען.

די אטהענער זיינען געווען א פאָלק פון פיער שטאַמען. זיי האָבען געוואוינט אין דעם לאַנד אטטיקא. אין די העראָען־צייט זיינען די פיער שטאַמען נאָך געזעסען אין פיער בעזונדערע געגענדען, אָבגעזונדערט איינע פון די אנדערע. די פיער שטאַמען האָבען געהאַט צוזאַמען צוועלף פראַטריען. די פראַטריען זיינען געווען צושפּרייט

איבער אַלע שטאַמען. דאָך האָבען זיי, ווי עס שיינט, געהאַט זייערע זייך־פּלעצער אין צווועלף בעזונדערע שטערט פון קעקראָפּס. די איינ־ריכטונג פון דער געזעלשאַפט איז געווען די פון דער הערשען־צייט: אַלעס איז געפיהרט געוואָרען פון די פאָלקס־פערזאַמלונג, דעם פאָלקס־ראטה און דעם באזילעאוס.

אזוי ווייט ווי די געשריבענע געשיכטע געהט, זיינען די פעלדער שוין געווען פערטיילט און איבערגעגאַנגען אין פּריוואַט־אייגענ־טהום. דאָס איז נאַטירליך אזוי ארום דער ענדע פון די אויבערשטופע פון באַרבאַריי, ווען די מענשען ארבייטען שוין אויס סחורות צום פערקויפען, ניט בלויז פאַר'ן אייגענעם געברויך און עס איז שוין דאָ מסחר, ווי עס איז נאַטירליך ביי אזא צושטאַנד. חוץ תבואה, האָט מען דערמאָלט שוין אויסגעארבייט פון די פעלדער ווייז און אייל. אי־בערן עגעאישען ים האָבען שוין די פעניציער (כנענים) פריהער גע־פיהרט א ים־האַנדעל. פון זייערע הענד האָבען די גריכען פון אטהען דיעזען האַנדעל אַלץ מעהר און מעהר ארויסגענומען און אליין דאָס איבערגענומען.

דאָס האָט מיט דער צייט געמוזט צוּאוואַרפען די קרובים־פער־איינינוגען, די גענטעס, פראַטריען און שטאַמען.

וואָרים ווען פעלדער זיינען געקויפט און פערקויפט געוואָרען, זיינען אין דעם לאַנד פון איין גענס, פראַטריע אָדער שטאַם אריינ־געקומען פרעמדע מענשען צו וואוינען, — פרעמדע פון די גענס, פראַט־ריע אָדער שטאַם, כאָטש ניט פרעמדע פון פאָלק. צו דיעזע פערמי־שונג האָט אויך מיטגעהאָלפען די פערטהיילונג פון ארבייט, דאָס הייסט דאָס, וואָס א טייל מענשען האָבען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט בעזונדערע סאָרטען ארבייט פאַר אַלע אנדערע. ווען אַלע האָ־בען נאָר געארבייט אויפ'ן פעלד פאַר אייגענעם געברויך, האָבען די קרובים געקענט זיין צוזאַמען. ווען אָבער א טייל זיינען געוואָרען האַנדווערקער, האָבען זיי שוין געמוזט געהן וואוינען וואו נאָר זיי האָבען געקענט געפינען ארבייט. א כך האָבען אויך דער האַנדעל און דאָס פאָהרען מיט שיפען צוּאוואָרפען די קרובים־פעראייניגונגען. מענ־שען האָבען זיך אַלץ מעהר בעזעצט צווישען „פרעמדע“, דאָס הייסט ניט זייערע קרובים, ניט זייער גענס, פראַטריע אָדער שטאַם. דערביי איז אזא „פרעמדער“, ביי די אַלטע גענטיל־איינריכטונגען, געבליבען

אָהן אַן אנטהייל, אָהן אַ דעה אין די געזעלשאַפטליכע פיהרונגען, וועלכע זיינען פריהער געלעגען אין גאַנצען אין די הענד פון די פּראַטריע און שטאַם. בלויז אין צייט פון קריעג האָבען זיי געשיקט פערטרעטער קיין אטהען צום פאָלקס־ראטה אָדער באַזילעאוס. אין פריעדענס צייטען האָבען זיי זיך אַלעם אליין געפיהרט, און פון דיעזע פיהרונגען זיינען די "פרעמדע" געווען אויסגעשלאָסען.

דורך דעם איז ארויסגעקומען אַן אונאָרדנונג אין די אַלטע גענטיל־איינריכטונגען. די פערוואַלטונג האָט ניט מעהר געקענט צוגעהן רעגעלמעסיג. און מיר געפינען, אַז שוין אין דער הערָאָען־צייט איז נויטיג געווען צו זוכען עצות דאַגעגען. עס איז איינגעפיהרט געוואָרען אַ נייע איינריכטונג. טהעזעאוס, ווערט דערצעהלט, האָט די נייע איינריכטונג פערפאַסט.

די נייעס איז בעשטאַנען דער עיקר אין דעם, דאָס עס איז איינגעריכטעט געוואָרען אַ צענטראַל־פערוואַלטונג אין די שטאָדט אטהען. דאָס הייסט, אַז אַ טהייל פון די אנגעלעגענהייטען, וואָס זיינען פריהער פערוואַלטעט געוואָרען פון די שטאַמען אליין, זעלבסטשטענדיג, זיינען יעצט ערקלעהרט געוואָרען פאַר געמיינשאַפטליכע אנגעלעגענהייטען פון גאַנצען פאָלק צוזאַמען און דאָס אַנצופיהרען איז איבערגעגעבען געוואָרען דעם געמיינשאַפטליכען ראַטה, וועלכער איז געזעסען אין אטהען. מיט דעם זיינען די אטהענער שוין געגאַנגען איין שריט ווייטער ווי אַלע אינדיאַנער־פעלקער אין אמעריקאַ. ביי די אינדיאַנער איז עס העכסטענס נאָר געווען געקומען צו אַ בלויזען בונד פון שטאַמען, וואָס האָבען געוואוינט לעבען אַנאַנדער. די אטהענער אָבער האָבען שוין אַלע זייערע שטאַמען צוזאַמענגעשמאָלצען צו איין איינציגעם פאָלק. דערמיט איז ארויסגעקומען איין געמיינשאַפטליכעס פאָלקסרעכט פון דעם אטהענישען פאָלק, וואָס איז געשטאַנען העכער איבער די בעזונדערע רעכטס־מנהגים פון די שטאַמען און די גענטעס. דער אטהענישער בירגער האָט געקראָגען אַלגעמיינע רעכטע אַלס אטהענישער בירגער, און נייעס שוין פאַר זיינע רעכטע, אפילו ווען ער האָט געוואוינט צווישען אַ פרעמדען שטאַם. דערמיט אָבער איז געשעהען דער ערשטער שריט צו אונטערגראָבען די גענטיל־איינריכטונגען; דען דאָס איז געווען דער ערשטער שריט צו די שפּעטערע איינפיהרונג, אַז אפילו גאַנץ פרעמדע, וואָס האָבען ניט געהערט צו

קיין איינציגען שטאַם פון גאַנץ אַטטיקאַ, זיינען אויך געוואָרען אַטהע־נישע בירגער. אַזעלכע זיינען אַלזאָ שוין געווען גאָר אין גאַנצען אויסערהאַלב די קרובים־געמיינשאַפט פון די געגנטיל־איינריכטונגען און זיי זיינען געבליעבען פרעמדע אַלס קרובים, און דאָך בירגער. דאָס האָט אַלזאָ גאָר שטאַרק צוברעכען די קרובים־געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען.

א צווייטע נייע איינריכטונג, וואָס עס ווערט דערצעהלט, אַז טהעזעאוס האָט זי איינגעפיהרט, איז געווען די איינטיילונג פון גאַנ־צען פאָלק אין דריי קלאַסען: אַדעליגע, פויערען און האַנדווערקער,— אויף גריכיש: אויפּאַטרידען, געאָמאָרען און דעמיורגען. דאָ האָט שוין אַ מענש גאָר ניט מעהר צוגעהערט צו זיין שטאַם אָדער פראַטריע אָדער גענס, נאָר צו זיין קלאַס. איז ער געווען אַ האַנדווערקער, אַלץ איינס פון וועלכע קרובים'שאַפט, האָט ער געהערט צו דעם קלאַס דעמיורגען א. ז. וו., און דאָס רעכט צו בעזעצען אַן אַמט איז איבער־געגעבען געוואָרען אין גאַנצען צו די אויפּאַטרידען, צו די אַדעליגע. עס איז אַפילו אמת, אַז דיעזע איינטיילונג איז געבליעבען אָהן שום ווירקונג --- חוץ נאָר דאָס, וואָס דאָס רעכט צו בעזעצען אַמטען איז איבערגעגעבען געוואָרען נאָר צום אַדעל. ווייטער אָבער איז די איינ־טיילונג געבליעבען אָהן ווירקונג, ווייל זי האָט ניט געגעבען די פער־שיעדענע קלאַסען קיין שום פערשיעדענע רעכטע. אָבער דאָך איז דיעזע איינטיילונג וויכטיג, ווייל זי צייגט אונז די נייע געזעלשאַפט־ליכע עלעמענטען, וואָס האָבען זיך אין דער שטיל ענטוויקעלט. מען זעהט פון דיעזער איינטהיילונג, ווי עס איז אויסגעקומען אַן אַדעל־קלאַס. פריהער האָט מען גלאַט פון געוואוינהייט אויסגעקליבען געגנטיל־בעאַמטע אַלע מאָל פון די אייגענע פאַמיליען. דערפון איז אַרויסגעקומען, אַז די דאָזיגע פאַמיליען האָבען עס שוין געהאַלטען פאַר זייער רעכט, אַז נאָר זיי קומט צו קריעגען דיעזע אַמטען, און זעלטען ווער עס האָט געזאָגט אַז ניט.

ווייטער זעהט מען פון דעם, אַז אַזעלכע פאַמיליען, וועלכע זיי־נען חוץ דעם געווען מעכטיג דורך רייכטהום, האָבען אָנגעהויבען זיך צו בילדען אַלס איין קלאַס, אַלץ איינס פון וועלכע גענס, — אַלס איין קלאַס מענשען וואָס האָבען בעזאָנדערע פאָר־רעכטע. אויך זעהט מען פון דעם, ווי דער נאָר וואָס אַרויסגעשפּראָצטער שטאַאַט ערקלערט

שוין פאַר הייליג דיעזע פאַר־רעכטע, וואָס א טהייל מענשען האָבען זיך גענומען. און נאָך ווייטער זעהט מען פון דיעזער איינטהיילונג אין קלאַסען, ווי ווייט עס האָט שוין געהאַלטען מיט די טהיילונג פון אַרבייט צווישען פעלד־אַרבייטער און האַנדווערקער: די מענשען האָבען זיך שוין אַזוי ווייט געטהיילט נאָך די בעשעפטיגונג, אַז דיעזע צוטיילונג האָט שוין געשפּיעלט מעהר ראָלע אין דער געזעלשאַפט, ווי די אַלטע צוטהיילונג נאָך גענטעס און שטאַמען.

און ענדליך זעהט מען אַרויס פון דיעזע איינטיילונג אין דריי קלאַסען, אַז דער שטאַאַט קען זיך בשום אופן ניט פערטראָגען מיט דער גענטיל־איינריכטונג. מיר זעהען דאָ די ערשטע פּראָבע צו בילדען א שטאַאַט; בעשטעהט באַלד די ערשטע פּראָבע אין דעם, דאָס די גענטעס ווערען צוריסען, מיט דעם וואָס אין יעדער גענס ווערען די מיטגליעדער איינגעטהיילט אין מיוחסים און פּראָסטע, און די פּראָסטע ווערען געטיילט אין צוויי קלאַסען לויט זייער אַרבייט, אין פעלד־אַרבייטער און האַנדווערקער, און דיעזע קלאַסען ווערען זיך אויף אַזאַ אופן געגנער, ניט קוקענדיג מעהר אויף גענטעס, פראַטריען און שטאַמען.

די ווייטערע פּאָליטישע געשיכטע פון אַטהען ביז צו די צייט פון דעם געזעצגעבער סאָלאָן איז נאָר אונפּאָלקאָמען בעקאַנט. דאָס אַמט פון דעם באַזילעאוס איז אונטערגעגאַנגען. עס זיינען אויפגעקומען „אַרכאָנטען” אַלס די אויבערשטע הערשער פון גאַנצען שטאַאַט. זיי זיינען געוועהלט געוואָרען פון די אַדעליגע. די הערשאַפט פון דעם אַדעל איז געוואָרען אַלץ שטאַרקער, ביז זי איז געוואָרען אַן אונערטרעגליכע טיראַניי. דאָס איז געווען אַרום 600 יאָהר פאַר די קריסטליכע צייט־רעכנונג. דאָס הויפּט מיטעל צו אונטערדריקען די פרייהייט פון פאָלק איז געווען דאָס געלד און די וואוכעריי (פּראָצענט־נעהמען). דער הויפּט־פּלאַץ וואו דער אַדעל האָט געוואוינט, איז געווען אַטהען און אַרום, וואו ער האָט געשעפּט עשירות פון האַנדעל איבער׳ן ים און ביי געלעגענהייט אויך נאָך פון ים־רויב. פון דעם האָט זיך אָנגעקליבען אַלץ מעהר געלד־רייכטהום אין די הענד פון די אַדעליגע. די געמיינדען פון די דערפער זיינען נאָך לענגער געבליבען ביי זייער אַלטען אַרט לעבען, א לעבען פון א נאַטוראַל־ווירטשאַפט, א לעבען אָהן מסחר, אָהן געלד, יעדע געמיינדע האָט אויסגעאַרבייט

די לעבענסמיטלען, וואָס זי האָט אליין פערברויכט. אָבער די געלד־ווירטשאַפט פון אַטהען האָט זיך אַלץ מעהר ענטוויקעלט און אויסגעבריט איבער די לאַנד־געמיינדען און זי האָט צופרעסען די נאַטוראַל־ווירטשאַפט אַזוי ווי שיידוואַסער צופרעסט קופּער. די געלד־ווירטשאַפט קען מיט די גענטיל־איינריכטונג בשום אופן ניט עקזיסטירען צוזאַמען. די גענטיל־איינריכטונג האָט פריהער אַרומגענומען און בעשיצט די מענשען וואָס האָבען געהאַט יעדער זיין שטיקעל פעלד צו בעאַרבייטען. אין די גריכישע געשיכטע געפינען מיר, ווי די דאָזיגע קליינע בויערען זיינען אין אַ געוויסע צייט בדלות געוואָרען. דאָס איז געשעהען אין דער צייט, ווען די גענטיל־איינריכטונגען זיינען צופאַלען. די קליינע בויערען זיינען געוואָרען בעל־חובות צו די רייכע און האָבען צו זיי שוין פער׳משכנ׳ט זייערע פעלדער. ווען אַ רייכער האָט געהאַט אַ וועקסעל אויף אַ פּויער׳ס פעלד, האָט ער שוין ניט געקוקט אויף דעם, פון וועלכע גענס אָדער פראַטריע זיין בעל חוב איז געווען. ביי די אַלטע גענטיל־איינריכטונג איז ניט געווען קיין געלד, קיין באָרגען, קיין חובות. די נייע געלד־ווירטשאַפט אָבער האָט צוריסען די גענטיל־איינריכטונג. און דאַן איז אויפגעקומען אַ נייע איינריכטונג צו זיכערען דעם מלוה געגען דעם בעל חוב, צו בעשטעטיגען דאָס רעכט פון דעם געלד־בעזיצער אויסצוראַבעווען דעם קליינעם בויער. די נייע איינריכטונג איז בעשטאַנען אין דעם, דאָס סלופּעס זיינען אַריינגעשלאָגען געוואָרען אין דר׳ערד אַרום די פעלדער, פאַר אַ צייכען, אַז דיעזע פעלדער זיינען פער׳משכונ׳ט צו דעם־און־דעם פאַר אַזוי־פיעל־און־אַזוי־פיעל געלד. דאָס איז געשטאַנען אויף די סלופּעס אויפגעשריעבען. אַלע פעלדער פון אַטטיקאַ זיינען געווען פול מיט אַזעלכע משכון־סלופּעס. די פעלדער, וואָס האָבען אַזעלכע סלופּעס ניט געהאַט, זיינען ס׳רוב שוין געווען פערקויפט פאַר חובות אָדער צינזען אין שוין דאָס אייגענטהום פון אַדעליגע וואוכערניקעס. דער בויער האָט דאַן געקענט צופריעדען זיין, ווען עס איז איהם ערלויבט געווען צו בלייבען זיצען אויף זיין פעלד אַלס פאַכטער און צו לעבען פון אַ ז ע ק ס ט ע ל פון די תבואה וואָס ער האָט מיט זיין פּראַצע אויסגעבראַכט פון זיין פעלד. פ י נ ף ז ע ק ס ט ע ל האָט ער געמוזט אָבצאָהלען זיין נייעם האַרר אַלס פאַכט־צינז.

דאָס האָט אַלץ אַזוי איינגעפיהרט דער אַדעל, וועלכער האָט זיך מיט זיין געלד־הערשונג אַלץ מעהר און מעהר אויסגעברייט.

נאָך מעהר: אין פאַל ווען דער פערקויף פון דעם בעל חוב׳ס פעלד האָט ניט איינגעבראַכט גענוג צו בעצאָהלען זיין חוב, אָדער ווען די הלואה איז געווען גענומען אָהן א משכון, האָט דער בעל־חוב גע־מוזט פערקויפען זיינע קינדער פאַר שקלאַפען קיין אויסלאַנד, כדי צו קענען בעצאָהלען זיין חוב. אָט דאָס איז געווען די ערשטע פרוכט פון פאָטער־רעכט און פון מאָנאָגאַמיע: אז דער פאָטער האָט געקענט פערקויפען זיינע קינדער פאַר שקלאַפען!

און איז דער בלוט־זויגער נאָך ניט געווען בעפריעדיגט, האָט ער געקענט דעם בעל חוב אליין פערקויפען פאַר א שקלאַף. דאָס איז געווען די ליעבליכע אויפשיינונג פון דעם מאָרגען־שטערען פון ציוויליזאַציאָן ביים אטהענישען פאָלק.

אָט אזוי איז געקומען אויף די מענשען א נייע סאָרט צרה. פריהער האָבען אויף זיי געקענט קומען צרות פון דער נאַטור. אין דעם האָבען זיי ניט געוואוסט ווי צו העלפען זיך. אָבער איבער זייער איי־גענעם געזעלשאַפטליכען לעבען זיינען זיי זיך אַליין געווען די בעלי־בתים. ווי זיי האָבען זיך געמאַכט, אזוי האָבען זיי געהאַט. די פּראָדוקטען, וואָס זיי אַליין האָבען בעשאַפען, זיינען געווען אין זייערע אייגענע הענד, וואָס זיי האָבען געוואָלט, האָבען זיי געמאַכט מיט זיי. זיי האָבען בעהערשט זייערע פּראָדוקטען, ניט די פּראָדוקטען זיי. אַליין האָבען זיי זיך געקענט מאַכען עס זאָל אַרויסקומען פון זייער אַרבייט, פון זייער בעשאַפען פּראָדוקטען, וואָס זיי האָבען גע־וואָלט. דאָ אָבער זיינען זייערע אייגענע פּראָדוקטען געוואָרען די עשירות פון א טייל מענשען און די ראָזיגע עשירות איז געוואָרען א דריקענדע און אויסזויגענדע מאַכט איבער זיי. א מאַכט איבער וועל־כער די מענשען האָבען קיין קאָנטראָל ניט מעהר געהאַט. זיי האָבען געאַרבייט און בעשאַפען גוטס און דערפון האָט זיך פערשטאַרקט די אויסזויגענדע מאַכט איבער זיי. און זיי האָבען דערצו גאָר ניט געקענט מאַכען. א צרה איז אַראָפּגעפאַלען אויף זיי עפּעס ווי פון הימעל אַראָב, וואָס זיי האָבען אַליין זיך ניט גענומען, זאָ צו זאָגען. זיכער איז דאָס געווען געגען זייער ווילען.

פריהער, ווען דאָס פאָלק האָט נאָך געפיהרט אזא לעבען ווי ביי

די גענטיל־איינריכטונגען, וואלט אזא איבערקעהרעניש אוממעגליך געווען, ווייל עס איז נאך ניט געווען קיין בעזונדערער טייל פון פאלק וואס האט זיך אבגעשיידט אלס הערשער און דריקער איבער'ן פאלק. אלע זיינען געווען גלייך. זייערע פיהרונגען האבען זיי זיך אליין געמאכט, ווער האט אויף זיי געזאלט אנווארפען אזא צרה עפעס ווי פון הימעל אראבגעפאלען, אהן זייער צוטהאן?

אט לאמיר זיך ווידער אומקעהרען צו אונזערע איראקעזען־אינדיאנער: ביי זיי איז אזעלכעס ניט מעגליך געווען, ווייל זיי האבען זייערע לעבענס־מיטלען אויסגעארבייט אלין אויף דעם זעלבען אופן, יאהר־אויס, יאהר־איין אהן פערענדערונגען. דעריבער איז ביי זיי ניט אויפגעקומען קיין אונטערשיעד פון ארים און רייך, פון אויסבויטער און אויסגעבויטעטע, און דארום איז ניט מעגליך געווען עס זאלען זיך צווישען זיי בעוויזען אזעלכע געגען־אינטערעסען עפעס ווי פון הימעל אראבגעפאלען, וואס זיי האבען זיך אליין ניט גענומען. די איראקעזען האבען זיך זייערע איינפיהרונגען אליין בעהערשט. ווי זיי האבען זיך געמאכט, אזוי האבען זיי געהאט. אמת, פון בעהערשען די נאטור זיינען זיי נאך געווען זעהר ווייט, אבער זייערע אייגענע געזעלשאפטליכע אנגעלעגענהייטען, אינערהאלב די גרענעצען פון דער נאטור אונטער וועלכע זיי זיינען געווען אונטערווארפען, זיינען זיי געווען זייערע אייגענע בעלי־בתים איבער די בעשאפונג פון זייערע לעבענסמיטלען. זיי זיינען געווען אונטערווארפען אונטער א שלעכטער גערעטהעניש אויף זייערע גערטענדלעך, זיי האט געקענט טרעפען א צרה, אז עס זאל זיין ווענעג פיש אין זייערע טייכען, ווענעג חיות אין זייערע וועלדער צו פאנגען; אבער ווייטער, חוץ דעם, האבען זיי גאנץ גוט געוואוסט, וואס זייער ארבייט קען זיי ברענגען ביי דעם אופן ווי זיי האבען זיך זייער לעבענסמיטעל בעשאפען. זיי האבען געוואוסט, אז פון זייער ארבייט מוז ארויסקומען זייער לעבענסאונטערהאלטונג; צו קארגליך, צו ברחבות, האבען וועלען זיי, וואס זיי וועלען ארויסברענגען. זיי האבען אבער ניט געהאט וואס מורא צו האבען, אז עס זאלען זיך מאכען אונערווארטעטע *געזעלשאפטליכע* איבערקעהרענישען, וועלכע זיי האבען אליין ניט געוואלט מאכען; עס איז ניט מעגליך געווען צו ערווארטען, אז די גענטיל־פערבינדונגען זאלען צוריסען ווערען, אז א טייל מענשען פון זייער

אייגענע געגנם און פון זייער אייגענעם שטאם זאָלען ווערען און אנ־דערער קלאַס מענשען, זייערע שונאים, וואָס זאָלען ביי זיי אויעק־טרייבען זייער פראַצע. אזא אַנשיקעניש האָט ביי זיי ניט געקענט קומען.

זייער פראָדוקציאָן האָט נאָך זעהר ווייניג געקענט בעשאַפען, אָבער וואָס זיי האָבען בעשאַפען איז געוועזן זייער אייגענס. די פראָ־דוצענטען האָבען בעהערשט זייער אייגענעם פראָדוקט.

דיעזע זעהר גרויסע מעלה האָט געהאַט דער אַרט לעבען און אַר־בייטען ביי די באַרבאַרישע מדרגה פון ענטוויקלונג. ווען די ציווי־ליזאַציאָן איז געקומען, איז דאָס פערשוואונדען געוואָרען. און דאָס צוריק צו ברענגען איז די אויפגאַבע פון די היינטיגע דורות. זיי וועלען צוריק איינפיהרען אזא צושטאַנד, וואו די מענשען וועלען ווי־דער אליין בעהערשען זייער פראָדוקציאָן און אליין האָבען וואָס זיי בעשאַפען. אָבער היינט וועט דאָס שוין געשעהען אויף די הויכע מדרגה פון די היינטיגע ציוויליזאַציאָן. היינט האָט די מענשהייט דערגרייכט א שטופע, וואו זי בעהערשט די נאַטור אויף א געוואַלדיגען אופן. און היינט איז מעגליך געוואָרען, אז די מענשען זאָלען זיך פריי פעראייניגען, אום געמיינשאַפטליך צו בעהערשען די היינטיגע געוואַלטיגע פראָדוקציאָן. אזוי וועט עס היינט צוריק קומען דער אַלטער צושטאַנד אָבער אויף א נייעם, פיעל־פיעל העכערען אַרט (אזוי איז עס אַלע מאָל, אין דער נאַטור ווי אין דער מענשליכער היסטאָריע: דאָס אַלטע קומט צוריק, נאָר אויף א נייעם פיעל העכערען און בע־סערען אַרט. דאָס איז לויט די „דיאַלעקטישע פילאָזאָפיע" פון העגעל, וועלכע מאַרקס און ענגעלס האָבען אויפגענומען, אויף א פערענדער־טען אופן, אין זייער געדאַנקען־סיסטעם. — איבערזעצער).

אַלזאָ, די ציוויליזאַציאָן האָט יענעם אַלטען נאַטירליכען צושטאַנד צושטערט. ביי די גריכען זעהט מען ווי אזוי דאָס איז געקומען. דאָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט דעם איפקומען פון פריוואַט־אייגענטהום. סטאַדעס בהמות און לוקסוס־זאַכען זיינען געוואָרען דאָס פריוואַט־אייגענטהום פון איינצעלנע מענשען. דאָס האָט געפיהרט צום א ו י ס ט ו י ש (פערבייטען איין זאַך פאַר די אַנדערע) צווישען איינצעלנע מענשען. דאָס האָט פערוואַנדעלט די פראָדוקטען אין ס ח ו ר ו ת. ווען אַלצדינגג איז געווען בשותפות פאַר אַלעמען, זיי־

נען די פּראָדוקטען געווען לעבענסמיטלען צום געברויך, ניט קיין סחורות צום פערקויף. ווען אָבער א טייל זאַכען זיינען געוואָרען „מיין“ און א טייל „דיין“ און מיר האָבען זיך דערנאָך געביטען, זיינען שוין די זאַכען געוואָרען סחורות, — ניט פאַר דעם איינענעם געברויך פאַר דעם אייגענטהימער, נאָר צום פערקויף אָדער אויסטויש פאַר אַנדערע. און דאָ ליעגט דער וואָרצעל פון די גאַנצע איבערקעהרעניש וואָס איז נאָכדעם געקומען: אַזוי באַלד ווי די בעשאַפער פון לעבענסמיטלען האָבען ניט מעהר אליין פערברויכט די פּראָדוקטען, וואָס זיי האָבען בעשאַפען, נאָר האָבען עס ארויסגעגעבען פון זייער האַנד אין אויסטויש פאַר אַנדערע פּראָדוקטען, האָבען זיי פערלוירען די הערשונג איבער זייערע אייגענע פּראָדוקטען. זיי האָבען ניט געוואוסט וואָס עס איז דערמיט געוואָרען. און דאָ איז געוואָרען א מעגליכקייט, אַז די אייגענע פּראָדוקטען, וואָס א מענש האָט בעשאַפען, זאָלען ווערען פרעמדע רייכקייטען, אין די הענד פון אַנדערע מענשען, און די דאָזיגע פרעמדע רייכקייטען זאָלען דערנאָך זייער בעשאַפער אַליין אויסזויגען און אונטערדריקען.

ווען א מענשען־געזעלשאַפט זאָל זיין פריי, מוז זי בעהערשען איהר אייגענע פּראָדוקציאָן. דאָס הייסט די גאַנצע געזעלשאַפט דאַרף זיין די אייגענטהימערין פון די רייכקייטען, וואָס די מענשען בעשאַפען. און זיי מוזען קענען קאָנטראָלירען וואָס עס וועט ארויסקומען פאַר זיי אַלע פון דעם גאַנצען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. ווען ניט, ווען די בעשאַפענע רייכקייטען געהען ארויס פון זייערע רשות און זיי האָבען איבער זיי קיין קאָנטראָל ניט, ווערט די עשירות א בעזונדערע מאַכט איבער די געזעלשאַפט און בעהערשט זי ווי א גרויסע טיראַניי. די געזעלשאַפט ווייסט דאַן ניט וואָס זי קען ערוואַרטען פון דיעזע מאַכט, וואָס עס קען פון איהר ארויסקומען און זי קען אין דעם גאָר ניט טהאָן. און אַזוי מוז עס זיין, ווי נאָר עס איז דאָ פּריוואַט אייגענטהום און אויסטויש (אָדער קויף און פערקויף) צווישען איינציגע מענשען.

דעריבער קען מען אָננעהמען פאַר א כלל דאָס פאָלגענדע: ווען א געזעלשאַפט וויל זי זאָל בלייבען אליין בעל־הבית איבער איהר אייגענע פּראָדוקציאָן און זי זאָל קענען אַליין קאָנטראָלירען די ווירקונג וואָס איהר בעשאַפונגס־סיסטעם מאַכט אויף דער געזעלשאַפט, מוז זי

דורכאוים אָבשאַפען דעם אויסטויש צווישען איינצעלנע מענשען. וואו זי שאַפט דאָס ניט אָב, מוז זי סוף כל סוף פערליערען איהר קאָנטראָל איבער די פּראָדוקציאָן און איבער איהר ווירקונג.

אזוי געשווינד ווי עס קומט אויף אויסטויש צווישען איינצעלנע מענשען און די פּראָדוקטען ווערען פערוואַנדעלט אין סחורות, ווערען די פּראָדוקטען די אויבער־הערשער איבער זייערע אייגענע בעשאַפער. און ווי שנעל דאָס ווערט אזוי, האָט מען געקענט זעהען אין אטהען. ווי נאָר עס איז אויפגעקומען קויפען און פערקויפען און מען האָט אָנ־געהויבען צו בעשאַפען זאכען אלס סחורה, ניט אלס לעבענסמיטעל פאַר אייגענעם געברויך, האָבען שוין מענשען גענומען בעארבייטען שטיקלעך פעלד פאַר זיך, פאַר אייגענע רעכנונג, און דערמיט איז באַלד אויפגעקומען פעלד־אייגענטהום פון איינצעלנע. ווייטער איז דערמיט אויך אויפגעקומען דאָס געלד, די אלגעמיינע סחורה, פאַר וועלכע מען קען לייכט אויסטוישען אַלע סחורות. אָבער ווען די מענ־שען האָבען אויסגעטראכט געלד, איז זיי ניט איינגעפאַלען, אז זיי האָבען דערמיט בעשאַפען אַ נייע געזעלשאַפטליכע מאַכט, אַן אַלגע־מיינע מאַכט, פאַר וועלכע די גאַנצע געזעלשאַפט מוז זיך בויגען. און אָט דיעזע נייע מאַכט, וואָס איז פּלוצלונג ארויסגעשפּרונגען, אָהן וויסען און ווילען פון איהרע אייגענע בעשאַפער, האָט געגעבען די אטהענער צו פיהלען איהר הערשונג און די גאַנצע ברוטאַליטעט פון איהר יוגענדליכקייט.

וואָס איז אָבער יעזט צו מאַכען? דאָס געלד האָט זיך אריינ־געריסען ווי אַ קריעגס־העלד, וואָס נעהמט איין אַ פעסטונג. די גענ־טיל־איינריכטונגען האָבען קיין כוח ניט געהאַט זיך צו שטעלען דאַ־געגען. די גענטיל־איינריכטונגען האָבען אָבער אויך בשום אופן ניט געקענט געבען קיין פּלאַץ, אין זייערע ראַמקעס, פאַר אזאַ זאַך ווי געלד, שולדען, מלוות און בעל־חובות. אָבער די נייע געזעלשאַפטליכע מאַכט איז שוין איינמאָל געווען, און מיט פרומע ווינשען, מיט בענ־קעניש צוריק צו די אַלטע גוטע צייטען האָט מען ניט מעהר געקענט פאַרטרייבען געלד און וואַיכעריי. און חוץ דעם זיינען אין די גענטיל־איינריכטונגען אויסגעריסען געוואָרען נאָך אַנדערע לעכער, קלענערע. די געגנס־ברידער און פּראַטאָרען זיינען פערמישט געוואָרען, פון דור צו דור אַלץ מעהר און מעהר. אזוי איז עס געווען אין גאַנץ אטטיקא,

בעזאָנדערס אין די שטאָדט אַטהען. כאָטש אַביסעל איז נאָך געבליבען פון די גענטעס, דען אפילו אין אַטהען האָט אַ מענש ניט געטאָרט פערקויפען זיין הויז צו קיין אַנדערען ווי צו אַן אייגענעם גענס־ברודער. אָבער פעלדער האָט מען שוין געקענט פערקויפען צו פרעמדע. ווייטער זיינען די גענטעס צושלאָגען געוואָרען דורך דעם וואָס עס זיינען אויפגעקומען פערשיעדענע מלאכות און די מענשען האָבען זיך שוין מעהר צוטיילט לויט נאָך זייער בעשעפטיגונג: פעלד־אַרבייט, האַנדווערק, פערשיעדענע סאָרטען האַנדעל, שיף־פאָהרען א. ז. וו. די מענשען פון יעדע מלאכה און בעשעפטיגונג האָבען געהאַט צוזאַמען אַ ריהע געמיינשאַפטליכע אינטערעסען, פאַר וועלכע עס איז קיין פלאַץ ניט געוועזען אין דער גענס אָדער פראַטריע און עס האָבען געמוזט אויפקומען נייע עמטער צו בעזאָרגען דיעזע אינטערעסען. ווייטער האָט זיך די צאָהל פון שקלאַפען שטאַרק פערמעהרט. עס האָבען דעמאָלט שוין געמוזט זיין מעהר שקלאַפען ווי פרייע אַטהענער. אין די גענטיל־איינריכטונגען איז פריהער ניט געוועזען קיין שקלאַפעריי, אַלזאָ, איז ניט געוועזען אין זיי קיין מיטעל ווי צו האַלטען דיעזע מאַסע אונפרייע אין צוים. און ענדליך האָט דער האַנדעל געבראַכט אַ מאַסע פרעמדע קיין אַטהען, וועלכע האָבען זיך דאָרטען בעזעצט ווייל עס איז געוועזען לייכטער דאָרטען געלד צו פערדיענען. נאָך די גענטיל־איינריכטונגען זיינען זיי געוועזען אָהן רעכט און אָהן שוץ. מען האָט זיי געדולדעט, לויט די געוואָהנהייט פון די אַטהענער, אָבער אין אַ גענטיל־אָרדנונג, וואו די מענשען צוטיילען זיך לויט משפחות, זיינען די פרעמדע געוועזען אַ שטערענדעס פרעמדעס עלעמענט אין פאָלק.

קורץ, צו די גענטיל־איינריכטונג איז געקומען אַ סוף. די געזעלשאַפט איז טעגליך מעהר אויסגעוואַקסען פון איהר אַרויס. זי האָט ניט מעהר געקענט פערהאַלטען אָדער אָבשאַפען אפילו די ערגסטע צרות וואָס זיינען ענטשטאַנען אונטער איהרע אויגען.

דערווייל האָט זיך אונטער דער צייט דער שטאַאַט ענטוויקעלט שטילערהייט. די נייע פערטהיילונג פון די מענשען לויט נאָך זייערע מלאכות און בעשעפטיגונגען האָט בעשאַפען נייע גרופען, די נייע גרופען האָבען געדאַרפט האָבען נייע פאָרשטעהער צו בעזאָרגען זייערע אינטערעסען. דערצו זיינען איינגעריכטעט געוואָרען אַלערהאַנד עמטער.

און דאן האט דער יונגער שטאאט דער עיקר גערארפט האבען א מאכט צו פיהרען איינצעלנע קליינע מלחמות און צום שוץ פון די האנדעלס־שיפען. דיזע מאכט האט ביי די אטהענער, די ים־פאהרער, קודם נאר געקענט זיין א ים־מאכט. דאס לאנד איז איינגעטיילט געווארען אין קליינע טיילען, וואס זיינען גערופען געווארען „נויקראריען“, צוועלף אין יעדען שטאם, און יעדע נויקראריע האט געמוזט צושטעלען א קריעגס־שיף, מיט די מענשען און אלעס וואס מען דארף דערצו, און אויסערדעם נאך צוויי רייטער. דיזע איינריכטונג האט ווייטער צורודערט די גענטיל־ארדנונג אויף צוויי וועגען: ערשטענס, מיט דעם וואס זי האט בעשאפען א געוואלט איבער'ן פאלק, א געוואלט וואס איז שוין ניט מעהר געווען דאס פאלק אליין אין בעוואפנונג; און צווייטענס איז דא צום ערשטען מאל דאס פאלק איינגעטהיילט געווארען ניט נאך קרובים'שאפט, נאר נ א ך ד י ע ר ט ע ר וואו זיי וואוינען צוזאמען. וואס דאס האט געהאט צו בעדייטען וועלען מיר באלד זעהען.

די גענטיל־ארדנונג האט דעם אויסגעבויטעטען פאלק קיין הילף ברענגען ניט געקענט. איז אלזא נאר געבליעבען דער ענטשטעהענדער שטאאט. און דער שטאאט האט געבראכט הילף אין דער געזעצגעבונג פון ס א ל א ן.

סאלאן איז געווען א גריכישער געזעץ־געבער, וועלכער האט איינגעפיהרט א נייע פערפאסונג אין יאהר 594 פאר די קריסטליכע צייטרעכנונג. (דאס איז געווען ביי אידען אין די צייט פון ירמיה הנביא, עטליכע יאהר פאר'ן ערשטען חורבן). סאלאן האט געבראכט דערלייכטערונג פאר'ן פאלק, און פאר איין גאנג האט ער דערמיט אויך געשטארקט דעם שטאאט און נאך מעהר אבגעשוואכט די אלטע איינריכטונגען. אויף וועלכען אופן סאלאן האט דורכגעפיהרט זיין רעפארם, געהט אונז דא ניט אן. ער האט געמאכט דעם ערשטען אנפאנג מיט די רייהע פון זאגענאנטע פאליטישע רעוואלוציאנען. און געמאכט האט ער זיין רעוואלוציאן מיט אן אנג־יף אין אייגענטהום.

אלע ביז־אהעריגע רעוואלוציאנען זיינען געווען רעוואלוציאנען צום שוץ פון איין ארט אייגענטהום געגען אן אנדערע ארט אייגענטהום. זיי קענען איין סארט אייגענטהום ניט שיצען אהן אנצוריהרען און צו שעדיגען דעם אנדערען סארט אייגענטהום. אין דער גרויסער

פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן האָט מען אַוועקגענומען דאָס פעאָדאַלע אייגענטהום (די גיטער פון די אדעליגע פּריצים) כדי צו רעטען דאָס בירגערליכע אייגענטהום (דאָס פערמעגען פון די פּראָסטע בירגער. די פּריצים האָבען פריהער געשטערט, מיט זייערע פיהרונגען, די בירגער אין זייער אַנקלייבען אייגענטהום. די רעוואָלוציאָן האָט אַוועקגענומען ביי די פּריצים זייערע גיטער און דערמיט געבראַכען זייער מאַכט און געראַטעוועט דאָס אייגענטהום פון בירגער). אין דער רעוואָלוציאָן פון סאָלאָן וויעדער איז אַוועקגענומען געוואָרען דאָס אייגענטהום פון די מלוות צו רעטען דאָס אייגענטהום פון די בעל־חובות.

די חובות זיינען פּשוט ערקלערט געוואָרען פאַר אונגילטיג, פאַר פאַרפאַלענע. די איינצעלהייטען זיינען ניט גענוי בעקאַנט. אָבער סאָלאָן ריהמט זיך אין זיינע גערדיכטע, אַז ער האָט ארויסגעריסען די משכון־סלופּעס פון די פעלדער און האָט צוריק געבראַכט די מענשען, וואָס זיינען פערקויפט געוואָרען פאַר חובות אלס שקלאַפען קיין אויסלאַנד. דאָס איז נאָר מעגליך געוועזען דורך אָפענעם שעדיגען אייגענטהומס־רעכט. און דער פאַקט איז, אַז דאָס איז געשעהען אין אלע רעוואָלוציאָנען, פון דער ערשטער ביז דער לעצטער: כאָטש רופען רופט מען זיי פּאָליטישע רעוואָלוציאָנען, דאָס הייסט בלויז איבערקעהרענישען אין די פאָרמע פון דער רעגיערונג, דאָך זיינען זיי אין אמת'ן אלע געמאַכט געוואָרען צו בעשיצען אייגענטהום — פון איין סאָרט, דורך אוועקנעהמען אייגענטהום — פון אן אנדער סאָרט, וואָס מען רופט אויך „גנבה". דאָס איז אזוי ווייט אמת, אַז מען קען אַוועקשטעלען א כלל, דאָס זייט דריטהאַלבען טויזענד יאָהר האָט דאָס פּריוואַט־אייגענטהום נאָר געקענט אויפגעהאַלטען ווערען דורך אוועקנעהמען אייגענטהום.

ווען סאָלאָן האָט אָבגעשאַפט די חובות, האָט מען ערשט געדאַרפט זעהען צו טהאָן עפּעס, וואָס זאָל ניט דערלאָזען צוריק קומען צו אזא פערשקלאַפונג פון די פרייע אטהענער. דאָס איז געשעהען דורך אלגעמיינע געזעצע. עס איז צום ביישפּיעל געמאַכט געוואָרען א געזעץ, וואָס האָט פערבאָטען צו נעהמען דעם בעל חוב אליין אלס א משכון פאַר'ן חוב, דאָס הייסט איהם צו מאַכען פאַר א שקלאַף, ווען ער בעצאָהלט ניט. ווייטער איז דורך א געזעץ פעסטגעשטעלט געוואָרען די גרעסטע מאָס פעלדער וואָס איין מענש מעג בעזיצען.

מעהר האָט קיינער ניט געקענט האָבען זיין אייגענס. דאָס איז גע־מאַכט געוואָרען, כדי אז דער הייסער הונגער פון דעם אדעל איינצו־שלינגען די פעלדער פון די פּויערען זאָל כאָטש אביסעל איינגעהאַל־טען ווערען. און ווייטער זיינען געמאַכט געוואָרען ענדערונגען אין די גרונדגעזעצע. פאַר אונז זיינען די וויכטיגסטע די:

דער ראַטה (פון לאַנד־פיהרער), איז בעשטימט געוואָרען, זאָל האָבען פיער הונדערט מיטגליעדער, הונדערט פון יעדען שטאַם. דאָ איז אלזאָ נאָך געבליעבען דער שטאַם דער יסוד. אָבער דאָס איז גע־זוען די איינציגע זאַך, וואו די אלטע קרובים־איינריכטונגען זיינען אַריינגעצויגען געוואָרען אין דעם נייעם שטאַאַטס־קערפּער. דען ווייטער האָט סאָלאָן צוטיילט די בירגער אין פיער קלאַסען, לויט נאָך זייער פעלד־אייגענטהום און וויפיעל תבואה עס האָט זיי געבראַכט: די ערשטע קלאַסע זיינען געווען אזעלכע, וואָס זייער פעלד האָט זיי געבראַכט 500 מעדימנען תבואה. (א מעדימנוס איז געווען אזוי פיעל, לערך, ווי 100 קוואָרט). די צווייטע קלאַסע 300, די דריטע — 150. ווער עס האָט געהאַט ווייניגער גרונדבעזיץ ווי דאָס, אָדער גאָר ניט, דער האָט צוגעהערט צו די פיערטע קלאַסע. צו די העכסטע עמטער האָבען נאָר געקענט אויסגעקליעבען ווערען מענשען פון די ערשטע קלאַסע, צו אַנדערע עמטער אויך מענשען פון די אַנדערע צוויי. די פיערטע קלאַסע האָט נאָר געהאַט דאָס רעכט צו רעדען און צו שטימען אין די פאָלקס־פערזאַמלונג. אָבער דערמיט האָט די פיערטע קלאַסע געהאַט די גאַנצע מאַכט, דען ביי די פאָלקס־פערזאַמלונג זיינען אַלע בעאַמטע ערוועהלט געוואָרען, צו דיעזע פערזאַמלונג האָבען זיי גע־האַט אָבצוגעבען רעכענשאַפט און ביי דיעזע פערזאַמלונג זיינען אַלע געזעצע געמאַכט געוואָרען, און די פיערטע קלאַסע האָט דאָ געהאַט די מאַיאָריטעט (רוב דעות). די נייע איינריכטונגען האָבען אלזאָ אין גרונד אָבגעשאַפט די פאָר־רעכטע פון די אַריסטאָקראַטען. זיי האָבען זיי טהיילווייז ערנייערט אין די פאָרמע פון פאָררעכטע פון רייכטהום — דאָס הייסט דערמיט, דאָס די וואָס האָבען געהאַט מעהר פעלד, האָבען געהאַט מעהר רעכטע צו קריעגען עמטער; אָבער דאָך, די ענטשיידענע מאַכט האָט געקראָגען דאָס פאָלק. ווייטער איז דאָס מיליטער איינגעטיילט געוואָרען נאָך די נייע פיער קלאַסען; די ביידע ערשטע קלאַסען האָבען צוגעשטעלט קאַוואַלעריע, די דריטע קלאַסע

האָט געמוזט דיענען אין די שווערע אינפאַנטעריע, די פיערטע — אין די לייכטע פיעכאָטע אָהן פאַנצערן, אָדער אויף די קריעגס־שיפען, און זיי האָבען מסתמא געקראָגען בעצאָהלט.

דאָ ווערט אַלזאָ איינגעפיהרט אַ גאַנץ נייער פונדאַמענט פון בירגער־רעכט אין די גרונד־געזעצע: דאָס פּריוואַט־אייגענטהום. די בירגער׳ס רעכטע און פפליכטען ווערען אָבגעמאָסטען לויט די גרויס פון זייער פעלד־בעזיץ. און אַזוי ווייט ווי די צוטיילונג לויט פערמעגענס־קלאַסען ווערט איינגעוואָרצעלט, אַזוי ווייט ווערט פערשטופּט די אַלטע איינטיילונג לויט בלוטס־פערוואַנדשאַפט. פון דיעזע איינ־ריכטונג האָט אַלזאָ די אַלטע גענטיל־אָרדנונג אַ נייעם קלאַפּ געקראָגען.

עס האָט אָבער ניט געמוזט בלייבען אַזוי, אַז די פּאָליטישע רעכ־טע זאָלען יעדען בירגער צוגעמאָסטען ווערען לויט נאָך זיין פערמעגען. דער שטאַאט האָט געהענט אַ קיום האָבען אָהן דעם אויך. אמת, דיע־זע איינפיהרונג — צו צוטהיילען יעדען זיין רעכט לויט נאָך דעם ווי רייך ער איז — האָט געשפּיעלט אַ גרויסע ראָלע אין דער געשיכטע פון די גרונד־געזעצע פון מלוכות, אָבער דאָך האָבען זעהר אַ סך שטאַ־אַטען דאָס ניט בעדאַרפט, און גראָד די, וואָס זיינען געווען אם פאָל־שטענדיגסטען ענטוויקעלט. אויך אין אטהען האָט דאָס נאָר געשפּיעלט אַ פאָרבייגעהענדע ראָלע. פון אַריסטידעס צייטען אָן האָט יעדער בירגער געקענט קריעגען יעדען אמט.

אין די אַכציג יאָהר נאָך דיעזער צייט האָט זיך אין די אַטהענישע געזעלשאַפט ביסלעכווייז איינגעשטעלט דער גאַנג, אויף וועלכען זי האָט זיך אין די נאָכקומענדע יאָהרהונדערטע ווייטער ענטוויקעלט. דאָס איז געווען דער גאַנג פון זוכען רייכקייט דורך האַנדעל און שקלאַ־פעריי. איינשלינגען אַ סך פעלדער דורך וואוכעריי, ווי פאַר סאָלאָנ׳ס צייט, האָט מען שוין ניט מעהר געקענט. אויך אויף אַנדערע אַרטען האָט מען ניט מעהר געקענט אָנקלייבען אָהן אַ שיעור פעלד־אייגענטהום אין איין האַנד. האָט מען זיך אַלין מעהר און מעהר גענומען צום האַנדעל און צום האַנדווערק און קונסט־האַנדווערק, בעטריעבען אויף גרויסען פוס, דורך די אַרבייט פון שקלאַפען. מען איז געוואָרען אויפ־געקלערטער. אַנשטאָט וואָס פריהער האָט מען אויף אַ ברוטאַלען אופן אויסגעזויגט אייגענע מיט־בירגער, האָט מען גענומען אויסבייטען הויפּטזעכליך שקלאַפען און די מענשען פון אַנדערע לענדער, מיט וועל־

בע מען האָט געפיהרט האַנדעל. דער עשירות אין בעוועגליכע זאַכען (מטלטלין, זאַכען וואָס קענען איבערגעהן פון איין אָרט אויפ׳ן אַנדערן) און דער רייכטהום אין געלד און אין שקלאַפען און שיפען איז גע־וואַקסען אַלץ מעהר און מעהר. אָבער יעצט איז דאָס שוין ניט גע־ווען מעהר, ווי אַמאָל, בלויז אַ מיטעל איינצוקויפען אַ סך פעלדער. ניין, צו האָבען אַ סך געלד און אַנדערע בעוועגליכע עשירות איז גע־וואָרען אַ צוועק פאַר זיך אַליין. דערמיט איז אויפגעקומען אַ קאָנ־קורענץ־מאַכט געגען די אַלטע מאַכט פון אַדעל. אַ נייע רייכע קלאַסע איז אויפגעקומען, רייכע סוחרים און בעלי־בתים פון וואַרשטאַטען. זיי האָבען געוואונען די אויבערהאַנד איבער דעם אַדעל. דערמיט איז אָבער אויך אוועקגענומען געוואָרען דער לעצטער רעשט פון דעם פונ־דאַמענט פון די אַלטע גענטיל־אָרדנונג. די מיטגליעדער פון אַלע גענ־טעס, פּראַטריען און שטאַמען זיינען יעצט געווען צושפּרייט איבער גאַנץ אַטטיקאַ און פאָלשטענדיג דורכאַנאַנדער־געמישט. די פער־וואַנדערשאַפטס־איינטיילונג האָט אַלזאָ שוין ניט געטויגט פאַר פּאָלי־טישע קערפּערשאַפטען. זעהר אַ סך אַטהענישע בירגער האָבען אי־בערהויפּט ניט געהערט צו קיין שום גענס. זיי זיינען געווען איינגע־וואַנדערטע. זיי זיינען אויפגענומען געוואָרען אין דעם אַטהענישען בירגעררעכט, אָבער ניט אין קיין אַלטען משפּחה־פערבאַנד. חוץ דעם איז אַלץ מעהר און מעהר געוואַקסען די צאָהל פון פרעמדע איינוואַנ־דערער, וואָס זיינען קיין בירגער אויך ניט געוואָרען, נאָר האָבען בלויז געקראָגען דאָס רעכט פון שוץ אין לאַנד.

אין דער צייט זיינען פאָרגעקומען די שטרייטען צווישען די פּאַרטייען. דער אַדעל האָט געוואָלט צוריק געווינען זיינע פריהעריגע פּאָררעכטע. אַ געוויסע צייט האָט דער אַדעל צוריקגעקראָגען די אויי־בער־הערשונג. די רעוואָלוציאָן פון קלייסטהענעס (509 פאַר די קריסטליכע צייטרעכנונג) האָט זי ווידער אומגעוואָרפען, דאָס מאָל שוין אויף אייביג. מיט דעם איז שוין אונטערגעגאַנגען דער לעצטער רעשט פון די גענטיל־איינריכטונגען.

קלייסטהענעס האָט אין זיין נייעם גרונדגעזעץ שוין גאָר ניט גענומען אין בעטראַכט די פיער אַלטע שטאַמען, וואָס זיינען געווען געגרינדעט אויף גענטעס און פּראַטריען. אויף דעם אָרט זיינען די בירגער איינגעטהיילט געוואָרען בלויז נאָך זייער וואוין־פּלאַץ, וואָס אַן

אָנהויב פון דיעזער איינטהיילונג איז שוין געווען געמאַכט אין די אויבענדערמאָהנטע „נויקראַריען“. אַ מענש האָט שוין אַלזאָ ניט געהאָט זיינע געזעלשאַפטליכע רעכטע צווישען זיינע בלוטס־פערוואַנ־דטע, אין זיין משפחה, נאָר צווישען זיינע שכנים. (עס האָט, הייסט עס, גענומען גילטען דער געדאַנק, וואָס ליעגט אין דעם אַלטען פסוק פון משלי „טוב שכן קרוב מאה רחוק“, — בעסער אַ נאָהנטער שכן איידער אַ וויטער ברודער. דיעזער פסוק איז מסתמא אויך דער אויסדרוק פון אַזאַ ענדערונג אין דעם אידישען פאָלק. — איבערזעצער). ניט דאָס פאָלק איז געוואָרען איינגעטהיילט, נאָר דאָס לאַנד, די גע־גענדען. די איינוואָהנער זיינען פאָליטיש געוואָרען ניט מעהר ווי צוגעהעריגע צו דער געגענד.

גאַנץ אַטטיקאַ איז געוואָרען איינגעטיילט אין הונדערט געמיינ־דע־געגענדען, „דעמאָס“ האָט זיך גערופען אַזאַ געגענד. יעדע דעמאָס האָט זיך אַליין פערוואַלטעט. די „דעמאָטען“, דאָס הייסט די בירגער פון יעדען דעמאָס האָבען ערוועהלט זייער אייגענעם פאָרשטעהער (דעמאַרק) און שאַץ־מייסטער, און אויך דרייסיג ריכטער מיט דעם רעכט צו פסק'ענען קליינע פּראָצעסען. זיי האָבען אויך געקראָגען צוגעוויעזען אַן אייגענעם טעמפּעל און אַן אייגענעם שוץ־גאָט, אָדער העראָס, און זיי האָבען אַליין אויסגעקליעבען זיין פּריסטער. די העכסטע מאַכט אין דעם דעמאָס איז געלעגען אין האַנד פון די פער־זאַמלונג פון די דעמאָטען. מאָרגאַן בעמערקט ריכטיג: די זעלבסט־שטענדיגע שטאָדט־געמיינדע היינט אין אַמעריקאַ איז אין די פאָרמע פון יענע גריכישע דעמאָס. אין אַמעריקאַ איז דאָס היינט די העכסטע אויסבילדונג פון דעם מאָדערנעם שטאַאַט — אָט דאָס וואָס זיין איינ־הייט איז די שטאָדט־געמיינדע, מיט דעם רעכט צו רעגיערען די איי־גענע אַנגעלעגענהייטען נאָכ'ן אייגענעם ווילען. און אָנגעהויבען האָט זיך דער שטאַאַט ענטוויקלען אין אַטהען, אין אַזאַ פאָרמע, מיט די זעלבסטשטענדיגע דעמאָס אַלס איינהייט. (איז וויעדער אַ פאַקט, ווי די געשיכטליכע ענטוויקלונג קומט צוריק, אויף אַ העכערע מדרגה, צו די אָנפאַנגליכע איינריכטונגען).

צעהן אַזעלכע איינהייטען, דעמען (דעמאָסען), זיינען געווען אַ שטאַם. דאָס איז אָבער שוין ניט געווען דער אַלטער שטאַם פון קרובים, נאָר אַן אָ ר ט ס־שטאַם. דער אָרטס־שטאַם איז געווען

א זעלבסטשטענדיגע פאָליטישע קערפּערשאַפט, דאָס הייסט ער האָט זיך אַליין רעגיערט זיינע אַנגעלעגענהייטען. אויך איז ער געווען א מיליטערישע קערפּערשאַפט. די איינוואָהנער פון דער שטאַם־גע־גענד האָבען זיך אויסגעקליבען פאָלגענדע פאָרשטעהער: א „פהאַ־לאַרך“, דאָס איז געווען דער שטאַם־פאָרשטעהער; ער האָט געהאַט צו בעפעהלען די קאַוואַלעריע; א „טאַקסיאַרך“, וואָס האָט געהאַט צו בעפעהלען איבער די פיעכאָטע און א „סטראַטעג“, דעם אויבער־שטען בעפעהל־האָבער איבער דאָס גאַנצע מיליטער פון די שטאַם־געגענד. יעדע שטאַם־געגענד האָט געמוזט צושטעלען פינף קריעגס־שיפען מיט מאַנשאַפט און קאָמענדאַנטען. און ווייטער האָט יעדער שטאַם געהאַט א בעזאָנדערען „גאָט“, אָדער העראָס, אַלס אייגענעם בעשיצער. דער שטאַם האָט זיך גערופען אויף דעם נאָמען פון דעם גאָט זיינעם. ענדליך האָט יעדער שטאַם אויסגעקליבען פופציג ראַטהס־לייט אין דעם אַטהענישען ראַטה.

און איבער די אַלע איינריכטונגען איז געווען דער אַטהענישער שטאַאַט. די רעגיערונג זיינע איז געפיהרט געוואָרען פון א ראַטה פון 500 ערוועהלטע ראַטהסלייט פון די 10 שטאַמען, 50 פון יעדען שטאַם. די העכסטע רעה אָבער האָט געהאַט די פאָלקס־פערזאַמלונג, צו וועלכער יעדער אַטהענישער בירגער האָט געקענט צוקומען און שטימען. לעבען דעם האָבען די „אַרכאָנטען“ און אַנדערע בעאַמטע בעזאָרגט די פערשיעדענע פערוואַלטונגס־צווייגען און גע׳פסק׳ענט דין־תורות. אַן אויבערשטער בעאַמטער איבער די עקזעקוטיוו־געוואַלט — דאָס הייסט א קעניג אָדער א פּרעזידענט — איז אין אַטהען ניט געווען.

מיט דיעזער נייער איינריכטונג — די איינטהיילונג לויט דעם אָרט וואו מען וואוינט — און מיט דעם וואָס מען האָט צוגעלאָזען זעהר א גרויסע צאָהל שוץ־פערוואַנדטע (פרעמדע וואָס האָבען גע־קראָגען יעדען שוץ ווי אייגענע, נאָר קיין בירגער־רעכט ניט) — דאָס זיינען געווען א טייל איינגעוואַנדערטע, א טייל פרייגעלאָזענע שקלאַ־פען — מיט דעם זיינען די אַלטע קרובים־פערבאַנדען ארויסגעשטופּט געוואָרען פון די אָפיציעלע איינריכטונגען פון פאָלק. זיי זיינען גע־בליעבען ניט מעהר ווי פּריוואַט־פעראיינען און רעליגיעזע קהילות. דאָך איז דער מאָראַלישער איינפלוס פון די גענטיל־צייט נאָך בי־

לעבוויז אבגעשטארבען. די אלטע ארט געדאנקען און בעגריפען זיי־נען נאך א לאנגע צייט געבליעבען. דאס האט זיך געציינגט ביי נאך איין שטאאטליכע איינריכטונג, פון וועלכע מיר וועלען יעצט רעדען:

מיר האבען שוין אויבען געזעהען, אז דער עיקר, וואס עס מאכט א שטאאט, איז אן עפענטליכע געוואלט, וועלכע בעשטעהט ניט די מאסע פון פאלק גופא, נאר איז א בעזאנדערע מאכט. אטהען האט דעמאלט נאך בלויז געהאט א פאלקס־מיליטער און א פלאט קריעגס־שיפען, וואס זיינען דירעקט פון פאלק געשטעלט געווארען. דיעזע איינריכטונגען האבען געדיענט צו בעשיצען דאס פאלק פון אן אויסער־ליכען שונא און צו האלטען אין צוים די שקלאפען. שקלאפען זיינען שוין דעמאלט געווען אין אטהען מעהר ווי פרייע. אלס א מאכט געגען די בירגער איז דעמאלט נאך קודם די עפענטליכע געוואלט בעשטאנען אין די פאליציי. די פאליציי איז אזוי אלט ווי דער שטאאט. (דא־רום האבען די נאאיווע פראנצויזען פון 18טען יאהרהונדערט גערופען די ציוויליזירטע פעלקער „פאליצירטע פעלקער"). די אטהענער הא־בען אלזא צוזאמען מיט זייער שטאאט געגרינדעט א פאליציי. דאס איז געווען א וואהרע זשאנדארמעריע פון שיסערס מיט'ן פייל'ען־בויגען, צו פוס און אויף פערד. דאס זיינען געווען אזעלכע ווי די, וואס מען רופט ל א נ ד י ע ג ע ר אין זיד־דייטשלאנד און אין דער שווייץ. דיעזע פאליציי אבער איז געווען צוזאמענגעשטעלט פון — ש ק ל א פ ע ן. דער פרייער אטהענער האט אלזא בעטראכט די ראלע פון דיעזע בעדיענטע פון אונטערדריקונג פאר אזוי שענדליך, אז ליעבערשט האט ער זיך געלאזט ארעסטירען פון בעוואפענטע שקלאפען, איידער ער זאל זיך אליין איבערגעבען צו אזא שענדליכע זאך, — איידער, הייסט עס, ער זאל אליין דיענען אין דער פאליציי. אט אין דעם האבען זיך דאס געציינגט נאך די אלטע בעגריפען פון די גענטיל־צייטען. דער שטאאט האט אהן די פאליציי ניט געקענט עקזיסטירען. אבער ער איז נאך געווען יונג און האט נאך ניט געהאט גענוג מאראלישען רעספעקט ביי דעם פאלק, אז זיי זאלען האלטען פאר אכטענסווערט צו דיענען אין זיין פאליציי. אזא בעשעפטיגונג ווי די פאליצייסקע האט נאטירליך ביי די אלטע גענטיל־ברידער אויס־געזעהען שענדליך.

יעצט איז דער שטאאט געווען פערטיג אין זיינע הויפט־שטריכען.

און ווי זעהר ער האָט זיך געפּאַסט צו די נייע געזעלשאַפטליכע לאַגע פון די אַטהענער, האָט זיך געצייגט אין דעם שנעלען אויפבליהען פון רייכטהום, פון האַנדעל, פון דער אינדוסטריע. די געזעלשאַפטליכע און פּאָליטישע איינריכטונגען זיינען געוועזען בעגרינדעט אויף אַ גענענ־זאַץ פון קלאַסען, — ניט מעהר דער געגענזאַץ פון אַדעל אין פּראָסטען פּאָלק, נאָר פון שקלאַפען און פרייע, פון שוץ־פערוואַנדטע און בירגער. אין דער צייט פון איהר העכסטע בליהונג איז די גאַנצע פרייע בירגערשאַפט פון אַטהען בעשטאַנען פון 90,000 נפשות, שוין אַריינ־גערעכענט ווייבער און קינדער; דאַגעגען זיינען געווען 365,000 שקלאַפען, מענליכע און ווייבליכע, און 45,000 שוץ־פערוואַנדטע, פרעמדע און פרייגעלאָזענע שקלאַפען. אַלזאָ, אויף יעדען דערוואַק־סענעם מענליכען בירגער זיינען געווען ווייניגסטענס 18 שקלאַפען און איבער 2 שוץ־פערוואַנדטע. די גרויסע צאָהל שקלאַפען האָט זיך גענומען פון דעם, וואָס אַ סך פון זיי האָבען געאַרבייט צוזאַמען אין גרויסע צימערען ביי האַנד־אַרבייט, אונטער אויפזעהער.

די ענטוויקלונג פון האַנדעל און אינדוסטריע האָט געפיהרט דערצו, אַז די עשירות'ן האָבען זיך אָנגעקליעבען מאַסענווייז אין ווייניג הענד, די מאַסע פון די פרייע בירגער איז געוואָרען אָרים. זיי איז נאָר געבליעבען די ברירה — אָדער צו געהן קאָנקורירען מיט די שקלאַפען־אַרבייט און זוכען אַרבייט ביי האַנדווערק, וואָס דאָס איז בעטראַכט געווען פאַר אַ גרויסע חרפה, און עס וואָלט אויך ווייניג געקענט איינברענגען — אָדער צו ווערען לומפּען. און זיי זיינען גע־וואָרען לומפּען, דאָס איינציגע וואָס זיי האָבען געמוזט טהון אונטער די אומשטענדען. און אַזוי ווי זיי זיינען געווען די גרויסע מאַסע, האָבען זיי דערמיט געבראַכט אַ חורבן אויפ'ן גאַנצען אַטהענישען שטאַאַט.

אין די שקלאַפען אין אייראָפּאַ, ווען מען לערנט מיט די שילער די אַלטע גריכישע געשיכטע, ערקלערען די פּראָפעסאָרען געוועהנליך, אַז דער אַלטער גריכישער שטאַאַט איז געגאַנגען אין דר'ערד אריין דורך די דעמאָקראַטיע, דורך די פּאָלקס־רעגיערונג, דורך דעם וואָס עס איז ניט געווען קיין קייסער אָדער קעניג. די פּראָפעסאָרען, וואָס לערנען אַזוי, זיינען אונטערלעקערס פון די הערשער. דער אמת איז, אַז ניט די דעמאָקראַטיע האָט געבראַכט אַטהען צו הורבן, נאָר די

שקלאפעריי, וועלכע האט געבראכט דערצו, אז פאר א פרייען בירגער איז געווען א חרפה צו ארבייטען.

די ענטשטעהונג פון דעם שטאאט ביי די אטהענער איז א בעזונדערעס טיפּישער ביישפּיעל פון דעם, ווי שטאאטען זיינען געוואָרען אין אלגעמיינען; ערשטענס, ווייל דאָרטען איז דער שטאאט ארויסגעקומען ריין פון זיך, אָהן אריינמישונג פון פרעמדע ערָאבערער, אָדער איינענע געוואלט־הערשער; (עס איז נאָר פאָרגעקומען איין פאל פון געוואלט־פערכאפּונג, דורך פּיזיסטראטוס, אָבער דאָס האָט ניט לאנג געדויערט און האָט קיין שום שפּור ניט איבערגעלאָזט); צווייטענס, ווייל דאָרטען איז גלייך פון די גענטיל־אָרדנונג ארויסגעקומען א שטאאט פון א זעהר הויך ענטוויקעלטער פאָרמע, די דעמאָקראטישע רעפּובליק; און דריטענס, ענדליך, ווייל עס זיינען גענוג בעקאנט אלע וויכטיגע איינצעלהייטען דערפון.

6. — גענס און שטאַאַט אין רוים.

די זאַגע וועגען די גרינדונג פון רוים דערצעהלט, אַז די ערשטע מענשען, וואָס האָבען זיך בעזעצט אין רוים, זיינען געווען לאַטיינישע גענטעס (הונדערט גענטעס, דערצעהלט די זאַגע), פעראייניגט אין איין שטאַם. צו זיי איז באַלד צוגעקומען אַ שטאַם סאַבעלען, אויך הונדערט גענטעס, און צום סוף אַ דריטער שטאַם, פון פערשיעדענע סאָרטען מענשען, וויעדער פון הונדערט גענטעס. די גאַנצע ערצעהלונג צייגט אויף דעם ערשטען בליק, אַז אין איהר ווערען שוין פאָרגעשטעלט ווענינ נאַטירליכע איינריכטונגען, מעהר קינסטליך־געמאַכטע. אַלץ וואָס דאָ איז פאַרהאַנען נאַטירליכעס זיינען די גענטעס. אָבער אויך די גענטעס, וואָס ווערען דאָ פאָרגעשטעלט, זיינען שוין אין מאַנכע פעלע ניט מעהר די גענטעס, וואָס זיינען ענטשטאַנען פון נאַטור, נאָר אָריבערגעבראַכטע פון די אַלטע היים פון דיעזע מענשען, פון וואַנען זיי האָבען אויסגעוואַנדערט קיין רוים. אין יענער אַלטער היים איז דעמאָלט נאָך בעשטאַנען די מוטער־גענס און זיי האָבען דיעזע איינריכטונג מיטגעבראַכט קיין רוים. די שטאַמען אָבער, פון וועלכע די לעגענדע דערצעהלט דאָ, זיינען פאָרגעשטעלט ווי געמאַכטע, קינסטליך צוזאַמענגעשטעלטע, נאָר ס'רוב פון קרובים־גענטעס און נאָך דעם מוסטער פון די אַלטע שטאַמען, וועלכע זיינען אַרויסגעוואַקסען פון נאַטור. עס איז לייכט צו דערקענען, לויט ווי דיעזע שטאַמען ווערען דאָ געשילדערט, אַז דאָס זיינען געווען געמאַכטע; עס איז אָבער ניט אונמעגליך, אַז אַ טייל פון יע־ען פון די דריי שטאַמען איז געווען אַ ווירקליכער, נאַטירליכער אַלטער שטאַם פון קרובים; דאָס האָט געקענט זיין דער קערן און צו דעם האָט מען, קען זיין, צוגעזעצט קינסטליך נייע גענטעס. דאָס מיטעלגליעד צווישען די גענס און דעם שטאַם, די פראַטריע, האָט זיך ביי די רוימער גערופען „קוריע". יעדע 10 גענטעס זיינען געווען אַ קוריע. אַלזאָ, זיינען געווען 10 קוריעס אין גאַנצען.

די רוימישע גענס איז געווען דיזעלבע איינריכטונג וואָס די גרי־

בישע. דאָס לייקענט קיינער ניט. די גריכישע גענס, האָבען מיר געזעהען, איז געווען אַ ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון די יעניגע געזעלשאַפטליכע איינהייט, וואָס איהר גאָר ערשטע פאָרמע געפינען מיר ביי די אינדיאַנער אין אמעריקאַ. דאָס זעלבע, אַלזאָ, גילט וועגען די גענטעס אין רוים. וועגען דעם איז ניטאָ מעהר וואָס צו רעדען. מיר קענען עס אַלזאָ דאָ מאַכען קירצער.

די רוימישע גענס האָט געהאַט פאָלגענדע איינריכטונג, וויינינגס־טענס אין די גאָר אַלטע ערשטע צייטען פון דער שטאָדט רוים:

1. די מיטגליעדער פון איין גענס האָבען גע'ירשה'נט איינע פון די אַנדערע; דאָס פערמעגען איז געבליעבען אין די גענס. אין די רוימישע גענס, ווי אין די גריכישע, האָט זיך שוין געפיהרט נאָך פאָטער־רעכט, אַלזאָ, זיינען די קינדער פון די טעכטער פון די גענ־טעס געווען אויסגעשלאָסען.

דאָס עלטסטע געשריעבענע געזעץ אין רוים, וואָס איז בעקאַנט, איז „דאָס געזעץ פון די צוועלף טאַבליצעס". לויט דיעזען געזעץ, זיינען די ערשטע יורשים פון אַ מענשען זיינע אייגענע קינדער: ווען עס זיינען ניטאָ קיין קינדער, ירשה'נען די קרובים פון מענליכען צד; „אגנאַטען" האָבען געהייסען אזעלכע קרובים; און ווען עס זיינען ניטאָ קיין אגנאַטען, געהט די ירושה איבער צו די גענס־ברידער. אין אַלע פעלע איז דאָס אייגענטהום געבליעבען אין די גענס — צו ביי איינצעלנע מיטגליעדער פון דיזעלבע גענס, צו ביי אַלע.

מיר זעהען דאָ, ווי ביסלעכווייז רייסען זיך אריין נייע דינים אין די מנהגים אריין פון די גענטיל־אָרדנונג. דאָס קומט דורך דעם, וואָס די עשירות פערמעהרט זיך און עס פערשפרייט זיך מאָנאָגאַמיע: דער אַלטער מנהג איז געווען, אז די ירושה פון אַ פערשטאָרבענעם איז צוגעפאַלען צו אַלע זיינע גענס־ברידער גלייך; דאָס ווערט די ערשטע זאַך געענדערט דערמיט, וואָס אין פּראַקטיק נעהמען עס צו נאָר די אגנאַטען — דיעזע ענדערונג איז מסתמא געוואָרען שוין גאָר אין די אַלטע צייטען, ווי אויבען דערמאָנט. ענדליך ווערט דער דין, אז די ירושה געהט נאָר צו די אייגענע קינדער און צו די קינדס קינדער פון מענליכען שטאַם. אויך די צוועלף טאַבליצעס שטעהט דאָס זעלבסטפערשטענדליך אין אומגעקעהרטער אָרדנונג, — פריהער קריי־גען עס די קינדער, נאָר ווען עס זיינען קיין קינדער ניטאָ, פאַלט די

ירושה צו די אגנאטען. דאָס איז פערשריעבען געוואָרען, ווען עס איז שוין געווען איינגעפיהרט, אז די קינדער אליין ירשה'נען, ווען עס זיינען דאָ קינדער; ווען עס איז שוין אזוי איינגעפיהרט, זיינען שוין זעלבסטפערשטענדליך פריהער די קינדער און דערנאָך ווייטערע קרובים. אָבער איינגעפיהרט איז געוואָרען פריהער, אז די ירושה זאָל צופאלען אלע קרובים צוזאמען, דערנאָך צו די קינדער אליין, אויב עס זיינען דאָ קינדער. אזוי איז דאָס אייגענטהומס־רעכט געוואָרען ביסלעכווייז אלץ וועניגער געמיינשאפטליך און אלץ מעהר פריוואט. פון די פריהעריגע איינריכטונג, אז די ירושה איז געבליעבען אין גאנ־צען שותפות־אייגענטהום פון די גענס, איז ביסלעכווייז געבליעבען בלויז דאָס, אז די ירושה האָט געמוזט „בלייבען אין די גענס", אָבער אלס דאָס פריוואט־אייגענטהום פון גענס־ברידער, דעם פערשטאָרבע־נעם'ס קינדער אָדער זיינע אגנאטען. סיי ווי סיי, דאָס איז געווען פונקט 1 פון די אויפגאבען פון די גענס, וואו מיר געפינען זי נאָך ביי די גרינדונג פון די שטאָדט רוים.

2. די גענס האָט געהאט צוזאמען אן אייגענעם בית הקברות. עס געפינט זיך צום ביישפיעל בעריכטעט, אז ווען די גענס קלאודיא, א גענס פון פאטריציער (רייכע), האָט איינגעוואנדערט קיין רוים פון רעגילי, האָבען זיי געקראָגען צוגעוויזען פאר זיך א שטיק לאנד און דערצו אין דער שטאָדט א געמיינזאמען בעגרעבנים־פלאץ. נאָך אין פיעל שפּעטערע יאָהרען, אין די צייטען פון אויגוסטוס, ווערט בע־ריכטעט, אז מען האָט געבראכט קיין רוים דעם קאָפּ פון דעם קריעגס־העלד וואַרוס, וועלכער איז געפאלען אין טייטאָבורגער וואלד, האָט מען דעם קאָפּ בעגראָבען „אויף דעם קברות־בערגיל פון זיין גענס, די קווינקטיליא". אלזאָ, זעהט מען, אז נאָך דעמאָלט האָט די גענס געהאט א בעזאָנדערען בית עולם.

3. די גענס האָט געהאט אייגענע געמיינזאמע רעליגיעזע פייער־ליכקייטען, די „סאקרא גענטילוטיא". דאָס איז גענוג בעקאנט פאר יעדען וואָס ווייסט עפּעס פון די רוימישע געשיכטע.

4. אלע גענס־מיטגליעדער האָבען אויף זיך געהאט א פפליכט ניט צו הייראטהען פון די אייגענע גענס. דאָס איז אין רוים, ווי עס שיינט, קיין מאָל ניט געוואָרען קיין געשריעבענעס געזעץ, אָבער עס איז געבליעבען א מנהג. עס זיינען געבליעבען פערצייכענט אין אלטע

רוימישע שריפטען א מאסע נעמען פון מאן־און־ווייב און אין קיין איינציגע פאר פאלק האבען ניט ביידע דעם איינענעם געגטיל־נאמען. די דינים וועגען ירושה בעווייזען דאס אויך. דער דין איז, נעמליך, ביי די רוימער, אז ווען א פרוי הייראטה, פערלירט זי דאס רעכט אלס אגנאט צו קריעגען א חלק ירושה פון איהר פערשטארבענעם גענס־קרוב. זי טרעט ארויס פון די גענס. ניט זי, ניט איהרע קינדער קענען ירשה־נען פון איהר פאטער אדער פון איהר פאטער'ס ברידער, ווייל ווען זי וואלט גע'ירשה'נט פון זיי, וואלט דאס אייגענטהום ארויס פון זייער גענס און ניט מעהר געבליעבען אין דער „משפחה". דאס בעווייזט דאך, אז די פרוי האט ניט געהייראטה מיט א מאן פון איהר פאטערס גענס, אז ניט וואלטען דאך זי און איהרע קינדער פון דעם מאן אויך געוועזען פון דיזעלבע גענס.

5. די גענס האט געהאט פעלדער בשותפות. אין דער ערשטער צייט איז דאס שטענדיג געוועזען דער פאל, אזוי באלד ווי דאס לאנד פון'ם שטאם האט אנגעהויבען צוטיילט צו ווערען. ביי די לאטיינישע שטאמען געפינען מיר, אז די ערד איז א טייל שטאם־אייגענטהום, א טייל דאס אייגענטהום פון די גענס, א טייל פון דער הויזהאלטונג. די הויזהאלטונג איז אויך זעהר וואהרשיינליך דעמאלט ניט געוועזען קיין איינצעלנע פאמיליע. ראמולוס זאל זיין געוועזען דער ערשטער, וואס האט צוגעטיילט לאנד צו איינציגע מענשען, צוויי יוגערא (אזא לאנד־מאס) יעדען. דאך געפינען מיר נאך שפעטער אויך לאנד־בעזיץ אין די הענד פון גענטעס. אז א סך ערד איז געוועזען שטאאטס־אייגענטהום איז דאך געוויס ניטא וואס צו רעדען; די גאנצע אינערליכע געשיכטע פון די רוימישע רעפובליק דרעהט זיך ארום דעם.

6. די געגטיל־ברידער זיינען געוועזען פערפליכטעט זיך איינע די אנדערע צו בעשיצען און בייצושטעהן. פון דעם געפינען מיר אין די געשריעבענע געשיכטע בלויז נאך בלאסע שפורען. דער רוימישער שטאאט איז פון אנהויב אן אויפגעטרעטען מיט אזא איבערמאכט, אז דאס רעכט צו בעשיצען בירגער געגען עולות האט באלד דער שטאאט איבערגענומען. דאך געפינט מען סמנים דערפון, אז אמאל האט זיך די גאנצע גענס אנגענומען פאר יעדען פון איהרע מיטגליעדער. מען געפינט, צום ביישפיעל, אז ווען אפיוס קלאדיוס איז ארעסטירט געווארען, האט זיך זיין גאנצע גענס אנגעטהאן אין טרויער, אפילו די

וואָס זיינען געווען זיינע פּערזענליכע שונאים. אין דער צייט פון דעם פונישען קריעג האָבען זיך די גענטעס פערבונדען, אַז זיי זאָלען אויס־לייזען זייערע קריעגס־געפאַנגענע גענס־ברידער. דער סענאַט האָט דאָס זיי פּ ע ר ב אָ ט ע ן.

7. יעדער מיטגליעד פון אַ גענס האָט געהאַט דאָס רעכט צו טראָגען דעם נאָמען פון די גענס. פרייגעלאָזענע שקלאַפען האָט מען ערלויבט אָנצונעהמען דעם גענטיל־נאָמען פון זייערע פריהערדיגע בעלי־בתים, אָבער אָהן אַנדערע גענטיל־רעכטע.

8. די גענס האָט געהאַט דאָס רעכט אָנצונעהמען (צו אדאָפּטי־רען) פרעמדע אין זיך. דאָס איז געשעהען דורך דעם, וואָס דער פרעמ־דער איז אדאָפּטירט געוואָרען אין אַ פאַמיליע פון די גענס. דערמיט איז ער שוין געוואָרען אַ מיטגליעד פון די גאַנצע גענס (פונקט ווי ביי די אינדיאַנער).

9. דאָס רעכט פון די גענס זיך אויסצוקלייבען און אראָבצוזעצען איהר פאָרשטעהער ווערט אין ערגעץ ניט דערמאָנט. מען געפינט אָבער, אַז יעדע גענס האָט געהאַט איהר „פּרינסיפּע“ — פאָרשטעהער. נו, מעג זיין, אַז עס איז געוואָרען אַ רעגעל, דאָס דער פּרינסיפּע איז אַלע מאָל אויסגעקליעבען געוואָרען פון דערזעלבער פאַמיליע, אָבער דאָך ־עגען מיר אָננעהמען פאַר זיכער, אַז ער איז ניט געבוירען גע־וואַ־ען מיט דעם רעכט צו זיין פּרינסיפּע, נאָר די מיטגליעדער פון די גענס האָבען איהם אויסגעקליעבען. דען מען זעהט דאָך, אַז אַלע אַמטען האָט מען בעזעצט דורך וואהל אָדער אָנשטעלונג אין די ערשטע צייט פון רוים, פון דעם וואהל־קעניג ביז אראָב צו דעם ניעדע־ריגסטען בעאַמטען, און אויך די פּריסטער פון די קוריען האָבען די קוריען אליין געוועהלט. אַלזאָ, מעג מען זיכער אָננעהמען, אַז אויך די גענס־פּאָרשטעהער זיינען פון די גענס אליין געוועהלט געוואָרען.

דאָס זיינען געווען די רעכטע און אויפגאַבען פון אַ רוימישע גענס. ווי מען זעהט, איז דאָס אַ געטרייע אָבשפּיגלונג פון די איראָ־קעזישע גענס, מיט דעם איינעם אונטערשיעד, וואָס ביי די איראָקע־זען פיהרט זיך נאָך אַ סך נאָך מוטער־רעכט, ווערענד ביי די רוימער איז דער איבערגאַנג צו פאָטער־רעכט שוין געווען אין גאַנצען אויסגע־פיהרט. אויך דאָ „איז לייכט צו דערקענען דעם איראָקעז, וואָס קוקט דורך דורך דיעזע איינריכטונגען“.

(דאָ קומט אין דעם אָריגינאַל אַ דיסקוסיאָן מיט דעם רוימישען היסטאָריקער פּראָפעסאָר מאָמזען איבער די אויסלייגונג פון געוויסע ווערטער אין אַן אַלטען רוימישען בוך פון ליוויוס. לויט ווי מאָמזען לייגט דאָס אויס, קומט אויס, אַז יענע איינריכטונגען זיינען געווען אַביסעל אַנדערש ווי דאָ ערקלערט. דער פּראָפעסער בעווייזט אָבער מיט אַ שכל, אַז מאָמזענ׳ס טייטש אין יענע ווערטער קען ניט זיין ריכטיג, און אַז יענע שטיק אין דעם בוך פון ליוויוס בעווייזט דארום גאָר ניט געגען די ערקלערונגען וואָס זיינען דאָ געגעבען וועגען די גענטיל־איינריכטונגען ביי די פּאַרצייטיגע רוימער. מיר האָבען דיזע דיסקוסיאָן ניט איבערזעצט, ווייל עס איז אונפערשטענדליך פאַר דעם, וואָס קען ניט קיין לאַטייניש און איבערהויפּט נאָר וויכטיג פאַר „למדנים“ אין רוימישער היסטאָריע. — איבערזעצער).

די גענטיל־איינריכטונגען אין פּאַרצייטיגע רוים האָבען לאַנג עקזיסטירט. כמעט 300 יאָהר נאָך די גרינדונג פון רוים זיינען די גענטעס געווען אַזוי שטאַרק, אַז אַ גענס איז נאָך אַליין ארויס אויף מלחמה. מיר געפינען, צום ביישפּיעל, אַז די פּאַטריצישע (אַדעליגע) גענס פון די פאַביער האָט אַליין אונטערנומען אַ קריעגס־צוג אויף די נאַכבאַר־שטאָדט וועאי, מיט ערלויבניס פון דעם סענאַט. 306 פאַביער זיינען אַרויס אין די מלחמה און אויסגעהרג׳עט געוואָרען. עס איז געבליעבען פון זיי איין איינציגער אינגעל, און פון איהם איז צוריק אַרויסגעקומען די פאַביער־גענס, — אַזוי ווערט געמעלדעט.

צעהן גענטעס, ווי געזאָגט, האָבען צוזאַמענגעשטעלט אַ פראַטריע, וואָס האָט אין רוים געהייסען ק ו ר י ע. די קוריע אין רוים האָט געהאַט וויכטיגערע קהל׳שע אויפגאַבען ווי די פראַטריע אין גריכענלאַנד. יעדע קוריע האָט געהאַט איהרע אייגענע רעליגיאָנס־צערעמאָניעס, אייגענע הייליגטהימער און אייגענע פּריסטערס. אַלע קוריען־פּריסטערס צוזאַמען זיינען געווען אַ פּריסטער־קאָלעגיום. אַזעלכע פּריסטער־קאָלעגיען זיינען געווען אין רוים מעהרערע. צעהן קוריען זיינען געווען אַ שטאַם. יעדער שטאַם האָט מסתמא אין אָנהויב געהאַט אַן אויסגעוועהלטען פאָרשטעהער — אָנפיהרער פון די מחנות אין קריעג און אויבער־פּריסטער. אַזעלכע שטאַמען זיינען געווען, ווי געזאָגט, דריי, וועלכע זיינען צוזאַמען געווען דאָס „פּאָפּולוס ראָמאַנוס“, דאָס רוימישע פאָלק.

אלזאָ, האָט צום רוימישען פאָלק נאָר געקענט געהערען אזא איי־נער, וואָס איז געווען א מיטגליעד פון א געגס און דורך איהר — א מיטגליעד פון א קוריע און פון א שטאַם.

די ערשטע פערפאַסונג (פאָלקס איינריכטונג) פון דעם רוימישען גאַנצען פאָלק איז געווען פאָלגענדע:

די עפענטליכע אנגעלעגענהייטען זיינען בעזאָרגט געוואָרען די ערשטע זאַך דורך דעם סענאַט. דער סענאַט איז געווען צוזאַמענגע־זעצט פון די פאָרשטעהער פון די 300 גענטעס. (דער פאָרשער ניעבוהר איז געווען דער ערשטער וואָס האָט דאָס ריכטיג אויסגעפונען.) די סענאַטאָרען האָבען זיך גערופען „פאַטרעס“, פאָטערס. דאָס איז געווען דערפאַר, ווייל זיי זיינען געווען די גענטיל־עלטסטע. דאָס וואָרט סענאַט הייכט דער ראטה פון די זקנים. (פון ס ע נ ע ק ס, אלט.) מיט דער צייט איז עס געוואָרען א געוואוינהייט, אז די סענאַטאָרען זיינען אויסגעקליבען געוואָרען אימער פון דיזעלבע פאַמיליען. אויף אזא אופן זיינען דיעזע פאַמיליען געוואָרען א שטאַם־אדעל. פונקט ווי מיר האָבען עס אויך געזעהען אין גריכענלאַנד. דיעזע פאַמיליען האָבען זיך גערופען פאַטריציער. זיי האָבען זיך גענומען דאָס רעכט, אַז נאָר זיי זאָלען קענען זיין סענאַטאָרען און בעקליידען אלע אנדערע אמטען. דאָס פאָלק האָט מיט דער צייט זיך צוגעוואוינט צו בעשטעהן דארויף און דיעזער מנהג איז געוואָרען א ווירקליכעס רעכט, א חזקה. דאָס איז אויסגעדריקט אין די זאגע (לעגענדע, אלטע געשיכטע), אַז ראָמולוס האָט דאָס געגעבען דיעזעס רעכט צו די ערשטע סענאַטאָרען און צו זייערע קינדער און קינדס־קינדער. דיעזעס רעכט האָט זיך גע־רופען פאַטריציאַט. (ראָמולוס איז לויט די אלטע רוימישע זאגע גע־ווען דער גרינדער פון רוים, א זוהן פון דעם גאָט מארס און די פריס־טערין רהעא סילוויא.)

דער סענאַט, ווי די בולע אין אטהען, האָט געהאַט צו זאָגען אלעס אין א סך אנגעלעגענהייטען. אין וויכטיגערע פראַגען האָט ער געהאַט דאָס רעכט פאָראויס צו בעראַטען די זאַך, בעזאָנדערס ביי נייע געזע־צע. די געזעצע אליין האָט אָבער אָנגענומען די פערזאַמלונג פון פאָלק. דאָס איז אָנגערופען געוואָרען „קאָמיטיא קוריאַטאַ“, די אסיפה פון די קוריעס. דאָס פאָלק איז זיך צוזאַמענגעקומען, גרופירט אין קוריען, אין יעדער קוריע וואהרשיינליך לויט נאָך גענטעס. ביי דער אָבשטי־

מונג האָט יעדע פון די 30 קוריען געהאַט איין שטימע. די אסיפה פון די קוריען האָט אָנגענומען אָדער פערוואָרפען אַלע געזעצע, האָט אויסגעקליבען אַלע העכערע בעאַמטע, אויך דעם „רעקס“, (וואָס מען פערטייטשט קעניג, וואָס עס איז פאַלש, ווי מיר וועלען ווייטער זעהן); דיעזע אסיפה האָט ערקלערט קריעג (שליסען פריעדען האָט געהערט צום סענאַט) און אויך איז די קוריען־פערזאַמלונג געווען דאָס העכסטע גע'ריכט, צו וועמען מען האָט אַפּעלירט, ווען אנדערע געריכטען האָבען אַבגעגעבען אַ טויט־פּסק געגען אַ רוימישען בירגער.

חוץ דעם סענאַט און די פאָלקס־פערזאַמלונג איז אויך געווען דער „רעקס“. וואָס איז געווען דער „רעקס“? ער איז געווען גענוי דאָס זעלבע וואָס דער גריכישער באַזילעאוס. מאָמזען מאַהלט דעם רעקס ווי אַ קעניג, כמעט מיט סאַמאָדערזשאַוונע געוואַלט. דאָס איז פאַלש. דאָס וואָרט רעקס אויף לאַטייניש איז דאָסזעלבע, וואָס דאָס וואָרט רייקס אויף גאָטהיש און דאָס וואָרט ריגה אויף קעלטיש־איריש. דאָס האָט אַלץ בעדייטעט אין אָנפאַנג ניט מעהר ווי דער פּאָרשטעהער פון שטאַם אָדער פון דער גענס. דאָס זעלבע האָט אויך בעדייטעט דאָס דייטשע וואָרט פירשט ווי דאָס ענגלישע וואָרט פירסט (פוירסט), — דער ערשטער. אויף דעניש איז אויך פערסטע דער ערשטער. אז דאָס וואָרט רייקס ביי די גאָטהען האָט ניט בעדייטעט קעניג, קען מען זעהן פון דעם, דאָס פאַר דעם שפּעטערען קעניג, דעם מחנה־אָנפיהרער פון אַ גאַנצען פאָלק, האָבען זיי געהאַט אַן אנדער וואָרט: טהיודאַנס. שוין אין 4טען יאָהרהונדערט האָבען זיי געהאַט דאָס וואָרט פאַר קעניג. אין זייער איבערזעצונג פון די ביבעל זיינען די קעניגע ניט אָנגערופען „רעיקס“ נאָר „טהיודאַנס“.

דער רעקס ביי די רוימער איז, פּונקט ווי דער באַזילעאוס ביי די גריכען, געווען דער מחנה־פיהרער, אויבער־פּריסטער און פּאָרזיצער אין געוויסע געריכטען. קיין רעכט צו רעגיערען אין ציווילגעם לעבען אָדער מאַכט איבער לעבען, פּריי־הייט און אייגענטהום פון די בירגער האָט ער דורכאויס ניט געהאַט. סיידען וואו דאָס איז אַרויסגעקומען פון זיין דיסציפּלינאַר־געוואַלט אַלס דער מיליטער־פיהרער אָדער פון זיין מאַכט אַלס פּאָרזיצער פון געריכט, אויסצופיהרען דעם אורטהייל. דאָס אמט פון דעם רעקס איז ניט איבערגעגאַנגען בירושה. ער איז געוועהלט געוואָרען. וואַהרשיינליך האָט דער פריהערדיגער רעקס

פאַרגעשלאָגען ווערען מען זאָל מאַכען פאַר זיין נאָכפאָלגער. געוועהלט האָט איהם א פערזאַמלונג פון די קוריען און א צווייטע פערזאמלונג האָט איהם דאַן מיט פאַראַד איינגעפיהרט. און דאָס פאָלק האָט איהם געקענט אראָבזעצען, ווי עס צייגט דאָס שיקזאַל פון טאַרקוויניוס סופערבוס.

די רוימער האָבען אַלזאָ געלעבט אין אָנהייב אין א מיליטערישע דעמאָקראַטיע. בעגרינדעט אויף גענטעס, פראַטריען און שטאַמען און פון זיי אַרויס ענטוויקעלט — פונקט ווי ביי די גריכען אין זייער העראָען־צייט. כאָטש מען רופט יענע צייט פון די רוימער די צייט פון די „קעניגע". דאָס זיינען קיין קעניגע ניט געווען.

די קוריען און די שטאַמען האָבען געמעגט דאַרטען זיין, צום טייל, אויסגעטראַכטע, קינסטליך געמאַכטע, אָבער זיי זיינען געווען נאָכגעמאַכט נאָך די עכטע, נאַטירליכע מוסטערן, פון וועלכע זיי זיינען אַרויסגעקומען און וועלכע האָבען זיי נאָך פון אַלע זייטען אַרומגערינגעלט. אויך מעג זיין. אז דער פאַטריצישער אַדעל איז שוין געווען א רעכטע ביסעל איינגעוואָרצעלט, און אויף די רעקס'ן האָבען אויף געמענט האָבען אויסגעברייט זייערע רעכטע ביסלעכווייז — דאָס אַלץ נעהמט אָבער ניט אוועק דעם פאַקט, אז דער גרונד־כאַראַקטער פון דער פערפאַסונג איז נאָך געווען דאָרטען ווי ער איז אומעדום אין אָנפאַנג פון דער געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג, און דאָס איז עס פון וואָס מיר רעדען דאָ.

דערווייל אָבער האָט זיך פערגרעסערט די בעפעלקערונג פון דער שטאָדט רוים און פון דעם לאַנד אַרום, וואָס האָט זיך אויסגעברייט דורך עראָבערונגען. די בעפעלקערונג האָט זיך פערגרעסערט א טייל דורך איינוואַנדערונג, א טייל דורך די בעוואוינער פון די אונטערוואָרפענע געגענדען, ס'רוב לאַטינישע. אַלע דיעזע נייע צוגעהעריגע צום רוימישען שטאַאַט זיינען געווען ניט קיין מיטגליעדער פון די אַלטע גענטעס, קוריען, שטאַמען. אַלזאָ זיינען זיי ניט געווען קיין טייל פון די פאָפולוס ראָמאַנוס, דעם ריכטיגען רוימישען פאָלק. זיי זיינען געווען פערזענליך פרייע לייטע, האָבען געקענט בעזיצען גרונד־אייגענטהום, האָבען געמוזט בעצאָהלען שטייערען און דיענען אין מיליטער. אָבער זיי האָבען ניט געקענט בעקליידען קיין עמטער און ניט אַנטיילנעהמען אין די פערזאַמלונגען פון די קוריען, און אויך האָבען זיי

ניט געקראָגען קיין חלק ווען עס זיינען צוטיילט געוואָרען איינגענומענע לענדער. זיי זיינען געווען די „פּלעבס“, ווי זיי זיינען דאָרטען גערופען געוואָרען. פון אלע עפענטליכע רעכטע זיינען זיי געווען אויסגעשלאָסען. דורך זייער שטענדיגער וואַקסענדע צאָהל, דורך זייער מיליטערישע אויסבילדונג און בעוואַפנונג זיינען דיעזע פּלעבס געוואָרען א געפעהרליכע מאַכט געגען דעם אַלטען פּאָפּולוס, וועלכער איז געווען פעסט אָבגעשלאָסען און האָט ניט צוגעלאָזט קיין צואוואַקס פון אויסען. דערצו זיינען די פעלדער געווען כמעט גלייך צוטיילט צווישען פּאָפּולוס און פּלעבס, ווי עס שיינט. און דער עשירות פון האַנדעל און אינדוסטריע איז מסתמא געווען ׳סרוב ביי די פּלעבס אין האַנד. דיעזער רייכטהום איז, אמת טאַקי, נאָך ניט געווען זעהר ענטוויקעלט, אָבער ער האָט שוין געשפּיעלט א ראָלע.

דאַן איז געקומען א רעוואָלוציאָן, וואָס האָט געמאַכט א סוף צו די אַלטע געגטיל־איינריכטונג. ווען דאָס איז געשעהען, און ווי אזוי און וואָס האָט געבראַכט דערצו — וועגען דעם איז אונמעגליך צו דערגעהן עטוואָס בעשטימטעס, ווייל די אָנפאַנגס־געשיכטע פון רוים איז איינגעהילט אין דונקעלהייט. זי איז אין גאַנצען זאַגענהאַפט. א סך דערפון איז נאָך פיעל מעהר צופּלאָנטערט אין דונקעל געמאַכט געוואָרען דורך שפּעטערע שרייבער, וועלכע האָבען אַליין אויסגעטראַכט געשיכטען, לויט ווי זיי האָבען אויסגעטייטשט די אַלטע לעגענדען אויף א נייעם ראַציאָנאַליסטישען שטייגער.

זיי אַליין זיינען געווען יוריסטיש געבילדעט, און די געזעצע פון זייער צייט, האָבען זיי אריינגעטייטשט אין די אַלטע לעגענדען אריין. אַלזאָ, איז אונמעגליך צו דערגעהן א טאָלק, וואָס דאָרטען איז געשעהען. זיכער איז נאָר אזוי פיעל, אז די רעוואָלוציאָן איז ארויסגעקומען פון די קעמפּפע צווישען פּלעבס און פּאָפּולוס.

די נייע פערפאַסונג (גרונד־געזעץ), ווערט פאַרגעשטעלט, האָט איינגעפיהרט דער רעקס סערוויוס טוליוס. זי איז נאָכגעמאַכט נאָך גריכישען מוסטער, בעזאָנדערס נאָך סאָלאָן׳ס געזעץ־געבונג. זי האָט איינגעפיהרט א נייע סאָרט פאָלקס־פערזאַמלונג, וועלכע האָט אריינגענומען אַלע די, וואָס האָבען געדיענט אין קריעג, סיי פון פּאָפּולוס, סיי פון פּלעבס, און ניט צוגעלאָזען די וואָס האָבען ניט געדיענט. די גאַנצע בעפעלקערונג, וואָס איז געווען פערפּליכטעט צו דיענען אין

מיליטער, איז געוואָרען איינגעטיילט אין זעקס קלאַסען, לויט נאָך דעם פערמעגען נאָך. ד ערשטע קלאַסע זיינען געווען די, וואָס האָבען געהאַט 100,000 „אַס“. (לויט ווי דע לאַמאַל רעכענט אויס, זיינען אונגעפעהר 29 אַס אַזוי פיעל ווי איין דאָלאַר.) די צווייטע קלאַס 75,000, די דריטע 50,000, די פיערטע 25,000, די פינפטע 11,000. די זעקסטע קלאַס זיינען געווען די פראָלעטאַריער, די וועניג פערמעג־ליכע, וועלכע זיינען געווען פריי פון דיענסט און פון שטייער. יעדע קלאַס איז איינגעטיילט געוואָרען אין „סענטוריען“, דאָס הייסט הונ־דערטשאַפטען — הונדערט בירגער אין איין סענטוריע. די נייע פאָלקס־פערזאַמלונג איז אָנגערופען געוואָרען סענטוריען־פערזאַמלונג — „קאָמיטיאַ סענטוריאַטאַ“. די בירגער האָבען מאַרשירט צו דער פער־זאַמלונג מיליטעריש אין זייערע סענטוריען; און יעדע סענטוריע האָט געהאַט איין שטימע. אָבער ניט יעדע קלאַסע האָט געהאַט אַ גלייכע צאָהל סענטוריען. די ערשטע קלאַסע האָט געהאַט 80 סענטוריען, די 2טע 22, די 3טע 20, די פיערטע 22, די פינפטע 30 און די זעק־סטע, פון יוצא וועגען, אויך איינע. חוץ דעם האָבען די רייכסטע נאָך געהאַט זייערע 18 סענטוריען רייטער. צוזאַמען אַלזאָ 193 סענטוריען אין גאַנצען. אַ מאַיאָריטעט שטימען איז אַלזאָ געווען די גרעסערע העלפטע דערפון, 97. אַזוי ווי די רייטער און די ערשטע קלאַסע האָבען געהאַט אַליין 98 שטימען, האָבען זיי אימער געקענט האָבען די מאַיאָריטעט און אַלעס אויספיהרען. ווען זיי זיינען געווען איינינג, האָט מען ביי די איבריגע גאָר ניט געפרעגט; ווי זיי האָבען בעשלאָ־סען, אַז שוין געווען גילטיג.

דיעזע נייע פערזאַמלונגען פון די סענטוריען האָבען יעצט איבער־גענומען אַלע פּאָליטישע רעכטע וואָס פריהער האָבען געהאַט די פער־זאַמלונגען פון די קוריען, חוץ נאָר איינינע רעכטע, בלויז נאָכ'ן נאָמען נאָך, זיינען נאָך ביי די קוריען געבליבען. אויף אַזאַ אופן איז דאָ געשעהען פונקט ווי אין אַטהען: די קוריען און די גענטעס, פון וועלכע זיי זיינען געווען צוזאַמענגעזעצט, זיינען דורך די נייע איינריכטונגען געוואָרען בלויזע פּריוואַטע און רעליגיעזע געזעלשאַפטען און זיי זיינען נאָך לאַנג געבליבען זיפּיען אַלס אַזעלכע. די פערזאַמלונגען פון די קוריען זיינען באַלד אין גאַנצען איינגעשלאָפען. אויך די שטאַמען, די אַלטע דריי שטאַמען לויט קרובים'שאַפט, זיינען אַרויסגעשטופּט

געהערען פון שטאאט, דורך דעם וואָס עס זיינען איינגעפיהרט גע־וואָרען פיער אָרטס־שטאַמען, אַלע איינוואוינער פון א פירטעל שטאָדט זיינען געוואָרען אזא אָרטס־שטאַם, מיט געוויסע פּאָליטישע רעכטע.

אַלזאָ זעהען מיר אז אויך אין רוים איז שוין פאַר די אָבשאַפונג פון דעם זאָגענאַנטען קעניגטהום אונטערגעגאַנגען די אַלטע געזעל־שאַפטס־אָרדנונג, וואָס איז געווען געגרינדעט אויף בלוט־פערוואַנד־שאַפט און אויף איהר פּלאַץ איז איינגעפיהרט געוואָרען א נייע איינ־ריכטונג פון אווירקליכען שטאאט, בעגרינדעט אויף איינטיילונג פון דעם לאַנד וואו מען וואוינט און אויף אונטערשיעד אין פערמעגען. די געוואַלט פון דער רעגיערונג איז געלעגען אין די הענד פון די בירגער וואָס האָבען געמוזט דיענען אין מיליטער. זיי האָבען בע־הערשט די איבריגע מענשען, — ניט בלויז די שקלאַפען, נאָר אויך די פרייע אָרימע לייט, די וואָס מען האָט גערופען פּראָלעטאריער (פון דאָרטען שטאַמט דאָס וואָרט), וואָס זיי האָט מען ניט אריינגענומען אין מיליטער־דיענסט און ניט געגעבען קיין געוועהר צו טראָגען.

אויפ׳ן גרונד פון דיעזע נייע איינריכטונג שפּיעלט זיך שוין אָב די גאַנצע געשיכטע פון די רוימישע רעפּובליק, מיט אַלע איהרע קעמפּפע צווישען די פּאַטריציער און פּלעביער, וואָס האָבען זיך אַרומגעריסען ווער עס זאָל קריגען די אַמטען און ווער עס זאָל האָבען א חלק אין די שטיקער לאַנד וואָס האָבען געהערט צום שטאאט. דיעזע גאַנצע געשיכטע שפּיעלט זיך אָב אויף דעם פונדאַמענט פון אָט דיעזע נייע איינריכטונג פון שטאאט. זי איז די גאַנצע צייט געבליבען אין גרונד דיזעלבע. זי איז שפּעטער נאָר ווייטער אויסגעבילדעט געוואָרען. זי האָט בלויז פערטריבען דעם רעקס טאַרקוויניוס סופּערבוס, דעם לעצטען רעקס, וואָס האָט פערכאַפּט ווירקליכע קעניגס־געוואַלט, און אנשטאַט דעם רעקס זיינען אָנגעשטעלט געוואָרען צוויי קאָנזולן, מי־ליטער־פיהרער, מיט גלייכער אַמטס־געוואַלט (ווי ביי די איראָקעזען). אין גרונד, אַלזאָ, איז געבליבען די זעלבינע שטאאטס־איינריכטונג. אויף איהר פונדאַמענט זיינען דאָס געפיהרט געוואָרען די אַלע שטרייטיג־קייטען צווישען פּאַטריציער און פּלעביער, ביז דער אדעל פון די פּאַט־ריציער איז פערשוואונדען און איז פערמישט געוואָרען אין די נייע קלאַסע פון גרויסע פעלד־בעזיצער און געלד־איינענטהימער. זיי האָ־

בען פערכאפּט די פעלדער פון די פּויערין, וואָס זיינען בדיל הדל גע־וואָרען דורך דעם מיליטער־דיענסט. די פערכאפּטע פעלדער האָבען זיי געלאָזט בעארביימען דורך שקלאַפען. די פעלקער פון איטאליען האָבען זיי ביסלעכווייז אויסגעראָטעט. דערמיט האָבען זיי געעפענט די טהיר פריהער פאר דעם קייזערטהום און דערנאָך פאר די באַרבאַ־רען, די גערמאנען, וועלכע האָבען שפּעטער די רוימישע מלוכה חרוב געמאכט.

7. — די גענטס ביי די קעלטען און דייטשען.

מיר זעהען, אלזא, אז די משפחה־געזעלשאפט, די גענטיל־ארד־נונג, די פעראייניגונג פון די מענשען לויט בלוט־פערוואנדשאפט, איז געווען דער אנפאנג פון די מענשליכע ארדנונג אויך ביי די צוויי גרויסע פעלקער פון דער וועלט־געשיכטע, די רוימער און די גריכען. און אונטערגעגאנגען איז דיזע איינריכטונג ביי זיי אויך א גלייכען אופן, דורך די ענטוויקלונג פון אייגענטהום.

איז דאס ביי אנדערע פעלקער אויך אזוי געווען, אין אנפאנג פון זייער ענטוויקלונג?

שפורען פון אזעלכע איינריכטונגען, געפינט מען אויך אין די עלטערע געשיכטען פון אזיאטישע קולטור־פעלקער. און אויך ביי די פערשיעדענסטעווילדע און בארבארישע פעלקער געפינען זיך שפורען פון אזעלכע איינריכטונגען, אמאל גאנץ דייטליכע, אמאל שוין פערמישטע מיט אנדערע איינריכטונגען. אומעדום, ביי אלע פעלקער, געפינען זיך אזעלכע שפורען, אין איין פארמע אדער אן אנדערע. דער פלאץ ערלויבט אונז ניט דא צו רעדען דערפון אויספיהרליך. מעקלענגאן, וועלכער האט זיך געגעבען די גרעסטע מיהע ניט צו פערשטעהן דיזע איינריכטונג, האט שוין אליין אויפגעצייגט שפורען ביי די טשערקעסען, קאלמיקען, סאמאיעדען און ביי דריי אינדישע פעלקער, די מאראלים, די מאגארס און די מוניפורים. ביי די טשאווען סוואנעטען און אנדערע שבטים אין קאווקאז האט ניט לאנג צוריק דער פארשער קאוואלעווסקי אויפגעוויזען אזעלכע איינריכטונגען.

דא וועלען מיר נאר קורץ רעדען וועגען דעם, ווי די גענס־איינריכטונגען קומען פאר ביי די קעלטען און גערמאנען. (די קעלטען זיינען געווען פארצייטענס א פאלק וואס האט בעוואוינט מערב־אייראפא. פון זיי שטאמען ארויס די סקאטלענדער, די אירלענדער, די וואליזער, די נארמאנדיער אין פראנקרייך א. ז. וו. פון די פארצייטיגע גערמאנען שטאמען ארויס די דייטשען, די ענגלענדער, די האלענדער, די שוועדען, דענען א. ז. וו.)

די עלטסטע געזעצע פון די קעלטען, די געזעצע וואס א שפור פון

זיי איז ביז היינט געבליבען, צייגען אונז די גענטעס נאָך אין פולען לעבען. אין אירלאַנד לעבט די גענס אין דעם בעוואוסטזיין פון פאָלק, וועניגסטענס אינסטינקטיוו, נאָך היינט, ווען די ענגלענדער האָבען זי מיט גוואַלט צוריסען. אין סקאָטלאַנד איז נאָך מיט א יאָהר הונדערט צוריק געווען אַזאַ משפחה־איינריכטונג אין פולער בליהונג און איז ערשט אונטערגעגאַנגען, אויך דאָ, דורך די גוואַלט־זאַמע אונטערדריקונג פון די ענגלענדער דורך זייער געוועהר, זייערע געזעצע און זייערע ריכטער.

די וואַליזער (איינוואָהנער פון וועלס, יעצט א טייל פון ענגלאַנד) האָבען געהאַט אַלטע געזעצע, וואָס זיינען געשריעבען געוואָרען שפּעטסטענס אין עלפטען יאָהרהונדערט (900 יאָהר צוריק), אַלזאָ עטליכע הונדערט יאָהר איידער ענגלאַנד האָט זיי איינגענומען. אין יענע געזעצע איז נאָך געדעט וועגען שותפות'ע פעלד־ארבייט פון גאַנצע דערפער, כאָטש שוין אַלס אַן אויסנאַהמע, אַלס אַן איבערבליי־בונג פון א פריהעריגע אַלגעמיינע פיהרונג אַזעלכע. יעדע פאַמיליע האָט געהאַט 5 אַקער פאַר זיך אַליין צו בעאַרבייטען און חוץ דעם איז איין שטיק לאַנד בשותפות בעאַרבייט געוואָרען און די תבואה דערפון איז פערטיילט געוואָרען צווישען אַלע מיטגליעדער פון די דאָרף־געמיינדע. אַזאַ דאָרף־געמיינדע איז געווען א גענס. אין דעם קען קיין שום ספק ניט זיין. מען קען דאָס זעהען פון א פערגלייך מיט אירלאַנד און סקאָטלאַנד, — אפילו ווען א נייע אונטערזוכונג פון די וואַליזישע געזעצע, וואָס דערצו האָב איך קיין צייט ניט (מיינע אויסציגע זיינען פון 1869) זאָל דאָס ניט דירעקט בעווייזען.

איין זאַך זעהט מען אָבער יאָ אַרויס דירעקט פון די וואַליזישע געזעצע, און דאָס זעלבע אויך פון די איירישע: אַז ביי די קעלטען איז נאָך די פּאַארונגס־עהע ניט געווען אָבגעשאַפט און די מאָנאָגאַמיע ניט איינגעפיהרט אפילו אין עלפטען יאָהרהונדערט.

אין וועלס האָבען מאַן און פרוי צו יעדע צייט געקענט אָבזאָגען איינע די אַנדערע און זיך פריי פונאַנדערגעהן. ערשט נאָך זיעבען יאָהר צוזאַמענוואוינען האָבען זיי ניט מעהר געקענט זיך אָבזאָגען. ווען אין די זיעבען יאָהר האָבען זיי נאָר דריי נעכט פערפעהלט צו־זאַמען צו זיין, האָבען זיי געקענט זיך פריי צושיידען. זייער פער־מעגען האָבען זיי דאַן צוטיילט צווישען זיך. די פרוי האָט צוטיילט

און דער מאן האט זיך אויסגעקליעבען וועלכען טייל ער זאל נעהמען. די טעבעל איז געווארען צוטיילט נאך געוויסע רעגלען, זעהר קאמישע.

ווען דער מאן איז געווען דער וואס האט זיך אבגעזאגט פון צו־זאמען־לעבען, האט ער איהר געמוזט אבגעבען נדן און נאך צוגעבען עפעס מעהר. האט די פרוי דעם מאן אבגעזאגט, האט זי געקראגען פון זייער פערמעגען וועניגער. פון די קינדער האט דער מאן געקראגען צוויי און די פרוי איינס, דאס מיטעלסטע. ווען די פרוי האט נאך דער שיידונג גענומען אן אנדערען מאן, איז דער דין געווען, אז ווען זי איז אין דעם אנדערן מאנ׳ס בעט נאך ניט אריין מעהר ווי מיט איין פוס, האט דער ערשטער מאן זי נאך געקענט צוריק נעהמען.

ווען מאן און ווייב האבען אבער אבגעוואוינט צוזאמען גאנצע זיעבען יאהר, זיינען זיי שוין געבליעבען מאן און ווייב אפילו ווען זיי האבען ניט פריהער פארמאלנע געהייראטה.

אז די מיידלעך זאלען זיין צניעות פאר די חתונה האט מען דורכאויס ניט שטרענג אבגעהיט אדער געפאדערט. די געזעצע ווע־גען דעם זיינען זעהר ניט קיין שטרענגע און שטארק ניט נאך די בירגערליכע מאראל.

ווען א פערהייראטהע פרוי האט געזינדיגט מיט אן אנדערן, האט דער מאן געמעגט איהר געבען קלעפ פאר א שטראף (דאס איז געווען איינער פון דריי פעלע, ווען דער מאן האט געמעגט שלאגען זיין ווייב. ווען ער האט זי געשלאגען ניט ביי אזא פאל, איז איהם געקומען שטראף). ווען ער האט זי געשלאגען, האט ער שוין מעהר קיין רעכט ניט געהאט צו פאדערן קיין בעפריעדיגונג. דען דאס געזעץ האט גע־זאגט, אז „פאר איין פערברעכען קען מען פערלאנגען נאר איינס פון די ביידע, אדער שטראף אדער ראכע, ביידע אבער ניט".

שיידונג האט א פרוי געקענט פערלאנגען אפילו בלויז צוליעב א שלעכטען גערוך פון דעם מאנ׳ס מויל, און נאך אזעלכע זאכען. אזא אורזאכע איז געווען גענוג, אז זי זאל האבען דאס רעכט צו שיידען זיך און ניט דארפען פערליערען דערביי וואס עס קומט איהר.

ביז די חתונה האט דער התן געמוזט אויסקייפען „דאס רעכט פון די ערשטע נאכט" פון דעם הויפטמאן פון דעם שטאם אדער פון דעם קעניג (אין זייער קעלט׳ישען לשון האט דאס רעכט פון די ערשטע

נאכט געהייסען „גאָבר מערק״. פון דעם קומט דער מיטעלאַלטער־ליכער נאָמען מארכעטא, פראַנצויזיש מארקעט). אין דעם געזעץ־בוך שפּיעלען אַ גרויסע ראָלע די פאָרשריפטען וועגען דעם, וואָס דער חתן דאַרף צאָהלען פאַר דעם רעכט פון די ערשטע נאכט.

די ווייבער האָבען געהאַט שטימרעכט אין די פאָלקס־פערזאַמ־לונגען.

ענליכע פערהעלטניסע זיינען געוועזען ביי די אירלענדער (איירי־שע). דאָרט איז אויך געוועזען שטארק דער מנהג חתונה צו האָבען אויף א צייט. און ביי דער שיידונג האָט די פרוי געהאַט גרויסע רעכטע, גענוי גערעגעלט. זי האָט אפילו געהאַט רעכט צו פאָדערען בעצאָהלט פאַר איהר הויז־אַרבייט. אין די אַלטע געזעצע פון אירלאַנד איז גע־רעדט וועגען „די ערשטע פרוי״ פון אַ מאַן וואָס האָט נאָך אַנדערע פרויען. און אַ חלק אין דער ירושה פון פאָטער האָבען אונגעזעצליכע קינדער געהאַט פּונקט אַזוי גוט ווי געזעצליכע. דאָס אַלעס צייגט, אַז אין עלפטען יאָהרהונדערט איז ביי די קעלטישע פעלקער נאָך געוועזען אַ גאַנץ לויזע פּאָרונגס־עהע; די פּאָרונגס־עהע ביי די אינ־דיאַנער אין אַמעריקא זעהט נאָך אויס שטרענג אנטקעגען דעם. און עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס אין עלפטען יאָהרהונדערט איז ביי די קעלטען נאָך געוועזען פּאָרונגס־עהע, דען מיט אַ 1200 יאָהר פריי־הער, אין צעזאַר׳ס צייטען, איז ביי זיי נאָך געוועזען גרופּען־עהע.

אויך גענס־איינריכטונגען זיינען ביי זיי געוועזען. ביי די איר־לענדער האָט אַ גענס געהייסען „סעפּט״. דער שטאַם האָט געהייסען קלעינן, קלאַן. אַז ביי זיי איז געוועזען גענס, ווערט בעשטעטיגט ניט בלויז אין זייערע אַלטע רעכטס־ביכער. די איירישע גענטעס זיינען נאָך בעשטעטיגט און בעשריעבען געוואָרען פון ענגלישע יוריסטען (אַדוואָקאַטען) אין 17טען יאָהרהונדערט, וועלכע זיינען אהין געשיקט געוואָרען אוועקצונעהמען די פעלדער וואָס זיינען געוועזען דאָס שותפות־אייגענטהום פון די קלאַנס און דאָס צו מאַכען פאַר קרוין־אייגענטהום פון דעם ענגלישען קעניג. די פעלדער זיינען געוועזען ביז צו דיעזער לעצטער צייט שותפות־אייגענטהום פון קלאַן אָדער פון דער גענס, אַזוי ווייט ווי די הויפּטלייט האָבען דאָס ניט פערוואַנדעלט אין זייער פּריוואַט־אייגענטהום. ווען אַ מיטגליעד פון די גענס איז געשטאָרבען און זיין הויזהאַלטונג איז אונטערגעגאַנגען, האָט דער הויפּטמאַן

פונאנדערגעטהיילט אויפ'ס נייע דאס גאנצע לאנד צווישען די איבּ־ריגע הויזהאלטונגען. נאך מיט 40 אדער 50 יאהר צוריק זיינען געוועזען אין איירלאנד זעהר א סך שטיקער לאנד, וואס זיינען געוועזען דאס איינגענטהום פון גאנצע דארף. נאך היינט זיינען דא איינינע דארף־לענדער אין זאגענאנטען „ראנדייל". דאס בעדייטעט, אז די פויערען פעראייניגען אלע זייערע שטיקער פעלד און צוטיילען עס דערנאך צווישען זיך לויט די לאגע פון די פעלדער און די גוטסקייט פון די ערד. דאס איז אפילו היינט, ווען די ענגלישע רויבער האבען צונע־רויבט די שטיקער לאנד, וואס זיינען פריהער געוועזען דאס שותפות־איינענטהום פון די געגנטעס. דער ענגלישער לענדלארד פערפאכטעט היינט די ערד צו איירישע פויערען. יעדער פויער פאכטעט א שטיק אין בעצאהלט דאפיר. אבער די אלע שטיקער פעראייניגען די פויערים צוזאמען, לויט זייער פארצייטיגען מנהג, און דערנאך צוטהיילען זיי עס, נאך די לאגע און איינענשאפט פון די שטיקער ערד, אין חלקים און גיבען יעדען א חלק. דאס איז אין דייטשלאנד ביי דעם טייך מאזעל אויך אזוי. דארטען רופט מען אזא שטיק ערד „געוואנן". (מסתמא ווייל דאס פלעגט מען געוויננען ווען מען האט די שטיקער צוטהיילט מיט א גורל. עס איז מערקווירדיג, אז אין זעהר פיעל שפראכען ווערט א שטיק ערד־איינענטהום אנגערופען מיט א ווארט, וואס שטאמט פון גורל־ווארפען. אויף לשון קודש איז „חבל" א גורל און אויך א נחלה. אויף גריכיש איז דאסזעלבע „קלעראס". אויף ענגליש „לאט" א. ז. וו. דאס צייגט, אז אומעדום איז ערד־איינענטהום געוועזען פאלקס־שותפות און די צוטיילטע שטיקער האט מען קיינעם ניט אבגעגעבען אין איביגע פריוואט־איינענטהום, נאר צוגעטהיילט מיט א גורל אויף דערווייל. — איבערזעצער).

פאשע־לאנד און כטעפעס ווערען נאך היינט בענוצט בשותפות אין איירלאנד.

נאך מיט 50 יאהר צוריק פלעגט מען די פעלדער פון צייט צו צייט אויפ'ס ניי פונאנדערטיילען, מאנכע מאל יעדעס יאהר. די לאנד־קארטע פון אזא דארף אין איירלאנד — א „ראנדייל" דארף — זעהט אויס פונקט ווי די לאנדקארטע פון א דייטשע „געהעפערשאפט" אין די געגענד פון האכוואלד אדער ביי דעם טייך מאזעל. דאס צייגט, אז אומעדום זיינען געוועזען אזעלכע איינריכטונגען.

נאָך אַן איינריכטונג געפינט זיך אין איירלאַנד, וואָס איז אַן איבערבלייבונג פון די גענטעס. דאָס איז דער מנהג זיך צו צוטהיילען אין „פעקשאַנס“. פעקשאַנס זיינען אַזעלכע פּאַרטיעס, אין וועלכע די פּויערען אין איירלאַנד טהיילען זיך איין; די פּאַרטיעס שלאָגען זיך אַרום איינע מיט די אַנדערע. וואָס איז דער אונטערשיעד פון איין „פעקשאַן“ ביז די אַנדערע? מיט וואָס געהערט איין מענש צו איין פעקשאַן און דער אַנדערער צו אַן אַנדערע? מיט גאָר ניט! זייער אונטערשיעד זעהט אויס משוגע אָדער אָהן שום זין און די ענגלענדער וואונדערען זיך דעריבער און פערשטעהען ניט וואָס פאַר אַ זין דאָס האָט, אַז גלייכע מענשען פון איין סאָרט זאָלען זיך איינטהיילען אין פּאַרטיעס און זיך אַרומשלאָגען איינע מיט די אַנדערע. אָבער דאָס איז אַן איבערבלייבונג פון אַמאָליגע גענטעס, וועלכע זיינען אונטערגעגאַנגען. דער אינסטינקט איינצוטהיילען זיך אין גענטעס איז געבליעבען בירושה איינגעבוירען אין דער נאַטור פון די מענשען, ווירקט דיעזע איינגעבוירענע נאַטור, אַז זיי זאָלען זיך צוריק אָבלעבען אין עהנליכע איינטהיילונגען, קינסטליכע.

איבריגענס, אין אַ טייל געגענדען אין איירלאַנד וואוינען נאָך היינט צוזאַמען די אַמאָליגע גענטיל־קרובים כמעט אויף דעם זעלבען שטיק לאַנד אויף וועלכען זיי האָבען אַמאָל צוזאַמען געוואוינט. דער פאַקט איז, אַז נאָך אין די דרייסיגער יאָהרען פון 19טען יאָהרהונדערט האָבען זיך אין די גאַנצע קאונטי (אַן אָרט גובערניע) מאַנאַגהאַן ניט מעהר געפונען ווי פיער פאַמיליען־נעמען. דאָס צייגט, אַז אַלע מענשען פון דיעזע גאַנצע קאונטי האָבען געשטאַמט פון פיער גענטעס, אָדער קלאַנס*).

*) אַנמערקונג צו די פיערטע אויסגאַבע: איך האָב פערבראַכט עטליכע טעג אין איירלאַנד, האָב איך בעמערקט, ווי עס זיינען נאָך דאָ דאָרטען מנהגים, וואָס צייגען, אַז די פויערען לעבען נאָך היינט אין די בעגריפען פון זייער גענטיל־צייט. יעדער פּריץ ווערט נאָך היינט בעטראַכט ווי אַן אַרט הויפּטמאַן פון דעם קלאַן פון זיינע פויערען, וואָס האַלטען זיינע פעלדער אין פּאַכט. דער פּריץ פערוואַלטעט די גיטער פאַר דעם אינטערעס פון אַלע פויערען. דער פויער צאָהלט איהם פּאַכט־צינז, דערפאַר אָבער קריעגט ער פון דעם פּריץ אונטערשטיצונג אין אַ נויט. יעדער רייכער מאַן איז אויך מחויב צו אונטערשטיצען זיינע אָרימערע שכנים אין נויט. אַזאַ אונטערשטיצונג איז ניט קיין נדבות, דאָס קומט

אין סקאָטלאַנד איז די גענטיל־אָרדנונג ערשט אונטערגעגאַנגען אין 1745, ווען דער אויפשטאַנד איז אונטערדריקט געוואָרען. אין סקאָטלאַנד זיינען געוועזען משפחה־פעראייניגונגען וואָס האָבען זיך גערופען קלאַן. עס דאַרף נאָך אויסגעפאָרשט ווערען, וואָס א קלאַן איז אייגענטליך געוועזען, דאָס הייסט, וועלכעס גליעד פון די גענטיל־אָרדנונג האָט געהייסען קלאַן — צי אַ גענס, צי אַ פראַטריע, צי אַ שטאַם. אָבער אַזוי פיעל איז קיין שום ספק ניט, אַז דער קלאַן איז געוועזען אַ גליעד פון אַ גענטיל־אָרדנונג.

אין וואַלטער סקאָט׳ס ראָמאַנען זעהען מיר דיעזען קלאַן פון די בערג פון סקאָטלאַנד לעבעדיג פאַר אונז. מאָרגאַן זאָגט, אַז דער סקאַטישער קלאַן, ווי ער ווערט געמאָהלען אין דיעזע ראָמאַנען, איז אַן אויסגעצייכענטעס מוסטער־בילד פון די גענס: די פאָרמע ווי דער קלאַן איז אָרגאַניזירט, ווי אויך דער כאַראַקטער און דער בעגריף פון די מענשען, וואָס לעבען אונטער איהם, צייגען אַ שטאַרקען ביישפיעל פון דעם איינדרוק וואָס דאָס גענטיל־לעבען מאַכט אויף די מענשען, וועלכע לעבען אין איהם... מיר געפינען אין דעם קלאַן־לעבען פון די סקאָטלענדער, ווי איין קלאַן מיט׳ן אַנדערען פיהרען בלוטיגע מחלוקות; ווי יעדער קלאַן רוהט ניט ביז ער נעהמט בלוט־ראַכע פון דעם אַנדערען קלאַן דערפאַר וואָס אַ מיטגליעד פון יענעם האָט געטויטעט אַ מיטגליעד פון דעם; ווי די מיטגליעדער פון יעדען קלאַן

די אָרימע פון די רייכערע קראַן־קרובים אָדער פון דעם קלאַן־הויפטמאַן אַלס זייער רעכט. די פּאָליטישע עקאָנאָמען און די יוריסטען בעקלאָגען זיך, אַז די אירישע פויערען קען מען בשום אופן ניט אַריינבריינגען דעם בעגריף פון היינטיגען בירגערליכען אייגענטהום פון דעם פריץ; אַן אייגענטהום וואָס האָט נאָר רעכטע און קיין שום פליכטען ניט וויל דעם אירישען בשום אופן ניט אַריין אין קאָפּ. פון דעם קומט עס, אַז ווען די אירישע פויערען קומען אין די גרויסע שטעדט פון ענגלאַנד אָדער אַמעריקאַ, ווערען אַזוי פיעל פון זיי פערברעכער געגען די היינטיגע מאָראַל און געזעצע פון אייגענטהום: אין דער היים זיינען זיי ערצויגען אין אַזעלכע נאַאיווע בעגריפען פון גענטיל־רעכט, נאָך וועלכען וואָס „מיין" איז ניט אין גאַנצען „מיין"; ווען דו דאַרפסט, איז עס דיין אויך; און ווען זיי ווערען פלוצלונג פערוואָרפען אין אַזאַ וועלט, וואו „מיין" איז שטרענג „מיין" און דו מעגסט אַפילו שטאַרבען פון הונגער איז ניט מיין עסק — ווערען זיי צומישט אין דער מאָראַל און פערליערען יעדען מאָראַלישען באָדען אונטער זייערע פיס.

האָבען בעאַרבייט זייערע פעלדער בשותפות; ווי יעדער מיטגליעד פון א קלאַן איז געווען געטריי איבערגעבען דעם הויפּטמאַן פון זיין קלאַן און צו אַלע אַנדערע קלאַן־ברידער — דאָס זיינען אַלץ דיזעלבע אייגענשאַפטען און געוואוינהייטען, וואָס מען געפינט אין דער גענ־טיל־אָרדנונג ביי אַלע פעלקער פון דער וועלט... די אָבשטאַמונג האָט זיך גערעכענט נאָך פאָטער־רעכט, אַזוי אַז די קינדער פון די מענער זיינען געבליבען אין דעם קלאַן, די קינדער פון די ווייבער זיינען אי־בערגעגאַנגען אין דעם קלאַן פון זייערע מענער".

אָבער דאָס איז אויך אין סקאָטלאַנד ניט אַלע מאָל אַזוי געווען. פריהער האָט זיך אויך דאָרטען מסתמא געפיהרט מוטער־רעכט. דאָס קען מען נאָך זעהען פון דעם, דאָס אין די קעניגליכע פאַמיליע פון די פּיקטען האָט דער יורש גע'ירשה'נט דעם טהראָן פון דער מוטער'ס צד. אפילו א שטיק פּונאַלוא־פאַמיליע איז נאָך געבליעבען ביי די סקאָטען — ווי אויך ביי די וואַליזען — ביז אריין אין מיטעלאַלטער: דאָס האָט זיך אויסגעדריקט אין דעם מנהג פון דעם „רעכט פון די ערשטע נאַכט", דאָס הייסט, אַז דער קלאַן־הויפּטמאַן אָדער דער קעניג האָט געהאַט דאָס רעכט צו זיין מיט יעדע מיידעל פון קלאַן די ערשטע נאַכט איידער זי ווערט עמיצענס ווייב, אָדער מען האָט געמוזט דאָס רעכט ביי איהם אויסקויפען. דאָס שטאַמט פון דער צייט, ווען עס איז געווען איינגעפיהרט, אַז אַלע מענער פון דער גענס זיינען גע־ווען צוזאַמען די מענער פון אַלע ווייבער פון דער גענס. איז געבלי־בען דאָס רעכט ביי דעם הויפּטמאַן אָדער קעניג, אַלס לעצטער פאָר־שטעהער פון אַלע מענער.

אויך די דייטשען זיינען אַמאָל געווען אָרגאַניזירט אין גענס, — ביז צו די פעלקער־וואַנדערונג. אין דעם איז קיין שום ספק נישט. ניט פון אייביג אָן האָבען זיי געוואוינט אין היינטיגען דייטשלאַנד, אין דעם שטיק לאַנד צווישען די טייכען דאָנוי, רהיין, ווייסעל און די צפון־ימים. לויט ווי מען קען זעהען פון היסטאָרישע סמנים, האָבען זיי זיך דאָרט ערשט געקענט האָבען בעזעצט עטליכע יאָהרהונדערט פאַר די קריסטליכע צייטרעכנונג. די פעלקער צימבערן און טייטאָנען (אויך עלטערען פון די היינטיגע דייטשען) האָבען אין יענע צייטען נאָך אין גאַנצען געהאַלטען אין ארומוואַנדערען און די סועווען האָבען

ערשט אין צערזאַרס ציַיטען זיך פעסט בעזעצט אויף אן אָרט. פון דיזע זאָגט צעזאַר אויסדריקליך, אז זיי האָבען זיך בעזעצט נאָך געגנ־טעס און פערוואנדשאַפטען. ער רופט דאָס אויסדריקליך מיט דעם לאַטיינישען וואָרט „גענטיבוס". און מען דאַרף ניט פערגעסען, אז יוליוס צעזאַר אליין, דער רוימישער קייזער, וועלכער שרייבט דאָס, האָט נאָך געהערט צו אַ גענס, די „גענס יוליאַ". ער האָט אַלזאָ ניט געקענט מיינען מיט דעם וואָרט גענטיבוס עפּעס אַנדערש ווי די עכטע רוימישע גענס. וואָס ער זאָגט, גילט פאַר אַלע דייטשען. אפילו די וואָס האָבען זיך בעזעצט אין די איינגענומענע רוימישע פּראָווינצען האָבען זיך נאָך דאָרטען — זעהט אויס — בעזעצט נאָך גענטעס. אין די אַלע פאָלקס־געזעצע פון די אַלעמאַנען (אויך אַ פאָטער־פאָלק פון די דייטשען) ווערט בעשטעטיגט, אז דאָס פאָלק האָט זיך בעזעצט אויף דעם איינגענומענעם לאַנד (אויף דרום־זייט פון טייך דאָנוי) נאָך „גענעאַלאָגיען". דאָס מיינט מען אויך געשלעכטער, ווי די גענס. דער פאָרשער קאָוואַלעווסקי האָט דאָ ניט לאַנג אויסגעדריקט אַ מיי־נונג, אז מיט גענעאַלאָגיען האָט מען געמיינט גרויסע הויז־געמיינ־שאַפטען — אַ קופּע מענשען, וואָס האָבען געוואוינט צוזאַמען אין איין גרויסען הויז און די פעלדער ארום זיינען צווישען זיי פערטהיילט געוואָרען. פון אַזאַ הויז האָט זיך דערנאָך ענטוויקעלט אַ דאָרף. ביי די בורגונדער און לאַנגאָבאַרדען (אַנדערע פאַר־צייטיגע פעלקער פון דיזעלבע אָבשטאַמונג ווי די דייטשען) איז ווידער דאָ אַ וואָרט „פאַ־ראַ", וואָס דריקט אויס דאָסזעלבע, וואָס גענעאַלאָגיען ביי די אַלעמאַ־נען. אויב מיט די „גענעאַלאָגיען" ביי די אַלעמאַנען האָט מען גע־מיינט הויז־געמיינשאַפטען, דאַן זיינען די „פאַראַ" ביי די בורגונדער און לאַנגאָבאַרדען אויך דאָס געווען. צי האָט דאָס געמיינט אַזעלכע הויז־געמיינשאַפטען אָדער טאַקי גענטעס, מוז נאָך אויסגעפאָרשט ווערען.

צי האָבען אַלע דייטשע פעלקער געהאַט איין וואָרט וואָס האָט בעדייטעט דאָס אייגענע וואָס גענס ביי די רוימער? און וועלכעס וואָרט איז דאָס געווען? דאָס קען מען ניט ארויסזעהען פון די אי־בערבלייבונגען פון די אַלטע דייטשע שפּראַכען. עטהימאָלאָגיש (לויט שפּראַך־אָבשטאַמונג) איז דאָס גריכישע וואָרט „גענאָס" דאָסזעלבע וואָס דאָס לאַטיינישע וואָרט „גענס" און דאָס גאָטהישע וואָרט „קוני"

אין מיטעלהויך־דייטש „קיננע“. די אַלע ווערען אויך געברויכט אין דעם זעלבען זין — דאָס הייסט אַלץ אַ געמיינשאַפט פון מענשען פון איין משפחה. אינטערעסאַנט איז, אַז אין פיעלע שפּראַכען איז דאָס וואָרט וואָס בעדייטעט פרוי אויך פון דעמזעלבען וואָרצעל: גריכיש ג י נ ע, סלאַוויש ז ש ע נ אַ, גאָטהיש ק ו ו י נ אָ, אַלט־נאָרדיש ק אָ נ אַ, ק ו נ אַ. דאָס צייגט, אַז עס איז אַמאָל אומעדום געווען אַ צייט פון מוטער־רעכט, ווען די פערוואַנדשאַפט האָט זיך גערעכענט נאָך דער פרוי׳ס צד.

ביי די לאַנגאָבאַרדען און בורגונדער נעפינען מיר, ווי געזאָגט, אַ וואָרט פאַראַ, וואָס בעדייטעט אַ מענשען־געמיינשאַפט פון איין משפחה. גרים זאָגט אַ סברה, אַז דאָס שטאַמט פון דעם וואָרצעל „פיזאַן“, וואָס עס מיינט האָבען קינדער. מיר דוכט זיך, אַז גיכער לענט זיך אויפ׳ן שכל, אַז דאָס וואָרט שטאַמט פון דעם זעהר עהנ־ליכען וואָרט פאַראַן, וואָס דאָס האָט געהייסען פאָהרען, וואַנדערען. עס איז דאָך כמעט זעלבסטפערשטענדליך, אַז בשעת גאַנצע מחנות פון אַ פאָלק האָבען געוואַנדערט, האָבען די נאָהנטע קרובים געוואַנ־דערט צוזאַמען אין איין אבטהיילונג. דערפון איז עס געקומען, דענק איך, וואָס אַזאַ אבטהיילונג האָט זיך גערופען פאַראַ, דאָס הייסט צוזאַמען־פ אָ ה ר ע נ ד ע גרופּע. הונדערטער יאָהרען האָבען דיזע סאָרטען מענשען ארומגעוואַנדערט, פריהער צו מזרח, נאָכדעם צו מערב. דערביי האָט זיך ביי זיי איינגעוואָרצעלט דאָס וואָרט פאַראַ צו מיינען אַ משפּחה־געמיינשאַפט אין אַלגעמיין, אפילו ווען זי בעזעצט זיך אויף אַן אָרט.

אויף גאָטהיש ווידער איז געווען אויף דעם דאָס וואָרט „סיביאַ“. אויף אנגלאָזאַקסיש „סיב“. אַלט־הויך־דייטש „סיפּפּיאַ“, „סיפּפּאַ“, היינטיג דייטש ז י פּ פּ ע. דאָס אַלץ בעדייטעט אַ מענשען־גע־מיינשאַפט פון איין משפחה אָדער געשלעכט. אין אַלט־נאָרדיש קומט נאָר פאָר אַן עהנליך וואָרט בלשון רבים: „סיפּיאַר“ הייסט קרובים. בלשון יחיד איז נאָר דאָ דאָס וואָרט „סיף“, וואָס עס איז דער נאָמען פון אַ געטין.

אַזוי לאַנג ווי עס איז געווען איין עהנליך וואָרט ביי אַלע דייטשע פעלקער, וואָס האָט בעדייטעט גענס, איז עס וואהרשיינליך געווען דאָס גאָטהישע וואָרט „קוני“. דאָס איז אַרויסצוזעהען פון דעם, וואָס

אין די פערוואַנדטע שפּראַכען איז דאָ אַן עהנליכער אויסדרוק, און אויך פון דעם פאַקט, אַז פון דיעזען וואָרט שטאַמט דאָס וואָרט קוניגג, קעניג, וואָס האָט אין אָנפאַנג בעדייטעט דער פאָרשטעהער פון די גענס, אָדער פון דעם שטאַם. דאָס וואָרט סיביאַ, זיפּפּע, דוכט זיך, איז ניט בענוצט געוואָרען אויף דעם. סיפּיאַר אויף אַלט־נאָרדיש בעדייטעט ניט בלויז בלוטס־פערוואַנדטע, נאָר אויך מחותנים, אַלזאָ נעהמט דאָס אַרום די אָנגעהעריגע פון ווייניגסטענס צוויי גענס. דעריבער איז ניט וואהרשיינליך, אַז „סיה" זאָל זיין געווען דער אויסדרוק פאַר גענס.

ווען מען איז געגאַנגען אין מלחמה אריין, זיינען די מחנות געווען צוטיילט לויט נאָך גענטעס. אַזוי איז עס געווען ביי די מעקסיקאַנער, אַזוי ביי די גריכען און אַזוי אויך ביי די דייטשען. סיי די רייטער (קאַוואַלעריע), סיי די פוס־געהר (פיעכאָטע) זיינען געווען איינגעטיילט אין גענטעס. טאַציטוס, דער פאַרצייטיגער רוימישער היסטאָריקער, זאָגט, אַז ביי די דייטשען זיינען זייערע קריעגער־מחנות געווען איינגעטיילט „לויט נאָך פאַמיליען און פערוואַנדשאַפטען". דאָס איז אַן אונבעשטימטער אויסדרוק. פאַר וואָס ער געברויכט אַזאַ אויסדרוק ערקלערט זיך פון דעם, וואָס אין זיין צייט האָט די גענס אין רוים שוין לאַנג געהאַט אויפגעהערט צו זיין אַ לעבעדיגע פעראייניגונג. דאַרום געברויכט ער ניט אויף די מחנות־אַבטיילונגען דאָס ריכטיגע וואָרט — גענטעס.

דעם שטאַרקסטען בעווייז דאַריף, אַז ביי די פאַרצייטיגע דייטשען איז געווען איינגעפיהרט אַ גענס־סיסטעם מיט מוטער־רעכט — אַזעלכע גענטעס ווי גאָר די ערשטע זיינען געווען ביי אַלע פעלקער — דעם שטאַרקסטען בעווייז אויף דעם געפינט מען אויף איין אָרט אין די בעשרייבונגען פון דעם רוימישען היסטאָריקער טאַציטוס, וואו ער דערצעהלט דאָס פאָלגענדע: ביי די דייטשען פיהרט זיך, אַז דער מוטער'ס ברודער בעטראַכט זיין פלימעניק ווי זיין זוהן. אַ טייל פון זיי האַלטען די בלוט־פערוואַנדטשאַפט פון דעם אָנקעל פון דער מוטער'ס צד מיט דעם פלימעניק נאָך הייליגער און שטאַרקער צוגעבונדען ווי צווישען דעם פאָטער און דעם זוהן. ווען עס איז אַ קריעג אין דער געגנער פאָדערט אַ מענשען פאַר אַ משכן, פאַר אַ פערזיכערונג, אַז מען וועט האַלטען אַ געוויסען אָבמאַך, וויל מען ליעבער האָ־

בען פאַר א משכן דעם פלימעניק פון דעם, ווען מען וויל מיט דעם משכן צובינדען, איידער זיין זוהן. ווייל מען ווייסט, אז דעם פלי־מעניק (די שוועסטער'ס זוהן) וועט ער גיכער ניט לאָזען פערפאַלען ווערען, איידער זיין אייגענעם זוהן. דאָס שטעלט פאָר א לעבעדיגע שטיק געגס־איינריכטונג, א שטיק פון גאָר די ערשטע גענס, וואָס איז אָרגאַניזירט נאָך מוטער־רעכט. און דאָס ווערט דאָ פאָרגעשטעלט אַלס עטוואָס, מיט וואָס די דייטשען צייכנען זיך בעזונדערס אויס*). וויבאַלד א פאָטער האָט געגעבען פאַר א משכן זיין אייגענעם זוהן און ער האָט ניט געהאַלטען זיין אָבמאַך און די שונאים האָבען דאַן דעם זוהן ערמאָרדעט, האָט זיך זיין גאַנצע גענס ניט געמישט. ווי־באַלד אָבער איינער האָט געגעבען פאַר א משכן זיין שוועסטער'ס זוהן און האָט זיין אָבמאַך ניט געהאַלטען און האָט דערמיט געבראַכט דערצו, אַז מען האָט דעם פער'משכנ'טען פלימעניק ערמאָרדעט, האָט די גאַנצע גענס זיינע זיך אָנגענומען זיין קריוודע. דען דערמיט איז בעשעדיגט געוואָרען דאָס הייליגסטע גענטיל־רעכט. לויט דיעזען רעכט איז דער נאָהענטסטער קרוב דער ברודער פון דער מוטער. ער איז מעהר ווי אנדערע גענטיל־פערוואַנדטע פערפליכטעט צו בעשי־צען זיין פלימעניק. און ער איז דאָ געווען שולדיג, וואָס זיין פלימע־ניק איז געטויטעט געוואָרען. ער האָט איהם ניט געזאָלען געבען פאַר קיין משכן. האָט ער איהם יאָ געגעבען, האָט ער געדאַרפט האַלטען זיין אָבמאַך, כדי ער זאָל איהם צוריק קריגען לעבענדיג. אלזאָ, האָט די גאַנצע גענס זיך אָנגענומען און דעם אָנקעל שטרענג בעשטראָפט.

*) ביי א סך פעלקער קומט פאָר אַזאַ פיהרונג, אז דער אָנקעל פון די מוטער'ס צד איז בעזאָנדערס צוגעבונדען צו זיין פלימעניק. דאָס שטאַמט, ווי געזאָגט, פון דער צייט פון מוטער־רעכט. ביי די גריכען גע־פינט מען אזעלכעס נאָר אין זייערע לעגענדען פון די העראָען־צייט. דיאָ־דאָר, צום ביישפיעל (אין בוך 4, קאַפּיטעל 34) דערצעהלט, אַז מעלעאַגער ערמאָרדעט זיין מוטער'ס ברידער, די זיהן פון טהעסטיוס, האַלט דאָס זיין מוטער, אַלטהעאַ, פאַר אַזאַ פערברעכען, וואָס קען איִף קיין אופן ניט פער־געבען ווערען. זי פערפלוכט דעם מערדער, איהר אייגענעם זוהן און ווינשט איהם דעם טויט. „די געטער דערהערען איהר וואונש און געבען מעלעאַגער דעם טויט". איִף אַן אַנדער אָרט (בוך 4, קאַפּ. 44) בעשרייבט ער, ווי קלעאָפּאַטראַ'ס ברידער נעהמען זיך אָן פאַר איהרע זיהן און בע־פרייען זיי פון זייער פאָטער, וועלכער האַלט זיי געפאַנגען.

ריעזע בעשרייבונג אליין, פון דעם לעבען פון די פארצייטיגע דייטשען,, וואָלט גענוג געווען צו צייגען, אז ביי זיי איז געווען א גענטיל־אָרדנונג אפילו ווען קיין אַנדערע שפור דערפון וואָלט ניט געבליעבען אין דער היסטאָריע.

נאָך שטאַרקער איז דאָס ארויסצוזעהען פון דעם אַלט־נאָרדישען ליעד פון דער געטער־דעמערונג און דעם וועלט־אונטערגאַנג — די „פעלוספא״. דאָס איז אַ שטאַרקערער בעווייז, ווייל דאָס שטאַמט פון לערך 800 יאָהר שפּעטער ווי טאַציטוס. דאָס ליעד ווערט אָנגערופען א „זעהונג פון א נבואה׳טע״. דאָרט איז פאָרגעשטעלט די צייט ווען די וועלט וועט אַמאָל אונטערגעהן. איידער דאָס וועט קומען, וועלען אַלע מענשען זיין זעהר שלעכט און פערדאָרבען. שטעהט דאָרטען:

„ברידער וועלען זיך אַרומקריעגען און מאָרדען איינע די אַנדערע. אפילו קינדער פון אַן אייגענע שוועסטער וועלען ברעכען די צובינדונגען פון דער משפּחה״.

דאָ זעהט מען, אז ברעכען די משפּחה־פערבינדונגען צווישען אַן אָנקעל און א שוועסטער זוהן איז ביי דעם דיכטער נאָך אַ שרעקליכערע זאַך, ווי אַ ברודער מאָרד. ער רעדט אויסדריקליך פון א שוועסטערס א קינד. עס שטעהט דאָ ניט אזא וואָרט, וואָס בעדייטעט אַ פלימעניק אין אלגעמיינען, אליין איינס צי א ברודער׳ס א קינד, צי אַ שוועסטער׳ס. דאָס וואָלט ניט געווען קיין שרעקליכערע זאַך ווי ברודער־מאָרד. שרעקליכער איז דאָס נאָר, ווען עס איז א שוועסטער׳ס קינד. פון דעם זעהט מען, אז אפילו נאָך ווען דיעזעס געדיכט איז ענטשטאַנען, אין דער צייט פון די וויקינגער, הונדערטער יאָהרען אין די קריסטליכע צייטרעכנונג, איז אין סקאַנדינאַוויען נאָך ניט געווען פערגעסען די ערד־איינערונג פון מוטער־רעכט, — דאָס הייסט פון דער צייט, ווען די שטאַרקסטע בלוט־פערוואַנדשאַפט האָט זיך גערעכענט פון דער מוטער׳ס צד.

געווען איז אָבער דעמאָלט נאָר בלויז די ערד־איינערונג. אין דער ווירקליכקייט אָבער איז שוין געווען דאָס מוטער־רעכט אָבגעשאַפט און פאָטער־רעכט איינגעפיהרט ביי די דייטשען נאָך אין טאַציטוס׳עס צייטען. ווייניגסטענס איז דאָס געווען אַזוי ביי די יעניגע דייטשען, מיט וועלכע ער איז נאָהענט בעקאַנט געוואָרען. דען ער בעשרייבט, אז ביי די דייטשען פיהרט זיך, דאָס די קינדער ירש׳ה׳נען פון דעם

פאַטער; ווען איינער האָט ניט קיין קינדער, געהט זיין ירושה איבער צו זיינע ברידער און צו די אָנקעלס פון פאָטער'ס און מוטער'ס צד. איינענטליך, לויט דעם פאַטער־רעכט, וואָלט דער מוטער'ס ברודער שוין ניט געדאַרפט ירשה־נען. אָבער דאָס וואָס דער מוטער'ס ברודער איז אויך נאָך געקומען א חלק בעוויזט, אז עס איז נאָך ניט געווען לאַנג ווי דאָס מוטער־רעכט איז געווען אונטערגעגאַנגען און דאָס פאַטער־רעכט איינגעפיהרט.

שפּורען פון מוטער־רעכט געפינען זיך ביי די דייטשען נאָך ביז א טויזענד יאָהר שפּעטער, ביז טיעף אין דעם מיטעלאַלטער אריין. מען געפינט, צום ביישפּיעל, אין איניגע דייטשע שטעדט אזא געזעץ: ווען א פּאַנטשיזניק איז אנטלאָפען פון זיין פּריץ אין א שטאָדט אריין און דער פּריץ האָט געפאָדערט פון דער שטאָדט זי זאָל איהם זיין פּאַדאַנעם ארויסגעבען, האָט דער פּריץ געמוזט ברענגען זעקס נאָהענטע קרובים פון דעם אנטלאָפענעם — קרובים דוקא פון זיין מוטער'ס צד — וואָס זאָלען שווערען, אז דער אנטלאָפענער איז דעם פּריץ'ס פּאַדאַננע. פון דעם שיינט עס, זעהט מען, אז צו די פאָטערשאַפט האָט מען נאָך דעמאָלט קיין פולען צוטרויען ניט געהאַט, ווייניגסטענס ניט ביי די פּאַנטשיזניקעס.

די רוימישע שרייבער, וואָס האָבען בעזוכט די דייטשען פון צוויי טויזענד יאָהר צוריק, בעשרייבען אויך, אז די דייטשען האָבען געהאַט א גרויסע אכטונג פאַר די פרויען. מען קען זעהען פון די בעשריי־בונגען, אז די רוימער געפינען דאָס כמעט אונבעגרייפליך. אָבער דאָס איז אויך אן איבערבלייבונג פון דעם מוטער־רעכט, וואָס האָט ערשט געהאַלטען אין אָבשטאַרבען דעמאָלט. ווען די רוימער האָבען געמאַכט ווערכען־עס־איז אָבמאַך מיט א דייטשען שבט און די דייי־טשען האָבען געגעבען פאַר א משכן, אז זיי וועלען האַלטען דעם אָב־מאַך, מיידלעך פון עדעלער פאַמיליע, איז דאָס געווען די בעסטע בער־זיכערונג, אז זיי וועלען דעם אָבמאַך געטרוי האַלטען. דער געדאַנק, אז זייערע פרויען און טעכטער קענען אריינפאַלען אין געפאַנגשאַפט און אין שקלאַפעריי, איז ביי זיי געווען שרעקליך. דאָס, מעהר ווי יעדע אַנדערע זאַך, האָט זיי איינגעגעבען היץ אין מוטה אין מלחמה. פאַר זיי, שרייבען די רוימער, איז די פרוי עטוואָס הייליגעס און פּראַ־פּעטישעס. זיי פּאָלגען די עצות פון די פרויען אויך אין די וויכטיג־

כטע אנגעלעגענהייטען. אין יאָהר 70 נאָך די קריסטליכע צייטרעכנונג האָבען די באטאווער (איינוואָהנער פון א טייל פון היינטיגען האָלאנד) געמאכט אן אויפשטאנד געגען די רוימישע אויבער־הערשונג. אין דיעזען אויפשטאנד האָט דער העלד סיווילים, אָנפיהרענדיג די דייטשען און בעלגיער, שטארק צוטרייסעלט די ממשלה פון די רוימער אין יענע געגענדען (גאליען). האָט אין דיעזע מעכטיגע רעוואָלוציע די הויפט ראָלע געשפיעלט א פרוי, א פריסטערין פון דעם ברוקטערישען פאָלק, מיט'ן נאָמען ו ו ע ל ע ד א. זי איז געוועז דער גאנצער טרייבענדער גייסט פון דעם אויפשטאנד.

אין הויז איז די פרוי, ביי די פארצייטיגע דייטשען, געוועז די גאנצע באלהאבאָטע. אזוי זעהט עס אויס זיכער לויט די רוימישע בעשרייבונגען. עס איז אמת, אז לויט ווי די רוימער בעשרייבען, האָבען די פרויען, די אלטע לייט און די קינדער געמוזט פערזאָרגען אלע ארבייטען. דער מאן, זאָגט טאציטוס, געהט אויף דער יאגד, טרינקט און פוילט זיך. אָבער ער זאָגט ניט ווער עס טהוט די פעלד־ארבייט, אלזאָ, האָבען דאָך מסתמא ס'רוב דערוואקסענע מענער געמוזט טהון די ארבייט אויף די פעלדער. עס איז אפילו געוועז דעמאָלט גאָר ווייניג פעלד־ארבייט, אָבער דאָך איז געוועז. די שקלאפען האָבען דאָס ניט געטהאָן. טאציטוס ערקלערט בעשטימט, אז די שקלאפען ביי די פארצייטיגע דייטשען האָבען נאָר געמוזט געבען אָבצאָהלונגען, אָבער ניט טהון דיענסט־ארבייט.

דאָס פאמיליען־לעבען איז דעמאָלט ביי די דייטשען געוועז, ווי שוין געזאָגט, א פּאָארונגס־עהע, וואָס האָט זיך ביסלעכווייז צוגערוקט צו מאָנאָגאמיע. אין גאנצען מאָנאָגאמיע איז ביי זיי נאָך ניט געוועזן, דען די אָנגעזעהנע לייט צווישען זיי האָבען נאָך געמעגט האָבען א סך ווייבער. די מיידלעך האָבען, בסך הכל, געמוזט שטרענג היטען צניעות (פערקעהרט ווי ביי די קעלטישע פעלקער). טאציטוס רעדט אויך מיט בעזונדערע ווארימקייט וועגען דעם, ווי די הייראטהס־פערבינדונג קען ביי די דייטשען ניט צעריבען ווערען. שיידונג קען מען נאָר קריגען פאר איין זאַך, — ווען די פרוי פערזינדיגט זיך מיט אן אנדערען. אזוי מעלדעט טאציטוס. אָבער און זיין בעריכט בלייבט דאָך א סך ניט קלאָר. און חוץ דעם, איז אָן דעם בעריכט גאנץ לייכט צו דערקענען, אז טאציטוס וויל דאָ געבען א מוסר זיינע איינגעלאָ־

כענע רוימער און זיי ווייזען, אז אנדערע פעלקער פיהרען זיך אזוי פיין.

אזוי פיעל איז זיכער: איבער די דייטשען, וואס האבען געלעבט אין די וועלדער, זיינען ווירקליך געווען אט אזעלכע צניעות'דיגע מענ־שען, האבען זיי אבער נאר געדארפט קומען אין בעריהרונג מיט די איבערליבע וועלט, אז זיי זאלען אראבקומען אויף די מדרגה פון די איבריגע אייראפעאישע דורכשניטס־מענשען. ווען זיי זיינען אריינ־געקומען אין מיטען פון די רוימער־וועלט, איז די לעצטע שפור פון זייער צניעות'דיגקייט פערשוואונדען, — נאך געשווינדער ווי זייער דייטשע שפראך איז פערשוואונדען. מען דארף נאר לעזען די בע־שרייבונגען פון גרעגאר פאן טורס.

עס איז נאריש צו גלויבען, אז פונקט די פארצייטיגע דייטשען זיינען געווען אזוי שטארק איינגעהאלטען אין די פליישליכע לוסט (תאוות בשרים) ווי עס איז קיינמאל און אין ערגעץ ניט געווען דער פאל מיט א גאנץ פאלק. נאטירליך, האבענדיג געלעבט אין די גע־דיכטע וועלדער, האבען זיי ניט געקענט זיין אריינגעלאזען אין אזא הולטאיסקען וואוילטאג, ווי די רייכע רוימער אין רוים. מיט דעם אליין האבען שוין די פארצייטיגע דייטשען געהאט א מעלה, וואס די רוימער האבען ניט געהאט, און מען דארף זיך ניט דערצו איינצורעדען (ווי די דייטשע פאטריאטען רעדען זיך איין), אז די רוימישע בעשריי־בונגען ציינען, דאס זיי זיינען געווען זעהר גרויסע צדיקים.

פון די גענטיל־ארדנונג איז אויך ארויסגעקומען דער מנהג, אז דער זוהן נעהמט איבער בירושה פון זיין פאטער און דער קרוב פון זיינע פערוואנדעטע אלע זייערע שנאות ווי אויך זייערע פריינד־שאפטען. אויך שטאמט פון די גענטיל־ארדנונג דער מנהג, אז ווען איינער איז ניט־ווילענדיג דער'הרג'עט געווארען אדער קאלעטשעט געווארען, זאל די פאמיליע פון דעם גע'הרג'עטען אדער קאלעטשע־טען אבנעהמען ביי דער פאמיליע פון דעם, וואס האט דאס גע־טהאן, קנס, שטראף־געלד, — „ווערגעלד" האט דאס געהייסען אויף דייטש. דאס איז געווען אנשטאט די בלוטראכע. נאך גאר ניט־לאנג צוריק, האבען פארשער געמיינט, אז דיעזער מנהג פון נעהמען „ווערגעלד" איז געווען נאר ביי די פארצייטיגע דייטשען. היינט איז בעוויעזען געווארען, אז דער זעלבער מנהג איז צו געפינען ביי

הונדערטער פעלקער, אלס א מילדערע פאָרמע פון די בלוט־ראַכע, וואָס איז ארויסגעקומען פון די גענטיל־אָרדנונג. מיר געפינען דעמזעלבען מנהג ביי די אינדיאַנער פון אמעריקא און ביי פיעלע אַנדערע נאַטור־פעלקער.

ענליך איז עס אויך מיט דעם מנהג פון גאַסט־פריינדשאַפט, וואָס טאַציטוס בעשרייבט וועגען די פאַרצייטיגע דייטשען. אויך דאָס האָט מען געהאַלטען פאַר א ספּעציעל דייטשע זאך. דער פאַקט איז אָבער, אז מאָרגאַן בעשרייבט פּונקט אַזאַ גאַסט־פריינדשאַפט ביי זיינע אינדיאַנער, כמעט מיט אַלע איינצעלהייטען דיזעלבע.

עס פלעגען זיין צווישען די פאָרשער הייסע ויכוחים אָהן א שיעור, איבער דער פראַגע, אויב ביי די פאַרצייטיגע דייטשען, וועלכע טאַציטוס בעשרייבט, זיינען די פעלדער שוין געווען צוטיילט אין שטענדיגען פריוואַט־אייגענטהום. די ויכוחים זיינען געווען וועגען דעם ריכטיגען מיין פון זיינע ווערטער, וואו ער, טאַציטוס, רעדט וועגען דעם. דיעזע ויכוחים געהערען שוין היינט צו דער פערגאַנגענהייט. היינט איז בעוויעזען געווארען, אז כמעט ביי אַלע פעלקער האָט פריהער די גאַנצע געגנד בעאַרבייט די שותּפות׳ע פעלדער אין שותּפות׳ער אַרבייט, און שפּעטער האָבען דאָסזעלבע געמהאָן די קאָמוניסטישע פאַמיליען־געמיינדען, ווי צעזאַר בעשרייבט דאָס נאָך וועגען די סועווען. נאָכדעם האָט מען יעדער פאַמיליע צוגעטהיילט א בעזונדערע שטיק לאַנד, ניט אויף אייביג פּריוואַט־אייגענטהום, נאָר פון צייט צו צייט איז עס אויפ׳ס נייע פונאַנדערגעטיילט געווארען מיט׳ן גורל. אזוי, איז היינט בעוויעזען, איז געווען כמעט ביי אַלע פעלקער. אויך איז היינט בעוויעזען געוואָרען, אז אויף מאַנכע ערטער פיהרט זיך ביי די דייטשען נאָך ביז׳ן היינטיגען טאָג, אז פון צייט צו צייט טיילט מען אויפ׳ס נייע פונאַנדער די פעלדער. זינט מען ווייסט דאָס אַלעס, איז שוין ניטאָ קיין וואָרט צו פערליערען אין די ויכוחים וועגען דעם, ווי עס איז צוגעגאַנגען אין דער זאך ביי די דייטשען אין טאַציטוס׳עס צייט. צעזאַר האָט בעשריבען דאָס לעבען פון די סועווען 150 יאָהר פאַר טאַציטוס׳ן. און ער, צעזאַר, בעשרייבט אויסדריקליך אז די סועווען האָבען זייערע פעלדער בשותּפות און בעאַרבייטען זיי בשותּפות. צוטהיילטע פעלדער, אין פּריוואַט־אייגענטהום, זאָגט ער, גיבט עס ביי זיי דורכאויס

ניט. עס איז דעריבער ניט מעגליך אַנצונעהמען, אז אין די 150 יאָהר, פון צעזאר ביז טאַציטוס, זאָל זיך דאָס האָבען געענדערט אויף פאָלשטענדיגען פריוואַט־אייגענטהום, — עס איז איינפאַך אונ־מעגליך, אז אין אַזאַ קורצע צייט זאָל זיין געשעהען אַזאַ ווייטער שפּרונג, אָהן יעדען אריינמישען זיך פון פרעמדען איינפלוס. עס איז דעריבער קיין צווייפעל ניט, אז טאַציטוס מיינט ניט, אז ביי די דייטשען, וועלכע ער בעשרייבט, איז געווען די ערד צוטיילט אין שטענדיגען פריוואַט־אייגענטהום, נאָר אז מען האָט די פעלדער יע־דעס יאהר אויפ׳ס נייע צוטיילט. דאָס איז געווים אויך גענוג פאָרט־שריט אין די 150 יאהר. און דער פאַקט איז, אז טאַציטוס זאָגט דאָס גאַנץ בפרוש: זיי (די דייטשען) בייטען איבער (אָדער טיילען איין אויפ׳ס נייע) דאָס בעאַקערטע לאַנד יעדעס יאָהר און אַ סך לאַנד בלייבט נאָך שותפות־אייגענטהום פון דער געמיינדע. דאָס איז די שטופע פון פעלד־ארבייט און פון גרונד־אייגענטהום, וואָס פּאַסט זיך גענוי צו די דעמאָלטיגע געגנטיל־אָרדנונג פון די דייטשען.

דאָס האָב איך געשריעבען אין יאהר 1884, אין די ערשטע ארויסגאַבע פון דעם בוך. דעמאָלט האָט מען נאָך געמיינט, אַז שותפות־אייגענטהום אין פעלדער איז נאָר געווען ביי די גענס־געַ־זעלשאַפט. היינט (1892) אין די לעצטע אויסגאַבע, לאָז איך דאָס אונפערענדערט. אָבער דערווייל זיינען בעוויעזען געוואָרען נייע פאַק־טען, וועלכע שטעלען די פראַגע אַנדערש. מאַקסים קאָוואַלעווסקי האָט נעמליך בעוויעזען (ווי עס איז שוין אויבען געווען דערמאָנט), אז ביי זעהר פיעל פעלקער, אויב ניט ביי אַלע, איז פאָרגעקומען נאָך אַן אַנדער סאָרט איינריכטונג, וואָס איז שוין ניט די אַלטע גענס און נאָך ניט די היינטיגע איינצעל־פאַמיליע. דיעזע איינריכטונג איז אַ גרויסע פאַמיליע, באָבעס און זיידעס און פאָטערס און מוטערס און קינ־דער און אייניקלעך אין איין הויז און דער עלטסטער איז דער האַרר, דער פאַטריאַרך פון דער הויז־געמיינשאַפט. און זיי האָבען אויך שותפות־אייגענטהום אין פעלדער. אַזאַ גרויסע הויז־געמיינשאַפט איז נאָך היינט די „זאַדרוגאַ“ אָדער „בראַטסטוואָ“ ביי די סערבען און בול־גאַרען. דיעזע הויז־געמיינשאַפט, בעווייזט קאָוואַלעווסקי, איז געווען אַ צווישען־שטופע צווישען די אַלטע גענס, וואָס האָט זיך געפיהרט לויט נאָך מוטער־רעכט, און צווישען די היינטיגע איינצעל־פאַמיליע.

לויט נאָך דיזע נייע ענטדעקונג, איז שוין די פראַגע ניט מעהר, צי איז ביי די פּאַרצייטיגע דייטשען געווען שותפות־אייגענטהום אָדער פּריוואַט־אייגענטהום אין די פעלדער, נאָר די פראַגע איז, וועלכע פ אָ ר מ ע שותפות־אייגענטהום איז געווען — צי פון אַ גענס, ווי ביי די אינדיאַנער, אָדער פון אַ הויז־געמיינשאַפט, ווי די זאַדרוגאַ ביי די בולגאַרען. פון פּריוואַט־אייגענטהום פון איין איינצעלנעם איז שוין אָבגערעדט.

אַז אין צעזאַר'ס צייט איז ביי די סועווען געווען ניט בלויז שותפות־אייגענטהום פון אַלע פעלדער, נאָר אויך שותפות'ע בעאַר־בייטונג, אויף קהל'שען חשבון, איז אָהן שום ספק. וועד „קהל“ איז דעמאָלט געווען, צי איז עס געווען אַ גענס, ווי ביי די אינדיאַנער אַמאָל, צי שוין אַ הויז־געמיינשאַפט, אָדער אַן אַנדערע קאָמוניסטישע גרופּע פון פערוואַנדטע, וואָס איז אַ צווישען־שטופע צווישען די ביידע; אָדער צי זיינען געווען די אַלע דריי גרופּען, ביי אַ טייל די, ביי אַ טייל יענע, לויט נאָך די פערהעלטניסע פון די פעלדער — וועגען דעם וועט זיך נאָך לאַנג לאָזען שטרייטען. אָבער וועגען דעם צושטאַנד, וועלכען טאַציטוס שילדערט, 150 יאָהר שפּעטער, זאָגט קאָוואַלעווסקי, אַז ער מיינט ניט קיין געמיינדע פון אַ גאַנץ דאָרף אָדער פון אַ „מאַרק“, נאָר ער מיינט אַזאַ הויז־געמיינדע, ווי די „זאַדרוגאַ“. די דאָרף־געמיינדע האָט זיך ערשט פיעל שפּעטער ענטוויקעלט פון דער הויז־געמיינדע אַרויס, ווען די בעפעלקערונג האָט זיך פערמעהרט.

נאָך דעם נאָך וואָלט אויסגעקומען, אַז דער ישוב פון די פאַר־צייטיגע דייטשען, אין זייער לאַנד אין דער צייט פון די רוימער און שפּעטער אין די לענדער, וואָס די דייטשען האָבען אָבגענומען ביי די רוימער — אַז דיזער ישוב איז ניט בעשטאַנען פון דערפער, נאָר פון גרויסע פאַמיליען־געמיינשאַפטען, וואָס זיינען בעשטאַנען פון מעהרערע דורות. יעדע פאַמיליען־געמיינשאַפט האָט פערנומען אַ שטיק לאַנד, אַזוי גרויס ווי זי האָט בעדאַרפט, צו בעאַרבייטען, און דאָס לידיגע לאַנד אַרום דיזע פעלדער האָבען זיי בענוצט צוזאַמען מיט זייערע שכנים אַלס שותפות'ע מאַרק. און וואָס טאַציטוס שרייבט וועגען בייטען יעהרליך די בעאַרבייטע פעלדער, וואָלט הפנים גע־מיינט פשוט, אַז יעדעס יאָהר בעאַרבייט די געמיינשאַפט אַן אַנדער שטיק ערד און לאָזט די פאַר־אַ־יאָהריגע שטיק אונבעאַרבייט, אָדער

ווילד וואַקסען. דאָך, אַזוי ווי די בעפעלקערונג איז געווען זעהר ניט קיין געדיכטע, איז אַלץ נאָך געבליעבען גענוג לײדיגע לאַנד, אַז מען זאָל זיך ניט דאַרפען אַרומרייסען איבער דעם בעזיץ פון פעלדער. ערשט נאָך הונדערטער יאָהרען, ווען די צאָהל קעפּ פון די הויז־געמיינדע האָט זיך אַזוי שטאַרק פערמעהרט, אַז זיי האָבען ניט מעהר געקענט צוזאַמען בעאַרבייטען די ערד, ביי די אונענטוויקעלטע פעלד־אַרבייט פון דעמאָלט, האָבען זיך דיעזע הויז־געמיינדען אויפגעלעזט. און די פעלדער און לאַנקעס, וואָס זיי האָבען ביז דעמאָלט בשותפות געהאַט, זיינען אויף דעם בעוואוסטען אופן פערטיילט געוואָרען צווישען די איינצעלנע הויז־האַלטונגען, וואָס האָבען זיך יעצט געפאָרמעוועט; פערטיילט געוואָרען אין אָנפאַנג בלויז אויף אַ צייט, שפּעטער אויף אימער. וואַלד אָבער און פּטעפּעס און וואַסער זיינען ווייטער געבליעבען שותפות־אייגענטהום.

אַז אין רוסלאַנד איז די ענטוויקלונג אַזוי צוגעגאַנגען, איז, דאַכט זיך, בעוויעזען אויף זיכער. וועגען דייטשלאַנד, און אין צווייטער ליניע די איבריגע גערמאַנישע לענדער, קען מען ניט לייקענען, אַז ווען מען זאָל אָננעהמען, אַז דאָרטען איז אויך די ענטוויקלונג אַזוי צוגעגאַנגען, וואָלט דאָס די בעשרייבונגען פון די פּאַרצייטיגע רוימישע שרייבער בעסער ערקלערט און אַלעס וואָס עס איז אין זיי ניט צו פערשטעהן לייכטער פערענטפערט, איידער די מיינונג, וואָס מען האָט געהאַט ביז אהער, אַז שוין אין די צייטען פון טאַציטוס האָבען די דייטשען געהאַט דאָרף־געמיינדען. פון דער אַנדערער זייט אָבער, ווען מען זאָל אָננעהמען קאָוואַלעווסקי'ס מיינונג, אַז אין טאַציטוס'עס צייטען האָבען די דייטשען געלעבט ניט אין דאָרף געמיינדען, נאָר אין הויז־געמיינשאַפטען, וואָלטען ווידער געווען נייע אונפערשטענדליכע פונקטען אין יענע בעשרייבונגען, וואָס פּאַסען זיך ניט צו דיעזע מיינונג. מען וואָלט, אַלזאָ, ערשט געמוזט די זאַך אויפ'ס ניי אויספאָרשען. איך מוז אָבער צוגעבען, אַז עס איז זעהר וואַהרשיינליך, דאָס אויך אין דייטשלאַנד, סקאַנדינאַוויען און ענגלאַנד איז געווען אין דער ענטוויקלונג די צווישען־שטופע פון הויז־געמיינשאַפטען צווישען די גענס און די דאָרף־געמיינדע.

לאָמיר יעצט ווייטער בעטראַכטען וואָס פאַר אַ סאָרט לעבען יענע פּאַרצייטיגע דייטשען האָבען געפיהרט.

אין צעזאַר'ס בעשרייבונגען וועגען די דייטשען געפינט מען, אַז זיי, די דייטשען, האָבען זיך א טייל ערשט נאָר־וואָס בעזעצט אין פעסטע וואוין־ערטער, א טייל וואַנדערען זיי נאָך אַרום זוכענדיג פּלעצער וואו זיך אויף שטענדיג צו בעזעצען. אין די בעשרייבונגען אָבער פון טאַציטוס, 150 יאָהר שפּעטער, געפינט מען, אַז זיי זיינען שוין פעסט בעזעצט זייט א פולען יאָהרהונדערט. דארום איז אויך דייטליך צו דערקענען אין דיזע בעשרייבונגען, אַז זיי האָבען דעמאָלט שוין געהאַט געמאַכט פאָרטשריט אין אויסאַרבייטען לעבענסמיטלען. זיי וואוינען אין הילצערנע הייזער געבויט פון דרעננער. זייער קליידונג איז נאָך זעהר פּראָסט, ווי ביי מענשען וואָס זיינען נאָך ניט אַרויס פון די ווילדער: גראָבע וואָלל־מאַנטלען, פעללען פון חיות, און פרויען און גרויסע לייט טראָגען אונטערקליידער פון ליינוואַנד. זייער שפּייז איז מילך, פלייש, ווילדע פרוכטען, אַ״ז, ווי פּליניוס לייגט צו, א ברויי פון האָבער. אזא ברויי איז נאָך היינט די נאַציאָנאַל־שפּייז פון די קעלטישע פעלקער אין אירלאַנד און סקאָטלאַנד. זייער רייכטהום בעשטעהט אין בהמות. אָבער דאָס זיינען אונגעראָטענע בעשעפענישען, די אָקסען קליין, שוואַך און אָהן העריער; די פערד קליינע פּאָניעס און זיי קענען ניט לויפען. געלד איז ביי יענע דייטשען וועניג און זעלטען געברויכט געוואָרען, און נאָר רוימישעס געלד.

גאָלד און זילבער בעאַרבייטען זיי ניט און עס האָט ביי זיי קיין ווערדע ניט. אייזען איז געווען זעלטען און עס זעהט אויס, אז וויפיעל זיי האָבען געהאַט אייזען, האָבען זיי דאָס ניט אַליין פּראָדוצירט, נאָר אריינגעבראַכט פון אַנדערע לענדער. אַזוי וויינינגסטענס איז עס געווען ביי די שטאַמען וואָס האָבען געוואוינט ביי די טייכען רהיין און דאָנוי.

געשריעבען האָט מען ביי זיי מיט א מין כתב, וואָס איז אָנגערופען געוואָרען רונען־שריפט. דאָס איז געווען נאָכגעמאַכטע רוימישע און לאַטיינישע בוכשטאַבען. אָבער בעקאַנט איז דער כתב געווען נאָר אַלס געהיים־שריפט און מען האָט עס נאָר בענוצט צו רעליגיעזער צויבעריי.

מענשען האָט מען נאָך מקריב געווען אַלס קרבנות.

קורץ, אַלע דיזע בעשרייבונגען צייגען, אַז די פּאַרצייטיגע דייטשען, וועלכע ווערען דאָ געשילדערט, זיינען געווען נאָר וואָס אַרויס

פון די מיטמעלשטופע פון בארבאריי און ערהויבען אויף די אויבער־שטופע.

די שטאמען זייערע, וואס האבען זיך נעגרענעצט מיט די רוימער, האבען אליין ניט ענטוויקעלט קיין אייגענע אינדוסטריען פון מעטאל און וועבעריי, ווייל עס איז געווען לייכט אריינצוברייגגען דיעזע סחורות פון די רוימער. דאס האט זיי געשטערט אליין צו ענטוויקלען די מלאכות. דערפאר אבער האבען זיך דיעזע מלאכות אהן שום ספק אויסגעבילדעט ביי די גערמאנישע שטאמען פון ווייטער אוועק, אין מזרח־צפון, לעבען דעם מזרח־ים. דאס קען מען זעהען פון שטיקער געוועהר וואס מען האט געפונען אין די זומפען פון שלעזוויג — א לאנגען אייזערנעם שווערד, א פאנצער פון קייטען, א זילבערנע קאס־קע און נאך אזעלכע זאכען, צוזאמען מיט רוימישע מטבעות פון ענדע פון 2טען יאהרהונדערט — און די דייטשע מעטאלענע זאכען, וואס זיינען פערברייטעט געווארען דורך די פעלקער־וואנדערונג, צייגען א גאנץ בעזונדערען גערמאנישען סארט ארבייט, ניט וועניג אויסגעביל־דעט, אפילו, וואו זיי זיינען נאכגעמאכט נאך רוימישע מוסטער. ווען יענע פעלקער האבען אויסגעוואנדערט אין דעם ציוויליזירטען רייך פון די רוימער, איז ביי זיי דיעזע אייגענע אינדוסטריע פון זייער היים אונטערגעגאנגען, אויסער אין ענגלאנד. עס איז מערקווירדיג, ווי דיעזע אינדוסטריע איז געווען אין ווייט־פערשפרייטע לענדער אי־בעראל דיזעלבע. דאס קען מען זעהען פון בראנזענע שנאללען, וואס מען האט געפונען אין בורגונד און אין רומעניען און ביים אזאווסקען ים, און וועלכע זיינען אזוי ענהליך צו די וואס מען האט געפונען אין שוועדען און אין ענגלאנד, אז מען קען גלויבען, דאס זיי זיינען אין איין פאבריק געמאכט. זיי קומען אלע זיכער ארויס פון גערמאנישער אבשטאמונג.

דאס אלעס צייגט, אז יענע מענשען זיינען שוין געווען אויף די אויבערשטופע פון בארבאריי. און צו דיעזער שטופע פון ענטוויק־לונג פאסט זיך אויך זייער געזעלשאפטליכע איינריכטונג. ווי טאצי־טוס בעשרייבט, איז ביי אלע שטאמען זייערע געווען א ראטה פון פארשטעהער — „פרינציפעס“ רופט ער זיי. דיעזער ראטה האט אליין בעשלאסען ווי צו טהאן אין קליינע פראגען. וויכטיגערע פרא־גען אבער האט דיעזער ראטה צוגעגרייט פארצולייגען פאר די פאלקס־

פערזאמלונג צו ענטשיידען. פאלקס־פערזאמלונגען האבען, אויף די אונטערשטופע פון בארבאריי, נאר די נענטעס. דער גאנצער שטאם, אדער דער בונד פון שטאמען, האט אויף דיעזער שטופע נאך ניט קיין פאלקספערזאמלונגען. אזוי איז עס וועניגסטענס ביי די פעלקער וואס לעבען נאך היינט אויף דיעזע שטופע, ביי די אינדיאנער אין אמעריקא.

די פארשטעהער זיינען בעזונדערע און די קריעגס־פיהרער זיינען בעזונדערע. די ערשטע, ווי געזאגט, רופט טאציטוס „פרינציפעס", די צווייטע — „דוקס". ביי די איהאקעזען־אינדיאנער אין אמעריקא זיינען אויך דא בעזונדערע אנפיהרער פון פרידליכען לעבען און בעזונדערע פיהרער אין קריעג. די פריעדענס־פארשטעהער לעבען שוין א טייל פון די עהרען־געשענקע וואס זיי קריעגען פון די מענשען פון זייער שטאם; זיי קריעגען בהמות, תבואה א. ז. וו. זיי ווערען ס'רוב אויסגעקליעבען אימער פון דיזעלבע פא־מיליע; אזוי איז עס ביי די אינדיאנער אין אמעריקא. ווען עס פיהרט זיך ביסלעכווייז איין פאטעררעכט אויפ'ן ארט פון פריהעריגען מוטער־רעכט, העלפט דאס צו, אז אויפ'ן ארט פון אויסקלייבען די פארשטע־הער, קומט עס שוין בירושה דעם זוהן פון א פארשטעהער, דאס צו בלייבען נאך זיין פאטער'ס טויט. פון דעם קומט ארויס אן ערעלס־פאמיליע אין יעדער גענס, ווי עס איז פארגעקומען אין רוים און גריי־כענלאנד. דיעזער אלטער אדעל איז ס'רוב אונטערגעגאנגען אין דער פעלקער־וואנדערונג, אדער יעדענפאלס באלד נאך די פעלקער־וואנ־דערונג.

פאר אנפיהרער פון די מחנות אין מלחמות האט מען אויסגעקלי־בען די, וואס האבען זיך אם בעסטען געטויגט דערצו און מען האט ניט געקוקט אויף יחוס פון געבורט. זיי האבען געהאט ווייניג צו בעפעהלען. זיי האבען געמוזט ווירקען אויף די מחנות דורך זייער ביישפיעל. דעם אמת'ן בעפעהל איבער די קריעגס־מחנות, זיי צו האלטען אין דיסציפלין, האבען געהאט די פריסטער. אזוי זאגט טאציטוס אויסדריקליך. די ווירקליכע מאכט אבער איז געלעגען ביי די פאלקס־פערזאמלונג. ביי אזא אסיפה פון פאלק איז דער קעניג אדער שטאם־פארשטעהער געװען פארזיצענדער. דאס פאלק ענט־שיידעט. ווען זיי ווילען אויסדריקען „ניין", מורמלען זיי. ווען זיי

ווילען זאָגען „יא“, שרייען זיי אויס צושטימענד און מאַכען אַ ליאַרם מיט די געוועהר.

די פאָלקס־אסיפה איז אויך אַ געריכטס־פערזאַמלונג. קלאַגען און משפטים ווערען פאַר דיעזע אסיפה פאָרגעבראַכט און אַ פסק ווערט אַרויסגעגעבען. ווען איינער ווערט געפונען שולדיג אין פיינהייט (טרוסאָסט) אָדער פאָלקס־פעררראַטה אָדער אין נאָכגעבען זיך אָן אונ־נאַטירליכע תאוה, ווערט ער פון די פאָלקס־אסיפה פער'משפט צום טויט. אויך אין די גענטעס און אַנדערע אונטער־אַבטהיילונגען משפט די אסיפה פון אַלע מיטגליעדער. דער פאָרשטעהער איז נאָר דער פאָרזיצענדער. ער האָט נאָר געקענט פיהרען די פערהאַנדלונגען און שטעלען פראַגען. אַזוי איז עס געוועזען ביי די דייטשען ביי יעדען סאָרט געריכט די ערשטע צייטען. דעם פסק האָט אימער און אומע־דום ביי די דייטשען אַרויסגעגעבען די גאַנצע אסיפה פון פאָלק.

פערבאַנדען פון אַ סך שטאַמען מיט אַנאַנדער האָבען זיך ביי די דייטשען אויסגעבילדעט פון צעזאַר'ס צייטען אָן. ביי אַ טייל פון זיי זיינען שוין געוועזען קעניגע. דער אויבערשטער פיהרער פון די מהנות אין קריעג האָט שוין געזוכט צו זיין אַן אַרט געוועלטיגער, אַזוי ווי ביי די גריכען און רוימער. און מאַנכע פון זיי זיינען דאָס גע־וואָרען. אַזאַ הערשער, וואָס האָט געהאַט גליק אין פערכאַפּען די הערשונגס־געוואַלט, איז אפילו נאָך אויף קיין פאַל ניט געוועזען קיין כאַמאַדערזשעץ, וואָס האָט אליין אַלעס צו בעפעהלען. אָבער ער האָט שוין אָנגעפאַנגען צו צוברעכען די גענטיל־אָרדנונג.

איינער פון די ביישפּיעלע, ווי די אויפגעקומענע הערשער האָבען צובראָכען די פריהעריגע גענטיל־פיהרונגען, איז דער: פריהער, ווען אַ שקלאַף איז בעפרייט געוואָרען, איז ער אַליין געבליבען אַ גאָר נישט, ווייל ער האָט ניט געהערט צו קיין שום גענס, און יעדער רעכטער מענש האָט געמוזט געהערען צו אַ גענס. ווען אָבער עס זיינען אויפגעקומען די הערשער, די קעניגע, פלעגען זיי שוין אמאָל אַ בעפרייטען שקלאַף געבען אַ גרויסען ראַנג און עשירות און עהרען. דאָס איז געשעהען פריהער, אין די מלוכה פון די רוימער. און עהנליכעס איז אויך גע־שעהען שפּעטער, ווען די וואַנדערנדע דייטשען און אַנדערע זיינען אַריינגעפאַלען אין רוים און זייערע מחנות־אָנפיהרער זיינען דערנאָך געוואָרען קעניגע פון גרויסע לענדער. ביי די פראַנקען, צום ביי־

שפיעל, (אַ דייטשעס פאָלק, וואָס האָט דערנאָך איינגענומען אַ שטיק לאַנד פון די רוימער און דערפון איז געוואָרען פראַנקרייך, פראַנקענרייך) האָבען שקלאַפען און פרייגעלאָזענע פון קעניג געשפּיעלט אַ גרויסע ראָלע, פריהער אין קעניגליכען הויף, דערנאָך אין דער מלוכה. פון אַזעלכע געוועזענע שקלאַפען שטאַמט אַ גרויסער טייל פון דעם נייעם אַדעל.

נאָך איין איינריכטונג איז געווען, וואָס האָט צוגעהאָלפען אויפקומען דאָס קעניגטהום. דאָס זיינען געווען פריוואַט־פעראייניגונגען פון מענשען וואָס האָבען זיך פעראייניגט צו פיהרען קריעג אַליין, אָהן זייער גאַנצען שטאַם. ביי די דייטשען האָט מען אַזעלכע פריוואַט־פעראייניגונגען פון קריעגער גערופען „געפאָלגעשאַפטען“. ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ האָבען מיר שוין געזעהען, ווי עס האָבען זיך געגרינדעט אַזעלכע פריוואַט־פעראייניגונגען לעבען די געגנטילאָרדנונג. ביי די דייטשען זיינען אַזעלכע שוין געוואָרען שטענדיגע פעראייניגונגען. דער קריעגס־פיהרער, וועלכער האָט זיך געמאַכט אַ נאָמען אַלס גרויסער העלד, האָט צוזאַמען גענומען אַרום זיך אַ מחנה יונגע חברה, וואָס האָבען חשק געהאַט אַרויסצוגעהן שלאָגען זיך און ראַבעווען. דער העלד האָט זיי געשוואָרען טרייהייט, און זיי איהם. דער פיהרער האָט זיי געגעבען צו עסען און צו טרינקען און האָט זיי אָרגאַניזירט שטופען־ווייז. איין טייל איז געווען זיין אייגענע לייבגוואַרדיע און שלאַגפערטיגע טרופען פאַר קליינע אונטערנעהמונגען; אַן אַנדער טייל האָט ער געשטעלט אונטער אָפיצירען פאַר גרעסערע אונטערנעהמונגען. שוואַך ווי דיעזע געפאָלגעשאַפטען האָבען געמוזט זיין, האָבען זיי דאָך שוין געטראָגען אין זיך דעם וואָרצעל פון פערניכטונג פאַר די אַלטע פאָלקס־פרייהייט און זיי האָבען דאָס אויסגעפיהרט אין דער פעלקערוואַנדערונג און נאָך איהר. דען ערשטענס, האָבען דיעזע געפאָלגעשאַפטען בעשאַפען פאַר זייערע הויפּטלייט אַ מאַכט, וואָס האָט זיי פערהאָלפען צו קעניגליכע געוואַלט. צווייטענס, האָבען זיי נאָר געקענט צוזאַמענגעהאַלטען ווערען דורך שטענדיגע קריעגע און רויב־אָנפאַלונגען, ווי טאַציטוס בעמערקט דאָס שוין. רויב איז געוואָרען זייער צוועק. ווען דער אָנפיהרער פון אַזאַ געפאָלגעשאַפט האָט ניט געפונען אייף וועמען אָנצופאַלען און צו בערויבען אין זיין אייגענעם לאַנד, האָט ער אַוועקגעוואַנדערט מיט זיינע לייטע

צו אנדערע פעלקער, ביי וועלכע עס זיינען געווען מלחמות און גע־לעגענהייט אויף רויב. אזעלכע דייטשע געפאָלגעשאַפטען זיינען דער־נאָך טיילווייז געוואָרען די הילפס־פעלקער פון די רוימער, וואָס האָבען אין גרויסע מאַסען זיי געהאָלפען אין זייערע מלחמות זאָגאר געגען דייטשע פעלקער. דיעזע געפאָלגעשאַפטען זיינען אויך געווען דער אָנ־פאַנג פון אַן אנדערע שפּעטערע צרה — פון די „לאַנדקנעכט". דאָס זיינען געווען די פּריוואַט־מיליטער פון די דייטשע באַראָנען, מיט וועלכע דיעזע קליינע טיראַנעלעך האָבען געפיהרט זייערע טיראַנישע נידערטרעכטיגקייטען, — די שאַנדע און דער פלוך פון די דייטשען.

ווען די דייטשע פעלקער האָבען בעזיעגט די רוימער און אזעלכע הויפּטלייט פון געפאָלגעשאַפטען זיינען געוואָרען קעניגע, האָבען זיי געמאַכט זייערע טרייע דיענער פון דיעזע מחנות פאַר אדעליגע. דאָס איז געווען דער צווייטער הויפּט־טייל פון דעם שפּעטערען אדעל. דער ערשטער טייל איז געווען, ווי געזאָגט, די בעפרייטע שקלאַפען און די רוימישע האָף־בעדיענטע.

צוריקקומענדיג צו די פּארצייטיגע דייטשען: מיר זעהען ביי זיי אַלזאָ, אז בסך־הכל איז ביי זיי געווען דיזעלבע סאָרט פיהרונגען, די־זעלבע איינריכטונגען ווי עס זאָלען פערוואַלטעט ווערען די קהל'שע זאַכען — דיזעלבע „פ ע ר פ א ס ו נ ג", ווי מען רופט עס — ווי די, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט ביי די גריכען אין די העראָען־צייט און ביי די רוימער אין די זאָגענאַנטע קייזער־צייט: פאָלקס־פערזאַמ־לונג, ראַטה פון די גענטיל־פאָרשטעהער, א קריעגס־פיהרער, וועלכער געהט שוין אויף דעם וועג פון אָננעהמען א ווירקליכע קעניגליכע גע־וואַלט. ביי די גענטיל־אָרדנונג האָט זיך קיין אנדערע און קיין בעסערע פערפאַסונג גאָר ניט געקענט אויסבילדען. דאָס איז געווען די מוסטער־פערפאַסונג פון די אויבערשטופע פון באַרבאַריי. און ווען די געזעל־שאַפט האָט זיך ווייטער ענטוויקעלט אריבער די גרענעצען פון דעם צושטאַנד וואו דיעזע פערפאַסונג איז געניגענד געווען, דאַן איז געווען א סוף צו די גענטיל־אָרדנונג. זי איז צושפּרונגען געוואָרען ווי א רייף וואָס ווערט צו ענג, און אויף איהר אָרט איז געקומען — ד ע ר ש ט אַ א ט.

8. — ווי דער שטאַאט איז ענטשטאַנען ביי די דייטשען.

ווי אַזוי איז ביי די דייטשען פאַרציימענס צושפּרונגען געוואָרען זייער אַלטע געגטיל־אָרדנונג און ענטשטאַנען אַ שטאַאט? ביי זיי איז דאָס געשעהען, נאָכדעם ווי זיי, דיעזע באַרבאַרען, האָבען בעזיעגט און חרוב געמאַכט די אַלטע מעכטיגע ציוויליזירטע מלכות רומא.

מיר וועלען דאָ בעטראַכטען, ווי אַזוי דאָס איז צוגעגאַנגען, — ווי אַזוי האָבען די באַרבאַרען געקענט גובר זיין אַזאַ מעכטיגע ציוויליזירטע מלוכה?

מיר האָבען געזעהען אויבען, ביי אַנדערע פעלקער, ווי די גענטיל־אָרדנונג ווערט צופלאַצט, טיילווייז, דורך די פערמעהרונג פון די מענשען. אויך ביי די פאַרציימיגע דייטשען איז זייער אַלטער אַרט לעבען זייער ענג געוואָרען דורך זייער שטאַרקער פערמעהרונג. און זיי זיינען אַרויסגעפלאַצט אין מלחמות געגען די רוימער. און מיר וועלען זעהען, ווי דאָס האָט געפיהרט צו די פערניכטונג פון די גענטיל־איינריכטונגען פון די דייטשען.

שוין אין טאַציטוס’עס צייטען זיינען די דייטשען געוועזען אַ פאָלק מיט זעהר אַ סך מענשען. דאָס זעהט מען פון זיינע בעשרייבונגען.

אַן אונגעפעהר־ען בעגריף ווי גרויס עס זיינען געוועזען די איינ־צעלנע פעלקער פון די דייטשען, קען מען אויך שוין געפינען אין צעזאַר’ס בעשרייבונגען. ער מעלדעט, אַז די צווייטע פעלקער אוזיפּע־טער און טענקטערער, וואָס האָבען געוואוינט אויפ’ן לינקען ברעג פון רהיין־טייך, האָבען געהאַט 180,000 נפשות, ווייבער און קינדער אריינגערעכענט. אַלזאָ, האָט אַן איינצעלנעס פאָלק געהאַט לערך 100,000 מענשען. (אין די בעשרייבונג פון דיאָדאָר — אַן אַנדער פאַרציימיגער רוימישער שרייבער, — וועגען די גאַלישע פעלקער, גע־פינט מען דיעזע ווערטער: „אין גאַליען וואוינען פיעלע פעלקער פון אונגלייכע גרויס. די גרעסטע האָבען 200,000 נפשות, די קלענסטע

50,000". אלזא דורכשניטליך 125,000 נפשות אין א פאָלק. די גאַליער זיינען געווען מעהר ענטוויקעלט ווי די דייטשען און עס איז זיכער אָנצונעהמען, אז זיי זיינען געווען עטוואָס צאָהלרייכער. דאָס בעשטעטיגט אלזא וואָס מיר נעהמען דאָ אָן, אז א דייטשעס פאָלק האָט דעמאָלט געהאט לערך 100,000 נפשות). דאָס איז שוין פיעל גרעסער ווי, צום ביישפיעל, די גאַנצע צאָהל פון די איראָקעזען־אינדיאַנער אין אַמעריקא: זיי האָבען אין זייערע בעסטע צייטען ניט געהאַט קיין 20,000 נפשות און זיינען דאָך געווען די שרעקעניש פון גאַנצען לאַנד, פון די גרויסע זעען ביז צו די טייכען אָהייאָ און פאָטאָמאַק.

אזא פאָלק פון 100,000 קעפּ ביי די פּארצייטיגע דייטשען פערנעהמט, לויט געוויסע פונקטען אין יענע בעשרייבונגען, אַן ערך פון 10,000 קוואדראַט קילאָמעטער ערד. גאַנץ „גערמאַניא מאַגנא" (גרויס־דייטשלאַנד), פון וועלכע יענע רוימישע שרייבער רעדען, ביז צו די ווייסעל, פערנעהמט לערך א האלבען מיליאָן קוואדראַט־קילאָמעטער. אָננעהמענדיג די צאָהל 100,000 קעפּ אין דורכשניט אין יעדען פאָלק, וואָלט אויסגעקומען, אַז אין גאַנץ „גערמאַניא מאַגנא" זיינען געווען אַרום פינף מיליאָן מענשען. פאַר א באַרבאַרישע פעלקער־גרופּע איז דאָס שוין א היבשע צאָהל, כאָטש פאַר אונזערע היינטיגע פערהעלטניסע איז 10 קעפּ אויף א קוואדראַט קילאָמעטער זעהר א קליינע צאָהל. דאָס זיינען אָבער נאָך ניט געווען אַלע דייטשען, וואָס האָבען דאַמאָלס געלעבט. מיר געפינען אין די פּארצייטיגע בעשרייבונגען, אַז ביי די קאַרפּאַטען בערג ביז צום אָנפאַנג פון דאַנויטייך האָבען אויך געוואוינט דייטשע פעלקער, פון גאָטהישען שטאַם; זיי ווערען אָנגערופען באַסטאַרנער, פּייקינער און אַנדערע. זיי זיינען געווען אַזוי פיעל אין צאָהל, אַז פּליניוס ערקלערט זיי פאַר דעם פינפטען הויפּט־שטאַם פון די דייטשען. נאָך 180 יאָהר פאַר די קריסטליכע צייטרעכנונג געפינט מען זיי דיענען אַלס סאָלדאַטען פאַר געהאַלט ביי דעם מאַקעדאָנישען קעניג פּערזעאוס. און ווי פּליניוס מעלדעט, האָבען זיי נאָך אין די ערשטע יאָהרען פון אויגוסטוס זיך פערשפּרייט ביז אין די געגענד פון אַדריאַנאָפּאָל. רעכענען מיר זייער צאָהל נאָר פאַר איין מיליאָן, קומט אויס, אז די וואַהרשיינליכע צאָהל

דייטשען אין אנפאנג פון די קריסטליכע צייט־רעכנונג איז געווען ווייניגסטענס זעקס מיליאן.

נאכדעם ווי זיי האבען זיך בעזעצט אין גערמאניען, מוז זיך די בעפעלקערונג האבען פערמעהרט מיט שטייגענדער געשווינדיגקייט. דאס שיינט שוין צו בעווייזען דער אויבען דערמאנטער אינדוסטריעלער פארטשריט אליין. די שטיקער אייזערנע געוועהר, וואס מען האט געפונען אין די זומפען פון שלעזוויג, שטאמען פון דריטען יאהרהונדערט. דאס קען מען זעהן פון די רוימישע מטבעות, וואס מען האט געפונען מיט זיי צוזאמען. אלזא, שוין אין דיעזער צייט איז ביי דעם מזרח־ים געווען ענטוויקעלט א שטארקע אינדוסטריע פון מעטאל און וועבעריי, א גרויסער פערקעהר מיט דעם רוימישען רייך און א געוויסער לוקסוס ביי די רייכערע. דאס זיינען אלץ שפורען פון א געדיכטערע בעפעלקערונג.

ארום דיזעלבע צייט האבען די דייטשען אנגעהויבען ארויסצוגעהן אויף מלחמה געגען די רוימער אויף די גאנצע ליניע פון די רוימישע גרענעץ, דאס איז ביי די גאנצע לענג פון דעם טייך רהיין און ביי די גאנצע לענג פון דעם טייך דאנוי, פון דער נארד־זעע ביז צום שווארצען מעער. דאס איז א דירעקטער בעווייז, אז די בעפעלקערונג איז שטארק אנגעוואקסען און האט זיך ארויסגעפרעסט פון די גרענעצען.

דריי הונדערט יאהר האט געדויערט דער קאמפף. אין די דריי הונדערט יאהר האט דער גאנצער הויפט־שטאם פון גאטהישע פעלקער איבערגעוואנדערט קיין דרום־מזרח (חוץ די סקאנדינאווישע גאטהען און די בורגונדער). ז ייזיינען געווען דער לינקער טייל פון די גרויסע מחנה וואס איז אנגעפאלען די רוימער. דער מיטעלסטער טייל זיינען געווען די האך־דייטשען ביי דעם אויבער'ן טייל פון טייך דאנוי, און דער רעכטער טייל זיינען געווען די דייטשע פעלקער איזקעוואנען, וואס האבען זיך דערנאך גערופען פראנקען, לעבען דעם טייך רהיין. דאס דייטשע פאלק איינגעוואנען וויעדער האבען איינגענומען בריטאניען. אם ענדע פון פינפטען יאהרהונדערט איז מלכות רומא געלעגען אבגעשוואכט, אהן בלוט און אהן הילף, אפען פאר די איינדרינגענדע דייטשען.

אויבען האבען מיר בעטראכט ווי די פארצייטיגע גריכישע און

רוימישע ציוויליזאציאָן איז געוואָרען. דאָרטען זיינען מיר געשטאַנען ביי איהר ווינגעלע. דאָ שטעהן מיר ביי איהר קבר.

מלכות רומא איז געווען אונגעהייער גרויס, אָבער דאָך האָט זי קיין כוח ניט געהאַט אויסצוהאַלטען דעם אַנגריף פון די דייטשע באַר־באַרען. אין די רוימישע מלוכה זיינען געווען אַ סך פעלקער, אָבער די אַלע פעלקער האָבען קיין כוח און קיין אינטערעס ניט געהאַט צו־ריקצוהאַלטען דאָס איינדרינגען פון די דייטשען. די אַלע פעלקער זיינען שוין קיין פעלקער ניט מעהר געווען. אין פערלויף פון הונ־דערטער יאָהרען איז די רוימישע וועלט־הערשונג איבער זיי אריבער־געגאַנגען מיט איהר הובעל און האָט זיי אַלע געמאַכט גלייך, אַלע פאַר רוימער. אַלע נאַציאָנאַל־שפּראַכען פון יענע פעלקער זיינען פער־שוואונדען געוואָרען און אַ פערדאָרבענע לאַטייניש האָבען די אַלע פעלקער גענומען רעדען. עס איז ניט מעהר געווען קיינע נאַציאָנאַל־אונטערשיעדען, קיינע גאַליער, איבערער, ליגורער, נאָריקער (די פאַר־צייטיגע פעלקער אַרום דעם מיטעל־ים, וועלכע רוים האָט איינגעשלונ־גען). זיי זיינען אַלע געוואָרען רוימער. די רוימישע פערוואַלטונג און די רוימישע געזעצע האָבען אומעדום פונאַנדערגעבונדען די אַלטע געשלעכטס־פערבאַנדען און דערמיט געטויטעט דעם לעצטען רעשט פון לאָקאַלער און נאַציאָנאַלער זעלבסט־טהעטיגקייט פון דיעזע אַלע פעל־קער. זיי האָבען קיין שום געפיהל און קיין שום אינטערעס ניט מעהר געהאַט צו פיהרען מלחמות געגען די איינדרינגענדע דייטשע באַרבאַ־רען. זיי זיינען אַלע געוואָרען רוימער, אָבער זייער ניי־געבאַקענעם רוימערטהום האָט זיי ניט געגעבען קיין נייע נאַציאָנאַלע קראַפט און אינטערעס אנשטאַט די אונטערגעגאַנגענע אייגענע נאַציאָנאַליטעט. דען זייער רוימערטהום איז ניט געווען ביי זיי קיין נאַציאָנאַל־געפיהל פאַר רוים, נאָר דאָס האָט בלויז אויסגעדריקט, אַז זיי האָבען ניט קיין שום נאַציאָנאַליטעט. זיי האָבען ניט געפיהלט, אַז זיי וועלען עפּעס פערליערען ווען די דייטשען וועלען זיי איינגעהמען.

אמת, עס זיינען געווען ביי די אַלע פעלקער עלעמענטען, פון וועלכע עס האָבען געקענט זיך ענטוויקלען נייע בעזונדערע נאַציאָנען. דען זיי האָבען ניט גערעדט אין גאַנצען איין שפּראַך. די לאַטיינישע שפּראַך איז געוואָרען אין יעדע פּראָווינץ אַן אַנדערע; אַן אַנדערער דיאַלעקט האָט זיך אומעדום פון איהר אַליין מעהר און מעהר ענטווי־

קעלט. אויך זיינען דאָך נאָך צווישען די לענדער ווייטער געבליבען די נאַטירליכע געאָגראַפישע גרענעצען, וועלכע האָבען זיי פריהער געמאַכט פאַר זעלבסטשטענדיגע מדינות, — איטאַליען, גאַליען, שפּאַניען, אפריקאַ. דיעזע נאַטירליכע גרענעצען האָבען זיך נאָך ווייטער געפיהלט און עס האָבען זיך געקענט ענטוויקלען דורך זיי נייע נאַציאָנען. אָבער די קראַפט דערצו איז אין ערגעץ ניט געוועזען. אין ערגעץ איז נאָך קיין שפּור ניט געוועזען פון ענטוויקלונגס־פעהיגקייט, פון ווידערשטאַנדס־קראַפט, בפרט נאָך פון כוחות צו בעשאַפען עטוואָס נייעס. די אונגעהייערע מענשען־מאַסע פון דעם אונגעהייערען שטיק וועלט אַרום דעם מיטעל־ים האָט נאָר געהאַט איין באַנד, וואָס האָט זיי צוזאַמען געהאַלטען — די רוימישע מלוכה. קיין אינטערעס אָבער זיך צו שלאָגען פיר איהר האָבען זיי ניט געהאַט, דען די רוימישע מלוכה איז מיט דער צייט געוואָרען זייער ערגסטער שונא און אונטערדריקער. און רוים אליין איז געוועזען פערניכטעט דורך דיעזע אַלע פּראָווינצען. רוים אַליין איז געוואָרען ניט מעהר ווי אויך אַ פּראָווינץ־שטאַאַט ווי די אַלע אַנדערע. זי האָט געהאַט געוויסע רעכטע, וואָס זיי האָבען ניט געהאַט, אָבער זי האָט ניט מעהר געהאַט די הערשונג איבער זיי, זי איז ניט מעהר געוועזען דער מיטעל־פּונקט פון דעם רוימישען וועלט־רייך. זי איז אפילו ניט מעהר געוועזען די רעזידענץ פון דעם קייסער און אונטער־קייסער. זיי זיינען גאָר געזעסען אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, אין טריער, אין מאַילאַנד. די רוימישע מלוכה איז געוואָרען אַ ריעזיגע קאָמפּליצירטע מאַשין, מיט דעם איינציגען צוועק אויסצוזויגען די אונטערטהאַנען. שטייערן, מלוכה־שקלאַפעריי און אלערליי פּאָדאַטקעס האָבען אריינגעדריקט די מאַסען פון דער בעפעלקערונג אין אַלץ טיעפערע אָרימקייט. דער דרוק אויף זיי פון די גובערנאַטאָרען, מכס־קלייבער און סאָלדאַטען איז געוואָרען פאַר זיי אונערטרעגליך. אָט צו דעם האָט עס געבראַכט די רוימישע מלוכה מיט איהר וועלט־הערשונג. דאָס רעכט פון איהר עקזיסטענץ האָט זי געגרינדעט אויף דעם, דאָס זי דאַרף אָבהיטען עס זאָל זיין אָרדנונג אין די לענדער און זיי שיצען געגען די באַרבאַרען פון אויסען. אָבער איהר אָרדנונג איז געוועזען ערגער ווי אונאָרדנונג און די באַרבאַרען, וואָס געגען זיי האָט זי כלומרשט געזאָלט די בירגער בעשיצען, האָבען די בירגער גאָר ניט געהאַלטען מעהר פאַר קיין שונאים, נאָר אדרבה. פאַר

רעטער. זיי האָבען געהאַפּט, זיי זאָלען קומען און זיי בעפרייען פון די אונטערדריקונגען פון זייער מלוכה. דאָס איז געווען די אורזאכע, פאר וואָס די בארבארישע דייטשען האָבען געקענט חרוב מאכען די מעכטיגע ציוויליזירטע רוימישע וועלט־מלוכה.

ניט ווייניגער פערצווייפעלט איז געווען אין דער רוימישער מלוכה דער צושטאנד פון דער געזעלשאַפט. די ציוויליזירטע רוים האָט ניט געזוכט צו פערשפּרייטען האנדעל און אינדוסטריע אין די לענדער, וואָס זי האָט איינגענומען. דאָס איז קיינמאָל ניט געווען איהר זאך; ניט פון דעם האָט זי געזוכט ארויסצוקריגען רייכקייט, נאָר פון אויספּרעסען פּראָוינצען און צינזען. אין דעם האָט זי ארי־בערגעשטיגען אלעס, וואָס עס איז געווען פאר איהר און נאָך איהר. דאָס ביסעל האנדעל, וואָס איז געווען פון פריהער אין די איינגענומענע לענדער, איז אונטערגעגאנגען אונטער די שווערע פּראָוינצען, וואָס די רוימישע בעאמטע האָבען אויסגעפּרעסט פון די איינגענומענע לענ־דער. די רוימער־הערשונג האָט פון די עלטסטע צייטען אָן בענוצט די איינגענומענע פּראָווינצען נאָר אויף אויסזויגען זיי, ניט קוקענדיג וואָס זי האָט דערמיט געמאכט א חורבן פון זיי. דאָס איז שוין געווען אזוי, זינט די לעצטע צייטען, ווען רוים איז געווען א רעפּובליק. שפּעטער ווען רוים איז געוואָרען א קייזערטהום, האָט דאָס קייזער־טהום די אויסזויגונג ניט אָבגעשאפט, נאָר פערקעהרט, זי גערעגעלט. וואָס מעהר די רוימישע מלוכה איז געוואָרען איבערגעפיהרט און פער־דאָרבען, אלץ העכער זיינען געשטיגען די שטייערען און אָבצאָהלונגען, אלץ מעהר אונפערשעהמט האָבען די בעאמטע בערויבט און געדריקט די פעלקער. און דער סוף וואָס איז ארויסגעקומען פון די רוימישע וועלט־הערשונג איז געווען, דאָס אלע פעלקער זיינען בדיל־הדל גע־וואָרען, דער פערקעהר צווישען די לענדער איז געוואָרען אלץ שוואַ־כער און וועניגער, פון האנדווערק און קונסט איז געוואָרען גאָרניט, די בעפעלקערונג האָט זיך פערקלענערט, די שטעדט זיינען אונטערגע־גאנגען; מען האָט זיך צוריקגעקעהרט צו פעלד־ארבייט אויף א ניע־דעריגע שטופע.

פעלד־ארבייט איז ווידער געווארען דער הויפּט־צווייג פון אינ־דוסטריע, נאָך מעהר ווי דאָס איז געווען אימער אין דער גאנצער אלטער וועלט. אָבער אין דיעזען שלעכטען צושטאנד איז אויך פון

די פעלד־אַרבייט געוואָרען אַ תל. גאַנץ איטאַליען איז, פון דער רוימישער רעפובליק אָן, געווען צוטיילט אין ריעזיגע רייכע גיטער — „לאַטיפונדיען“ האָט דאָס געהייסען אויף לאַטייניש — . בענוצט זיי־נען דיעזע גיטער געוואָרען אויף צוויי אַרטען: אַ טייל איז בענוצט געוואָרען צו האָדעווען אויף זיי ריעזיגע כּטאַדעס בהמות. אַנשטאַט מענשען, זיינען אויף דיעזע אונגעהייערע שטרעקען לאַנד בעזעצט גע־וואָרען אָקסען און שעפּסען, וועלכע האָבען געברויכט נאָר ווייניג שקלאַפען אכטונג צו געבען אויף זיי. אָן אַנדערער טייל פון די לאַ־טיפונדיען איז בענוצט געוואָרען אַלס ווילאַס — רייכע וואוין־פּאַלאַ־צען און הויפען. אויף די פעלדער אַרום האָט מען געפלאַנצט דיעזי־גע גערטנער, בעאַרבייט מיט מאַסען שקלאַפען. די פרוכטען פון די גערטנער זיינען אַ טייל בענוצט געוואָרען פאַר דעם לוקסוס פון די בעזיצערס, אַ טייל דאָט מען זיי פערקויפט אויפ'ן מאַרק אין די שטעדט. וואָס זשע איז געוואָרען מיט דיעזע רייכע גיטער אין דער צייט ווען פון די רוימישע מלוכה איז געוואָרען אַ תל? די גרויסע פאַשע־פעלדער פאַר כּטאַדעס בהמות זיינען אפילו געבליעבען און האָבען זיך נאָך אויסגעברייט. אָבער די ווילאַ־גיטער און זייערע גערטנער זיינען געוואָרען חורבות, ווען זייערע איינגענטהימער זיינען אָרים געוואָרען און ווען פון די שטעדט איז געוואָרען אַ תל. די גרוי־סע גיטער, וואו מען פלעגט דורך שקלאַפען־אַרבייט פּראָדוצירען פעלד־פּראָדוקטען, האָבען זיך ניט מעהר געלוינט, ווייל די שקלאַפען־אַרבייט האָט זיך ניט מעהר בעצאָהלט. אָבער צו פיהרען פאַרמעריי אויף גרויסען פוס איז דעמאָלט ניט מעגליך געווען אויף קיין אַנדערען אופן ווי דורך שקלאַפען־אַרבייט. ווען די שקלאַפען־אַרבייט האָט זיך ניט מעהר בעצאָהלט, איז צוריק די קליין־פערמעריי געבליבען די איינ־ציגע סאָרט פאַרם־אַרבייט וואָס איז מעגליך געווען. איין ווילאַ נאָך דער אַנדערער איז צופּיצעלט געוואָרען אין קליינע טהיילען. אַ טייל אַזעלכע קליינע פאַרמס זיינען אָבגעגעבען געוואָרען צו קליינע פּאַכ־טערס (טענענט־פאַרמערס) און דאָס איז איבערגעגאַנגען פון זיי בירושה צו זייערע קינדער. זיי האָבען בעצאָהלט דערפאַר אַ בע־שטימטע סומע. אָן אַנדערער טהייל אַזעלכע קליינע פאַרמס זיינען איבערגעגאַנגען צו אַ סאָרט פאַרמערס, וואָס האָבען זיך גערופען אין לאַטייניש „פּאַרטיאַריאי“, זיי זיינען שוין אייגענטליך גאָר ניט געווען

קיין פאַכטערס, נאָר זיי האָבען געפיהרט די פאַרם פאַר'ן בעל־הבית'ס וועגען, דען זיי האָבען געמוזט אבגעבען דעם אייגענטהימער פון דעם פעלד די גאַנצע תבואה און זיך האָבען זיי נאָר געקענט נעהמען פאַר זייער ארבייט אַ זעקסטעל אָדער גאָר אַ ניינטיל פון דעם, וואס זייער ארבייט האָט בעשאַפען. מעהר ווי אַלעם אָבער זיינען דיעזע קליי־נע שטיקלעך פעלד איבערגעגעבען געוואָרען צו פויערען, וועלכע זיי־נען דערפאַר געוואָרען צוגעבונדען צו דער ערד, דאָס הייסט זיי האָבען ניט געטאָרט אוועק דערפון. ווען דער אייגענטהימער האָט פער־קויפט אַזאַ פעלד, זיינען די פויערען דערפון מיט־פערקויפט געוואָרען. וואָס זיי האָבען אויסגעאַרבייט אויף'ן פעלד איז געווען זייערס, אָבער דערפון האָבען זיי געמוזט אָבגעבען דעם אייגענטהימער אַ געוויסע סומע יעהרליך. זיי זיינען אפילו ניט געווען קיין שקלאַפען, אָבער אויך ניט פריי. זיי האָבען ניט געקענט חתונה האָבען מיט קיין פרייע מענשען. זייער הייראַטהען צווישען זיך איז ניט געווען אנערקענט פאַר קיין ריכטיגע עהע, נאָר, ווי ביי די שקלאַפען, אַלס „קאָנטובער־ניום“, דאָס הייסט אַן אָבמאַך צו שלאָפען צוזאַמען. מיט איין וואָרט, דאָס איז געווען אַן ארט פאַנטשיזנע, ווי עס איז שפעטער, אין מיטעל־אַלטער, איינגעפיהרט געוואָרען אומעדום.

די שקלאַפעריי פון די אַלטע צייטען אין רוים איז געווען אָבגעג־שטאָרבען. זי האָט ניט מעהר איינגעטראָגען, — די אַמאָליגע שקלאַ־פעריי, — ניט ביי די פעלד־אַרבייט אויף גרויסע פאַרמס און ניט אין די גרויסע וואַרשטאַטען, מאַנופאַקטורען, אין די שטעדט — דער מאַרק וואו צו פערקויפען זייערע פראָדוקטען איז געווען אויסגעגאַנגען. אין דער צייט ווען דאָס רוימישע רייך איז געווען אין דער שעהנסטער בליהונג, איז די אַרבייט געווען איינגעפיהרט אויף ריזיגען פוס, מיט שקלאַפען; איצט אָבער, איז די אַרבייט איינגעשרומפען געוואָרען אין קליינע פאַרמס און קליינע וואַרשטאַטען און אין זיי איז קיין פלאַץ ניט געווען פאַר אַ סך שקלאַפען. שקלאַפען זיינען אפילו נאָך געבליעבען, אָבער בלויז הויז־שקלאַפען און לוקסוס־שקלאַפען פון די רייכע. פון די אָבשטאַרבענדע שקלאַפעריי איז נאָר נאָך געבליעבען דאָס, אַז מען האָט ווייטער געהאַלטען יעדע אַרבייט פאַר אַ זאַך וואָס פאַסט נאָר פאַר שקלאַפען, וואָס איז אונטער דעם כבוד פון פרייע רוימער — און פרייער רוימער איז יעצט געווען כמעט יעדער. אָבער

קיין עשירות האט מען פון די שקלאפען־ארבייט ניט מעהר געקענט ציהען. פון דעם איז דאס געקומען, וואס אין יענער צייט פלעגט מען א סך שקלאפען פריי לאזען; זיי זיינען געווארען נוצלאז, א לאסט פאר דעם אייגענטהימער; זיי האבען געקאסט עסען און איינבריינגען האבען זיי שוין ניט געקענט. פון דער אנדערער זייט האבען זיך דארום דעמאלט פערמעהרט די האלב־פרייע פויערען — די „קאלאנען“, ווי זיי האבען זיך גערופען. און אויך האבען זיך פערמעהרט די גאנצע ארימע פרייע מענשען (עהנליך צו די „פור ווהיים טהרעש“, ווי מען האט גערופען די פרייע אבער גאנץ ארימע ווייסע אין די שקלאפען־שטאאטען פון אמעריקא).

די וואס הייבען ביז’ן הימעל די אויפטהואונגען פון די קריסטליכע רעליגיאן ווילען איינרעדען, אז דאס קריסטענטהום האט דאס אבגעשאפט די פארצייטיגע שקלאפעריי אין רוים. דאס הייבט זיך גאר ניט אן. דאס קריסטענטהום איז אין דעם גאנץ אונשולדיג. יאהרהונדערטע לאנג האט דאס קריסטענטהום מיטגעמאכט די שקלאפעריי אין אלטען רוים גופא; און שפעטער האבען אויך קריסטליכע פעלקער זיך געגנוג בעשעפטיגט מיט שקלאפען־האנדעל — די דייטשען אין גארדען, די וועגעציאנער אין מיטעל־מערב, און שפעטער דער נעגער־האנדעל, — און דאס קריסטענטהום האט דאס אלין קיינמאל ניט געשטערט. (ווי דער בישאף ליואיטפראנד פון קרעמאנא בעריכטעט, איז נאך אין צעהנטען יאהרהונדערט געווען א שטאדט אין דעם פרום־קריסטליכען דייטשען רייך, — די שטאדט ווערדון, — וואו דאס הויפט־געשעפט איז געווען די פאבריקאציע פון עוונוכען (סריסים, — מען האט דורך אן אפעראציע געמאכט מענער פאר אוים מענער) און מען האט זיי פערקויפט מיט גרויסען פראפיט קיין שפאניען, פאר די הארעמס פון די מורען, צו היטען זייערע ווייבער. די קריסטליכע רעליגיאן האט אלזא דיעזען האנדעל מיט מענשען אויך ניט געשטערט.)

ניין, ניט דאס קריסטענטהום האט אבגעשאפט די פארצייטיגע שקלאפעריי אין רוים. די שקלאפעריי האט זיך ניט מעהר בעצאהלט, דארום איז זי אבגעשטארבען. אבער די שטארבענדע שקלאפעריי האט איבערגעלאזט איהר גיפטיגען שטאך אין לעבען, דאס איז געווען דער געפיהל פון פעראכטונג פון פראדוקטיווע ארבייט פיר פרייע מענשען.

דערמיט איז די רוימישע וועלט דעמאָלט געווען אריינגעקראָכען אין א ווינקעל אָהן א וועג ארוים: שקלאַפען־ארבייט האָט זיך ניט מעהר געלוינט און אז די פרייע מענשען זאָלען ארבייטען איז געווען אונ־מאָראליש. די ארבייט פון שקלאַפען האָט ניט מעהר געקענט זיין די גרונד־פאָרמע פון דער געזעלשאַפט; די ארבייט פון פרייע האָט דאָס נאָך ניט געקענט זיין. וואס דאָ האָט געקענט העלפען, איז נאָר געווען א פאָלשטענדיגע רעוואָלוציאָן.

אין די פּראָווינצען (דאָס הייסט אין די לענדער וואס רוים האָט געהאַט איינגענומען) איז עס אויך ניט בעסער געווען. די מייסטע נאכריכטען פון יענער צייט האָבען מיר פון גאַליען (היינט איז עס פראַנקרייך, בעלגיען, טיילען פון איטאַליען א. ז. וו.). דאָרטען זיי־נען אויך די פעלדער בעארבייט געווארען פון קאָלאָנען. חוץ די קאָ־לאָנען, זיינען דאָרטען געווען אויך פרייע קליינע פארמערס. זיי פלע־גען זיך אָפט שטעלען אונטער דעם שוץ פון א מעכטיגען, אז ער זאָל זיי בעשיצען געגען די רויבעריייען און אונטערדריקונגען פון די רוי־מישע בעאַמטע, ריכטער און וואוכערער. ניט נאָר איינצעלנע בוי־ערען פלעגען זיך שטעלען אונטער דעם שוץ פון א שטארקען, נאָר אויך גאַנצע געמיינדען. אין 4טען יאָהרהונדערט האָט דער רוימישער קייסער אָפט ארויסגעלאָזען בעפעהלע וואָס האָבען דאָס פערבאָטען, דערפון זעהט מען, ווי אָפט דאָס איז געטהאָן געווארען. אָבער וואס האָט דער שוץ זיי געהאָלפען? דער בעשיצער האָט זיי געשטעלט די בעדינגונג, אז זיי זאָלען איהם מאכען פאר דעם איינגענטהימער פון די פעלדער און ער וועט זיי דערפאר פערזיכערען זיי זאָלען די פעלדער בענוצען אויף זייער גאנצען לעבען. דאָס איז געווען א ביטערע קונץ. דער בעשיצער, דער שטארקער, האָט די פויערען כלומר׳שט בעשיצט און זייער פעלד איז דערווייל געוואָרען זיין. די הייליגע קירכע האָט זיך דאָס געמערקט און שפּעטער, אין 9טען און 10טען יאהרהונדערט, האָט זי דאָס נאָכגעמאכט, פערשטעהט זיך פון גאָט׳ס כבוד וועגען, נאָר פאר איין גאנג אויך כדי צו פערמעהרען איהר איינגענעם בעזיץ. דאָס האָט די קירכע געטהאָן שפּעטער. אין אָנפאנג אָבער, געפינען מיר, ווי דער בישאָף סאלוויאַנוס פון מאַר־סייל האָט, אין יאהר 475, זיך זעהר שטארק געבייזערט אויף די דאָ־זיגע רציחה און גנבה. ער דערצעהלט, אז די אונטערדריקונג פון

פאָלק דורך די רוימישע בעאַמטע און גרויסע פעלד־פריצים איז געװאָרען אזוי שרעקליך, אז א סך „רוימער“ זיינען אַנטלאָפען אין די געגענדען, וואָס זיינען שוין געווען בעזעצט פון באַרבאַרען, און די רוימישע בירגער, וואס האָבען זיך דאָרט בעזעצט, האָבען פאַר קיין זאַך ניט אזוי שטאַרק מורא געהאַט, ווי פאַר צוריקגעבראַכט ווערען אונטער רוימישער הערשונג.

א געזעץ פון יענער צייט פערביט עלטערען צו פערקויפען זייערע קינדער אין שקלאַפעריי. דאָס בעווייזט, אז דאָס איז אָפט פאָרגעקומען, אויס אָרימקייט.

אלזאָ, האָבען די דייטשע באַרבאַרען בעפרייט די רוימער פון זייער איינענעם שטאַאַט. דערפאַר האָבען זיי ביי זיי צוגענומען צוויי דריטעל פון די גאַנצע ערד און האָבען דאָס צוטיילט צווישען זיך.

ווי אזוי־זשע איז צוגעגאַנגען מיט דעם אייגענטהום? די צוטיילטע פעלדער האָבען זיי צוטיילט נאָך דער געגנטיל־אָרדנונג. גרויסע שטיקער לאַנד אָבער זיינען געבליבען ניט צוטיילט, — א טייל דערפון איז געבליבען אייגענטהום פון גאַנצען פאָלק, א טייל פון די איינצעלנע שטאַמען אָדער געגנטעס. דען דאָס לאַנד איז געווען זעהר גרויס און די צאָהל פון די דייטשען, וואָס האָבען עס איינגענומען, פערהעלטניסמעסיג קליין. אין יעדער געגנט איז דאָס אקערלאַנד און די גראָז־פעלדער צוטיילט געוואָרען מיט'ן גורל צווישען די איינציגע הויז־האַלטונגען, אין גלייכע חלקים. צי פלעגט מען דעמאָלט נאָך פון צייט צו צייט דאָס לאַנד איבער־א־נייעס פונאַנדער־טיילען, ווייסען מיר ניט; נאָר יעדענפאַלס אין די רוימישע פּראָווינצען האָט מען מיט דער צייט אויפגעהערט איבער־א־נייעס דאָס לאַנד פונאַנדערצוטיילען און עס איז געוואָרען דאָס אייביגע פּריוואַט־אייגענטהום פון די וואָס האָבען עס געקענט פערקויפען אָדער אוועקשיינקען.

וואַלד און פאַשע־לאַנד איז געבליבען אונגעטהיילט, בענוצט צו ווערען פון אַלעמען בשותפות. ווי אזוי דאָס זאָל בענוצט ווערען, אויף דעם זיינען געווען אַלטע מנהגים, און ווען עס איז געווען עפּעס א שאלה, האָט דאָס נערענעלט א בעשלוס פון גאַנץ קהל. אזוי איז אויך נערענעלט געוואָרען די פראַגע, אויף וועלכען אָרט עס זאָלען בעאַר־בייט ווערען די צוטיילטע פעלדער.

ווען די דייטשען האָבען אריינגעוואַנדערט אין די רוימישע לענ־

דער, האָבען זיי אָפט געוואַנדערט משפּחות־ווייז צוזאַמען, און ווען זיי האָבען זיך דאָרט בעזעצט, זיינען נאָך אויך זייערע אַלטע היימישע בלוטס־פערוואַנדטע געגנטעס געבליבען צוזאַמען. אָבער וואָס לענגער אַ געגנט איז געזעסען אין איהר דאָרף און וואָס מעהר די דייטשען האָבען זיך פערמישט מיט רוימער, אַלץ מעהר איז פערשוואונדען געוואָרען די קרובים׳שאַפט פון דער געמיינדע און אַלץ מעהר איז די שייכות פון מענשען געוואָרען צוליעב זייער וואוינען צוזאַמען אויף איין אָרט, ניט מעהר צוליעב דעם וואָס זיי זיינען פון איין משפּחה. (דיעזע ענדערונג פון די געמיינשאַפט פון קרובים אויף אַ געמיינשאַפט פון שכנים געפינט מען ביי אידען אויסגעדריקט אין דעם פּסוק „טוב שכן קרוב מאח רחוק“ — בעסער אַ נאָהענטער שכן איידער אַ וויטער ברודער. — איבערז.) אַזוי איז די געגנט פערשוואונדען געוואָרען און עס איז געוואָרען, אויף איהר אָרט, די „מאַרק־גענאָסענשאַפט“, ווי דאָס האָט געהייסען אויף דייטש, — דאָס הייסט אַ געמיינשאַפט פון אַלע מענשען וואָס האָבען געוואוינט אין איין געגענד (מאַרק הייסט אַ געגענד, אַ שטיק מדינה פון אַ געוויסע גרויס. אין חדר־לשון: „געמאַרק“). אין דער מאַרק־גענאָסענשאַפט זיינען אָבער נאָך אָפט גענוג געבליבען סליאַדעס פון די אַמאָליגע קרובים־שאַפט.

אַט אַזוי איז ביסלעכווייז, אונבעמערקט, די פריהעריגע געגנטיל־איינריכטונג איבערגעגאַנגען אין אַן אָרטס־געמיינשאַפט און דערמיט האָט די געמיינשאַפט געקראָגען די פעהיגקייט זיך אריינצופּאַסען אין אַ שטאַאַט. וועניגסטענס איז עס אויף אַזאַ אופן צוגעגאַנגען אין די לענדער, וואו די מאַרק־גענאָסענשאַפט איז נאָך געווען געבליבען, אַזוי אין נאָרד־פראַנקרייך, ענגלאַנד, דייטשלאַנד און סקאַנדינאַוויען.

אָבער אין די נייע אָרטס־געמיינשאַפט איז נאָך אויך געבליבען דער אַלטער דעמאָקראַטישער כאַראַקטער, מיט וועלכען די גאַנצע געגנטיל־פערפאַסונג האָט זיך אויסגעצייכענט. אויף אַזאַ אופן איז נאָך געבליבען אַ שטיק געגנטיל־פערפאַסונג אין די נייע אָרטס־געמיינשאַפט אפילו שפּעטער, ווען מען האָט פון איהר איבער געוואָלט געמאַכט גאָר אַן אַנדערע זאַך. און די געבליבענע שטיק געגנטיל־איינריכטונגען, די דעמאָקראַטישע פיהרונגען, זיינען געבליבען אַ געוועהר אין די הענד פון די אונטערדריקטע, ביז אין די נייסטע צייט אריין.

(אַפילו אין רוסלאַנד זיינען געווען „זעמסטוואָס“ מיט עטוואָס דעמאָקראַטישע רעכטע און דיעזע זעמסטוואָס זיינען שטאַרק בענוצט געוואָרען אין דעם פרייהייטס־קאַמפּף. — איבערז.)

אַזוי איז די פערבינדונג פון בלוט־פערוואַנדשאַפט, ווי דאָס איז בעשטאַנען אין די גענטעס, באַלד פערלאָרען געגאַנגען. אין דעם שטאַם און אין דעם גאַנצען פאָלק איז שוין פריהער געווען אונטערגעגאַנגען די בלוט־פערוואַנדשאַפטליכע פערבינדונג, דען די בעאַמטע פון דיעזע אַמאָליגע פערבינדונגען זיינען פערשוואונדען און פערביטען געוואָרען אויף אַנדערע, דורך די ערבאָבערונג. מיר ווייסען, אַז וואו אַ פאָלק בעהערשט איינגענומענע פעלקער קען די גענטיל־אָרדנונג קיין קיום ניט האָבען. דאָ, ביי די דייטשען, וואָס האָבען איינגענומען די רוימישע לענדער, זעהען מיר דאָס אויפ'ן גרויסען אופן. ווען די דייטשע פעלקער זיינען געוואָרען די בעהערשער פון די רוימישע פראָווינצען, האָבען זיי געמוזט מאַכען אַן אָרדנונג אין זייער הערשונג. זיי האָבען אָבער ניט געקענט אריינגעהמען די פרעמדע ערבאָבערטע רוימער אין זייערע בלוטס־פערוואַנדטע גענטעס אריין. זיי האָבען אויך ניט געקענט זיי בעהערשען דורך זייערע גענטס־איינריכטונגען, דורך זייערע אַמאָליגע ראַטהען און פאָלקס־פערזאַמלונגען, ווייל די אָנפיהרער פון זייערע גענטעס און זייערע גאַנצע איינריכטונגען זיינען ניט געווען דערצו געמאַכט, צו בעהערשען פרעמדע פעלקער. זיי האָבען געפונען אין זייער נייעם לאַנד רוימישע אָרטס־רעגירונגען; די ערשטע צייט זיינען דיעזע אָרטס־רעגירינגען ס'רוב געבליבען עקזיסטירען, אויך נאָכדעם ווי די דייטשען האָבען זיי איינגענומען; אָבער די רוימישע איבער־רעגיערונג איבער דיעזע אָרטס־רעגירונגען האָבען די דייטשען צוקלאַפּט. האָבען זיי, די דייטשען, געמוזט איינשטעלען עפּעס אַנדעריש אויף דעם אָרט, און דאָס האָט נאָר געקענט זיין אַן אַנדערע איבער־רעגיערונג, אַ שטאַאַט. אַזוי האָבען די פאָרשטעהער פון די פריהערדיגע גענטיל־איינריכטונגען געמוזט ווערען שטאַאַטס־בעאַמטע, און דאָס זעהר געשווינד, ווייל די אומשטענדען האָבען געטריבען דערצו. דער ערשטער פאָרשטעהער פון די גענטיל־אָרדנונג פון די ערבאָבערער איז געווען דער אָנפיהרער פון די קריעגס־מחנות. ביי די גענטיל־אָרדנונג איז ער ניט געווען קיין הערשער, נאָר אַן אָנפיהרער בלויז אין קריעג. איצט אָבער, אַז זיי האָבען איינ־

גענומען פרעמדע לענדער און פעלקער, האט זיך געפאדערט, אז זיין מאכט זאל געשטארקט ווערען, כדי צו קענען האלטען די פעלקער פון די ערֲאבערטע לענדער אין אונטערווארפונג און צו בעשיצען די איינגענומענע לענדער געגען פרעמדע פעלקער. דערמיט איז די צייט געקומען, אז דער פיהרער פון די קריעגס־מחנות זאל ווערען קעניג: און ער איז עס געווארען.

לאמיר נעהמען פאר א ביישפיעל די מלוכה פון די פראנקען. ווי אזוי איז זי ענטשטאנען? דאס לאנד, וואו דיעזע מלוכה איז געווארען, האבען די סאליער (א דייטשעס פאלק) איינגענומען. דיעזעס פאלק האט דערמיט אריינגעקראגען אין זיין בעזיץ גרויסע שטרעקען לאנד, וואס זיינען פריהער געווען דאס אייגענטום פון די רוימישע מלוכה, און דערצו נאך די זעהר גרויסע שטיקער לאנד, וואס זיינען נאך ניט געווען פערטהיילט צו די גרעסערע און קלענערע ארט־געמיינ־שאפטען, בעזאנדערס אלע גרעסערע שטיקער וואלד־לאנד. ווער זשע האט די אלע שטיקער לאנד צוגענומען? דער איינפאכער אויבערשטער אנפיהרער פון די קריעגס־מחנות איז פערוואנדעלט געווארען אין א לאנדס־הערשער, ער איז געווארען „דער קעניג פון די פראנקען", און זיין ערשטע ארבייט איז געווען, דאס ער האט דיעזע אלע שטיקער פאלקס־אייגענטום געמאכט פאר קעניגליכעס אייגענטום; ער האט דאס פשוט פון דעם פאלק גע'גנב'עט און דאס געשיינקט אדער איבער־געגעבען צו בענוצען צו זיינע לייב־מענשען. פריהער זיינען זיינע לייב־מענשען נאר בעשטאנען פון זיינע פערזענליכע נאכפאלגער אין קריעג און אנדערע אנפיהרער פון די מחנות. שפעטער האט ער צו־געקראגען נאך אנדערע אייגענע מענשען. ערשטענס די רוימער, דאס הייסט די גאליער, וואס זיינען געווען געווארען רוימער, וואס האבען דעם נייעם קעניג גענוצט מיט זייער שרייב־קונסט, מיט זייער בילדונג, מיט זייער קענטניס פון די ראמאנישע לאנדס־שפראך און לאטיינישע שריפט און מיט זייער בעקאנטשאפט מיט די רעכטע פון לאנד. אחוץ זיי, האט זיך דער קעניג באלד ניט געקענט בעגעהן און זיי זיינען געווא־רען זיינע פריצים. דערצו האט ער זיך אויסגעקליבען זיינע בעליעבטעסטע שקלאפען, פאנטאזיעניקעס און פריי־געלאזענע, וועלכע האבען אויסגעמאכט זיין האף־שטאט, צו די אלע האט ער אוועק־געגעבען שטיקער פון דעם פאלק'ס לאנד, פריהער 'סרוב אין גאנצען

פּעריטענקט, שפּעטער אָבגעגעבען צו בענוצען, אין אָנפאַנג אויף אַזוי לאַנג ווי דער קעניג וועט לעבען. אויף אַזאַ אופן איז בעשאַפען געוואָרען אַ נייער אַדעל, אויף דעם פאָלקס־קאָסטען.

דאָס איז נאָך ניט אַלעס. דיעזע נייע פּריצים זיינען איצט געוואָרען די גאַנצע רעגיערער אויך. די אַלטע גענטיל־אָרדנונג האָט אונטער די נייע אומשטענדען ניט מעהר געקענט רעגיערען. דער ראַטה פון די פאָרשטעהער איז שוין לאַנג געוועזען אונטערגעגאַנגען, און ווען ער וואָלט נאָך אפילו עקזיסטירט, וואָלט ער זיך ניט געקענט פערזאַמלען אין אַזאַ ריעזיגע מדינה. איז אַנשטאַט דעם אַלטען ראַטה פון אויסגעקליבענע פאָרשטעהער פון די גענטעס זיינען געוואָרען דעם קעניגס פּריצים די רעגיערער. די אַמאָליגע פערזאַמלונג פון גאַנצען פאָלק איז נאָך כלומרשט געבליבען בעשטעהן, אָבער אנשטאַט דאָס גאַנצע פאָלק, זיינען צו דיעזע פערזאַמלונגען שוין געקומען בלויז די אונטערשטע פיהרער פון די קריעגס־מחנות און די נייע אויפגעקומענע פּריצים.

עס האָט ניט לאַנג געדויערט, זיינען די פרייע ערד־בעזיצענדע פויערים, די גרויסע מאַסע פון דעם פרענקישען פאָלק, געוואָרען פונקט אַזוי בדיל־הדל און רואינירט, ווי פריהער די רוימישע פויערים אין דער לעצטער צייט פון די רוימישע רעפּובליק. די אייביגע מלחמות צווישען די בירגער אליין און מיט פרעמדע פעלקער, וועלכע די פראַנקישע מלוכה איז ארויס איינצונעהמען — די דאָזיגע אייביגע מלחמות האָבען דאָס געמאַכט אַ תל פון די פויערים. בעזאָנדערס האָבען דאָס געטהאָן די עראָבערונגס־מלחמות אונטער דעם פראַנקען־קעניג קאַרל דעם גרויסען. פריהער זיינען די פרייע פויערים געוועזען די גאַנצע מחנה אין קריעג, און נאָך די עראָבערונג פון דעם פראַנקען־רייך זיינען זיי געוועזען דער קערן, די יאָדרע, דער עיקר טייל פון פאָלק. אָבער שוין אין אָנפאַנג פון נײַנטען יאָהרהונדערט זיינען זיי געוועזען אַזוי ווייט ארונטערגעקומען, אַז ווען מען האָט געדאַרפט אַרויס אויף אַ מלחמה, האָט קוים איין מאַן פון פינף געקענט מיטגעהן. פריהער, אַז זיי פלעגען אַרויס אויף מלחמה, פלעגט דער קעניג ארויסרופען אַ מחנה פון פרייע פויערען. איצט אָבער איז דאָס מיליטער געוואָרען צוזאַמענגעזעצט פון בעדיענטע פון די ניי־אויפגעקומענע פּריצים און שררות, צווישען זיי אויך פאַנטשיזנע פויערים. די עלטערן פון דיעזע

פאַנטשיזניקעס האָבען נאָר געהאַט איין האר איבער זיך, דעם קעניג; נאָך פריהער — קיין קעניג אויך ניט. איצט זיינען זייערע קינדער געוועזן לייב־אייגענע פון די פריצים. און זיי זיינען דאָס איצט געווען א גרויסער טייל פון מיליטער.

און אונטער די קעניגע נאָך קאַרל דעם גרויסען איז דער פרייער פויערין־שטאַנד פון די פראַנקען שוין גאָר אין גאַנצען רואינירט געוואָרען. פון זיי איז געוואָרען א תל דורך אינערליכע קריעגע; ווייטער, דורך דעם וואָס די פריצים און שררות זיינען געוואָרען שטאַרקער, ווי דער קעניג און זיי האָבען בעראַבעוועט די פויערים וויפיעל זיי האָבען נאָר חשק געהאַט. דערצו האָט נאָך קעניג קאַרל איינגעזעצט א נייעם סאָרט פריצים, די גראַפען, וואָס האָבען אין זייער גראַפשאַפט רעגיערט ווי קעניגע. זיי האָבען געשטרעבט אז זייער הערשונג זאָל איבערגעהן בירושה צו זייערע קינדער, אזוי גוט ווי די הערשונג פון קעניג. און צום סוף איז פון דעם פרייען פראַנקישען פויערין־שטאַנד אין גאַנצען געוואָרען א תל דורך דעם וואָס דאָס פאָלק נאָרמאַנען זיינען בעפאַלען די פראַנקישע מלוכה. פופציג יאָהר נאָך קאַרל דעם גרויסען׳ס טויט איז דאָס פראַנקען־רייך געלעגען פונקט אזוי אונטערוואָרפען אונטער די פיס פון די נאָרמאַנען, ווי פיער הונדערט יאָהר פריהער איז דאָס רוימער־רייך געלעגען אונטער די פיס פון די פראַנקען.

אזוי איז דאָס פראַנקען־רייך געוואָרען אָהנמעכטיג געגען אויסלענדישע שונאים, פונקט ווי פריהער איז דאָס רוימער־רייך געווען אָהנמעכטיג געגען די פראַנקען. און אזוי איז אויך די אינערליכע געזעלשאַפטס־אָרדנונג — ריכטיגער אונאָרדנונג — געווען איצט ביי די פראַנקען כמעט דיזעלבע ווי פריהער ביי די רוימער. די פרייע פראַנקישע פויערען זיינען געקומען אין אן עהנליכע לאַגע, ווי זייערע פאָרגענגער, די רוימישע קאָלאָנען. רואינירט דורך די מלחמות און פלינדערונגען, האָבען די פויערען זיך געשטעלט אונטער דעם שוץ פון די ניי־אויפגעקומענע שררות, אָדער אונטער דעם שוץ פון די קירכע, ווייל די קעניגליכע געוואַלט איז געווען צו שוואַך זיי צו בעשיצען. אָבער פאַר דיעזען שוץ האָבען זיי געמוזט צו טייער בעצאָהלען. אזוי ווי פריהער די גאַללישע פויערען, אזוי האָבען אויך איצט די פראַנקישע געמוזט אָבגעבען דאָס אייגענטהום פון זייערע פעלדער צו זייערע בעשיצענדע שררות און זיי האָבען די ערד צוריקגעקראָגען פון זיי

אין פאַכט, אונטער פערשיעדענע און אַלע מאָל אַנדערע בעדינגונגען; אָבער שטענדיג איז די בעדינגונג געווען זיי זאָלען אָבצאָהלען דעם פריץ מיט די פרוכטען פון זייער אַרבייט אָדער אַרבייטען פאַר איהם. און קוים זיינען זיי איינמאָל אויף אַזאַ אופן אונטערוואָרפען געוואָרען צו איהם, האָבען זיי ביסלעכווייז שוין פערלוירען די פערזענליכע פרייהייט. נאָך עטליכע דורות זיינען זיי ס׳רוב שוין געווען לייב־אייגענע (פאַנטשיזניקעס).

ווי שנעל דער פרייער פויערן־שטאַנד איז אונטערגעגאַנגען, קען מען זעהען פון אירמינאָנ׳ס בוך. דאָרט געפינט זיך די פערצייכניס פון גרונד־אייגענטהום פון דער אבטיי (קירכען־בעצירק) סענט זשער־מען דע פרע, דעמאָלט איז עס געווען לעבען פאַריז, היינט איז עס אין פאַריז. אין דיעזער פערצייכניס זעהט מען, אַז אויף דעם גרויסען שטיק לאַנד פון דיעזער אבטיי האָבען זיך געפונען 2788 הויזהאַלטונגען, כמעט בלויז פראַנקען מיט דייטשע נעמען, זיינען צווישען זיי אין גאַנ־צען 8 געווען פרייע! 2080 זיינען געווען קאָלאָנען, 220 שקלאַפען און 35 ליטען. און דאָס איז געווען אין דער צייט ווען קאַרל דער גרויסער האָט נאָך געלעבט (ער איז געשטאָרבען אין יאָהר 814). מיט 300 יאָהר פריהער, האָט נאָך דער פרומער כאַלדוויג געשריען, אַז עס איז אַ גרויסע זינד געגען גאָט, וואָס דער פריץ, אונטער וועמעס שוץ דער פויער שטעלט זיך, נעהמט צו פאַר זיך דעם פויער׳ס פעלד און גיט עס איהם בלויז צו בענוצען אַזוי לאַנג ווי ער לעבט. איצט אָבער האָט דאָס די קירכע אליין געטהאָן.

איצט איז אַלץ מעהר און מעהר איינגעפיהרט געוואָרען, אַז דער פויער האָט געמוזט אָבגעבען אַ געוויסע צייט אין יאָהר צו אַרבייטען אויף די פעלדער פון דעם פריץ אומזיסט. פריהער פלעגט זיין אַזאַ סאָרט איינפיהרונג אין די רוימישע מלוכה, וואו יעהער איז געווען געצוואונגען צו אַרבייטען אַ געוויסע צאָהל טעג אין יאָהר פאַר די מלוכה. אין די דייטשע מארק־געמיינשאַפטען וויעדער איז געווען איינגעפיהרט, אַז יעדער האָט געמוזט אָבגעבען אַ געוויסע צייט אין יאָהר צו אַרבייטען ביי בריקען, ביי שאָסעען און ביי אַנדערע זאַכען, וואָס די געמיינשאַפט האָט בעדאַרפט האָבען. אויף דעמזעלבען שטייגער האָט מען איצט געמוזט אַרבייטען פאַר דעם פריץ.

אַלזאָ, ווי עס האָט אויסגעזעהען, איז נאָך אַ צייט פון פיער

הונדערט יאָהר די מאַסע פון פאָלק גענומען אין גאַנצען צוריק צו די אַלטע צושטענדע.

אָבער דאָס האָט נאָר בעוויזען, אז ביי יענע צושטענדע האָט עס אַנדערש ניט געקענט זיין. לויט ווי די ארבייט איז דעמאָלט געווען נאָך ניט ענטוויקעלט, סיי די פעלד־ארבייט סיי די אינדוסטריע, איז יענער אַרט פערטיילונג פון אייגענטהום און איינטיילונג פון די מענ־שען אין קלאַסען געווען ריכטיג צוגעפּאַסט. אויף די פעלדער האָט נאָר יעדער פויער געקענט ארבייטען פאַר זיך און אָבגעבען זיין גאַנ־צע צייט צו דער ארבייט. דארום האָבען די פויערען צוזאַמען ניט געקענט האָבען קיין מאַכט זיך צו בעשיצען; איז געווען נאַטירליך, אַז די קלאַסען, וואָס האָבען געהאַט אַזאַ מאַכט, זיינען געוואָרען זייע־רע בעשיצער און דורך דעם זייערע בעהערשענדע פּריצים. די אינ־דוסטריע־ארבייט ווידער איז אויך ניט געווען ענטוויקעלט גענוג, אַז עס זאָלען זיין קלאַסען האַנדווערק־מייסטערס און סוחרים מיט אַ מאַכט גענגען די פעלד־פּריצים. דארום האָט אַנדערש ניט געקענט זיין, ווי אַ וועלט פון פּריצים און פאַנטשיזניקעס. אָט דאָס זעהט מען, ערשטענס, דערפון, וואָס נאָך 400 יאָהר איז אין די רוימישע לענדער ביי די נייע בעפעלקערונג, די פראַנקען, ווידער צוריק געווען אַזאַ צושטאַנד ווי 400 יאָהר פריהער ביי די אַלטע בעפעלקערונג. צווייר־טענס, ווייזט דאָס, אַז אין די 400 יאָהר איז די מדרגה פון ענטוויק־לונג פון דער ארבייט געבליעבען דיזעלבע, זי איז ניט אַראָבגעזונקען און האָט זיך ניט געהויבען אין קיין ממשות'דיגען גראַד; דארום האָ־בען צוליעב דיזעלבע אורזאַכען ווידער געמוזט אַרויסקומען דיזעלבע אייגענטהומס־פערטיילונג און דיזעלבע קלאַסען אין פאָלק.

די שטאָדט האָט אין די לעצטע יאָהרהונדערטע פון די רוימישע מלוכה פערלוירען איהר הערשונג איבער דאָס לאַנד און ווידער אין די ערשטע יאָהרהונדערטע פון די דייטשע הערשונג זיינען די שטעדט נאָך ניט געווען דערגאַנגען אַזוי וויט צו קריגען די הערשונג איבער דאָס לאַנד. אויך דאָס צייגט אויף אַ ניעדעריגע ענטוויקלונגס־שטופע פון פעלד־ארבייט אַזוי גוט ווי פון האַנד־ארבייט. וואו די ביידע פאַרטען ארבייט זיינען מעהר ענטוויקעלט, דאָרט קריעגט די שטאָדט אַ מאַכט. וואו די שטאָדט שפּיעלט קיין ראָלע ניט, איז אַ סימן, אַז די ארבייט איז נאָך ניט ענטוויקעלט. דאָס אַלעס צוזאַמען האָט מיט

נויטווענדיגקייט בעשאַפען גרויסע הערשענדע פעלד־פּריצים און אונ־טערוואַרפענע קליין־פּויערען.

עס זיינען דאָ פאַקטען, וואָס צייגען, אַז ביי די מדרגה פון דער ענטוויקלונג פון ארבייט אין יענע צייטען האָט עס אַנדערש ניט גע־קענט זיין. די פאַקטען זיינען די: מען האָט אין די ביידע צייטען, 400 יאָהר פריהער ביי די רוימער און 400 יאָהר שפּעטער ביי די פראַנקען, געפּרופט מיט קונצען איינצופיהרען צו בעאַרבייטען ריעזיג־גרויסע פעלדער דורך מאַכען ארבייטער צוזאַמען — און ווען דאָס וואָלט אויסגעהאַלטען, וואָלטען די אייגענטומס־פערהעלטניסע און די צוטיילונג פון די מענשען אין קלאַסען זיך ענטוויקעלט אויף אַנדערע ארטען, ווי אין פּריצים און פּאַנטשיזניקעס, — האָט דאָס אָבער ניט געקענט אויסהאַלטען: ביי די רוימער פּאַרצייטענס זיינען דאָס געווען ריעזיגע „לאַטיפונדיען“ (פּריצישע גיטער) בעאַרבייט דורך אַ סך שקלאַפען. ווידער ביי די נייע עראָבערער פון רוים, ביי די דייטשע פעלקער, האָט מען געפּרופט גרויסע פּאַליוע־קען צו בעאַרבייטען דורך די פרייע ארבייט, וואָס די פּויער־ען האָבען געמוזט טהאָן פאַר די פּריצים. בעריהמט זיינען די אונגעהייער גרויסע קייזער־ליכע ווילאַס פון קאַרל דעם גרויסען, אויף וועלכע עס איז געמאַכט געוואָרען אַן עקספּערימענט מיט פעלד־ארבייט אויף אַ גרויסען פוס. אָבער זיי זיינען אונטערגעגאַנגען און עס איז אפילו קיין סליאַד ניט געבליבען דערפון. ווייל די ארבייט איז דעמאָלט נאָך ניט געווען ענטוויקעלט אַז מען זאָל קענען ארביטען צוזאַמען אין גרויסע איינריכטונגען. ריעזיגע ארבייטס־איינריכטונגען זיינען נאָר געבליבען אין די קלויס־טערס (מאָנאַסטירען) און זיינען נאָר פאַר זיי געווען פּרוכטבאַר. אָבער די קלויסטערס זיינען געווען אַן אויסנאַהמע; זיי זיינען געווען אַב־נאָרמע (אומנאַטירליכע) געזעלשאַפטס־קערפּערס, דען זיי זיינען גע־ווען געגרינדעט אויף ניט־התונה־האָבען. זיי האָבען געקענט אויפטהאָן וואָס די נאָרמאַלע געזעלשאַפט האָט ניט געקענט, אָבער טאַקי דאַרום גופא האָבען זיי געמוזט בלייבען נאָר אַן אויסנאַהמע. די נאָרמאַלע געזעלשאַפט האָט קיין גרויסע ארבייטס־איינריכטונגען ניט געקענט פיהרען ביי דעם דעמאָלטדיגען צושטאַנד פון דער ארבייט, און דאַרום האָט קיין אַנדערע קלאַסען איינטיילונג, ווי אין פּריצים און פּאַנטשיז־ניקעס, ניט געקאָנט זיין.

און דאָך זיינען אין די פיערהונדערט יאָהר געמאַכט געוואָרען פאָרטשריטע. כאָטש צום סוף פון דיעזע 400 יאָהר געפינען מיר כמעט דיזעלבע הויפט־קלאַסען ווי אין אָנפאַנג, זיינען אָבער דאָך די מענשען, וואָס האָבען געהערט צו דיעזע קלאַסען, געוואָרען אַנדערע. פערשוואונדען איז געוועזען די שקלאַפעריי פון די אַלטע צייטען, פערשוואונדען זיינען געוועזען די אָבגעריסענע אָרעמע פרייע, וועלכע האָבען בעטראַכט ארבייט פאַר א שאַנדע, וואָס פאַסט נאָר פאַר שקלאַפען. צווישען די אַלט־רוימישע קאָלאָנען און צווישען די נייע פאַנטשיזניקעס איז אוועק א צייט, ווען עס האָט עקזיסטירט דער פרייער פרענקישער פויער, פון וועמען עס איז ארויסגעקומען א נייער גייסט. דאָס אַלטע רוימערטהום איז געוועזען טויט און בעגראָבען און קיין סימן איז ניט געבליבען פון דעם ווידערשטאַנד פון די רוימער געגען זייערע עראָבערער. די קלאַסען פון דער געזעלשאַפט אין נײַנטען יאָהרהונדערט זיינען ענטשטאַנען אין גאַנץ אַנדערע אומשטענדען: ניט אין דער נסיסה פון אַן אונטערגעהענדער ציוויליזאַציאָן, נאָר אין די געבורטס־וועהען פון א נייע. דער נייער דור, אי די הארען אי די דיענער, זיינען געוועזען מוטהיגע מענער, אין פערגלייך מיט די אַלטע רוימער. ביי די אַלטע רוימער איז די שייכות פון מעכטיגע פעלד־פריצים מיט דיענענדע פויערען געוועזען דער אָנפאַנג פון דעם אונטערגאַנג פון דער אַלטער וועלט. ביי דעם נייעם סאָרט מענשען איז דיעזע שייכות געוועזען דער אָנפאַנג פון א נייער ענטוויקלונג.

און נאָך א זאַך,—דיעזע פיער הונדערט יאָהר, וואָס האָבען, דאַכט זיך, גאָר קיין נייעס ניט געבראַכט, האָבען אָבער דאָך איין גרויסע זאַך אויפגעטהאָן: זיי האָבען בעשאַפען די היינטיגע נאַציאָנען; און זיי האָבען זיך אויסגעבילדעט די נייע גליעדער פון די וועסט־אייראָפּעאישע מענשהייט, ווי זיי זיינען שוין געבליבען פיר די היסטאָריע וואָס איז נאָכדעם געקומען. די דייטשען האָבען ווירקליך געבראַכט א נייעם לעבען אין אייראָפּאַ.

וואָס אָבער איז געוועזען דאָס געהיימע צויבער־מיטעל, דורך וועלכען די דייטשען האָבען אריינגעבלאָזען נייע לעבענס־קראַפט אין דער אָבשטארבענדער אייראָפּאַ? איז דאָס געוועזען א וואונדערמאַכט, אַן איינגעבוירענע אין די נאַטור פון די דייטשען? אַזוי דערצעהלען אונז די פּאַטריאָטיש־פאַנאַטישע געשיכטס־שרייבער. אָבער דאָס הייבט

זיך נאָר ניט אָן. אמת, דיזער אַרישער שטאַם, די דייטשען, זיינען געווען, בעזאָנדערס דעמאָלט, בעשיינקט פון דער נאַטור מיט גרויסע מעלות און האָבען זיך געבונען אין פולער לעבעדיגער ענטוויקלונג. אָבער ניט זייערע בעזונדערע נאַציאָנאַלע אייגענשאַפטען זיינען דאָס געווען, וואָס האָבען איירָאָפּאַ יונג געמאַכט, נאָר פּשוט — זייער באַר־באַריי, זייער גענטיל־איינריכטונג.

וואָס איז דען געווען זייער פּערזענליכע טיכטיגקייט און טאַפּפער־קייט, זייער פרייהייטס־זין און דעמאָקראַטישער אינסטינקט, וועלכער האָט געמאַכט, אַז זיי האָבען אַלע אַנגעלעגענהייטען פון דער מלוכה בעטראַכט פאַר זייערע אייגענע אַנגעלעגענהייטען, קורץ, אַלע די איי־גענשאַפטען, וואָס די רוימער האָבען זיי פערלאָרען און וואָס זיי נאָר אַליין, די דאָזיגע אייגענשאַפטען, זיינען געווען אים שטאַנדע צו בילדען נייע שטאַאַטען און צו לאָזען וואַקסען נייע נאַציאָנאַליטעטען פון דעם שלאַם פון די רוימער־וועלט ארויס — וואָס זיינען געווען די דאָזיגע אַלע אייגענשאַפטען אַנדערש, ווי די כאַראַקטער־אייגענ־שאַפטען פון מענשען, וועלכע געפינען זיך אויף די איבערשטופּע פון באַרבאַריי — פּרוכטען פון א גענטיל־איינריכטונג?

זיי האָבען אומגעענדערט די פאָרמע פון מאָנאָגאַמיע פון אַלטען רוים; זיי האָבען געמילדערט די הערשונג פון די מענער אין דער פאַ־מיליע; זיי האָבען דער פרוי געגעבען א העכערע שטעלונג ווי זי האָט געהאַט פריהער אין אַלטען רוים; — וואָס האָט זיי געמאַכט פעהיג דערצו, ווען ניט זייער באַרבאַריי, זייערע גענטיל־געוואָהנהייטען, זייע־רע נאָך לעבעדיגע ירושית אויס דער צייט פון מוטער־רעכט?

זיי האָבען וויניגסטענס אין דריי פון די וויכטיגסטע לענדער, דייטשלאַנד, נאָרד־פראַנקרייך און ענגלאַנד, אריינגעבראַכט א שטיק פון די עכטע גענטיל־אָרדנונג אין דער פאַנטשיזנע־אָרדנונג אריין; געמליך, אין דער צייט, ווען די פּריצים זיינען געווען די כאַמאָדער־זשעצעס און די פּויערים זיינען געווען טיעף אונטערדריקט אין די האַרטכטע מיטעלאַלטערליכע פאַנטשיזנע, האָבען דאָך די פּויערים גע־האַט זייער אָרגאַניזאַציאָן, די „מאַרק־גענאָסענשאַפט“. דאָס האָט געגעבען — ווי מיר האָבען געזעהען — די אונטערדריקטע קלאַסע, די פּויערים, א לאָקאַלען צוזאַמענהאַלט און א מיטעל זיך צו קענען שטעלען געגען אונטערדריקונג; דאָס איז געווען אזא ניצליכע מאַכט

פון אונטערדריקטע, ווי דאָס האָבען ניט געהאַט די שקלאַפען פון פּאַרצייטענס אין רוים, ניט די פּראָלעטאַריער היינט. וואָס אָבער האָט מעגליך געמאַכט די דייטשען אריינצובריינגען דיזע איינריכטונג, די מארק־גענאָסענשאַפט, אויב ניט זייער בארבאריי, זייער געוואָהנ־הייט צו וואוינען צוזאַמען אין געשלעכטען, א געוואָהנהייט וואָס מען געפינט נאָר ביי בארבארען?

און דאָס זעלבע איז, ענדליך, מיט דעם, וואָס זיי, די דייטשע פעלקער, האָבען געבראַכט א נייע, מילדערע סאָרט שקלאַפעריי, די פאַנטשיזנע. דיזע מילדערע סאָרט קנעכטשאַפט האָבען די דייטשען שוין געהאַט פריהער אין זייער היים. אויך אין רוימישען רייך איז די שקלאַפעריי אליין מעהר און מעהר איבערגעגאַנגען אין דיזער מיל־דערער פאָרמע אריין. ווען די דייטשען האָבען פערנומען די רוימישע לענדער, האָט זיך די דאָזיגע מילדערע פאָרמע שקלאַפעריי ענטוויקעלט און זי איז געוואָרען די איינציגע פאָרמע פון קנעכטשאַפט. איין מעלה פון דיזע פאָרמע שקלאַפעריי איז, וואָס אין איהר האָבען די גע־קנעכטעטע א מיטעל זיך ביסלעכווייז צו בעפרייען אלס קלאַסע (ווי פוריע האָט דאָס דער ערשטער בעוויעזען). ביי די אלטע שקלאַ־פעריי האָט נאָר דער איינציגער שקלאַף געהאַט א האָפנונג פריי צו ווערען פאַר זיך. א האָפנונג אז אלע שקלאַפען צוזאַמען זאָלען זיך בעפרייען דורך אן אויפשטאַנד האָבען די פארצייטיגע שקלאַפען ניט געקענט האָבען (אז שקלאַפעריי זאָל אָבגעשאַפט ווערען דורך א זיעג־רייכען אויפשטאַנד, דאָס איז אין אלטערטהום קיינמאָל ניט פאָרגע־קומען). אָבער די פאַנטשיזניקעס פון מיטעל־אלטער האָבען ווירקליך ביסלעכווייז אויסגעפיהרט זייער בעפרייאונג אלס קלאַסע. וועמען־זשע איז דאָס געווען צו פערדאַנקען, וואָס דיזע נייע, מילדערע פאָר־מע קנעכטשאַפט האָט זיך איינגעפונדעוועט? אליין זייער בארבאריי! דען אין זייער בארבאַריי האָבען זיי עס נאָך ניט געהאַט געבראַכט צו פאָלשטענדיגע שקלאַפעריי, ניט צו די ארבייטס־שקלאַפעריי פון די אלטע רוימער און ניט צו די הויז־שקלאַפעריי פון די אָריענטאַלישע פעלקער. דארום איז ביי זיי, ביי די דייטשען, געווען געבליעבען א מילדערע סאָרט קנעכטשאַפט, וועלכע זיי האָבען דערנאָך ענטוויקעלט.

קורץ, ניט קיין גייסטיגע אייגענשאַפט פון די דייטשען און ניט קיין רעליגיאָן האָבען געבראַכט די אלע ענדערונגען אין די אייראָפּע־

אישע וועלט, נאָכדעם ווי די גערמאַנען האָבען אין איהר בעזיעגט די רוימער. זייער באַרבאַרענטהום איז דאָס געווען, וואָס האָט איינגעפלאַנצט אזוי פיעל לעבענס־קרעפטיגעס און לעבענ־ברייננגענדעס. אין דער ווירקליכקייט זיינען נאָר באַרבאַרען פעהיג צוריק יונג צו מאַכען א וועלט, וואָס ליידעט פון א ציוויליזאַציאָן, וועלכע האַלט שוין ביי איהר סוף. און די אויבערשטע שטופע פון באַרבאַריי, צו וועלכער די דייטשען האָבען זיך אַרויפגעאַרבייט אין דער פעלקער־וואַנדערונג, איז גראַדע געווען אם בעסטען פעהיג דערצו. דאָס ערקלערט אַלעס.

(דער אויפמערקזאַמער לעזער וועט נאַטירליך פערשטעהן, אַז דער פערפאַסער מיינט ניט, דאָס עס איז גוט צוריקצוגעהן פון ציוויליזאַציאָן צו באַרבאַריי; ער מיינט, אַז ווען א וועלט איז פערקראָכען אין א זומפּ פון פ ע ר ד אָ ר ב ע נ ע ציוויליזאַציאָן, איז די בעסטע רפואה פאַר איהר, אַז א כאַרט מענשען, וואָס זיינען נאָך ניט פערדאָרבען, וואָס זיינען נאָך נאַטירליך, זאָלען צוריק אָנפאַנגען פון אָנהויב, בענוצענדיג, נאַטירליך, די גוטע אויפטהואונגען פון דער ציוויליזאַציאָן. אַז מיט „באַרבאַריי“ מיינט מען דאָ ניט דאָס, וואָס מען מיינט דערמיט אין פּראָסטע שפּראַך, האָבען מיר שוין בעמערקט: מען מיינט דאָ ניט שלעכטקייט, אונדערבארמדיגקייט, גרויזאמקייט — מען מיינט די מדרגה פון ענטוויקלונג, וועלכע איז איבען בעשריבען געוואָרען אַלס די שטופע, וואָס מאָרגאַן האָט בעצייכענט מיט דעם וואָרט „באַרבאריי“. — **איבערזעצער**).

9. — באַרבאַריי און ציוויליזאַציאָן.

מיר האָבען ביז אהער בעטראַכט, ווי די גענטיל־אָרדנונג איז אונטערגעגאַנגען, — מיר האָבען דאָס בעטראַכט ביי די דריי גרויסע איינצעלנע ביישפּיעלע, ביי די גריכען, ביי די רוימער און ביי די דייטשען. צום שלוס װעלען מיר דאָ בעטראַכטען, װעלכע עקאָנאָמישע אורזאַכען האָבען אונטערגעגראָבען די גענטילע אָרגאַניזאַציאָן פון דער געזעלשאַפט שוין אויף די אויבערשטופּע פון דער באַרבאַריי און ווי דיעזע עקאָנאָמישע אורזאַכען האָבען די גענטילע פיהרונגען אין גאַנצען אָבגעשאַפט ווען די ציוויליזאַציאָן איז אָנגעקומען. ביי דיעזע געדאַנקען װעלען מיר מוזען בענוצען דאָס בוך פון קאַרל מאַרקס, „דאָס קאַפּיטאַל“, פּונקט אזוי נויטיג ווי מאָרגאַנ׳ס בוך.

ווי מיר האָבען געזעהן, האָבען די מענשען, ביי אַלע פעלקער, זיך אָנגעהויבען צו אָרגאַניזירען אין גענטעס ווען זיי זיינען געשטאַנען אויף דער מיטעלשטופּע פון ווילדהייט. אויף די אויבערשטופּע פון ווילדהייט האָט די גענטיל־איינריכטונג זיך ווייטער ענטוויקעלט, און איהר העכסטע בליהונג האָט זי דערגרייכט אויף די אונטערשטופּע פון באַרבאַריי (אזוי ווייט ווי מיר קענען דאָס אורטהיילען לויט נאָך די היסטאָרישע פאַקטען, וואָס מיר האָבען). מיר פאַנגען אַלזאָ דאָ אָן צו בעטראַכטען דיעזע ענטוויקלונגס־שטופּע.

ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ געפינען מיר אַ ביישפּיעל פון אַזאַ לעבען, אויף אַזאַ שטופּע פון ענטוויקלונג (קיין אַנדער ביישפּיעל האָבען מיר ניט). ביי זיי זעהען מיר די גענטיל־פערפאַסונג פאָלקאָמען אויסגעבילדעט. יעדער שטאַם (שבט) האָט מעהרערע גענטעס, דאָס רוב צוויי. מיט דער צייט, ווען דיעזע מענשען פערמעהרען זיך, צו־שפּאַלטען זיך די דאָזיגע ערשטע גענטעס אין מעהרערע אַזעלכע אונ־טער־גענטעס. זיי ווערען טאָכטער־גענטעס פון די ערשטע, פון די מוטער־גענטעס. ווען די מוטער־גענס ווערט אַזוי צושפּאַלטען אין איינינע טאָכטער־גענטעס, בלייבען דיעזע אַלע טאָכטער־גענטעס צו־זאַמען פעראייניגט אין דער מוטער־גענס. די מוטער־גענס בלייבט

דאן די „פראטריע", די ברודערשאפט, הייסט דאס, פון מעהרערע גענ־טעס. דער שטאם אליין צושפאלט זיך אויף אין מעהרערע שטאמען. (א שטייגער ווי אין הומ"ש איז פארגעשטעלט, אז שבט בנימין האט זיך צושפאלטען אין צוויי שבטים, אפרים און מנשה. — איבערז.) אין יעדעם שטאם געפינען מיר ׳סרוב וויעדער די אלטע גענטעס. די פערוואנדטע שטאמען ווערען אלע פערבונדען צוזאמען אין איין באנד, — אזוי, וויינינגבטענס, איז עס מיט א טייל פון זיי.

אזוי זיינען מענשען ארגאניזירט אויף דיעזער שטופע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג — דאס איז אן איינפאכע ארגאניזאציאן, וועלכע איז פאלשטענדיג געניגענד אין די געזעלשאפטליכע צושטענדע, פון וועלכע זי איז ארויסגעקומען. דיעזע איינריכטונג איז ניט קינסט־ליך געמאכט, ניט אויסגעטראכט. זי איז אליין פון זיך, נאטירליך, ענטשטאנען. ווען מענשען געפינען זיך אויף אזא שטופע פון ענטוויק־לונג, גרופירען זיי זיך נאטירליך אט אזוי צוזאמען. דיעזע גרופירונג איז די אייגענשאפט פון אזעלכע אומשטענדען.

אלע סכסוכים, וואס קענען פארקומען צווישען די אייגענע מענ־שען וואס זיינען אזוי ארגאניזירט, קענען אויסגעגלייכט ווערען דורך דיעזע איינריכטונגען. דאס הייסט, קיין רעגיערונג מיט פאליציי און געריכטען א. ז. וו. דארפען זיי ניט, ווייל אויף דיעזע שטופע פון ענטוויקלונג זיינען נאך ניטא אזוינע סכסוכים, צו וועלכע מען זאל דאס דארפען. ווען אזעלכע שבטים האבען מהלוקות מיט אנדערע שבטים, געהען זיי אויף מלחמה און די מלחמה גיט ארויס דעם לעצטען פסק, דאס הייסט לויט וועלכער צד עס געווינט. א מלחמה קען, אויף דיע־זער מדרגה פון מענשליכער ענטוויקלונג, זיך ענדיגען מיט דעם, דאס דער שבט מענשען, וואס פערלירט, ווערט אין גאנצען אויסגעה'רג'עט. אבער קיין מאל קען איין צד ניט בלייבען לעבען אונטערגעווארפענע אונטער דעם יאך פון די געווינער; דען אויף דיעזער מדרגה איז נאך קיין פלאץ ניטא פאר הערשונג און קנעכטשאפט. דאס איז דאס גרויסארטיגע פון דיעזען צושטאנד, — פון די גענטיל־ארדנונג. אבער קומען קומט דאס פון דעם, וואס אויף דיעזער מדרגה פון מענשליכער ענטוויקלונג קען מענשליכע ארביט קוים ארויסברייגגען, וואס יעדער

מענש בעדארף אום צו לעבען. דארום לוינט זיך נאך ניט צו האלטען מענעשן פאר שקלאפען.

צווישען די מענשען אין דעם שבט ווייסט מען דעמאלט נאך ניט פון קיין אונטערשיעד צווישען רעכטען און פליכטען. דער אינ־דיאנער פערשטעהט ניט די פראגע, צי איז עס א רעכט אדער א פליכט, אז ער זאל נעהמען אנטייל אין די אנגעלעגענהייטען פון דער געמיינ־שאפט, אדער ער זאל זיך מישען צו נעהמען בלוט־ראכע פאר א מארד אויף זיינע ברידער, אדער אין בעשטראפען די וואס זינדיגען געגען זיי. אזא פראגע, צי איז דאס אלעס א רעכט צי א פליכט, וואלט ביי איהם אויסגעזעהן אזוי אונזיניג, פונקט ווי מען זאל איהם פרעגען, צי איז עס א רעכט אדער א פליכט, אז ער זאל עסען, שלאפען, געהן אויף יאגד. אויך קען ביי דיעזען צושטאנד ניט זיין קיין פערשיערענע קלאסען מענשען אין איין שטאם אדער גענס, קיין רייכע און ארימע, קיין הערשער און בעהערשטע. און דאס ברייגנט אונז צו בעטראכטען דעם עקאנאמישען פונדאמענט פון דיעזען צושטאנד.

מענשען זיינען אין אזא שטאם דא ווענינ. זיי זיינען זעהר שיי־טער בעזעצט. נעדיכט זיינען זיי נאר דארטען וואו זייערע הייזער זיינען. ארום דעם פלאץ, וואו זיי וואוינען איז א גרויסע ווייטע ליי־דיגע שטרעקע לאנד, א פלאץ וואו זיי געהען ארויס אויף יאגד, כאפען היות. ארום דיעזען פלאץ וויעדער איז א וואלד — דער שוץ־וואלד — וואס איז א צווישען־שייד צווישען דיעזען שבט און אנדערע שבטים. דער וואלד איז נייטראל, דאס הייסט ער געהערט צו קיינעם ניט.

קיין צוטיילונג פון ארבייט צווישען פערשיעדענע בעל מלאכות איז נאך ניטא. אלע טהוען דיזעלבע ארבייט; חוץ נאר די פרויען און די מענער, זיי טהוען פערשיעדענע ארבייט. די צוטיילונג פון ארבייט צווישען פרויען און מענער איז א נאטירליכע. דער מאן געהט אין קריעג, געהט ארויס אויף יאגד, געהט כאפען פיש; ער ברענגט אהיים די רויהע שטאפען פאר שפייז און די ווערקצייגען וואס מען בעדארף צום צוגרייטען די שפייז צום עסען. די פרוי בעזארגט דאס הויז און די צוגרייטונג פון שפייז און קליידונג, זי קאכט, וועבט, נעהט. יעדער פון זיי ביידע איז בעל הבית אין זיין פלאץ — דער מאן אין וואלד, די פרוי אין הויז. יעדער פון זיי איז אייגענטהימער פון די ווערקצייגען,

וואָס ער מאַכט און געברויכט: דער מאַן איז דער אייגנטהימער פון די געוועהר (פיילען־בויגען, שפּיעזען) און פון די געצייג צו כאַפּען חיות און פיש, די פרוי איז די אייגענטהימערין פון הויז־געריטה.

די הויז־האַלטונג איז קאָמוניסטיש פיר מעהרערע פאַמיליען, אָפּט פיר א גאַנצע סך פאַמיליען*). וואָס עס ווערט געמאַכט בשותפות און בענוצט בשותפות, דאָס איז דאָס שותפות אייגענטהום פון אַלע. דאָס הויז, דער גאָרטען, דאָס לאַנגע שיפעל — איז אַלעמענס אייגענטהום בשותפות.

אין דיעזען צושטאַנד, אַלזאָ, איז ווירקליך אמת, אז די אייגענטהימער בעאַרבייטען אליין זייער אייגענטהום. אַדוואָקאַטען און עקאָנאָמיסטען ווילען אונז איינרעדען, אז אין די היינטיגע ציוויליזירטע געזעלשאַפט בעאַרבייט זיך אויך יעדער אליין זיין אייגענטהום. דאָס איז דער לעצטער פאַלשער גרונד, אויף וועלכען דער קאַפּיטאַליזמוס בויט אויף זיין „רעכט" אויף פּריוואַט־אייגענטהום. דאָס איז אָבער אין די ציוויליזירטע וועלט א ליגען. דער אייגענטהימער בעאַרבייט געוועהנליך ניט אליין זיין אייגענטהום. ער לאָזט עס בעאַרבייטען דורך געדונגענע מענשען, וועלכע מוזען צו איהם אָנקומען, ווייל ער האָט די מיטלען פון דער ארבייט אין זיין אייגענטהום. זיי אָבער, די וואָס ארבייטען אויף דעם אייגענטהום, זיינען ניט די אייגענטהימער דערפון. אליין בעאַרבייט זייער אייגענטהום האָבען נאָר די ווילדע מענשען אין דעם צושטאַנד, וועלכען מיר בעטראַכטען דאָ.

אָבער די מענשען זיינען ניט אומעדום געבליעבען שטעהן אויף דיעזע שטופע. אין אזיען האָבען זיי געפונען בהמות, וועלכע האָבען זיך געלאָזט צאַהמען (דאָס הייסט צוגעוועהנען צו זיין ניט ווילד, צו לעבען מיט די מענשען אין הויז) און האָדעווען און זיך פערמעהרען געצאַהמטערהייט. אין אַמעריקאַ האָבען די אינדיאַנער געהאַט דעם ווילדען ביפּפעל־אָקס. דיעזע חיה האָט נאָר געקענט לעבען און זיך

*) בעזאָנדערס איז אזוי עס ביי די אינדיאַנער וואס וואוינען אויפ'ן נאָרד־וועסט ברעג פון אמעריקא, ווי בענקראָפט בעשרייבט. ביי די האַידאַה אינדיאַנער אויף דעם אינזעל וואָס ווערט היינט אָנגערופען קעניגין שאַר־לאָטע אינזעל, קומען פאָר הויזהאַלטונגען מיט ביז 700 נפשות אונטער איין דאַך. ביי די נוהטקא אינדיאַנער האָבען געלעבט גאנצע שבטים אונטער איין דאַך.

פערמעהרען אין דער פריי, אין דערווילדעניש. ווען דער מענש האָט זי געוואָלט עסען, האָט ער געמוזט געהן אויף יאגד און כאַפּען זי און הרג'ענען. אין אזיען אָבער האָט מען געהאט דעם געצאהמטען אָקס און קוה, וועלכע האָבען געבוירען יעהרליך א קאַלב ביי דעם מענשען אין הויז אָדער אין שטאַל, אָדער אין פעלד. דער מענש האָט אלזאָ נעהאט דיעזע חיה אונטער'ן האנד; זי האָט זיך אונטער זיין האנד פערמעהרט. און דערצו נאָך האָט ער געהאט מילך פון איהר. פון דעם איז ארויסגעקומען, אז א טייל פון די שבטים, געוועהנליך די מעהר ענטוויקעלטע — פון די פעלקער וואָס מען רופט אריער, סעמי־טען און אפשר אויך די טוראניער, — האָבען געמאכט בהמות־האָדעווען פאר זייער הויפּט־ארבייט. פריהער איז זייער ארבייט געווען צו צאהמען די בהמות, צו געוועהנען זיי צו לעבען מיט די מענשען און ניט צו אנטלויפען. דערנאָך, אז זיי זיינען שוין געצאהמט געוואָרען און האָבען געגומען האָבען קינדער אונטער דעם מענשען'ס האנד, האָבען די מענשען שוין ניט געדארפט טהאָן מעהר, ווי זיי האָדעווען און פאשען. אויף אזא אופן האָבען זיך אָבגעשיידעט פאַס־טוכער־שבטים פון די איבעריגע מאסען בארבארען. דאָס איז געווען צום ערשטען מאָל, אז א טייל מענשען האָבען אויף זיך גענומען איין געוויסע סאָרט ארבייט, וואָס נאָר זיי טהוען און אנדערע ניט. דאָס איז געווען די ערשטע גרויסע געזעלשאפטליכע טיילונג פון ארבייט.

די פאסטוכער־שבטים האָבען בעשאפען מעהר לעבענסמיטלען ווי אנדערע בארבארען, און אויך אן אנדער סאָרט לעבענסמיטלען. זיי האָבען געהאט מילך, קעז, פוטער, פלייש א סך מעהר ווי די אנ־דערע בארבארען; דערצו אויך פעל, וואָלל, ציגענע האָאר. און וואָס מעהר וואָלל און האָאר, אַלץ מעהר האָבען זיי געהאט געשפּאָנענע און געוועבטע זאכען. דערמיט איז צום ערשטען מאָל מעגליך געוואָרען א רעגעלער אויסטויש, א פערבייטונג (חילופין), דער אָנפאנג פון האנד־לען, פון קויפען און פערקויפען.

אויף פריהעריגע מדרגות (שטופען) פון דער מענשליכער ענט־וויקלונג האָט אויסטויש נאָר געקענט פּאַרקומען אמאָל, צופעליג. דען ווען אלע מענשען טהוען דיזעלבע ארבייט, האָבען זיי דאָך ניט מיט וואָס צו בייטען זיך. אמאָל האָט זיך געטראָפען, אז איינינע האָבען

בעזונדערע פעהיגקייטען צו מאכען געוועהר און ווערקציינגען בעסער ווי אנדערע און דאס האט געקענט ברייגנען דערצו, אז אויף א צייט זאל די ארבייט צוטיילט ווערען, אז די וואס מוינגען זיך בעסער צו דיעזע זאכען זאלען אימער טהאן די ארבייט. מען האט טאקי געפונען אויף א סך ערטער אין היהלען אדער בערגלעך, אזעלכע פלעצער, וואס עס איז זיכער, אז זיי זיינען אן איבערבלייבונג פון אמאליגע ווארשטאטען, וואו מען האט געמאכט שטיינערנע ווערקציינגען, אין די צייטען, ווען מען האט ניט געוואוכט פון שמעלצען מעטאל און ווען מען האט שוין אבער געקענט אויסארבייטען ווערקציינגען פון שטיינער. עס איז וואהרשיינליך, אז די קינסטלער, וואס האבען אין דיעזע ווארשטאטען געארבייט, האבען געארבייט פאר דער געמיינשאפט. אזוי ווי עס איז נאך היינט ביי די הינדוסען אין אינדיען מיט די האנדווערקער שטאנדען אין זייערע גענטיל־געזעלשאפטען: זיי ארבייטען פאר דער געמיינשאפט.

אויף קיין פאל קען אויף דיעזער ענטוויקלונגס־שטופע ניט מרע־פען קיין אנדערע אויסבייטונג פון זאכען ווי נאר אינעווענינג אין דעם שבט גופא, און דאס האט זיך נאר געקענט טרעפען אמאל אן אויס־נאהמע. צווישען פערשיעדענע שבטים איז קיין אויסטויש, קיין אנ־פאנג פון האנדעל, קיינמאל ניט פארגעקומען, אויף יענער שטופע.

אבער אנדערש איז עס שוין געווארען, ווען א טייל שבטים הא־בען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט די איינע בעזונדערע צוגעטהיילטע ארבייט — בהמות־האדעווען: דא האבען שוין דיעזע שבטים געהאט זאכען איבריג, וואס אנדערע שבטים האבען ניט געהאט און זיי הא־בען געהאט די מעגליכקייט צו פערבייטען דיעזע זאכען פאר אנדערע, וואס די אנדערע שבטים האבען שוין געקענט האבען איבריג. דער אויסטויש האט שוין דא געקענט זיך ענטוויקלען און ווערען א שטענ־דיגע איינריכטונג.

אין אנהויב האבען געפיהרט דעם אויסטויש א גאנצער שבט מיט א גאנצען אנדערן שבט, דורך די גענטיל־פארשטעהער פון ביידע זיי־טען. דען אין אנפאנג זיינען אויך די סטאדעס בהמות ביי די פאסטו־כער־שבטים געוועזן דאס שותפות־אייגענטהום פון דער גענס. אבער שפעטער, ווען די סטאדעס בהמות האבען אנגעהויבען צו ווערען פריי־וואט־אייגענטהום פון איינצעלנע פאמיליען־פאטערס, האט זיך אלין

מעהר און מעהר ענטוויקעלט אויסטויש דורך איינצעלנע מענשען, ביז צום סוף איז דער בייט צווישען איינצעלנע מענשען געוואָרען דער איינציגער סאָרט אויסטויש אָדער האַנדעל. דער הויפּט ארטיקעל, וועלכען די פּאַסטוכער שבטים האָבען גענאַט צו פערהאַנדלען צו זייערע שכנים־שבטים איז געווען בהמות. בהמות זיינען געוואָרען די סחורה, אין וועלכע אַלע אַנדערע סחורות זיינען געשאַצט געוואָרען: דאָס איז ווערט אזוי־פיעל־און־אזוי־פיעל ציעגען, דאָס — אזוי־פיעל־און אזוי־פיעל קיה אָדער אָקסען. בהמות האָט יעדער צו יעדער צייט אָנגענומען אין אויסטויש געגען יעדע אַנדערע סחורה. קורץ, בהמות האָבען געשפּיעלט די ראָלע פון געלד, שוין אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג. אָט אזוי שטאַרק האָט מען באַלד אין אָנפאַנג פון דעם האַנדעל, פון דעם סחורה־אויסטויש, דערפיהלט אַ בעדירפניש צו האָבען איין מין סחורה, וואָס זאָל שפּיעלען די ראָלע פון געלד און אזוי געשווינד האָט זיך דאָס ענטוויקעלט.

פון פערזייען גרינצייג האָבען וואהרשיינליך די אזיאַטישע באַרבאַרען אויף דער אונטערשטופּע פון באַרבאַריי נאָך ניט געוואוסט. דאָס איז ערשט אויפגעקומען ביי זיי אויף דער מיטעל־שטופע פון באַרבאַריי. און דאָס האָט צוגעפיהרט צו פעלד־ארבייט, צו פערזייען תבואה. אין די גאַנצע שטיק וועלט וואו די טוראַנישע פעלקער וואוינען (צו דיעזע פעלקער געהערען די טערקען, די טאַטאַרען, די פינען, די עסטהען, די ליפּלענדער און אַ סך אַנדערע), האָט מען ניט געקענט האָדעווען קיין בהמות אָהן אַ ביסעל ערד־ארבייט. ווייל אין דיעזע געגענדען, וואָס געפינען זיך ס׳רוב אויף אַ הויכען, גלייכען שטיק וועלט, איז דער קלימאַט אַזעלכער, אַז אין ווינטער קענען די בהמות ניט פּאַשען זיך אין פעלד. מען מוז האָבען אָנגעגרייט מיט וואָס צו פּאַשען זיי דעם לאַנגען שטרענגען ווינטער. דארום האָט מען דאָרטען געמוזט בעארבייטען לאָנקעס און שניידען היי און אויך ציהען געוויסע קערנער תבואה פאַר די בהמות צו עסען. אַז ניט, האָט מען קיין בהמות ניט געקענט האָדעווען. דאָס זעלבע איז אויך געווען אין די סטעפּעס צו צפון־זייט צו פון שווארצען ים. און אַז מען האָט שוין געלערנט ציהען פון דער ערד קערנער פאַר די בהמות, איז שוין געווען נאָר איין שריט דערצו, אַז די מענשען זאָלען זיך אויך שפּייזען מיט די קערנער. אזוי איז ארויסגעקומען פעלד־ארבייט.

די בעאַקערטע פעלדער זיינען אין אָנהייב געבליבען שותפות־אייגענטהום פון די גענס; שפּעטער האָט די גענס צוגעטיילט שטיקער פעלד צו די הויז־גענאָסענשאַפטען צו בענוצען עס, און צום סוף האָט מען צוגעטיילט אַזעלכע שטיקער פעלד צו איינצעלנע מענשען. דאָס איז זיי אָבער ניט אין גאַנצען אָבגעגעבען געוואָרען אַלס פּריוואַט־אייגענטהום. מען האָט דאָס זיי בלויז צוגעטיילט צום בענוצען. זיי האָבען געמעגט האָבען געוויסע בעזיץ־רעכטע דאַרויף, אָבער מעהר ניט.

פון די מלאכות, וואָס זיינען שוין געווען אויף דיעזער שטופּע פון ענטוויקלונג, זיינען בעזאָנדערס וויכטיג צוויי. די ערשטע איז וועבעריי אויף'ן וועב־שטוהל, די צווייטע איז שמעלצען מעטאַל־ערדען און שמיעדען די מעטאַלען. קופּער און צין און די פון ביידע צוזאַמענגעזעצטע בראָנז זיינען געווען די סאַמע וויכטיגסטע מעטאַלען. פון בראָנז האָט מען געקאָנט מאַכען ברויכבאַרע ווערקציינען און וואַפען (געוועהר). דאָך איז בראָנז ניט גענוג געווען, אז מען זאָל זיך שוין קענען בעגעהן אָהן די אַלטע ווערקציינען פון שטיין. אז מען זאָל קענען אויסקומען גאָר אָהן שטיין־ווערקציינען, דאָס האָט נאָר געקענט אויפטהאָן אייזען. אָבער צו שמעלצען אייזען האָט מען דעמאָלט נאָך ניט געוואוסט.

גאָלד און זילבער האָט מען דעמאָלט שוין אָנגעהויבען צו געברויכען פאַר צירונג. זיי האָבען שוין געמוזט שטעהן הויך אין ווערטה געגען קופּער און בראָנז.

פריהער האָט יעדער מענש קוים געקענט אויסאַרבייטען דאָס נויטיגסטע וואָס ער האָט געדאַרפט צו דערהאַלטען זיין אייגענעם לעבען. ווען אָבער דער מענש האָט זיך אויסגעלערענט אַרויסברייגנען מיט זיין אַרבייט אַלץ מעהר און מעהר פּראָדוקטען, אין אַלע צווייגען פון אַרבייט — אין בהמות האָדעווען, פעלד־בעאַרבייטען, אין הייזליכען האַנדווערק — האָט ער שוין געקענט מיט זיין אַרבייט בעשאַפען מעהר ווי נייטיג צום לעבען. צו דערזעלבער צייט האָט דאָס געבראַכט מעהר אַרבייט טעגליך פאַר יעדען מיטגליעד פון דער גענס, פון דער הויז־געמיינדע אָדער פון דער איינצעלנער פאַמיליע. (ווייל די בעדירפניסע זיינען געוואָרען גרעסער; ווען די אַרבייט האָט געקענט בעשאַפען מעהר, האָט מען זיך אויסגעלערענט בעדאַרפען מעהר.) דאַן האָט זיך אָנגעהויבען צו לוינען, אז מען זאָל אַריינקריגען מעהר

מענשען צו דער ארבייט. און ביי מלחמות האָט מען זיי געקענט קריגען: די געפאנגענע אין קריעג האָט מען פון דעמאָלט אָן גע־מאכט פאר שקלאפען.

אלזאָ זעהען מיר, אז די ערשטע גרויסע געזעלשאפטליכע טיילונג פון ארבייט האָט געמוזט ארויסברייגנען שקלאפעריי, אזוי לאנג ווי אלעם אָרום און אָרום איז געווען אזוי ווי עס איז געווען. ווייל די טיילונג פון אָרבייט, דאָס הייסט וואָס א טייל מענשען האָבען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט איין בעזונדערע ארבייט — ווי דאָ בהמות־האָדעווען — האָט מיטגעבראכט אז די ארבייט האָט געקענט בעשאַ־פען אלץ מעהר און מעהר עשירות; ווייטער האָט דאָס געפיהרט דערצו, אז עס זיינען אויפגעקומען אלץ מעהר און מעהר סאָרטען אר־בייט. דאָרום האָט זיך שוין געלוינט איינצושפאנען שקלאפען ביי דער ארבייט. אלזאָ, פון די ערשטע גרויסע געזעלשאפטליכע אר־בייטס־טיילונג איז ארויסגעקומען די ערשטע גרויסע שפאַלטונג פון דער געזעלשאפט אין צוויי קלאסען: הארען און שקלאפען, אויס־בויטער און אויסגעבויטעטע.

די סטאדעס בהמות זיינען פריהער געווען דאָס שותפות'ע איי־גענטהום פון דעם שטאם אָדער פון די גענס. מיט דער צייט איז דאָס איבערגעגאנגען אין פריוואט־אייגענטהום פון דעם אויבערהויפט פון דער פאמיליע. ווי אזוי און ווען דאָס איז געשעהען, ווענגען דעם ווייסען מיר ביז יעצט גאָר ניט. אָבער דאָס מוז הויפטזעכליך געשעהען אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג.

און איצט, ווען עס זיינען געווען סטאדעס בהמות אלס עשירות און די איבעריגע נייע רייכטהימער, איז אין דער פאמיליע פאָרגעקו־מען א רעוואָלוציאָן (דאָס הייסט אַן איבערקעהרעניש, א טיעפע ענ־דערונג): אנשטאט וואס פריהער איז די פרוי געווען די הערשע־רין אין הויז, איז איצט געוואָרען דער מאן דער הערשער. און אָט ווי אזוי דאָס איז געקומען: צו שאפען וואס מען בעדאַרף צום לעבען איז אימער געווען דעם מאן'ס זאך. ער האָט אויך בעשאפען די געציינג וואס מען האָט בעדארפט דערצו און זיין אייגענטהום איז דאָס געווען. ווען עס איז אויפגעקומען האָדעוואניע פון בהמות אלס א נייע סאָרט בעשאפונג פון לעבענסמיטלען, איז דאָס אויך געווען דעם מאן'ס זאך. פריהער דאָס צאהמען די ווילדע בהמות און שפע־

מער דאס אויפפאסען און האדעווען די נעצאהמטע איז אלץ גע־ווען דעם מאן'ס ארבייט. דארום האט ער זיך נעפיהלט אלס דער איינענטהימער פון די בהמות; און אויך אלס דער איינענטהימער פון אלצדינג, וואס איז איינגעהאנדעלט געווארען אין אויסטויש פאר בהמות, — אלע סחורות און שקלאפען. די גאנצע עשירות, וואס דער מענש האט שוין דאן נעקענט אבשפארען און אנזאמלען, איז געווארען דעם מאן'ס איינענטהום. די פרוי האט אויך מיט־גענאסען דערפון, אבער זי האט קיין חלק ניט געהאט אין דעם איינענטהום. פריהער, ווען דער מאן האט ניט געהאט מעהר צו טהאן ווי צו געהן אין מלחמות און אויף יאגד, איז ער געווען צופריעדען צו זיין אין הויז אויף די צווייטע שטעלע, אונטער די פרוי; כאטש אלס קריעגער און יעגער איז ער דאך געווען א „ווילדער", א רויהער. דער פאסטוך דאר־נעגען איז דאך א „מילדער", דאך האט ער זיך ארויפגעכאפט אויף די ערשטע שטעלע אין הויז און צוריקגעשטופט די פרוי אויף דער צווייטער שטעלע; ער האט זיך בענוצט דערביי מיט זיין רייכ־טהום. און זי האט זיך ניט געקענט בעקלאגען, עס וואלט איהר ניט נעהאלפען, ווייל אונטער די אומשטענדען האט עס אנדערש ניט גע־קענט זיין. פריהער איז דאך די פרוי אויך געווען די איינענטהי־מערין איבער איהר חלק ארבייט און דער מאן איבער זיין חלק. דאס איז יעצט אויך אזוי געבליעבען. און דאך האט זיך אלצדינג איבער־געקעהרט מיט'ן קאפ אראב. פארוואס? ווייל פריהער האט איהר חלק ארבייט, די הויז־ארבייט, און די הויז־געצייג, און אלץ וואס אין הויז, געהאט מעהר בעטרעף, ווי דאס וואס דער מאן האט פריהער אויפגעטהאן. איצט אבער האט שוין זיין חלק ארבייט געהאט א סך מעהר בעטרעף.

דאס הייסט, מיט אנדערע ווערטער, אזוי: די טיילונג פון אר־בייט צווישען מאן און פרוי אין דער פאמיליע, — דאס וואס איהם איז צוגעטיילט געווארען די ארבייט אהיים צו ברייננען לע־בענסמיטלען און איהר די ארבייט צו צוגרייטען זיי אין הויז — דאס האט רעגולירט דאס איינענטהום צווישען זיי: זיין איינענטהום איז געווען אלץ וואס האט צו טהאן מיט בעזארגען לעבענסמיטלען אין דרויסען און זי איז געווען די בעל הבית'טע אין הויז. איז אבער גע־קומען א נייע טיילונג פון ארבייט אויסערהאלב די

פ א מ י ל י ע, אין דער גאנצער מענשליכער געזעלשאפט, האט דאס געבראכט אן איבערקעהרעניש אין דער פאמיליע. דיזעלבע אורזאכע, וואס האט פריהער געמאכט די פרוי פאר די הערשערין אין הויז, האט יעצט געמאכט דעם מאן פאר דעם הערשער. וואס האט זי פריהער געמאכט פאר די הערשערין אין הויז? דאס וואס איהר איז צוגעטהיילט געווארען די הויז־ארבייט. איז אבער יעצט די הויז־ארבייט פון דער פרוי געווארען גאנץ אונוויכטיג אין פערגלייך מיט די ארבייט פון דעם מאן. דער מאן האט איצט בעשאפען עשירות, די פרוי׳ס הויז־ארבייט איז איצט געווען א נעבען־זאך דערצו.

דא זעהען מיר שוין, אז די בעפרייאונג פון דער פרוי, איהר גלייך־שטעלונג מיט דעם מאן, איז אן אונמעגליכקייט און בלייבט אונמעגליך, אזוי לאנג ווי די פרוי איז אויסגעשלאסען פון די געזעלשאפטליכע פראדוקציאנס־ארבייט און זי בלייבט נאר ביי היזליכע פריוואט־ארבייט. די בעפרייאונג פון דער פרוי ווערט ערשט מעגליך, ווען די פרוי וועט קענען נעהמען אן אנטהייל אין די געזעלשאפטליכע פראדוקציאן אויף א גרויסען געזעלשאפטליכען מאסשטאב און די הויזליכע ארבייט וועט נאר ווייניג צייט ביי איהר פערנעהמען. און דאס איז ערשט מעגליך געווארען דורך די גרויס־אינדוסטריע פון דער היינטיגער צייט, וועלכע ניט נאר וואס זי לאזט צו פרויען צו דער ארבייט אויף גרויסען פוס, נאר זי פערלאנגט זיי זעהר שטארק, און דערצו פערענדערט זי די הויז־ארבייט אלץ מעהר און מעהר אין עפענטליכע אינדוסטריע־ארבייט. (זייט ענגעלס האט דאס געשריעבען ביז היינט איז אין דעם געמאכט געווארען אונגעהייערע פארטשריטע. אפילו קאכען דארף היינט די פרוי אין דער היים א סך ווייניגער ווי אמאל; אין ריעזיגע פאבריקען ווערען אלץ מעהר און מעהר געריכטען געקאכט, איינגעמאכט און אריינגעטהאן אין פערלייטעטע בלעכענע קענדלעך. א סך פאמיליען לעבען היינט כמעט אין גאנצען מיט אזעלכע סארט פערטיג־געקויפטע שפייזען. די פרוי ארבייט אין א פאבריק, אדער אין א קאנטאר, אזוי גוט ווי דער מאן, און ווען זיי קומען אהיים, מאכען זיי זיך א מאהלצייט פון אזעלכע „איינגעקענדילטע“ פערטיג־געקאכטע שפייז. וויינינסטענס, אויב ניט אלע געריכטען, איז געוויס א טייל געריכטען נוצט מען שוין היינט זעהר פיעל „געקענדילטע“. דאס נעהמט אוועק פיעל פון די

פרוי'ס לעצטע הויז־אַרבייט — דאָס קאָכען — און זי קען ניכער גענעמען אנטהייל אין געזעלשאַפטליכער ארבייט, אין פאַבריקען, קאַנ־טאָרען, געשעפטען. די צאָהל פרויען, וואָס טהוען דאָס, וואַקסט אויס געוואַלדיג גרויס. — איבערזעצער).

ווען דער מאַן איז געוואָרען דער פאַקטישער הערשער אין הויז, איז אוועקגענומען געוואָרען די לעצטע שטערונג פון זיין אליין־הער־שונג. דאָן איז שוין אונטערגענאַנגען דאָס מוטער־רעכט, עס איז איינ־געפיהרט געוואָרען דאָס פאָטער־רעכט — און די פּאָארונגס־עהע, דאָס פרייע פּאָארען זיך, איז ביסלעכוויז איבערגעגאַנגען אין מאָנאָגאַמיע, דאָס הייסט אין די שטענדיגע צובינדונג פון דער פרוי נאָר צו איין מאַן. דערמיט איז די אליין־הערשונג פון דעם מאַן בעשטעטיגט און פעראייביגט געוואָרען. און דערמיט איז אריינגעקומען א ריס אין די אַלטע גענטיל־אָרדנונג: די גענטיל־אָרדנונג איז געווען אן איינהייט פון א סך מענער און פרויען; ווען אָבער עס איז ענטשטאַנען אן איינצעל־פאַמיליע, פון איין איינציגען מאַן, און זי, די איינצעל־פאַ־מיליע, איז געוואָרען א מאַכט, האָט זי אריינגעבראַכט א ריס אין די איינהייט פון דער גענס און דאָס האָט געפיהרט צו מאַכען א סוף פון איהר.

דער שריט אין דער ענטוויקלונג נאָך דיעזען, פיהרט אונז שוין אין די איבער־שטופע פון די באַרבאַריי, די צייט ווען מען ווייס שוין פון שמיעדען אייזען. אין דער צייט איז שוין דאָ אן אייזערנער שווערד, אָבער אויך דער אַקער־אייזען און דער האַק. דאָס איז די פעריאָדע, אין וועלכע אַלע קולטור־פעלקער מאַכען דורך זייער העראָען־צייט. (העראָען־צייט איז די אָנפאַנגס־צייט פון א פאָלק, פון וועלכער עס איז נאָך ניט געבליעבען קיין געשריעבענע היסטאָריע און פון וועל־כע עס ווערען דערצעהלט ביי יעדען פאָלק לעגענדען. די לעגענדען פון יעדען פאָלק דערצעהלען פון זיין אָנפאַנגס־צייט וועגען זעהר גרוי־סע העלדען — הערָאען — אָדער הייליגע, האַלב־געטער, וואָס זיינען ארויסגעקומען פון די געטער אליין, און אז זיי זיינען דאָס געווען די ערשטע „אבות“ פון דעם פאָלק. די מעשׂות פון אברהם, יצחק און יעקב ביי אידען זיינען אויך הערָאען־לעגענדען פון די הערָאען־צייטען פון אידישען פאָלק. — איבערזעצער). דער מענש האָט זיך אויס־געלערנט בענוצען אייזען, דעם לעצטען און וויכטיגסטען פון די רויהע

שטאָפּען, וועלכע האָבען געמאַכט גאַנצע איבערקעהרענישען אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט; דער לעצטער — ביז די קאַרטאָפּעל זיינען ערפונדען געוואָרען. דאָס אייזען האָט בעשאַפען די פעלד־אַרבייט אויף גרויסע שטרעקען. מיט דעם אייזען האָט מען שוין גע־קענט אויסהאַקען גאַנץ גרויסע שטיקער וואַלד און מאַכען דערפון פעלד צו פעראַקערען. דאָס אייזען האָט דעם האַנדווערקער געגעבען ווערקצייגען אַזעלכע האַרטע און שאַרפע, אַז מען האָט שוין געקענט דערמיט שניידען אפילו דעם האַרטסטען שטיין און אַלע אַנדערע מע־טאַלען. דאָס אַלעס האָט זיך ענטוויקעלט ביסלעכווייז. דאָס ערשטע אייזען איז אָפט געווען נאָך ווייכער ווי בראָנז. דאַרום איז ניט מיט איין מאָל אונטערגעגאַנגען די שטיינערנע געוועהר. מען געפינט נאָך אין שריפטען און לידער פון גאַנץ שפּעטע צייטען דערמאָהנט וועגען שטיינערנע העק, וואָס מען האָט בענוצט אין מלחמות. מען געפינט דאָס, למשל, אין דעם אַלט־דייטשען הילדערבראַנדס־ליעד, וואָס שטאַמט פון ענדע פון 9טען יאָהרהונדערט; און אפילו נאָך אין די מלחמה ביי די שטאָדט הייסטינגס, וואו וויליאם דהי קאָנקעראָר האָט איינ־גענומען ענגלאַנד אין יאָהר 1066, האָט מען בענוצט שטיינערנע העק, ווי עס צייגט זיך פון די היסטאָרישע דאָקומענטען וועגען דיעזע מלחמה. עס האָט אַלזאָ גענומען צייט, איידער מען האָט ביסלעכווייז אויס־געלערנט צו שמידען האַרט אייזען. אָבער קוים איז מען נאָר דער־גאַנגען צו שמעלצען אייזען ווי עס איז, איז שוין דער פאָרטשריט גענאַנגען געשווינדער און אָהן אָבהאַלט. ווען מען האָט שוין געקענט בענוצען אייזען, איז מען דערגאַנגען ווי אויסצוהאַקען שטיינער אום צו מויערען מיט זיי. אַזוי האָט מען ביסלעכווייז אויסגעבוים אַ שטאָדט אַרומגערינגעלט מיט שטיינערנע מויערען, טהורמען, שפּיצען און מיט הייזער פון שטיין אָדער ציעגעל. אַזאַ שטאָדט איז געוואָרען דער הויפּט־פּלאַץ פון דעם שבט (שטאַם) אָדער פון דער פעראייניגונג פון שבטים. די שטאָדט מיט די פעסטע מויערען אַרום איז געווען אַ געוואַלדיגער פאָרטשריט אין די בוי־קונסט. אָבער דאָס איז אויך געווען אַ סימן, אַז די מענשען לעבען מעהר אין געפאַהר און בעדאַר־פען מעהר שוץ. פאַר וואָס? ווייל עשירות האָט זיך שוין געשווינד אָנגעקליבען, אָבער אַלס דאָס אייגענטהום פון איינצעלנע מענשען; די וועבעריי, די מעטאַל־בעאַרבייטונג און אַנדערע מינים האַנד־אַרבייט,

האָבען זיך אַלץ מעהר און מעהר אָבגעזונדערט און ענטוויקעלט אַלץ
מעהר פערשיעדענהייט אין קונסט און רייכטהומס־בעשאַפונג. פעלד־
ארבייט האָט יעצט שוין אַרויסגעבראַכט, חוץ תבואה, אַרבעס, בעבלעך
און אויבס, אויך אייל און וויין, וואָס מען האָט שוין אויסגעלערנט
קוועטשען. אַזוי פיעל פערשיעדענע מלאכות האָט שוין ניט מעהר גע־
קענט טהאָן אַלץ דערזעלבער מענש. דאָ איז אַרויסגעקומען **די
צווייטע גרויסע טיילונג פון אַרבייט:**
דאָס האַנדוועַרק האָט זיך אָבגעשיידט פון די פעלד־אַרבייט. האַנד־
מלאכות זיינען צוגעטיילט געוואָרען צו בעזונדערע מענשען, האַנד־
ווערקער, וואָס האָבען דאָס גאַנצע לעבען געאַרבייט נאָר ביי איין
מלאכה. דערביי האָבען זיי זיך אויסגעלערט צו זיין אַלץ מעהר גע־
שיקט, און אַלץ מעהר גוטס האָט די מענשליכע אַרבייט געקענט אַרויס־
ברענגען. און דורך דעם האָט די מענשליכע אַרבייטס־קראַפט גע־
קראָגען אַלץ מעהר ווערדע. די שקלאַפעריי איז דאַרום יעצט געוואָ־
רען אַ וויכטיגער טייל פון דעם געזעלשאַפטס־סיסטעם, ווערענד אויף
די פריהעריגע שטופע האָט זיך געטראָפען שקלאַפעריי נאָר אַמאָל אַן
אויסנאַהמע און עס האָט זיך דעמאָלט ערשט ענטוויקעלט. איצט האָ־
בען די שקלאַפען אויפגעהערט צו זיין איינפאַכע געהילפען; איצט
האָט מען אָנגעהויבען זיי טוצענדווייז צו טרייבען צו דער אַרבייט
אויף דעם פעלד און אין דער ווערקשטאַט.

מיט דער שפּאַלטונג פון דער אַרבייט אין צוויי גרויסע הויפּט־
צווייגען, פעלד־אַרבייט און האַנדווערק, קומט אויף אַ נייעס, אַז מען
אַרבייט שוין ניט מעהר פאַר'ן אייגענעם געברויך, נאָר דירעקט פאַר
דעם אויסטויש. וואָרים אַז אַ טייל מענשען טהוען זייער גאַנצען לע־
בען נאָר איין מין אַרבייט, למשל שמידען אייזען, קען דאָך דאָס ניט
מעהר זיין פאַר'ן אייגענעם געברויך. זיי קענען דאָך ניט עסען קיין
אייזען. זיי מאַכען זייער אַרבייט פאַר אַנדערע און פערבייטען (טוישען
אויס) זייער אַרבייט פאַר די פּראָדוקטען פון אַנדערע מענשענס אַר־
בייט. דערמיט קומט אויף דער האַנדעל, ניט בלויז אין אייגענעם
לאַנד און צווישען די שבטים, איבער זייערע גרענעצען, נאָר אויך אי־
בער גרייסע וואַסערען. דאָס אַלעס איז אָבער דעמאָלט נאָך זעהר אונ־
ענטוויקעלט. די עדעלע מעטאַלען, גאָלד און זילבער, פאַנגען אָן צו
זיין כמעט די איינציגע אַלגעמיינע געלד־וואַארע, אָבער נאָך ניט גע־

פרעסט אין מטבעות, נאָר לויט נאָב'ן געוויכט. מען וועגט צו גאָלד און זילבער און דערמיט קויפט מען. (אין חומש שטעהט אויך, ביי אברהם'ן, ווען ער האָט געקויפט א קבר פון עפרונ'ען: „וישקול על ידו", ער האָט איהם צוגעוואויגען פיער הונדערט געוויכטען זילבער און דערמיט בעצאָהלט פאַר'ן פעלד). אין מטבעות־געלד זעהט זיך שוין ניט אָן, אז געלד איז אייגענטליך א סחורה ווי אַלע סחורות; אז עס איז בלויז לייכט דאָס אויסצוטוישען אויף אנדערע סחורות, ווייל יעדער נעהמט דאָס אָן צו יעדער צייט, אין אויסטויש אויף וואָס דאָס איז, אָבער ווייטער איז דאָס פשוט א סחורה ווי אַלע סחורות. דאָס איז אין געלד שוין פערשלייערט, ווען עס איז אויסגעפּרעסט אין מטבעות. עס דאכט זיך שוין, אז געלד איז עפּעס א ספּעציעלע כשוף־זאַך. אָבער ווען מען האָט נאָך ניט געהאַט קיין געקוועטשטע מטבעות נאָר מען האָט גענוצט אלס געלד גאָלד און זילבער צוגעוואויגען אויפ'ן געוויכט, איז עס געווען קלאָר, אז דאָס גאָלד אָדער זילבער איז דאָ א סחורה ווי אַלע סחורות.

און דאָ איז שוין אויפגעקומען אַן אונטערשיעד צווישען רייכערע און אָרימערע, חוץ דעם אונטערשיעד צווישען פרייע און שקלאַבען. מיט דער נייער צוטיילונג פון ארבייט איז אויפגעקומען א נייע שפּאַלטונג פון דער געזעלשאַפט אין קלאסען. וואו עס איז נאָך געווען געבליבען די אַלטע קאָמוניסטישע הויז־געמיינדע, מיט שותפות'ע אייגענטהום, איז דאָס יעצט אונטערגעגאַנגען. דער אונטערשיעד אין רייכקייט ביי די פערשיעדענע הויפּט־לייט פון פאַמיליען האָט צוריסען דעם אַלטען קאָמוניזמוס. מיט דעם איז אויך אונטערגעגאַנגען די שותפות'ע פעלד־ארבייט אויפ'ן חשבון פון דיעזער הויז־געמיינדע. דאָס אקער־לאַנד ווערט דאן שוין צוגעטיילט צו די אייצעלנע פאַמיליען צו בענוצען דאָס. אין אָנהייב ווערט עס זיי אָבגעגעבען נאָר אויף א צייט, דערנאָך אויף אימער. דער איבערגאַנג אין פאָלקאָמענעם פריוואַט־אייגענטהום קומט פאָר ביסלעכווייז אין צוזאַמען דערמיט געהט איבער די פּאָרונגס־עהע אין מאָנאָגאַמיע. די איינצעלנע פאַמיליע פאַנגט אָן צו זיין די ווירטהשאַפטליכע איינהייט אין דער געזעלשאַפט. (וואָס דאָס מיינט איז ערקלערט אויבען, זייטע 129.)

די געדיכטערע בעפעלקערונג האָט געמאכט נויטיג מען זאָל זיך פעסטער צוזאַמענבינדען, אי אין אייגענעם שבט אי צווישען שבטים.

דער בונד פון פערוואנדטעטע שבטים ווערט איבעראל א נויטווענדיג־קייט. מיט דער צייט ווערט אויך נויטווענדיג זיי זאלען זיך אין גאנצען צונויפשמעלצען און ווערען גאר איין פאלק. דערמיט ווע־רען אויך צונויפגעשמאלצען די בעזונדערע שטיקער לאנד פון די שבטים און עס ווערט איין לאנד פון גאנצען פאלק. דער מחנות־אנ־פיהרער פון פאלק (דאס איז דער וואס אין די אלטע גריכישע שריפ־טען ווערט ער אנגערופען „רעקס“, אין די לאטיינישע „באזילעאוס“, ביי די אלטע נארדישע פעלקער „טהיודאנס“) ווערט א שטענדיגער בעאמטער, מען קען שוין אהן איהם ניט זיין. עס קומט אויף די פאלקס־פערזאמלונג, וואו זי איז ניט שוין פון פריהער בעשטאנען. אזוי ענטוויקעלט זיך די געגטיל־געזעלשאפט ביסלעכווייז צו א מילי־טערישע דעמאקראטיע. מיליטעריש — ווייל מלחמות און ארגאניזא־ציאן צו מלחמות זיינען יעצט געווארען רעגעלמעסיגע אויפגאבען פון פאלקס לעבען. די עשירות פון די שכנים רייצט די רויב־לוסט פון די פעלקער. אנצוקלייבען עשירות איז שוין ביי די מענשען דע־מאלט געווארען איינע פון די ערשטע צוועקען פון לעבען. זיי זיינען בארבארען: רויבען איז ביי זיי לייכטער און אפילו עהרענהאפ־טער ווי אליין אויסארבייטען. פריהער האט מען מלחמות נאר גע־פיהרט צו נעהמען ראכע פאר עולות וואס מען האט געהאט פון פרעמדע, אדער ווען עס איז א שבט צו ענג געווארען אין זיין לאנד און ער האט געוואלט אויסברייטען זיין וואוין־פלאץ; יעצט אבער פיהרט מען שוין מלחמות בלויז כדי צו רויבען. מלחמה־פיהרען ווערט א שטענדיגע בעשעפטיגונג צו קריעגען דורך דעם פערמעגען. ניט אומזיסט שטעהען שטארקע מויערען ארום די נייע בעפעסטיג־טע שטעדט: אין די גרובענס פון זייערע פעסטונגען ליגט דער קבר פון די געגטיל־ארדנונג און זייערע טהורמען גרייכען שוין אריין אין דער ציוויליזאציאן.

און אויך אין די אינערליכע אנגעלעגענהייטען ווערט אלעס אנ־דערש. דורך די רויב־מלחמות קריעגט דער אויבערשטער אנפיה־רער פון די קריעגס־מחנות מעהר מאכט. דאס זעלבע איז מיט די אונטער־פיהרער זיינע. און ביסלעכווייז גערהט זייער אמט איבער בירושה. פריהער איז עס גלאט א מנהג, אז ווען דער אנפיהרער שטארבט, קלויבט מען אויס אן אנדערען אנפיהרער פון דעם פער־

שטאַרבענעם'ס פאַמיליע. פון דעם קומט ביסלעכווייז אַרויס אַ מנהג, בעזאָנדערס זינט עס איז איינגעפיהרט דאָס פאַטער־רעכט, אַז דאָס אַמט פון דעם פיהרער געהט שוין איבער בירושה צו זיינע יורשים. אין אָנהייב איז דאָס נאָר ווייל דאָס אַרט קיינעם ניט; דערנאָך פאָדערט דאָס שוין די פאַמיליע פון דעם הערשער; און ענדליך ווערט דאָס אַ „רעכט“, וואָס די הערשער־פאַמיליע פערכאַפּט און וויל עס פון האַנד ניט אַרויסגעבען. דערמיט ווערט געלייגט דער פונדאַ־מענט צו דעם ירושה־קעניגטהום און ירושה־אַדעל.

אויף אַזאַ אופן רייסען זיך די בעאַמטע און אָנפיהרער פון די גענטיל־איינריכטונג ביסלעכווייז אַרויס פון זייער וואָרצעל וואָס זיי האָבען פריהער געהאַט אין פאָלק, אין דער פראַטריע, אין דעם שטאַם, ווען זיי פלעגען נאָר אויסגעקליבען ווערען אַלס זייערע דיענער. די גאַנצע גענטיל־אָרדנונג ווערט דאַן איבערגעקעהרט קאַפּויר: פריהער איז זי געווען אַן אָרגאַניזאַציאָן פון שטאַמען וואָס איהר צוועק איז געווען צו ברייינגען פריי זייערע אייגענע אַנגעלעגענהייטען אין אָרד־נונג; יעצט ווערט זי אַן אָרגאַניזאַציאָן צו בערויבען און אונטערדריקען די שכנים. און איהרע בעאַמטע ווערען אויף אַזאַ אופן אויס ווערק־צייגען פון דעם ווילען פון פאָלק; זיי ווערען אַ זעלבסטשטענדיגע מאַכט צו בעהערשען און אונטערדריקען דאָס אייגענע פאָלק.

דאָס אָבער וואָלט קיינמאָל ניט מעגליך געווען, ווען עס וואָלט ניט געקומען דערצו, אַז די גענטיל־ברידער האָבען זיך צושפּאָלטען אין רייכע און אָרימע, דורך די לוסט צו רייכטהום; ווען עס וואָלט ניט געקומען דערצו, ווי מאַרקס דריקט זיך אויס — אַז „דער אונ־טערשיעד אין פערמעגען צווישען די ברידער פון איין געגס האָט גע־מאַכט אַ סוף צו די איינהייט פון אינטערעסען און געבראַכט אַ געג־נערשאַפט צווישען די גענטיל־ברידער“; און ווען די שקלאַפעריי וואָלט זיך ניט געווען שוין אָנגעפאַנגען צו פערשפּרייטען און עס וואָלט ניט געווען ענטשטאַנען דער בעגריף, אַז זיך אליין אויסצואַרבייטען וואָס מען דאַרף צום לעבען איז אונטער דעם כבוד פון אַן אַנשטענדיגען מענשען; אַז אַרבייט פּאַסט נאָר פאַר שקלאַפען און אַז דאָס איז שענדליכער ווי רויבען אין מלחמות.

דערמיט זיינען מיר דערגאַנגען צו דער שוועל פון ציוויליזאַציאָן.

זי הייבט זיך אָן מיט א נייעם פאָרטשריט אין דער טיילונג פון ארבייט. אויף דער אונטערשטער שטופע פון בארבאריי האָבען די מענשען בעשאפען לעבענסמיטלען נאָר דירעקט פאר דעם אייגענעם בעדארף. אויב עס האָט זיך אמאָל געטראָפען אז מען האָט אויסגעטוישט זאכען אויף זאכען, איז דאָס נאָר פאָרגעקומען אמאָל, מיט זאכען, וואָס מען האָט צופעליג געהאט איבריגע. אויף דער מיטעלסטער שטופע פון בארבאריי געפינען מיר ביי די פאסטוכער־פעלקער שוין א פערמעגען, דאָס זיינען די בהמות, וואָס זיי האָבען רעגעלמעסיג מעהר ווי זיי בעדארפען פאר'ן אייגענעם געברויך, — אויב, נעמליך, די סטאדע בהמות דערגרייכט נאָר א געוויסע גרויס; צו דערזעלבער צייט איז שוין דאָ א טיילונג פון ארבייט צווישען די פאסטוכער־פעלקער און צווישען די וועניגער ענטוויקעלטע שבטים, וואָס האָבען ניט קיין בהמות. דאָס בעשאפט צוויי פערשידענע פּראָדוקציאָנס־שטופען איינע לעבען די אנדערע און דאָס מאכט נויטווענדיג און מעגליך א רעגעלמעסיגען אויסטויש. די אויבערשטופע פון בארבאריי ברייננט אונז א וויטערע ארבייטס־טיילונג, דאָס איז צווישען פעלד־ארבייט און האנדווערק. דאָס ברייננט דערצו, אז אלץ א גרעסערער טייל פון די פּראָדוקטען פון מענשליכע ארבייט ווערט בעשאפען דירעקט פאר דעם אויסטויש, פאר דעם האנדעל, הייסט עס. דאָס מאכט, אז דער אויסטויש, דער האנדעל צווישען די איינצעלנע פּראָדוצענטען (בעשאפער) ווערט א לעבענס־נויטווענדיגקייט.

דאן קומט די ציוויליזאציאָן. זי בעפעסטיגט די אלע ארבייטס־טיילונגען, וועלכע זי געפינט שוין פערטיגע, און מאכט זיי נאָך שארפער, בעזונדערס דורך דעם, וואָס די שטעדט ענטוויקלען זיך און עס ווערט אלץ שארפער דער אונטערשיעד צווישען שטאָדט און דאָרף (וואו אמאָל הערשען די שטעדט איבער די דערפער, ווי אין אלטערטהום, אמאָל בעהערשען די פעלד־בעזיצער די שטעדט, ווי אין מיטעלאלטער). דורך דיעזען וואקסענדען צווישענשייד צווישען שטאָדט און דאָרף קומט אויף א דריטע ארבייטסטיילונג, אזעלכע וואָס מען געפינט נאָר אין דער ציוויליזאציאָן; אזעלכע וואָס שפּיעלט א הויפּט־וויכטיגע ראָלע: עס קומט אויף, נעמליך, א בעזונדערער קלאס מענשען, וואָס בעשעפטיגען זיך ניט מעהר מיט קיין פּראָדוקציאָן, מיט קיין בעשאפען זאכען צום מענשליכען געברויך, נאָר בלויז מיט דעם

אויסטויש פון פראָדוקטען — עס קומען אויף — די סוחרים. דערמיט פאַנגט זיך אָן אַ נייער סאָרט איינטיילונג פון מענשען און קלאַסען. אָן אָנפאַנג פון קלאַסען־טיילונג איז שוין פריהער אויך געווען; עס זיינען שוין געוועזן פערשיעדענע אָנפאַנגען אַזעלכע; אָבער ביי יעדען פריהעריגען אָנפאַנג פון קלאַסען־טיילונג איז דאָס נאָר געווען ביי דער פּראָדוקציאָן, — די ארבייטער האָבען זיך געשיידעט אין אַזעלכע וואָס האָבען אָנגעפיהרט די ארבייט און אַזעלכע וואָס האָבען געטהאָן די ארבייט. אָדער אין אַזעלכע וואָס האָבען געטהאָן זייער ארבייט אויף אַ גרויסען פוס און אַזעלכע וואָס האָבען געאַרבייט אויף אַ קלענערען מאַסשטאַב. ווען אָבער עס האָט זיך אָבגעטיילט אַ בעזונדערער קלאַס סוחרים, איז צום ערשטען מאָל אויפגעקומען אַ קלאַס מענשען אַזעלכע, וואָס האָבען אַליין אין דער ארבייט קיין שום אַנטייל ניט גענומען און דאָך האָבען זיי אַזוי געמאַכט, אַז אין אַלגעמיינען האָבען זיי אָנגעפיהרט די פּראָדוקציאָן און די פּראָדוצענטען זיינען געוואָרען צו זיי עקאָנאָמיש אונטערוואָרפען. זיי זיינען געוואָרען די פערמיטלער צווישען יעדע צוויי פּראָדוצענטען און האָבען זיי ביידע בעראַבעוועט. איינגערעדט האָבען זיך די סוחרים, אַז זיי ווערען די ניצליכסטע קלאַסע פון דער בעפעלקערונג, ווייל זיי בעפרייען די פּראָדוצענטען פון די מיהע און פון די ריזיקע פון מוזען אַליין פערזאָרגען דעם אויסטויש אין זיי העלפען זיי צו קענען געפינען בעלנים אויף זייער ארבייט אין די וויטסטע געגענדען; אין אמת'ן אָבער זיינען די סוחרים געוואָרען אַ קלאַס פון פּאַראַזיטען, עכטע געזעלשאַפטליכע פּיאַווקעס. אויפגעטהאָן האָבען זיי אין אמת'ן זעהר ווייניג און פאַר אַ לוין דערפאַר האָבען זיי אָבגעשעפּט די סמעטענע פון די פּראַצע פון ביידע זייטען, אי פון די היימישע פּראָדוצענטען, אי פון די פרעמדע. און אין דער גיך האָבען זיי אָנגעקליעבען גרויסע עשירות'ן און געוואַלדיגען געזעלשאַפטליכען איינפלוס. און דארום האָבען זיי בעקומען אַלץ מעהר און מעהר אנזעהען און האָבען אַלץ מעהר און מעהר בעהערשט די פּראָדוקציאָן, ביז זיי האָבען ענדליך אַליין בעשאַפען אָן איינענעם „פּראָדוקט“, דאָס זיינען די האַנדעלס־קריזען, וואָס זיינען געוואָרען אָפּטע געסט פון צייט צו צייט און געבראַכט שווערע צרות אויפ'ן גאַנצען געזעלשאַפטליכען לעבען.

אויף די מדרגה פון דער מענשליכער ענטוויקלונג, פון וועלכער

מיר רעדען דאָ, האָט די סוחרים־קלאַסע, די נאַר וואָס אויפגעקומענע, נאָך ניט געהאַט קיין שום בעגריף פון די געוואלדיגע ראָלע, וואָס זי וועט אמאָל שפּיעלען. אָבער זי ענטוויקעלט זיך אַלץ מעהר און ווערט אַלץ מעהר אַזוי וויכטיג, אַז מען קען זיך ניט בעגעהן אָהן איהר.

מיט דער ענטוויקלונג פון די מכחר־קלאַסע קומט אויף מ ע ט אַ ל־ג ע ל ד, אויסגעפּרעסטע מטבעות. דאָס ווערט אַ נייער מיטעל פון הערשונג פון די ניט־פּראָדוצענטען איבער דעם פּראָדוצענט און זיין פּראָדוקציאָן. דאָס געלד איז געוואָרען די וואארע איבער אַלע וואאַרען, זי ענטהאַלט אַלע כחוהות אין זיך פערבאָרגען; דאָס כשוף־מיטעל, וואָס קען זיך פערוואַנדלען אין אַלעם וואָס מען קען זיך נאָר ווינשען. ווער עס האָט געהאַט געלד, דער האָט בעהערשט די גאַנצע וועלט פון פּראָדוקציאָן. און ווער האָט געהאַט געלד? דער קויפמאַן. אין זיין האַנד איז דאָס געלד געוואָרען דער גאָט פון דער געזעלשאַפט. ער האָט געמאַכט, אַז יעדער זאָל פיהלען, דאָס אַלע סחורות מוזען זיך וואַרפען קניענדיג אין שטויב פאַר'ן געלד, און דער־מיט מוזען צום געלד דיענען אַלע וואַאַרען־פּראָדוצענטען. ער האָט בעוויעזען, ווי אַלע אַנדערע פאָרמען פון רייכטהים ווערען נאָר דער שאָטען פון דיעזען עיקר עשירות, פון געלד. קיינמאָל האָט זיך די מאַכט פון געלד ניט אַרויסגעצייגט אַזוי רויה און מיט אַזאַ געוואַלט, ווי אין דיעזער יוגענדצייט זיינע.

נאָך דעם ווי עס איז אויפגעקומען וואַארען־פערקויף פאַר געלד, האָט דאָס געלד גענומען שפּיעלען נאָך אַ נייע ראָלע: מען האָט אָנגעהויבען אָוועקצובאָרגען געלד אויף פּראָצענט. די געזעצע פון אַלטען רוים און פון דעם אַלטען אַטהען האָבען געמאַכט דעם בעל חוב אונטערוואָרפען צו די פיס פון דעם מלוה אָהן שום רחמנות. אין קיין לאַנד שפּעטער זיינען די געזעצע ניט געוועזען אַזוי אונדערבאַרמדיג. און אין די ביידע פאַרצייטיגע לענדער זיינען אָט דיעזע אונדערבאַרמדיגע געזעצע אַרויסגעקומען פון זיך, אַלס געוואוינהייטס רעכטע, אָהן אַנדערען צוואַנג ווי דעם עקאָנאָמישען, — דאָס הייסט ווייל דער באָרגער האָט זיך ניט געקענט העלפען, ער האָט געמוזט אָנקומען צו דעם געלד־מענש.

ווען עס איז שוין געווען פּריוואַט־עשירות אין סחורות, אין שקלאַפען און אין געלד, איז צוגעקומען נאָך איין סאָרט רייכטהום, — אין

דעם בעזיץ פון פעלד. פריהער האָבען איינצעלנע מענשען נאָר גע־קראָגען פון דער געגנס אָדער פון דעם שטאַט א שטיקעל פעלד בלויז צום בעאַרבייטען. קיין פּריוואַט־עשירות אין פעלדער האָט ניט גע־קענט זיין.

ווען אָבער עס איז שוין געווען געקומען אין דער ענטוויקלונג אזוי ווייט, ווי מיר האַלטען דאָ, האָט יעדער שוין דאָס שטיקעל פעלד, וואָס איז איהם צוגעטיילט געוואָרען, פעסט געהאַלטען אלס זיין אייגענ־טהום; דאָס פעלד־אייגענטהום האָט זיך אזוי בעפעסטיגט, אז עס איז שוין געוואָרען א ירושה פאַר קינדער און קינדס־קינדער. איצט איז זיי געוואָרען צו לאַסט דאָס, וואָס די גענטיל־געמיינשאַפט האָט נאָך געהאַט א רעכט אויף די פעלדער. דאָס איז געוואָרען אויף די איינצעלנע ווי קייטען אויף די הענד, ווייל דאָס האָט זיי ניט ערלויבט צו טהאָן מיט זייערע פעלדער ווי פּאָלשטענדיגע בעלי בתים, אפילו צו פערקויפען. דאָרום האָבען זיי דעמאָלט שטאַרק געוואונשען, זיי זאָלען זיך אין גאַנצען בעפרייען פון דעם שטיקעל איבערבלייבעכטס פון דעם פריהעריגען שותפות־אייגענטהום. נו, פון דיעזע קייטען אויף זייער־ע הענט האָבען זיי זיך טאַקי בעפרייט, אָבער צוזאַמען מיט דעם זיינען די מעהרסטע פון זיי באַלד „בעפרייט" געוואָרען פון זייער־ פעלד־אייגענטהום אויך. וואָרום מען דאַרף ניט פערגעסען, אז וואו מענשען זיינען גאָר אין גאַנצען פאַר זיך פרייע בעלי בתים איבער זייערע פעלדער, האָבען זיי טאַקי די מעגליכקייט די פעלדער אָהן בעשרענקונג צו ב ע ז י צ ע ן, אָבער דאַן האָבען זיי אויך ווידער די מעגליכקייט די פעלדער גאָר אין גאַנצען צו פ ע ר ל י ע ר ע ן. אזוי לאַנג ווי עס עקזיסטירט נאָך כאָטש אַן איבערבלייבונג פון שותפות־אייגענטהום, איז טאַקי דער איינצעלנער ניט אין גאַנ־צען פריי זיין פעלד צו בעזיצען, דערפאַר אָבער איז ער ווידער פער־זיכערט, אז ער קען עס ניט גאָר אין גאַנצען פערליערען. אזוי גוט ווי איינער קען ניט האָבען קיין פעלד אין זיין פּאָלשטענדיגען אייגענ־טהום און ער קען עס ניט פערקויפען, ווייל עס בעלאַנגט צו אלע, אזוי קען עס דאָך אַנאַנדערער אויך ניט בעזיצען פּאָלשטענדיג און ניט אָב־קויפען. דאָס הייסט, אלזא, אז יעדער מענש בלייבט אימער א שותף מיט אלע זיינע מיטברידער אין די פעלדער און ער איז אימער זיכער מיט א חלק פעלד פאַר זיך צו בעאַרבייטען. ווען אָבער ער פיהרט

אויס, וואס ער מיינט, אז עס איז א מציאה געכאפט, אז זיין שטיקעל פעלד ווערט „פריי“ פון די דעה, וואס קהל האט איבער דעם און ער רייסט איבער די קייטען פון קאנטראל פון דער געמיינשאפט, דאן צוריסט ער דערמיט אויך דעם באנד וואס האט איהם ביז אהער צוגעבונדען צו דעם פעלד און וואס האט ניט געקענט אבגעריסען ווע־רען פון איהם. וואס דערפון קומט ארויס, האט מען איהם באלד גע־מאכט פערשטעהן דורך דעם געלד, וואס איז אויפגעקומען צוזאמען מיט דעם פריוואט־אייגענטהום: די שטיקער פעלד האבען איצט שוין געקענט ווערען וואארע, מען האט זיי שוין געקענט פערקויפען און געבען פאר א משכון. אזוי געשווינד ווי ערד איז געווארען פריוואט־אייגענטהום, איז באלד אויך (אין אטהען) ערפונדען געווארען היפא־טעק (מארטגיידזש, געבען גרונד־אייגענטהום פאר א משכון). דעם פעלד־בעזיצער האט זיך געדוכט, אז איהם איז געווארען בעסער, ער איז געווארען דער גאנצער אייגענטהימער איבער זיין פעלד; אבער נאך זיין גאנצען רעכט אויף אייגענטהום האט זיך נאכגעשלעפט די חלאת פון היפאטהעק, וואס האט אונטערגעגראבען זיין אייגענטהום. עס איז פונקט א שטייגער ווי נאך די מאנאגאמיע, נאך די פרומע איינפיהרונג, אז א פרוי מוז בלייבען שטרענג דאס ווייב נאר פון איין מאן, שלעפט זיך נאך די חלאת פון העטעריזמוס און פראסטיטוציאן (ווי מיר האבען שוין אויבען גערעדט). אט אזוי איז אויך דא: איהר האט געוואלט דאס פולע, פרייע רעכט אויף גרונד־אייגענטהום, מיט דעם רעכט דאס צו פערקויפען אדער צו פער'משכנ'ען אדער צו פער־שענקען? — אט האט איהר עס! דוקא דערפון קומט ארויס, אז איהר פערלירט אלעס!

אויף אזא אופן איז עס געקומען דערצו, אז מיט דער פערשפריי־טונג פון האנדעל, מיט דער ענטוויקלונג פון געלד, וואוכער, גרונד־אייגענטהום און היפאטהעק האט זיך שנעל גענומען צוזאמענציהען (קאנצענטרירען) די גאנצע עשירות אין די הענט פון א קלאס פון ווייניג מענשען. און לעבען דעם איז אלץ גרעסער געווארען די מאסע פון די ארימע און די ארימקייט פון דער מאסע.

די נייע אריסטאקראטיע פון רייכטהום איז א טייל געווען פון אנהויב אן דיזעלבע וואס דער אלטער אדעל פון געבורט: די אדעליגע זיינען דאס געווארען די רייכע, וואס אלץ איז אריינגעקומען אין זייע־

רע הענט אריין. א טייל אבער זיינען די אריסטאקראטען פון עשירות געווארען אנדערע, און דיעזע האבען דעם אדעל ענדליך פעררוקט אן א זייט. (אזוי איז עס געווען אין אטהען, אין רוים, ביי די דייטשען).

און הויץ דעם וואס די פרייע בירגער זיינען אויף אזא אופן צו־שיידעט געווארען אין קלאסען פון רייכע און ארימע, האבען זיך אויך אונגעהייער פערמעהרט די שקלאפען. (וויפיעל שקלאפען עס זיינען געווען אין אטהען, האבען מיר שוין אויבען דערמאהנט. אין קארינטה איז אין די בליהונגסצייט פון דער שטאדט געווען 460,000 שקלאפען, אין עגינא 40,000; אין ביידע צעהן מאל אזוי פיעל ווי פרייע בירגער). די געצוואונגענע ארבייט פון די שקלאפען איז געווען דער פונ־דאמענט פון אלע געזעלשאפטליכע פיהרונגען און איינריכטונגען.

וואס־זשע איז געווארען פון די גענטיל־פיהרונגען נאך דער דאזיגער געזעלשאפטליכער איבערקעהרעניש? די דאזיגע פיהרונגען האבען ניט מעהר געקענט עקזיסטירען. עס זיינען ארויסגעוואקסען נייע עלעמענטען. די גענטיל־איינריכטונגען האבען די נייסען ניט געבראכט. עס איז געקומען פון זיך. און נעגען די דאזיגע נייע עלע־מענטען זיינען די גענטיל־פיהרונגען געווארען אהנמעכטיג.

די גענטיל־איינריכטונג מיט איהרע אויסגעקליעבענע אנפיהרער פון דער גענס זיינען געווען בעגרינדעט אויף דעם, דאס די מיטגליע־דער פון א גענס, אדער וועניגסטענס פון א שטאם, זיינען געזעסען צוזאמען אין איין פלאץ און נאר זיי אליין האבען דארטען געוואוינט. די צוזאמען־וואוינענדע מענשען פון א לאנד זיינען געווען משפחות. דאן האט יעדע משפחה געהאט איהרע פארשטעהער, וואס האבען אנ־געפיהרט אלע קהל'שע זאכען. אבער נאך די בעשריעבענע איבערקעהר־רענישען האט דאס שוין לאנג ניט מעהר עקזיסטירט: מענשען האבען שוין ניט מעהר געוואוינט צוזאמען בלויז נאך משפחות. די גענ־טעס און די שטאמען זיינען אומעדום דורכגעמישט געווארען. אומע־רום האבען געוואוינט שקלאפען און פרעמדע צווישען די בירגער. מענ־שען האבען שוין ווייטער אויפגעהערט צו בלייבען זיצען אייביג אויף איין ארט. נאר פריהער זיינען זיי געווען ארומוואנדערער. ערשט געגען ענדע פון די מיטעל־שטופע פון בארבאריי האבען זיי זיך צו־געוואוינט צו זיצען שטענדיג אויף איין ארט. איצט, ווען די ציווי־ליזאציאן איז געקומען, האט מען ווידער אויפגעהערט צו בלייבען

אייביג אויף איין אָרט. א טייל מענשען האָט דער האנדעל ארומגעטריעבען, א טייל האָבען גענומען וואנדערען ווען זיי האָבען געענדערט זייער בעשעפטיגונג. א טייל — ווען זיי האָבען פערקויפט זייערע פעלדער אָדער געקויפט אנדערע. הכלל, די קרובים פון איין געגנט זיינען דורכגעטאשט געוואָרען. זיי האָבען ניט מעהר געקענט צוזאַמען קומען צו בעזאָרגען זייערע אייגענע געמיינשאפטליכע אנגעלעגענהייטען. אלץ וואָס די משפחה האָט נאָך געקענט בעזאָרגען צוזאמען איז געוועזען אונוויכטיגע זאכען, ווי רעליגיעזע צערעמאָניעס. די געמיינשאפטליכע אינטערעסען, וואָס די געגנטעס האָבען פריהער געהאַט, האָבען זעהר גוט געקענט בעזאָרגט ווערען דורך די געגנטיל־אייניגקייט. אָבער יעצט זיינען צוגעקומען נייע בעדירפניסע און נייע אינטערעסען. זיי זיינען געקומען פון די טיעפע ענדערונגען אין די פערהעלטניסע פון ארבייט און פון פערדיענען זיך און עקזיסטענץ און דורך די נייע פאָרמען, ווי די מענשען האָבען זיך יעצט איינגעשטעלט אין געזעלשאפט. דיעזע נייע בעדירפניסע און אינטערעסען זיינען ניט נאָר געוועזען פרעמד צו די אלטע געגנטיל־אָרדנונג, נאָר זיי האָבען יענע אָרדנונג אויף יעדען אָרט צושטערט. אנשטאָט די אמאָליגע משפחה, האָט גאָר יעצט געשפיעלט א ראָלע א גילדע פון אלע מענשען פון איין מלאכה, וועלכעס איז ארויסגעקומען דורך די טיילונג פון ארבייט. ווייטער האָט גענומען שפיעלען א ראָלע א גאנצע שטאָדט און איהרע אינטערעסען געגען די דערפער. אמאָל האָט דער פאָרשטעהער פון דער משפחה בעזאָרגט די אינטערעסען פון דער משפחה. יעצט האָבען שוין גאָר געהאט שותפות'ע אינטערעסען ניט אלע מענשען פון איין משפחה, נאָר אלע מענשען פון איין מלאכה. אָדער אלע איינוואָהנער פון איין שטאָדט. אין איין מלאכה און אין איין שטאָדט האָבען געקענט זיין מענשען פון ווער ווייסט וויפיעל פערשיעדענע משפחות און שטאמען. און מענשען פון איין משפחה האָבען געקענט זיין צוטיילט איבער ווער ווייסט וויפיעל פערשיעדענע מלאכות און שטעדט. גילדען און שטעדט האָבען אלזא געמוזט זעהען צו האָבען זייערע פאָרשטעהער, זייערע רעגיערער איבערהאלב דער געגנטיל־איינריכטונג און חוץ איהר. און דערמיט זיינען ממילא די נייע פאָרשטעהער געוואָרען א מאכט געגען די אלטע משפחה־פאָרשטעהער, מיט וועלכע זיי וואלטען געווען ווי צוויי קעץ אין איין זאק. און ווייטער־

האָט זיך דיעזער געגען־שטרייט פון אינטערעסען בעוויעזען אין יעדער גענטיל־קערפערשאפט גופא, וואו זי איז נאך יאָ געבליעבען עקזיס־טירען. דעם העכסטען גראד האָט דיעזער געגען־שטרייט דערגרייכט וועז אין איין גענס, אין איין שטאם זיינען געוואָרען א טייל רייכע, א טייל אָרימע, א טייל וואוכערניקעס, א טייל באָרגערס.

דערצו איז צוגעקומען א מאַסע פון נייע מענשען פון פרעמדע פעלקער. עס האָט זיך מאנכע מאָל געטראָפען, אז זיי זיינען געוואָ־רען א מאכט אין לאַנד. אזוי איז עס געוועזן אין רוים. אריינגנעהמען זיי אין די משפחות און שטאמען און ביסלעכווייז זאָלען זיי אין זיי פערשלונגען ווערען, האָט מען ניט געקענט, ווייל זיי, די פרעמדע, זיינען געוועזן צו א סך דערצו. פאַר די מאַסען, וואָס האָבען ניט צו־געהערט צו די משפחות און געגנטעס און שטאמען, זיינען זיי, דיעזע גענטס־איינריכטונגען, געוועזן ווי געשלאָסענע מיוחס'דיגע קערפערשאפ־טען, וועלכע לאָזען קיין פרעמדע ניט אריין. אנשטאָט וואָס די גענ־טיל־איינריכטונגען זיינען פריהער געוועזן די אָנבאַנגליכע דעמאָקרא־טיע, זיינען זיי איצט נאָר פערוואנדעלט געוואָרען אין א פיינדליכע אריסטאָקראַטיע.

און צום סוף איז דאָ א הויפט פונקט, פאַר וואָס אונטער די נייע אומשטענדען האָבען די גענטיל־איינריכטונגען ניט מעהר געקענט עקזיסטירען. דער פונקט איז דער: די גענטיל־אָרדנונג האָט ניט געהאַט קיין פאָליציי און קיין זשאנדארען, קיין מאכט מיט וואָס צו צווינגען די אייגענע מענשען צו אונטערטהעניגקייט און צו פאָלגען, חוץ נאָר די מאכט פון עפענטליכע מיינונג, דאָס הייסט, דאָס וואָס דער עולם ארום האַלט דעם, וואָס געהט אראָב פון וועג. די גענטיל־אָרדנונג האָט ניט געדארפט קיין אנדערע צוואַנגס־מאַכט; ווייל זי איז ארויסגעוואקסען פון אזא געזעלשאפט, וואו עס זיינען אינערליך ניט געוועזן קיין רייכע און אָרימע, קיין הויכע און ניעדעריגע, קיין הערשער און בעהערשטע. צו אזעלכע צושטענדע איז די גענטיל־אָרד־נונג געוועזן צוגעפאַסט. איצט אָבער איז שוין געוועזן גאָר אַן אנדער וועלט: עס איז אויפגעקומען א געזעלשאפט, וועלכע האָט זיך שוין געמוזט צושפאַלטען אין פרייע און שקלאַפען, אין רייכע רויבער און אָרימע בערויבטע; דורך אלע לעבענסבעדינגונגען צוזאמען, דורך די נייע איינפיהרונגען ווי אויסצואַרבייטען לעבענסמיטלען האָט עס גע־

מוזט קומען דערצו. און דיזע געגנערשאַפטען האָבען שוין ניט מעהר
געקענט אויסגעגליכט ווערען. פערקעהרט, זייער נאַטור איז געוועזען
צו ווערען אַלץ שאַרפער. אַזאַ כאַרט געזעלשאַפט וואָלט געמוזט האָבען
שטענדיגע אָפענע מהלוקות צווישען די דאָזיגע קלאַסען, דארום האָט
זי געמוזט געשטעלט ווערען אונטער דער הערשונג פון אַ מאַכט, וואָס
שטעהט כלומר׳שט איבער אַלע פערשיעדענע קלאַסען, אַ מאַכט, וואָס
דערלאָזט זיי ניט אָפען אַרומקריעגען זיך, און צווינגט זיי אויסצו־
קעמפפען זייער קלאַסען־קאַמפף העכסטענס אויף עקאָנאָמישען גע־
ביעט אויף געזעצליכען אופן, ווי דאָס ווערט אָנגערופען. די גענטיל־
אָרדנונג האָט איסגעלעבט. זי האָט געפּלאַצט דורך די טיילונג פון אַר־
בייט און דורך די שפּאַלטונג אין קלאַסען, וואָס איז דערפון אַרויס־
געקומען. איהר פּלאַץ האָט פערנומען ד ע ר ש ט אַ אַ ט.

אין דריי הויפּט־פאָרמען זעהען מיר אין דער וועלט־געשיכטע
דעם שטאַאַט זיך אויפהייבען אויף די חורבות פון די גענטיל־אָרד־
נונג. מיר האָבען אויבען די דריי פאָרמען בעטראַכט אין זייערע איינ־
צעלהייטען. זיי זיינען: דער שטאַאַט אין אַטהען (גריכענלאַנד),
רוים און ביי די גערמאַנען. אין אַטהען זעהען מיר די ריינסטע פאָר־
מע פון שטאַאַט, די קלאַסישע: דירעקט קומט דאָ אַרויס דער שטאַאַט
פון די קלאַסען־געגנערשאַפט, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אין דער
גענטיל־געזעלשאַפט, און ער פערנעהמט די גאַנצע הערשונג. אין
רוים ווערט די גענטיל־געזעלשאַפט מיט דער צייט אַן אויסנאהמע
פון גאַנצען פאָלק; די בעראייניגטע מישפּחות ווערען אַ בעזונדערער
יחוס־שטאַנד. הינן זיי ענטוויקעלט זיך אַ גרויסע מאַכע אָרימעס
פאָלק, די „פּלעבס“, וועלכע האָבען ניט קיין שום רעכטע, אָבער
מוזען טראָגען אַלע פליכטען. עס קומט אַ צייט, ווען די דאָזיגע
פּלעבס בעזיעגען די מיוחסים, דאַן צוריסען זיי די אַלטע משפּחה־
אָרדנונגען און אויף זייערע חורבות שטעלען זיי אויף דעם שטאַאַט,
וועלכער נעהמט דערנאָך אַריין אין זיך ביידע, אי די גענטיל־מיוחסים
אי די פּלעבס. און וויעדער ביי די דייטשען, וועלכע בעזיעגען דאָס
אַלטע רוימער־רייך, קומט דער שטאַאַט אַרויס דירעקט פון דעם,
וואָס זיי נעהמען איין גרויסע פרעמדע לענדער און זיי מוזען האָבען
אַ מאַכט־איינריכטונג זיי צו בעהערשען. די גענטיל־אָרדנונג טויג ניט

דערצו. ביי די דייטשען אָבער איז נאָך הונדערטער יאָהרען לאַנג געבליעבען אַן איבערבלייבונג פון די גענטיל־אָרדנונג, אויך נאָכדעם ווי עס איז שוין געווען אַ שטאַאַט. זי איז געבליבען אין פערענדערטער פאָרמע, אַלס אַ פעראייניגונג פון אַלע די, וואָס וואוינען אין איין געגענד, מיט אייגענע פאָרשטעהער, פריי אויסגעוועהלטע, מיט געוויסע געמיינשאַפטליכע איינריכטונגען. דאָס איז געווען די „מארק־איינריכטונג". (מיר האָבען שוין אויבען גערעדט דערפון.) שפּעטער איז די אַלטע גענטיל־איינריכטונג נאָך אַמאָל יונג געוואָרען, אין אַן אָבגעשוואַכטער פאָרמע, אין די שפּעטערע משפחה־פעראייניגונגען פון דעם אדעל און פון אַזוי רייכע משפחות. אין אַ טייל ערטער, למשל אין די דיטמארשע געגענד, האָבען שפּעטער נאָך אפילו פראָסטע פויערען־פאַמיליען געהאַט אַזעלכע משפחה־פעראייניגונגען. פאַר וואָס איז ביי די דייטשען מעגליך געווען, אַז פון די גענטיל־איינריכטונגען זאָלען זיך אָבשטעלען איבערבלייבונגען? ווייל בשעת זיי האָבען איינגענומען די אַלטע רוימישע מלוכה האָבען זיי נאָך ניט געהאַט קיין פאָרטגעשריטענע ארבייטס־טיילונג און די עקאָנאָמישע ענטוויקלונגס־שטופע פון די עראָבערער און עראָבערטע איז געווען כמעט דיזעלבע; זיי האָבען אַלזאָ ניט געהאַט צווישען זיך נאָך דער עראָבערונג קיין ערנסטליכען קאַמפף, וואָס זאָל די אַלטע גענטיל־איינריכטונגען אין גאַנצען פערניכטען.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז דער שטאַאַט איז אויף קיין פאַל ניט פון אויסענווענדיג אַרויפגעצוואונגען געוואָרען אַלס אַ מאַכט אויף דער געזעלשאַפט. אויך איז ער ווידער ניט, ווי העגעל זאָגט, „די ווירקליכקייט פון יושר", „דאָס בילד פון שכל און גערעכטיגקייט". דער שטאַאַט איז אַרויסגעוואַקסען נאַטירליך פון דער מענשליכער געזעלשאַפט ווען זי האָט דערגרייכט אַ געוויסע שטופע פון ענטוויקלונג. וואו עס איז אויפגעקומען אַ שטאַאַט, האָט דאָס בעוויזען, אַז די געזעלשאַפט האָט זיך פערוויקעלט אין געגנערשאַפטען, פון וועלכע זי האָט ניט מעהר געקענט אַרויסקריכען. עס זיינען ענטשטאַנען קלאַסען מיט געגען־שטרייטיגע עקאָנאָמישע אינטערעסען. זיי וואָלטען זיך כסדר אַרומגעריסען און זייערע מחלוקות וואָלט צו קיין טאָלק ניט געפיהרט און עס וואָלט אונמעגליך געווען אַז די געזעלשאַפט זאָל עקזיס־

טירען. דארום איז נויטיג געוואָרען א מאכט, וואָס זאָל שטעהן כלומרשט איבער די געזעלשאַפט, א מאכט וואָס זאָל איינשטילען די מחלוקות און זאָל זיי האַלטען אין „אָרדנונג". אָט די דאָזיגע מאכט וואָס איז ארויסגעקומען פון דער געזעלשאַפט אָבער האָט זיך געשטעלט איבער איהר און איז מיט דער צייט געוואָרען אַלץ מעהר און מעהר אָבגעזונדערט פון דער געזעלשאַפט — אָט דיעזע מאכט איז דאָס דער שטאַאַט.

דער אונטערשיעד צווישען דעם שטאַאַט און די אַלטע גענטיל־אָרגאַניזאַציאָן איז ערשטענס דאָס, וואָס דער שטאַאַט טיילט איין זיינע בירגער ניט לויט נאָך זייער קרובים'שאַפט, נאָר לויט נאָך דעם וואוין־פּלאַץ. די אַלטע גענטיל־פעראייניגונגען, ענטשטאַנען און צוזאמען־געהאַלטען דורך בלוט־פערוואַנדשאַפט, זיינען געוואָרען, ווי מיר האָבען געזעהען, ניט גענוגענד. א סך דורך דעם, ווייל אַזעלכע פעראייניגונגען זיינען נאָר מעגליך געווען ווען די מענשען פון איין משפחה האָבען געוואוינט צוזאמען אויף איין פּלאַץ און דאָס האָט שוין לאַנג אויפגעהערט. דער פּלאַץ איז געבליבען, אָבער די מענשען זיינען דורכגעטאַשט געוואָרען. דארום איז דער פּלאַץ געוואָרען דער עיקר און ווער נאָר עס האָט געוואוינט אויף דעם פּלאַץ, אַלץ איינס צי פון איין משפּחה אָדער שטאַם מיט די איבריגע צי ניט, איז געוואָרען א צוגעהעריגער בירגער צו דעם פּלאַץ און האָט דאָרטען געהאַט זיינע רעכטע און פליכטען אַלס בירגער. אַזוי איז עס געוואָרען אין אַלע שטאַאַטען — די שטאַאַטס־בירגער זיינען אָרגאַניזירט לויט נאָך דעם אָרט, וואו זיי וואוינען. אונז קומט עס דארום פאָר ווי נאַטירליך; אָבער מיר האָבען געזעהען, וואָסערע שווערע און לאַנג־דויערענדע קעמפפע עס האָבען געמוזט פאָרקומען, ביז דיעזע איינריכטונג האָט אין אַטהען און רוים פערנומען דעם פּלאַץ פון די אַלטע אָרגאַניזאַציאָן לויט נאָך געשלעכטער, לויט נאָך קרובים'שאַפט.

דער צווייטער אונטערשיעד צווישען די גענטיל־אָרדנונג און דעם שטאַאַט איז, וואָס ביי דעם שטאַאַט איז דאָ אַן עפענטליכע געוואַלט, אַן אָבגעזונדערטע פון פאָלק; זי איז ניט מעהר דירעקט די בעפעלקערונג אַליין, וואָס אָרגאַניזירט זיך אַלס בעוואַפענטע מאכט. דיעזע אָבגעזונדערטע עפענטליכע געוואַלט איז נויטיג, ווייל א זעלבסט־טהעטיגע בעוואפענטע אָרגאַניזאַציאָן פון דער בעפעלקערונג אַליין איז

געוואָרען אונמעגליך זייט די מענשען זיינען געוואָרען צושפּאָלטען אין קלאַסען. די שקלאַפען זיינען דאָך אויך אַ טייל פון דער בעפעלקע־רונג. די 90,000 בירגער פון אַטהען זיינען געגען זייערע 365,000 שקלאַפען נאָר געווען אַ קלאַסע מיט בעזונדערע רעכטע. דאָס פאָלקס־מיליטער פון די אַטהענישע דעמאָקראַטיע איז געווען אַן אַריסטאָקראַ־טישע עפענטליכע געוואַלט געגען די שקלאַפען און האָבען זיי געהאַל־טען אין צוים. אָבער אויך אום צו האַלטען אין צוים די בירגער איז געוואָרען נויטיג אַ זשאַנדאַרמעריע, ווי אויבען דערצעהלט.

דיעזע עפענטליכע געוואַלט עקזיסטירט אין יעדען שטאַאַט. זי בעשטעהט ניט בלויז פון בעוואַפענטע מענשען, נאָר אויך פון זאַכען, נעמליך געפענגניסע און אַלערליי צוואַנגס־איינריכטונגען, וואָס זיינען ניט געווען אין דער גענטיל־געזעלשאַפט. די רעגיערונגס־געוואַלט קען אַמאָל זיין זעהר קליין, כמעט ווי גאָר־ניט; אַזוי קען זי זיין אין גע־זעלשאַפטען וואו עס איז נאָך ניט ענטוויקעלט די געגנערשאַפט פון די קלאַסען. אויך אין פערוואָרפענע ווינקעלעך פון לאַנד. אין אַמע־ריקאַ איז אין מאַנכע ערטער טייל מאָל גאָר ניטאָ קיין רעגיערונגס־מאַכט. אָבער וואָס מעהר עס פערשאַרפען זיך די געגנערשאַפטען פון די קלאַסען, אַלץ שטאַרקער ווערט די רעגיערונגס־געוואַלט. אויך ווערט זי שטאַרקער, וואָס גרעסער עס ווערען די מלוכות, וועלכע גרענעצען זיך איינע מיט די אַנדערע און וואָס מעהר עס פערמעהרען זיך די מענשען אין זיי. מען דאַרף נאָר אַ קוק טהאָן אויף אייראָפּאַ היינט, וואו די רעגיערונגס־געוואַלט איז אַרויפגעשרויפט געוואָרען אַזוי גע־וואַלדיג הויך, אַז זי סטראַשעט צו פערשלינגען די גאַנצע געזעלשאַפט און אפילו דעם שטאַאַט אַליין אויך. דאָס האָט געבראַכט דער ביטע־רער קאַמפּף צווישען די קלאַסען און די קאָנקורענץ צווישען די לענדער און זייער לענדער־כאַפעריי.

אום אויפצוהאַלטען דיעזע רעגיערונגס־געוואַלט מוז מען אויף דעם נעהמען געלד ביי די שטאַאַטס־בירגער — מוז מען נעהמען שטייערען (פּאָדאַטקעס, מכס, טעקסעס). אין דער גענטיל־געזעלשאַפט זיינען שטייערען געווען פאָלשטענדיג אונבעקאַנט. היינט איז דאָס אַ שרעקליכע לאַסט אויף אַלע פעלקער. ווען די ציוויליזאַ־ציאָן וואַקסט אויס ווייטער, זיינען שוין די שטייערען אויך ניט מעהר גענוג; דער שטאַאַט ציהט דאַן וועקסלען אויף די צוקונפט; ער

מאכט הלוואות, ש ט א א ט ס־ש ו ל ד ע ן. אויך דאס איז א שווערע לאסט אויף די היינטיגע מדינות.

איצט שטעהען די בעאמטע פון דעם שטאאט אלס ארגאנען פון דער געזעלשאפט א י ב ע ר דער געזעלשאפט. זיי זיינען דאס מיט דעם כוח פון די רעגיערונגס־געוואלט און מיט דעם רעכט צו נעהמען שטייערען. די אכטונג, וואס די גענטיל מיטגליעדער פלעגען אבגעבען פרייוויליג צו זייערע בעאמטע, דיעזע אכטונג וואלט ניט מעהר געווען גענוג פאר די רעגיערונגס־בעאמטע פון דעם שטאאט, אפילו ווען זיי וואלטען דאס געקענט האבען. אזוי ווי זייער מאכט איז א פרעמדע צו דער געזעלשאפט, מוז מען זיי פערשאפען רעספעקט דורך אויסנאהמס־געזעצע, דורך וועלכע זיי געניסען א בעזונדערע הייליגקייט און מען טאר זיי ניט אגריהרען. דער לומפיגסטער פאליציי־דיענער פון דעם ציווילויזירטען שטאאט האט מעהר „אויטאריטעט" (צו בעפעהלען) ווי אלע בעאמטע פון דער גענטיל־געזעלשאפט צוזאמען. אבער דער מעכטיגסטער קייסער און דער גרעסטער שטאאטסמאן אדער מיליטער־אנפיהרער פון דער ציוויליזאציאן קען מקנא זיין דעם קלענסטען גענטיל־פארשטעהער פאר די אונגעצוואונגענע און אונבעשטריטענע אכטונג, וואס מען האט צו איהם. דאס איז דערפאר, ווייל דער גענטיל־פארשטעהער איז אן אייגענער מענש, ער שטעהט אין דער געזעלשאפט גופא; דער שטאאטס־בעאמטער אבער מוז פארשטעלען עפעס, וואס איז אויסער דער געזעלשאפט און איבער איהר.

אזוי ווי דער שטאאט איז אויפגעקומען דורך די נויטווענדיגקייט צו האלטען אין צוים די געגנערשאפט פון די פערשיעדענע קלאסען; און אזוי ווי ער איז אבער אויך ענטשטאנען אין דעם קאמפף גופא פון דיעזע קלאסען; דארום איז דער שטאאט אין רעגעל די מאכט פון די מעכטיגסטע קלאסע, פון די קלאסע, וואס האט עקאנאמיש די אויבערמאכט. דורך דעם שטאאט ווערט דיעזע קלאסע אויך פאליטיש די הערשענדע. דורך איהם קריעגט זי נייע מיטלען צו האלטען די אונטערדריקטע קלאסע אין אונטערוואָרפענהייט און זי אויסצוזויגען. אין די פארצייטיגע מלוכות איז דער שטאאט געווען דער עיקר דער שטאאט פון די שקלאפען־בעזיצער. זיין הויפטצוועק איז געווען צו האלטען די שקלאפען אין אונטערטהעניגקייט.

ווידער אין דער פּאַנטשיזנע־צייט איז דער שטאַאַט געווען דער אָר־גאַן פון די פּריצים און זיין הויפּט־צוועק איז געווען צו האַלטען אין אונטערטהעניגקייט די לייב־אייגענע און פּאַנטשיזנע פּויערן. און דער היינטיגער שטאַאַט מיט זיינע פּאַרלאַמענטען און אויסגעקליעבע־נע רעפּרעזענטאַנטען איז דאָס וועקצייג, דורך וועלכען דאָס קאַפּי־טאַל זויגט אויס דאָס בלוט און שוויים פון די לוין־אַרבייטער.

אָבער אַמאָל, אין אַן אויסנאַהמע, טרעפט זיך, אַז די קעמפּפענדע קלאַסען זיינען כמעטביידע גלייך אין קראַפט און דאַן קומט די שטאַאַטס־געוואַלט און מישט זיך אַריין אַלס כלומר׳שט דער שלום־מאַכער. אין דיעזען מאָמענט שפּיעלט דער שטאַאַט אַ ראָלע ווי אַ בעזונדערע מאַכט, אונאַבהייגיג פון ביידע קלאַסען. אַזוי איז עס געווען מיט דעם אַליין־הערשענדען קעניגטהום אין דעם זיבצעהנטען און אַכטצעהנטען יאָהרהונדערט. דעמאָלט איז פאָרגעקומען אַ שטענ־דיגער שטרייט צווישען די פּריצים און די שטאָדטישע בירגער און די זעלבסטהערשענדע קעניגסמאַכט איז געווען ווי אַ דריטע; זי האָט געמאַכט, אַז זייערע ביידע וואַגשאָלען זאָלען בלייבען גלייך אין געוויכט און באַלאַנסירען אַמאָל די אַרויף און יענע אַראָב, און אַמאָל פערקעהרט. אַזוי איז עס אויך געווען מיט די קייסערליכע הערשונג פון נאַפּאָלעאָן אין פראַנקרייך, דעם ערשטען און בעזאָנדערס דעם צווייטען (דעם „דריטען“): דאָ איז פאָרגעקומען אַ שטענדיגער קאַמפּף צווישען דער בורזשואַזיע (די געלד־בירגער) און דעם פּראָלעטאַריאַט (די וואָס מוזען אַרבייטען פאַר יענעם), און דער קייסער האָט זיך געשטעלט מיט זיין מאַכט צווישען ביידע און פּלעגט אויסשפּיעלען אַמאָל די בורזשואַזיע נעגען דאָס פּראָלעטאַריאַט, אַמאָל דאָס פּראָ־לעטאַריאַט נעגען די בורזשואַזיע. דאָס הייסט, אַמאָל האָט ער גע־האַלטען מיט די כדי צו קענען בעהערשען יענע, אַמאָל אומגעקעהרט. דאָס נייעסטע אין דיעזער קונץ איז דאָס נייע דייטשע רייך פון ביס־מאַרק׳ס נאַציאָן: דאָ ווערען קאַפּיטאַליסטען און אַרבייטער באַלאַנ־סירט איינע נעגען די אַנדערע און ביידע ווערען אויסגעריסען פאַר די טובה פון די אַראָבגעזונקענע פּריסישע קרויט־יונקער (די אָרע־ליגע פּריצים). דאָ האָבען ביידע גלייך אַ פּנים ווי חוזק, אי די הער־שער אי די בעהערשטע. (די פינפטע אויפלאַגע פון דיעזען בוך איז

ארויס אין יאָהר 1892. ביז היינט זיינען די פערהעלטניסע אין דייטשלאַנד שוין אַ סך אַנדערש געוואָרען. — א י ב ע ר ז.)

אין דאָס רוב געשיכטליכע שטאַאטען איז אויסערדעם נעוועזען איינגעפיהרט, אַז די בירגער האָבען געהאַט רעכטע לויט זייער פערמעגען, — וואָס רייכער אַ בירגער אַלץ גרעסער זיינע רעכטע. מיט דעם איז דירעקט אויסגעדריקט געוואָרען, אַז דער שטאַאט איז אַן אָרגאַניזאַציאָן פון די רייכע און זיין צוועק איז צו בעשיצען זיי געגען די אָרימע. אַזוי איז עס שוין געווען אין די אַטהעניישע און רוימישע פערמעגענס־קלאַסען. אַזוי איז עס אויך געווען אין דעם מיטעלאַלטערליכער פעאָדאַל־שטאַאט, וואו יעדער פריץ האָט געהאַט מאַכט אין דער פּאָליטיק לויט נאָכדעם, ווי גרויס זיינע גיטער זיינען געווען. און אַזוי איז עס אויך אין די היינטיגע שטאַאטען, מיט זייערע אויסגעקליבענע רעפּרעזענטאַנטען אין פּאַרלאַמענט, אין די לענדער, וואו עס איז איינגעפיהרט אַ וואהל־צענזוס — דאָס הייסט אַז אַ רעכט צו שטימען האָבען נאָר די, וואָס צאָהלען געוויסע שטייערען. דאָך דאַרף מען ניט מיינען, אַז נאָר אַזעלכע איינפיהרונגען, וואו די פּאָליטישע מאַכט אַנערקענט דעם אונטערשיעד פון פערמעגען, זיינען דער עיקר, וואָס מאַכען דעם שטאַאט פאַר אַן אָרגאַן פון די רייכע. פערקעהרט, אַזעלכע איינריכטונגען בעצייכנען אַ ניעדעריגע שטופע פון די שטאַאטליכע ענטוויקלונג. די העכסטע פאָרמע פון שטאַאט איז די דעמאָקראַטישע רעפּובליק, און אין איהר איז אָפיציעל קיין שום אונטערשיעד ניט צווישען רייכע און אָרימע. און דאָך איז זי אויך דער אָרגאַן פון די רייכע. אין איהר האָט דער רייכטהום זיין איינפלוס ניט־דירעקט, אָבער דערפאַר איז זיין איינפלוס נאָך זיכערער. פון איין זייט האָבען די רייכע דאָ זייער איינפלוס דורך כאַבאַר, דורך די קאָררופּציאָן פון די רעגיערונגס־בעאַמטע. דער שאַרפסטער ביישפּיעל דערפון איז אַמעריקאַ. פון דער אַנדערער זייט האָבען די רייכע איינפלוס אויף דער רעגיערונג דורך דער ברודערשאַפט פון רעגיערונג און בערזע (אין אַמעריקאַ רופט מען די בערזע „וואָלל סטריט"). צווישען רעגיערונג און בערזע ווערט אַלץ מעהר איינהייט, ערשטענס, ווייל די שטאַאטס־שולדען ווערען אַלץ גרעסער און דאָס איז אַ געשעפט וואָס די רעגיערונג האָט מיט דער בערזע. צווייטענס, קומען אַלץ מעהר און מעהר אונטערנעהמונגען

פון פראָדוקציאָן אריין אין די הענט פון אקציען־געזעלשאפטען (אין אַמעריקא הייסט דאָס סטאָק־קאָרפּאָריישאָנס). פריהער פלעגען נאָר אייזענבאַהנען זיין אין די הענט פון אקציען־געזעלשאפטען, היינט קומען אַלע אונטערנעהמונגען אריין אין זייערע הענט, און די אַק־ציען־געזעלשאפטען האָבען אויך זייער צענטער אין דער בערזע, און דורך דעם ווערען די קאפּיטאַליסטען אַלץ שטאַרקער איינס מיט דער רעגיערונג. א שטאַרקערביישפּיעל דערפון איז, אויסער אַמעריקא, אויך די נייעסטע פראנצויזישע רעפּובליק. און אויך די בכבוד'יגע שווייץ האָט געטהאָן איהר חלק אין דער פערבינדונג פון בערזע און רעגיערונג. אזוי געהט עס אין די דעמאָקראַטישע רעפּובליק. און אין אונזערע היינטיגע געזעלשאפטליכע פערהעלטניסע ווערט די דע־מאָקראַטישע רעפּובליק אַלץ מעהר און מעהר אַן אונפערמיידליכע נויטווענדיגקייט און זי איז די שטאַאַטס־פאָרמע, וואָס נאָר אין איהר אַליין וועט קענען אויסגעקעמפּפט ווערען דער לעצטער ענט־שיידונגס־קאַמפּף צווישען פּראָלעטאַריאַט און בורזשואזיע. אָבער אז רעגיערונג און בערזע זאָלען זיין איין ברודער־בונד מוז ניט דוקא די רעגיערונג זיין אַ דעמאָקראַטישע רעפּובליק. דאָס קען מען זעהען אין ענגלאַנד, און אויך אין דעם נייעם דייטשען רייך, וואו מען קען ניט בעשטימט זאָגען ווער דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט האָט אויפ־געהויבען העכער, ביסמארק'ן אָדער בלייכרעדער'ן. (ביסמארק, דער מעכטיגסטער פאָרשטעהער פון רעגיערונג; בלייכרעדער, דער גרעס־טער באַנקיר און בערזען־מאַן. זיי זיינען ביידע איינס.)

און ענדליך הערשט די בעזיצענדע קלאַסע דירעקט דורך דעם אַלגעמיינעם שטימרעכט. דען אזוי לאַנג די אונטערדריקטע קלאַסע, אַלזאָ אין דיעזען פאַל דאָס פּראָלעטאַריאַט, איז נאָך ניט ענטוויקעלט גענוג זיך זעלבסט צו בעפרייען, אזוי לאַנג וועט זי, די אונטערדריקטע קלאַסע, אין איהר מעהרהייט, בעטראַכטען די היינטיגע אָרדנונג פאַר די איינציג־מעגליכע און זי וועט פּאָליטיש זיין אַ נאָכשלעפּעניש נאָך די קאַפּיטאַליסטישע קלאַסע; זי וועט זיין איהר אייסערסטער לינ־קער פליגעל.

אָבער וואָס מעהר די אונטערדריקטע קלאַסע ווערט ענטוויקעלט און דערנעהנטערט זיך צו איהר זעלבסט־בעפרייאונג, אַלץ מעהר ביל־דעט זי זיך אין אַ פּאַרטיי, וועהלט איהרע אייגענע פערטרעטער, ניט

די פערטרעטער פון די קאפּיטאַליסטען. דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט איז אויף אַזאַ אופן דער אינסטרומענט צו מעסטען ווי ווייט די אַרבייטער קלאַסע איז שוין צייטיג אין איהר ענטוויקלונג צו איהר זעלבסט־בעפרייאונג. מעהר קען דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט ניט זיין און וועט עס קיינמאָל ניט זיין אין דעם היינטיגען שטאַאַט. אָבער דאָס איז אויך גענוג. ווען די צייט וועט קומען, אַז דאָס טהערמאָמעטער פונ'ם אַלגעמיינעם שטימרעכט וועט אָנצייגען דעם קאָך־גראַד ביי די אַרבייטער, וועלען זיי, אַזוי גוט ווי די קאַפּיטאַליסטען, וויסען וואו זיי האַלטען אין דער וועלט.

אַלזאָ, איז דער שטאַאַט ניט פון אייביג אָן. עס זיינען געווען געזעלשאַפטען, וואס זיינען אויסגעקומען אָהן איהם, וואס האָבען ניט אָנגעהויבען צו וויסען פון אַ שטאַאַט און פון אַ שטאַאַטס־געוואַלט. ווען די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג האָט דערגרייכט אַ געוויסע שטופע, וואו עס האָט געמוזט קומען צו אַ צושפּאַלטונג פון דער געזעלשאַפט אין קלאַסען, איז דורך דיעזע צושפּאַלטונג דער שטאַאַט געוואָרען אַ נויטהווענדיגקייט. און היינט געהט די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג מיט שנעלע שריט אַלץ נעהענטער צו אַזאַ שטופע אין דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציאָן, וואו עס וועט ניט מעהר זיין נויטהווענדיג אַז אַזעלכע קלאַסען זאָלען עקזיסטירען; און ניט נאָר וואָס עס וועט ניט מעהר זיין נויטהווענדיג, נאָר נאָך מעהר — ווען עס וועלען נאָך בלייבען אַזעלכע קלאַסען, וועט דאָס זיין אַ זיכערע שטערונג צו דער פּראָדוקציאָן. (ווי מיר זעהען שוין היינט, אַז עס קומען קריזיסען און די אַרבייט שטעלט זיך אָב אין די בעשאַפונג פון נויטהווענדיגע זאכען פאַר דער מענשהייט ווערט אָבגעהאַלטען, — אַלץ דערפאַר, ווייל די מענשהייט איז צוטיילט אין קלאַסען, ווייל די פאַבריקען געהערען צו איין קלאַס מענשען, און זיי לאָזען ניט אַרבייטען ווען די מענשהייט בעדאַרף די אַרבייט, נאָר ווען זיי אַליין לוינט זיך, ווען זיי קענען דערביי מאַכען פּראָפיטען. ווען ניט, מוז זיך אָבשטעלען די פּראָדוקציאָן, די אַרבייט פון דער מענשהייט. אָבער די מענשהייט קען סוף כל סוף ניט אַריבערטראָגען קיין שטערונג צו איהר פּראָדוקציאָן.) דאַרום וועט די צושיידונג פון מענשען אין קלאַסען אונטערגעהן, פּונקט אַזוי אונפערמיידליך, ווי זי איז פריהער אויפגעקומען. און ווען די קלאַסען וועלען אַוועקפאַלען, וועט אונפערמיידליך מיט

זיי צוזאמען אוועקפאלען דער שטאאט.*) די געזעלשאפט, וועלכע וועט אויפ׳ס נייע אָרגאניזירען די פּראָדוקציאָן, אויף דעם פונדאמענט פון פרייע און גלייכע פעראייניגונגען פון די פּראָדוצענטען, וועט אוועקווארפען די גאנצע שטאאטס־מאשין אהין, וואו איהר פּלאץ וועט זיין: אין מוזעאום פון אַלטע זאכען, צוזאמען מיט דעם פּארצייטיגען שפּין־רעדעל און די בראָנזענע האק.

אַלזאָ, זעהען מיר פון דעם, אז די ציוויליזאציאָן איז די ענט־וויקלונגס־שטופע פון דער געזעלשאפט, ווען עס קומען צו א פולע ענטוויקלונג די צוטיילונג פון ארבייט, און דער אויסטויש, וואָס קומט דערפון ארויס, און די וואַרען־פּראָדוקציאָן, וואָס נעהמט ארום ביידע — ווען דאָס אַלעס קומט צו פולער ענטוויקלונג און דאָס קעהרט אי־בער די גאנצע פריהעריגע געזעלשאפט, רופען מיר דעם נייעם צו־שטאנד, וואָס קומט דאן, ציוויליזאציאָן.

אין אַלע פריהעריגע שטופען פון דער געזעלשאפט איז די פּראָ־דוקציאָן געווען, אין גרונד גענומען, א בשותפות׳דיגע. און אויך די קאָנזומציאָן (דער פערברויך פון די אויסגעארבייטע זאכען) איז פאַר־

*) מיר ציהען נאָך אַמאָהל די אויפמערקזאמקייט פון דעם לעזער אויף דעם פאקט, אז ווען ענגעלס זאָגט דאָ, אז דער שטאַאַט וועט אַוועקפאַלען, מיינט ער נאָר דאָס וואָס ע ר רופט שטאַאַט און וואָס ער ערקלערט אַלס דער אמת׳ער היסטאָרישער שטאַאַט. אָבער עס וועט בלייבען „די געזעל־שאַפט, וועלכע וועט אָרגאַניזירען די פּראָדוקציאן אויף דעם פונדאַמענט פון פרייע און גלייכע פעראייניגונג פון די פּראָדוקציאן“. אין דיעזער אָר־גאַניזירטער געזעלשאַפט וועלען אויסגעקליעבען ווערען בעאַמטע, דורך אַל־געמיינעם שטימרעכט און עס וועלען געמאַכט ווערען געזעצע דורך מאַ־יאָריטעטס אָבשטימונג. ענגעלס זאָגט דאָ אויבען, אַז „אין דעם ה י י נ־ט י ג ע ן שטאַאַט“ וועט דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט ניט זיין מעהר ווי אַן אינסטרומענט צו מעסטען ווי ווייט די אַרבייטער קלאַסע איז שוין צייַ־טיג. אָבער אין דער צוקינפטיגער געזעלשאפט, היסט דאָס, וועט דאָס אַל־געמיינע שטימרעכט זיין דאָס מיטעל פון אָרגאַניזאציאן פון א „פרייע און גלייכע פעראייניגונג פון די פּראָדוצענטען“. די אַנאַרכיסטען (און אויך אנדערע) רופען אַזאַ אָרגאַניזאציאן פון דער געזעלשאַפט, מיט שטימרעכט און רעפּרעזענטאַציאן, אויך „א שטאַאַט“. אַזאַ „שטאַאַט“ אָבער וועט, נאָך ענגעלס׳עס ערקלערונג, יא זיין אין דער סאָציאליסטישער צוקונפט. נאָר ער זאָגט, אַז דאָס היסט ניט שטאַאַט, נאָר געזעלשאפט. — איבערזעצער.

געקומען אונטער דירעקטער פערטהיילונג פון די פּראָדוקטען אין גרעסערע אָדער קלענערע קאָמוניסטישע געמיינשאַפטען. דיעזע אר־בייטס־שותּפות איז צוגעגאנגען אויף זעהר קליינעם פוס; אָבער קליין ווי די אַרבייטס־אונטערנעהמונגען זיינען געווען, זיינען די אַרבייטער דערביי געווען אַליין די בעלי־בתּים איבער זייער אַרבייט און איבער די פּרוכטען פון זייער אַרבייט. זיי האָבען געוואוסט, וואס פון זייער אַרבייט ווערט: זיי האָבען עס פערנוצט. עס איז פון זייערע הענט ניט אַנטרונען געווארען. און אַזוי לאַנג די פּראָדוקציאָן געהט צו אויף אַזאַ אופן, קען זי ניט אַריבערוואַקסען דעם מענשען איבער דעם קאָפּ אַריבער. אין דער ציוויליזאַציאָן איז דאָס רעגעלמעסיג און אונפערמיידליך דער פאַל: די סחורה־בעשאַפונג און דער האַנדעל מיט די סחורות וואַקסען אַריבער דעם מענשען איבער דעם קאָפּ. דאָס הייסט, די מענשען קענען ניט מעהר מאַכען מיט די סחורות וואָס זיי ווילען, נאָר די סחורות, דער האַנדעל, די געשעפטען האָבען זיך זייער אייגענע נאַטור, זייערע אייגענשאַפטען, וואָס עס מוז מיט זיי פּאַסירען, — ווען די געשעפטען זאָלען געהן גוט און ווען ניט, ווען עס זאָל זיין אַרבייט און ווען ניט. און דאָס שלעפּט אַרום די מענשען ביי די קעפּ און זיי קענען זיך ניט העלפען. עס קומט אויס, עפּעס אַזוי ווי די סחורות און די געשעפטען וואָלטען געווען עפּעס שדים, עפּעס פערבאָרגענע כוחות, פרעמדע צו דעם מענשען, וואָס מאַכען מיט דעם מענשען וואָס זיי ווילען. דאָס איז נאָר אין דער ציוויליזאַציאָן אַזוי. פריהער זיינען די אַרבייט און די פּראָדוקטען געווען אין דעם מענשען'ס רשות, ניט דער מענש אין זייער רשות. אָבער אין יענעם סאָרט אַרבייט, ווי עס האָט זיך געפיהרט איידער עס איז געקומען ציוויליזאַציאָן, האָט זיך פּאַמעלעכעל אַריינגערוקט די טיילונג פון אַרבייט — דאָס הייסט, אַ טייל מענשען האָבען גענומען אַרבייטען אימער ביי איין זאַך און אַ טייל אימער ביי אַן אַנדערע זאַך. דאָס האָט אונטערגעגראָבען די שותּפות־אַרבייט און דאָס שותּפות־איינענטהום פון די פּראָדוקטען. ווען מענשען אַרבייטען ביי אַן אַרבייט אַליין, פאַר זיך, בלייבט נאַטירליך די פרוכט פון זייער אַרבייט איינענס פאַר זיך. ביסלעכווייז איז עס געוואָרען דער רעגעל, אַז זאַכען זיינען געווען דאָס פּריוואַט־איינענטהום פון איינצעלנע. דערפון האָט געמוזט אַרויסקומען אויכטויש צווישען די איינצעלנע — ווי

מיר האָבען עס שוין אויבען בעטראַכט. ביסלעכווייז איז אויף אַזאַ אופן געוואָרען די הויפּט־פּראָדוקציאָן אַ פּראָדוקציאָן פון סחורות, צום האַנדעל, ניט פון זאַכען פאַר אייגענעם געברויך.

מיט דער סחורה־פּראָדוקציאָן, מיט דער ארבייט, הייסט עס, ניט מעהר פאַר אייגענעם געברויך, נאָר פאַר דעם אויסטויש, פאַר דעם האַנדעל, מוזען די פּראָדוקטען נויטוועגדיג בייטען די הענד; דאָס הייסט, די ארבייט בלייבט שוין ניט אין די האַנד פון דעם ארבייטער, וואָס האָט זי געמאַכט. ער גיט אַוועק זיין פּראָדוקט אין אויסטויש אויף אַנדערע פּראָדוקטען (אָדער פאַר געלד, כדי פאַר דעם געלד צו קויפען אַנדערע פּראָדוקטען, וואָס עס איז דאָס־זעלבע); ער ווייסט אַלזאָ ניט מעהר, וואָס פון זיין ארבייט ווערט. נאָך מעהר פערוויקעלט ווערט דער אויסטויש, ווען עס קומט אויף געלד און מיט דעם געלד קומט אויף דער קויפמאַן אַלס פערמיטלער צווישען די פּראָדוקציאָן. דאַ ווערט נאָך מעהר אונבעוואוסט פאַר דעם ארבייטער וואָס עס איז דאָס ענדליכע שיקזאַל פון זיין פּראָדוקט. סוחרים זיינען דאַ אַ סך און קיינער פון זיי ווייסט ניט, וואָס דער אַנדערער טהוט. די סחורות געהען דאַ שוין ניט מעהר בלויז פון האַנד צו האַנד, נאָר זיי געהען אויך פון מאַרק צו מאַרק. עס געהט ווי עס געהט זיך, ניט ווי די פּראָדוצענטען פיהרען דאָס. די פּראָדוצענטען האָבען פערלוירען די קאָנטראָל, די הערשונג איבער די גאַנצע פּראָדוקציאָן פון זייער לעבענס־קרייז. די קויפלייט האָבען אויך די קאָנטראָל ניט איבערגענומען. פּראָדוקטען און פּראָדוקציאָן ווערען אונטערוואַרפען אונטער דעם צופאַל.

אָבער צופאַל איז נאָר איין זייט פון דער זאַך. די אַנדערע זייט איז נויטוועגדיגקייט. דאָס הייסט, עס געהט אַזוי ווי עס מוז געהן, ווי נאַטירליכע אורזאַכען מאַכען נויטוועגדיג עס זאָל געהן. אין דער נאַטור דאַכט זיך אויך אַז דער צופאַל הערשט, אַז עס פּאַסירט אַלעס צופעליג, ווי עס מאַכט זיך גראָד. אָבער היינט ווייסט מען שוין, אַז דאָס דאַכט זיך נאָר אַזוי. אין אמת'ן פּאַסירט קיין זאַך ניט אין דער נאַטור צופעליג, נאָר ווי עס מ ו ז פּאַסירען, לויט נאַטור־געזעץ. דאָס איז שוין היינט לאַנג בעוויעזען אין יעדער זאַך. און דאָס זעלבע וואָס עס איז אין דער נאַטור, איז אויך אין דער געזעלשאַפט. וואָס מעהר מען זעהט אַ רייהע געזעלשאַפטליכע פּאַסירונ־

נען אַרויסקומען פון דעם קאָנטראָל פון דעם מענשליכען ווילען, וועלרענדיג צו מעכטיג פאַר דעם מענשליכען קאָנטראָל, אַריבערוואַקסענדיג די מענשען איבער דעם קאָפּ אַריבער, און עס דאַכט זיך, אַז דיעזע פאַסירונגען קומען פאַר ווי עס מאַכט זיך גראַד, ווי דער צופאַל ברייננגט דאָרטען — אַלץ מעהר פּאַסירט דאָס לויט ווי עס מוז פאַסירען, לויט איינגענטהימליכע געזעלשאַפטליכע געזעצע, וואָס שלאָגען זיך דאָ דורך. אַזעלכע געזעצע בעהערשען אויך די צופעליגקייטען פון די וואַרען־פּראָדוקציאָן און פון דעם אויסטויש. פאַר דעם איינצעלנעם פּראָדוצענטען און אויסטוישענדען זיינען דיעזע געזעצע פרעמדע מעכטע. אין אָנפאַנג פערשטעהט זיי קיינער ניט. ערשט מיט מיה מוז מען דיעזע געזעצע (די געזעלשאַפטליכע נאַטור־געזעצע, דאָס הייסט די כּללים פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע) אויספאָרשען און דערגרונטעווען. און ניט אַלע מאָל בליבען דיעזע עקאָנאָמישע געזעצע דיזעלבינע. זיי פערענדערען זיך מיט די פערשיעדענע ענטוויקלונגס־שטופען פון די וואַרען־פּראָדוקציאָן. נאָר נעהמענדיג דעם סך הכל פון דער זאַך, בעהערשען דיעזע געזעצע די גאַנצע פעריאָדע פון דער ציוויליזאַציאָן. און נאָך היינט איז דער מענש אונטערוואָרפען אונטער זיינע פּראָדוקטען; נאָך היינט ווערט די גאַנצע פּראָדוקציאָן פון דער געזעלשאַפט בסך הכל גערעגעלט ניט נאָך אַן איבערלייגטען פּלאַן פון די מענשען בשותפות, נאָר דורך בלינדע געזעצע (כּללים), וואָס שלאָגען זיך דורך מיט דער געוואַלט פון שטורם־ווינטען און פערפלייצונגען, און זייער סוף איז, דאָס זיי ברייננגען די געוויטערען פון די קריזיסען (שלעכטע געשעפטען), וועלכע קומען רעגעלמעסיג אין געוויסע צייטען.

מיר האָבען אויבען געזעהען, ווי עס קומט אַ צייט, ווען דער מענש קען אויסאַרבייטען מעהר ווי ער בעדאַרף פאַר זיך צום לעבען. מיר האָבען געזעהען, אַז דאָס קומט נאָך איידער די ענטוויקלונג איז דערגאַנגען צו אַ גאַנץ הויכע מדרגה. מיר האָבען געזעהען, אַז דאָס קומט אַרום דיזעלביגע צייט, ווען די אַרבייט ווערט צוטהיילט, דאָס הייסט, ווען פערשיעדענע מענשען נעהמען טהאָן פערשיעדענע מינים אַרבייט, און ווען עס קומט אויף אויסטויש. אַז מען האָלט שוין אַזוי ווייט, אַז מען האַנדעלט שוין מיט סחורות און דער מענש קען שוין בעשאַפען אַריבער זיינע בעדירפניישען, דויערט

עס שוין מעהר ניט לאנג, ביז מען דערגעהט דעם גרויסען „אמת“, אז דער מענש קען אויך זיין א סחורה; אז די מענשליכע קראפט קען אויך אויסגעטוישט ווערען און פערנוצט ווערען — אז מען קען, הייסט עס, מאכען פון דעם מענשען א שקלאף. קוים האבען די מענשען אנגעפאנגען אויסצוטוישען סחורות, זיינען זיי באלד אליין אויך אויסגעטוישט געווארען. ווען דער מענש איז געווארען א הענד־לער, איז ער באלד געווארען אליין פערהאנדעלט, צי די מענשען האבען דאס געוואלט צי ניט.

אין דער ציוויליזאציאן האט זיך די שקלאפעריי פול ענטוויקעלט. מיט דער שקלאפעריי איז אויפגעקומען די ערשטע שפאלטונג פון דער געזעלשאפט אין צוויי קלאסען, אין א קלאס אויסבויטער און אין א קלאס אויסגעבויטעטע. דיעזע שפאלטונג איז געבליעבען בעשטעהן אין די גאנצע צייט פון ציוויליזאציאן. די שקלאפעריי איז די ערשטע פארמע פון אויסבויטונג. דאס איז די ספעציעלע אויסבויטונגס־פאר־מע פון די אנטיקע וועלט. (די אנטיקע — דאס הייסט גאנץ אלטע, פארצייטיגע — וועלט רופט מען די וועלט פון די פארצייטיגע גריכען, רוימער און ז. וו. די וועלט, וואס מאהלט זיך אין די פארצייטיגע גריכישע און רוימישע שריפטען). נאך די שקלאפעריי קומט די לייב־איינענ־שאפט, פאנטשיזנע אין מיטעל־אלטער (אזוי רופט מען די צייט פון ארום יאהר 446 ביז ארום יאהר 1496 פון די קריסטליכע צייט־רעכנונג. די צייט נאכדעם רופט מען „די נייע צייט“) און די לוין־ארבייט אין דער נייער צייט. דאס זיינען די דריי גרויסע פארמען פון קנעכטשאפט, יעדע די ספעציעלע אייגענשאפט פון איינע פון די דריי גרויסע צייט־טיילען פון דער ציוויליזאציאן: שקלאפעריי אין דער אנטיקער וועלט, פאנטשיזנע אין מיטעלאלטער, לוין־ארבייט אין דער נייער צייט. די שקלאפעריי שלעפט זיך תמיד נאך נאך די אנ־דערע צוויי פארמען פון אויסבויטונג אויך, פריהער גאנץ אפענע שקלאפעריי און אין די נייעסטע צייט א פערמאסקירטע.

מיר האבען געזאגט, אז די ציוויליזאציאן הייבט זיך אן דעמאלט, ווען מען פאנגט אן צו פראדוצירען סחורות צום פערטוישען אדער פערקויפען. דיעזע שטופע, די וואארען־פראדוקציאן, קומט אויף מיט פאלגענדע עקאנאמישע איינפיהרונגען: 1) מיט דעם אויפקומען פון מעטאל־געלד, און דערמיט דאס געלד־קאפיטאל, צינז און וואכער;

2) מיט דעם אויפקומען פון קויפלייטע אַלס פערמיטלענדע קלאַסע צווישען די פּראָדוצענטען; 3) מיט דעם אויפקומען פון פּריוואַט־אייגענטהום און פון היפּאָטהעקען (פעלד אַלס משכון) און 4) מיט דעם אויפקומען פון שקלאַפען־אַרבייט אַלס די הויפּט־פאָרמע פון אַרבייט.

די פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען וואָס פּאַסט זיך אָם בעסטען צו דער ציוויליזאַציאָן איז די מאָנאָגאַמיע, די הערשונג פון דעם מאַן איבער דער פרוי און די איינצעל־פאַמיליע אַלסווירטשאַפטליכע איינהייט פון דער געזעלשאַפט (וואָס מען מיינט מיט דעם, איז ערקלערט אויבען, זייטע 129).

דער סך־הכל פון דער ציוויליזירטער געזעלשאַפט איז דער שטאַאַט. ער איז אימער דער שטאַאַט פון די הערשענדע קלאַסע. ער איז דאָס אין אַלע צייטען, ווען נאָר עס עקזיסטירען אזעלכע צושטענדע וואָס קענען גילטען פאַר אַ מוסטער. און אין אַלע פאַלען איז דער שטאַאַט אין עיקר אַ מאַשין צו האַלטען מיט איהר די אונטערדריקטע אין די האַלאַבליעס.

ווייטער צייכענט זיך אויס די ציוויליזאַציאָן מיט דעם, וואָס דער אונטערשיעד צווישען שטאָדט און דאָרף ווערט אין איהר שאַרף; דאָס ווערט דער כאַמע פונדאַמענט פון די גאַנצע געזעלשאַפטליכע אַרבייטס־טיילונג: די פעלד־אַרבייטער שפּייזען אַלעמען מיט ברויט און שפּייז, און די שטאָדטישע מענשען אַרבייטען ביי אינדוסטריען. אויך איז אַ הויפּט־צייכען פון די ציוויליזאַציאָן דאָס, וואָס אין איהר קומט אויף די איינפיהרונג, אַז אַ מענש בלייבט דער אייגענטהימער איבער זיין אייגענטהום אויף נאָך זיין טויט אויך — מיט דעם וואָס ער קאָן לאָזען אַ צוואה, וואָס מיט זיין אייגענטהום זאָל זיין נאָך זיין טויט און עס מוז אַזוי בלייבען. דאָס איז די שאַרפסטע געגנערשאַפט נעגען די אַלטע גענטיל־איינפיהרונגען. אין אַטהען איז ניט געוועזען קיין צוואה־רעכט אַזש ביז כאַלאָנ׳ס צייט. איז רוים איז דאָס שוין פריהער איינגעפיהרט געוואָרען. ווען, ווייסען מיר ניט*). ביי די דייטשען האָבען דאָס רעכט צו לאָזען אַ צוואה ווענען אייגענטהום איינ־

*) דאָ איז אין אָריגינאַל אַ בעמערקונג, וואָס קריטיקירט געוויסע בעהויפּטונגען פון לאַסאַל. דאָס איז נאָר פאַר הויך־געלערנטע.

געפיהרט די גלחים, כדי אז דער פרומער דייטש זאָל קענען אָבשרייבען זיין פערמעגען צו די קירכע און קיין זאך זאָל איהם אין דעם ניט שטערען.

מיט דיעזע גרונד־איינריכטונגען האָט די ציוויליזאציאָן בעשאַפען זאכען אזעלכע, וואָס האָבען געמאַכט די אַלטע גענטיל־געזעל־שאַפט אונמעגליך צו עקזיסטירען. אָבער ארויסגעבראכט די אַלע זאַ־כען האָט די ציוויליזאציאָן דורך דעם וואָס זי האָט אויפגערודערט די שמוציגסטע נייגונגען און ליידענשאַפטען פון דעם מענשען און האָט ענטוויקעלט דיעזע שלעכטע אייגענשאַפטען אזוי שטארק, אז זיי האָ־בען פערשטיקט אַלע זיינע אַנדערע אייגענשאַפטען. די געמיינע תאוה צו פערכאַפען וואָס מעהר פערמעגען איז געוועזען די טרייבענדע נשמה פון דער ציוויליזאציאָן, פון איהר ערשטען טאָג ביז היינט. רייכקייט און ווידער רייכקייט און אָבער רייכקייט — ניט רייכקייט פון דער גאַנצער געזעלשאַפט, נאָר אין פערמעגען פון דעם איינצעל־נעם לומפיגען אינדיווידואום — דאָס איז געוועזען איהר איינציגער ציעל, וואָס האָט אַלעם ענטשיידעט. אמת, דערביי איז א שטייגענדע ענט־וויקלונג פון וויסענשאַפט און פערשיעדענע מאָל די העכסטע בליהונג פון קונסט ארייגעפאַלען דער ציוויליזאציאָן אין דער שוים אריין; אָבער דאָס איז נאָר געשעהען דארום, ווייל אָהן וויסענשאַפט און קונסט וואָלט ניט מעגליך געווען עס זאָלען בעשאַפען ווערען אזעלכע עשירות'ן, ווי אין אונזער היינטיגער צייט.

אזוי ווי דער פונדאמענט פון דער ציוויליזאציאָן איז די אויס־בייטונג פון איין קלאַס מענשען דורך אַן אַנדערן קלאַס מענשען, קומט דערפון ארויס, אז די גאַנצע ענטוויקלונג פון דער ציוויליזאציאָן געהט פאָר אין א ווידערשפּרוך; דאָס הייסט, אז אַלץ וואָס ברענגט א טייל מענשען גוטעס, ברענגט אַן אַנדערן טייל מענשען שלעכטעס. יעדער פאָרטשריט פון דער פּראָדוקציאָן איז גלייכצייטיג א ריקשריט אין דער לאַגע פון די אונטערדריקטע קלאַסען, דאָס הייסט פון די גרויסע מעהרהייט מענשען. יעדע טובה פאַר יענע איז נויטוועגדיגער־ווייזע א רעה פאַר די. יעדע נייע בעפרייאונג פאַר איין קלאַסע איז א נייע אונטערדריקונג פאַר אַן אַנדערע קלאַסע. דעם שטארקסטען בעוויז דאפיר גיט די איינפיהרונג פון מאשינען. וואָס זיי ברענגען פאַר די ארבייטער מאסען ווייסט היינט די גאַנצע וועלט.

און ווען ביי די בארבארען איז כמעט נאך ניט געווען קיין אונ־טערשיעד צווישען רעכטען און פליכטען, ווי מיר האבען שוין אויבען גערעדט, איז אבער ביי דער ציוויליזאציאן דער אונטערשיעד אזוי גרויס, אז אפילו דער פערשטאפטעסטער קאפ קען דאס בעגרייפען, דען זי גיט איין קלאס כמעט אלע רעכטע און דער אנדערער כמעט אלע פליכטען.

דאס אבער דארף אזוי ניט זיין. וואס עס איז גוט פאר הערשענדע קלאסען, דארף זיין גוט פאר די גאנצע געזעלשאפט. ביי די הערשענדע קלאסען קומט אויס, אז זיי זיינען דאס די גאנצע געזעלשאפט. אבער דעם עולם קען איינפאלען צו זיין אונצופריעדען דערמיט. דאריום זעהען מיר, אז וואס ווייטער די ציוויליזאציאן מאכט פארטשריט, אלין מעהר מוז זי מאכען אן אנשטעל פון מענשען־פריינד־ליכקייט, כדי צו בעדעקען מיט א מאנטעל פון ליעבע די צרות און עולות, וואס קומען ארויס פון איהר מיט נויטווענדיגקייט; כדי זיי צו בעשעהניגען אדער צו פערלייקנען. קורץ, זי מוז איינפיהרען א מין מאדע־פריינדליכקייט, א מין פאלשע מאסקע פון העפליכקייט, אזעלכע, ווי דאס איז נאך קיינמאל ניט געווען אין פריהעריגע געזעל־שאפטס־פארמען, אויך אין דער ציוויליזאציאן ניט, ווען זי האט זיך נאך געפונען אויף איהרע ערשטע שטופען. דעם העכסטען גראד דער־גרייכט די דאזיגע פאלשקייט, ווען זי טענה'ט, אז די אונטערדריקטע קלאסען ווערען אויסגעבויטעט פאר זייער אייגענע טובה וועגען און ווייטער גאר ניט, און אז אויב די אויסגעבויטעטע בעגרייפען דאס ניט און ווערען נאך גאר ווידערשפעניסטיג, איז דאס פון זיי די שענד־ליכסטע אונד[illegible]נקבארקייט געגען זייערע אויסבויטער, זייערע בעלי טובות.

און איצט, צום שלוס, וועל איך איבערגעבען מארגאנ'ס אורטייל איבער די ציוויליזאציאן:

„זייט די מענשהייט איז אריינגעטראטען אין דער ציוויליזאציאן, איז די עשירות אזוי אונגעהייער געוואקסען און די פארמען פון רייכ־קייט זיינען געווארען אזוי פערשיעדען־ארטיג, און בענוצט ווערט עשירות אויף אזוי אונגעהייער פיעל זאכען און אבגעהיט ווערט דער רייכטהום אזוי קונציג לויט ווי עס טויג און עס לוינט זיך פאר די רייכע — אז דיעזע רייכטהום איז געווארען א ג ע ו ו א ל ד י ג ע

מאכטגעגען דעם פאָלק, א מאכט, וואָס דאָס פאָלק קען איהר ניט בייקומען. דער מענשליכער גייסט שטעהט ערשטוינט און געדריקט געגען די עשירות, וואָס ער אליין האָט בעשאפען און ווייסט זיך ניט קיין עצה צו געבען, ווי צו בעשיצען זיך געגען איהר. אָבער דאָך וועט קומען די צייט, ווען דער מענשליכער פערשטאנד וועט שטארקער ווערען און וועט בעהערשען דעם רייכטהום; און ער, דער מענשליכער פערשטאנד, וועט פעסטשטעלען אין וואָס פיר א שייכות זאָל זיין דער שטאאט צום אייגענטהום, וועלכען ער בעשיצט, ווי אויך די גרענעצען, ווי ווייט עס דארף געהן די רעכטע פון דעם אייגענטהימער. די טובה פון גאנצען כלל מענשען איז אבסאָלוט וויכטיגער, ווי די אינטערעסען פון דעם איינצעלנעם מענשען. ביידע מוזען געשטעלט ווערען אין א שייכות פון רעכט און הארמאָניע איינע צו אנדערע. דאָס בלויזע יאָגען זיך נאָך רייכקייט איז ניט די ענדליכע אויפגאבע פון דער מענשהייט, — סיידען ווען דער פאָרטשריט זאָל אין דער צוקונפט ניט מעהר גילטען, אזוי ווי ער האָט געגאָלטען אין דער פערגאנגענהייט. די צייט, וואָס איז פערגאנגען זינט עס האָט זיך אָנגעהויבען די ציוויליזאציאָן, איז נאָר זעהר א קליינער טייל פון דער צייט, וואָס עס זיינען דאָ מענשען אויף דער וועלט. און נאָר זעהר א קליינער טייל פון דער צייט, וואָס די מענשהייט האָט נאָך צו עקזיסטירען. אויב דער איינציגער ענד־ציעל פון דער געזעלשאפט וועט ווייטער נאָר בלייבען אָנצוקלייבען רייכטהום, דאן איז זי אין סכנה צו צופאַלען; דען אזא גאנג מוז איהר פיהרען צו פערניכטונג. און די נייע העכערע שטופע פון דער געזעלשאפט, וואָס וועט איצט קומען, — פאר וועלכע ערפאהרונג, פערנונפט און וויסענשאפט האלטען שוין אין איין ארבייטען — דיעזע נייע שטופע פון דער געזעלשאפט וועט איינגעפיהרט ווערען מיט דעמאָקראטיע אין דער פערוואלטונג, ברידערליכקייט אין דער געזעלשאפט, גלייכהייט פון אלע רעכטע און גוטע ערציהונג פאר אלע. די נייע געזעלשאפט וועט אויפ׳ס ניי אויפלעבען — אָבער אין א העכערע פאָרמע — די פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט פון די אלטע גענטעס".

די נייסטע וויסענשאפט וועגען ענטוויקלונג פון דער פאמיליע.

(צוגאבע פון דעם איבערזעצער.)

זייט ענגעלס האט צום לעצטען מאל ארויסגעגעבען דיעזעס בוך, זיינען אוועק איבער 25 יאהר. אין דער צייט האבען פארשער ווייטער געזוכט און געאקערט אין דער נייער וויסענשאפט און לויט נייע פאקטען, וואס זיי האבען אויסגעפונען, קומט אויס, ווי עס שיינט, אז א טייל פון מארגאן'ס און ענגעלס'עס געדאנקען איז ניט ריכטיג. די שפעטערע פארשער האבען אויך אויסגעפונען, אז די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע איז צוגעגאנגען אביסעל אנדערש, ווי ענגעלס שטעלט דאס פאר אין דיעזען בוך.

איינער פון די גרעסטע קענער אין דיעזער פארשונג איז, ווי געזאגט, היינריך קונאוו. אין דיעזער צוגאבע וועלען מיר ערקלערען בקיצור וואס ער זאגט וועגען דעם אין זיין ביכעל „צור געשיכטע דער עהע אונד פאמיליע", (נאוועמבער, 1912).

די ערשטע זאך איז ניט ריכטיג דאס, וואס מארגאן וויל זיך דרינגען פון די האוואאי־אינדיאנער ווערטער, — פון דעם וואס ביי זיי הייסט „פאטער", „מוטער", „שוועסטער", „ברודער".

לאמיר נאך אמאל בעטראכטען וואס מען מיינט מיט דעם:

די אינדיאנער אויף די האוואאי־אינזלען, האבען מיר געזעהען, רופען „פאטער" ניט נאר דעם אמת'ן פאטער, נאר אויך אלע ברידער פון זייער פאטער. אזוי זיינען אויך אלע שוועסטערן פון זייער מוטער זייערע „מוטערס". און אלע קינדער פון אלע זייערע פעטערס און מוהמעס, דאס הייסט זייערע געשוועסטערקינדער, רופען זיי ברידער און שוועסטער. אפילו גליעד־געשוועסטערקינדער אויך. האט מארגאן אנגענומען, אז דאס בעווייזט, אז אמאל האט זיך ביי דיעזע מענשען געפיהרט אזא לעבען, אז אלע די טאטעס, וועלכע זיינען געווען ברידער צווישען זיך, זיינען געווען צוזאמען די מענער פון אלע מאמעס, די שוועסטערן צווישען זיך. אלזא, זיינען זיי געווען אלע צוזאמען די „טאטעס" פון אלע זייערע קינדער. דאס

רופט מאַרגאַן „גרופּען־עהע“. און ער נעהמט אָן, אז זעהר פּאַר־צייטענס, אויף גאָר די ערשטע שטופע פון דער ענטוויקלונג פון פאַ־מיליען־לעבען, איז ביי אַלע מענשען געווען אַזאַ סאָרט גרופּען־עהע.

דאָס, זאָגט קונאָוו, האָט זיך ארויסגעצייגט ניט ריכטיג.

קונאָוו פרעגט אויף דעם אַזאַ קשיא: מילא, אז די קינדער רו־פען אַלע ברידער פון זייער אייגענעם טאַטען „פּאַטער“, זאָגט מאָר־גאַן אז דאָס איז דערפאַר, ווייל ביי זיי ווייסט מען ניט ווער דער ריכטיגער פאָטער איז, ווייל די מוטערס זיינען צוזאַמען די ווייבער פון אַלע מענער, וועלכע זיינען ברידער צווישען זיך. אָבער ווער די ריכטיגע מוטער איז ווייסט מען דאָך זיכער, אפילו ביי די וויל־דעסטע פון די ווילדע; היינט פאר וואָס רופען זיי עפּעס אַלע שוועס־טערן פון דער מוטער אויך „מוטער“? מאָרגאַן דענקט, אז ווייל מען ווייסט ניט ווער דער ריכטיגער פאָטער איז און מען רופט אַלע ברי־דער פון דעם פאָטער „טאַטעס“, דארום טהוט מען שוין דאָסזעלבע מיט די מוטערס אויך און מען רופט אַלע שוועסטערן פון דער מוטער מאַמעס. עס זעהט הפנים אויס, זאָגט קונאָוו וויציג, אז מען איז ביי די ווילדע זעהר צערטליך צו די פאָטערס, מען וויל זיי ניט בעליידיגען דערמיט, אז מען זאָל אויסדריקען, דאָס אויף דער מאַמע'ס צד איז יאָ אַן אונטערשיעד צווישען די אייגענע מאַמע און די אַנדערע מו־טערס פון דער פאַמיליע, וועהרענד אויפ'ן טאַטענ'ס צד זיינען אַלע מענער פון דער פאַמיליע גלייך די טאַטעס. אַזאַ צערטליכקייט, זאָגט קונאָוו, וואָלט ביי די ווילדע געווען אַ מערקווירדיגקייט.

אויך, זאָגט ער, איז עס אונמעגליך זיך פאָרצושטעלען, אז זיי מיינען ווירקליך צו רופען אַלע עלטערע מענער טאַטעס, אין א ו נ ז ע ר זין פון דעם וואָרט, דאָס הייסט, אז זיי זאָלען מיינען דערמיט די, פון ו ו ע מ ע ן מען קומט ארויס. דען ביי פיעלע ווילדע רופט מען הונדערטע מענער מיט דעמזעלבען וואָרט וואָס מאָרגאַן פער־טייטשט „טאַטע“. קען דען זיין, אז זיי נעהמען אָן, דאָס איין פרוי האָט איהר קינד געהאַט פון אַזוי פיעל הונדערטער מענער?

אָבער די גאַנצע מעשה איז אַ טעות! יענע מענשען מיינען מיט די ווערטער גאָר ניט דאָסזעלבע, וואָס מיר מיינען מיט די ווערטער פאָטער, מוטער, שוועסטער, ברידער. קונאָוו ערקלערט זעהר ריכטיג, אַז מענשען האָבען אָפט אַזאַ טעות, ווען זיי פאָרשען אין פרעמדע

שפראכען: ווען א וואָרט אין דער פרעמדער שפראך בעדייטעט נאָר ט י י ל ו ו י י ז דאָסזעלבע, וואס א געוויסער וואָרט אין דער איי־גענער שפראך, רעדט מען זיך איין, אז עס בעדייטעט א י ן ג א נ־צ ע ן דאָסזעלבע.

איך וועל געבען אויף דעם א ביישפּיעל פון פערשיעדענע דיא־לעקטען אין אידיש.

ביי אידען אין א טייל געגענדען אין רוסלאנד און פּוילען הייסט א „פריינד" איינענטליך א קרוב, א בלוטס־פערוואנדטער, מיט וועמען מען איז פון איין משפחה. עס איז אמת, אויך אין דיעזע גע־גענדען רופט מען אמאָל א פרעמדען, א ניט־קרוב, אויך „מיין פריינד". אָבער דאָס איז פונקט ווי מען רופט אמאָל א פרעמדען זאָגאר „ברו־דער", „ברודערלעבען". אזוי דריקט מען זיך אָבער נאָר אויס, ווען מען רעדט אָדער מען שרייבט צו דעם מענשען אליין. מען וועט אָבער ניט זאָגען צו א דריטען וועגען עמיצען, „דער איז מיין ברו־דער", סיידען ווען יענער איז ווירקליך א לייבליכער ברודער. אזוי איך וועט מען אין דיעזע געגענדען ניט זאָגען צו א דריטען אויף א פרעמדען, „דער איז מיין פריינד", סיידען ווען ער איז א קרוב, פון איין משפחה.

אין אנדערע געגענדען אָבער איז ביי אידען יעדער בעקאנטער, יעדער חבר א פריינד. דאָרט ווען מען זאָגט „דער איז מיין פריינד", מיינט מען ניט דוקא „מיין קרוב", נאָר א בעקאנטער, א חבר, א בעפריינדעטער מענש. אז מען וויל אויסדריקען דורכאויס א פער־וואנדטער, זאָגט מען ניט „א פריינד", נאָר „א קרוב". אזוי איז צום ביישפּיעל, אין ווארשא. אין קיעוו, צום ביישפּיעל, הייסט „א פריינד" א קרוב פון איין משפחה.

טאָ איז אזוי: ווען א קיעווער קומט צום ערשטען מאָל אין ווארשא, און ער געפינט אויס, אז דאָרטען רופט מען יעדען בעקאנטען „א פריינד", קען ער מיינען, אז די ווארשעווער זיינען אלע קרובים איינע מיט די אנדערע, אָדער אז וויינינגסטענס רעדען זיי זיך איין, אז זיי זיינען אלע פון איין משפּחה. אין אמת'ן וועט דער קיעווער דאָ האָבען א גרויסען טעות. זיין טעות וועט שטאמען פון דעם, וואָס ער ווייסט ניט, אז דאָס וואָרט „פריינד" ביי דעם ווארשעווער בע־דייטעט ניט אין גאנצען דאָס זעלבע, וואָס דאָס וואָרט „פריינד" ביי

די קיעוווער: ביי די קיעוווער בעדייטעט עס נאָר א קרוב, פון איין משפּחה, ביי די וואַרשעוווער בעדייטעט עס דאָס טאַקי א ו י ך, אָבער ניט דאָס א ל י י ן. ביי די וואַרשעוווער בעדייטעט „פריינד“ י ע ד ע ר וואָס איז מיר בעליעבט און בעפריינדעט, צי ער איז בלוטס־פערוואַנדעט, צי ניט.

אזוי איז דאָס אויך דאָ: מאָרגאַן האָט געפונען, אז דאָס וואָס מיר רופען עלטערן, רופען יענע אינדיאַנער „מאַקוא“; וואָס מיר רופען פאָטער, רופען זיי „מאַקוא־קאַנע“ (קאַנע הייסט מענליכער); וואָס מיר רופען מוטער, רופען זיי „מאַקוא־וואַהינאַ“ (וואַהינאַ הייסט ווייבליך). האָט מאָרגאַן אָנגענומען, אז אין גרונד בעדייטען דיעזע ווערטער דאָס איינענע וואָס די איבערזעצונגען דערפון ביי אונז: ביי אונז זיינען „עלטערן“ די, פון וועמען מען איז אליין ארויסגעקומען, און „פאָטער“ איז דער, פון וועמען די מוטער האָט אונז געהאַט, און „מוטער“ איז די, וואָס האָט אונז אליין געבוירען — איז דאָסזעלבע, האָט ער געמיינט, די בעדייטונג פון די ווערטער „מאַקוא“ און „מאַקוא־קאַנע“ און „מאַקוא־וואַהינאַ“ ביי זיי. אזוי ווי אָבער זיי רופען „מאַקוא“ אלע פעטערס מיט מוהמעס אויך, האָט מאָרגאַן געמיינט, אז דאָס איז דערפאַר, ווייל אמאָל האָבען אלע פעטערס פון דעם טאַטענ׳ס צד ווירקליך געקענט זיין די, פון וועמען מען איז אליין ארויסגעקומען, ווייל ביי זיי האָט זיך אמאָל געפיהרט אזאַ פאַמיליען־לעבען, דאָס אלע ברידער זיינען געווען צוזאַמען די מענער פון אלע שוועסטערן.

אין אמת׳ן אָבער בעדייטעט גאָר דאָס וואָרט „מאַקוא“ ביי יענע מענשען ניט גענוי דאָסזעלבע וואָס ביי אונז דאָס וואָרט עלטערן. דאָס בעדייטעט ביי זיי עלטערן א ו י ך, אָבער נ י ט ב ל ו י ז עלטערן. ביי זיי הייסט דאָס ד י ע ל ט ע ר ע מ ע נ ש ע ן. זיי דענקען זיך דערביי גאָר ניט דוקא, אז מען איז אליין פערזענליך, פון די „מאַקוא“ ארויסגעקומען. ביי זיי האָט די שפּראַך ניט קיין בעזונדערע ווערטער פאַר לייבליכען פאָטער, לייבליכע מוטער, לייבליכען ברודער אָדער שוועסטער. זייער שפּראַך מאַכט נאָר אן אונטערשיעד צווישען די גאַנץ־אלטע (באָבע־זיידעס), די אלטע (טאַטע־מאַמעס) און די יונגע. „מאַקוא“ הייסט ביי זיי די אלטע. „מאַקוא־קאַנע“ — א מאַן פון די אלטע. מאַקוא־וואַהינאַ — א פרוי פון די

אלטע. און דעם אייגענעם פאָטער און די אייגענע מוטער רופט מען אויך אזוי. דאָס איז אלעס.

א שטאַרקען בעווייז דערצו ברייננט קונאָוו פון די שפּראַך פון די ווילדע מענשען פון ראָטומא. ביי זיי רופט מען אלע זיידעס פון שבט „מאַפּוגא“, — צי אן אייגענעם זיידען צי ניט. לויט מאָרגאַן'ס סברה, וואָלט מען דאָ אויך געדאַרפט אָננעהמען, אז דאָס בעווייזט, אז ביי דיעזע מענשען האלט מען אלע זיידעס פאַר א י י ג ע נ ע זיידעס, וואָס מען איז אליין פון זיי ארויסגעקומען. נו, איז אָבער דער פאַקט, אז אלע זיידעס רופען וויעדער זייערע אייניקלעך אויך „מאַפּוגא“. קען דען דאָס צייגען, אז די זיידעס רעכענען זיך פאַר ארויסגעקומען פון זייערע אייניקלעך? אלזאָ, זעהט מען דאָך, אז עס איז פאַלש צו שליסען פון א וואָרט אין א פרעמדער שפּראַך אָננעהמענדיג, אז דאָס בעדייטעט גענוי דאָס זעלבע, וואָס אזא וואָרט ביי אונז. אין אנדערע שפּראַכען האָבען די בעדייטונגען פון די ווערטער גאַנץ אנדערע גרענעצען ווי ביי אונז. ביי אונז הייסט א זיידע נאָר דער, פון וועמען מיין פאָטער אָדער מוטער איז ארויסגעקומען. ביי יענע ווילדע אָבער הייסט „מאַפּוגא“ טאַקי דאָס אויך, אָבער ניט בלויז דאָס. „מאַפּוגא“ הייסט ביי זיי אין אלגעמיין — א ק ר ו ב פ ו ן ד ר י ט ע ן ד ו ר, סיי ארויפצו (א זיידע), סיי אראָפּצו (אן אייניקעל). אלזאָ, הייסט „מאַפּוגא“ א ריכטיגער זיידע א ו י ך; אָבער ניט ב ל ו י ז דאָס. „מאַפּוגא“ הייסט אויך אן עלטער־פעטער און אויך וויעדער אן אייניקעל און א גליעד־פלימעניק.

אזוי איז עס אויך מיט די ווערטער, וואָס בעדייטען ביי די האַוואַיער „פאָטער“, „מוטער“, „שוועסטער“, „ברודער“: זיי בעדייטען א ו י ך דאָס, וואָס דיעזע ווערטער בעדייטען ביי אונז, דאָס הייסט ל י י ב ל י כ ע עלטערן און שוועסטער און ברידער, אָבער נ י ט ב ל ו י ז דאָס אליין. יענע ווערטער בעדייטען גאָר ביי זיי — א ל ע מענשען פון דעם דור פון מאַמעס מיט טאַטעס און א ל ע מענשען פון דעם קינדער־דור.

* * *

אָבער דאָס הייסט ניט, אז מאָרגאַן האָט מיט זיינע פאָרשונגען גאָר ניט אויפגעטהאָן. מאָרגאַן האָט געמאַכט — זאָגט קונאָוו —

פאר דער וויסענשאפט א גרויסע ענטדעקונג, וואס בלייבט אייביג ניט אבצושאצען. זיין ענטדעקונג בעשטעהט ניט אין דעם, וואס ער האט אויסגעפונען, אז ביי די ווילדע מענשען געפינען זיך משונה'דיגע איינריכטונגען אין פאמיליען־לעבען און זאנדערבארע בעצייכנונגען פון קרובים־שאפט. דאס האט מען שוין געוואוסט לאנג פאר מארגאנ'ען. זיין ענטדעקונג בעשטעהט אבער אין דעם, וואס ער איז געפאלען אויף דעם געדאנק, אז דיעזע פאמיליען־איינריכטונגען זייענען ניט קיין משוגענע ווילדע איינפעלע פון די אינדיאנער, ווי מען האט פריהער געמיינט, נאר אז זיי, די דאזיגע משונה'דיגע פאמיליען־איינריכטונגען, מוזען זיין איבערבלייבונגען פון אמאליגע שטופען פון דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע און אז אזעלכע שטופען האבען אלע פעלקער אמאל דורכגעמאכט. „דאס איז פאר אלעם מארגאנ'ס גרויסער אויפטהו. און דיעזער אויפטהו בלייבט וויכטיג, אפילו ווען א טייל פון זיינע השערות זאלען זיך פון וויטערע פארשונגען ארויסווייזען אלס ניט ריכטיג. אפילו די טעות'ן פון א גרויסען קאפ העלפען אויך אפט צום פארטשריט פון אמת", זאגט קונאוו.

אין יאהר 1912 איז ארויס א בוך „די פאמיליע", מיט אן איינלייטונג דערצו: „פארמען דער עהע", — פון דר. פ. מיללער־ליער. דיעזען בוך ריהמט קונאוו זעהר. ער ערקלערט, אז אין דיעזען בוך איז צוזאמענגעשטעלט ריכטיג די ענטוויקלונג פון פאמיליע לויט די נייעסטע פארשונגען.

מיר וועלען אצינד דא איבערגעבען בקיצור ווי אזוי דיעזע נייע פארשונג שטעלט פאר, אז די פאמיליע האט זיך ענטוויקעלט:

נאר פון אנפאנג האבען מענשען ארומגעוואנדערט אין „סטאדעס", אין וואנדערענדע גרופען. מייסטענס זיינען זיי בעשטאנען פון 50—60 אין א גרופע, אמאל אויך ביז 100.

דער מענש איז פון דער נאטור סאציאל, דאס הייסט, ער קען ניט לעבען אליין, ער מוז לעבען צוזאמען מיט נאך מענשען. אויך איז ער פון דער נאטור פאליגאמיש, דאס הייסט, ער האט ניט קיין בערירפנים אז איין מאן זאל בלייבען צוזאמען מיט איין ווייב.

אין גאר די ערשטע מענשען־סטאדע, אין די וואנדערנדע גרופע, — „הארדע" ווערט דאס אנגערופען — איז אין אנפאנג געווען גאר א פרייער געשלעכטס־פערקעהר — וואס מען רופט „פראמיסקואיטעט".

דאָס הייסט, עס איז ניט געווען קיין שום מאָראַל־געבאָט וועגען דעם צוזאמען־לעבען פון מענער מיט פרויען, אפילו נאָהענטע קרובים. היינט געפינט מען שוין אין ערגעץ ניט אזא סאָרט לעבען, אפילו ניט ביי די ווילדע מענשען וואָס שטעהען נאָך אויף די ניעדעריגסטע שטו־פע. אָבער פערשיעדענע פאקטען און סמנים צייגען, אז נאָר אין אָנפאנג האָט זיך אזוי געפיהרט. און אפילו אזא צושטאנד, — זאָגט מיללער־ליער (און קונאָוו שטימט צו דערצו) — אפילו אזא צושטאנד האָט אויך געמוזט דורכמאכען אן ענטוויקלונג. אזא צושטאנד האָט מסתמא אָנגעהאלטען ביי מענשען הונדערט טויזענדער יאָהרען, און אזוי לאנג האָט דער צושטאנד ניט געקענט בלייבען גאָר אָהן שום ענדערונג; אויך קען ניט זיין, אז מיט איינמאָל זאָלען די מענשען האָבען געמאכט א שפרונג פון אזא צושטאנד צו די איינריכטונגען פון פאמיליען־לעבען, אויף וועלכע מען געפינט נאָך היינט א טייל נאַטור־פעלקער, די וועלכע שטעהען אויף די ניעדעריגסטע שטופע פון אלע עקזיסטירענדע ווילדע, וועלכע מיר וועלען ווייטער שילדערן. אויך נאָר אין די ערשטע צייטען פון דער מענשליכער ענטוויקלונג האָבען די מענשען בישלעכווייז פערבעסערט זייערע ווערקציינגען און געוועהר; זעהר לאנגזאם, אָבער דאָך פערבעסערט. און דערמיט, מיט דיעזע פערבעסערונג פון די ווערקצייגען, האָט זיך אויך פאמעלאָך, בישלעכווייז, געמוזט ענדערען דאָס צוזאמענלעבען. מיללער־ליער רע־כענט (זיכער קען מען ניט וויסען), אז אין יענעם גאָר ערשטען צו־שטאנד פון דער מענשהייט געפינען זיך דריי שטופען.

1) גאָר־גאָר פון אָנהויב לעבט מען ווי די חיות אין האָרדעס (סטאדעס), אָהן שום אָרגאניזאציאָן.

2) מיט דער צייט ווערט די האָרדע איינגעטיילט אין טיילען, לויט נאָך די יאָהרען: די אלטע לייט ווערען א בעזונדערע אבטיילונג, ווי אבטיילונג פון די „באָבע־זיידעס“; די מיטעל־יעהריגע מענשען ווערען א בעזונדערער טייל — די „טאטע־מאמעס“ — און די קינדער א בעזונדערער. און די מענער פון איין אבטיילונג פאָרען זיך נאָר מיט די פרויען פון זייער אבטיילונג, ניט פון אן אנדערער.

3) ביי ווייטערע ענטוויקלונג קומט עס דערצו, אז „מען קלייבט זיך צו“; דאָס הייסט, געוויסע מענער מיט געוויסע פרויען קלייבען

זיך אָב צו לעבען צוזאמען — ניט אויף אייביג דוקא, עס קען זיין בלויז אויף א שטיקעל צייט.

ווי אזוי קומען פאַר דיעזע ענדערונגען? די ערשטע זאַך, קומט נאַטירליך א צייט, ווען די ענטוויקלונג שיידעט אָב די אַלטע פון די יונגע און די יונגע פון די קינדער. ווען עס ענטוויקעלט זיך די נע־ וועהר — וואַרף־שטיינער, שפּיעזען, פיילען־בויגען — צום קריעג מיט אנדערע האָרדען און צו דער יאגד אויף חיות, — דאַן קומט אמאָל א צייט, ווען צו דיעזע ארבייט טויגען זיך אם בעסטען די דערוואַקסענע יונגע און די שטאַרקע. פאַר געבען עצות, ווייעדער, און פאַר ווייזען א וועג ווי מען זאָל זיך פיהרען, לויט אלטע הייליגע מנהגים, טויגען זיך אם בעסטען די אַלטע לייט. גאַר די יונגע אָבער, די קינדער, טויגען נאָך צו גאַר ניט. לויט נאָך דיעזע נ אַ ט י ר ל י כ ע איי־ גענשאַפטען קומט דאָס מסתמא פאַר אָט די ערשטע איינטיילונג צווי־ שען מענשען: 1) די קינדער, 2) די יונגע דערוואַקסענע, 3) די אַלטע. און די מענער און פרויען פערקעהרען נאָך צוזאמען אין זייער אייגענער אבטיילונג.

מיט דער ווייטערער ענטוויקלונג קומט ארויס א געוויסע אר־ בייטס־טיילונג צווישען מענער און פרויען: דער דערוואַקסענער פרוי פאַלט צו קודם די השגחה אויף די קינדער, זיי צו זויגען, טראָגען, היטען. ווייטער ווערט א געוואוינהייט, אז ווען זיי וואַנדערן, שלע־ פען די פרויען אויף זיך די ביסעל בעבעכעס וואָס זיי פערמאָגען דאַר־ טען. אויך ווערט א געוואוינהייט, אז די פרויען קלייבען קרייטיכער, וואָרצלען און אלערליי געוויקסען און בראָטען זיי; די מענער ווייעדער געהען אויף יאגד, שינדען אָב די געכאַפּטע בהמות און חיות און גריי־ טען צו דאָס פלייש צום עסען. פון די דאָזיגע טיילונג פון ארבייט צווישען מענער און פרויען קומט ארויס, מיט דער צייט, אז מענער קלייבען זיך צו פרויען און פרויען מענער און זיי לעבען א צייט צו־ זאמען. ניט ווענען ליעבע בעדאַרפען זיי דעמאָלט דאָס צוזאמען־לע־ בען: ביי דיעזע ניעדעריגע שטופע קוקט מען נאָך ניט ווער מיט וועמען עס האָט געשלעכטס־פערקעהר. נאָר מען פאַאָרט זיך אויף א לייכטערען צוזאמען־לעבען צוליעב דעם, אז זיי זאָלען זיך ארויס־ העלפען איינע די אנדערע, אז ער זאָל טהאָן פון איהרעטוועגען די מענערשע ארבייטען און זי פון זיינעטוועגען די ווייבערשע.

* * *

אלזא, דער ערשטער גרויסער פארטשריט אין דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע בעשטעהט אין דעם — זאגט מיללער־ליער — דאס עס ווערט א מנהג, אז מענער און פרויען פאארען זיך נאר אין זייער אייגענער אבטהיילונג פון די דריי אבטהיילונגען לויט אלטקייט. דאס הייסט עס ווערט פערבאטען פאר די מענער פון איין אבטיילונג פון די דריי צו האבען געשלעכטס־פערקעהר מיט די פרויען פון אן אנדער אבטיילונג.

דאס איז דער ערשטער שריט אויף דעם וועג פון פערבאט פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים. אויף דיעזע ערשטע שטופע געפינען זיך אלע פעלקער, וואס לעבען נאך פון יאגד און ווייסען נאך ניט פון פעלד־ארבייט און פון האדעווען בהמות. אזא פערבאט געפינט מען ביי די ווילדע אין אויסטראליען, ביי די בושמענער, ביי די קליינע מענשען אין צענטראל־אזיען, ביי די וועדא מענשען אין ציילאן און פיעלע אנדערע.

דער אמת איז, אז ביי אלע דיעזע מענשען, אפילו ביי די ניעדע־רינסטע, געפינט מען שוין היינט אויך נאך ווייטערע פערבאטען פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים, — חוץ דעם פערבאט צווישען מענשען פון פערשיעדענע אלטערס־שטופען. א טהייל פון זיי זיינען שוין דערגאנגען נאך ווייטער, זיי זיינען שוין איינגעטיילט אין טאָ־טעמס; יעדער מענש געהערט צו א געוויסען טאטעם, א משפחה, וואס רופט זיך מיט א געוויסען נאמען פון א חיה אדער געוויקס; און ביי זיי איז שוין איבערהויפט פערבאטען התונה צו האבען פון דעם איינענעם טאטעם, ניט בלויז פון דעם איינענעם אלטערס־קלאס. וואו עס איז שוין דא דיעזע איינטיילונג פון מענשען, לויט טאטעמס, און דיעזער פערבאט, דארט זעהט זיך שוין ניט אן די איינטיילונג אין די דריי קלאסען לויט די אלטקייט און דער פערבאט פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען די אלטערס־קלאסען. אבער אז אמאל איז ביי זיי אלע בעשטאנען דיעזע איינטיילונג און דיעזער פערבאט, קען מען היינט ארויסזעהן ביי א טייל ווילדע פעלקער, וואס האבען נאך קיין טאטעמס ניט, כאטש זיי האבען שוין מאנכע אנדערע פערבאטען פון געשלעכטס־פערקעהר.

אט ווי עס פיהרט זיך, צום ביישפיעל, ביי די קורנאי־מענשען,

— די נעגערס אין אויסטראַליען: יעדע האָרדע (סטאַדע) איז ביי זיי איינגעטיילט אין דריי קלאַסען, לויט די יאָהרען, לויט ווי אַלט א מענש איז.

1) צו די ערשטע קלאַסע נעהערען די ניט־דערוואקסענע. די מענער געהערען צו דיעזע קלאַסע ביז עס הייבט זיי אָן צו וואקסען א באָרד. די מיידלאַך ביז א יאָהר אָדער צוויי נאָך דעם ווי זיי קריגען די „מאָנאַטליכע“.

2) צו די צווייטע קלאַסע נעהערען די דערוואקסענע. זיי בלייבען אין דיעזע קלאַסע ביז זייערע קינדער קומען שוין אריין אין דיעזער אבטיילונג, אָדער ביז זיי קריגען געוויסע סמנים פון אַלטקייט (מענער לערך צו 40 אָדער 45 יאָהר, פרויען ביז ארום 35). דאן נעהען זיי איבער אין

3) דריטע קלאַסע, צו וועלכע עס נעהערען אַלע עלטערע מענשען.

דער איבערגאַנג פון א יונגערע אבטיילונג אין אַן עלטערע קומט פאָר מיט געוויסע צערעמאָניעס און אויספּרופונגען. ביי א טייל ווילדע פעלקער אין אויסטראַליען געדויערט דער איבערגאַנג עטליכע יאָהר און די צערעמאָניעס זיינען אָפט פערבונדען מיט שמערצען. בעזאָנדערס מוזען דורכמאַכען שווערע און שמערצליכע צערעמאָניעס די יונגע מענשען, וואָס ווילען איבערגעהן אין די קלאַסע פון די דערוואקסענע. ביי א סך ווילדע פעלקער מוזען זיי זיך דערביי לאָזען מל זיין; ביי א טייל מאַכט מען דערביי נאָך א פיעל גרעסערען שניט; ביי א טייל שניידט מען איין געוויסע פיגורען אין די הויט; ביי אנדערע האַקט מען אויס געוויסע צייהן; ביי אנדערע לעכערט מען די מיטעלסטע הויט אין דער נאָז און מען הענגט אָן א נאָז־רינג. ווער עס איז בעקאַנט מיט די מנהגים פון אזא שבט, דער דערקענט שוין לויט דיעזע צייכענס אויף יעדען מענשען, צו וועלכען אַלטערס־קלאַסער געהערט.

אויך די פרויען האָבען עהנליכע צערעמאָניעס דורכצומאַכען ביים איבערגאַנג פון איין אַלטערס־קלאַס צום אנדערען.

און ביי זיי איז שטרענג פערבאָטען דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון פערשיעדענע אַלטערס־קלאַסען. די פון דער ערשטער קלאַס, די קינדער, זיינען נאָך איבערהויפּט ניט

דערוואקסען צו קיין געשלעכטס־פערקעהר. פון זיי רעדט מען ניט. אבער מיט די אנדערע צוויי קלאסען איז אזוי: א מאן פון דער מי־טעלער קלאס קען נאר האבען געשלעכטס־פערקעהר מיט א פרוי פון דער מיטעלער קלאס; א מאן פון דער קלאס פון עלטערע מענשען קען נאר הייראטהען מיט א פרוי פון דער אייגענע קלאס.

פון וואנען איז עס געקומען צו אזא פערבאט ביי אזוי פיעל פערשיעדענע פעלקער, וואס האבען קיין שום פערבינדונג מיט אנאנדער ניט געהאט? דאס איז ניט מעגליך היינט צו דערגעהן. עס קען זיין, אז דאס איז געקומען פון דעם, וואס מען האט געזעהען, אז ווען מאן און ווייב זיינען שטארק פערשיעדען אין אלטקייט, האבען זיי ס'רוב קיין קינדער ניט. אדער אפשר איז עס געקומען פון דעם, וואס די יונגע מענער האבען אליין געוואלט האבען די יונגע פרויען אין הא־בען דארום די עלטערע מענער ניט צוגעלאזט צו זיי און דערפון איז עס געווארען מיט דער צייט אזא מנהג. סיי ווי סיי, געוועזען איז אזא מנהג געווים ביי אלע ווילדע פעלקער אין אלע טיילען וועלט. דען ביי זיי אלע געפינט זיך די איינטיילונג אין דריי אלטערס־קלאסען.

אלע פון די קינדער־אבטיילונג רופען אלע מיטגליעדער פון די מיטעל־קלאסע „טאטע מאמע" און אלע מיטגליעדער פון די עלטסטע קלאסע — „באבע זיידע". און פערקעהרט וויעדער: אלע מיטגליע־דער פון די עלטסטע אבטיילונג רופען די פון דער מיטעלסטער זייערע „קינדער" און די פון די יונגסטע קלאס רופען זיי זייערע „אייניקלעך". און די מיטגליעדער פון איין אבטיילונג רופען זיך אלע איינע די אנ־דערע שוועסטער און ברידער. ס'הייסט מיר איבערזעצען דאס מיט אונזערע ווערטער „טאטע", „מאמע", „קינדער", „שוועסטער", „ברי־דער".; אין אמת'ן הייסען דיעזע ווערטער ביי זיי ניט דוקא לייבליכע טאמע, מאמע און שוועסטער און ברידער, נאר אין אלגעמיינען מענ־שען פון דעם העכערען סארט און אלטערס־קלאס ווי מען איז אליין און מענשען פון דעם ניעדעריגערען סארט און מענשען פון דעם איי־גענעם סארט. ביי יענע מענשען דריקען די דאזיגע ווערטער אויס ניט די בעציהונגען פון בלוט־פערוואנדשאפט, נאר די געזעלשאפט־ליכע בעציהונגען, די אלטער־קלאסען.

דאך איז ריכטיג וואס מארגאן בעהויפטעט, אז איידער עס קומט אויף די פאמיליע, איז איינגעפיהרט א גרופען־עהע. נאר מען דארף

אונטער דעם װאָרט „גרופען־עהע“ ניט פערשטעהן א שותפות־היי־ראטה פון א גאנצע גרופע מענער מיט א גאנצע גרופע װייבער. „גרו־פען־עהע“ איז געװען אין דעם זין, אז עס זייגען ניט געװען קיין בעזאָנדערע פאמיליען פון איין מאן מיט איין װייב אויף אייביג. עס איז מעגליך, אז אפילו שוין אויף די ניעדעריגסטע שטופע האָבען זיך אָפט פעראייניגט א מאן מיט א װייב און זיך געהאלטען צוזאמען מאָנאטען און אפשר אויך יאָהרען. אָבער דערפון איז נאָך ניט גע־װאָרען שטענדיגע בעזאָנדערע אָרגאניזאציאָנען. װען אזעלכע איינ־צעל־פאמיליען װאָלטען געװען שטענדיגע בעזאָנדערע אָרגאניזאציאָ־נען, װאָלט ניט געקענט שפּיעלען אזא הויפּטראָלע די איינטיילונג אין דריי אלטערס־קלאסען. דער פאקט איז, אז ביי אזעלכע סאָרט מענ־שען איז ניטאָ קיין בעזונדער װאָרט פאַר אייגענעם מאן און אייגענע װייב. אלע מענער און װייבער פון איין אלטער קלאס אין דער האָרדע רופען זיך מיט א װאָרט װאס בעדייטעט אייגענטליך „מענש פון מיין אייגענעם אלטערס קלאס“. דיעזע איינטיילונג אין אלטערס־קלאסען שפּיעלט דאן די װיכטיגסטע ראָלע. דאָס הייסט ניט אז אלע מאנס־פּארשוינען פון איין אלטערס קלאס „זייגען“ בשותפות די מענער פון אלע װייבער פון דעם זעלבען אלטערס־קלאס, נאָר דאָס הייסט, אז יעדער מאן קען זיין דער מאן פון יעדע װייב פון זיין אלטערס קלאס. פון אן אנדערן אלטערס קלאס טאָר ער קיין װייב ניט נעהמען (היינט קען אן אלטער מאן, װאס האָט געלד, חתונה האָ־בען מיט א יונגע מיידעל. דאָס איז „ציװיליזירט“. ביי די װילדע איז אזא פּאָרען־זיך שטרענג פערבאָטען).

* * *

א שריט װייטער אין דער ענטװיקלונג נאָכדעם איז די איינ־פיהרונג פון „עקסאָגאמיע“; דאָס הייסט, אז מענער טאָרען ניט האָ־בען קיין געשלעכטס־פערקעהר מיט װייבער פון זייער אייגענעם שטאם אָדער האָרדע, נאָר דוקא מיט פרעמדע, פון א פרעמדע האָרדע. כאַ־פּען װייבער פון א פרעמדען שטאם איז איינגעפיהרט ביי זעהר פיעל פעלקער. און איבערבלייבונגען פון דיעזען מנהג געפינען זיך ביי נאָך פיעל מעהר פעלקער, אויף אלע עקען פון דער װעלט.

פערבאָטען איז דער געשלעכטס־פערקעהר צװישען שטאם פרעמ־דע קיינמאָל ניט געװען. ביי מלחמות האָט מען פון אייביג אָן גע־

כאַפּט מיידלעך פון דעם שונא'ס לאַגער און דער וואָס האָט איינע געכאַפּט, האָט זי געהאַלטען פאַר „זיינע“, ווי לאַנג ער האָט געוואָלט. צו האָבען אַזאַ „פרעמדע“ פאַר „אַ ווייב“ איז געווען בעקוועמער, ווי „אַן אייגענע“. ווייל אַן אייגענע האָט געקענט ברוגז ווערען און שליסען אַ פערבינדונג מיט אַן אנדערן מאַן פון דער אייגענער האָרדע און אַלטערס־קלאַס. די פרעמדע אָבער איז געווען געבונדען צו דעם, וואָס האָט זי געפאַנגען. דאָס האָט מסתמא געהאָלפען פיהרען דערצו, אַז מען זאָל אין גאַנצען שוין ניט האָבען קיין געשלעכטס פערקעהר צווישען „אייגענע“, דאָס הייסט פון איינגענעם שטאַם אָדער האָרדע. שווער צו קריעגען מיט וועמען צו פערקעהרען צווישען איינגענע איז דאָך שוין געווען דורך דעם, וואָס עס איז געווען פערבאָטען אַ פערקעהר צווישען פערשיעדענע אַלטערס־קלאַסען.

לאָמיר אָננעהמען, זאָגט קונאָוו, אַז אין אַ האָרדע געפינען זיך 60 נפשות. דאָס וועט הייסען, אַז אין די העכסטע אַלטערס־קלאַסען, ביי די „באָבע־זיידעס“, זיינען דאָ 15 נפשות, אין די מיטעלע 20 און ביי די אינגסטע 25. אַלזאָ, געפינען זיך אין דער מיטעלער קלאַסע ניט מעהר ווי אַרום 10 פרויען. ווען אַ בחור פון די אינגסטע קלאַסע ווערט אריינגענומען אין די מיטעלע קלאַסע, געפינט ער אַלע ווייבער פערנומען. דען מיט דער צייט האָט מען זיך צוגעוואוינט צו פאָרען זיך אויף אַ שטיקעל צייט. מיט אַ מיידעל פון זיין פריהערינגע אינגערע קלאַסע טאָר ער קיין געשעפטען ניט האָבען. (און די ווילדע מענשען היטען זייערע מנהגים זעהר שטרענג.) איז דעם יונגען מאַן נאָר געבליעבען ארויסצוגעהן פאַנגען אַ מיידעל פון אַ פרעמדער האָרדע. אז ניט, האָט ער זיך געמוזט איינבעטען ביי זיינעם אַ קלאַס־„ברודער“ ער זאָל איהם ערלויבען צו זיין, אויף אַ צייט, אַ „מיט־מאַן“ צו זיין ווייב. אַזעלכע „מיט־מענער“ געפינט מען כמעט ביי אַלע שטאַמען פון די ווילדע אין אויסטראַליען.

אַ ווייב מוז יעדער דערוואַקסענער ביי זיי האָבען. ניט ווייל ער האָט חשק צו אַ ווייב, נאָר ווייל זייער אַרט לעבען איז אַזוי, אַז אַ מאַנספערשוין קען אָהן אַ ווייב ניט אויסקומען. יענע ווילדע אין אויסטראַליען האַלטען אין איין אַרומוואַנדערן. ביים וואַנדערן טראָגען די איבער די ביסעל בעבעכעס וואָס זיי האָבען דאָרטען. אַ מאַנספערשוין ביי זיי וואָלט זיך בעגראָבען פאַר חרפּה, ווען ער וואָלט גע־

טהאָן די אַרבייט פון ווייבער. און ער וואָלט דאָס גאָר ניט געקענט. ער האָט עפּעס אַנדערש צו טהאָן.

דען וואַנדערנדיג, יאָגען זיך די יונגע מענער נאָך חיות, צו כאַפּען זיי, אַז זיי זאָלען האָבען וואָס צו עסען. די ווייבער, די קינדער און די אַלטע, וואָס קענען שוין ניט מעהר געהן אויף יאַגד, וואַנדערן פּאַמעלעך און רייסען קרייטיכער, וואָרצלען, יאַגדעס און קלייבען אויף ווערימלעך, זשוקלעך א. ז. וו. צום עסען. די יונגע מענער לויפען דאַן אַרום אין די וועלדער, אָפט ווייט פּאָראויס פון די מחנה, און יאָגען זיך נאָך חיות. דערנאָך קומען זיי זיך אַלע צוריק צוזאַמען אויף אַן אָרט, וואו זיי רוהען. קיין פייל־און־בויגען האָבען די אויס־טראַליער נאָך ניט. זיי כאַפּען חיות מיט געשיקטקייט; זיי קריכען זיי נאָך און שטעלען זיך אַרום זייערע נאָרעס און בעהעלטעניששען. ביי אַזאַ אַרבייט מוזען זיי האָבען פרייע, ליידיגע הענד. זיי טאָ־רען ניט זיין בעלאַדעוועט מיט זייערע זאַכען. דאַרום מוז יעדער פון זיי האָבען אַ „זי“, וואָס זאָל איהם נאָכטראָגען זיינע פּעקלעך.

כאַפּען אַ ווייב פון אַ פרעמדע האָרדע האָט דאַרום געהייסען כאַפּען אַ שקלאַפין, אָדער בעסער, אַ רעכטע האַנד פאַר זיך. דאָס איז מסתמא געווען איינע פון די אורזאַכען, וואָס האָבען געפיהרט צו „עקסאָגאַמיע“, דאָס הייסט צו דעם מנהג, אַז אַ ווייב מוז מען נעהמען דוקא נאָר פון אַ פרעמדען שטאַם.

קונאָוו זאָגט אָבער, אַז ער מוז ערקלערען, דאָס די גאַנצע אור־זאַכע פון „עקסאָגאַמיע“ ווייסט מען נאָך ניט. „עס איז אַ סך בעסער אָפען מודה צו זיין, אַז מען ווייסט ניט, איידער אויסצוטראַכטען בויך־סברות, אָפט אָהן גרינדליכע קענטנים פון דעם לעבען פון די נאַטור־פעלקער“.

אַ טייל פאָרשער ערקלערען, אַז די עקסאָגאַמיע איז נעקומען פון דעם, וואָס מען פלעגט טויטען נייגעבוירענע מיידלעך. דאַרום זיי־נען אין אייגענעם שטאַם ניט געווען גענוג ווייבער, האָט מען געמוזט פאַנגען ווייבער פון פרעמדע שטאַמען. עס איז אמת, אַז ביי די וויל־דע טויטעט מען אָפט קינדער. בעזאָנדערס ווען אַ פרוי האָט אַ קליין קינד און עס ווערט געבוירען נאָך אַ קינד. עס איז אונמעגליך, אַז אַ פרוי זאָל נאָך שלעפּען אויף זיך צוויי קינדער צוזאַמען מיט איהרע בעבעכעס. אָבער ניט דוקא מיידלעך טויטען זיי. זיי טויטען אינג־

לעך אויך, כאטש אפט האבען ביי זיי אינגלעך א גרעסערע ווערדע. עס טרעפט אפילו, אז אין א הארדע זיינען נאר דא מעהר פרויען ווי מענער. דאס קומט דערפון, וואס ביי די שלעגערייען צווישען די הארדען ווערען געטויטעט נאר מענער. די אינגלעך כאפט מען און מען עסט זיי אויף. די מיידלעך און ווייבער בלייבען גיכער לעבען.

עס זיינען דא, אמת, אזעלכע ווילדע מענשען, ביי וועלכע עס געפינען זיך ווייניגער פרויען ווי מענער. אבער ביי אזעלכע רויבט מען דוקא ניט קיין פרויען פון פרעמדע שטאמען, נאר עס איז ביי זיי איינגעפיהרט „פאליאנדריע", דאס הייסט מעהרערע מענער בעגוגען זיך אלע מיט איין ווייב.

אן אנדערע מיינונג איז, אז פון נאטור האבען מענשען ניט ליעב צו פערקעהרען געשלעכטליך מיט אזעלכע, מיט וועלכע זיי זיינען צוזאמען איבערגעוואקסען פון קינדהייט אויף, און אז דאס איז די אורזאכע, פאר וואס ביי אזוי פיעל ווילדע פעלקער איז ענטשטאנען עקסאגאמיע.

אבער דער פאקט איז דאך, ווי עס איז אהן צווייפעל בעוויזען, אז ניט פון אייביג אן איז געווען איינגעפיהרט עקסאגאמיע. מסתמא הונדערט־טויזענדער יאהרען איז ביי אלע מענשען געווען איינגעפיהרט „ענדאגאמיע" (מען האט גענומען ווייבער פון אייגענעם שטאם). היינט ווי אזוי איז עפעס פלוצלונג געבוירען געווארען אין מענשען אן אינסטינקט, אז זיי זאלען ניט ליעב האבען צו פערקעהרען געשלעכטליך מיט „אייגענע"? וואס איז געווען די אורזאכע פון דער ע נ ד ע ר ו נ ג אין דעם אינסטינקט?

ווידער אן אנדער מיינונג האבען דארוויניסטישע עטהנאלאגען. זיי דענקען, אז די ווילדע מענשען האבען אויסגעפונען, אז ווען טאטע־מאמע זיינען פון איין שטאם, זיינען די קינדער שוואכע און זיי שטארבען גיכער. דארום האבען זיי זיך איינגעפיהרט צו נעהמען ווייבער פון א פרעמדען שטאם און ניט פון אייגענעם. דאס איז אבער אויך קיין ערקלערונג ניט. אמת, פון געמיישטע חתונות קומען ארויס שטארקערע און פעהיגערע קינדער. אבער דאס ערקלערט ווייטער ניט, ווי אזוי איז דאס געקומען, אז איינמאל האבען די ווילדע דאס אויסגעפונען, ווען פיעלע טויזענדער יאהרען פריהער האבען זיי ניט

געקוקט אויף דעם און האָבען דוקא זיך געפּאָרט נאָר אין אייגענעם שבט?

אמת, עס איז אַ פאַקט, אַז ווילדע גלויבען, אַז עקסאָגאַמיע איז ביי זיי אַ געבאָט פון זייערע אבות, אָדער פון זייערע געטער; אַז לויט דעם געבאָט איז זינדיג פאַר מענער און ווייבער פון איין שטאַם צו האָבען געשלעכטס־פערקעהר צוזאַמען און אַז אויב מען טהוט דאָס, ווערט מען געשטראָפט, אַז קינדער ווערען געבוירען שוואַך און שטאַרבען יונגערהייט. אָבער ניט דער דאָזיגער גלויבען האָט דאָס געמאַכט זייער עקסאָגאַמיע, נאָר פערקעהרט, דאָס קומט ערשט אַרויס פון דעם מנהג פון עקסאָגאַמיע: ווען אַ סאָרט ווילדע האָבען זיך אַ לאַנגע צייט געפיהרט עקסאָגאַמיש, — ווען זיי האָבען נאָר זיך געפּאָרט מיט פרעמדע, ניט פון אייגענעם שטאַם, — און עס איז געוואָרען ביי זיי אַ שטאַרקער מנהג, און עס איז געוועזן פערגעסען, פון וואַנען דאָס האָט זיך גענומען, האָבען זיי זיך ערקלערט, אַז אַזוי איז אַ הייליגער געבאָט פון זייערע אבות אָדער געטער און אַז ווען מען זינדיגט געגען דעם, שטאַרבען די קינדער. עס איז אַלע מאָל אַזוי, ביי אַלע מענשען: מנהגים קומען אַרויס ניט פון געוויסע געדאַנקען און גלויבונגען, נאָר פון נאַטירליכע און געזעלשאַפטליכע אומשטענדען; און ערשט ווען מנהגים בעשטעהען שוין אַ צייט, טראַכט מען צו אויף זיי טעמים פון גלויבען.

פון וואָס, אַלזאָ, איז אַרויסגעקומען עקסאָגאַמיע? פון וואַנען האָט עס זיך גענומען, וואָס ביי אַזוי פיעל פערשיעדענע ווילדע מענשען, אין אַלע עקען וועלט, איז געוואָרען אַ מנהג, אַז מען טאָר זיך ניט פּאָרען אין אייגענעם שבט, נאָר דוקא פון פרעמדע שבטים? דאָס קען דערהוויייל מיט זיכערהייט ניט ערקלערט ווערען. אָבער וואָס מען קען יאָ וויסען זיכער איז, וואָס פון דיעזען מנהג איז אַרויסגעקומען. דאָס ווייסט מען היינט פון פאַקטען, וואָס מען האָט אויסגעפאָרשט, פון דעם לעבען פון פערשיעדענע ווילדע. און אָט וואָס דיעזע פאַקטען צייגען:

אַזוי ווי עס ווערט איינגעפיהרט, אַז מען טאָר ניט נעהמען קיין ווייב פון אייגענעם שטאַם, קומט דערפון אַרויס, אַז ווייבער כאַפּט מען און מען רויבט און מען גנב'עט זיי פון פרעמדע שבטים. שפּעטער, ווען שבטים שליסען פריעדען און זיי בערויבען זיך ניט מעהר

איינע די אַנדערע, בייטען זיי זיך מיט די מיידלעך: איינער פון איין שבט גיט אוועק א „שוועסטער" פאַר א ווייב צו איינעם פון אַן אַנדער שבט, דערפאַר גיט איהם יענער זיינע א „שוועסטער" פאַר א ווייב.

איז די מיידעל פון איין צד וויינינגער „ווערטה" ווי די מיידעל פון אַנדערען צד, לויט ווי עס קומט ביי זיי אויס, מוז דער, וואָס האָט די „ביליגערע" שוועסטער, „צוצאָהלען" מיט עטליכע פעלכלעך פון היות, מיט עטליכע ווערקצייגען פון שטיין, עטליכע שפּיעזען און אַזוי ווייטער. מיט דער צייט, ווען מען ווערט „רייכער", קומט דערפון ארויס א מנהג, אז מען קויפט איין גאַנצען א ווייב ביי א פרעמדען שטאַם: מען בעצאָהלט פאַר איהר מיט א קוה, איינינע קעלבלעך, אָדער מיט וואָס עס איז. (אויך פאַר אַבארבייטען ביי איהר שטאַם, ווי יעקב האָט געארבייט 7 יאָהר ביי לבן'ען פאַר זיין טאָכטער.)

אָט ווי מילער־ליער ערקלערט דיעזע ענטוויקלונג זעהר ריכטיג:

דער ערשטער שריט, צו ווערבען עס פיהרט די עקסאָגאַמיע, איז פּרויען־רויב. אָבער דאָס קען ניט עקזיסטירען אייביג. ניט אַלע מאָל קען מען רויבען א מיידעל פון א פרעמדען שטאַם. אָפט איז עס א סכנה, מען קען זיך א פינסטער יאָהר אויסריכטען דערביי פון איהרע ברידער. און אז עס געראָטה, בלייבט אויך א שנאה צווישען די צוויי שטאַמען און עס ווערט צווישען זיי אַן אייביגע בלוטיגע מחלוקות. אויסערדעם, קען יענער שטאַם אָבצאָהלען און ווידער קו־מען גנב'ענען די מיידלעך פון ד ע ם שטאַם. דעריבער איז נאַ־טירליך, אז עס זאָל צווישען שכנים־שטאַמען מיט דער צייט קומען צו פריערדליכע אָבמאַכונגען, אז זיי זאָלען זיך בייטען מיט זייערע מיידלעך.

וואהרשיינליך האָבען זיי שוין וועגען אַנדערע אייגענטהום פריהער געהאט אָבגעמאַכט אַזוי. מיט אייגענטהום איז מסתמא אויך צוגעגאַנגען אַזאַ פּאָרטשריט: פריהער, ווען איין שבט האָט גע־האט עפּעס, וואס דער אַנדערער האָט ניט געקענט אליין מאַכען אָדער קריגען — למשל פייערשטיין — פלעגען זיי עס אוועק'גנב'ענען. מיט דער צייט, ווען מען איז שוין מיד געוואָרען צו מוזען כסדר מורא האָבען פאַר די ראַכע פון דעם בערויבטען שטאַם, האָט מען געבאָטען דעם שכן־שטאַם אַנדערע זאַכען, וואָס די ווידער האָבען געהאט און

יענע ניט, אלס אַבצאָהלונג פאַר דעם רויב. דערפון איז מען מיט דער צייט געקומען צו דעם געדאַנק, אז איידער רויבען און זיך כסדר דאַרפען ארומרייסען, איז גלייכער באַלד פון אָנהייב בייטען זיך — געבען יענע וואָס מען האָט אַליין איבריג און וואָס יענע קענען ניט מאַכען און קריגען דערפאַר, אין אויסטויש, וואָס יענע קענען מאַכען און וואס זיי האָבען איבריג. אזוי איז ענטשטאַנען מיט דער צייט אויסטויש, בייט־האַנדעל, אין זאַכען. און דאָס זעלבע האָט מען שפּע־טער געטהאָן מיט מיידלעך.

דיעזער אויסטויש פון מיידלעך צווישען שטאַם און שטאַם האָט געפיהרט צו א גרויסען געזעלשאַפטליכען פּאָרטשריט: דורך דעם, נעמליך, האָבען זיך מיט דער צייט אַבגעזונדערטע שטאַמען, אָדער האָרדען צונויפגעבונדען אין גרעסערע פעראייניגונגען, וואָס זוערען מיט דער צייט גאַנצע פעלקער.

דען די איינציגע עלטסטע פערבינדונג צווישען מענשען אין גע־זעלשאַפט איז די צובינדונג פון בלוט, די בלוט־פערוואַנדטשאַפט. די האָרדע, דער שבט, איז בעשטאַנען פון בלוט־פערוואַנדטע. אָבער ווען צוויי שבטים האָבען א צייט לאַנג זיך משדך געווען, בייטענדיג זיך מיט זייערע מיידלעך, זיינען זיי דאָך מיט דער צייט געוואָרען אַלץ מעהר און מעהר „מחותנים" און בלוט־פערוואַנדטע קרובים; האָט דאָס געפיהרט צו א פעראייניגונג פון בעזונדערע האָרדען אין גרעסערע געזעלשאַפטען. די האָרדען, וואָס זיינען געווען „מחותנים" איינע מיט די אַנדערע, האָבען זיך שוין אויך פעראייניגט צו זיין איינס, יד אחת, אין מלחמות מיט אַנדערע שטאַמען. דערפון איז מיט דער צייט ארויסגעקומען, אז עס האָבען זיך אַלץ מעהר ענטוויי־קעלט אַזעלכע גרויסע געזעלשאַפטען, אַזעלכע פעראייניגונגען פון האָרדען אָדער שטאַמען. ווייל איינצעלנע האָרדען, וואו עס זיינען נאָך געווען אַזעלכע, זיינען געווען א סך שוואַכער ווי די פעראייניגטע און זיי זיינען דארום גיכער פערטיליגט געוואָרען אין די מלחמות.

אזוי שטעלט פאַר מיללער־ליער די ערשטע געזעלשאַפטליכע ענטוויקלונג. און קונאָוו, וועלכער איז גוט בעקאַנט מיט דעם לעבען פון די ווילדע אין אויסטראַליען, זאָגט דערצו, אז ביי דיעזע מענשען קען מען נאָך היינט צוזעהען, ווי דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען ענט־וויקעלט זיך אזוי. מען געפינט ביי זיי נאָך אַזעלכע האָרדען, וועלכע

לעבען אין פיינדשאפט און קריעגעריי איינע מיט די אנדערע און רויבען און כאפען ווייבער איינע ביי די אנדערע. דאן געפינט מען ביי זיי אנדערע שבטים, וואס לעבען שוין פריעדליכער מיט אנאנדער. זיי האבען אפילו אויך נאך גענוג מחלוקות איינע מיט די אנדערע, אבער זיי פערגלייכען זיך שוין עפטער בשלום. דאן געפינט מען שוין נאך מעהר פריעדליכע שבטים, וועלכע פערבעטען שוין איינע די אנדערע צו די פאראדעס, וואס זיי מאכען מיט די איינגלעך, ווען זיי ווערען דערוואקסען און „מען פיהרט זיי איין" צווישען די „גרויסע". אויך קומען זיי זיך שוין צוזאמען צו זייערע „טענץ", וואס זיי האבען ס'רוב נאך די גרויסע רעגען-צייט. אנדערע הארדען וויעדער זיינען דא, וואס זיינען שוין נאך מעהר פעראייניגט און געהן שוין ארויס בשותפות אויף יאגד. און נאך ווייטער טרעפט מען שוין שבטים, וואס קומען זיך צוזאמען אויף „סעודות", ווען געוויסע פרוכטען דארפיגע ווערען צייטיג. דערביי שליסען זיי פערבינדונגען צו געהן צוזאמען אין מלחמה מיט אנדערע שבטים. דיעזע פעראייניגטע שטאמען זיינען זיך אלץ מעהר „מתחתן" מיט אנאנדער, ביז דערפון ענטוויקעלט זיך א גרויסער פערבאנד פון דריי, פיער, פינף הארדען.

און ווען עס געהט אזוי אוועק א לאנגע צייט, אפשר הונדערטער יאהרען, און אזעלכע פעראייניגטע שכנים-הארדען זיינען זיך אלץ מתחתן, די מענער פון איינע מיט די ווייבער פון די אנדערע, ווערט שוין ביי זיי איינגערעדט, אז זיי זיינען שוין צו נאהענטע קרובים, שוין אזוי גוט ווי איין הארדע, און עס איז שוין אויך א „זינד", אז די מענער מיט די ווייבער פון די דאזיגע פעראייניגונג פון הארדען זאלען זיך געשלעכטליך פעראייניגען. זיי דריקען זיך אויס, אז זיי זיינען פון „צו גלייכען פלייש", דעריבער טארען זיי ניט זיין קיין מאן און ווייב. אזוי ענטוויקעלט זיך מיט דער צייט דער מנהג, אז אויך אין אזא גאנצען פערבאנד פון מעהרערע הארדען טארען די מענער מיט די ווייבער ניט האבען קיין געשלעכטליכען פערקעהר. דורך דעם ווערט ביי זיי א געדאנק, אז די אלע פעראייניגטע שטאמען זיינען „איין פלייש" און קומען ארויס פון איין „ערשטען טאטען", פון איין „גייסט", אדער גאט. אזא פערבינדונג פון אייניגע הארדען ווערט דערנאך איין „טאטעם". דאס איז עס די פעראייניגונג, וואס מארגאן האט א נאמען געגעבען „גענס", לויט ווי אין ענגלישע פער-

אייניגונג פון שטאמען האט זיך גערופען אין רוים פאַרצייטענס.

אזא פעראיין פון שטאמען האט געמוזט אָננעהמען א נאָמען, כדי אז די מענער און ווייבער פון אזא שטאמען־פעראיין זאָלען זיך דערקענען אלס „שוועסטער און ברידער“ און זאָלען ניט זינדיגען צו־זאמען — וואָס עס איז ביי זיי זעהר שטרענג. זייענדיג ס'רוב יעגער, וואָס האָבען צו טהאָן מיט חיות, פלעגען זיי זייער שטאמען־פערבאנד געבען דעם נאָמען פון א געוויסע חיה; אָדער אויך פון א געוויקס. (עהנליך דערצו זיינען אונזערע פאמיליען־נעמען נאָך חיות און געוויק־סען: הירשענזאָהן, בערענפעלד, רויזענשטאָק, עפעלבוים, מאנדעל־שטאם א. ז. וו.) אזא פערבאנד פון שבטים, וואָס האָבען צוזאמען זיך גערופען מיט דעם נאָמען פון איין חיה אָדער פלאנצונג, רופט מען „טאָטעם־פערבאנד“; אזא חיה אָדער געוויקס רופט מען „טאָטעם“.

קונאָוו ערקלערט אויף זעהר אן אינטערעסאנטען אופן ווי אזוי דאָס האָט זיך ענטוויקעלט, נאָך זיין מיינונג. ער צייגט, אז אין אָנ־פאנג האָבען איינצעלנע מענשען גאָר קיין נעמען ניט. מען רופט יע־דען מיט א „צו־נאָמען“ (צונעמעניש), לויט זיינע אייגענשאפט. למשל: „דער דיקער“, „דער שווארצער“, „דער קורצפיסיגער“, „דער שפרינגער“, „דער שנעל־לויפער“. אזעלכע צו־נעמען האָט מען זיי נאַטירליך ערשט געגעבען ווען זיי זיינען שוין געוועזען דערוואקסען און עס האָבען זיך ארויסגעוויזען אזעלכע אייגענשאפטען ביי זיי. שפע־טער ווערט איינגעפיהרט צו געבען קינדער אויך א נאָמען, ס'רוב אָבער ערשט נאָך דעם ווי זיי הערען אויף צו זייגען. אזוי איז עס נאָך היינט ביי א טייל ווילדע אין אויסטראליען: זייגענדיגע קינדער האָבען נאָך ניט קיין נעמען.

אָבער א מענש בלייבט ביי זיי ניט דעם גאנצען לעבען ביי זיין קינדערשען נאָמען. ביי די צערעמאָניע פון אריינגעפיהרט ווערען צווי־שען די דערוואקסענע, קריעגט ער א נייעם נאָמען. נאָך שפעטער, ווען ער געהט אריבער צווישען די אלטע, קריעגט ער אָפט ווידער א נייעם נאָמען. ביי א טייל ווילדע אין אויסטראליען קריעגט דער מאן נאָך א נייעם נאָמען ווען ער ווערט א טאטע. אָפט איז עס נאָך דעם נאָ־מען פון קינד: ווען דאָס קינד רופט מען, למשל, וואָלענער קאָפּ, רופט מען דעם פאָטער „דעם וואָלענעם קאָפּ'ס טאטע“.

און עס איז מערקווירדיג, אז מיט אזא נאָמען פון דעם איינ־

צעלנעם מענשען רופט מען ניט יענעם ווען מען רעדט צו איהם, נאר בלויז ווען אנדערע רעדען ו ו ע ג ע ן איהם, און דוקא ווען ער איז ניטא דערביי. צו דערמאנען איינעם ביי זיין אייגענעם נאמען, ווען ער איז דא דערביי איז א גרויסע בעליידיגונג. ווען מען וויל רעדען וועגען א דריטען, וואס ער איז דערביי, רופט מען איהם לויט נאך דעם אלטערס קלאס, צו וועלכען ער געהערט. מען זאגט, למשל, „אונזער יונגער ברודער", אדער „אונזער עלטערער ברודער", אדער „אונזער פאטער", און מען צייגט אן אויף איהם.

חוץ דעם אייגענעם נאמען פון דעם איינצעלנעם מענשען, האט וויעדער די גאנצע הארדע אויך אן אייגענעם נאמען. די הארדע רופט מען אויך לויט נאך אן אייגענשאפט איהרע, למשל „די קליין־נעזינגע", „די שווארץ־אויגיגע"; אדער „די שטאמעלדינגע" (ווען אין זייער אויס־שפראך הערט זיך פאר פרעמדע ווי א מין שטאמלען); אדער „די בארגלייט", „די טהאל־מענשען", „די שווימער", א. ז. וו.

און ווען מען רעדט פון א מענשען (וואס איז ניטא דערביי) דער־מאנט מען אי זיין אייגענעם נאמען, אי זיין הארדען נאמען. למשל, „פעט־בויך פון די בארג לייט"; „קורצפוס פון די קליינעזיגע"; „פלאקסקאפ פון די שטאמעלדינגע".

מיט דער צייט אבער ווערען די אלטע נעמען אויך ניט גענוג. דען ווי מיר האבען געזעהען, ענטוויקעלט זיך אלץ מעהר און מעהר דער מנהג, אז מענער און פרויען פון איין הארדע טארען ניט התונה האבען צוזאמען. דערנאך פערברייט זיך דער־זועלבער פערבאט אויף צוויי שכנות־הארדען; דערנאך אויף מעהרערע. די אלע הארדען צו־זאמען, וועלכע בעטראכטען זיך שוין אלס איין משפחה, וואס אין זיי גופא טארען זיך די מענער מיט די פרויען ניט „נעהמען", מוזען שוין האבען איין נאמען פאר זיי אלע. ווי געזאגט, רופען מיר אזא פער־בינדונג פון הארדען „א טאטעם". אזא טאטעם מוז האבען א טאטעם־נאמען און יעדער מאן אדער פרוי פון דעם טאטעם מוז טראגען, חוץ דעם אייגענעם נאמען און דעם נאמען פון די אייגענע הארדע, אויך זייער טאטעם־נאמען. ווייל אז ניט, וואלטען זיי ניט אלע מאל גע־וואוסט פון וועלכען טאטעם א פרוי איז און זיי וואלטען ניט געקענט אבהיטען דעם שטרענגען פערבאט, אז מענער און פרויען פון דעם איי־גענעם טאטעם זאלען זיך ניט „נעהמען". דען א פרוי קען ביי דיעזע

מענשען איבערגעהן פון איין הארדע צו די אנדערע, ווייל ביי זיי טרעפט אז א פרוי אנטלויפט פון איהר מאן און פון איהר האָרדע אין א פרעמ־דע האָרדע אריין; און נאָך עפטער טרעפט, אז מען גנב'עט און מען רויבט און מען כאַפּט ווייבער פון פיינדליכע האָרדען. טיילמאָל אויך נאָך פון בעפריינדעטע. ווען אזא פרוי געהט איבער פון איין האָרדע אין די אנדערע, פערליערט זי איהר פריהעריגען האָרדען־נאָמען. מאנ־כע מאָל גיט מען איהר אליין אויך אן אנדערען אייגענעם נאָמען, אין די נייע האָרדע. נאָכמעהר, אפילו ווען מען בלייבט אין די אייגענע האָרדע ענדערט מען אויך אמאָל דעם נאָמען ביי דיזע מענשען, ווי שוין אויבען געזאָגט: ווען מען געהט אריבער אין א העכערע אלטערס־קלאַס קריעגט מען א נייעם נאָמען. אויך ווען איינער אין די האָרדע שטאַרבט, ענדערט מען אין דער גאַנצער האָרדע אַלע נעמען וואָס זיי־נען גלייך צו דעם נאָמען פון דעם טויטען. דאַרום וואָלט ניט מעגליך געווען אָבצוהיטען דעם פערבאָט ניט צו האָבען קיין געשלעכטס־פער־קעהר מיט א פרוי פון דעם אייגענעם טאָטעם. דען דורך די ענדערונ־גען פון דער פרוי'ס נאָמען, ווען זי קומט אריין אין א נייע האָרדע, וואָלט מיט דער צייט פארגעסען געוואָרען פון וועלכען טאָטעם זי קומט ארויס און א מאן פון איהר אייגענעם טאָטעם וואָלט געקענט אמאָל קומען זי כאַפּען, קויפען, גנב'ענען אָדער איינטוישען ביי דער ווייטער האָרדע, צו וועלכע זי איז פערוואָרפען געוואָרען. ביי איהר אייגענעם האָרדען־נאָמען רופט מען זי דאן שוין ניט. דער האָרדען־נאָמען דריקט אויס א ווירקליכע אייגענשאַפט פון די מענשען פון דער האָרדע און פון זייערע אומשטענדען. למשל, ווען מען רופט א האָרדע „די בערגלייט“, הייסט דאָס די מענשען וואָס וואוינען אין די בערג. א פרוי וואָס וואוינט שוין ניט מעהר מיט זיי צוזאמען אין די בערג, וועט מען ניט רופען „בערגלייטיכע“. און אזוי אויך מיט אנדערע האָר־דען־נעמען.

אלזאָ, וואָלט ניט מעגליך געווען אויסצוהיטען זיך, אז מענער און פרויען פון איין טאָטעם זאָלען זיך ניט אמאָל פּאָרען, — וואָס עס איז — ווי געזאָגט — ביי די דאָזיגע מענשען זעהר א גרויסע זינד.

דערפון איז דאָס געקומען, וואָס עס איז ביי זיי איינגעפיהרט געוואָרען, אז יעדער מענש, מאן און פרוי, טראָגט איבּיג זיין אָדער איהר טאָטעם נאָמען, פון וועלכען טאָטעם זיי קומען ארויס.

א טאָטעם־נאָמען איז דאָס רוב — ווי געזאָגט — דער נאָמען פון א חיה, וואָס געפינט זיך אין דעם געגענד וואו די מענשען פון דעם טאָטעם וואוינען. עס טרעפען זיך אויך אַנדערע טאָטעם־נעמען, ווי: „רעגען־פריינד“, „זאַנגענגלאַנץ“, „ווייס־געפארבטע“ און אַזוי ווייטער. און יעדער מענש, סיי מאַן סיי פרוי, בלייבט אייביג טראָגען אויף זיך דעם טאָטעם נאָמען אונפערענדערט, חוץ דעם אייגענעם נאָמען און דעם האָרדען־נאָמען, וועלכע ווערען צייטענווייז געענדערט.

עס געהען אוועק הונדערטער יאָהרען. עס ווערט פערגעסען, פון וואַנען צו די מענשען האָט זיך גענומען דער טאָטעם־נאָמען „בערען“ און צו יענע „האָזען“. מאַהלט זיך די פאַנטאַזיע אויס אַלערליי מעשה׳לעך וועגען דעם. ס׳רוב שטעלען זיי זיך פאָר, אז אַלע מענשען, וואס טראָגען דעם טאָטעם־נאָמען „האָז“ קומען ארויס פון א האָז. זייער ערשטער פאָטער איז געווען אין די געשטאַלט פון א האָז. דאן ווערט ביי זיי א האָז קודש קדשים, א מין גאָט. אויך גלויבען זיי אָפט, אז די נשמות פון זייערע עלטערן ווערען מגולגל אין די האָז. דארום איז ביי זיי א גרויסע זינד א האָז צו טויטען.

מיר נעהמען דאָס א דאָז פאר ביישפיעל. אויב זייער טאָטעם־נאָמען איז „ציעג“, איז דאָס זעלבע מיט דער ציעג.

דאָס זיינען אַלץ פאַקטען. אַזוי פיהרט זיך ווירקליך כמעט ביי אַלע ווילדע מענשען אין אַלע עקען וועלט. און עהנליך איז עס אויך צוגעגאַנגען ביי די ערשטע „אבות אבותינו“ פון א סך היינטיגע ציוויליזירטע פעלקער, ווי מען געפינט שפורען דערפון אין זעהר אַלטע שריפטען.

אַלזאָ, א טאָטעם איז אין אָנפאַנג ניט מעהר ווי א שותפות׳ער נ אָ מ ע ן פון אייניגע האָרדען. זיי זיינען ניט צוזאַמען קיין פעראייניגטע געזעלשאַפט. זיי האָבען ניט מעהר בשותפות ווי דעם טאָטעם־נאָמען און זייער פערבאָט, דאָס זיי טאָרען זיך ניט פאָרען צווישען זיך. ווען א מאַן ווערט ערגעץ פערוואַלגערט, מעג זיין ווער ווייסט ווי ווייט, צו א ווילד־פרעמדען סאָרט מענשען און ער כאַפּט אָדער קויפט ביי זיי א פרוי, און ער געפינט אויס, אז זי טראָגט דעם אייגענעם טאָטעם־נאָמען וואָס ער, טאָר ער זי שוין ניט אָנריהרען. פון אויספאָרשען איבער זי שטאַמט ווירקליך פון איין טאָטעם מיט איהם איז קיין רייד ניט.

* * *

אזא „טאָטעם“ פון די ווילדע רופט מאָרגאַן אַן „א גענס“. דאָס הייסט, אז ער נעהמט אָן, אז דאָס איז אזא משפחה־פערבאנד ווי די גענס איז געווען פארצייטענס ביי די רוימער. און, ווי מיר האָבען געזעהען, דענקט מאָרגאַן, אז די סאָרט הויזגעזינט פון די ווילדע אין האוואאי, די הויזגעזינט וואָס זיי רופען „פונאַלוא“, איז נאָר די סאמע ערשטע פאָרמע פון דיזע טאָטעמס, אָדער גענטעס. דאָס שטימט ניט מיט די פאקטען, וואָס מיר האָבען דאָ בעשריעבען. דיזע פאקטען צייגען, אז די טאָטעמס קומען נ י ט ארויס פון גרופען מענשען וואָס האָבען פריהער געלעבט צוזאמען אין איין הויזגעזינט. א פונאַלוא־גרופע בעשטעהט געוועהנליך פון פיער ביז צעהן פאָר פעלקער וואָס וואוינען צוזאמען. מען געפינט אזעלכע צוזאמען־וואוי־נענדע גרופען נאָך ביי אזעלכע ווילדע, ביי וועלכע עס איז חוץ דעם שוין דאָ טאָטעמס אויך. אלזאָ, קומען די טאָטעמס ניט ארויס פון די פונאַלוא־גרופען. אין דיזען פונקט, אלזאָ, זיינען מאָרגאַן׳ס און ענגעלס׳עס געדאנקען ניט ריכטיג. א טאָטעם איז ניט א גרויס־אויסגעוואקסענע (דורך פערמעהרונג) און צושיידעטע פונאַלוא־גרו־פע, נאָר פערקעהרט, א טאָטעם איז א פעראייניגונג פון בעזונדערע האָרדען. דאָס שטעלט פאָר די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע אנדערש ווי מאָרגאַן און ענגעלס שטעלען פאָר.

* * *

ווען עס קומט אזוי ווייט אין דער ענטוויקלונג, אז מענער מוזען נעהמען ווייבער נאָר דוקא פון פרעמדע טאָטעמס, מוזען די ווייבער אָבער זיין דורכאויס פון דיזעלבע אלטערס קלאס ווי די מענער. ווען א מאן וויל זיך צוזאמענקומען מיט א פרוי, מוז ער פריהער אויסגע־פינען ביידע זאכען: ערשטענס, אויב זי איז פון אן אנדערען טאָטעם ווי ער — אויב זי טראָגט, הייסט עס, אן אנדערען טאָטעם־נאָמען; און צווייטענס, אויב זי איז פון דערזעלבער אלטערס־קלאס ווי ער. ווען ניט, טאָר ער זי ניט אָנריהרען. ניט אלע מאָל איז אזוי געווען און עס בלייבט אויך ניט אזוי אייביג. ווילדע פון א גאנץ ניעדעריגע שטופע ווייסען איבערהויפט ניט ווי אלט זיי זיינען. און ביי ווייטערע ענטוויקלונג, הערט אויף דיזער מנהג ביי א טייל פון זיי. אָבער ביי

זעהר א סך מענשען־סאָרטען איז אמאָל אזוי געווען. דאָס צייגען פיעלע פאקטען.

* * *

וואָס הייסט אן אלטערס־קלאַס? ווי אזוי געהט א מענש איבער פון איין אלטערס קלאַס אין די אנדערע? און ווען געהט ער איבער? אָט איז א ביישפּיעל דערויף, ווי עס פיהרט זיך ביי די מאַראַי־מענשען אין קילימאנדשאַראָ:

איין מאָל אין פיער יאָהר ווערט געמאכט א גרויסע צערעמאָניע, ביי וועלכע די איינגלעך, וואָס זיינען שוין פעהיג אריינגענומען צו ווערען צווישען די מענער, ווערען אריינגענומען, דורך דעם וואָס מען איז זיי מל. ווען דערלעבט א איינגעל דאָס רעכט אריינגענומען צו ווערען צווישען די מענער? דאָס ווענדעט זיך ווי גרויס ער איז גע־וואקסען און ווי שטארק ער איז. א שמאַ־קער און גרויסגעוויקסיגער ווערט שוין גע׳מל׳ט צו 13 אָדער 14 יאָהר; א שוואכער און קליי־נער ערשט צו 17 אדער 18 יאָהר. דער וואָס דערלעבט צוויי אזעלכע צייטען פון בעשניידונג־צערעמאָניעס, קומט אריין אין א נייעם אל־טערס־קלאַס. ווער עס האָט דערלעבט אכט אזעלכע צייטען, דער געהט שוין איבער צו די „אלטע“, צו די „זיידעס“. אכט אזעלכע צייטען בעטרעפען 30 יאָהר. אזוי ווי די מילה קומט פאַר צו 13 ביז 18 יאָהר, ווערט א מענש פעררעכענט פאַר איינעם פון די „זיידעס“ צו 43 ביז 48 יאָהר.

* * *

אויך די מיינונג, אז אין אָנפאַנג איז געווען „מוטער־רעכט“, דאָס הייסט, אז קינדער האָבען זיך גערעכענט נאָך די מוטער און ניט נאָכ׳ן פאָטער, און אז דאָס האָט בעדייטעט דאָס די פרוי האָט גע־האט מעהר רעכט און האָט געשפּיעלט א העכערע ראָלע ווי דער מאַן אין יעדער בעציהונג — אויך דיזע מיינונג ערקלערען די נייערע פאָרשער פאַר ניט־ריכטיג. קונאָוו איז געווען דער ערשטער וואָס האָט אויפמערקזאם געמאכט אויף די בעווייזע, אז דאָס איז א טעות; און מילער־ליער האָט אויך דיזעלבע מיינונג.

ווי מיר האָבען געזעהען אין ענגעלס׳עס ווערק, האָט מען נאָך פריהער געמיינט, אז זייט מענשען עקזיסטירען איז ביי זיי געווען איינגעפיהרט א פאמיליען־לעבען מיט „פאטריאַרכאַט“, דאָס הייסט

מיט פאַטער־הערשונג. אָבער ווען די פאָרשער האָבען אויסגעפונען, אַז ביי מענשען פון אַ ניעדעריגע שטופע לעבען מענער און פרויען אַזוי, אַז מען ווייסט ניט ווער דער פאַטער איז, האָט מען געמיינט, אַז עס איז דאָך די נאַטירליכסטע זאַך פון דער וועלט, אַז ביי אַזעלכע מענשען זאָלען די קינדער זיך רעכענען נאָך די מוטער, ווייל ווער די מוטער איז, ווייסט מען דאָך זיכער. דער פאַטער קען דאָך ערשט גילטען אַלס פאַטער ווען עס פיהרט זיך שוין אַ שטרענגער פאַמיליען־לעבען, וואו איין מאַן איז דער פאַמיליען־פאַטער און ער בעהערשט שטרענג זיין ווייב אָדער זיינע ווייבער. אָבער די מוטער איז דאָך אימער מוטער. און אַזוי ווי ביי אַ סך ווילדע מענשען פיהרט זיך נאָך היינט, אַז קינדער רעכענען זיך נאָך די מוטער, האָט מען געמיינט אַז עס איז נאַטירליך, דאָס פריהער איז ביי אַלע מענשען אַזוי גע־ווען, אַלזאָ האָט זיך דאָס לעבען אָנגעפאַנגען מיט „מוטער־רעכט“. און מען האָט אָנגענומען, אַז דאָס האָט בעדייטעט מעהר רעכט פון דער פרוי אין יעדער בעציהונג. יעצט אָבער בעווייזען די נייע פאָרשער, אַז דאָס איז ניט ריכטיג.

אויף אַ ניעדעריגע שטופע פון ענטוויקלונג — זאָגען זיי — איז איבערהויפט ניטאָ וועגען וואָס עס זאָל זיין אַ פראַגע צי האָט די מוטער מעהר „רעכט“ צי דער פאַטער. ווען עס פיהרט זיך שוין „עקסאָ־גאַמיע“ — אַז אַ ווייב נעהמט מען נאָר דוקא פון א פ ר ע מ ד ע האָרדע און פון אַ פרעמדען טאָטעם — דאַן הייבט זיך אָן אַ פראַגע, צו וועמעס טאָטעם געהערען די קינדער, צום טאַטענס אָדער צו דער מאַמעס? אָבער פון אָנפאַנג איז דאָס אויך קיין פראַגע ניט. דען כמעט איבעראַל פיהרט זיך דאַן אין אָנפאַנג, אַז די ווייב נעהט אי־בער אין די האָרדע פון איהר מאַן, אַלזאָ, געהערען די קינדער צו די האָרדע, אין וועלכע זיי ווערען געבוירען און ממילא אויך צו דעם טאָטעם פון דיעזע האָרדע, — די פון זייער פ אַ ט ע ר, אַזוי איז אין אָנפאַנג. קיין מוטער־רעכט איז דאָס געוויס נים. אָבער פאַטער־רעכט קען מען דאָס אויך ניט רופען, דען דאָס קינד "געהערט" דאָ ניט צום פאַטער, נאָר צו די האָרדע, אין וועלכע ער ווערט געבוירען. ערשט שפּעטער, דורך ווייטערער ענטוויקלונג, ווערט ביי פיעלע ווילדע שבטים איינגעפיהרט (צי ביי אַלע, קען מען ניט וויסען), אַז די קינ־דער טראָגען דעם טאָטעם־נאָמען פון די מ ו ט ע ר. — פאַר וואָס?

דאָס וועלען מיר באַלד זעהען. — אָבער קיין „מוטער־רעכט“ קען מען דאָס אויך ניט רופען, זאָגט קונאָוו, דען דאָס ניט דער מוטער ניט קיין שום בעזאָנדערע „רעכט“ און קיין כבוד. עס ווערט בלויז בעטראַכט אַלס נויטווענדיג, אַז ביי יעדען מענשען זאָל מען אייביג וויסען, פון וועלכען טאָטעם ער שטאַמט פון דער מוטערס צד. דאַרום רופט מען איהם מיט דעם טאָטעם־נאָמען פון זיין מוטער.

דאָס ווערט איינגעפיהרט דאַרום, כדי אַז געשוועסטערקינדער פון דער מוטער׳ס צד זאָלען זיך דערקענען אַלס געשוועסטערקינדער און זאָלען וויסען, אַז זיי טאָרען ניט הייראַטהען צוזאַמען, וואָס עס איז ביי דיעזע מענשען שטרענג פערבאָטען. געשוועסטערקינדער פון דעם פאָטער׳ס צד קענען זיך דאָך סיי ווי סיי אַלס געשוועסטערקינדער, ווייל זיי געהערען דאָך אַלע צו דעם פאָטער׳ס האָרדע. די מוטערס אָבער מוזען דאָך זיין (ביי עקסאָגאַמע פיהרונגען) פון פרעמדע האָר־דען, און וואו זייערע אייגענע טאָטעם־נעמען ווערען פערגעסען, וויי־סען דאָך זייערע קינדער שוין גאָר ניט ווער עס זיינען זייערע קרובים פון דער מוטער׳ס צד. דאַרום, זאָגט קונאָוו, רופט מען, ביי אַזעל־כע מענשען, די קינדער מיט דעם טאָטעם־נאָמען פון די מוטערס.

אָבער דאָס צייגט ניט, ווי געזאָגט, אויף קיינע פאָר־רעכטע פון דער פרוי. פערקעהרט, זאָגט קונאָוו, וואָס מעהר עקסאָגאַמיע עס ווערט איינגעפיהרט, אַלץ מעהר מוז דער מאַן זיך זוכען אַ ווייב פון ווייטע און פרעמדע האָרדען און אַלץ מעהר מוז ער זיך אַ ווייב קויפען, און אַלץ מעהר ווערט זי זיין איינענטהום.

* * *

צו אַ העכערע מדרגה אין דער געזעלשאַפט קומט די פרוי ערשט, ווען עס קומט אויף פעלדאַרבייט. די ערשטע וואָס נעהמט זיך צו דיעזע אַרבייט איז די פרוי. דערמיט הייבט זי אָן צו שפּיעלען אַ וויכ־טיגע ראָלע. און דאַן ערשט ענטשטעהט דאָס ווירקליך דאָס מ ו־ט ע ר־ר ע כ ט.

נאָך ווען די מענשען לעבען דערהויפּט פון כאַפּען חיות און עסען זיי, ווערט די אַרבייט צוטיילט צווישען מאַן און פרוי אַזוי, אַז דער מאַן בעזאָרגט פלייש און די פרוי געוויקסען. ער נעהמט אַרום כאַפּען חיות און זי קלייבט וואָרצלען און קרייטיכער. ווען עס קומט אויף פעלד־אַרבייט, בלייבט אין אָנפאַנג די פרוי אויך ביי איהר

ארבייט, צו בעזאָרגען געוויקסען, נאָר אנשטאָט רייסען און קלייבען קרייטיכער, נעהמט זי זיך איצט צום אקערען און זייען. אזוי ווי אָבער ביי די יאגד, דעם מאַן׳ס ארבייט, כאַפּט ער אמאָל יאָ, אמאָל ניט, וועהרענד פון דער פעלד ארבייט קומט אימער עפּעס ארויס, דארום ווערט יעצט די פרוי די „עקרת הבית“, די הויפּט־פערזאָר־גערקע.

דערצו קומט יעצט נאָך א זאך: ביי די פעלד־ארבייט ווערט די פרוי צוגעבונדען צום פּלאַץ. דער מאַן אָבער, ביי זיין יאגד־ארבייט, טרייבט זיך ארום אין די וויסטע וועלדער. און ווען ער וויל הייראַ־טהען, מוז ער יעצט זיך בעזעצען אין איהר הויז, ניט זי אין זיין הויז. דאַן קומט אויף דער מנהג, אז ווען א מאַן וויל א מיידעל, מוז ער פאר איהר דיענען, אזוי ווי יעקב פאר רחל׳ען. ביי די האָרדע האָט דאַן א מיידעל מעהר ווערדע ווי א בחור, ווייל מען האָט פון איהר מעהר. דארום, ווען א בחור וויל ארויסנעהמען א מיידעל פון א האָרדע פאר זיך פאר א ווייב, מוז ער זי קויפען און פאר איהר טייער בעצאָהלען. מיט וואָס צו בעצאָהלען האָט מען נאָך ניט, אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג. נו, מוז דער בחור ביי דער מיידעל׳ס האָרדע דיענען פאר איהר. און זי קען איהם האַלטען ביי זיך אלס דיענער אזוי לאַנג ווי עס לאָזט זיך.

וואָס מעהר די מענער בעשעפטיגען זיך מיט כאַפּען חיות אָדער פיהרען קריעג, אלץ מעהר ווערען די פרויען די גאַנצע טהוערינס פון הויז־ארבייט און די הויפּט־פיהרערינס פון הויז. דאַן ווערען די באַ־בעס די הערשערינס איבער די טאַטעס־הייזער און זייערע זיהן און אייניקלעך און פּלימעניקעס זיינען ביי זיי אין די הייזער. ווען איינער פון זיי נעהמט א ווייב, בלייבט ער וואוינען אין דעם הויז פון זיין מוטער און שוועסטערן און זיין ווייב בלייבט אין איהר טאַטעס־הויז און דער מאַן קומט צו איהר בלויז אויף בעזוך, ׳סרוב ביינאַכט.

איבער זיינע קינדער האָט דער פאָטער דאַן גאָר ניט צו בעפעה־לען, ווייל זיי געהערען ניט צו זיין טאַטעס און ניט צום הויז פון זיין פאַמיליע, נאָר צו זיין ווייב׳ס. עס איז דעם פאָטער אפילו ניט ער־לויבט צו לערנען זיינע זיהן שיסען חיות און מענשען. דאָס בע־זאָרגען די מוטער׳ס עלטערע ברידער. אויך קענען די קינדער ניט ירשה׳נען פון פאָטער גאָר ניט. זיינע ביסלעך זאכען פאַלען צו בירושה

צו די קינדער פון זיינע שוועסטערן. ווען ער וויל אז זיין נעוועהר זאָל זיין זוהן פון איהם ירשה'נען, מוז ער איהם דאָס שיינקען ביי זיין לעבען.

אזוי פיהרט עס זיך ביי די נאַטור־מענשען פון פערשיעדענע וועלט־נעגענדען, וועלכע שטעהען אויף אזא מדרגה פון ענטוויקלונג.

ווי ווייט עס קען געהן ביי זיי די הערשונג פון די פרויען, קען מען זעהען פון דעם ביישפיעל פון די וויאַנדאָטען־אינדיאַנער. ביי זיי זיינען די הויפּט־הערשער איבער די טאָטעמס פיער אַלטע פרויען וואָס ווערען אויסגעקליעבען פון די בעל־הבית'טעס איבער די הויז־געמיינשאַפטען. דיעזע פיער פרויען קלייבען אויס דעם אַנגעזעהענ־סטען מאַן אַלס „סייטשעם“ (הויפּטמאַן אין פריעדענסצייט) און די פיער פרויען פיהרען די גאַנצע הערשונג איבער דעם טאָטעם, צו־זאַמען מיט דעם סייטשעם. די וויאַנדאָטען האָבען עלף אַזעלכע טאָטעם־פערבאַנדען, וועלכע זיינען צוזאַמען געבונדען אין איין שבט. דער גאַנצער שבט האָט אַ שטאַאַס־הויפּטמאַן, אַן „אָבער־סייטשעם“. איהם קלייבען אויס די עלף אונטער־סייטשעמס פון צווישען זיך, צו־זאַמענרעדענדיג זיך ווענען דעם מיט די פרויען־פּאָרשטעהערינס. די אויבערהערשונג איבער דעם גאַנצען שטאַט פיהרט די פערזאַמלונג פון די אַלע פרויען־פּאָרשטעהערינס און מענער סייטשעמס, אַלזאָ זיינען עס 44 פרויען און 11 מענער. די פרויען זיינען אַלזאָ אימער אַ גרוי־סע מאַיאָריטעט אין דעם העכסטען ראַטה. די עלף מענער זיינען אייגענטליך נאָר די אויספיהרער פון דעם ווילען פון די 44 פרויען.

אזוי ווייט אָבער איז די פרויען־הערשונג ניט געגאַנגען איבעראַל, נאָר בלויז אין ערטער וואו די מענער האָבען זיך אין גאַנצען אי־בערגעגעבען צו יאַגד און קריעג.

ביי אזא צושטאַנד איז אַ פאַמיליען־לעבען אזוי גוט ווי גאָר ניט דאָ. דער מאַן ווערט נאָר נעדולדעט אַלס דיענער און ביישלע־פער פון דער פרוי. ווען ער געפעלט ניט מעהר דער פרוי אָדער איהרע קרובים, מאַכען זיי איהם זיך אָבצוטראָגען פון זייער הויז און ער האָט ניט קיין רעכט אפילו זיינע קינדער מיטצונעהמען. ווערט ער אי־בערדריסיג פון זיין ווייב, הערט ער אויף צו קומען צו איהר.

* * *

אַן ענדערונג אין דעם פערהעלטניס קומט, ווען די פעלד־אר־

בייט ווערט אַלץ מעהר און מעהר דעם מאַן'ס אַרבייט, און דערנאָך ווערט ער נאָך דער פּאַסטוך, דער שיף־פאַהרער, דער סוחר. דאַן ווערט דער מאַן דער הויפּט־שפּייזער און דערמיט פאַלט אַוועק דאָס מוטער־רעכט.

דאַן בעזיצט שוין דער מאַן פערמעגען. ווען ער וויל אַ ווייב, נעהמט ער שוין ניט אָבדיענען פאַר איהר אין איהר מוטער־הויז, נאָר ער קויפט זי אָב ביי איהר טאַטעם און זי מוז גאָר געהן צו איהם און איהם דיענען. אין אָנפאַנג טהוען דאָס נאָר די רייכע און די מעכטיגע. די אָרימע בלייבען נאָך ביי דעם אַלטען מנהג, צו געהן אָבדיענען פאַר אַ ווייב. אָבער ביסלעכווייז ווערט ביי אַלעמען דער מנהג אַזוי ווי ביי די רייכע און מעכטיגע. די פרוי געהט וויעדער איבער אין דעם טאַטעם פון דעם מאַן. די מאַכט פון די מוטער־הערשונג ווערט גע־בראָכען. אַזוי ווי די פרוי ווערט געקויפט, ווערט זי דאָס אייגענטהום פון דעם מאַן. פון איהר פריהערדיגען אייגענס, דאָס פעלד, ווערט זי פערשטויסען און אַריינגעטריבען אין הויז. און אויף די טהיר פון דעם הויז ווערט איצט אויפגעשריבען „והוא ימשול בה" — ער זאָל געוועלטיגען איבער איהר.

אַזוי געהט דאָס מוטער־רעכט איבער אין פאָטער־רעכט. די פרוי פערליערט אַלע רעכטע און דער מאַן קריעגט זיי. זי געהט צו־ריק צו איהר אַלטער אונטערטהעניגקייט און אַזוי ווערט איהר שיק־זאַל בעזיעגעלט אויף טויזענדער יאָהרען.

דאָ פאַנגט זיך אָן צו ענטוויקלען די „פּאַטריאַרכאַט"־פאַמיליע, דאָס הייסט די פאַמיליע אין וועלכער דער פאָטער — אָדער ריכ־טיגער, דער זיידע — איז דער אויבער־האַרר — אַזוי ווי דאָס ווערט געשילדערט אין דעם לעבען פון די אידישע אבות אין חומש און ביי די רוימער פּאַרציימענס און נאָך היינט ביי די ציגעונער. אַזאַ פאַ־מיליע בעשטעהט פון קינדער און אייניקלעך און אויך אור־אייניקלעך, מיט שנורען און איידעמס, און קנעכט און דיענסטען, און איבער אַלע הערשט דער פאַמיליען־פאָטער, אָדער דער זיידע, ווי אַ קייסער.

אַזאַ פאַמיליע אַרבייט אויס פאַר'ן אייגענעם געברויך אַלץ וואָס זי בעדאַרף.

וואָס מעהר דיעזע סאָרט פאַמיליע נעהמט שפּיעלען די הויפּט־ראָלע, און דער פאָטער רעגיערט איבער איהר אין יעדער בעציהונג,

אלץ מעהר פאַלען אוועק די אויפגאַבען פון די אַמאָליגע טאַטעס־גע־מיינשאַפטען און זיי גופא צופאַלען ביסלעכווייז.

עס קומט אויף די צושיידונג פון קלאַסען, רייכע און אָרימע, הארען און קנעכט. אזוי פערשווינדעט ביסלעכווייז די אַלטע אָר־גאַניזאַציאָן פון מענשען, וועלכע איז בעשטאַנען פון משפחה־געמיינ־שאַפטען, פון בלוטס־פערוואַנדטע. אויף דעם אָרט קומט אויף א געמיינשאַפט פון שכנים, וואָס וואוינען צוזאַמען אין איין אָרט, אַלץ איינס צי קרובים צי פרעמדע; א געמיינשאַפט וואס איז בעגרינדעט אויף דעם אונטערשיעד פון קלאַסען; א געמיינשאַפט וועלכע ווערט אַנגערופען דער שטאַאַט.

* * *

דאָס איז, זעהר בקיצור, א טייל פון דעם, וואָס די נייעסטע פאָר־שער האָבען אויסגעפונען, ווי די ענטוויקלונג איז צוגעגאַנגען. ווי מען זעהט, איז דאָס אַביסעל אַנדערש ווי ענגעלס האָט דאָס געמאָהלען, נאָך מאָרגאַנ'ען. אָבער דאָך א סך דאָסזעלבע.

די וויסענשאַפט גיט אונז ניט קיין „אני מאמין'ס", וואָס מען מוז זיי גלויבען. ספּעציעל אַזאַ יונגע וויסענשאַפט, ווי דיזער סאָרט פאָרשונגען, קען אונז בלויז געבען פאָרזיכטיגע השערות, און ווייטער זוכען און אַקערען און פאָרשען און זיך ניט אָבשטעלען א מינוט צו ענדערען פריהערינע מיינונגען, אויב די פאָרשונג בעווייזט, אז אַנ־דערע מיינונגען זיינען מעהר וואהרשיינליך.

וואָס אַזעלכע עהרליכע און גאון'ישע פאָרשער האָבען איינמאָל אויסגעפאָרשט, דאָס פערליערט שוין קיינמאָל ניט זיין ווערדע אין גאַנצען, אפילו ווען ווייטערע פאָרשונגען ברייננען אַרויס אַנדערע געדאַנקען.

פעהלער־פערבעסערונג: — איבעראַל, וואו עס שטעהט „פראַטהריע", דאַרף זיין פ ר אַ ט ר י ע, אָהן א ה'.

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

MULTICULTURAL HISTORY SOCIETY OF ONTARIO

3 1761 04686951 7